УВОД
У
ГРАЂАНСКО ПРАВО

ОДЕЉАК

НАСЛОВ

1. БРОЈЕМ ОЗНАЧЕНИ ПОДНАСЛОВИ одн. поделе

ПОДЕЛЕ У ОКВИРУ ПОДНАСЛОВА

НАЧЕЛА ГРАЂАНСКОГ ПРАВА

Начела регулисања грађанскоправних односа деле се на општа и диференцијална. **Општа начела**, која **важе за све гране правног система** су – начело поделе власти, начело правичности, начело уставности и законитости, правне сигурности, забрана наношња штете другоме итд.

Диференцијална начела, важе само у грађанском праву и то су:

1. НАЧЕЛО АУТОНОМИЈЕ ВОЉЕ

Начело аутономије воље је могућност субјеката права, да по правилу, по својој вољи уреде своје односе, те да слободно одлучују о вршењу права која им припадају.

Аутономија воље обухвата:

a) **слободу заснивања правних послова** - слобода субјекта да заснује или не заснује правни посао, да бира страну са којом ће тај посао да заснује и да евентуално са другом страном одреди садржину правног посла (ако је у питању уговор или други двострани правни посао);
b) **слободу вршења права** - овлашћење субјекта да о вршењу или невршењу права, начину вршења, располагању правима и њиховој заштити, одлучује по својој вољи (нпр. у стварном праву то је располагање правом својине, да се ствар пренесе у својину другоме, изда у закуп, уништи, итд., титулар облигационог права слободу вршења права изражава овлашћењима на испуњење потраживања, отпуштање дуга, поравнаењ, цедирање итд.).

Аутономија воље произилази из чињенице да су грађанскоправни односи претежно регулисани **диспозитивним нормама** које се примењују кад стране свој однос не уреде по својој вољи. Стране могу свој облигациони однос уредити другачије него што је то одређено ЗОО ако из поједине његове одредбе или из њеног смисла не произилази нешто друго. Према ЗОО аутономија

воље је ограничена принудним прописима, јавним пореткоми добрим обичајима.

2. НАЧЕЛО РАВНОПРАВНОСТИ СТРАНА

Је принцип по коме се сви учесници грађанског односа стављају у **једнак положај.**

1) Физичка и правна лица једнака су у свим правним ситуацијама (без обзира на економску снагу);
2) Равноправност физичких лица произилази из Уставом зајемчене равноправности жена и мушкараца и забране дискриминације;
3) Већина права која су зајемчена за домаће држављане припадају и **странцима**. Ипак, страна физичка и правна лица могу у Србији стицати право својине на непокретностима ако:
   a) обављају делатност у Србији;
   b) непокретности су им неопходне за обављање те делатности;
   c) постоји узајамност (реципроцитет).

Према ЗОО стране су равноправне и забрањује да се за било кога ствара или искоришћава економски положај на тржишту. ЗОО економски слабију страну штити одредбама које онемогућавају диктат јаче стране институтима као што су: институт прекомерног оштећења, зеленашког уговора, тумачења уговора, итд.

3. НАЧЕЛО ПРЕНОСИВОСТИ (ПРОМЕТЉИВОСТИ) ГРАЂАНСКИХ ПРАВА

По правилу, грађанска права су одвојена од личности и већина њих (апсолутних и релативних права) је **преносива**. Вољом њиховог имаоца или на начин одређен законом та права се преносе са једног на други правни субјекат. Нпр. титулар права својине на некој ствари (апсолутно право) овлашћен је да то право правним послом (нпр. уговором о продаји) пренесе на друго лице.

Непреносива права су везана за личност или су по природи непреносива. Нпр. права на личним добрима (права личности, уговори и други правни послови засновни с обзиром на личност - ***intuitu personae***). Непреносива су и неимовинска права аутора, родитељска права и обавезе, права и обавезе брачних другова, итд.

Имовинска права су по правилу преносива, али нека и нису, као што је плодоуживање (*ususfructus*) јер је везано за личност - траје до смрти плодоуживаоца, ако пре тога није престало на начин одређен уговором или законом.

4.НАЧЕЛО ИМОВИНСКЕ САНКЦИЈЕ (РЕАЛНА ЕГЗЕКУЦИЈА)

Имовинска санкција је грађанска **одговорност** субјекта за неиспуњење обавезе. Она, међутим, **нема** карактер казне. Спроводи се на имовини дужника у складу са правилом једнаке вредности давања (реална егзекуција).

Имовинска санкција се примењује и на дужника који не испуни обавезу, али и на дужника који задоцни са испуњењем (ако је у питању новчана обавеза, дужник који задоцни поред главнице дугује и затезну камату, која такође нема карактер казне). Ако је штета већа од износа који би поверилац добио на име затезне камате, он има право да захтева разлику до потпуне накнаде штете. Обавеза накнаде штете такође нема казнени карактер. Основни принцип накнаде штете у складу са начелом једнаке вредности узајамних давања, јесте довођење материјалне ситуације оштећеног у оно стање у коме би се налазило да није било штетникове радње или пропуштања.

5.НАЧЕЛО ЗАШТИТЕ НА ПРИВАТНИ ЗАХТЕВ

Проистиче из начела аутономије воље. Титулар права може, а не мора да штити своје угрожено или повређено право. Државни орган, по правилу, не покреће поступак пред судом по службеној дужности (*ex officio*) него **по приватном захтеву** имаоца угроженог или повређеног права (*ex privato*). Захтев се по правилу подноси суду, али за заштиту појединих субјективних права и органима управе (уписи стварних права на непокретностима).

6.НАЧЕЛО ДИСПОЗИТИВНОСТИ НОРМИ

Већина норми грађанског права је диспозитивног карактера, што значи да субјекти не морају прихватити диспозитивна законска

решења. Најшире дејство овог начела испољава се у облигационом праву. Према ЗОО стране могу свој облигациони однос уредити другачије него што је то одређено ЗОО ако из поједине његове одредбе или из њеног смисла не произилази нешто друго.

Међутим, поједине норме су и императивног карактера, нпр. ЗОО предвиђа да се правним послом не може одредити дуже или краће време застарелости од оног предвиђеног законом, као и да застарелост неће тећи неко време, итд.

II. ИЗВОРИ ГРАЂАНСКОГ ПРАВА

ИЗВОРИ ГРАЂАНСКОГ ПРАВА

ПОЈАМ ИЗВОРА

Израз ,,извор права'' најчешће се употребљава у два основна значења. Један има у виду снагу – узрок који ствара право, а други облике у којима се право испољава.

- **Материјални извори права** представљају узрок који ствара право, а формални извор права облике у којима се право испољава.
- **Формални извор права** одражава и потврђује материјални извор права кроз опште норме (правне акте). Опште норме које уређују грађанскоправне односе доносе се унапред, примењују се на све односе исте врсте и не исцрпљују се једном применом него се потврђују. Појединачна норма примењује се само на конкретан случај након чега њена важност престаје.

  У нашем праву најважнији извор формалног грађанског права је **закон**, као и писани и неписани обичаји нарочито у облигационом праву, као и под одређеним условима судска пракса и правна доктрина.

Кодификација је законски акт или више њих, који потпуно и систематски регулише сва важнија питања једне области. Област грађанског права може бити уређена са више закона, који у целини представљају кодификацију, или једним законодавним актом (кодификација у ужем смислу).

Унификација је доношење законских аката, нпр. из области грађанског права, који важе јединствено на подручју целе државе, на којој пре тога, ова област није била јединствено регулисана. Кодификацијом се најчешће врши и унификација, али се унификација може извршити и без доношења кодификације.

ИЗВОРИ

1. **ЗАКОН** - то је најважнији писани извор грађанског права. Устав предвиђа и гарантује основна грађанска права, а закон подробно утврђује грађанска права, регулише и предвиђа начин њихове заштите. Грађанско право је регулисано са више закона: Закон о наслеђивању, Породични закон, Закон о становању, Закон о хипотеци, Закон о ауторским и сродним правима, итд.

2. **ПРАВНА ПРАВИЛА ИЗ РАНИЈЕ ВАЖЕЋИХ ЗАКОНА** - под одређеним претпоставкама на односе који нису регулисани позитивним прописима (уговор о послузи, поклону, ортаклуку), могу се применити правила из грађанских законика који су важили на подручју прве Југославије (СГЗ, АОГЗ и ОИЗ), ако су остварени следећи улови:
   - да одређени грађанскоправни институт није уређен позитивним правом;
   - да је тај институт садржан у грађанском законику који је изгубио правну снагу и сада има својство правног правила;
   - да није противан Уставу Републике Србије, законима и осталим важећим прописима Републике Србије.

Јединствено регулисање облигационих односа - ЗОО јединствено регулише облигационе односе. Одредбе ЗОО које се односе на уговоре примењују се на све врсте уговора, осим ако за трговинске уговоре није изричито другачије одређено.

3. **ОБИЧАЈИ**

1) **У грађанском праву** обичај постоји само онда када из дуготрајног понављања произилази и свест о његовој обавезности (**правни обичаји**), јер без ове свести дуготрајно понављање понашања је фактичко (фактички обичаји), али не и обичајно. Насупрот томе, **фактички обичај** може бити извор трговинског права.

Обичај није формални извор права, јер се судске одлуке заснивају на Уставу, закону, потврђеним међународним уговорима и прописима донетим на основу закона. Ако ЗОО или уговорне стране обичајима дају значај извора грађанског права,

онда обичајно право има **супсидијарну (помоћну) улогу у односу на ЗОО**.

2) **Трговински обичаји** - **<u>није</u>** потребна свест о правној обавезности као ни дуготрајно вршење већ да се може утврдити да обичај постоји у пракси.
   - По начину испољавања трг. обичаји могу бити: **усмени и писмени (узансе)**;
   - Према подручју закоје важе: **општи** (примењују се на целу земљу) **и локални (регионални)** који важе на ужем подручју или поједином месту. Месни обичаји имају јачу снагу у односу на опште, јер се претпоставља да је он познат уговорним странама;
   - Према материји коју уређују: **општи -** хоризонтални (важе за све привредне гране) и **обичаји струке -** вертикални (важе за једну привредну грану или део те гране).
3) **Узансе** - <u>писани трговински обичаји који су скупљени, систематизовани и објављени од стране за то овлашћеног тела</u>. Деле се на:
   - **опште** (важе за целокупну област трговинских односа), и
   - **посебне или специјалне** (важе само за поједине врсте трговинских послова или појединy грану делатности).

   Значај узанси је опао доношењем и ступањем на снагу ЗОО. На облигациони однос се примењују узансе ако су стране уговориле њихову примену или ако из околности произилази да су њихову примену хтеле.

4. ОПШТИ УСЛОВИ ПОСЛОВАЊА (формуларни уговори) - скуп правила садржаних у уговору или акту изван њега, претходно припремљених у писменом облику од једне стране, која су извор овлашћења и обавеза за обе стране. За разлику од адхезионих уговора које др. страна може само прихватити или одбити, код општих услова пословања, др. страна може слободно да предложи њихове измене и допуне, тј. погодбе које јој више одговарају. Према ЗОО у случају несагласности општих услова и посебних погодби, важе ове последње.

Општи услови обавезују уговорну страну ако су јој били познати или морали бити познати у часу закључења уговора.

Општи услови су <u>ништави у целини</u> ако су његове одредбе противне самом циљу закљученог уговора или добрим пословним обичајима, што значи да је ЗОО усвојио систем <u>судске контроле општих услова</u>.

5. **СУДСКА ПРАКСА** - одлуке судова (пресуде, решења) које су се у истоветним случајевима усталиле тако да их јединствено примењују сви надлежни судови. Судска пракса **није формални извор права**, јер судови суде на основу Устава, закона, потврђених међународних уговора и прописа донетих на основу закона.
   Судско тумачење правних норми, на основу којих је донета правоснажна одлука, не обавезује суд да убудуће на исти начин тумачи правне прописе нити да донесе такву одлуку у каснијем спору. Ако је одлуку донео другостепени суд, а нарочито највиши суд у држави, нижи судови тај став најчешће прихватају, да не би, по правним лековима, одлука била укинута.
   Врховни касациони суд утврђује начелне правне ставове ради јединствене судске примене права, и објављује у посебној збирци. Тако да јединствена судска пракса креирана од највиших судова фактички постаје извор права.

6. **ПРАВНА НАУКА** – правну науку представљају писана сазнања до којих су дошли правни писци применом научне методологије у монографијама, уџбеницима, чланцима и другим радовима. Правна наука није извор права, али аргументација којом се наука служи у одбрани усвојених становишта, ужива углед код законодавца и судске праксе, тако да се често прихвата у законским актима и у образлагању правних ставова, правних мишљења и судских одлука.

СУБЈЕКТИ ГРАЂАНСКОГ ПРАВА

СУБЈЕКТИ ГРАЂАНСКОПРАВНОГ ОДНОСА

ПОЈАМ СУБЈЕКАТА

Субјекти грађанскоправног односа јесу **имаоци правне способности**. Правна способност је могућност субјекта да има права и обавезе, да буде субјект права. Правна способност признаје се физичким и правним лицима. Друга бића немају правну способност, нису субјекти права, али се могу појавити као објекти грађанскоправног односа. Правни субјекти су у грађанскоправним односима једнаки.

Физичка лица **пословну способност** стичу са одређеним узрастом, а правна лица истовремено кад и правну способност.

ФИЗИЧКА ЛИЦА

1. ПРАВНА СПОСОБНОСТ ФИЗИЧКИХ ЛИЦА

Правна способност је могућност субјекта да има права и обавезе, да буде субјект права. Ову способност има сваки жив човек. Правну способност стиче лице које је **живо рођено**, а престаје смрћу.

Ограничену правну способност има **и зачетак** иако још није стекао правни субјективитет. Наследити може и дете већ зачето у тренутку оставиочеве смрти ако се роди живо. Значи зачетак је условни субјект. Ако постоји неизвесност да ли је у време рођења дете било живо или не, претпоставља се, док се не докаже супротно, да је дете рођено живо. Чињеница рођења детета доказује се изводом из матичне књиге рођених. Рођење детета пријављује се надлежном матичару у року од ***15 дана*** од дана рођења ради уписа у матичну књигу рођених (пријављује здравствена установа, односно родитељи ако дете није рођено у здравственој установи).

Ако неко лице није уписано у матичну књигу рођених, може покренути ванпарнични поступак утврђивања времена и места рођења (доказивање рођења). Поступак је хитан. Ако суд не може да утврди када је лице рођено, сматра се да је рођено 1. јануара у 00.01 часа оне године за коју се може узети да је вероватно година његовог рођења.

ПРЕСТАНАК ПРАВНЕ СПОСОБНОСТИ

Правна способност физичког лица најчешће **престаје његовом фактичком смрћу**. Смрћу физичког лица или проглашењем за умрло престаје његов правни субјективитет.

За умрло се може прогласити лице:

1) о чијем животу за последњих 5 година није било никаквих вести, а од чијег је рођења протекло 70 година;
2) о чијем животу за последњих 5 година није било никаквих вести, а околности под којима је нестало чине вероватним да више није у животу;
3) које је нестало у бродолому, саобраћајној несрећи, пожару, поплави, земљотресу или у каквој другој непосредној смртној опасности, а о чијем животу није било никаквих вести за 6 месеци од дана престанка опасности;

4) које је нестало у току рата у вези са ратним догађајима, а о чијем животу није било никаквих вести за годину дана од дана престанка непријатељства.

Предлог за проглашење несталог лица за умрло подноси **заинтересовано лице или тужилац** месно надлежном основном суду. Ако су испуњене горе наведене претпоставке за покретање поступка, суд ће објавити оглас у Службеном гласнику РС и на огласној табли суда. По истеку **3 месеца** од објављивања огласа, ако се нестали не јави и нема трага да је у животу, суд заказује рочиште. Ако у поступку утврди да су испуњене претпоставке за проглашење несталог лица за умрло, **суд доноси решење** којим ће прогласити да је то лице умрло. Као време смрти се наводи дан за који се изведеним доказима утврди да је нестало лице умрло, а уколико се то не може тачно утврдити, наводи се да је смрт наступила првог дана по истеку рока који је прописан за проглашење несталог лица за умрло.

Правоснажно решење се доставља матичару, суду надлежном за вођење оставинског поступка, органу старатељства и органу који води земљишне књиге ако је лице имало непокретности.

УКИДАЊЕ И ИЗМЕНА РЕШЕЊА

Решење о проглашењу несталог лица за умрло суд ће **укинути**:

1) Ако се лице проглашено за умрло **лично јави суду** (пошто утврди идентитет лица које је проглашено за умрло, суд без даљег вођења поступка, своје решење о проглашењу тог лица за умрло укида новим решењем);

2) Кад на било који начин суд сазна да је **нестало лице живо** (суд ће по службеној дужности покренути и спровести поступак ради утврђивања тачности те чињенице);

3) По предлогу лица које за то има **непосредни правни интерес**, као и јавног тужиоца (у предлогу морају навести доказе из којих произилази да је нестало лице живо). Кад после извођења доказа суд утврди да је предлог основан, доноси решење о укидању првобитног решења. Неоснован предлог суд ће решењем одбити.

Такође, лица која имају првни интерес и јавни тужилац могу основном суду поднети предлог ради **измене правоснажног решења** (сазнали да је нестало лице умрло неког другог дана, а не оног који се по решењу сматра као дан смрти). Ако се утврди да је предлог основан, суд ће га усвојити и изменити раније донето решење, док ће неоснован предлог одбити.

Када суд укине правоснажно решење о проглашењу лица за умрло, не могу се сва дејства тог решења отклонити. Нпр. брак се

мора поново закључити, наследници су дужни вратити делове имовине која је на основу укинутог решења представљала заоставштину.

- Несавестан наследник је дужан вратити не само део заоставштине који је држао и накнадити вредности ствари које су смањене услед употребе, него и све плодове, ствари и права (које је пропустио да убере, убрао их и отуђио или их потрошио).
- Савестан наследник дужан је вратити део заоставштине која се код њега налази и у стању у ком се налази.

Ванпарнични суд који води поступак за укидање или измену решења о проглашењу несталог лица за умрло дужан је да о покретању овог поступка обавести надлежни орган старатељства и оставински суд пред којим је у току поступак расправљања заоставштине тог лица.

Ако је оставински суд донео правоснажно решење о наслеђивању, а предмет наслеђивања обухвата и непокретности, суд ће по службеној дужности наредити **забележбу поступка** за укидање, одн. измену решења о проглашењу несталог лица за умрло у земљишном регистру.

Ако ванпарнични суд одбије предлог за укидање односно измену донетог решења о проглашењу несталог лица за умрло, о томе обавештава:

a) надлежни орган старатељства;
b) суд који расправља заоставштину;
c) земљишни регистар;

Коморијенти - у нашем праву се сматра да су коморијенти умрли истовремено. Ипак, дозвољено је доказивати да је једно лице умрло раније, а друго касније.

ПОСЛОВНА СПОСОБНОСТ ДЕТЕТА; ПОСЛОВНА СПОСОБНОСТ МАЛОЛЕТНИКА

2. ПОСЛОВНА СПОСОБНОСТ ФИЗИЧКИХ ЛИЦА

Пословна способност је могућност физичког лица да само својом вољом заснива, мења и гаси права и обавезе. Физичко лице стиче потпуну пословну способност са 18 година живота, као и закључењем брака, по дозволи суда, са навршених 16 година живота.

Постоје и посебни облици способности:

- тестаментарна способност - стиче лице које је навршило 15 година живота и способно је за расуђивање;

- способност признања очинства - има мушкарац који је способан за расуђивање и навршио је 16 година живота; и
- радна способност (стиче се са 15 година живота).

Све док не стекне пословну способност, физичко лице има статус детета. Значи, пословну способност може стећи физичко лице одређеног узраста, али под условом да је душевно и телесно здраво. У зависности од тога, физичко лице може бити:

1) Потпуно пословно неспособно лице

а) физичко лице које **није навршило 14 година** живота **(млађи малолетник),**
не може пуноважно закључивати правне послове ни уз сагласност или претходну дозволу законског заступника или стараоца. Изузеци:
- правни послови којима прибавља искључиво права (нпр. да прими поклон)
- правни послови којима не стиче ни права ни обавезе (врв. одржај)
- правни послови малог значаја (купује храну, карту за превоз).

Сматра се да за ове послове дете има тзв. потпуну специјалну пословну способност и да се не може истицати њихова ништавост.

Са друге стране, постоји и консултативна пословна способност детета - постоји обавеза суда, односно органа старатељства да саслуша мишљење детета, ако је оно способно да га формира и изрази (10 година).

b) лице које је постало пунолетно, али је потпуно **лишено пословне способности**,

c) пунолетно лице над којим је **продужено родитељско** право и које је у решењу о продужењу родитељског права изједначено са малолетником млађим од 14 година (које је због болести или сметњи у психофизичком развоју неспособно да се само стара о себи и о заштити својих права и интереса, или ако својим поступцима угрожава сопствена права и интересе).

Правни послови потпуно пословно неспособног лица, изван круга послова које може предузимати**, ништави су**.

2) Ограничено (делимично) пословно способно лице

a) дете које је **навршило 14 година, а није напунило 18** година живота **(старији малолетник);**

b) лице које је постало **пунолетно, али је делимично лишено** пословне способности (због болести или сметњи у психофизичком развоју својим поступцима непосредно угрожава сопствена права и интересе, или права и интересе других лица). Пословна способност тог лица једнака је пословној способности старијег малолетника, а суд у ванпарничном поступку одређује правне послове које ово лице може, одн. не може самостлно предузимати;

c) пунолетно лице над којим је **продужено родитељско право**, а решењем суда је изједначено са ограничено пословно способним лицем.

Старији малолетник може предузимати (поред правних послова које може и млађи малолетник) све остале правне послове уз претходну или накнадну сагласност родитеља.

Пуноважну изјаву воље ограничено пословно способно лице може дати ако му је закључивање тих послова законом дозвољено. Остали правни послови тих лица, ако су закључени без одобрења законског заступника или стараоца, **рушљиви су**, али могу бити оснажени његовим накнадним одобрењем.

Дете које је навршило 15 г. може предузимати правне послове којима управља и располаже својом зарадом или имовином коју је стекло сопственим радом.

3) Потпуно пословно способно лице

Могућност физичког лица да само својом вољом заснива, мења и гаси сва прва и обавезе и учествује у свим поступцима пред судом и органима управе. Стиче се:

a) **пунолетством физичког лица** (навршењем 18. године живота, ако над њим није продужено родитељско право или није лишено пословне способности). Кад дете наврши 18 година престаје: родитељско право, хранитељство и старатељство.

b) закључењем брака по дозволи суда (еманципација):

i. суд може дозволити, у ванпарничном поступку, стицање потпуне пословне способности малолетном лицу које је (кумулативно): навршило 16. годину живота, **постало родитељ** и достигло телесну и душевну зрелост потребну за самостално старање о сопственој личности, правима и интересима (законска еманципација).

ii. правоснажним решењем суда којим дозвољава закључење брака малолетном лицу које је навршило 16. годину живота

(**и када није постало родитељ**), а достигло је телесну и душевну зрелост потребну за вршење права и дужности **у браку**. Ако је малолетнику дозвољено закључење брака правоснажним решењем, а он одустане од закључења брака, не престаје му стечена пословна способност.

Поступак стицања потпуне пословне способности еманципацијом покреће се **предлогом** лица које је навршило 16. годину живота или заједничким предлогом два лица различитог пола, ако су обоје навршили 16. годину, а нису постали пунолетни.

За поступање по предлогу месно је надлежан основни суд на чијем подручју предлагач (односно један од предлагача) има пребивалиште или боравиште.

4) Лишење и враћање пословне способности

Потпуна пословна способност траје до смрти физичког лица. Међутим, пунолетно лице може бити:

1) **Потпуно лишено пословне способности** - ако болест или сметње у психофизичком развоју имају за последицу неспособност пунолетног лица за нормално расуђивање, које због тога није у стању да се само стара о себи и о заштити својих права и интереса. Изједначава се са пословном способношћу млађег малолетника (лице млађе од 14 година).
2) **Делимично лишено пословне способности** - ако услед болести или сметњи у психофизичком развоју, пунолетно лице својим поступцима непосредно угрожава сопствена права и интересе или права и интересе других лица. Изједначава се са пословном способношћу старијег малолетника (лице између 14 и 18 година). У решењу ванпарничног суда о делимичном лишењу пословне способности одредиће се правни послови које лице може одн. не може самостално предузимати.

Поступак за лишење пословне способности суд покреће и води по службеној дужности, по предлогу органа старатељства, чланова породичне заједнице и самог лица, ако може да схвати значење и правне последице свог предлога. Ванпарнични суд одлучује по хитном поступку, на основу расправе на рочишту на које се позивају: орган старатељства, лице према коме се поступак води, његов старалац, одн. привремени заступник и предлагач. Лице мора бити прегледано од најмање два судска вештака (лекара одговарајуће специјалности) у присуству судије, осим ако се обавља у здравственој установи.

ОДЛУКЕ СУДА О ЛИШЕЊУ И ВРАЋАЊУ ПОСЛОВНЕ СПОСОБНОСТИ

На основу свих изведених доказа на расправи суд може:

- **решењем одбити предлог** за лишење пословне способности или **га**
- **усвојити**.

Ако га усвоји, лице може против њега изјавити **жалбу у року од 15 дана** од дана достављања преписа решења, без обзира на своје душевно стање. Жалба не задржава извршење решења ако суд из оправданих разлога не одреди другачије.

Жалбу, са списима предмета, основни суд је дужан без одлагања доставити другостепеном суду који је дужан одлучити у року од **3 дана** од дана пријема жалбе.

Суд ће по службеној дужности, по предлогу органа старатељства, лица која су овлашћена да покрећу поступак лишења пословне способности, као и самог лица које је лишено пословне способности (ако може да схвати значење и правне последице свог предлога), донети **решење о враћању пословне способности**.

После доношења решења о потпуном лишењу пословне способности физичког лица, суд може по службеној дужности или по предлогу, на рочишту утврдити да се његово душевно стање поправило и **изменити** раније донето решење тако да одреди делимично лишење пословне способности.

Правоснажно решење суда о лишењу и враћању пословне способности уписује се у матичну књигу рођених и у земљишни регистар права на непокретностима ако лице има непокретности.

ДЕЈСТВО РЕШЕЊА О ЛИШЕЊУ

Доношењем правоснажног решења о потпуном или делимичном лишењу пословне способности важи необорива претпоставка о пословној неспособности лишеног, тј. искључена је могућност доказивања постојања супротне чињенице - да је лице било у одређеном периоду свесно својих радњи - светли тренуци (*lucida intervalla*) и да су сходно томе пуноважни правни послови засновани у то време.

Физичко лице које је правоснажним решењем суда потпуно лишено пословне способности (изједначено са млађим од 14 година), такође је и **деликтно неспособно**, али ће одговарати за проузроковану штету ако се докаже да је при проузроковању штете било способно за расуђивање, те да се може изједначити са лицем старијим од 7 година.

Физичко лице које је делимично лишено пословне способности (изједначено са старијим од 14 година) је **потпуно деликтно**

способно. За пунолетна лице, која нису лишена пословне способности важи оборива претпоставка да су способни за расуђивање.

ДЕЛИКТНА СПОСОБНОСТ

3. ДЕЛИКТНА СПОСОБНОСТ ФИЗИЧКИХ ЛИЦА

Деликтна способност физичких лица је могућност физичког лица да одговара за проузроковану штету.

- **до навршене 7. године** - апсолутно деликтно неспособно; за штету одговарају родитељи или друго лице коме је дете било поверено;
- **од 7. до 14. године** - не одговара за штету, осим ако се докаже да је при проузроковању штете било способно за расуђивање. Терет обарања ове претпоставке сноси оштећено лице;
- навршених 14 година - стиче потпуну деликтну способност.

АТРИБУТИ Ф. Л.

4. АТРИБУТИ ФИЗИЧКИХ ЛИЦА

Физичко лице се конкретизује (идентификује, одређује) на основу елемената који су релевантни за његову правну и пословну способност. Најважнији атрибути физичког лица су:

1) **ЛИЧНО ИМЕ** - назив физичког лица на основу кога се оно ближе конкретизује. Право на лично име је лично, неимовинско и субјективно. Начелно, лично име је непреносиво. Стиче се уписом у матичну књигу рођених и делује према трећим лицима. Састоји се од имена и презимена. Одређују га родитељи. Они имају право да се име детета упише и на матерњем језику и писму једног или оба родитеља.

   Орган старатељства одређује име детета:

   - ако родитељи нису живи;
   - ако родитељи нису познати;
   - ако у законском року нису одредили име детету;
   - ако не могу да постигну споразум о имену детета;
   - ако су родитељи одредили погрдно име, име којим се вређа морал или име које је у супротности са обичајима и схватањима средине.

Презиме детета се одређује према презимену једног или оба родитеља. Не могу заједничкој деци одредити различита презимена.

Орган старатељства га одређује ако:

- родитељи нису живи;
- родитељи нису познати;
- не могу да постигну споразум о презимену детета.

Супружници се **приликом закључења брака** могу споразумети да сваки од њих:

- задржи своје презиме;
- уместо свог узме презиме другог супружника;
- свом презимену дода презиме другог супружника, и обрнуто.

У року од **60 дана** од дана **престанка брака**, супружник који је променио презиме, може узети презиме које је имао пре склапања брака.

Промена личног имена – физичко лице које је напунило 15 година живота и способно је за расуђивање, има право да промени лично име. Дете које је навршило 10 година и способно је за расуђивање има право на давање сагласности са променом личног имена.

Нема право на промену личног имена:

- лице против кога се води кривични поступак за дело за које се гони по службеној дужности;
- лице које је осуђено за кривично дело за које се гони по службеној дужности док казна није извршена, одн. док трају правне последице осуде;
- лице које променом личног имена намерава да избегне неку своју обавезу;
- лице које намерава да промени име у погрдно име, име којим се вређа морал или име које је у супротности са обичајима и схватањима средине.

2) **ДРЖАВЉАНСТВО** – је јавноправни однос између суверене државе и појединца на основу кога он има према држави одређене обавезе, али и права предвиђена за грађанина те државе без обзира на то где се налази.

Физичка лица која нису домаћи држављани јесу странци (имају држављанство друге државе) или апатриди (лица без држављанства).

Држављанство Републике Србије стиче се:

- пореклом

- рођењем на територији РС
- пријемом
- по међународним уговорима.

3) **ПРЕБИВАЛИШТЕ И БОРАВИШТЕ:**
   - **Пребивалиште** је место у које се одређено лице настани да у њему стално живи. Физичко лице може имати једно пребивалиште - место за које је везано (станује или обавља своју привредну делатност).
   - **Боравиште** је место у коме се једно лице привремено задржава, без намере да ту трајно остане. Оно постаје релевантно када страна у облигационом односу нема пребивалиште.

ПРАВНА ЛИЦА

ПРАВНА ЛИЦА

1. ПОЈАМ ПРАВНОГ ЛИЦА

Правно лице је јединствена организација људи основана ради остварења одређеног трајнијег циља, коју право сматра за правног субјекта са правима и обавезама који се разликују од права и обавеза појединаца који га састављају.

Док физичко лице постаје субјект права рођењем, правно лице настаје **уписом у јавни регистар** (тада стиче и правну и пословну способност), уз испуњење више претпоставки.

2. ОРГАНИЗАЦИЈЕ СА СВОЈСТВОМ ПРАВНОГ ЛИЦА

Статус правног лица стичу организације које:

1) **имају имовину** - правни субјект је само онај који може имати права и обавезе и одговарати својом имовином за преузете обавезе;
2) **нису забрањене** - императивним прописима;
3) **правни систем им признаје да могу бити имаоци права и обавеза** - правно лице је оно које правни систем изричито призна. Врста и број организација које могу стећи својство правног лица одређују се императивним прописима поименично (*numerus clausus*).

3. ПРАВНО ЛИЦЕ И ЊЕГОВИ ОСНИВАЧИ И УЧЕСНИЦИ

Правно лице је **раздвојено и самостално** у односу на своје оснивaче и учеснике:

- његова права и обавезе нису права и обавезе његових оснивача и учесника (запослени);
- за његов дуг не одговарају оснивачи ни учесници (запослени), него оно својом имовином и својим повериоцима;
- у јавним регистрима права и обавезе се воде на име правног лица, а не оснивача или учесника;
- у случају спора као странка у поступку не појављује се оснивач или учесник у своје име него правно лице (независно од тога да ли га заступа оснивач или учесник);
- смрт оснивача или учесника без утицаја је на престанак правног лица.

Правно лице је самосталан субјект не само према трећим лицима него и према учесницима. Радник ступа у радни однос са правним лицем и са њим закључује уговор о раду а не са осталим учесницима.

Изузетак од правила имовинске раздвојености и самосталности: члан ортачког друштва које је инсолвентно одговара за обавезе друштва и целокупном својом имовином солидарно и неограничено. Исто тако и комплементар у командитном друштву.

ФУНКЦИЈА ПРАВНОГ ЛИЦА
је у томе да се постигну циљеви који се не би могли или би се теже остварили појединачно или у скупинама које немају својство правног лица. У правном промету се појављује само правно лице, а не сваки његов члан појединачно, што убрзава закључење, испуњење и извршење правних послова. Правно лице најчешће има већу имовину са којом, по правилу, одговара неограничено, због чега је поузданији дужник од физичког лица. Инсолвентно правно лице се онемогућава да предузиме правне послове **путем установе стечаја**.

4.ПОДЕЛА ПРАВНИХ ЛИЦА

1) У СКЛАДУ СА ПОДЕЛОМ ЦЕЛОКУПНОГ ПРАВА **НА ЈАВНО (a) И ПРИВАТНО (b)**

a) Правна лица јавног права - остварују јавне циљеве и интересе, оснива и финансира их држава или јединица локалне самоуправе средствима из државног буџета, одн. буџета јединице локалне самоуправе и на њих често преноси и јавна

овлашћења (државне здравствене установе, државне школе и факултети). Држава или јединица локалне самоуправе у целини или делимично управља овим лицима, одн. врши надзор на њима.

b) **Правна лица приватног права** - спроводе приватне циљеве и интересе, а то су: привредна друштва, банке, осиуравајућа друштва, приватне установе, удружења грађана итд.

2) С ОБЗИРОМ НА ПРАВНУ ПРИРОДУ – **УДРУЖЕЊА (a) И УСТАНОВЕ (b):**

a) **УДРУЖЕЊА** - облик добровољног повезивања више физичких или правних лица ради остваривања заједничког или општег интереса или циља. Делатност и циљ одређују сами чланови, они их могу и променити као и одредити да оно престане са радом. Имовина удружења је правно раздвојена од имовине чланова, мада служи или члановима удружења или циљевима удружења.

Удружење је самостални правни субјект и не представља збир правних способности његових чланова. Сходно томе, члан удружења може ступити у грађанскоправни однос са својим удружењем.

Деле се на:

i. **удружење у ширем смислу** - организација одређеног броја физичких лица, чланова који га чине, основана ради постизања дозвољеног циља (а то **није стицање добити** већ унапређење или остваривање неког заједничког или општег интереса или циља).
Могу га основати најмање 3 физичка или правна лица, а најмање један од њих мора имати пребивалиште одн. седиште на територији Републике Србије.

Удружење **настаје** кад оснивачка скупштина донесе:
- оснивачки акт,
- статут удружења и
- одлуку о избору лица овлашћених за заступање.

Удружење не мора бити уписано у Регистар да би обављало делатност ради које је основано, али својство правног лица стиче тек након уписа у Регистар који води АПР као поверени

посао. Обавезни орган удружења је **скупштина** (чине је сви чланови удружења). Делује у складу са циљевима које му поставе чланови.

Удружење има имовину коју може да стиче од чланарина, добровољних прилога, убирањем цивилних плодова (приход од камата, дивиденди, закупнина), али и на други законом дозвољени начин.

Удружење може стицати имовину:

- ако је делатност у вези са његовим статутарним циљевима;
- ако је та делатност предвиђена статутом;
- да је делатност мањег обима, одн. да се делатност обавља у обиму потребном за остваривање циљева удружења.

ii. **удружење у ужем смислу** - правно лице основано ради остварења циљева које му поставе чланови. То су: привредна друштва (ортачко, командитно, д.о.о. и а.д.), задруге, задружни савези, јавна предузећа, банке, политичке странке, итд.

Политичка странка је организација грађана слободно и добровољно удружених, основана ради остваривања политичких циљева демократским обликовањем политичке воље грађана и учешћа на изборима. Може је основати најмање 10.000 (а странку националне мањине најмање 1.000) пунолетних и пословно способних држављања РС. Оснива се на оснивачкој скупштини доношењем оснивачког акта, програма, статута и избором лица овлашћеног за заступање политичке странке. Статус правног лица стиче даном уписа у Регистар политичких странака и од тог тренутка може почети са радом. Упис у Регистар (који води министарство надлежно за послове управе) се врши на основу пријаве. Министарство је дужно да донесе решење о упису политичке странке у Регистар у року од 30 дана од дана предаје уредне пријаве за упис.

b) **УСТАНОВЕ** - за разлику од удружења, мање су везане за физичка лица и постоје независно од њих. Немају чланове у свом саставу него учеснике (запослене) који остварују циљ који је поставио оснивач. Ни они, а ни оснивач не могу утицати на промену циља или престанак установе. Установа делује у интересу корисника, а постављене циљеве учесници остварују из имовине која је за то неповратно намењена.

Деле се на – задужбине (i) и остале установе (ii):

ЗАДУЖБИНА

i. **Задужбине** - деле се на задужбине у ужем смислу и фондације (задужбине у ширем смислу):
   - **Задужбина** је правно лице без чланова којем је оснивач наменио одређену имовину (основна имовина) ради доброчиног остваривања општекорисног циља или приватног интереса, одн. циља који није забрањен Уставом и законом.
   - **Фондација** је правно лице без чланова, **нема имовину**, али се оснива искључиво ради **доброчиног** остваривања општекорисног циља (промовисање демократских вредности, европских интеграција и међународног разумевања; равноправност полова, унапређење социјалне и здравствене заштите итд).

     Задужбину и фондацију може основати једно или више пословно способних домаћих или страних физичких или правних лица на неодређено или одређено време. Оснивају се:
     - актом о оснивању оснивача (у писаној форми, да садржи податке из члана 11. ЗЗФ и оверени)
     - уговором оснивача (у писаној форми, да садржи податке из члана 11. ЗЗФ и оверени)
     - тестаментом оставиоца (у било којој форми коју предвиђа ЗОН). Ствари и права које је тестатор завештао у корист задужбине, основане ради остваривања општекорисног циља, и фондације, не чине заоставштину и не улазе у вредност заоставштине на основу које се израчунава нужни део, осим ако је оставилац одредио другачије.

   Задужбина и фондација оснивају се на **неодређено време** (кад у оснивачком акту није наведено на које време се оснива) **или одређено време**, и то ако је:
   - одређен рок до када траје;
   - предвиђен догађај чијим наступањем престаје;
   - постизањем одређеног циља.
   -

ЦИЉЕВИ ЗАДУЖБИНЕ И ФОНДАЦИЈЕ

За оснивање задужбине неопходна је имовина намењена за остваривање општекорисног циља или приватног интереса.

Фондација **нема имовину,** али се оснива ради остваровања доброчиног остваривања општекоринсог циља умсереног на – промовисање и заштиту људских, грађанских и мањинских права; промовисање демократских вредност; одрживи, регионални развој; равноправност полова; промивисање и популаризација науке итд.

ОСНОВАЊЕ ЗАДУЖБИНЕ И ФОНДАЦИЈЕ

Задужбина може бити основана ако постоји основна имовина, која може бити у стварима, правима и новцу. Најмања вредност - **30.000 евра** у динарској противвредности, по средњем курсу Народне банке Србије, на дан оснивања. Изузетно може бити мања ако се са тим претходно сагласи мистарство надлежно за културу.

Задузбина и фондација настају тек уписом у Регистар на основу пријаве за упис и даном уписа стичу својство правног лица. За вођење регистра овлашћена је Агенција за привредне регистре, као поверени посао.

Највиши општи акт задужбине и фондације је **СТАТУТ** - доноси га управни одбор, али оснивачким актом може бити и другачије прописано.

Органи задужбине су Управни одбор и Управник, али се статутом могу предвидети и други органи.

Имовину задужбине чине основна и друга имовина, док **фондација није обавезна да има основну имовину**. Обе могу стицати имовину од добровољних прилога, поклона, донација, субвенција итд.

Такође могу стицати приходе непосредним обављањем привредне делатности, и то под следећим кумулативним остваренim условима:

- да је делатност у вези са циљевима задужбине и фондације;
- да је предвиђена статутом;
- да је делатност споредна;
- да је делатност уписана у Регистар.

Имовина задужбине и фондације мора се искључиво користити за остваривање циљева који су утврђени актом о оснивању и статутом.

ОРГАНИЗАЦИЈА ЗАДУЖБИНЕ И ФОНДАЦИЈЕ

Имовина. Највиши правни акт јесте статут који доноси управни одбор.

Органи задужбине су управни одбор и управник, али се статутом могу предвидети и други органи.Имовину задужбине чини основна и друга имовина. Фондација није обавезна да има основну имовину. Задужбине и фондације могу стицати приходе непосредним обављањем привредне делатности.

ПРЕСТАНАК ЗАДУЖБИНЕ И ФОНДАЦИЈЕ

Задужбина и фондација **губе својство** правног лица брисањем из Регистра:

- ако је надлежни орган или оснивач донео одлуку о престанки њиховог рада;
- ако је над њима окончан стечајни поступак;
- ако им је одузето одобрење за деловање,
- ако је извршена статусна промена која има за последицу престанак њиховог рада,
- ако је правноснажним актом утврђена ништавост решења о упису задужбине или фондације у регистар.

ii. **Остале установе** - државни музеји, кинотеке, државне радиотелевизијске установе, школе, државни институти, библиотеке, здравствене установе, итд.

Према закону о култури установа културе је првно лице основано ради обављања културне делатности којом се обезбеђује остваривање права грађана, одн. задовољење потреба грађана и интереса у области културе.

Заштиту културних добара врше установе заштите, и то:

- завод за заштиту споменика културе
- музеј
- архив
- кинотека
- библиотека која обавља заштиту старе и ретке књиге.

Према Закону о основама система образовања и васпитања, **делатност образовања и вапитања** обављају:

- предшколска установа - у предшколском васпитању и образовању;
- основна школа и друге основне школе - у основном образовању и васпитању;
- одговарајућа средња школа - у средњем образовању и васпитању.

Ове установе може да оснује Република Србија, аутономна покрајина, јединица локалне самоуправе, друго правно или физичко лице.

Закон о здравственој заштити прописује да здравствену службу у Републици чине **здравствене установе** које може основати Република Србија, аутономна покрајина, локална самоуправа, правно или физичко лице. Здравствена установа може се основати као:

- дом здравља
- апотека
- болница (општа и специјална)
- завод
- завод за јавно здравље
- клиника
- институт
- клиничко-болнички центар
- клинички центар
- Већина установа стичу приходе наплатом претплате, улазница, трошкова исхране, партиципација, итд.

3. С ОБЗИРОМ НА **ВЕЗУ КОЈА ПОСТОЈИ ИЗМЕЂУ ЧЛАНОВА** ПРАВНОГ ЛИЦА:

a) **КОРПОРАЦИЈЕ** - организација физичких или правних лица која нису међусобно, а ни са удружењем чврсто лично везана, што се одређује оснивачким актом - одлуком о оснивању ако друштво оснива једно лице или уговором о оснивању, ако друштво оснива више лица (ад и доо).
Смрт физичког лица или његово иступање из удружења нема за последицу престанак удружења. Променом чланова не мења се идентитет корпорације.

b) **ЛИЧНА УДРУЖЕЊА** (удружења с обзиром на својства личности - *intuitu personae*) - одликује се чврстом личном везом између чланова међусобно и удружења и његових чланова.
Настаје на основу уговора (сагласности) свих лица која га оснивају. Уговором се одређује правни однос између чланова, а право на управљање имају сви чланови друштва. За доношење пуноважне одлуке неопходна је једногласност.Сваки члан солидарно одговара и својом имовином за обавезе удружења.Ту спадју ортачко и командитно друштво.

4. ПРЕМА **БРОЈУ ОСНИВАЧА**:

a) **ВИШЕЧЛАНА УДРУЖЕЊА** - могу основати најмање два оснивача, осим ако законом није предвиђен одређени, већи број чланова. Тако удружење уопште могу основати најмање 3 оснивача, омладинску задругу најмање 100 омладинаца, штедно-кредитну задругу најмање 50 грађана, итд.
b) **ЈЕДНОЧЛАНА УДРУЖЕЊА** - састоји се од једног члана који је једини ималац права и обавеза друштва. То може бити д.о.о. и а.д. док поједина удружења не може основати само један оснивач, нпр. командитно (најмање 2 члана - комплементар и командитор), ортачко друштво или задруга.

5. АКО ЈЕ КРИТЕРИЈУМ ПОДЕЛЕ **ЦИЉ** КОЈИ ПРАВНА ЛИЦА ЖЕЛЕ ПОСТИЋИ:

a) **Профитна правна лица** - обавља делатност ради стицања добити (профита). Делатност правног лица може се испољавати у производњи и промету робе и вршењу услуга на тржишту, у осигурању, банкарским пословима, али и у непривредним делатностима (култури, образовању, здравственој заштити), као што су: приватни музеји, приватне школе, приватни факултети, приватне болнице, итд. али се она првенствено обавља с циљем стицања добити.
Профитна правна лица су ортачко, командитно, д.о.о., а.д., банке и осигуравајућа друштва.
b) **Непрофитна правна лица** - првенствено обавља делатност ради постизања неких других циљева, а не добити. То су: државне здравствене установе, државни радио и телевизија, државни музеји, универзитети, итд.
Непtофитна правна лица су установе.

6. С ОБЗИРОМ НА **ОБЛИК СВОЈИНЕ**:

a) **Правна лица са једним обликом својине** (једносвојинско правно лице) - када су све ствари (зграде, земљиште, машине, сировине, производи), у приватној или задружној или јавној или државној својини.
b) **Правна лица са више облика својине** (мешовито или вишесвојинско правно лице) - ако на стварима правног лица постоје најмање два различита титулара (нпр, државно и приватно правно лице) правно лице има више облика својине.

5. ОСНОВНА ОБЕЛЕЖЈА ПРАВНОГ ЛИЦА

Организација има својство правног лица само ако има следећа основна обележја:

a) **Да је уређена правилима** - правно лице може настати само на основу претходно усвојеног **<u>ОСНИВАЧКОГ АКТА</u>** **(**одлуке о оснивању, уговора о оснивању или акта надлежног органа одн. јединице локалне самоуправе) и **<u>СТАТУТА,</u>** ако је то прописима одређено. Тим актима се одређују назив, седиште и органи правног лица, његова делатност, заступање, начин промене облика правног лица, престанак, итд.

b) **Да има органе** - органе правног лица чине физичка лица чије изјаве воље директно производе дејство за правно лице. Некада је само једно физичко лице орган правног лица, али се чешће појављује већи број физичких лица. Није могуће да правно лице на други налин предузима правне или фактичке радње, осим преко физичких лица.

c) **Да тежи остварењу дозвољеног циља** - а то је обављање делатности ради стицања добити или остварења општекорисних циљева. Циљ мора бити наведен у оснивачком акту, одн. статуту, док су за одређена правна лица циљеви одређени законом.
Не може се регистровати у Регистар и стећи својство правног лица она организација чији су циљеви усмерени на насилно рушење правног поретка, нарушавање територијалне целокупности РС, и у другим случајевима одређеним чланом 3. став 2. ЗУ. У оваквим случајевима, Регистар закључком **прекида поступак** уписа у Регистар и Уставном суду подноси предлог за забрану рада удружења.

Ако је у питању оснивање задужбине или фондације чији циљеви нису дозвољени, Регистар решењем одбија пријаву за упис, а уколико делују супротно утврђеним циљевима, министарство надлежно за културу (одн. орган АП Војводине надлежан за културу) по службеној дужности доноси решење о одузимању одобрења за деловање.

d) **Да има имовину** - правно лице може настати само ако има одређену имовину која је намењена остваривању постављених циљева. Може се састојати од:
   - стварних права (првенствено права својине на зградама, земљишту, сировинама);
   - облигационих права (потраживања из хартија од вредности);
   - интелектуалне својине (индустријске својине, нпр. права на патент, узорак, модел, жиг, итд.);
   - ауторског права.

Имовина мора бити сразмерна постављеним циљевима. Тако, најмања вредност основне имовине неопходне за оснивање

задужбине износи 30.000 евра у динарској противвредности по средњем курсу НБС на дан оснивања, д.о.о. најмање 100 динара, а.д. 3.000.000 динара осим ако посебним законом није предвиђен већи износ, итд.

Правно лице својом имовином одговара за преузете обавезе, а ако је она утрошена оно престаје са радом или мења правну форму. За престанак правног лица није неопходно да оно уопште нема имовине, већ да нема имовине у износу потребном за остварење постављених циљева. Сходно томе, привредно друштво **престаје** ако се основни капитал смањи испод минималног износа или ако су остварене претпоставке за стечај.

e) **Да се може идентификовати у правном промету** - идентитет правног лица одређују:

i. **Име** - назив под којим оно делује и на основу којег се разликује од других правних лица, нарочито ако су исте врсте. Привредни субјекти имају пословно име а то је назив под којим привредно друштво послује и учествује у правном промету.

Из имена правног лица утврђује се да ли оно представља установу или удружење, а у оквиру те поделе да ли је то нпр. привредно друштво, којом делатношћу се бави и каква је његова одговорност (нпр. ортачко, командитно друштво, д.о.о., у области угоститељства, трговине, итд.).

Оснивачки акт правног лица и статут обавезно садржи име правног лица. Правно лице је у обавези да у правном промету користи име, али има право и да га штити. Пословно име или назив правног лица региструје се у Регистру.

ii. **Седиште** - место одакле се управља делатношћу правног лица. Оно мора бити на територији РС. Региструје се у Регистру и може се променити одлуком оснивача, одн. органа одређеног оснивачким актом.

На основу седишта: одређује се којој држави оно припада, сматра се да је уговор закључен у месту у којем је поверилац имао своје седиште кад је учинио понуду, кад место испуњења обавезе није одређено, врши се у месту у коме је дужник у време настанка обавезе имао своје седиште, за суђење у споровима против правних лица опште месно надлежан је суд на чијем се подручју налази њихово седиште према извештају АПР-а, седиште туженог је чињеница на основу које се одређује надлежност суда и других органа у Србији у стварима с међународним елементом, одн. примена меродавног права. итд.

iii. **Држављанство** - веза правног лица са државом. Та веза се по правилу утврђује на основу седишта правног лица, али и по другим критеријумима (нпр. учешћу страног капитала).

Страно правно лице је правно лице са седиштем у иностранству. Страна правна лица не могу стицати сва права која могу и домаћа или могу под одређеним претпоставкама - страно правно лице које обавља делатност у Србији може, под условом узајамности, стицати право својине на непокретностима на територији Србије, које су им неопходне за обављање те делатности (члан 82. ЗОСПО).

f) Да је постала субјекат права и стекла правну, пословну и деликтну способност

Једна организација, по правилу, постаје правно лице (субјект права) уписом у одговарајући регистар, када стиче једновремену правну, пословну и деликтну способност

- **Систем аутопризнања** - држава је самим својим постојањем правно лице и нема јој ко признати такав статус;
- **Систем концесије (одобрења)** - организација постаје правно лице на основу дискреционе оцене (одобрења) државног органа;
- **Нормативни систем (систем утврђивања)** - прописима се утврђују претпоставке које морају бити испуњене да би одређена организација постала правно лице. Ако јесу испуњене, државни орган је у обавези да донесе акт на основу кога једна организација постаје правно лице. Овај систем важи за већину привредних друштава и задруга, али и за задужбине и фондације;
- **Систем оснивачког акта (систем прописа)** - прописом се одређује да поименично наведена организација има својство правног лица или да све организације које испуне одређене претпоставке имају својство праног лица (нпр. општине).

За неке организације се поред давања одобрења од надлежног органа или доношења оснивачког акта, захтевају и допунске претпоставке за стицање правног субјективитета, као на пример регистрација пред надлежним судом, објављивање у службеном гласнику и протек одређеног времена, итд.

6.АТРИБУТИ ПРАВНОГ ЛИЦА

1) **Правна способност** је могућност правног лица да има права и обавезе. Правно лице не може бити ималац права и обавеза која су везана за природу физичког лица (лична права, брачна и породична, наследна права по основу сродства, итд.) и зато се његова правна способност означава као посебна (специјална) у односу на општу (генералну) способност физичких лица. Остала грађанска права и обавезе правно лице, у начелу, може стицати.

Ширина правне способности зависи од тога да ли су правна лица профитна (имају ширу правну способност, која одређује и њихову пословну способност) или непрофитна (њихова делатност је одређена циљем због кога су она основана, и зато могу стећи само она права и обавезе који су законом, оснивачким актом, одн. статутом одређени као делатност ради остварења одређеног дозвољеног циља).

2) **Пословна способност** је способност правног лица да изјавама воље својих органа (физичких лица), које дејствују према том лицу, заснива, мења и гаси права и обавезе, тј. правне послове.

   Орган правног лица се **разликује од његовог заступника**. Заступник предузима сопствену радњу у име и за рачун заступаног, а радња или нерадња органа сматра се радњом самог правног лица.

   Пословна способност правног лица је одређена правном способношћу правног лица. Непрофитно правно лице може закључивати уговоре у правном промету у оквиру своје правне способности. Привредно друштво може да закључује уговоре и обавља друге послове промета робе и услуга у оквиру делатности наведених у оснивачком акту.

   Правни послови заступника привредног друштва изван делатности друштва наведених у оснивачком акту, обавезују друштво, осим ако се докаже да је треће лице знало или је према околностима случаја могло знати да су ти послови изван те делатности, с тим да објављивање није само по себи довољан доказ за то.
3) **Деликтна способност** је могућност правног лица да одговара за проузроковану штету. Правно лице је способно да одговара без кривице (објективна одговорност) - за штету од опасне ствари или опасне делатности, и по основу кривице (субјективна одговорност).

   Правно лице одговара за штету коју проузрокују његови органи, запослени одн. његови учесници, у раду или у вези са радом правног лица. На основу кривице тих физичких лица утврђује се кривица правног лица и његова одговорност за штету. Такође, претпоставке одговорности за штету од опасне ствари или делатности утврђују се с обзиром на поступање органа, запослених или учесника у правном лицу.

7.ПРЕСТАНАК ПРАВНОГ ЛИЦА

1) На основу прописа који налаже престанак постојања одређеног облика правног лица;
2) Ако је основано да би послужило остварењу неког циља - остварењем тог циља;
3) Услед статусних промена - спајањем са другим правним лицем, поделом или трансформисањем у неки други облик;
4) Одлуком својих чланова;
5) Због ништавости уписа у одговарајући регистар.

Престанак привредног друштва може настати:
- у поступку статусних промена
- у поступку ликвидације
- у поступку стечаја/реорганизације.

ОСОБИНЕ ГРАЂАНСКОПРАВНОГ ОДНОСА

ГРАЂАНСКОПРАВНИ ОДНОС

ПОЈАМ

Грађанскоправни однос јесте однос између титулара субјективног грађанског права и лица према којима су уперена та овлашћења, одн. обавезних лица. Заснивањем субјективног права ствара се и грађанскоправни однос који обухвата овлашћену страну (титулара права) и лица према којима су уперена овлашћења титулара субјективног права, одн. обавезног лица.

Права и обавезе правних субјеката у грађанскоправном односу настају поводом **објеката**, и то: ствари, радњи, интелектуалних добара и добара личности.

Садржину грађанскоправног односа чине: правни субјекти и права и обавезе тих субјеката.

ЧИЊЕНИЦЕ И ГРАЂАНСКОПРАВНИ ОДНОС

1. ПОЈАМ

Закон или друга правна норма може постојање, промену или престанак субјективног грађанског права (односа) везати за постојање (наступање) одређених чињеница. Чињеница од које зависи настанак, промена или престанак субјективног грађанског права означава се као **грађанскоправна чињеница**.

Када правни поредак за извесне чињенице везује одређене последице, он предвиђа и орган који ће утврдити чињенице у конкретном случају (нпр. чињеницу смрти, рођења).

Супротно правним, неправне (фактичке) чињенице не производе правно дејство.

Правне чињенице се разликују од правних норми (објективног права). На основу правне норме (објективног права) настаје субјективно грађанско право (грађанскоправни однос), док за правну чињеницу правна норма везује настанак, промену или престанак тог права.

2. ВРСТЕ ПРАВНИХ ЧИЊЕНИЦА

Правне чињенице се деле на:

1) ПРИРОДНЕ ДОГАЂАЈЕ И РАДЊЕ

a) **Природне догађаје** - настају деловањем природних закона или на други начин. Настају без воље човека или не само вољом човека. Правне последице природних догађаја могу бити: рођење човека, протек времена (стицање пунолетства), природна смрт, удар грома, поплава, земљотрес, итд.

Рођењем се стиче правни субјективитет, а између детета и родитеља успоставља родитељски однос. Протеком времена физичко лице стиче пословну, деликтну, тестаментарну, радну, брачну способност; стиче одржајем право својине ако су се стекле и друге чињенице. Смрћу физичко лице губи субјективитет.

Природни догађаји који се нису могли спречити, отклонити или избећи (виша сила) ослобађају дужника за одговорност за штету. Пропашћу ствари услед природног догађаја који има карактер више силе, престаје право својине на њој и сви терети (службености, хипотека). Ако је услед више силе престала индивидуално одређена ствар, облигација престаје због немогућности испуњења.

Неки догађаји нису природни ако је постојала обавеза и могућност човека да спречи њихово наступање - удар грома постављањем громобрана, поплава подизањем насипа, итд.

b) **Радње** - радња је остваривање воље човека у спољном свету, а која подразумева избор.

Радње могу бити:

- дозвољене - на основу њих настаје правни посао или се врши право (овлашћење);
- недозвољене (деликти) - стварају обавезу накнаде штете оштећеном.

Најважније радње у грађанском праву јесу правни послови.

Правни посао је изјава воље предузета с циљем настанка, промене или престанка субјективног грађанског права.

Све чињенице које се морају стећи да би настало, променило се или престало конкретно субјективно право чине **скуп чињеница**

(чињенични скуп). Тако, да би једно лице стекло право својине од невласника, потребно је испуњење више чињеница: да је стицалац савестан, да је ствар покретна и предата стицаоцу на основу теретног правног посла, као и друге претпоставке предвиђене законом.

2) ПРЕТПОСТАВКЕ И ФИКЦИЈЕ

а) **ПРЕТПОСТАВКЕ** За настанак, промену или престанак одређеног субјективног права није потребно сваки пут доказивати постојање или непостојање чињеница које постоје или не постоје по редовном току ствари. Постојање (непостојање) једних чињеница претпоставља се ако постоје друге правне чињенице.

Чињеница која је позната, а из ње се изводи закључак да постоји претпостављена чињеница, назива се основ (*basis*). Непознату чињеницу према томе, сазнајемо индиректно, а она одговара уобичајеном, нормалном току ствари.

Претпоставке могу бити:

- **Обориве** (*praesumptio iuris tantum*) - допуштају могућност да се одговарајућим доказима утврди супротно од оног што се нормом претпоставља. Тако се за сваког човека претпоставља да је савестан, али је допуштено доказивати да је одређени правни субјект несавестан.
- **Необориве** (*praesumptio iuris et de iure*) - искључују могућност доказивања постојања (непостојања) супротне чињенице. Нпр, дете млађе од 7 година је потпуно деликтно неспособно и није могуће доказивати супротно; за лице које је правоснажним решењем ванпарничног суда лишено пословне способности претпоставља се да је пословно неспособно и није дозвољено доказивати да је пуноважан правни посао који је то лице предузело за време постојања светлих тренутака.

b) ФИКЦИЈЕ – То су чињенице које у стварности не постоје, али се замишља да постоје. Тако се сматра да је зачето дете рођено, ако је то у његовом интересу. Оно што се фингира не одговара стварности.

Супротно томе претпоставка најчешће одговара стварности. Код необоривих претпоставки, за разлику од оборивих, чињеница која доказује супротно, не узима се у обзир, и кад у стварности постоји.

3) ВИША СИЛА И СЛУЧАЈ

У ЗОО, правној доктрини и судској пракси прихваћено је објективно-субјективно схватање појма **виша сила**, по коме су потребни следећи елементи:

- спољашњост догађаја,
- непредвидивост догађаја,
- несавладивост догађаја и
- одсуство кривице одговорног лица за тај догађај.

Разгранишечење – ЗОО разграничава вишу силу од случаја па је тако **виша сила** спољни догађај и односу на сферу деловања одговорног (физичког или правног) лица. Спољни догађај осим тога, мора бити у узрочној вези са штетом да би био основ за ослобађање од грађанске одговорности за штету.

Супротно томе, **случај** настаје у сфери деловања одговорног (физичког или правног) лица и стога има унутрашњи карактер.

Појам више силе и случаја – Виша сила је несавладив догађај у објективном, апсолутном смислу тј. ако се никаквим мерама и средствима не може савладати. Уколико тај догађај не може савладати одговорно лице, али **се**, с обзиром на позната средства и методе, по правилу, може савладати, онда постоји случај.
Несавладивост се утврђује према просечно замишљеном добром домаћину (*bonus pater familias*), и испитује да ли би тај домаћин, ако делује у истим околностима као одговорно лице, успео да савлада догађај и спречи наступање штете.

Виша сила је непредвидив (неочекиван) и необичан (атипичан) догађај, док је случај догађај који се јавља редовно, типично. Виша сила има у виду познате догађаје који су поуздан доказ одсуства кривице. Узрок штете је код случаја непознат. Због тога се сумња да је догађај скривило одговорно лице, а да га је можда могло савладати да је било пажљивије.

Карактер више силе имају догађаји који су ванредни (атипични), спољни у односу на одговорно лице, одн. сферу његове делатности, а кад су и предвидиви, неотклоњиви су.
Случај је непредвидиви догађај који би се, да се могао предвидети, могао отклонити. Предвидиве су, међутим, и отклоњиве последице штете настале случајем.

Лице које одговара по принципу **субјективне одговорности** не одговара за случај. Субјективна одговорност по правилу почива на кривици која постоји ако је штетник штету проузроковао намерно или непажњом, али не и случајем.
Ако штетник одговара по принципу **објективне одговорности** (независно од кривице) тада одговара и за штету насталу случајем.

Разлог за ослобађање од објективне одговорности јесте виша сила, али не и случај.

У области објективне одговорности за штету од опасне ствари или опасне делатности, ималац опасне ствари се ослобађа одговорности ако докаже да штета потиче од више силе, али не и случаја.

У појединим правним ситуацијама предвиђена је одговорност и за случај - нпр. оставопримац који без пристанка оставодавца или без нужде преда ствар другоме да је чува, или недозвољено употребљава, одговара и за њену случајну пропаст или оштећење.

Дејство више силе и случаја – У грађанском праву виша сила и случај делују на грађанскоправну одговорност (уговорну и деликтну):

a) Ако је предмет обавезе, услед више силе или случаја, постао немогућ **пре закључења уговора или у време закључења** уговора, такав уговор је ништав.

   Кад је испуњење обавезе једне стране у двостраном уговору постало немогуће због више силе или случаја за који није одговорна ни једна ни друга страна, гаси се и обавеза друге стране. Страна која је делимично или у целини испунила своју обавезу има право да захтева враћање датог по правилима о враћању стеченог без основа.

   Због немогућности испуњења обавезе из једнострано обавезног уговора, он се гаси.

b) Дужник одговара за потпуну или делимичну немогућност испуњења и ако ту немогућност није скривио, ако је наступила **после његовог доласка у доцњу**. Он се, међутим, ослобађа одговорности за уговорну штету ако докаже да би ствар која је предмет обавезе случајно пропала и да је он своју обавезу на време испунио.

   Дужник који је пао у доцњу са испуњењем обавезе, а испуњење је постало немогуће због више силе или случаја, не ослобађа се одговорности за штету повериоцу услед неиспуњења обавезе.

Уговором се може проширити одговорност дужника и за догађаје за које он не би одговарао.

Уколико је виша сила или случај само један од узрока штете, одговорно лице ће одговарати делимично - у мери у којој је догађај више силе проузроковао штету.

СУБЈЕКТИВНА ГРАЂАНСКА ПРАВА

1.ПОЈАМ И САДРЖИНА

Субјективно право је власт субјекта права коју гарантује објективно право (закон). Власт се испољава у овлашћењима субјекта права да од другог субјекта захтева одговарајуће понашање (давање, чињење, нечињење, трпљење), одн. у дужности трећих лица да не вређају права титулара, а све у циљу заштите конкретног интереса субјекта права.

Субјективно право се састоји из једног или више овлашћења субјекта права (титулар субјективног права својине на некој ствари има овлашћења да ту ствар држи, користи и њом располаже).

Према титулару апсолутног права (нпр. права својине) остали правни субјекти су дужни да не предузимају понашање којим би то право било повређено. Трећа лица, међутим, не преузимају обавезе према титулару права, него им се у складу са нормама објективног права одређује **уздржавање** од повреде апсолутног права. Субјективна права проистичу из објективног права. Објективно право претходи субјективном праву или оба настају истовремено.

2.ЗАХТЕВ И СУБЈЕКТИВНО ПРАВО

Осим овлашћења, субјективно грађанско право садржи и ЗАХТЕВ - могућност овлашћења да се потврди и реализује, ако је то потребно и у поступку пред судом (органом управе). Захтев се означава и као **тужба у материјалном смислу**. Ова тужба постоји у сваком субјективном праву, али дејствује тек ако је субјективно право повређено. Повредом апсолутног права, титулар тог права може тражити да се оно заштити (ако је одузет предмет својине - да се одузета ствар врати у посед власника; ако је повређено неко ауторско право - аутор може захтевати накнаду штете).

Тужба у материјалном смислу **разликује се** од процесне тужбе, иако се у пракси често преплићу. Материјални део тужбе је захтев у материјалном смислу, а процесна тужба је облик у коме се овај захтев испољава. Захев у материјалном смислу, за разлику од тужбе у процесном смислу, има у виду све могућности реализације овлашћења (нпр. путем самопомоћи, вансудским поравнањем, пребијањем, судским поравнањем, принудним путем, на основу правоснажне судске одлуке). Процесна тужба се подноси суду и садржи елементе прописане одредбама ЗПП-а. Она се може поднети суду и кад је отпао захтев у материјалном смислу (дуг је застарео).

3.СУБЈЕКТИВНО ПРАВО И СРОДНИ ПОЈМОВИ

Правна моћ, правно стање и правни статус, као сродне појмове субјективном праву је потребно разграничити.

ПРАВНА МОЋ

Правна моћ – преображајно, протестативно право јесте могућност субјекта права, предвиђена законом или правним послом, да својим понашањем (најчешће изјавом воље) утиче на настанак, промену или престанак субјективног права.

a) Моћ којом се **стиче** субјективно право (прихватање понуде на основу које настаје уговор);
b) Моћ којом се *мења* субјективно право (опомена упућена дужнику да испуни обавезу или ће пасти у доцњу);
c) Правна моћ усмерена на **гашење** (престанак) субјективног права (раскид уговора због неиспуњења).

Субјективна права по правилу трају дуже, а вршење правне моћи је најчешће везано за преклузивни рок после чијег протека се она губе (поништење рушљивог уговора или тестамента).

ПРАВНО СТАЊЕ

Правно стање је правно релевантна чињеница (или скуп чињеница) којој недостаје једна или више чињеница да би настало субјективно право. Та чињеница се означава као *допунска чињеница* (савестан и законити држалац покретне ствари, на коју други има право својине, може стећи право својине (субјективно право) ако се стекне и допунска чињеница - државина те ствари која је трајала 3 године).

ПРАВНИ СТАТУС – способност или неспособност појединца да има одређена права и обавезе, да их изјавом своје воље стиче, штити, мења и гаси. Ту спадају: правна, пословна и деликтна способност, процесна способност, држављанство, итд.

ПОДЕЛА СУБЈЕКТИВНИХ ГРАЂАНСКИХ ПРАВА

С обзиром на **дејство субјективног права**, она се деле на:
a) **Апсолутна** (стварна, интелектуална и лична) права
b) **Релативна** (облигациона) права

С обзиром на њихов **објекат**, деле се на:
a) Имовинска и неимовинска права
b) Преносива и непреносива права

1.АПСОЛУТНА ПРАВА

(стварна, интелектуална права и лична,)

То су права чији ималац (титулар) има непосредну правну власт над добрима која су предмет тог права. Апсолутна права делују према свим трећим лицима (***erga omnes***); Трећа лица нису овлашћена да без дозволе титулара користе добро, у супротном се сматра да је повређено апсолутно право и настаје захтев за судску заштиту; апсолутна права нису подложна застарелости, итд.

1) СТВАРНА ПРАВА

За свој објекат имају ствари, а ималац стварног права има непосредну правну власт на ствари. Делују према трећим лицима - *erga omnes, contra omnes*. Стварна права су:

a) **Право својине** - садржи највиши степен држања, коришћења и располагања ствари, у границама закона;
b) **Право грађења** - право неког лица да на површини туђег земљишта или испод површине изгради, одн. има у својини, зграду што је свакодобни власник земљишта дужан да трпи. Право грађења раздваја својину на згради од права својине на земљишту. Изградњом, зграда постаје припадак - део права грађења које се сматра као главна ствар. Са престанком права грађења зграда постаје припадак земљишта на коме је изграђена (***superficies solo credit***).
c) **Право залоге** - стварно право на туђој ствари које овлашћује заложног повериоца да заложену ствар (покретну или непокретну) или право изложи продаји, ако му дужник не исплати дуг о доспелости и из те вредности наплати свој дуг пре осталих поверилаца;
d) **Право стварне и личне службености** - стварно право на туђој ствари које овлашћује титулара да на одређени начин користи туђу ствар, или га овлашћује да од власника захтева да своју ствар не користи онако како би могао да службеност није основана;
e) **Право реалног терета** - стварно право на туђој ствари. Титулар је овлашћен да од било ког власника оптерећене

непокретности захтева одређене престације (нпр. испоруку одређене количине пољопривредних производа).

2) ИНТЕЛЕКТУАЛНА ПРАВА

То су права чији је предмет творевина људског ума. Битно обележје је да делују према свима (*erga omnes*), а за објекат заштите имају одређено интелектуално добро. Деле се на: ауторско право као и сродна права ауторском и право индустријске својине.

АУТОРСКО ПРАВО И СРОДНА ПРАВА

Предмет заштите ауторских права је ауторско дело. Ауторско дело је оригинална духовна творевина аутора изражена у одређеној форми, без обзира на његову уметничку, научну или другу вредност. Ауторским делом се сматрају:

- писана дела (књиге, брошуре, чланци, преводи, рачунарски програми)
- говорна дела (предавања, говори, беседе)
- драмска, драмско-музичка, кореографска и пантомомска дела, као и дела која потичу из фолклора
- музичка дела
- филмска дела
- дела ликовне уметности (слике, цртежи, скице, графике, скулптуре)
- дела архитектуре, примењене уметности и индустријског обликовања.
    - Не сматрају се ауторским делом:
- закони, подзаконски акти и други прописи
- службени материјали државних органа и органа који обављају јавну функцију
- службени преводи прописа и службених материјала државних органа и органа који обављају јавну функцију
- поднесци и други акти у управном или судском поступку.

Ауторско дело настаје када је изражено у одређеној форми и учињено доступно јавности од стране аутора или лица које је он овластио.

Ауторско дело је **издато** када су примерци дела пуштени у промет од стране аутора или лица које је он овластио, у броју који, имајући у виду врсту и природу дела, може да задовољи потребе јавности.

Аутор ауторског дела је физичко лице које је створило ауторско дело, а ако је више лица, онда су то коаутори. Они су, по правилу, носиоци заједничког ауторског

Субјективно ауторско право се састоји од моралних (лично-правних) овлашћења и имовинских овлашћења у погледу ауторског дела. Морална овлашћења су везана за личност аутора и не могу бити предмет правног промета ни *inter vivos* ни *mortis causa*.

- Морална права аутора обухватају: право патернитета (искључиво право да му се призна ауторство на његовом делу), право на назначење имена, право искључивог објављивања, право на заштиту интегритета дела, право на супротстављање недостојном искоришћавању дела.
- Имовинска права аутора обухватају овлашћење аутора да економски искоришћава своје дело, као и дело које је настало прерадом његовог дела.

Имовинска права аутора трају за време живота аутора и **70 година** после његове смрти. Морална права трају и по престанку трајања имовинских права. Имовинска права коаутора престају по истеку **70 година** од смрти коаутора који је последњи умро. Имовинска права на делу чији аутор није познат (анонимно дело или под псеудонимом) престају по истеку **70 година** од дана објављивања дела.

Сродна права ауторском праву обухватају:

- право интерпретатора
- право првог издавача слободног дела
- право произвођача фонограма, видеограма, емисија, база података
- право издавача штампаних издања.

И ова права имају за предмет ителектуално добро и разликују се од њиховог материјалног носача (диск, магнетна трака, филмска трака) које није предмет заштите. Коришћење ауторског дела и предмета заштите сродних права често се условљавају (интерпретатор и произвођач фонограма).

Субјекти сродних права (искључујући интерпретатора) су физичка и правна лица која нису духовни стваоци, а права сродна ауторском праву садрже само имовинска права титулара и подобна су за промет.

ПРАВО ИНДУСТРИЈСКЕ СВОЈИНЕ

Индустријска својина је правно заштићена интелектуална творевина која се може применити и искористити у производњи и промету робе и услуга.

Субјективно право индустријске својине **настаје одлуком надлежног органа** управе, после спроведеног управног поступка. Титулари индустријске својине су овлашћени да присвајају економску корист од привредног искоришћавања нематеријалног добра. Права која се сврставају у индустријску својину су имовинска и, по правилу, могу бити у промету.

Индустријска својина обухвата: патенте (i), робне и услужне жигове (ii), индустријски дизајн (iii), ознаке географског порекла производа (iv), know-how (v), али и друге предмете заштите.

i. ПРАВО НА ПАТЕНТ

Патент је **субјективно право** којим се **правно штити патентирани** проналазак. Проналазак настаје стваралачким радом првенствено у области индустријске и занатске производње.

Правну заштиту ужива проналазак који се испољава у неком механизму, машини, поступку итд, под условом да су испуњене и остале материјалне и формалне претпоставке.

Предмет проналаска који се штити патентом може се односити и на:

- производ који се састоји од биолошког материјала или који садржи биолошки материјал;
- поступак којим је биолошки материјал произведен, обрађен или коришћен;
- биолошки материјал који је изолован из природне средине или је произведен техничким поступком, чак и ако је претходно постојао у природи.

Предмет проналаска **не могу** бити:

- открића, научне теорије и математичке методе
- естетске креације
- планови, правила и поступци за обављање интелектуалних делатности, за играње игара или обављање послова
- програми рачунара
- приказивање информација

Одређени проналасци иако техничке природе, **не могу се** заштитити патентом:

- проналасци чија би комерцијална употреба била противна јавном поретку или моралу;
- проналасци који се односе на хирушке или дијагностичке поступке или поступке лечења који се примењују непосредно на људском или животињском телу;
- биљна сорта или животињска раса или биолошки поступак за добијање биљке или животиње.

Проналазак се може заштитити патентом или малим патентом ако су кумулативно испуњене следеће материјалне претпоставке:

a) **да је проналазак нов** - ако није обухваћен стањем технике (све што је до тада доступно јавности); мора бити нов на дан подношења пријаве.
b) **да има инвентивни ниво** - ако решење одређеног проблема за стручњака из одговарајуће области не произилази на очигледан начин, из стања технике.
c) **да је индустријски применљив** - ако се предмет проналаска може произвести или употребити у било којој грани индустрије и пољопривреде.

Патент може бити:

a) **основни** - право којим се штити проналазак који представља ново техничко решење одређеног проблема, које има инвентивни ниво и које је применљиво.
b) **допунски** - заштићује проналазак којим се допуњује или усавршава основни патент. Он дели правну судбину основног патента.
c) **мали** - нема инвентивни ниво који се тражи за патент. Пријава малог патента се не објављује. Не спроводи се поступак испитивања предмета проналаска наведеног у пријави, ни новост, инвентивни ниво или индустријска применљивост.
d) **зависни** - патент којим се штити проналазак који се не може искоришћавати без употребе неког другог, раније заштићеног проналаска.
e) **поверљиви** - значајан за одбрану или безбедност Србије. Искључиво право коришћења и располагања има орган надлежан за послове одбране одн. унутрашње послове. Проналазач има право на једнократну накнаду без обзира да ли се проналазак примењује. Поверљиви проналазак се не објављује.
f) **из радног односа** :
   - проналазак који запослени створи извршавајући своје редовне радне обавезе или посебно наложене задатке, као

и проналазак који настане у извршавању уговора о истраживачком раду, закљученог са послодавцем;
- проналазак који запослени створи у вези са активностима послодавца или коришћењем материјано-техничких средстава, информација и других услова које је обезбедио послодавац;
- проналазак који запослени створи у року од 1 године од дана престанка радног односа , а који би да је створен у току радног односа, имао својство проналаска.

Право на заштиту овог проналаска има послодавац ако уовором између проналазача и послодавца није другачије уређено.
Ако је проналазак из радног односа заштићен на име послодавца, проналазачу припадају морална права, као и право на накнаду зависно од ефеката економског искоришћавања проналаска.

Право на стицање патента има:
a) проналазач или његов правни следбеник - само једно или више физичких лица заједно;
b) послодавац или његов правни следбеник;
c) више проналазача (супроналазачи) - припада им заједничко право на заштиту.

Проналазач има морална и имовинска права. Морално право је личноправно овлашћење проналазача да у том својству буде наведен у пријави за признање патента, списима, регистрима, исправама и публикацијама о његовом проналаску. Имовински право састоји се у његовом овлашћењу да захтева стицање патента и да ужива економске користи од свог пријављеног проналаска, односно од проналаска заштићеног патентом.

Поступак за признање патента покреће се подношењем **пријаве** надлежном органу управе.
Пријава мора да садржи:
a) захтев за признање патента
b) опис проналаска
c) један или више захтева за заштиту проналаска патентом (патентни захтеви)
d) нацрт на који се позивају опис и захтеви у одговарајућем случају
e) апстракт

После пријема пријаве патента, надлежни орган испитује да ли пријава садржи:
a) назнчење да се тражи признање патента
b) име и презиме односно назив и адресу подносиоца пријаве

c) опис проналаска

Ако утврди да пријава има прописану садржину, орган управе ће признати датум подношења пријаве и уписаће је у Регистар пријаве патената

Захтев за суштинско испитивање услова патентибилности подносилац пријаве може поднети после објаве пријаве у службеном гласилу, а најкасније у року од 6 месеци од датума објаве. Када орган управе на основу спроведеног поступка суштинског испитивање пријаве патента, утврди да су испуњени сви услови за признање патента, донеће решење о признању патента под условом да су плаћене прописане таксе и трошкови.

Прописани подаци о признатом патенту уписују се у Регистар патената, а имаоцу патента издаје се исправа о признатом праву, прописане садржине. Решење о признању патента има правно дејство од датума објаве признатог права.

Ако се утврди да нису испуњени сви прописани услови за признање патента, доноси се решење о одбијању захтева за признање патента.

Ималац (носилац) патента има **искључиво право**:

a) да **користи** у производњи заштићени проналазак;
b) да **ставља у промет** предмет проналаска заштићен патентом;
c) да **располаже** патентом.

Патент престаје:

a) истеком рока трајања
b) одрицањем
c) неплаћањем таксе
d) смрћу, одн. престанком постојања имаоца права
e) поништењем

Патент траје **20 година** рачунајући од датума подношења пријаве. Допунски патент не може да траје дуже од основног, а ако он постане основни, не може да траје дуже него што би трајао основни. Мали патент траје 6 година, са могућношћу продужења трајања 2 пута по 2 године.

Право на подношење пријаве, права из пријаве, као и патент могу се у целини или делимично пренети на друго лице на основу уговора о преносу или на основу законског или тестаментарног наслеђивања.

Такође могу бити предмет уступања на основу уговора о лиценци.

Грађанскоправна заштита проналаска односно права на патент остварује се подношењем тужбе суду:

- због повреде права
- за утврђивање права на заштиту

- за заштиту права послодавца, односно запосленог
- за утврђивање својства проналазача.

ii. ПРАВО ЖИГА

Право жига је **скуп прописа** који регулишу правну заштиту ознака које се користе за обележавање робе и услуга да би се разликовала роба, одн. услуге једног лица од исте или сличне робе, одн. услуга другог лица.

Субјективно право жига стиче се, после спроведеног управног поступка, уписом у Регистар жигова који води надлежни орган управе за интелектуалну својину.

Жиг може бити **робни** или **услужни**.

Од жига треба разликовати знак. Знак је ознака која се може графички представити и којом произвођач робе или давалц услуге обележава своју робу или услугу да би се разликовала од робе и услуга другог лица.

Својство жига има само онај знак који је заштићен (регистрован) по одредбама Закона о жиговима.

Титулари жига могу бити физичка и правна лица. Жиг је временски неограничено субјективно право.

С обзиром на лица која се појављују као титулари права, жиг може бити:

a) **индивидуални** - стиче једно правно или физичко лице
b) **колективни** - жиг правног лица које представља одређени облик удруживања произвођача, одн. давалаца услуга, који имају право да користе жиг, јер су чланови тог удружења
c) **жиг гаранције** - жиг који користи више привредних друштава под надзором имаоца жига, а који служи као гаранција квалитета, географског порекла, начина производње или других заједничких обележја робе или услуга тих привредних друштава. Ова врста жига настаје у случају да је ималац жига установа, државни орган или привредно друштво које нема право да жиг користи у привредном промету, па га уступи привредном друштву чија роба или услуге испуњавају захтеве квалитета, да је могу под тим жигом гаранције обележавати и стављати у промет. Нпр. Институт за кукуруз Србије као ималац жига гаранције уступи га привредном друштву које мора производити кукуруз у складу са квалитетом који је у општем акту одредио Институт.

У случају жига важи **начело специјалности** - једна ознака не може да се заштити на име два или више лица за исту или сличну робу или услуге. Ово начело не важи за чувени жиг - знак који је заштићен чувеним жигом ниједно лице више не може да заштити за

било коју врсту робе или услуга (а не само за исту или сличну). Чувени жигови су Кока Кола, Самсунг, Форд, Мерцедес, итд.

ФУНКЦИЈЕ ЖИГА

- Примарна функција жига је да **означи порекло производа или услуге**, јер се на тај начин означава произвођач робе одн. привредни субјект који пружа услуге.
- Жиг има и **гарантну функцију** - значи да роба с одређеним жигом има увек иста својства као и остала роба са тим жигом.
- Функција жига је и да **индивидуализује робу** одн. услугу, тако да се роба, одн. услуга једног физичког или правног лица разликује од робе одн. услуге другог физичког или правног лица.
- Жиг има и **рекламну функцију** - помоћу жига се рекламира и идентификује нови производ.

Предмет и услови заштите – Жигом се штити одређени знак, који се може састојати од речи, слова, слогана, бројева, слика, цртежа, распореда боја, комбинације тих знакова, као и од музичких фраза приказаних нотним писмом.

У погледу заштите знака жигом у Србији страна физичка и правна лица уживају иста права као и домаћа, ако то произилази из међународних уговора или начела узајамности.

Као робни или услужни жиг штите се знаци који су **дистинктивни**, тј. подонбни за разликовање робе , одн. услуга у промету једног физичког или правног лица од другог физичког или правног лица (није дистинктиван назив "кафа" за обележавање кафе).

Може се заштитити само знак који је нов у односу на већ заштићене жигове других привредних субјеката за исту или сродну робу или услуге.

Ако у време подношења пријаве за признање жига подносилац није почео производњу робе или бављење услугом, тада се штити **резервни жиг.**

Субјекти заштите – право на заштиту ознаке шигом имају домаћи привредни субјекти.
Страна физичка и правна лица у погледу заштите знака жигом у РС уживају иста права као и домаћа лица, ако то произилази из међународних уговора или из начела узајамности.

Начин стицања жига – поступак за признање жига. Жиг се стиче **регистрацијом,** на основу пријаве лица које захтева признање жига, након што надлежни орган, у спроведеном поступку, утврди да су за признање испуњене законске претпоставке. Правна

заштита знакова који се користе у робном промету, одн. промету услуга, остварује се у управном поступку.

Кад подносилац пријаве достави доказе о уплаћеним таксама за првих **10 година** заштите и трочкове објаве жига, надлежни орган управе доноси **решење о признању жига** и признато право с прописаним подацима уписује у регистар жигова.

Поступак за признање жига покреће се пријавом за признање жига органу управе надлежном за послове интелектуалне својине. Пријава мора да садржи:

- **захтев** за признање жига
- знак који се жели заштитити
- списак робе односно услуга на које се знак односи

Сам **захтев** за признање жига мора садржати:

- податке о подносиоцу пријаве
- назначење да ли је у питању индивидуални, колективни или жиг гаранције
- потпис и печат подносиоца пријаве

Садржина и пренос права на жиг – Ималац жига има искључиво право да знак заштићен жигом користи за обележавање робе, одн. услуга на које се тај знак односи, те да другим лицима забрани да га неовлашћено користе. Жиг или права из пријаве за признање могу се пренети уговором о преносу права, услед статусне промене имаоца жига, одлуке суд или органа управе. Ималац жига, одн, подносилац пријаве може уговором о лиценци уступити право коришћења жига, одн. права из пријаве, и то за сву или само неку робу, одн. услуге.

Трајање, ништавост и заштита жига – Жиг траје **10 година** од дана подношења пријаве, с тим што се може продужавати неограничени број пута.

Жиг се може огласити ништавим, у целини или само за неку робу одн. услуге, ако се утврди да у време његовог регистровања нису били испуњени услови за признање жига предвиђени законом. Може се огласити ништавим за све време трајања заштите и то на предлог заинтересованог лица или јавног тужиоца

Жиг се штити:

- у управном поступку - подношењем жалбе против закључка или решења и покретањем управног спора тужбом Управном суду Србије;

- у грађанском судском поступку - подношењем тужбе у случају повреде жига или права из пријаве жига;
- казненом поступку.

iii. ПРАВО ДИЗАЈНА

ПРЕДМЕТ ЗАШТИТЕ – Индустријски дизајн је тродимензионални или дводимензионални **изглед целог производа**, или његовог дела. Производ или његов део одређен је његовим визуелним карактеристикама - линијама, контурама, бојама, обликом, материјалом, као и њиховом комбинацијом.

Појам **производа** обухвата:

- индустријски или занатски предмет;
- делове који су намењени за спајање у сложени производ;
- паковање производа;
- графичке симболе и типографске знаке.

Индустријски дизајн се штити ако је нов и ако има индивидуални карактер.

Он је нов ако идентичан индустријски дизајн није постао доступан јавности пре дана подношења пријаве, или ако не постоји раније поднета пријава за признање идентичног индустријског дизајна.

Ако је индустријски дизајн примењен на производу, или садржан у производу који чини саставни део индустријског дизајна, сматра се да је нов и има индивидуалан карактер:

- ако саставни део уграшен у сложен производ остаје видљив током редовне употребе сложеног поризвода и
- ако видљиве карактеристике саставног дела испуњавају услове новости и индивидуалног карактера

Заштита се не може одобрити индустријском дизајну:

- чије је објављивање или употреба противна јавном поретку или прихваћеним моралним принципима;
- који повређује ауторско право или права индустријске својине другог лица;
- који садржи државни или други јавни грб, заставу или симбол, назив или скраћеницу назива неке земље или међународне организације, религиозне или националне симболе, као и њихово подражавање, осим по одобрењу надлежног органа.

Право на заштиту индустријског дизајна припада аутору, стиче се уписом у Регистар индустријског дизајна и траје **25 година** од дана подношења пријаве, под условом да се плаћају прописане таксе за одржавање права.

Стицање права на дизајн – поступак за признање права на индустријски дизајн покреће се писаном пријавом за признање права на индустријски дизајн Заводу за интелектуалну својину. Пријава мора да садржи:

a) захтев за признање права на индустријски дизајн
b) опис дизајна
c) дводимензионални приказ индустријског дизајна

Подносилац пријаве ужива од датума подношења пријаве право првенства у односу на сва друга лица која су за исти дизајн касније поднела пријаву. Због тога је битно да се утврди признање датума подношења пријаве. Затим се та пријава уписује у Регистар пријава. Она има карактер решења у управном поступку.

Ималац прва на индустријски дизајн има искључиво право на економско искоришћавање заштићеног индустријског дизајна и да то право ускрати сваком трећем лицу. То је **имовинско** право. А **морално** право је право аутора индустријског дизајна да његово име буде наведено у пријави, списима и исправи о индустријском дизајну.

Право на индустријски дизајн или право из пријаве **може се пренети на другог** субјекта:

a) на основу уговора о преносу права
b) статусне промене имаоца права или подносиоца пријаве
c) на основу одлуке суда
d) на основу одлуке органа управе.

Ималац права одн. подносилац пријаве може уговором о лиценци уступити право коришћења регистрованог индустријског дизајна, одн. права из пријаве. Ова права могу бити и предмет уговора о залози.

Право на индустријски дизајн престаје ако ималац права пропусти да плати прописану таксу за одржавање права или се одрекне тог права - наредног дана од дана предаје надлежном органу поднеска о одрицању.

Ово право престаје и на основу одлуке суда или органа управе даном који је одређен том одлуком. Такође и ако је престало да постоји правно лице или ако је умрло физичко лице које је ималац права, и то даном престанка, одн. смрти, осим ако је право прешло на правне следбенике ових лица.

Ималац права на дизајн, одн. субјект који је покренуо поступак признавања права, чија су права повређена, има право на управноправну, грађанскоправну и казненоправну заштиту.

iv. ПРАВО ОЗНАКЕ ГЕОГРАФСКОГ ПОРЕКЛА

ПОЈАМ И ПРЕДМЕТ ЗАШТИТЕ – Ово право овлашћује овлашћеног корисника да име порекла односно географске ознаке користи за обележавање производа на које се име порекла односно географске ознаке односе.

Географска ознака је ознака која идентификује одређени производ као производ пореклом са територије одређене земље, региона или локалитета те земље.

Име порекла је географски назив земље, региона, локалитета којим се озаначава производ који одатле потиче.

Ознаке географског порекла су:

a) **име порекла** - географски назив земље, региона или локалитета, којим се означава производ који одатле потиче. Квалитет и посебна својства производа искључиво или битно су условљена географском средином, укључујући природне и људске факторе.
b) **географска ознака** - ознака која идентификује одређени производ као производ пореклом са територије одређене земље, региона или локалитета са те територије.

Ознаком географског порекла **не може се** заштити назив:

a) чије је објављивање или употреба противна јавном поретку или прихваћеним моралним принципима;
b) који представља име заштићене биљне сорте или животињске врсте, уколико може да створи забуну код потрошача у погледу стварног порекла производа;
c) чији изглед или садржај може да створи забуну код потрошача у погледу природе, порекла, квалитета, начина производње или других карактеристика производа.

Поступак за регистровање ознаке географског порекла покреће се подношењем пријаве Заводу за интелектуалну својину за признање имена порекла, односно географске ознаке.

За подношење пријаве плаћа се прописана такса. Пријава се затим заводи у одговарајући регистар пријава. Ако Завод утврди да пријава испуњава услове за признавање имена порекла, одн. географске ознаке које су прописане законом, Завод доноси решење о признавању имена порекла, одн. географске ознаке и то уписује у Регистар ознака географског порекла.

Против решења Завода може се изјавити жалба Влади у року од **15 дана** од дана пријема решења, а против одлуке Владе о жалби може се покренути управни спор у року од **30 дана** од дана пријема одлуке Владе.

Регистровано име порекла, одн. регистрована географска ознака објављује се у службеном гласилу органа надлежног за послове интелектуалне својине.
Трајање регистрованог имена порекла, односно географске ознаке није временски ограничено.

v. KNOW-HOW

ПОЈАМ – Означава **техничка знања и стечена искуства** у индустријској или занатској производњи, све врсте технолошких поступака и огледа, рецептуре, непатентиране проналаске, производне и фабричке тајне. У савременим правима развијених земаља, оно обухвата и комерцијална, административна, финансијска и друга знања и искуства.

Know-how заправо садржи податке неопходне за индустријску примену патента, који не произилазе из патентне документације. Сходно томе, битно обележје је њехова **тајност**. Затим тајност подразумева и новост знања и искустава које он садржи. Све док је тајан, он је и нов за лица која до тада за њега нису знали. **Новост није објективна** као код проналаска (проналазак је нов ако није обухваћен стањем технике у свету) него субјективна, тј. новост у односу на лице које жели стећи know-how.

Поред тајности и новости, битно својство је и његова преносивост с једног на другог корисника, и техничка природа. Оно се преноси на друга лица **првенствено уговором о лиценци**, самостално или са неким правом индустријске својине (патентом, жигом).

Заштита – Know-how **није право које настаје регистрацијом** пред надлежним органом управе, већ настаје фактички па се првенствено фактички и штити - спречавањем да се неовлашћена лица домогну знања и искуства која чине know-how. Поједини елементи ипак уживају правну заштиту. Тако поједини технички и технолошки поступци представљају пословну тајну привредног друштва чија повреда се штити казнено-правним и грађанскоправним нормама.

Грађанскоправна заштита настаје или због повреде уговора о чувању тајне о знањима и искуствима или правила о нелојалној конкуренцији. Ималац know-how у том случају има право на накнаду штете коју је због тога претрпео.

ПРАВА ЛИЧНОСТИ

3) ЛИЧНА ПРАВА

ПОЈАМ И ОСОБИНЕ

То су субјективна права неодвојива од личности њиховог имаоца - право на живот, физички и психички интегритет, право на слободу, част, углед, име, лик, глас, приватност.

Она су **непреносива** (због тога се на њима не може спровести извршење) и везана су за саму личност. Устав Србије је прихватио терминологију "људска права"који их и јемчи.

ОВЛАШЋЕЊА ТИТУЛАРА ЛИЧНИХ ПРАВА

Лична субјективна права састоје се из **овлашћења уживања личног добра** (да физичко лице живи, ужива телесни и духовни интегритет, част и углед) и **овлашћења располагања тим добром** (дати крв, орган, пристати на операцију, објављивање фотографија, итд). Друга лица су обавезна да се уздрже од радњи којима се омета или онемогућава коришћење личног добра, одн. да од титулара траже дозволу за предузимање радњи располагања личним добром.

Титулари су углавном физичка лица, али могу бити и правна (пословно име, пословна тајна, идентитет).

СУДСКА ЗАШТИТА ЛИЧНИХ ПРАВА

Ако је лично право угрожено или повређено, титулар га може заштитити **подношењем тужбе (захтева).** Ако утврди да је повређено право личности, суд може досудити накнаду материјалне и нематеријалне штете.

Материјална штета је умањење имовине (стварна штета) и спречавање њеног повећања (изгубљена добит). Нематеријална штета је правична новчана накнада, независна од накнаде материјалне штете, као и у њеном одсуству.

Отклањање штетних последица нематеријалне штете некада је могуће постићи натуралном реституцијом. Ако је повређено право личности, суд може наредити на трошак штетника, објављивање пресуде, одн. исправке, или наредити да штетник повуче изјаву којом је повреда учињена.

РЕЛАТИВНА (ОБЛИГАЦИОНА) ПРАВА

2. РЕЛАТИВНА (ОБЛИГАЦИОНА) ПРАВА

1) **Релативна права** настају и делују између тачно одређених лица (*inter partes*).
   Титулар облигационог права је овлашћен да од дужника захтева одређено **давање, чињење, нечињење или трпљење**, али нема правну власт на ствари или другом добру као код апсолутних права.
   Оно што је овлашћење за једну страну у облигационом односу, то је обавеза за другу - **однос корелације**, што није код апсолутних права.
   Кад дужник обавезе изврши, облигација престаје.
   За разлику од стварних права, облигациона права **застаревају**, тј. протеком времена престаје захтев за принудно остварење облигационог права.
2) **Апсолутна права** су углавном уређена императивним прописима који одређују њихов назив и садржину (*numerus clausus*) тако да стране садржину стварних права не могу мењати својом вољом.
   У облигационом праву важи супротно правило - да су стране слободне, у границама принудних прописа, јавног поретка и добрих обичаја, да своје односе уреде по својој вољи.

3. ИМОВИНСКА И НЕИМОВИНСКА ГРАЂАНСКА ПРАВА

1) **Имовинска права** су она чији су предмети исказани у новчаном износу, или се могу изразити у новчаној противвредности (право продавца да од купца захтева исплату продајне цене, одн. купца предају ствари).
2) **Неимовинска права** нису исказана у новчаном износу и не могу се тачно изразити у новчаној противвредности (**лична права**). Међутим, ако су та права повређена, може настати имовинска и неимовинска штета. За неимовинску штету, која се не може прецизно изразити у новцу, суд ће ипак досудити правичну новчану накнаду.
   Знатан број породичних права је неимовинске природе, а у ауторском праву су изражене и имовинска и неимовинска компонента.

4. ПРЕНОСИВА И НЕПРЕНОСИВА ГРАЂАНСКА ПРАВА

Битно обележје грађанских права јесте њихова преносивост са једног на другог субјекта права.
Изузеци: **личне службености и право на законско издржавање**.

Неимовинска права су непреносива, јер се не могу прецизно свести на новац. Али када су, услед повреде тих права, она изражена у новцу, важи правило да се ни тада не могу преносити осим у случајевима предвиђеним законом - потраживање накнаде нематеријалне штете прелази на наследнике и може бити предмет уступања, пребијања и принудног извршења само ако је признато правоснажном одлуком, писменим споразумом или судским поравнањем.

ИМОВИНА

ИМОВИНА

ПОЈАМ И САДРЖИНА

Имовина је скуп свих субјективних грађанских права једног лица.

Предмет имовине су:
- стварна права
- интелектуална имовинска права (ауторска права и права индустријске својине)
- права личности (ако су изражена у имовинском виду)
- облигациона права (изузев оних која се не могу уопште новчано изразити).

Сва ова права имају, такође, своје предмете:
- стварна права - ствар
- интелектуална права - интелектуално добро
- право личности - лично добро
- облигационо право - престације (давање, чињење, нечињење или трпљење).

ОБЕЛЕЖЈА ИМОВИНЕ

Сваки правни субјект има једну имовину, а она је по правилу, нераздвојна од њега. **Имовина је недељива и представља јединствену целину**.

Битно обележје имовине је њена променљивост. Преносива права могу улазити или излазити из имовине и тако је повећавати или смањивати.

Најчешће настаје **реална суброгација** - правна ситуација кад на место једног права дође друго (пренесено је купцу право својине, а настало је потраживање повериоца за исплату продајне цене од купца).

У случају смрти физичког лица настаје **универзална сукцесија** - пренос целокупне имовине на његове законске (тестаментарне) наследнике.

Имовина није идентична заоставштини (нека имовинска права су везана за лице и гасе се смрћу и не улазе у заоставштину - законско право издржавања, личне службености).

Имовина, као целина, од физичког лица се може одвојити његовом вољом и на основу уговора о уступању и расподели имовине за живота.

ОБЈЕКТИ ГРАЂАНСКОГ ПРАВА

Објекти могу бити:

- **ствари**
- **радње**
- **лична добра**
- **интелектуална добра**

1.СТВАРИ

Објекат стварног права је ствар. У стварноправном односу титулар има субјективно право на ствар. Трећа лица **немају обавезу** у стварноправном односу, него дужност да не повређују стварна и друга апсолутна права. Трећа лица нису у стварноправном односу све док неко лице не повреди стварно право. Тек тада настаје потпуни стварноправни однос и обавеза трећег лица да повреду стварног права отклони.

Ствар је материјални део природе у људској власти на коме постоји субјективно грађанско право.

Објекат грађанскоправног односа може бити ствар која постоји у време заснивања правног посла, или ће, извесно, настати у будућности (предмет продаје је роба која ће се тек произвести).

Правна претпоставка захтева да се на том делу материјалне природе, под влашћу човека, може стећи стварно право или неко друго субјективно грађанско право. Најчешће је ствар истовремено и роба, али то не мора бити увек случај (тако се као објекат правног посла може појавити дијамант нађен у земљи,земљишна парцела у коју није уложен никакав труд).

Ствар у грађанскоправном смислу није: човек, леш, неодвојиви делови живог човека, људски органи, људска ткива и ћелије, крв.

2. РАДЊЕ

УОПШТЕ

Радње су активна или неактивна људска понашања на која је дужник обавезан повериоцу на основу неког облигационог односа. Могу се састојати у **давању, чињењу, нечињењу или трпљењу**.

- Радња давања (*dare*) испољава се у обавези дужника да повериоцу прибави право својине или неко друго стварно право.
- Чињење (*facere*) јесте радња у којој се ангажује радна снага једне стране (уговор о делу).
- Нечињење (*non facere*) јесте невршење сопствене радње коју би дужник, да се није на то обавезао, могао вршити (да на одређеном делу земљишта неће садити високе биљке).
- Трпљење *(pati*) јесте обавеза дужника из облигационог односа да подноси радњу повериоца, тј. да га не онемогућава у вршењу (пролазак кроз своје земљиште).

ВРСТЕ И САДРЖИНА РАДЊИ

Најбројније радње проистичу из облигационог односа, а могу се састојати у давању, чињењу, нечињењу и трпљењу.

Људске радње су објекат грађанског права само ако су могуће, допуштене и одређене, одн. одредиве. У супротном, правни посао је ништав.

- **Допуштена** је ако није противна принудним прописима, јавном поретку и добрим обичајима.
- **Одређена** је ако је описана тако да се може конкретизовати одређена ствар, чињење, нечињење или трпљење.
- **Одредива** је ако уговор садржи податке помоћу којих се може одредити или су стране оставиле трећем лицу да је одреди (нпр суду). Ако то није могуће уговор је ништав.

Најзаступљенији уговор у пракси је уговор о продаји који обавезује продавца на предају ствари, а купца на исплату цене. Једнострано-обавезни уговори могу имати само једну обавезу – предају.

Дужник може бити обавезан на акте чињења – фактичке или правне радње дужника (уговор о делу обавезује посленика да обави одређени посао као што су израда и оправка ствари или извршење неког физичког или интелектуалног рада, а наручилац се обавезује да му исплати накнаду).

Уздржавање од одређене радње – нечињење, пропуштање је неизвршење одређених радњи од стране дужника, које би он могао вршити да није у облигационом односу који га је обавезао на

нечињење (лице се обавеже да неће сејати високе културе уз међу како тиме не би заклањао видик).

Радња се може састојати и у трпљењу – пасивном понашању дужника. Она има у виду неспречавање туђе радње. На неспречавање туђе радње се обавезује лице које би било овлашћено да је спречи да се не налази у облигационом односу.

3.ЛИЧНА ПРАВА

То су права имаоца на личним добрима: право на живот, здравље, слободу, част, углед, телесни, духовни и морални интегритет, идентитет, приватност итд.
Лична права се једним делом штите грађанским правом, и то само ако се могу изразити у имовинском виду, независно од околности да ли је штетник обавезан да исплати одређену новчану сатисфакцију или је могућа натурална накнада.

4.ИНТЕЛЕКТУАЛНА ПРАВА

То су творевине људског ума које за свој предмет имају ауторска права и право индустријске својине (патент, модел, жиг, ознаку географског порекла).

Ова права поред моралне компоненте (право на објављивање дела) имају и имовинскоправну компоненту (искоришћавање дела или проналаска).

ПРАВНИ ПОСЛОВИ

ПРАВНИ ПОСЛОВИ

ПОЈАМ

Правни посао је **изјава воље** која сама или у вези са другим чињеницама изазива настанак, промену или престанак субјективног права - дозвољеног грађанскоправног односа. Изајва воље је релевантна само ако садржи намеру за настанак правног посла.

Грађанскоправна дејства производи воља која има следећа обележја:

1) **Да је изјављена** - према ЗОО релевантна је изјављена воља, али уколико она не одговара унутрашњој вољи због претње, битне заблуде или преваре, узима се у обзир унутрашња воља и такав правни посао је рушљив.
   Начин изражавања – вољу је могуће изразити активним и пасивним понашањем. Активним се изражава изричито (директно) - усмено изговореним речима, написаним речима, односно уобичајеним знацима, и прећутно (индиректно) - конклудентне радње (радње из којих произилази одређена воља). Код пасивног изражавања данас важи правило: ко ћути сматра се да не пристаје. Али и ту има изузетака;
2) **Да је слободна, озбиљна и стварна** - воља је:
   - слободна ако није изјављена услед принуде, битне заблуде или превре,
   - озбиљна је изјава воље упућена на настанак, промену или престанак субјективног грађанског права,
   - стварна је она која није прикривена привидним правним послом, није дата у шали и није почињена грешка у преношењу и тумачењу воље;
3) **Да има одговарајући основ (каузу) и предмет** :
   - предмет правног посла може се састојати у давању, чињењу, нечињењу или трпљењу. Он мора бити **могућ, допуштен и одређен**, одн. одредив. У супротном правни посао је ништав.
   - Кауза је правни циљ због којег је правни посао настао. Основ је недопуштен ако је противан принудним прописима, јавном поретку и добрим обичајима. Ако основ не постоји или је недопуштен, правни посао је ништав.

ВРСТЕ ПРАВНИХ ПОСЛОВА

ПОДЕЛА ПРАВНИХ ПОСЛОВА (врсте)

1.ЈЕДНОСТРАНИ, ДВОСТРАНИ И ВИШЕСТРАНИ ПРАВНИ ПОСЛОВИ

1) Ако правни посао настаје изјавом воље само једне стране, он је **једностран** (понуда за закључење уговора, издавање хартија од вредности, сачињавање тестамента). Једностраним правним послом се не могу наметнути обавезе другом лицу.
2) Ако правни послови настају сагласним изјавама воље две стране, од којих је једна поверилац а друга дужник, то су **двострани правни послови** (уговори). У двостраном правном послу једна

страна се обавезује другој на одређено давање, чињење, нечињење или трпљење. (Јавно обећање награде, издавање ХОВ, изјава повериоца да раскида уговор)

Двострани правни послови могу бити двострано обавезни (ствара истовремено код сваке стране узајамна права и обавезе, тако да је свака страна и поверилац и дужник - уговор о продаји, закупу, размени) и једнострано обавезни (само је једна страна поверилац, а друга дужник - уговор о поклону, послузи, зајам без накнаде).

3) **Вишестрани** (вишестрано обавезни) правни послови - уговор о ортаклуку који броји више од два ортака вишестрани је и вишестрано обавезан, али тако да сваки ортак преузима обавезу према ортаклуку као целини. Сваки уговарач одговара за правне и материјалне недостатке испуњења који се могу састојати у предаји ствари, преношењу права или раду.

2. ПРАВНИ ПОСЛОВИ МЕЂУ ЖИВИМА (*INTER VIVOS*) И ПРАВНИ ПОСЛОВИ ЗА СЛУЧАЈ СМРТИ (*MORTIS CAUSA*)

1) Код правних послова **међу живима** правно дејство посла наступа за време живота страна. То су најраспрострањенији правни послови - продаја, размена, закуп, зајам, пуномоћство.
2) Дејство правних послова **за случај смрти** наступа тек смрћу стране која је предузела правни посао - тестамент, поклон за случај смрти.

Стране могу закључити и такав уговор који делује и међу живима и за случај смрти, а то је уговор о доживотном издржавању - *inter vivos* у погледу давања издржавања, а *mortis causa* у односу на обавезе примаоца издржавања - да после његове смрти на даваоца издржавања пређе неко стварно или облигационо право.

3. ТЕРЕТНИ (ОНЕРОЗНИ) И ДОБРОЧИНИ (ЛУКРАТИВНИ) ПРАВНИ ПОСЛОВИ

1) Правни посао **је теретан** ако за оно што чини једна страна друга страна даје противчинидбу (продаја, размена, закуп).
2) Код **доброчиног** правног посла страна која нешто прима другој страни не даје никакву накнаду (послуга, поклон, зајам без камате).

4.ФОРМАЛНИ И НЕФОРМАЛНИ ПРАВНИ ПОСАОЖ

1) Правни посао је **формалан** ако се заснива у форми предвиђеној законом или вољом страна (у писаној форми, пред сведоцима, у форми исправе оверене пред државним органом, итд). Правни посао је ништав ако није предузет у форми која је битан услов његове пуноважности, док је пуноважан ако је за његов настанак одређена доказна форма која није поштована, али се постојање правног посла може доказивати само формом у којој га је требало предузети.
2) Правни посао је **неформалан** ако се може засновати на било који начин - речима, уобичајеним знацима, или другим понашањем из кога се са сигурношћу може закључити да је правни посао настао.

5.КАУЗАЛНИ И АПСТРАКТНИ ПРАВНИ ПОСЛОВИ

1) **Каузални** правни послови су они код којих су изражени основ и садржина обавезе једне или обе стране - уговор о продаји (извесно је да се обавезују обе стране, продавац да купцу пренесе право својине или неко друго право, а купац продавцу да ће му за то исплатити новчану противвредност).
2) **Апстрактни** правни послови су они код којих основ обавезе није изражен, тако да није познато да ли се обавезује само једна страна или обе и каква је садржина те обавезе - из менице произилази да менични дужник дугује меничном повериоцу одређени новчани износ, али се не види да ли је друга страна у обавези да испуни одређене престације.
   Апстрактни правни послови су пуноважни јер се претпоставља да обавеза има основ иако није изражен.

6.ДВОСТРАНИ ПРАВНИ ПОСЛОВИ (УГОВОРИ)

Уговор је сагласна изјава воље два или више лица грађанског карактера којима се заснивају права и обавезе. Уговор је увек двострани правни посао. Постоје две фазе:

- **фаза закључења** - све радње које претходе постизању сагласности о битним састојцима уговора (тражење уговорне стране, чињење понуде, преговарање, закључење предуговора, постизање сагласности о битним састојцима уговора).

- **фаза испуњења** - испуњење уговора савесно и у свему како он гласи. Уговор престаје испуњењем, као и у другим законом одређеним случајевима.

7.КОНСЕНЗУАЛНИ И РЕАЛНИ УГОВОРИ

1) **Консензуални уговори** су неформални уговори који се закључују усмено или одређеним правно релевантним знацима, постизањем сагласности воља уговорних страна (*solo consensu*). За пуноважан настанак консензуалног уговора, осим просте сагласности воља, није неопходно предузети неке друге радње, као што су: писмено састављање исправе о уговору, предаја покретних ствари, упис у земљишне књиге, итд. Такве радње нису битан услов пуноважности уговора и производе другачија дејства, нпр. обезбеђење доказа о закљученом уговору или значе извршење већ закљученог уговора.
2) **Реални уговори** настају тек предајом ствари другој страни. За њихов настанак је неопходан фактички догађај који настаје када једна страна другој страни преда ствар или јој нешто друго учини са намером да јој се то исто врати од стране другог уговарача, а друга страна примањем ствари или другог чињења на то пристане.
   Воде порекло из римског права, а прихваћени су у ОАГЗ, СГЗ и ОИЗ, чија се правила примењују на уговоре о поклону, послузи и ортаклуку јер их ЗОО није регулисао.

САСТОЈЦИ ПРАВНОГ ПОСЛА

1) **Битни састојци правног посла** (*essentialia negotii*) - основни (нужни) састојци правног посла без којих он не може пуноважно настати.
   - Код уговора о продаји то су: ствар и цена,
   - код зајма – предаја одређеног износа новца зајмопримцу и његова обавеза да исти износ врати зајмодавцу након одређеног периода.

   Стране **не могу** својом вољом пуноважно мењати или изостављати поједине објективно битне састојке правног посла, али могу својом вољом предвидети и неке друге састојке као битне (*субјективни битни састојци* правног посла).
2) **Природни састојци правног посла** (*naturalia negotii*) - састојци које он може, али не мора да садржи. Они су уобичајени, карактеристични и својствени одређеној врсти правног посла, тако да се не морају унапред одредити. Ако саме стране не

постигну сагласност о њима примењују се диспозитивне законске одредбе. У одсуству диспозитивних одредби, природне састојке утврђује суд (време, место и начин испуњења).

3) **Споредни састојци правног посла** (*accidentalia negotii*) - случајни састојци које стране предвиђају својом вољом. Нису неопходни за настанак правног посла и никад се не подразумевају. Када се унесу у правни посао имају значај битних састојака - *субјективни битни састојци*.

   Они су пуноважни ако су могући и допуштени. Они не могу задирати у битне елементе, иако се споредним састојцима модификује садржина правног посла и искључује могућност примене диспозитивних норми на закључени правни посао.

   Као споредни састојци у уговору нарочито се уговарају: услов, рок, капара, одустаница, аванс и уговорна казна.

МОДИФИКАЦИЈА ПРАВНОГ ПОСЛА

МОДИФИКАЦИЈА ПРАВНИХ ПОСЛОВА

1. УСЛОВ (CONDITIO)

ПОЈАМ

Јесте будућа и неизвесна околност која наступањем или ненаступањем утиче на правни посао. **Условом се засновани правни посао модификује**. Ако је унет у правни посао услов постаје његов битни састојак. Према ЗОО Уговор је закључен под условом ако његов настанак или престанак зависи од неизвесне чињенице. Значи, неизвесност не мора бити објективна и нису непуноважне одредбе правног посла о услову који има у виду субјективну неизвесност.

Ако је услов унесен у правни посао под утицајем мана воље, он је због тога у целости или делимично рушљив. Правни посао у коме је постављен одложни или раскидни услов противан принудним прописима, јавном поретку или добрим обичајима (недопуштен услов), ништав је у целости. Такође, ништав је правни посао закључен под немогућим суспензивним (одложним) или немогућим раскидним условом.

ВРСТЕ УСЛОВА:

1) **Суспензивни (одложни) услов** - одлаже дејство правног посла све док се услов, у одређеном року, не испуни. Ако се не испуни, правни посао не производи дејство. У случају суспензивног

услова, поверилац чије је право условљено може захтевати одговарајуће обезбеђење тог права ако је његово остварење угрожено.

Када се суспензивни услов испуни, правни посао делује **од тренутка његовог заснивања** (уговор делује од тренутка закључења - ретроактивно дејство), осим ако из закона, природе посла или воље страна, не проистиче што друго. Ако се суспензивни услов не оствари, сматра се да правни посао није ни настао.

2) **Резолутивни (раскидни) услов** - делује на пуноважно закључени правни посао тако да наступањем (испуњењем) услова правни посао престаје, а ако не наступи, он ће и даље деловати. Правни посао који садржи раскидни услов пуноважно производи дејство од почетка, а неизвесно је да ли ће тај посао пуноважно деловати до свог извршења или ће његово дејство бити прекинуто у неком будућем тренутку.

   Ако раскидни услов није испуњен, засновани правни посао остаје и даље пуноважан.

   Ако је раскидни услов испуњен, правни посао престаје самим наступањем околности (чињенице која је раскидни услов) - *ipso facto*, без икакве радње субјекта у правном послу. Дејства која је правни посао произвео пре наступања раскидног услова пуноважна су (раскидни услов нема ретроактивно дејство).
3) **Потестативан услов** - постоји када испуњење будуће и неизвесне околности зависи од воље једне стране у правном послу.
4) **Каузалан услов** - уколико је испуњење услова зависно од воље лица ван правног посла или објективних околности (случаја или више силе).
5) **Мешовити услов** - зависи једновремено од воље уговорне стране и радње трећег лица, одн. објективних околности.
6) **Неправи услов** - околност одређена као услов није будућа и неизвесна већ само једно од та два.
7) **Позитиван услов** - остварен је ако наступе условом предвиђене околности (дипломирање на факултету).
8) **Негативни услов** - остварује се кад не наступи будућа и неизвесна околност предвиђена правним послом.

У циљу заштите савесности и поштења у остваривању права и обавеза у правном послу постоје **фикција испуњења и фикција неиспуњења услова**.

Када испуњење услова, противно начелу савесности и поштења, спречи страна на чији терет је одређен, сматра се да је услов испуњен (позитиван услов). Сматра се да услов није испуњен

(негативни услов) ако његово остварење, противно начелу савесности и поштења, проузрокује страна у чију корист је одређен.

2. РОК (DIES)

ПОЈАМ

Рок је тренутак у времену или одређени протек времена чијим наступањем правни посао настаје или престаје. За разлику од услова, рок је извесна будућа чињеница која **увек наступа**.

Он је случајни састојак правног посла одређен вољом уговорних страна, којим дејство правног посла настаје од одређеног тренутка у времену или траје до одређеног тренутка у времену.

Ако стране нису одредиле рок у правном послу, по правилу, он одмах производи дејство.

Рок који не може наступити или је непримерено дуг ништав је.

ВРСТЕ РОКОВА

1) **Суспензивни рок** - правни посао делује од одређеног тренутка у времену.
2) **Резолутивни рок** - његовим наступањем дејство правног посла престаје.
3) **Субјективни рок** - тече од дана сазнања субјекта права за правно релевантну чињеницу (од дана кад је заблуда уочена).
4) **Објективни рок** - рачуна се од настанка објективне правно релевантне чињенице (закључење уговора). Субјективни рок је увек унутар објективног рока и истеком објективног истекао је и субјективни рок. Тако право да се захтева поништење рушљивог уговора престаје истеком рока од 1 године од сазнања за разлог рушљивости (субјективни рок) а у објективном року од 3 године од дана закључења уговора.
5) **Императивни рокови** - одређени су принудним прописима (по правилу законом) и не могу се мењати вољом уговорних страна. Правним послом се не може одредити дуже или краће време застарелости од оног времена које је одређено законом, као ни то да застарелост неће тећи одређено време.
6) **Диспозитивни рокови** - одређени су диспозитивним прописима (по правилу законом) и могу се отклонити вољом уговорних страна.
7) **Преклузивни рок** (фатални, перемпторни) - у том року се може стећи неко право, предузети одређена радња или штитити право. Протеком преклузивног рока у коме право није стечено, оно се дефинитивно губи или по сили закона престаје могућност предузимања радње или заштите права.

Законом могу бити одређени рокови у материјалном праву (рок за вршења права прече куповине) или у процесном праву за подношење жалбе, ревизије, предлога за повраћај у пређашње стање итд. ЗПП - странке могу изјавити жалбу против пресуде донете у првом степену у року од 15 дана од дана достављања преписа пресуде, ако у том закону није одређен други рок.

Преклузивни рокови у материјалном праву су по правилу краћи од рокова застарелости и није могућ прекид и застој рока (као код застарелости).

Преклузивни рокови су углавном установљени за апсолутна и преображајна права (правне моћи) и суд о њима води рачуна по службеној дужности за разлику од рокова застарелости.

8) **Материјалноправни рокови** - одређен одредбама материјалног права (рокови застарелости одређени су одредбама ЗОО).
9) **Процесноправни рокови** - одређени одредбама процесног права (рокови за жалбу, ревизију, повраћај у пређашње стање одређени су правилима процедуре - ЗПП).

Рокови могу бити одређени **законом, одлуком суда или правним послом:**

- Законски се не могу се скраћивати, продужавати нити отклањати;
- Судски - могу се продужити новом судском одлуком;
- Одређен правним послом - мења га по својој вољи страна која га је засновала (ако је једнострани) односно стране споразумом (кад је двострани).

РАЧУНАЊЕ РОКОВА

Рокови се по правилу одређују у данима, недељама, месецима или годинама, на основу календара - грађанско, цивилно или правно рачунање времена. Дан се рачуна као целина од 00.00 до 24.00 часа. То је прихватио и ЗОО.

- Кад је **одређен у данима**, рок почиње тећи првог дана после догађаја од којег се рок рачуна, а завршава се истеком последњег дана рока (ако је продавац дужан купцу да преда ствар за 3 дана, од данас, данашњи дан се не рачуна, а трећи дан траје до 24.00 часа).
- Рок **одређен у недељама, месецима или годинама** завршава се оног дана који се по имену и броју поклапа са даном настанка догађаја од којег рок почиње да тече, а ако таквог дана нема у последњем месецу, крај рока пада на последњи дан тог месеца (уговор о продаји закључен 30. јуна а купац се обавеже да плати цену за месец дана од дана закључења, рок је 31.јул, ако је закључен 31. јануара рок истиче 28. одн. 29. фебруара).

Ако последњи дан рока пада у дан када је законом одређено да се не ради, као последњи дан рока се рачуна следећи радни дан.

Почетак месеца означава први дан у месецу, средина - петнаести, а крај - последњи дан у месецу. Ово важи само ако што друго не произилази из намере страна или из природе правног посла.

- **Астрономско, математичко рачунање времена** јесте рачунање у временским размацима краћим од једног дана - у сатима и минутима (приликом уписа у земљишни регистар, регистар патената, жигова, осталих облика индустријске својине, итд). Првенство у времену у току једног дана означава и предност приликом стицања неког права - *prior tempore, potior iure*).

3.НАЛОГ (MODUS)

ПОЈАМ

Налог је **терет** који се намеће <u>кориснику доброчиног располагања</u> (наследнику, легатару, поклонопримцу). Налог се може састојати у било којој чинидби која може бити предмет облигације, а представља обавезу стицаоца користи.

Пуноважни су само могући, разумљиви, и јасни (непротивречни) налози.

Налог може бити објективно (апсолутно) немогућ - ако га нико не може извршити, и субјективно (релативно) немогућ - само одређено лице.

Налози противни принудним прописима, јавном поретку или добрим обичајима ништави су.

Неиспуњење налога кривицом обавезног лица има дејство остварења раскидног услова.

Може настати на основу уговора или тестамента и може бити установљен у корист поклонодавца, тестатора, трећег лица или у друштвеном интересу.

ФОРМА ПРАВНИХ ПОСЛОВА

ПОЈАМ И ДЕЈСТВО

Правни посао <u>настаје изјавом воље</u>. Унутрашња воља не производи правна дејства. Воља се може изразити у различитим облицима, али облик изјављивања воље уопште разликује се од форме правног посла.

Форма правног посла је облик изјављивања воље у коме се може изразити садржина правног посла.

Данас је прихваћен принцип неформалности уговора. Уколико је за заснивање неког правног посла законом или уговором страна предвиђена форма, он је формалан. Најчешће се заснивају у усменој или писменој форми. Некада писмена форма није довољна него је потребно учешће одређеног броја сведока, овера од стране државног органа, итд.

- **Усмена форма** подразумева речи, уобичајене знаке или друго понашање из кога се са сигурношћу може закључити каква је садржина изјављене воље.
- **Писмена форма** уговора је испуњена ако је садржина правног посла изражена писаним речима, тј. када је сачињена исправа о правном послу. Уговор је закључен кад исправу потпишу сва лица која се њим обавезују, а код двострано обавезних довољно је да обе стране потпишу једну исправу или да свака од страна потпише примерак исправе намењен другој страни.

Закони прописују форму за правне послове у више правних ситуација:

- уговор о преносу права на непокретности - писмени облик, а потписи уговарача морају бити оверени;
- својеручни тестамент написан и потписан од стране завештаоца;
- уговор о продаји са оброчним отплатама цене - у писаној форми;
- уговор о уступању и расподели имовине за живота и уговор о доживотном издржавању - у писменом облику и оверени од јавног бележника који је дужан да пре овере прочита странама уговор и да их упозори на одређене последице.

Захтев закона да правни посао буде заснован у одређеној форми (законска форма) важи и за све касније измене или допуне правног посла.

Када је вољом страна одређена уговорена форма, тада уговор или други правни посао може бити раскинут, допуњен или на други начин измењен и неформалним споразумом.

ЗАСТУПАЊЕ

ПОЈАМ, ДЕЈСТВО И РАЗГРАНИЧЕЊЕ

Заступање је предузимање правних послова у име и за рачун заступаног физичког или правног лица, на основу овлашћења за заступање. Лице које предузима правне послове је заступник, а лице у чије име и за чији рачун се предузимају је заступани (властодавац). Поред њих, у правном послу се појављује и треће

лице са којим заступник заснива правни однос у име и за рачун заступаног.

Институтом заступања се омогућава свим лицима која правни посао н**е могу лично предузети** да то учине преко заступника (**правна неукост, боравак у другом месту, пословна неспособност, итд**).

У неким правним ситуацијама није допуштено предузимати правне послове преко затупника (сачињавање тестамента, покретање ванпарничног поступка давање дозволе за ступање у брак - само предлогом лица које није навршило 18 година живота, закључење брака - али само изузетно може пуномоћник једног супружника).

Заступање делује тако да уговор (или други правни посао) који закључи заступник у име заступаног лица и у границама својих овлашћења обавезује непосредно заступаног и другу уговорну страну.

Заступник је дужан обавестити другу страну да иступа у име заступаног, али и ако то не учини, уговор производи правно дејство за заступаног и другу уговорну страну, ако је ова знала, или је из околности могла закључити да он иступа као заступник.

Заступник изјављује сопствену вољу која, заједно са вољом трећег лица, заснива уговор. Међутим, мора постојати намера заступаног и друге уговорне стране да се посао предузима у име и за рачун заступаног.

Стране у уговору су у ствари заступани и лице са којим заступник непосредно закључује уговор (*contemplatio domini*).

РАЗГРАНИЧЕЊЕ

1) **Комисион** - уговором о комисиону комисионар закључује правне послове у своје име, али за туђи рачун, док код заступања заступник предузима правне послове у име и за рачун заступаног. У комисиону се, такође, појављују још два лица: комитент – за лији рачун комисионар је посао закључио са трећим, и треће лице са којим комисионар ступа у уговорни однос за рачун комитента.
2) **Посредовање** - уговором о посредовању посредник се обавезује на предузимање фактичких радњи - да ће настојати пронаћи и у везу довести са налогодавцем лица која би ступила са њиме у преговоре са циљем закључења уговора. Ако дође до закључења уговора, налогодавац је дужан да плати накнаду посреднику. Посредник, према томе предузима фактичке радње, док заступник и комисионар предузимају правне.
3) **Незвано вршење туђих послова** (пословодство без налога) - предузима једно лице без овлашћења господара посла, али у

његовом интересу. Док заступник може предузимати само правне послове, незвани вршилац туђих послова може предузимати и правне и фактичке радње.

ВРСТЕ ЗАСТУПНИШТВА

ВРСТЕ ЗАСТУПАЊА

Према ЗОО **овлашћење за заступање** заснива се на:
a) закону
b) општем акту правног лица (статутарно заступништво)
c) акту надлежног органа
d) изјави воље заступаног (пуномоћје)

1.ЗАКОНСКО ЗАСТУПАЊЕ

Законски заступник је физичко лице које је законом овлашћено да предузима правне радње у име и за рачун заступаног. Законски заступник може заступати физичко или правно лице.

- у парничном поступку странку која нема парничну способност;
- малолетну децу - заступају родитељи, док дете не стекне пословну способност;
- родитељи имају право и дужност да управљају и располажу имовином коју дете није стекло радом;
- директор заступа д.о.о. а извршни директори а.д.

Родитељи **не могу** заступати дете у правним радњама које су строго везане за личност малолетника:

- поднети предлог за закључење брака пре пунолетства
- признати очинство
- сачинити тестамент

Такође не могу заступати дете у погледу имовине коју је дете стекло радом.

На основу закона, директор заступа ДОО (а извршни директор АД).

Законски засупник РС јесте Републичко јавно правобранилаштво које заступа – државне органе и посебне организације које немају својство правног лица: државне органе и организације које имају својство правног лица, а чије се финансирање обезбеђује из буџета РС; јавне уставове чији је оснивач РС, а које се финасирају из буџета.

2.ЗАСТУПАЊЕ НА ОСНОВУ ОДЛУКЕ ДРЖАВНОГ ОРГАНА

У законом предвиђеним ситуацијама орган управе или суд могу својом одлуком поставити заступника са циљем заштите одређених лица.

Према породичном закону: под старатељство се ставља дете без родитељског старања (малолетни штићеник) или пунолетно лице које је лишено пословне способности (пунолетни штићеник**). Орган старатељства доноси решење** о стављању под старатељство ако утврди да за то постоје законски разлози.

Решењем о покретању стечајног поступка трговински суд на чијем је подручју седиште стечајног дужника, именује стечајног управника.

Када странка **у парничном поступку** нема законског заступника, а редован поступак око његовог постављења би трајао дуго, па би због тога могле да настану штетне последице за једну или обе странке, суд туженом поставља привременог заступника. **Суд га поставља решењем**.

Поставља га нарочито у сл. случајевима:

- **a)** ако тужени није парнично способан, а нема законског заступника;
- **b)** ако постоје супротни интереси туженог и његовог законског заступника;
- **c)** ако обе странке имају истог законског заступника;
- **d)** ако је пребивалиште, одн. боравиште туженог непознато, а тужени нема пуномоћника;
- **e)** ако се тужени и његов законски заступник, који немају пуномоћника, налазе у иностранству, а достављање се није могло извршити.

3.ЗАСТУПАЊЕ НА ОСНОВУ ИЗЈАВЕ ВОЉЕ ЗАСТУПАНОГ

1) УГОВОР О ПУНОМОЋСТВУ

ОСНОВНИ ОБЛИК УГОВОРА О ПУНОМОЋСТВУ

Основни облик вољног заступања настаје закључењем уговора о пуномоћству (односно уговора о налогу у трговинском праву).

Пуномоћство је уговор између властодавца и пуномоћника којим се пуномоћник обавезује да уз накнаду или бесплатно, у име (и за рачун) властодавца, предузима одређене правне

послове, тако да они непосредно обавезују властодавца и другу уговорну страну.

Пуномоћник може бити физичко или правно лице.

Ако је за правни посао законом прописана форма иста важи и за и за пуномоћје за предузимање тог посла.

Уговор о пуномоћству се, и кад није законом прописана форма за правни посао који пуномоћник предузима, најчешће закључује у писаној форми, јер је то најпогодније за доказивање својства пуномоћника.

Властодавац и пуномоћник су овлашћени да изричито или прећутно одреде обим и трајање пуномоћја (нпр. везати за извршење одређеног посла).

Према обиму овлашћења, пуномоћство се дели на:

a) **Опште (генерално)** - пуномоћник је овлашћен да предузима шири обим послова у име и за рачун властодавца који се односе на редовне послове (предузимање правних послова са циљем одржавања неке непокретности властодавца, али без могућности располагања или оптерећења ствари);
b) **Посебно (специјално)** - обухвата **само тачно одређени правни посао** (или правне послове), односно врсту послова које може предузимати пуномоћник у име и за рачун властодавца, а односе се на располагање имовином властодавца (продаја стана или куће, конституисање хипотеке, права службености, преузимање меничних обавеза, закључење уговора о поравнању, одрицање неког права без накнаде).

ДЕЈСТВО. НЕОВЛАШЋЕНИ ЛАЖНИ ЗАСТУПНИК

Пуномоћник може предузети само оне правне послове за које је овлашћен. Правни посао који закључи у име заступаног и у границама својих овлашћења обавезују непосредно заступаног и треће лице.

Ако неко лице као пуномоћник заснује правни посао у име и за рачун другог, без његовог овлашћења, постоји **неовлашћено (лажно) заступање** - *falsus procurator*. Овакав правни посао обавезује неовлашћено заступаног само ако га он накнадно одобри - ратификује. Та изјава има ретроактивно дејство и од тог тренутка везује заступаног, ако стране не одреде другачије.

Ако уговор не одобри, сматра се да уговор није ни закључен. Треће лице (страна са којом је уговор закључен) може од пуномоћника захтевати накнаду штете само уколико је савесно (у тренутку закључења уговора није знало, нити морало знати да то лице није имало овлашћење за закључење уговора).

ОПОЗИВ И ПРЕСТАНАК

Властодавац може једностраном изјавом воље, без посебне форме, сузити или опозвати пуномоћје, чак и ако се уговором одрекао тог права.

Опозивање или сужење пуномоћја не дејствује према трећем лицу које је закључило уговор или обавило други правни посао са пуномоћником, а није знало нити морало знати да је пуномоћје опозвано. У том случају властодавац има право од пуномоћника захтевати накнаду штете коју би због тога претрпео, изузев кад је пуномоћник био савестан.

Уговор о пуномоћству, поред отказа и опозива, **престаје** и:

a) престанком правног лица као пуномоћника, ако законом није другачије одређено;
b) смрћу пуномоћника;
c) смрћу физичког лица, одн. престанком правног лица, као властодавца, осим ако се започети посао не може прекинути без штете по правне следбенике или ако пуномоћје важи и за случај смрти даваоца, било по његовој вољи, било с обзиром на природу посла;

Престаје и престанком пословне способности властодавца, правног лица, који не би пуноважно могао закључити уговор о пуномоћству са пуномоћником, или када, у току трајања уговора о пуномоћству, пуномоћник постане пословно потпуно неспособан.

2) СТАТУТАРНО ЗАСТУПНИШТВО

Статутарни заступници су органи правног лица одређени статутом (изјава воље), другим општим актом или оснивачким актом правног лица, овлашћени да заступају правно лице (поред законског заступника). Статутом удружења може бити одређено да га заступа председник или статутом а.д. да га у одређеним пословима заступа технички директор, директор правне службе, итд. Наведеним актима се одређују и овлашћења статутарног заступника.

Статутарни заступници могу бити само лица која су запослена у привредном друштву или другом правном лицу. Заступник предузима правне радње у име и за рачуна заступаног правног лица. Дејства тих правних послова настају за правно лице иако је статутарни заступник орган правног лица.

3) ПРОКУРА

Прокура је пуномоћје којим привредно друштво (изјавом воље преко својих органа) овлашћује једно или више физичких лица за предузимање правних послова и радњи у вези са делатношћу друштва и уписује се у Регистар.

Прокура је најшире овлашћење за склапање свих правних послова из области делатности привредног друштва, али не садржи овлашћење за заснивање правних послова који се односе на отуђење и оптерећење непокретности.

Овај облик заступања **не може** се засновати на одређено време нити се овлашћења из прокуре могу ограничити или везати за одређене услове. Претпоставља се да је прокура дата за цело привредно друштво, осим кад је изричито наведено да је дата за огранак.

Законски заступник привредног друштва обавештава Регистар о издавању прокуре или о њеном опозиву. Приликом регистрације прокуриста депонује свој потпис, са ознаком која означава његово својство.

Прокура може бити појединачна или заједничка.

- **Појединачна** се даје једном лицу или већем броју лица - сваки прокуриста има сва заступничка овлашћења из прокуре.
- **Заједничка** се може дати двојци или већем броју лица - правни посао је пуноважан само ако постоји сагласна изјава воље свих прокуриста, а изјаве воља трећих лица и њихове правне радње које се учине према једном прокуристи, сматра се да су учињене према свим прокуристима.

Прокуриста потписује привредно друштво својим пуним именом са јасном назнаком свогсвојства "пп".

Прокуриста може може отказати прокуру у свако доба. У случају отказа, дужан је д у наредних 30 дана, рачунајући од дана доставе отказа друштву, закључује правне послове и предузима друге правне радње, ако је то потребно ради избегавања настанка штете за друштво.

И предузетник може издати прокуру, издаје је лично, а правну моћ прокуре не може пренети на друго лице.

Прокура **не престаје** смрћу или престанком јединог члана друштва или акционара друштва које је дало прокуру.

4) ПУНОМОЋНИК ПО ЗАПОСЛЕЊУ

То је физичко лице које се сматра овлашћено на предузимање правних радњи у име и за рачун властодавца, самом чињеницом што за њега обавља одређене радне дужности и послове из којих, по редовном току ствари, произилази и овлашћење за закључење или испуњење одређених уговора или предузимање других правних радњи (продавци у продавницама, шалтерски службеници у пошти, банци).

Ово представља специфичан облик вољног или уговорног заступања проистеклог из радног односа.

Пуномоћник по запослењу може бити само физичко лице.

5) ПУНОМОЋЈЕ ТРГОВИНСКОГ ПУТНИКА

Он најчешће предузима правне послове у име и за рачун послодавца ван његовог седишта.

Ако овлашћења трговинског путника не произилазе јасно из пуномоћја, сматра се да он није овлашћен да закључује уговоре, него само да прикупља поруџбине. Али и када је овлашћен да продаје робу, није овлашћен да наплати цену, као ни да продаје на кредит.

Он је овлашћен да за властодавца:

- прима рекламације због недостатка робе и остале изјаве у вези са извршењем уговора закљученог његовим посредовањем, и
- предузима потребне мере за очување његових права из тог уговора.

6) ПОСЛОВНО ПУНОМОЋЈЕ

Облик вољног заступања којим привредно друштво, друго правно лице или предузетник, овлашћују пуномоћника да предузима правне послове, уобичајене у вршењу њихове пословне делатности.

Пословно пуномоћје **не престаје** смрћу предузетника, нити лишавањем пословне способности истог.

Ово пуномоћје се не уписује у судски регистар, за разлику од прокуре.

Обим овлашћења ограничено је регистрованом пословном делатношћу привредног друштва, другог правног лица или предузетника. Пуномоћник не може предузимати правне

послове из домена ванредног пословања. Без посебне пуномоћи, он не може отуђити или оптеретити непокретности, предузети меничне обавезе или обавезе јемства, узети зајам и водити спор.

7) ПУНОМОЋЈЕ ЗА ЗАСТУПАЊЕ У ПАРНИЦИ

У парничном поступку странке могу предузимати радње лично или преко пуномоћника који мора бити потпуно пословно способно лице.

Пуномоћник **физичког лица** може бити адвокат, крвни сродник у правој линији, брат сестра или брачни друг, као и представник службе правне помоћи ЈЛС који је дипл. правник са положеним правосудним испитом

Пуномоћник **правног лица** може бити адвокат, као и дипл. правник са положеним правосудним испитом, који је стално запослен у том правном лицу.

Странку **мора** да заступа адвокат у поступку по ванредним правним лековима, изузев ако је сама адвокат.

Обим пуномоћја одређује странка - све радње у поступку или поједине одређене радње (за те радње мора имати посебно овлашћење странке).

Пуномоћник је дужан да приликом предузимања прве радње у поступку поднесе пуномоћје.

Ако је странка издала пуномоћје за вођење парнице, а није ближе одредила овлашћења, пуномоћник је овлашћен:

a) да врши све радње у поступку, а нарочито да поднесе тужбу, да је повуче, призна тужбени захтев или га се одрекне, закључи поравнање, изјави правни лек и одрекне или одустане од њега, као и да предлаже издавање привремених мера обезбеђења;
b) да подноси предлог за извршење или за обезбеђење;
c) да пренесе пуномоћје на другог пуномоћника или овласти другог пуномоћника на предузимање само појединих радњи у поступку;
d) да од противне стране прими и наплати досуђене трошкове.

Све ово важи и за пуномоћника правног лица (одн. дипл. правника са положеним правосудним и стално запосленим у том правном лицу).

Странка издаје пуномоћје у писаном облику. Може у свако време **опозвати** пуномоћје, а пуномоћник га може у свако време **отказати**. То се мора саопштити суду пред којим се води поступак, писмено или усмено на записник. Пуномоћник је дужан да о отказу пуномоћја обавести странку и суд.

Опозивање одн. отказ производи дејство за противну странку од часа када јој је саопштено.

После отказа, пуномоћник је дужан да још 30 дана предузима парничне радње за лице које му је издало пуномоћје, ако је потребно да се од њега отклони штета која би у то време могла да настане.

Пуномоћје које је физичко лице сачинило за живота, **престаје**:

1) његовом смрћу или проглашењем за умрло;

2) губитком пословне способности.
У овим случајевима, пуномоћник је овлашћен (и дужан) да предузима радње у поступку које не трпе одлагање.

Престанком правног лица престаје и пуномоћје које је оно издало. Оно престаје и отварањем над њим стечајног поступка и поступка ликвидације.

НЕВАЖЕЋИ ПРАВНИ ПОСЛОВИ

Неважећи су они правни послови који не производе пуноважност због тога што им недостаје нека од претпоставки одређених законом:

- пословна способност субјекта,
- слободна, озбиљна и сагласна изјава воље,
- могућ, допуштен и одређен, одн. одредив предмет обавезе, итд.

Постоје две врсте неважећих правних послова (уговора): ништави и рушљиви.

НИШТАВИ ПРАВНИ ПОСЛОВИ (АПСОЛУТНО НИШТАВИ)

НИШТАВИ ПРАВНИ ПОСЛОВИ

1. ПОЈАМ НИШТАВОСТИ

Ништави правни послови повређују општи интерес. Они не производе пуноважна правна дејства, а право на истицање ништавости не гаси се.
Ништави су правни послови противни принудним прописима, јавном поретку или добрим обичајима.

- **Принудни прописи** најчешће су садржани у прописима грађанског, трговинског, кривичног или управног права, а садрже норму која забрањује одређено понашање. Као последица кршења принудних прописа може бити предвиђена само грађанскоправна ништавост правног посла, истовремено и ништавост и казна, или само казна.
- **Јавни поредак** је систем прописа који обухватају основне принципе о уређењу земље које су стране у грађанскоправном односу дужне поштовати. Јавни поредак обухвата и одговарајућа морална правила понашања установљена у циљу заштите јавних интереса и онемогућавања неовлашћене употребе силе.

- **Добри обичаји** су неписана или писана правила понашања која су настала дуготрајним понављањем истих понашања.

2.ПОСЛЕДИЦЕ НИШТАВОСТИ

Правни посао који је противан принудним прописим, јавном поретку или добрим обичајима ништав је (**апсолутна ништавост**) у целости или делимично.
Правило је да ништав правни посао не производи никакве правне последице.

Уколико је био заснован ништав правни посао, па је са циљем његовог извршења нешто испуњено, успоставиће се стање које је постојало пре заснивања правног посла. Када обе или само једна страна испуне своје обавезе из правног посла, у случају његове ништавости, свака страна дужна је да врати другој све оно што је примила по основу таквог правног посла. Ако није могуће извршити враћање даје се одговараућа накнада у новцу, према ценама у време доношења судске одлуке, уколико закон што друго не одређује.

Изузетак од овог правила (**враћања**), може применити суд:

a) ако је уговор ништав због тога што је по својој садржини или циљу противан принудним прописима, јавном поретку или добрим обичајима (забрањен правни посао)

b) а захтев за враћање подноси несавесна страна.

У тој ситуацији суд може:

a) одбити,у целини или делимично, захтев несавесне стране за враћање оног што је другој страни дала, тако да друга страна задржи оно што је примила од несавесне стране;

b) одбити,у целини или делимично, захтев несавесне стране за враћање оног што је дала и одлучити да се то испуњење преда општини на чијој територији страна код које се налази предмет има седиште односно пребивалиште или боравиште.

КОНВАЛИДАЦИЈА

3.КОНВАЛИДАЦИЈА

Ништав правни посао се само изузетно може оснажити (конвалидирати) - ако је забрана била мањег значаја (а накнадно је престала), а уговор је извршен.

Могу се конвалидирати уговори који нису закључени у уговорној или законској форми. Према ЗОО уговор за чије се закључење захтева писмена форма сматра се пуноважним иако није закључен у тој форми, ако су уговорне стране извршиле, у целини или претежном делу, обавезе које из њега настају, осим ако из циља због којег је форма прописана не произилази што друго.

КОНВЕРЗИЈА

4.КОНВЕРЗИЈА

У ширем смислу, конверзија је претварање једног правног стања у друго правно стање (изменити уговор увођењем услова).
У ужем смислу, конверзија је претварање ништавог правног посла у пуноважан правни посао. То је могуће под кумулативно остварeним следећим претпоставкама:

a) да је заснован ништав правни посао;
b) да он испуњава претпоставке за пуноважност неког другог правног посла;
c) да је други правни посао (који је пуноважан) у сагласности са циљем који су уговорне стране имале у виду када су засновале ништав правни посао;
d) ако се може узети да би стране засновале тај други правни посао да су знале за ништавост свог правног посла.

Нпр. када се са уступањем и расподелом имовине за живота није сагласио неки од потомака, одн. није обухваћен уговором, делови уступљене имовине сматрају се поклонима.

5.ДЕЛИМИЧНА НИШТАВОСТ

То је ништавост споредних (небитних) одредаба правног посла која не повлачи ништавост и самог правног посла.
Нпр. Ништавост одредбе уговора о уговорној казни у случају раскида уговора о продаји са оброчним отплатама цене нема за последицу ништавост целог уговора, јер он може опстати без те одредбе.

6.ИСТИЦАЊЕ НИШТАВОСТИ

У циљу заштите општих интереса тужба за поништење ништавог правног посла може се поднети без обзира на протек времена, тј. **истицање ништавости није подложно застарелости**.

Тужбу за утврђивање ништавости може поднети свако заинтересовано лице (уговарачи, али и трећа лица која докажу да за то имају правни интерес) и државни тужилац.

На ништавост суд пази по службеној дужности.

7.ПОЈЕДИНИ НИШТАВИ ПРАВНИ ПОСЛОВИ:

ЗАБРАЊЕНИ ПРАВНИ ПОСЛОВИ

Забрањени, самим тим и ништави су нпр. уговори: о наслеђивању; о будућем наследству или легату; о садржини тестамента; брак ако су га склопила два лица истог пола; ако је брак склопљен за време трајања ранијег брака једног од супружника; ако га је склопило лице неспособно за расуђивање, итд.

ФИКТИВНИ И СИМУЛОВАНИ ПРАВНИ ПОСЛОВИ

a) **Фиктивни правни посао** је онај који се представља трећим лицима, а у стварности није заснован, јер га стране не желе. Он је ништав независно од мотива који је покренуо стране да о њему постигну сагласност (брак није склопљен ради остваривања заједнице живота супружника, већ су тиме хтели да прикрију неки други правни посао).

Фиктивни правни посао **не може бити конвалидиран** протеком времена.

Привидност правног посла не може се, међутим, истицати према трећем савесном лицу.

b) **Симуловани правни посао** се такође заснива привидно, али прикрива неки други посао (дисимуловани).

Први, симуловани посао је ништав, а други, дисимуловани је пуноважан ако су испуњене претпоставке за његову пуноважност (стране привидно закључе уговор о продаји, а у ствари су закључиле уговор о поклону - да избегну плаћање већег пореза на промет непокретности).

Симулација је **апсолутна** ако је закључен привидни правни посао ради заобилажења прописа, преваре трећих лица или због каквог другог циља, а **релативна** ако се привидним правним послом прикрива неки други правни посао.

ЗЕЛЕНАШКИ УГОВОРИ

Зеленашки уговор је правни посао у коме једна страна, користећи се стањем нужде или тешким материјалним стањем другог, његовим недовољним искуством, лакомисленошћу или зависношћу, уговори за себе или за неког трећег корист која је у очигледној несразмери с оним што је он другој страни дао или учинио, или се обавезао дати или учинити.

Зеленашки уговор је сличан прекомерном оштећењу. Оба се примењују на двострано теретне уговоре са циљем заштите једнаке вредности давања, а препознају се првенствено по очигледној несразмери узајамних давања.

Код зеленашких уговора, поред очигледне несразмере узајамних давања (објективни елемент) у сваком случају **нужна је намера** једне уговорне стране (субјективни елемент) која се реализује у искоришћавању одређених околности које су се стекле код друге уговорне стране. Код прекомерног оштећења неопходно је да је оштећена страна у заблуди или да је преварена.

Због прекомерног оштећења уговор је рушљив, док је зеленашки уговор противзаконит и ништав.

Оштећена уговорна страна, код прекомерног оштећења, може од суда захтевати у року од **5 година** од закључења уговора смањење обавезе на правичан износ. Суд ће захтеву удовољити ако је могуће, и у том случају уговор са одговарајућим изменама, остаје на снази.

Уговор је зеленашки када:

- **a)** уговорне стране закључе двострано обавезан уговор
- **b)** постоји очигледна несразмера узајамних престација
- **c)** очигледна несразмера је проузрокована намером и радњама несавесне уговорне стране (зеленаша).

Зеленашки уговор је ништав, тако да се ни након истека рока од 5 година не може конвалидирати, пошто се право на истицање ништавости не гаси.

ПРАВНИ ПОСАО СА НЕМОГУЋИМ ПРЕДМЕТОМ (НЕМОГУЋНОСТ ИСПУЊЕЊА П.П.)

То је неизвршење правног посла од стране дужника због постојања одређених, релевантних околности. Правни посао може пуноважно настати само ако, поред осталог, има и **могућ предмет**, у супротном је ништав.

Ако правни посао нико не може испунити, постоји **објективна немогућност**, а ако га не може испунити једна страна, али може неко друго лице, немогућност је **субјективна**.

Дужник одговара и за делимичну или потпуну немогућност испуњења и ако ту немогућност није скривио, ако је наступила после његовог доласка у доцњу, за коју одговара.

ПРАВНИ ПОСЛОВИ КОЈИ НИСУ ПРЕДУЗЕТИ У ПРЕДВИЂЕНОЈ ФОРМИ (КРШЕЊЕ ПРОПИСАНЕ ИЛИ УГОВОРЕНЕ ФОРМЕ)

У одређеним случајевима закон прописује форму (законска форма) која је битан услов пуноважности правног посла - *forma ad solemnitatem*. Уговорне стране се могу споразумети да посебна форма буде услов пуноважности њиховог уговора (уговорена форма).

Ако правни посао није предузет у законом предвиђеној форми ништав је, уколико из циља прописа не произилази нешто друго.

ПРАВНИ ПОСЛОВИ ЛИЦА КОЈА СУ ПОТПУНО ПОСЛОВНО НЕСПОСОБНА

Дете које није навршило 14 година (млађи малолетник) потпуно је пословно неспособно и сви правни послови изван дозвољеног круга правних послова, ништави су. Дозвољени су: правни послови којима прибавља искључиво права, којима не стиче ни права ни обавезе, и правни послови малог значаја.

Потпуно су пословно неспособна и пунолетна лица која су потпуно лишена пословне способнсти изједначавају се са млађим малолетницима и све је исто као и код њих.

ПРАВНИ ПОСЛОВИ НЕПРОФИТНОГ ПРАВНОГ ЛИЦА

Правни посао непрофитног правног лица, предузет изван оквира његове правне способности, ништав је. Савесна страна у том случају може захтевати накнаду штете коју је претрпела услед закључења уговора који је ништав.

РУШЉИВИ ПРАВНИ ПОСЛОВИ (РЕЛАТИВНО НИШТАВИ)

РУШЉИВИ ПРАВНИ ПОСЛОВИ

1. ПОЈАМ

Рушљиви су они правни послови чијим су закључењем повређени појединачни интереси, те производе правно дејство, али могу бити поништени у одређеном року на захтев стране у чијем је интересу установљена рушљивост. О

рушљивости суд не води рачуна по службеној дужности. Истеком рока рушљиви правни послови се конвалидирају, па се сматра да су од почетка били пуноважни (*ab initio*). Поништењем рушљивог правног посла настају, по правилу, исте правне последице као у случају утврђивања ништавости.

2. РАЗЛОЗИ РУШЉИВОСТИ

Правни посао је рушљив (релативно ништав):

1) ако је правни посао засновало ограничено пословно способно лице без одобрења заступника;
2) кад је при његовом закључењу било мана у погледу воље страна - битна заблуда, превара и принуда;
3) због прекомерног оштећења (очигледне несразмере узајамних давања);
4) кад је то законом или другим прописом одређено.

1) ОГРАНИЧЕНО ПОСЛОВНО СПОСОБНО је дете које је навршило 14 година живота (старији малолетник) и пунолетно лице које је одлуком суда делимично лишено пословне способности и тако изједначено са пословном способношћу старијег малолетника. Ова лица могу предузимати, поред послова које може предузимати млађи малолетник, и све остале правне послове уз претходну (**дозвола**) или накнадну (**одобрење**) сагласност родитеља, одн. органа старатељства.

Правни послови за које је потребна дозвола одн. одобрење засновани без дозволе, одн. одобрења, рушљиви су. Они, међутим, могу бити оснажени накнадном сагласношћу законског заступника.

Сауговарач ограничено пословно способног лица може позвати законског заступника да се изјасни да ли одобрава уговор – ако се не изјасни у року од 30 дана од позива, сматра се да је одбио да да одобрење.

Сауговарач који је знао за пословну неспособност, али је био преварен од тог лица да има одобрење законског заступника, може **одустати од тог правног посла**. Право сауговарача на одустанак од правног посла се гаси:

- истеком рока од 30 дана од сазнања за пословну неспособност друге стране;

- по истеку 30 дана од сазнања за одсуство одобрења законског заступника;
- и пре истека рока од 30 дана у тренутку кад законски заступник одобри засновани правни посао.

Лице које постане потпуно пословно способно може захтевати поништење уговора које је закључило док је било ограничено пословно способно, ако законски заступник није оснажио правни посао, а сауговарач није одустао од правног посла - понишетење може захтевати у року од **3 месеца** од дана када је стекло потпуну пословну способност.

Сауговарач **у случају поништења** рушљивог правног посла може захтевати враћање само оног дела испуњења који се налази у имовини ограничено пословно способног лица, или је употребљен у његову корист, као и оног што је намерно уништено или отуђено. Дејство реституције је сужено са циљем заштите ограничено пословно способног савесног лица.

2) МАНЕ ВОЉЕ (заблуда, превара, принуда):

а) **Заблуда** - нетачно сазнање и представа о некој чињеници релевантној за пуноважност грађанскоправног односа. Заблуда може бити о разним околностима:
- о супстанци ствари која је предмет правног посла (*error in substantia*)
- о личности друге стране (*error in personam*)
- о мотиву који је опредељује за заснивање правног посла (*error in motivo*)
- о чињеницама (*error facti*)
- о праву (*error iuris)*
- о правном основу (*error in negotio*), итд.

Заблуду могу проузроковати разне околности, као што су: необразованост, непознавање стања ствари у промету, морална схватања одређене средине, итд.

Заблуда **настаје у свести лица које самостално формира нетачну представу** стварног стања.

Али, ако једна страна **изазива** код друге стране заблуду **или је одржава** у заблуди у намери да је тиме наведе на заснивање правног посла, постоји превара.

Последице преваре су теже, јер преварена страна може захтевати поништење правног посла и када заблуда, квалификована као превара, није битна.

У нашем праву релевантна је само **битна заблуда**, а она постоји ако се односи:

a) на битна својства предмета;
b) на лице са којим се заснива правни посао ако се заснива с обзиром на то лице;
c) као и на околности које се по обичајима у промету или по намери страна сматрају одлучним, а страна која је у заблуди не би иначе засновала правни посао такве садржине да је знала за право стање ствари.

Страна која је била у битној заблуди може због тога захтевати **поништење** правног посла **изузев** ако при заснивању није поступила са пажњом која се у промету захтева - субјективни рок од **1 године** од сазнања за разлог рушљивости, а у објективном року од **3 године** од закључења уговора. У случају поништења, друга савесна страна има право да тражи накнаду штете без обзира што страна која је у заблуди није крива за своју заблуду.

Сауговарач може од стране која је у битној заблуди тражити да се у одређеном року, али **не краћем од 30 дана**, изјасни да ли остаје при правном послу или не, јер ће се у противном сматрати да је правни посао поништен.

b) **Превара** - намерно изазвана или одржавана заблуда код једне стране да би изјавила одређену вољу за настанак, измену или престанак неког правног посла. Она може потицати од једне стране у уговору али је може учинити и треће лице.

Судбина тако заснованог правног посла зависи од природе посла (да ли је двострани или једнострани, са накнадом или без) и савесности учесника посла.
Ако је превару учинило треће лице, превара утиче на сам правни посао ако је друга страна у време заснивања правног посла знала или морала знати за превару.

Уговор без накнаде може се поништити и када је превару учинило треће лице, **без обзира** на то да ли је друга уговорна страна у време закључења правног посла знала или морала знати за превару.

Правни посао закључен под утицајем преваре рушљив је иако свесно изазвана или одржана заблуда није битна, а преварена страна има право захтевати накнаду претрпљене штете.

Пошто може потицати и од трећег лица, превара је недостатак воље и код једностраних правних послова (рушљив је тестамент учињен под утицајем преваре).

Право да се захтева поништење рушљивог правног посла престаје истеком рока од 1 године од сазнања за разлог рушљивости, а 3 године од закључења уговора.

c) **Принуда** - је противправна сила која се једној страни ставља у изглед или се на њој непосредно примењује да би изјавила одређену вољу. Може бити:
   - психичка принуда (претња) - је зло које се ставља у изглед. Она постоји ако је страна у правном послу или неко трећи недопуштеном претњом изазвао оправдани страх код друге стране који је одлучујуће утицао на вољу.
     Страх је оправдан ако се из околности види да је озбиљном опасношћу угрожен живот, тело или друго значајно добро друге стране или трећег лица.
     Поништење правног посла закљученог услед принуде може захтевати страна у чијем је интересу рушљивост установљена. Субјективни рок - 1 година од сазнања за рушљивост, одн. од престанка принуде и објективни рок од 3 године од заснивања правног посла.
   - физичка принуда - је противправна физичка сила којом се једно лице присиљава да изјави одређену вољу за настанак, измену или престанак неког правног посла (лишење слободе, физичка повреда, хипноза), а одлучујуће делује на страну, нпр. да потпише тестамент. Физичка принуда се спроводи у време изјављивања воље на самој личности једне стране.

3.ИСТИЦАЊЕ РУШЉИВОСТИ

Рушљивост може истицати само заинтересована страна. Одлука суда којом се изриче поништење рушљивог правног посла има **конститутивно дејство** за разлику од одлуке о ништавости која има декларативно дејство.

Захтев за поништење рушљивог правног посла може се подићи у року од **1 године** од дана сазнања за разлог рушљивости, одн. од престанка принуде. Објективни рок је **3 године** од дана закључења правног посла.

Ако у том року није захтевано поништење, правни посао је пуноважан од тренутка када је заснован.

Поништење правног посла може захтевати **само** страна у чијем интересу је рушљивост установљена - страна која је правни посао засновала под принудом, услед преваре или заблуде.

Сауговарач може захтевати од те стране да се у одређеном року, али **не краћем од 30 дана**, изјасни да ли остаје при правном послу или не, јер ће се у противном сматрати да је правни посао поништен.

Ако је рушљиви правни посао поништен, последице поништења зависе од околности да ли је нешто дато другој страни у испуњењу рушљивог правног посла.

- Када је само једна страна која је захтевала поништење испунила своју обавезу, она може захтевати враћање датог.
- Уколико су обе стране испуниле своје обавезе, свака страна је овлашћена да захтева враћање онога што је дала.

Уколико се природа онога што је дато противи враћању, даће се одговарајућа накнада у новцу према ценама у време враћања, одн. доношења судске одлуке.

Савесна страна има право захтевати, поред реституције, и накнаду штете од друге, на чијој је страни узрок рушљивости правног посла.

Када је правни посао закључен под утицајем претње или принуде, принуђени има право на накнаду штете од лица које је претњу одн. принуду употребило. Ако је правни посао поништен због заблуде, страна која је у заблуди дужна је накнадити штету другој савесној страни.

Ограничено пословно способно лице одговара за штету насталу због поништења правног посла, ако је лукавством уверило другу страну да је пословно способно.

4.ПРЕКОМЕРНО ОШТЕЋЕЊЕ

Прекомерно оштећење (*laesio enormis*) је средство којим се у двострано обавезним уговорима штити принцип једнаке вредности давања између уговорних страна. Овај вид рушљивости настаје:

а) ако су уговорне стране закључиле двострано обавезни уговор;

b) када у време закључења уговора постоји очигледна несразмера узајамних давања;

c) уколико оштећена страна у време закључења уговора за праву вредност своје обавезе није знала нити је морала знати.

Институт прекомерног оштећења примењује се у двострано обавезним уговорима. Изузетно, и када постоји очигледна несразмера нпр. код уговора на срећу, уговора о поравнању, када је за ствар дата виша цена из нарочите наклоности (афекциона вредност), не може се захтевати поништење таквих уговора.

Прекомерно оштећење се утврђује у сваком поједином случају пошто фиксна граница није одређена ЗОО већ користи синтагму

"очигледна несразмера". Она је релевантна само ако постоји у време закључења уговора, па је каснија измена вредности престација (нпр. због инфлације или дефлације) у року за поништење уговора, без утицаја на постојање прекомерног оштећења.

Уговор у коме је једна страна прекомерно оштећена рушљив је и може се поништити на захтев оштећене стране, а тужба за поништење се може поднети у року од **1 године** од његовог закључења. Одрицање унапред од овог права нема правна дејства.

Оштећена страна стиче **само** право да подношењем тужбе суду захтева поништење уговора, а не и право да од друге стране захтева одстрањење очигледне несразмере. У том случају, друга страна може одржати уговор на снази ако оштећеном понуди допуну до праве вредности ствари (*facultas alternativa*).

Ако је захтев оштећене стране усвојен и уговор поништен, поништење делује ***ex tunc*** (од почетка) и сматра се да уговор није закључен.

Ако је само једна страна у целини или делимично испунила своју обавезу, врши се једнострана реституција, а ако су обе стране врши се двострана реституција по правилима која важе за поништење рушљивих уговора.

5.КОНВАЛИДАЦИЈА

Конвалидација је касније оснажење рушљивог, а изузетно, ништавог уговора протеком рока, радњом или нерадњом лица која су овлашћена да захтевају његов поништај.

Конвалидација производи правно дејство ако су остварене следеће претпоставке:

a) да је закључен рушљив правни посао, који је извршен у целини или у претежном делу;

b) да конвалидацију предузима страна у чијем интересу је рушљивост установљена;

c) да је странама позната чињеница рушљивости правног посла;

d) да изјава воље о конвалидацији нема мане воље, односно да је не даје ограничено пословно способно лице. Страна која је ограничено пословно способна може после стицања пословне способности, извршити конвалидацију изричитом изјавом воље у том смислу или извршењем правног посла.

ЗЛОУПОТРЕБА ПРАВА

ПОЈАМ

Злоупотреба права може постојати кад се субјективна права врше на такав начин да се тиме ограничавају субјективна права трећих лица или им се причињава штета.

Злоупотреба права је поступање које, по правилу, одговара садржини субјективног права, али није допуштено у конкретној правној ситуацији због постојања одређених околности:

- искључиве намере наношења штете другоме или узнемиравања
- противциљности
- бескорисности за титулара
- несразмерности, итд.

Злоупотреба се разликује од вршења права и деликтног поступања.

Вршење права је увек допуштена радња у начелу и конкретној ситуацији, сагласно овлашћењима која проистичу из субјективног права.

Деликтно понашање је противправна радња која не одговара садржини неког субјективног права и сама по себи је недопуштена, док злоупотреба настаје ако се стекну и посебне околности (горе набројане).

ТЕОРИЈЕ ЗЛОУПОТРЕБЕ ПРАВА

Субјективна теорија - то је вршење права са намером да се другоме причини штета, неко узнемиравање или непријатност. Постојање намере да се другоме нашкоди и наступање штете мора доказати оштећени. Намера се претпоставља ако је очигледно да је право вршено без оправданог интереса. За разлику од противправног поступања, субјекат који злоупотребљава право не прелази објективне границе субјективног права, али начин и садржина вршења тог права за трећа лица проузрокују штету, узнемиравање или непријатност.

Објективна теорија - сматра да постоји злоупотреба права ако се субјективно право врши противно циљу због кога је установљено. Вршење права и када је корисно за његовог титулара, али се трећим лицима проузрокује штета која прелази нормалне границе (јака бука, непријатни мириси, заслепљујућа светлост) представља злоупотребу права.

Мишљење Планиола и Бодрија - не постоји злоупотреба права - теорија негације злоупотребе права. "Право престаје где злоупотреба почиње, и не може бити злоупотребе права из необоривог разлога што један акт не може бити у исто време и праван и противправан".

НАШЕ ЗАКОНОДАВСТВО - види се утицај објективне теорије.

ЗОСПО - власник остварује право својине у складу са природом и наменом ствари. Забрањено је вршење права својине противно циљу због кога је законом установљено или признато.

ЗОО - забрањено је вршење права из облигационих односа противно циљу због кога је оно законом установљено или признато.

ДЕЈСТВО ПРОТЕКА ВРЕМЕНА НА ГРАЂАНСКА ПРАВА

ЗАСТАРЕЛОСТ

1. ПОЈАМ

Застарелост потраживања јесте престанак права повериоца, после протека законом одређеног времена (у коме он није тражио испуњење обавезе, иако је то могао учинити), да захтева да се државном принудом оствари испуњење обавезе, ако се дужник на ту чињеницу позове. Застарелост наступа када протекне законом одређено време у коме је поверилац могао захтевати испуњење обавезе. Када застари главно потраживање, застаревају и споредна (потраживање камата, плодова, уговорне казне).

2. ПОЧЕТАК ТОКА, НАСТУПАЊЕ И ДЕЈСТВА ЗАСТАРЕЛОСТИ

Наступањем застарелости цивилна (утужива) облигација претвара се у натуралну (неутуживу). Оваква облигација престаје тек када дужник испуни натуралну облигацију. Дужник не може тражити оно што је дато на име извршења те обавезе по правилима о стицању без основа чак и ако није знао да је обавеза застарела.

- Ако поверилац захтева испуњење **позитивне обавезе** (*dare, facere*) застарелост почиње првог дана после дана када је поверилац имао право да захтева њено испуњење, ако законом није другачије прописано.
- **Обавеза накнаде штете** сматра се доспелом од тренутка настанка штете, али застарелост потраживања накнаде проузроковане штете застарева за **3 године** од дана када је оштећени сазнао за штету или за лице које је штету учинило.
- Када се обавеза састоји у **нечињењу**, застарелост почиње првог дана после дана када је дужник поступио противно обавези.

Правила о трајању застарелости потраживања одређена су принудним прописима па се вољом уговорних страна не може одредити дуже или краће време застарелости од оног које је

предвиђено законом, као ни да застарелост неће тећи за неко време (застој застарелости).

Дужник се не може одрећи застарелости пре него што протекне време одређено за застарелост. Писмено признање застареле обавезе или давање залоге или другог обезбеђења за застарело потраживање сматра се као одрицање од застарелости.

Застарелост наступа истеком последњег дана законом одређеног времена. Када је главно потраживање обезбеђено регистарском залогом, ручном залогом или хипотеком, поверилац се може намирити и после протека времена застарелости ако оптерећену ствар држи у рукама или ако је заложно право уписано у регистар. Међутим, то не важи за застарела потраживања камата и других повремених давања.

3. ОПШТИ И ПОСЕБНИ РОКОВИ ЗАСТАРЕЛОСТИ

a) ОПШТИ РОК - општи рок у коме застаревају потраживања износи **10 година** ако законом није одређен други рок застарелости.

Када је штета проузрокована кривичним делом, а за кривично гоњење је предвиђен дужи рок застарелости, захтев за накнаду штете према одговорном лицу застарева кад истекне време одређено за застарелост кривичног гоњења.

Ако је потраживање утврђено пред судом или другим надлежним органима, оно застарева за **10 година**, па и за оно за које закон предвиђа краћи рок застарелости.

b) ПОСЕБНИ РОКОВИ

ЗОО предвиђа три посебна рока застарелости у трајању **од 5, 3 и 1 године**.

За **3 године** застаревају:

i. потраживања повремених давања која доспевају годишње или у краћим одређеним размацима времена (камате, ренте), као и потраживања ануитета којима се у једнаким, унапред одређеним, повременим износима отплаћују главница и камате (само право из кога проистичу повремена потраживања застарева за 5 година, рачунајући од доспелости најстаријег неиспуњеног потраживања после кога дужник више није вршио давања);

ii. међусобна потраживања правних лица из уговора о промету робе и услуга, као и потраживања накнаде за издатке учињене у вези с тим уговорима, с тим што застаревање тече одвојено за сваку испоруку робе, извршени рад или услугу;

iii. потраживања закупнине, било да се плаћа повремено или у укупном износу;

iv. потраживања накнаде проузроковане вануговорне штете.

Рок се рачуна од када је оштећени сазнао за штету и за лице које је штету учинило (у сваком случају **потраживање штете застарева за 5 година од када је штета настала**). Потраживање накнаде штете настале повредом уговорне обавезе не застарева за време од 3 године него за време одређено за застарелост те обавезе.

За **1 годину** застаревају:

a) потраживање накнаде за испоручену електричну и топлотну енергију, плин, воду, за димничарске услуге и за одржавање чистоће, кад је испорука односно услуга извршена за потребе домаћинства;

b) потраживање радио станице и радио-телевизијске станице за употребу радио пријемника и телевизијског пријемника;

c) потраживање поште, телеграфа и телефона за употребу телефона и поштанских преградака, као и друга њихова потраживања која се наплаћују у тромесечним или краћим роковима;

d) потраживања претплате на повремене публикације, рачунајући од истека времена за које је публикација наручена. Застаревање тече иако су испоруке или услуге продужене.

ЗАСТАРЕЛОСТ УГОВОРА О ОСИГУРАЊУ

Потраживање уговарача осигурања одн. трећег лица (корисника, осигураника) из уговора о осигурању живота застаревају за **5 година**, а из осталих уговора о осигурању (осигурање имовине) за **3 године** рачунајући од првог дана после протека календарске године у којој је потраживање настало. Ако заинтересовано лице докаже да до истека тих рокова није знало да се осигурани случај догодио, застаревање тече од дана када је за то сазнало.

Рок застарелости потраживања код осигурања живота износи **10 година**, а код осталих уговора о осигурању за време од **5 година**, рачунајући од првог дана после протека календарске године у којој је потраживање настало.

Потраживање осигуравача из уговора о осигурању (и када од осигураника потражује износ накнаде штете исплаћен оштећеном) застарева за **3 године**.

Уколико оштећено лице захтева накнаду од осигураника или је добије од њега у односу осигурања од одговорности трећег, застаревање осигураниковог захтева према осигуравачу почиње од дана када је оштећено лице тражило судским путем накнаду од осигураника, одн. од момента кад му је осигураник штету накнадио.

Непосредан захтев трећег оштећеног лица према осигуравачу застарева за исто време за које застарева његов захтев према осигуранику за штету.

Застаревање потраживања осигуравача према трећем лицу одговорном за наступање осигураног случаја (суброгација) почиње кад и застаревање потраживања осигураника према том лицу, и навршава се у истом року.

(ЗАСТОЈ И ПРЕКИД ЗАСТАРЕВАЊА)

4.ЗАСТОЈ ЗАСТАРЕВАЊА

Застој застаревања спречава почетак тока застаревања, ако постоје узроци због којих по закону застаревање није могло почети.
Када је застаревање почело пре него што је настао узрок који је зауставио његов даљи ток, застарелост наставља да тече кад престане тај узрок, а време које је истекло пре застоја рачуна се у законом одређени рок за застарелост. Супротно томе, прекид застаревања има за последицу да застаревање почиње тећи изнова.

Застој застаревања потраживања **настаје између**:

a) брачних другова од закључења до престанка брака;
b) родитеља и деце, док траје родитељско право;
c) штићеника и његовог стараоца, као и органа старатељства, за време трајања старатељства и док не буду положени рачуни о раду стараоца;
d) лица у ванбрачној заједници док та заједница постоји;
e) лица запослених у туђем домаћинству према послодавцу или члановима његове породице који заједно са њим живе, све док тај радни однос траје.

Застој настаје и због околности које постоје **на стр. повериоца** – застарелост не тече ни против лица које не може судским путем захтевати испуњење обавезе због несавладивих препрека (услед

поплаве, земљотреса суд је престао са радом, за време мобилизације, у случају непосредне ратне опасности или рата у погледу потраживања лица на војној дужности).

Застаревање **тече** према малолетнику или другом пословно неспособном лицу, без обзира на то да ли имају законског заступника или не. Застарелост потраживања ових лица када немају заступника не може наступити док не протекне **2 године** од када су постала потпуно пословно способна или кад су добила заступника. Када је за застарелост неког потраживања одређено време краће од **2 године,** а поверилац је овакво лице без заступника, застаревање потраживања почиње од када је поверилац постао пословно способан или од када је добио заступника.

Према лицу које се налази на одслужењу војног рока или на војној вежби не може наступити застарелост док не протекну **3 месеца** од одслужења војног рока или престанка војне вежбе.

По правилу, застој застаревања делује према лицу код кога се за то стекну узроци (субјективно). Сходно томе, ако застаревање не тече према једном дужнику солидарне обавезе, оно тече за остале солидарне дужнике и може се навршити. Исто важи и за солидарне повериоце.

5.ПРЕКИД ЗАСТАРЕВАЊА

Прекид застаревања је правна ситуација која настаје радњама повериоца или дужника, а има за последицу да застаревање, које је почело тећи, не производи никакво дејство, па се и не рачуна у законом одређени рок застарелости. После прекида, **застаревање почиње тећи изнова**.

Радње **дужника** које прекидају застарелост:

- признa дуг изјавом повериоцу
- давање отплате
- плаћање камате
- давање обезбеђења

Писмено признање застареле обавезе, као и давање залоге или др. обезбеђења за застарело потраживање сматра се одрицањем од застарелости.

Процесне радње **повериоца** пред судом које прекидају застарелост нпр.:

- подизање тужбе
- истицање приговора пребијања потраживања у спору.

Не сматра се да је наступио прекид иако је поверилац предузео такве радње ако је повукао тужбу, одн. другу предузету радњу, или је његов захтев одбачен или одбијен, или ако је издејствована или предузета мера извршења или обезбеђења поништена.

Када је тужба или захтев тужиоца одбачена због ненадлежности суда или другог надлежног органа или неког другог узрока који се не тиче суштине ствари, па поверилац **поново подигне тужбу**, одн. поднесе захтев у року од **3 месеца** од дана правоснажности одлуке о одбацивању тужбе или захтева, сматра се да је застаревање прекинуто првом тужбом или захтевом.

Застаревање прекинуто признањем од стране дужника почиње тећи изнова од признања.

Ако је прекинуто процесним радњама повериоца (пред судом или органима управе), застаревање почиње тећи изнова од дана када је спор окончан или свршен на неки други начин.

Уколико је прекид застарелости настао признањем дуга од стране дужника, а поверилац и дужник закључе уговор о новацији, ново потраживање застарева за време одређено законом за његову застарелост.

6.ПРАВА КОЈА НЕ ЗАСТАРЕВАЈУ

Не може застарити право на издржавање одређено законом - између родитеља и деце, и обрнуто, супружника и других сродника. Могуће је да застаре поједини одређени износи издржавања, али не и само право на издржавање.

Не застарева ни:

- захтев повериоца да намири главни дуг из ствари коју држи у рукама или права уписаног у јавни регистар (по основу залоге или хипотеке) јер проистиче из стварноправног односа према ствари;
- захтев из права задржавања, све док ретинент држи ствар у рукама;
- право на деобу ствари која је у сувласништву;
- право на деобу наслеђа.

ПРЕКЛУЗИЈА

Преклузија је **протек времена** предвиђен законом у коме се може стећи неко право, предузети одређена радња или штитити право. Она наступа ако се правна моћ није вршила у одређеном року.
Протеком преклузивног рока, у коме право није стечено, оно се дефинитивно губи или по сили закона престаје могућност заштите права.

Законом могу бити одређени преклузивни рокови:
- **у материјалном праву** - нпр. рок за вршење права прече куповине.
- **у процесном праву** – нпр. рок за повраћај у пређашње стање, рок за тужбу за поништење рушљивог правног посла, итд.

Наступање преклузивног рока може се спречити благовременим предузимањем потребне радње.

Рокови чијим протеком настаје преклузија могу бити:
- **објективни** - ако теку од наступања неке спољне објективне чињенице - код рушљивих уговора - право на поништење престаје истеком рока од 3 године од дана закључења уговора, док је субјективни рок од 1 године од сазнања за разлог рушљивости, одн. престанка принуде.
- **субјективни** – истиче престанком објективног рока и кад субјективни рок није ни могао почети.

Протеком преклузивног рока, у коме право није стечено, оно се дефинитивно губи или по сили закона престаје могућност заштите права.
За разлику од тога, застарелошћу се не губи само право, него захтев за принудно испуњење обавезе.

О преклузивном року суд води рачуна **по службеној дужности**. Осим тога, није могућ прекид ни застој у току преклузвног рока (некад закон допушта, из оправданих разлога, повраћај у пређашње стање).

РАЗЛИКА ИЗМЕЂУ ЗАСТАРЕЛОСТИ И ПРЕКУЗИЈЕ

Застарелост се разликује од преклузивности.
Преклузивност настаје протеком рокова у којима се може подићи тужба или извршити одређена радња, под претњом **губитка права**.

Застарелошћу се не губи само право него **захтев за принудно испуњење обавезе**. О преклузивном року суд води рачуна по службеној дужности. Није могућ ни прекид ни застој у току преклузивног рока.

ОДРЖАЈ

Одржај је **државина ствари или стварних права** која траје одређено време и на основу кога једно лице стиче право својине или друго стварно право, што истовремено има за последицу престанак стварног права њеног ранијег имаоца.

Одржај је супротан од застарелости и преклузије, јер протеком законом одређеног времена одржаја једно лице које није било титулар права то постаје, ако су испуњене одређене прописане претпоставке. Примењује се само на стварна права, за разлику од застарелости која је карактеристишна за облигациона права. Одржајем се дакле не могу стећи облигациона, интелектуална, права личности.

Одржајем се могу стећи **само стварна права**.

Да би једно лице, које је држалац неког стварног права, стекло стварно право чију садржину фактички врши, потребно је да је и **савестан држалац**.

Уколико је државина трајала одређено време, а савесна је и законита, рокови за одржај су краћи (квалификовани или редовни одржај).

ПРАВА КОЈА ТРАЈУ ЗАКОНОМ ОДРЕЂЕНО ВРЕМЕ

Поједина имовинска интелектуална права трају законом одређено време.

Ауторска имовинска права трају за живота аутора и 70 година после смрти. Имовинска права коаутора - 70 година од смрти коаутора који је последњи умро.

За филмско дело рок трајања ауторског права истиче 70 година од смрти режисера, сценаристе, аутора дијалога или композитора музике за филм, зависно од тога који је од њих последњи умро.

Патент траје 20 године, од датума подношења пријаве патента.

Мали патент 6 година, са могућношћу продужења трајања за 2 пута по 2 године. Право на дизајн - 25 година од дана подношења пријаве за признање дизајна надлежном органу управе.

ВРШЕЊЕ И ЗАШТИТА СУБЈЕКТИВНИХ ПРАВА

(судска и вансудска заштита)

Правни субјект није у обавези да врши своја субјективна права, али невршење права може за његовог титулара имати последице - друго лице одржајем може стећи право својине, потраживање од дужника да застари, итд.

1. ПОВРЕДА ПРАВА

Настаје ако је радњом или догађајем титулар спречен да врши своје право у потпуности (стицалац у правном послу није стекао право, јер га преносилац није ни имао; ствар је у потпуности уништена) или га може вршити отежано, одн. делимично (ствар која је купцу продата и предата не одговара квалитету) или ако је субјективно право угрожено (власнику куће и земљишта прети опасност штете са суседне непокретности).

2. ЗАШТИТА ПРАВА

(вансудска (**1**) и судска заштита (**2**))

Ако је субјективно право повређено, титулар га може заштитити. Захтев за заштиту повређеног субјективног права титулар може истицати вансудски и путем суда.

1) ВАНСУДСКА ЗАШТИТА (САМОЗАШТИТА)

Титулар без обраћања суду (сам) штити своје угрожено или повређено право. На овај начин се могу заштитити само субјективна права која би се судским путем остварила кондемнаторном пресудом (пресудом за осуду на чинидбу).

Вансудску заштиту може предузети физичко или правно лице, пословно способно, али и пословно неспособно физичко лице (дете од 10 година спречава лопова да му украде јакну).

ПРЕТПОСТАВКЕ ЗА САМОЗАШТИТУ

Вансудским путем се може заштитити само право које би и суд заштитио. У неким случајевима без прибегавања самозаштити наступила би повреда права. Када се повреда права не може

спречити обраћањем суду, тада самозаштита не трпи одлагање - нападач покушава да власнику отме ташну.

Радње титулара права морају бити нужне (потребне) да би се заштитило угрожено право (физичком силом спречи нападача да му отме ташну), а на други начин се то не би могло спречити.

Радње титулара којима повређује туђе право да би своје заштитио морају одговарати конкретним приликама и бити што више сразмерне повреди права која би му била нанета.

Дакле за самозаштиту је неопходно испуњење следећа 2 услова:

a) изостанак благовремене и ефкисане судске заштите (самозаштита не трпи одлагање), и

b) да су радње титулара нужне и сразмерне.

ПОСЕБНИ ВИДОВИ САМОЗАШТИТЕ:

1) **САМОПОМОЋ** - је нужно потребна радња титулара права којим повређује туђе право да би заштитио своје право или реализовао **своје или туђе** грађанско право. Поред општих услова за вршење самопомоћи, морају бити испуњени посебни услови предвиђени законом.

   ЗОСПО одређује да држалац ствари и права има право на самопомоћ против оног ко га неовлашћено узнемирава у државини или му ју је одузео, под следећим условима:

   a) да је опасност **непосредна**
   b) да је самопомоћ **нужна**
   c) да **начин вршења самопомоћи** одговара приликама у којима постоји опасност.

   Према **ЗОО** кумулативно следећи услови:

   a) да је опасност непосредна
   b) да је таква заштита нужна
   c) да **начин отклањања повреде права** одговара приликама у којима настаје опасност.

2) **НУЖНА ОДБРАНА** - је она одбрана која је неопходно потребна да учинилац од свог добра или добра другог одбије истовремен противправни напад. Она се **разликује** од крајње нужде и самопомоћи. Нужна одбрана је **увек усмерена против лица од којег потиче напад**, а опасност која изазива стање крајње нужде не потиче од човека него од догађаја. Самопомоћ је офанзивна, а нужна одбрана дефанзивна.

   Карактеришу је следећа обележја:

   a) одбрана је свака радња подобна да повреди неко субјективно право нападача;

b) одбраном се штити сопствено или туђе добро (права личности или грађанска права);
c) напад мора бити противправан и може се састојати и у пропуштању;
d) напад мора потицати од човека;
e) напад мора бити актуелан, тј. да предстоји, да је започет или да је истовремен са радњом повређивања права нападача (одбраном).

Напад који се чини путем животиње сматра се као напад од стране лица коме она служи као средство.

Одбрана против напада мора бити сразмерна. Ко у нужној одбрани проузрокује штету нападачу, није је дужан надокнадити, осим ако је дошло до прекорачења нужне одбране.

3) КРАЈЊА НУЖДА – постоји кад је дело учињено ради тога да учинилац отклони од свог добра или добра другог **истовремену нескривљену опасност** која се на други начин није могла отклонити, а при том учињено зло није веће од зла које је претило.

Опасност мора да постоји објективно или да непосредно постоји, а прети добрима титулара права или добрима неког другог у време поступања у стању нужде.

Опасност **потиче од природних догађаја** (пожар, поплава, опасне животиње) и прети повреди добара титулара права или добара другог. Осим тога, опасност мора бити истовремена, нескривљена и отклоњива (власник стана у коме је избио пожар разбије стакло на тераси суседовог стана и развали врата да би се спасао).

Лице које, поступајући у стању нужде, повреди туђе право већег значаја од права (добра) коме је претила опасност, одговара за прекорачење крајње нужде.

Кад неко проузрокује штету у стању нужде, оштећени може захтевати накнаду штете. Она се може захтевати од лица које је криво за настанак опасности или од лица од којих је штета отклоњена - од њих се не може захтевати накнада штете у вишем износу од користи коју су имала од тога.

2) СУДСКА ЗАШТИТА

Субјективна права се могу заштитити пред судом у парничном (поводом повреде права личности, и спорова из породичних, радних, привредних, имовинскоправних и других грађанскоправних односа),

ванпарничном (о личним, породичним, имовинским и другим стварима, ако између учесника не постоји спор о чињеницама, и када је то одређено законом) и извршном поступку (извршни поступак одређује правила по којима судови спроводе поступак принудног остваривања потраживања и обезбеђења потраживања, на основу домаће или стране извршне или веродостојне исправе ако посебним законом није другачије одређено).

Субјективна права се штите пред судом **само по захтеву њиховог титулара**, а не по службеној дужности. Заштита повређеног права пред судом захтева се тужбом, и тиме се покреће парнични поступак. У тужби тужилац тврди да је повређено његово субјективно право и тражи заштиту од туженог. Тужиочево тражење у погледу главне ствари и споредних ствари јесте **тужбени захтев (*petitum)***.

Тужбе могу бити:

a) **Кондемнаторне** (тужбе за осуду на чинидбу) - тражење тужиоца да се тужени обавеже на одређену радњу у његову корист (чињење, нечињење, пропуштање или трпљење) и подобна је за принудно извршење.
b) **Конститутивне** (преображајне) - захтева успостављање (конституисање) новог стања (тужба за развод брака). Није подобна за извршење.
c) **Декларaторне** (утврђујуће) - тужилац захтева да суд утврди постојање, одн. непостојање неког права или правног односа, повреду права личности или истинитост, одн. неистинитост неке исправе (постојање права својине). Није подобна за извршење.

Тужени у парничном поступку износи своју одбрану у одговору на тужбу, али може до закључења главне расправе пред судом поднети противтужбу или истаћи материјалноправни приговор.

Приговори могу бити:

a) **Дилаторни** - је привремен, одгађајући јер само привремено спречава извршење. Нпр. – дуг није доспео за враћање, услов није наступио.
b) **Перемпторни** (трајни или искључујући) - доводе до одбијања тужбеног захтева (приговор застарелости потраживања или преклузије).

Суд о тужбеном захтеву одлучује после извођења доказа. Они обухватају све чињенице које су важне за доношење одлуке. Странке су дужне да изнесу све чињенице на којима заснивају своје

захтеве и да предложе доказе којима се утврђују те чињенице. Не доказују се чињенце које су општепознате, које је странка признала на суду у току парнице, одн. које није оспорила.

После закључене главне расправе суд, после већања и гласања, доноси пресуду, а у поступку због сметања државине решење.

Пресудом се одлучује о захтеву који се тиче главне ствари и споредних тражења.

Врста тужбе одређује и врсту пресуде.

Ако је тужбени зхтев основан, суд ће усвојити тужбени захтев у потпуности или делимично, а ако је неоснован, одбиће га.

Против пресуде (решења) дозвољена је жалба, а пресуда која се више не може побијати жалбом постаје правоснажна.

Принудно се извршава пресуда (одн.решење) ако је постала правоснажна, а протекао је рок за добровољно испуњење дужникове обавезе (**парициони рок**).

СТИЦАЊЕ И ПРЕСТАНАК ГРАЂАНСКИХ ПРАВА

ПРЕНОШЕЊЕ И СТИЦАЊЕ ГРАЂАНСКИХ ПРАВА

Преношење и стицање је прелазак субјективног грађанског права претходника (*auctor*) у имовину стицаоца права (*successor*). Преносе се и стичу грађанска права, али нека нису преносива (личне службености, законско издржавање, неимовинска права - право на живот, на телесни и духовни интегритет, част, слободу). Неимовинска штета је непреносива, али потраживање накнаде неимовинске штете је преносиво само ако је признато правоснажном одлуком или писаним споразумом.

Зависно од тога да ли се изводи или не изводи из права претходника, **основ стицања грађанских права** може бити: деривативни и оригинарни.

ДЕРИВАТИВНО И ОРИГИНАРНО СТИЦАЊЕ ПРАВА

ДЕРИВАТИВНО (ИЗВЕДЕНО) СТИЦАЊЕ

Постоји ако стицалац субјективно грађанско право **изводи из права преносиоца** (у истом или мањем обиму). Грађанско право се са преносиоца на стицаоца изводи - преноси на основу правног посла, најчешће уговора.

За деривативни начин стицања **неопходне су две претпоставке**:

a) правни основ (*iustus titulus*)

b) начин стицања (*modus aacquirendi*).

Уговор о продаји је само правни основ којим се право својине на продатој ствари још не преноси на купца. Начин стицања на продатој ствари зависи од њене природе. Покретна ствар - предаја ствари купцу (из руке у руку, симболична предаја - предаја исправа или уређаја која омогућава државину покретних ствари), непокретна ствар - упис у земљишни регистар.

Нека имовинска права се ипак стичу на основу самог правног посла - поверилац може на трећег пренети своје потраживање на основу уговора о цесији; уговором о преузимању дуга између дужника и преузимаоца, на који је пристао поверилац, преузималац ступа на место дужника, а овај се ослобађа обавезе; када се покретна ствар налази у државини стицаоца по неком правном основу, он стиче право својине на њу у тренутку закључења правног посла са власником ствари на основу кога се стиче право својине.

ОРИГИНАРНО СТИЦАЊЕ

Постоји ако правни следбеник своје право **не изводи из права претходника** него из чињеница одређених законом (ако лице коме је на основу уговора о продаји предата покретна ствар од стране продавца који није био власник, не може постати власник на основу тог уговора. Али ако је законити и савесни држалац ствари стиче право својине на ту ствар одржајем протеком **3 године)**. У овом случају, стицалац постаје власник на основу чињеница одређених законом (одржаја и квалитета државине).

Према ЗОСПО - савесно лице стиче право својине на покретој ствари од невласника; градитељ који гради на туђем земљишту, може на том земљишту стећи право својине; лице које је узело у државину покретну ствар коју је њен власник напустио, итд.

Према **обиму стицања** (сукцесија) може бити: универзална, сингуларна, транслативна и конститутивна.

ТРАНСЛАТИВАН И КОНСТИТУТИВАН ПРЕНОС

ТРАНСЛАТИВАН ПРЕНОС (сукцесија – универзална и сингуларна)

Претходник на стицаоца **преноси право у целини** (уговором о продаји пренео му право својине на катастарској парцели, заједно са припацима). Овај пренос се означава и као сукцесија.

Сукцесија се дели на:

a) **Сингуларну** - претходник на правног следбеника преноси једно или више тачно одређених (индивидуалних) права (и обавеза), али тако да следбеник не стиче сва права (и обавезе) претходника (прода му аутомобил). Сингуларни сукцесор је **легатар** коме завештaлац остави једну или више ствари или права.
b) **Универзалну** - представља прелазак свих права и обавеза са претходника на следбеника на основу једног акта. Следбеник постаје ималац имовинскоправне целине у којој права и обавезе нису индивидуално одређени него на општи начин. Универзални сукцесор је **наследник** који наслеђује заоставштину или њен идеални део али тако да улази у сва права и обавезе која су оставиоцу припадала у тренутку његове смрти.

КОНСТИТУТИВАН ПРЕНОС

Када правни претходник на правног следбеника не преноси своје право у целини него **делимично, у ужем обиму** - у корист стицаоца конституише **право службености на парцели** која и даље остаје у његовој својини. Овде је следбеник истовремено и сингуларни сукцесор који само делимично улази у права претходника.

СУБРОГАЦИЈА – промена субј. или обј.

СУБРОГАЦИЈА

То је **промена субјекта или објекта** у грађанскоправном односу тако да његове основне правне особине остану неизмењене.

Персонална (лична) суброгација - промењен субјект у правном односу.

Реална (стварна) суброгација - измењен објекат.

Суброгација може бити законска или уговорна.

1) **Лична (персонална) суброгација** - најчешће настаје закључењем уговора о цесији или уговора о преузимању дуга.
   - **Цесија** је уговор ранијег повериоца (уступиоца, цедента) са трећим лицем (новим повериоцем) на основу кога се у облигацији мења поверилац, тако да нови поверилац стиче према дужнику (цезусу) право да захтева испуњење обавезе са истом садржином као и ранији поверилац.

- **Преузимање дуга** је уговор између дужника и преузимаоца (трећег лица) на основу кога преузималац постаје дужник у облигацији, а ранији дужник се ослобађа обавезе. Да би овај уговор производио дејство, поверилац мора да пристане на ову промену. Преузимањем дуга, између преузимаоца и повериоца постоји иста обавеза која је дотле постојала између ранијег дужника и повериоца.
  - Персонална суброгација настаје и у случају испуњења са суброгацијом.
- **Испуњење са законском суброгацијом** настаје кад обавезу испуни лице које у томе има неки правни интерес. Тада на њега прелази по самом закону у часу испуњења повериочево потраживање са свим споредним правима. Овакав случај предвиђа Закон о хипотеци - ако хипотекарни дуг исплати лице које није дужник, оно ступа на место хипотекарног повериоца према дужнику и трећим лицима.
- **Испуњење са уговорном суброгацијом** настаје на основу уговора који закључе испунилац и поверилац (пре или приликом испуњења) или на основу уговора између дужника и испуниоца закљученог пре испуњења.

У оба случаја суброгација испуниоца у права повериоца настаје у часу испуњења.

2) **Стварна (реална) суброгација** - настаје када престаје један **објекат** правног посла, а уместо њега се појављује други, а он задржава исте, битне особине. Нпр. на захтев залогодавца суд може дозволити да се заложена ствар прода одређеном лицу за одређену цену, а та цена ступа на место заложене ствари и полаже се у суд за обезбеђење наплате повериочевих потраживања.
   У случају пропасти или делимичне пропасти предмета хипотеке, хипотекарни поверилац по самом закону стиче заложно право на потраживању накнаде из осигурања, одн. на исплаћеној накнади.

ПРЕСТАНАК ГРАЂАНСКИХ ПРАВА

Престају на различите начине и из разних узрока.

Стварна права престају нпр. одрицањем од права својине (дереликцијом), пропашћу ствари или преношењем на другог правним послом (тада престаје субјективно право претходника, а настаје стицаоца).

Редован начин престанка **облигације** јесте извршење дугованих чинидби од стране дужника. Али, она може престати и пребијањем (компензација), отпуштањем дуга, преновом (новацијом), сједињењем (конфузијом), немогућношћу испуњења (због околности за које дужник не одговара), протеком времена, одн. отказом уговора који траје одређено време.

На посебан начин престају лична и интелектуална права (ауторско право и право индустријске својине).

СТВАРНО

ПРАВО

УВОД

ПОЈАМ И ОБЕЛЕЖЈА СТВАРНОГ ПРАВА

1.ОБЈЕКТИВНО И СУБЈЕКТИВНО СТВАРНО ПРАВО

Објективно стварно право је скуп правних норми грађанског права (изражених у законима и другим општим актима) које регулишу односе између људи, поводом ствари - субјективна стварна права, са циљем да се одреди коме та права припадају.

Норме објективног права одређују опште претпоставке под којима правни субјекти стичу, преносе или губе субјективно право на некој ствари.

Субјективно стварно право је грађанско право које свог имаоца овлашћује на непосредну правну власт на одређеним стварима. Предмет субјективног стварног права јесте ствар непосредно (у облигационом праву, ствар је посредан предмет облигације, а давање ствари је непосредан предмет облигације).

НАЧЕЛА СТВАРНОГ ПРАВА

2. НАЧЕЛА СТВАРНОГ ПРАВА

1) НАЧЕЛО ПРИВАТНОПРАВНЕ ВЛАСТИ НА СТВАРИ

Огледа се у трајним и непосредним овлашћењима титулара права својине на ствари. Ова овлашћења **делују и према трећим лицима**.

Титулари права својине изједначени су у међусобним правним односима, на основу субјективних стварних права, чак и када је држава у улози грађанскоправног субјекта, осим када врши наређујућу правну власт - на њу се не примењују правила стварног права.

Стварноправни однос, по правилу, ствара трајно стање које се не исцрпљује вршењем, него се тиме потврђује (нпр. право својине не може престати невршењем, осим кад је државину стекло друго савесно лице). Субјективно стварно право **не може застарети или престати протеком времена**.

Имаоцу стварног права ствар припада непосредно. Он може вршење правне власти поверити другом лицу (ствар дати на послугу). Тада, послугопримац изводи своје овлашћење из субјективног права лица које има непосредну правну власт на ствари.

Субјективна стварна права су апсолутна, јер делују према свима (*erga omnes*), односно против свих (*contra omnes*). Сва трећа лица су дужна поштовати субјективна стварна права, одн. она су дужна да према субјекту који врши стварно право или појединa овлашћења из тог права, буду пасивна. Обавеза трећег лица настаје само када он повреди субјективно стварно право.

ПРАВО ПРВЕНСТВА И ПРАВО СЛЕДОВАЊА

Апсолутно дејство стварног права изражава се, првенствено, у могућности титулара да истиче право следовања и право првенства.

Право првенства је одлика стварног права да има већу снагу у конкуренцији са облигационим правом или стварним правом које је касније настало.

Право следовања је овлашћење титулара стварног права да од било ког трећег лица код кога се његова ствар нађе захтева враћање те ствари.

Пример, јер је једно од питања на испиту и Право следовања:
(Поверилац, као ималац залоге - стварног права на туђој ствари и држалац ствари - има и **право следовања** - ако му заложена ствар буде одузета може вансудским путем (најчешће путем самопомоћи) или подношењем тужбе суду, захтевати ствар назад од сваког лица код кога се нађе без основа или по слабијем правном основу. Он може поднети државинску тужбу због одузимања ствари, али и посебну петиторну тужбу за враћање ствари.

Залогопримац има право да из цене постигнуте продајом заложене ствари наплати пре осталих поверилаца (**право првенства**) своје потраживање, дужну камату, трошкове за очување заложене ствари, као и трошкове око остварења наплате потраживања. Ако има више поверилаца, редослед се одређује према датуму настанка њихових заложних права.

2) НАЧЕЛО ОГРАНИЧЕЊА СТВАРНИХ ПРАВА

Број и врсте стварних права одређује законодавац императивним прописима (*numerus clausus*). У стварном праву **не важи** начело аутономије воље, док је у облигационом то једно од основних начела, по којем су стране овлашћене да, у границама принудних прописа, јавног поретка и добрих обичаја, своје односе уреде по својој вољи.

3) НАЧЕЛО ОДРЕЂЕНОСТИ САДРЖИНЕ СТВАРНИХ ПРАВА

Стварна права се конституишу на индивидуално одређеним стварима, а изузетно на правима (нпр. на потраживањима). Сходно томе, стварно право може постојати на једној, а не на више ствари (не постоји право својине као целина на свим предметима домаћинства или библиотеци, него право својине на свакој тој ствари, одн. књизи појединачно). Стога је могућ различит режим појединих ствари (неке су дате у залогу, неке на послугу. итд).

Садржину стварних права одређује закон. Стране нису овлашћене да својом вољом обликују нове врсте стварних права и могу уговором преносити само она стварна права која закон дозвољава. Закон, осим тога, одређује и битан садржај стварних права, њихово стицање, престанак и заштиту.

4) НАЧЕЛО ПУБЛИЦИТЕТА СТВАРНИХ ПРАВА

Обавезује имаоце стварних права да пренос тих права на другог субјекта, одн. измену стварноправног односа изврше на одговарајући, сазнајан начин. Мора бити објављено да на одређеној ствари постоји стварно право неког субјекта, да треће лица то право не би вређала. Ово начело проистиче из апсолутног дејства стварних права према свима.

Ово начело се испољава приликом преноса права својине, ствара претпоставку својине и штити савесног стицаоца.

- **Код покретних ствари**, публицитет се испољава у предаји ствари другом субјекту у посед која указује на измену до тада постојећег стварноправног односа.
- Функцију публицитета за стварна права на **непокретним стварима** имају јавни регистри или друга одговарајућа формалност одређена законом.

У стварном праву штити се савесни стицалац ако је на основу публицитета (држања ствари или уписа у земљишни регистар) оправдано сматрао да постоји право преносиоца, а оно у ствари не постоји. ЗОСПО - савесни стицалац, ако су за то испуњене и остале претпоставке, стиче право својине на покретној ствари од невласника - држаоца ствари у време њене предаје стицаоцу.

5) НАЧЕЛО ПРИПАДНОСТИ СТВАРНИХ ПРАВА

Стварно право припада неком субјекту (правном или физичком лицу). Оно је везано за имаоца тог права што му омогућава да стварно право истиче према трећем лицу које ствар држи или према њој истиче неко право.

ВРСТЕ СТВАРНИХ ПРАВА

ПОДЕЛА СТВАРНИХ ПРАВА

Број и врсте стварноправних односа одређени су законима. ЗОСПО као облике стварног права предвиђа:

1) **право својине**
2) **право службености**
3) **право стварног терета**
4) **право залоге**

Право грађења, као ограничено стварно право на туђем земљишту, регулисано је Законом о планирању и изградњи. Иако је државина фактичка власт на ствари, већина закона је уврштава у стварно право због њене функције да враћа ствар титулару стварног права.

ПРАВО СВОЈИНЕ - представља највишу правну власт на ствари. Она обухвата највиши степен држања, коришћења и располагања ствари, у границама закона.

ПРАВО СЛУЖБЕНОСТИ - је стварно право на туђој ствари које овлашћује титулара да на одређени начин користи туђу ствар, или га овлашћује да од власника захтева да своју ствар не користи онако како би могао.

РЕАЛНИ (СТВАРНИ) ТЕРЕТ - такође је стварно право на туђој ствари. Титулар овог права овлашћен је да од било ког власника оптерећене непокретности захтева одређене престације (испоруку одређене количине пољопривредних производа). Разликује се од стварне службености која представља однос свакодобних власника двеју непокретности. Супротно томе, право реалног терета може имати и лице које није ималац непокретности. Реални терет се може стећи на основу правног посла, нпр. тестамента, уговора о доживотном издржавању, или уговора о продаји (продавац задржи право да му купац испоручи сваке године одређену количину пшенице).

ПРАВО ЗАЛОГЕ - стварно право на туђој ствари која овлашћује заложног повериоца да заложену ствар или право изложи продаји, ако му дужник не исплати дуг о доспелости, а затим из остварене вредности наплати свој дуг, пре осталих поверилаца.

ПРАВО ГРАЂЕЊА - јесте право неког лица да на површини туђег земљишта или испод његове површине има у својини зграду, што је свакодобни власник земљишта дужан да трпи. Право грађења раздваја својину на згради од права својине на земљишту. Зграда није део земљишта. Она изградњом постаје припадак - део права грађења које се сматра као главна ствар. Са престанком права грађења зграда постаје припадак земљишта на коме је изграђена.

Право грађења је нераздвојно од земљишта. Лице које стекне право својине оптерећеног земљишта стиче га оптерећеног правом грађења, без обзира да ли је зграда изграђена или још није. Право грађења и право својине на згради само се заједно могу појавити у правном промету.

Право грађења је отуђиво и наследиво. То је стварни терет који овлашћује власника земљишта да за тај терет захтева плаћање накнаде која се по правилу одређује месечно. Оно може бити ограничено роком или условом приликом конституисања права

грађења. Ограничење производи дејство према трећим лицима уписом у земљишни регистар.

Ступањем на снагу ЗПИ (Закон о планирању и изградњи) из 2009. године право трајног коришћења изграђеног грађевинског земљишта претворено је у право својине на том земљишту. Право грађења може се стећи на неизграђеном грађевинском земљишту у јавној или приватној својини.

ПОДЕЛА СТВАРИ

ПОЈАМ И ПОДЕЛА СТВАРИ

ПОЈАМ СТВАРИ

Ствар је материјални део природе у људској власти на коме постоји субјективно стварно право. Материјални део природе мора испуњавати физичке и правне претпоставке. Физичка претпоставка - да део природе може бити у власти човека. Правна претпоставка - да се на том делу материјалне природе, под влашћу човека, може стећи стварно право или неко друго субјективно грађанско право. Ствари се деле с обзиром на њихова релевантна правна обележја. Ако припадају истој скупини, ствари се на исти начин стичу и преносе правним пословима, а истоврсна је и садржина овлашћења њихових титулара.

1. СТВАРИ У ПРОМЕТУ (*RES IN COMMERCIO*) И ВАН ПРОМЕТА (*RES EXTRA COMMERCIUM*)

1) **Ствари у промету** су оне које могу бити објекат грађанскоправног односа (право својине на ствари које припадају једном имаоцу може продајом пренети на другог). Роба је ствар која је увек у промету.
2) **Ствари ван промета** начелно не могу бити објекти субјективног стварног права. То су првенствено добра у општој употреби (јавни путеви, пруге, мостови, улице, паркови). Изузетно се на овим добрима може стећи право предвиђено посебним законом (концесија, закуп, итд.).
   Добра у општој употреби у јавној су својини и штите се институтима јавног права (у управном поступку и управном спору). На тим стварима не може постојати право приватне својине и оне не могу уопште бити у промету.
   Ван промета су и ствари које би, и у одсуству изричитог прописа, стављањем у промет вређале морал (гробно место, надгробни споменик).

3) **Ствари ограничене у промету** - ствари које би могле бити објекат имовинскоправних односа, као и ствари у промету, али се из разних разлога њихов промет ограничава. Нпр. ватрено оружје могу носити само лица са административном дозволом, одређени лекови могу се прибавити само на лекарски рецепт. Промет дрогом, наоружањем, војном и полицијском опремом дозвољава се само појединим субјектима, промет отрова - само правна лица која испуњавају прописане услове.

ЗНАЧАЈ РАЗЛИКОВАЊА ПОКРЕТНИХ И НЕПОКРЕТНИХ СТВАРИ

2. ПОКРЕТНЕ (*RES MOBILES*) И НЕПОКРЕТНЕ СТВАРИ (*RES IMMOBILES*)

1) **Покретне ствари** су оне чији се положај у простору може променити, а да се тиме не повреди њихова битна особина.
2) **Непокретне ствари** су оне чији се положај у простору не може променити, а да се на тај начин не повреди њихова битна особина. Ту се првенствено уврштава земљиште. За грађанскоправне односе релевантне су земљишне честице - парцеле, које су основне јединице у катастру. Свака катастарска парцела може бити самостална ствар у промету и, по правилу, уписана је у земљишни регистар. Непокретношћу се сматра и све што је са земљиштем тајно везано: зграде, станови као посебни делови зграде, бунари, базени; затим, громобрани, инсталације за централно или етажно грејање, грејалице, тенде, ролетне на прозорима, електричне, водоводне, телефонске и друге инсталације уграђене у зграду, стан, бунар, базен, са циљем да буду са тим објектом трајно везани. Према римском правилу ***superficies solo credit*** све што је на наведени начин везано за земљу, дели правну судбину земљишта.

   Објекат је непокретност ако је изграђен у складу са законом, а намењен је за трајну употребу. У супротном, није објекат, иако је чврсто везан за земљу.

   Све што је са земљом трајно органски везано, такође је непокретност - трава, дрвеће, плодови, док се не одвоје од земље.

Сматрају се непокретностима и покретне ствари у функцији неке друге непокретности - **непокретности по намени** - ако испуњавају одређене претпоставке:

a) да је у функцији непокретности;

b) да је ту функцију одредио власник непокретности;

c) да је власник непокретности истовремено власник покретне ствари који јој је одредио такву функцију.

Покретна ствар која се сматра непокретношћу по намени, уствари је **припадак непокретности**.

- Подела ствари на покретне и непокретне је важна због различитог правног режима који се примењује на ове ствари. Тако је начин стицања својине на непокретностима њихов упис у земљишни регистар. Правни посао на основу којег се врши упис мора садржати **клаузилу интабуланди** - изјава воље земљишнокњижног претходника да пристаје на укњижбу стварног права на непокретности у корист стицаоца.

Право својине на покретну ствар стиче се предајом стицаоцу (реалном или симболичном предајом).

Уговор којим се на друго лице преноси право својине на непокретној ствари, или се на њој конституише заложно право, мора бити у писаном облику и нотарски обрађен, док је уговор о преношењу права својине на покретној ствари или њеном оптерећењу, по правилу, усмен.

3.ИНДИВИДУАЛНО ОДРЕЂЕНЕ СТВАРИ И СТВАРИ ОДРЕЂЕНЕ ПО РОДУ

1) **По роду** су одређене оне покретне ствари које се у правном промету одређују по некој мерној јединици (килограму, литру, дужном метру, новчаним апоенима). Оне се одређују вагањем, бројањем или мерењем. Ту спадају: новац, серијски произведене машине, намештај, житарице, брашно, шећер, разни напици, итд. Правило је да ствар одређена по роду не пропада.
2) **Индивидуално одређена** ствар је ствар одређена појединачно (конкретно) било зато што је једина такве врсте, непоновљива, или су јој такво својство дале стране у закљученом правном послу (слика познатог сликара, кућа, стан).

Када се одређена количина ствари издвоји из рода, она се индивидуализује и тако постаје индивидуално одређена (из гомиле јабука се изабере одређена количина).

✶ Ова подела је значајна нарочито у облигационом праву - предмет уговора о послузи, залогу, закупу и остави може бити само ствар која је индивидуално одређена.

Ако пропадне индивидуално одређена ствар, обавеза престаје, али када су предмет обавезе ствари одређене по роду, обавеза не престаје чак и кад све што дужник има од таквих ствари пропадне услед околности за које он не одговара - дужан је испоручити друге ствари истог рода. Ако су ствари одређене само по роду, дужник је дужан дати ствари средње каквоће.

Само индивидуално одређене ствари могу бити предмет права својине. Сходно томе, власник може реивиндикационом тужбом захтевати од држаоца враћање индивидуално одређене ствари.

4. ЗАМЕНЉИВЕ И НЕЗАМЕНЉИВЕ СТВАРИ

1) **Заменљиве ствари** су оне уместо којих се, приликом испуњења обавезе, може предати друга ствар истих карактеристика.
2) **Незаменљива** ствар не може бити замењена другом.

Заменљиве су ствари одређене по роду. Али, индивидуално одређена ствар може бити заменљива и незаменљива (камион - може се продати други, исте марке, носивости и године производње).

- И ова подела је значајна за облигационо право - предмет уговора о зајму је предаја одређене количине новца или других заменљивих ствари.

5. ПОТРОШНЕ И НЕПОТРОШНЕ СТВАРИ

1) **Потрошне ствари** су оне које се једном употребом потроше (уништавају) или се њихова супстанца битно смањи или су намењене отуђењу (прехрамбени производи, гориво, угаљ, електрична енергија, новац).
2) **Непотрошне ствари** могу се употребљавати више пута или неограничено, а да им се тиме битно не наруши супстанца (земљиште, кућа, аутомобил).

- Ова подела је значајна за заснивање одређених правних послова - уговори о послузи и закупу имају за предмет непотрошне ствари, а правило је да се плодоуживање, такође, може засновати на непотрошним стварима.

6. ДЕЉИВЕ И НЕДЕЉИВЕ СТВАРИ

1) **Дељиве ствари** су оне које се могу делити на више истоврсних делова, при чему њихова **супстанца остаје иста**, а мањи делови имају сразмерно мању вредност у односу на целину (вагон пшенице, одређена количина новца).

Могућа је:

i. **Физичка деоба** - механичка подела ствари на ситније делове. Она се примењује код покретних ствари, а код непокретних - делови се само маркирају линијама;
ii. **Геометријска деоба** - линијама се дели земљиште на више парцела. Зграде се могу поделити хоризонтално и вертикално;
iii. **Цивилна деоба** - деоба по вредности, ако физичка деоба није могућа - ствари се продају и подели добијени износ.

2) **Недељиве ствари** су оне код којих би се деобом уништила њихова супстанца или би се несразмерно умањила вредност делова добијених деобом (жива животиња, уметничка слика).

✶ Ова подела је значајна нарочито за сувласништво и заједничку својину.

7.ПРОСТЕ (ЈЕДНОСТАВНЕ) И СЛОЖЕНЕ (САСТАВЉЕНЕ) СТВАРИ

1) **Проста ствар** је **природна** јединствена **(органска) целина** - жива животиња, биљка, дијамант. Она може бити резултат људског рада и сачињена од различитих сировина које су у процесу производње изгубиле своју индивидуалност (штоф, табак папира). Ирелевантно је ко је био власник вуне или стабла пре него што је од тих сировина настала проста ствар.

2) **Сложена ствар** настаје **спајањем разнородних простих ствари** у једну нову целину, независно од околности да ли свака од њих може бити смостална ствар или не. Просте ствари чине саставни део нове, сложене ствари, која не може постојати без њих - компјутер, аутомобил, телевизор, зграда.

Сложена ствар може бити састављена од простих ствари које у сложеној ствари постају несамосталне (уграђена опека у згради - њено издвајање уништило би зграду) или задржавају своју самосталност тако да њихово одвајање нема за последицу уништење сложене ствари (сателитска антена на згради).

Закључени правни посао који за предмет има сложену ствар, простире се на све њене саставне делове, изузев када је уговорено другачије.

8.ПРИПАДАК

Припадак је споредна, **самостална и покретна** ствар коју је њен сопственик намењо да олакшава или омогућава коришћење знатно вредније, главне ствари (*res principalis*).

У судској пракси (одлука ВСС) и непокретна ствар може бити припадак - помоћна зграда у сеоском домаћинству је припадак стамбене зграде. Стицаоцу објекта који представља припадак главне ствари, не може се признати посебно право својине на том објекту, ако нема право својине на главној ствари.

Својство припатка може имати само физички самостална ствар, а не и она која је изгубила своју самосталност и налази се у физичкој вези са целом ствари (точкови аутомобила су његов саставни део, док је резервни точак припадак).

Припадак може настати одвајањем од сложене ствари без оштећења.

Припадак је само она споредна ствар која трајно служи главној ствари, а не само привремено (није телевизор који је у својини закупца стана, јер закупни однос траје одређено време).

Припадак намењен искоришћавању непокретности постаје и сам непокретна ствар по намени (пољопривредни алат).

Припадак настаје вољом власника главне ствари, а такође, његовом вољом то својство губи и постаје самостална ствар. Али својство припатка може бити само ствар за коју је у правном промету уобичајено да представља припадак (не може аутомобил да буде припадак куће).

- Подела ствари на главне и припатке значајна је због тога што припадак дели правну судбину главне ствари. Зато, преношење, залагање, наслеђивање или друго располагање и заплена главне ствари обухвата и припадак, изузев када су стране изричито одредиле да припадак није предмет правног посла.

9.ПЛОДОВИ (FRUCTUS)

Плодови су **приходи** који настају од неке ствари природно или посредством нечијег рада, као и све друго што проистиче из њене намене. Они се најчешће јављају периодично, намењени су за одвајање и не исцрпљују супстанцу из које произлазе.

Плодови припадају ономе коме припада ствар или право из кога проистичу, ако законом или правним послом није другачије одређено. Приплод (младунче) животиње и све користи од ње припадају власнику животиње.

Подела плодова:

1) **Природни** - органски произлазе из неке ствари, не умањују њену супстанцу, а настају без улагања људског рада (самоникло јестиво биље). Овде спадају и плодови ствари чија се супстанца одвајањем плодова умањује (рудно благо - угаљ, нафта, гас, песак).
2) **Индустријски плодови** - настају улагањем људског рада и уз помоћ природе (воће и поврће) и разликују се од индустријских производа.
3) **Цивилни плодови** - произлазе из неког правног односа. Испољавају се у новчаном виду, а изузетно других ствари одређених по роду (ако власник стана изда стан у закуп, закупнина из уговора о закупу стана представља цивилне плодове).

Све док се не одвоји, плод је саставни део ствари и у својини власника те ствари. Такви, висећи плодови, деле правну судбину главне ствари. Плодови постају самосталне ствари тек одвајањем. Убрани плодови јесу, не само одвојени, него и у државини стицаоца. Плодови могу бити **потрошени, непотрошени, као и они који су пропуштени да се уберу**.

- Подела на **висеће, одвојене и убране** значајна је у ситуацији када држалац враћа власнику индивидуално одређену ствар. Савестан држалац дужан је предати власнику ствар са плодовима који још нису убрани, док је несавестан држалац дужан предати све плодове и накнадити вредност убраних плодова које је потрошио, отуђио или уништио, као и вредност плодова које је пропустио да убере.

10. ЗБИРНА СТВАР (UNIVERSITAS RERUM)

Збирна ствар је скуп **истоврсних, физички самосталних покретних ствари**, које имају исту намену и у правним односима се **појављују као целина** (галерија слика, стадо оваца). Свака од појединих ствари из збира може бити предмет правног посла. Право својине постоји на слици или овци. Због тога, поједине ствари у збиру ствари, могу бити у својини различитих лица.

Ствари из збира су у истом међусобном односу, а не у односу главне и споредне. Категорија збирне ствари омогућава да се она, као целина, појави као предмет правног посла, тако да није неопходно закључивати онолико правних послова колико има слика у галерији или оваца у стаду. Збирна ствар се разликује од комплементарне ствари - ствари које се састоје од две или више самосталних ствари које чине целину (пар ципела, пар чарапа,

гарнитура шаха). Недостатак само једне ствари знатно отежава или онемогућава употребу целе комплементарне ствари.

ВРЕДНОСТ СТВАРИ

11. НОВАЦ И ПРОЦЕНА ВРЕДНОСТИ СТВАРИ

Новац је телесна ствар која има функцију општег мерила вредности робе и услуга на тржишту и средства плаћања. У новчаном облику изражава се вредност неке ствари (цена).

Процењиве ствари су оне чија се вредност може одредити упоређивањем са другим стварима у промету. У супротном, ствари су **непроцењиве**.

Вредност процењиве ствари може бити:

1) **Редовна вредност** - нормална вредност која важи на тржишту. Утврђује се по објективном критеријуму.
2) **Ванредна вредност** - вредност која се, такође, утврђује по објективним мерилима али се у обзир узимају посебне околности власника ствари (субјективна вредност ствари). Ванредну вредност ствар има за власника због посебних одлика и посебног интереса за власника - лек неопходан власнику, пас кога је власник посебно дресирао.
3) **Афекциона вредност** - вредност одређене ствари за власника због његове посебне, личне наклоности коју има према тој ствари (драга фотографија, медаља са такмичења). Она не представља објективну, већ посебну, субјективну вредност за неко лице.

* **Непроценљиве ствари** су оне чија се вредност не може одредити никаквим упоређивањем са другим стварима у промету.

У правним пословима важи, по правилу, редовна цена док се афекциона вредност узима у обзир само код одређених видова накнаде штете.

Правило је да се не може тражити поништење уговора због очигледне несразмере узајамних давања и када је за ствар дата цена из особите наклоности.

Када је ствар уништена или оштећена кривичним делом са умишљајем, суд може одредити висину накнаде преме вредности коју је ствар имала за оштећеног, тј. према афекционој вредности.

ДРЖАВИНА

ПОЈАМ ДРЖАВИНЕ. ДЕТЕНЦИЈА

Држава је правно заштићена фактичка власт неког лица на ствари. Фактичка власт на ствари је независна од постојања имовинског субјективног права на ствар и она се разликује од правне власти коју има титулар субјективног права. За постојање државине **није потребна воља држаоца** да ствар држи као да је његова.

Најчешће се правна и фактичка власт поклапају - претпоставка да ко има државину ствари има и субјективно право на ствар.

У правном промету државина је претпоставка за субјекта да пренесе на друго лице право својине или неко друго стварно право на ствар. То преношење, по правилу, има за последицу и промену државине.

Државина је заштићена самостално и не извире из права на ствар.

Државина је општи институт стварног права. Она је претпоставка за употребу и коришћење више стварних права. Деривативно стицање низа стварних права везује се за стицање или пренос државине. Усвајање тужбеног захтева тужиоца који подноси публицијанску тужбу, зависи од квалитета државине, итд.

Државина се разликује од сличног односа - **детенције**. И ту постоји фактичка власт на ствари, али се она вољно држи за другог. Према ЗОСПО - лице које по основу радног или сличног односа, или у домаћинству врши фактичку власт на ствари за друго лице, а дужно је да поступа по упутствима тог другог лица, нема државину. Државинску заштиту у овом случају има друго лице, а не детентор.

СУБЈЕКТИВНО И ОБЈЕКТИВНО СХВАТАЊЕ ДРЖАВИНЕ

Субјективно схватање - потиче из римског права. Држалац ствари је лице које има фактичку власт на ствари (*corpus possessionis*) и вољу да ствар држи за себе (*animus rem sibi habendi*). Лице које има фактичку власт на ствари, али врши туђе право својине за другога, нема *animus rem sibi habendi* а ни државину

ствари, и оно није држалац него детентор, који не ужива државинску заштиту.

Објективно схватање - држалац је оно лице које има фактичку власт на ствари (*corpus possessionis).* Државину, сходно томе, имају оставопримац, послугопримац, закупац итд, док су према субјективном схватању та лица детентори. Према објективном схватању, детентори су лица која фактичку власт на ствари врше за другога на основу уговора о раду или другог сличног односа.
Наш ЗОСПО прихвата објективно схватање.

СУБЈЕКТИ ДРЖАВИНЕ

Субјекти државине могу бити **физичка и правна лица**, на оној ствари на којој могу имати право својине или неко друго стварно или облигационо право.

Државину може стећи **и пословно неспособно физичко лице** (дете испод 14 година), ако је у конкретном случају, с обзиром на врсту ствари, способно да на основу своје одлуке стекне фактичку власт на ствари (државина на одећи, обући, играчкама). У случају повреде државине, спор води његов законски заступник. Уколико пословно неспособно лице није способно да стекне државину (нпр. због неспособности за расуђивање), државину стиче, врши и штити у име и за рачун тог лица, његов заступник.

У име и за рачун правног лица државину стичу, врше и штите његови органи.

ПРЕДМЕТ ДРЖАВИНЕ

Предмет државине могу бити **ствари** на којима се може стећи право својине (ствари у промету) и друга **стварна права**.

Ствари ван промета **не могу** бити предмет државине. Међутим, могућа је државина на оним стварима од општег интереса, која се налазе под посебним управним режимом, тако да могу бити у грађанскоправном промету (књиге у државним библиотекама, државним музејима).

Предмет државине су **индивидуално одређене и садашње ствари**.

Поред ствари, предмет државине, начелно, могу бити **и имовинска права** – права која се могу изразити у новцу (искључена је нпр. државина брачног права, личних права, наследног права).

Као **предмет** државине права могу бити: право службености, право ручне залоге, реални терети и право грађења.

ВРСТЕ ДРЖАВИНЕ

1) Држава ствари и држава права
2) Искључива (индивидуална) држава и судржавина
3) Законита и незаконита држава
4) Савесна и несавесна држава
5) Права (истинита) и манљива (неистинита) држава
6) Непосредна и посредна држава
7) Табуларна држава
8) Наследничка држава

1) ДРЖАВИНА СТВАРИ И ДРЖАВИНА ПРАВА

a) **Држава ствари** по садржини одговара праву својине. Независно од околности да ли је или није власник ствари, **њен држалац се понаша као власник** - закупац, оставопримац, али и лице које је украло ствар.

Државину ствари има лице које на њој врши фактичку власт (поступци који значе државину називају се **АПРЕХЕНЗИОНИ АКТИ**). Фактичка власт на ствари не значи да је својински држалац мора непрестано користити или држати у рукама (држалац стана напусти стан због годишњег одмора).

Фактичка власт на ствари произилази из могућности држаоца да је искоришћава, одржава, уништава.

Државина ствари не престаје када је држалац спречен да врши фактичку власт независно од своје воље (услед снежне лавине не може да користи викендицу).

Од правила да државину ствари има свако лице које на њој врши фактичку власт, постоје **два изузетка**:

- **детентор** - нема државину;
- **наследник** - постаје држалац у тренутку отварања наслеђа, без обзира да ли је стекао фактичку власт на ствари. Сходно томе, наследник стиче право на државинску заштиту од смрти оставиоца.

b) **Државину права** има лице које га фактички врши и представља једну врсту власти на ствари која је ужа од државине ствари. Ова државина одговара неком другом стварном праву (стварној службености, закупу, послузи) без обзира на то да ли лице које врши државину права, има основ за то (тако је држалац права службености и онај ко нема право службености, али је фактички врши). **ЗОСПО предвиђа само**

<u>државину права стварне службености</u> - има лице које фактички користи непокретност другог лица у обиму који одговара садржини те службености.

b) ИСКЉУЧИВА (ИНДИВИДУАЛНА) ДРЖАВИНА И СУДРЖАВИНА

a) **Искључива држава** је она коју врши једно (физичко или правно) лице тако да из државине ствари или права искључује сва друга лица (када једно лице има државину куће, стана, аутомобила, али и дела куће или стана или реално издвојеног дела једне катастарске парцеле земљишта).

b) **Судржавина** постоји кад више лица врши фактичку власт на истој ствари или праву. Сваки од судржалаца врши самосталну фактичку власт на целој ствари, али је ограничен вршењем фактичке власти од других судржалаца (супружници који су сувласници куће или на њој имају заједничку својину могу је истовремено користити; могу се договорити да неки предмет наизменично користе). Судржавина права постоји кад више лица као сувласници или заједнички власници повласног добра користе право стварне службености пута који се налази на послужном добру.

c) ЗАКОНИТА И НЕЗАКОНИТА ДРЖАВИНА

a) **Законита држава** се <u>заснива на пуноважном правном основу за стицање стварног права</u>. За стицање ове државине потребан је исти основ као и за стицање права својине или другог стварног права - правни посао (продаја, размена, поклон, тестамент), одлука државног органа (суда или органа управе) или друге чињенице предвиђене законом.

Законита је држава ствари која је стечена уговором о продаји од лица које није њен власник.

b) **Незаконита држава** <u>није заснована на пуноважном правном основу</u> за стицање стварног права - незаконити држалац - лопов, купац из поништеног уговора о продаји, лице за које је у судском поступку утврђено да нема својство наследника.

Незаконита је она и она држава која је била у почетку законита, али је основ накнадно престао (поништен одлуком суда уговор о продаји или тестамент).

Једно лице може имати право на државину (правни основ), али не и саму државину (ако једно лице закључи са три лица уговоре о поклону исте покретне ствари, пуноважан основ за државину имају сва три лица, али државину стиче само оно лице коме је ствар предата).

Поред пуноважног правног основа за стицање права својине за законитост државине ЗОСПО захтева и да она није прибављена силом, преваром или злоупотребом поверења.

Независно од тога да ли је државина законита или незаконита она ужива заштиту. То је релевантно приликом стицања права својине одржајем. Када је савестан држалац и законит, рокови за одржај су краћи.

4) САВЕСНА И НЕСАВЕСНА ДРЖАВИНА

a) **Савесни држалац** је онај који основано сматра да има пуноважан правни основ за државину стварног права. Он је у доброј вери, **али у заблуди**, јер није ималац права чију садржину врши. Према ЗОСПО државина је савесна ако држалац не зна и не може знати да ствар коју држи није његова.

Савесност државине се претпоставља. Лице које истиче да је нечија државина несавесна, мора то и доказати. Није довољно да је државина савесна у време стицања стварног права, него да постоји и за све време фактичке власти на ствари. Државина престаје бити савесна чим држалац сазна или би требало да сазна, с обзиром на околности, да нема основ за државину ствари.

Ако је власник ствари поднео тужбу против држаоца, он постаје несавестан моментом достављања тужбе на одговор. Али, тужилац може доказивати да је држалац раније постао несавестан.

b) **Несавестан држалац** је онај који зна или би морао знати да нема пуноважан правни основ за државину ствари или права коју врши - несавестан држалац права службености пута је лице које без икаквог основа користи пут или купац који зна да је ствар купио од невласника.

Савесност или несавесност правног лица цени се према савесности или несавесности органа који их заступају. Савесност би, у складу са начелом савесности и поштења, требало да постоји не само код заступаног него и код заступника.

Савесна државина може бити законита и незаконита.

- **Савесна и законита** - државина купца који је од невласника, за кога није знао да је ствар украо, купио ствар.
- **Савесна, а незаконита** - државина лица које је купило ствар од продавца коме је потпуно одузета пословна

способност, или ако је уговор, из неког разлога, касније поништен.

Наследник постаје савестан држалац у тренутку отварања наслеђа и у случају када је оставилац био несавестан држалац, а наследник то није знао нити је могао знати.

Савесност или несавесност државине **не утиче на државинску заштиту**, али је нпр. значајна код стицања својине одржајем - несавесни поседник никад на тај начин не може стећи право својине; код стицања права својине на покретној ствари од невласника - само савесно лице.

5) ПРАВА (ИСТИНИТА) И МАНЉИВА (НЕИСТИНИТА) ДРЖАВИНА

a) **Права државина** је стечена на правно допуштен начин.

b) **Манљива државина** је стечена на недопуштен начин - силом, преваром - потајно, или злоупотребом поверења - на измољен начин.

ЗОСПО не предвиђа ову државину, али искључује законитост стицања државине ако је она стечена на један од ових начина
Према ЗОСПО - и држалац који је државину стекао силом, потајно или злоупотребом поверења, има право на државинску заштиту, осим према лицу од кога је на такав начин дошао до државине.

6) НЕПОСРЕДНА И ПОСРЕДНА ДРЖАВИНА

a) **Непосредну државину** на ствари има лице које непосредно врши фактичку власт на ствари.

b) **Посредну државину** има лице које фактичку власт на ствари врши преко другог лица, коме је по основу плодоуживања, уговора о закупу, чувања, послуге или другог правног посла дало ствар у непосредну државину. У овим ситуацијама постоје две државине на истој ствари (посредни држалац и власник ствари), али се обе могу судским путем заштитити.

7) ТАБУЛАРНА ДРЖАВИНА

Табуларна државина је државина лица које је у земишном регистру **уписано** као ималац права својине или неког другог стварног права које се уписује у земљишне регистре.

Чињеница да је стварно право неког лица уписано у земљишни регистар ствара претпоставку да му то право и припада док у регистру не буде избрисано.

Табуларна државина је **идеална** и ради њене заштите се **не може успешно поднети државинска тужба**. Државинску

тужбу може поднети само оно лице које је фактички (стварни) држалац ствари, иако није уписано у земљишни регистар.

8) НАСЛЕДНИЧКА ДРЖАВИНА

Државина наследника је установљена законом да би се одржао континуитет државине оставиоца.

Наследник постаје држалац **у тренутку отварања наслеђа**, без обзира на то када је стекао фактичку власт на ствари. Наслеђе се отвара у тренутку смрти оставиоца, а исто дејство има и проглашење несталог лица за умрло.

Чињеницом отварања наслеђа законски и тестаментарни наследници постају држаоци (судржаоци) и пре него што су стекли фактичку власт на ствари. У овом случају **државина се фингира**.

Предмет наследничке државине су ствари и права која чине предмет наслеђивања. Право на државинску тужбу има наследник ако вршење детенције није пренесено на стараоца заоставштине или извршиоца тестамента и ако се, на тај начин, не задире у државину лица које има право на државину.

ПРИБАВЉАЊЕ И ГУБИТАК ДРЖАВИНЕ

ЗОСПО то не регулише али, али се на ове односе могу применити поједине одговарајуће одредбе тог закона које регулишу стицање и престанак права својине.

1) Државина се може прибавити:

a) **непосредно** - ако се заузму ствари и права која никоме не припадају и нису ни у чијој државини. Таква државина је увек самовласна и не изводи се из државине претходника;

b) **посредно** - стицањем фактичке власти на ствари (односно вршењем права) које имају власника (титулара права), односно држаоца. Посредно стицање може бити самовласно (без воље претходника), супротно његовој вољи и кад није самовласно, и засновано на вољи претходника.

Државина на покретним и непокретним стварима стиче се на различите начине.

- **Државина на покретној** ствари најчешће се стиче простом предајом - предајом из руке у руку. Али може бити и симболична предаја - када се предаја покретне ствари сматра извршеном и предајом исправе на основу које стицалац може располагати том ствари, као и уручењем неког дела ствари или

издвајањем или другим означавањем ствари које значи предају ствари - стицаоцу се преда товарни лист, складишница, кључеви од складишта, кључеви од аутомобила. Предаја покретне ствари сматра се извршеном и када из конкретних околности произилази да је извршена предаја ствари.

- **Стицање државине на непокретнстима** зависи од врсте непокретности и конкретне ситуације - станови, зграде, пословни простори - испражњењем и предајом кључева; земљиште - стицалац се доведе у прилику да почне вршити радње које се сматрају као фактичка власт на ствари.

Државина права стиче се вршењем садржине одређеног права.

Наследник постаје држалац у тренутку отварања наслеђа, без обзира на то када је стекао фактичку власт на ствари.

2) **Државина се губи** кад држалац престане да врши фактичку власт на ствари. Губитак може бити апсолутан или релативан.
   a) **Апсолутан губитак** је престанак могућности да се на тој ствари убудуће успостави државина због тога што је нпр. уништена.
   b) **Релативни губитак** постоји у случају када је престала фактичка власт досадашњег држаоца, а државину је стекло друго лице на основу правног посла или самовласно.

Државина не престаје ако је држалац привремено спречен да врши фактичку власт независно од своје воље (услед снежне лавине не може да користи викендицу).

Државина права престаје одрицањем држаоца или због немогућности вршења права.

ЗАШТИТА ДРЖАВИНЕ

Иако државина није субјективно право, сваки држалац ствари и права има право на заштиту од сметања државине. Сметање може бити учињено **узнемиравањем** или **одузимањем** државине.

Државина се може штитити коришћењем самопомоћи (вансудски) или судским путем.

1.САМОПОМОЋ

Самопомоћ је **вид дозвољене самоодбране** (нужне одбране) коју предузима држалац да одбије сметање државине. Она је дозвољена само у случајевима одређеним законом. Недозвољено предузетом самопомоћи чини се кривично дело самовлашћа.

Самопомоћ је дозвољена (кумулативно):

a) кад непосредно прети опасност повреде права;
b) ако је таква заштита нужна;
c) уколико начин отклањања повреде права одговара приликама у којима настаје опасност.

Онај који је употребио дозвољену самопомоћ и тиме проузроковао штету лицу које је изазвало потребу самопомоћи, није дужан накнадити је.

ТУЖБА ЗБОГ СМЕТАЊА ДРЖАВИНЕ

2.СУДСКА ЗАШТИТА

Судска заштита се у нашем праву остварује подношењем:

1) **тужбе због узнемиравања** (*interdictum retinendae possessionis*) или
2) **тужбе због одузимања државине** (*interdictum recuperandae possessionis*).

Обе тужбе, **тужба због узнемиравања,** односно **одузимања државине,** могу се поднети у року од **30 дана** од дана сазнања за сметање и учиниоца (субјективни рок), а најкасније у року од **1 године** од дана насталог сметања (објективни рок). Субјективни рок тече само у оквиру објективног рока.

Својство тужиоца има **последњи мирни држалац**, а улогу туженог онај ко је извршио сметање (узнемиравање или одузимање државине), или у чијем је интересу оно извршено.

Правило је да се у државинском спору **не расправљају правна већ фактичка питања** - расправљање о тужби због сметања државине ограничиће се само на расправљање и доказивање чињеница последњег стања државине и насталог сметања**, а искључено** је расправљање о праву на државину, о правном основу, савесности или несавесности државине или о захтевима за накнаду штете.

Тужбу је, сходно томе, овлашћен поднети и држалац који је државину стекао силом, потајно или злоупотребом поверења, осим према лицу од кога је на такав начин дошао до државине.

Привремене мере:

1) У току поступка суд је овлашћен да **по службеној дужности** и без саслушања противне стране одреди привремене мере у складу са ЗИО (Закон о извршењу и обезбеђењу) да би отклонио или спречио:

a) хитну опасност противправног оштећења ствари и права, или
b) насиље, или
c) ненадокнадиву штету.

2) **Ако је странка предложила привремену меру**, суд ће одлуку о њој донети у року од 8 дана од дана подношења предлога. Против решења **о одређивању** привремене мере није дозвољена посебна жалба.
Сходно томе, суд мора донети решење којим **одбија предлог** за издавање привремене мере, такође у року од 8 дана од дана подношења предлога. Против овог решења је дозвољена посебна жалба.

Ако усвоји **тужбени захтев**, суд ће у изреци решења утврдити сметање и наложити странкама одређене радње или нерадње (да уклони постављену ограду, да не прети насиљем тужиоцу) и одредити рок за извршење решења. Рок за жалбу је 8 дана, али из оправданих разлога, суд може одлучити да жалба не задржава извршење решења.

Против решења донетих у парницама због сметања државине, **ревизија није дозвољена**.

Тужилац губи право да у извршном поступку захтева извршење решења којим се туженом по тужби због сметања државине налаже извршење одређене радње, ако није захтевао извршење у року од 30 дана од протека рока који је решењем одређен за извршење те радње.

Понављање поступка правоснажно окончаног због сметања државине, дозвољено је само изузетно, у року од 30 дана од дана правоснажности решења о сметању државине.

Државинску заштиту има и посредни држалац према непосредном који прелази границе непосредне државине (закупац, супротно уговору о закупу, стан издаје у подзакуп).

Сваки судржалац може против трећих лица поднети тужбу ради сметања државине, али и против судржаоца који му је одузео државину, или га узнемирава, тј. онемогућава у доташњем начину вршења фактичке власти на ствари која је у њиховој државини (судржалац стана угради браву на орману који закључава).

ПРАВО СВОЈИНЕ – ШТА ЈЕ

ПРАВО СВОЈИНЕ

Право својине јесте субјективно стварно право из кога произилази највиша правна и фактичка власт на ствари.

- Титулар права својине на некој ствари имао право да је држи, да је користи и да њоме располаже у границама одређеним законом – индивидуалистички концепт права својине
- Колективистички концепт – ствар припада колективитету, а појединац из тог колективитета има појединa права која му само дају уску, ограничену власт у погледу те ствари.

ПРАВО СВОЈИНЕ – СВОЈИНСКА ОВЛАШЋЕЊА

Титулар права својине на некој ствари има право да је:
1) држи (омогућава власнику да има фактичку власт на ствари - државину. Ово овлашћење може имати и лице које није власник)**;**
2) користи (омогућава власнику да убире природне, индустријске или цивилне плодове од ствари. Овде би требало додати и израз *употребљава* ствар - за ствари које нису плодоносне)**;**
3) да њоме располаже, у границама одређеним законом (обухвата две могућности власника - да са ствари фактички и правно располаже).
Фактичко располагање: предузимање материјалних аката који утичу на супстанцу ствари али тако да се поводом ствари не заснива неки правни однос - поправљање ствари, реконструкција, промена намене, делимична или потпуна потрошња или њено уништење.
Правно располагања: закључивање правних послова који за предмет имају ствар. Ово право има само власник - уговор о продаји (пренети право својине на друго лице; уговор о закупу - пренети овлашћење држања и коришћења ствари на друго лице, али без преношења права својине)**.**

ОБЕЛЕЖЈА ПРАВА СВОЈИНЕ

1) **АПСОЛУТНОСТ** - значи да оно делује према свима (*erga omnes*). Власник је овлашћен да од било ког трећег лица код кога се ствар нађе без правног основа, може захтевати враћање ствари

назад (право следовања). Само је власник овлашћен да пуноважно располаже са ствари *inter vivos* и *mortis causa*, а не и лица која немају то својство.

2) **ПРАВО СВОЈИНЕ ЈЕ ЈЕДИНСТВЕНО** - јер је везано за једног субјекта. Ако постоји сусвојина или заједничка својина, сви они се сматрају као једно лице, јер сви заједно имају исто право својине које би припадало и само једном власнику исте ствари.

3) **ПРАВО СВОЈИНЕ ЈЕ ЈЕДНОВРСНО** - и не може се по овлашћењима делити између различитих субјеката.

4) **РЕКАДЕНТНОСТ** (еластичност права својине) - значи да право својине добија поново пуни обим кад престану њена ограничења (услед службености, хипотеке, ручне залоге, закупа).

5) **НЕЗАВИСНОСТ** - власник самостално остварује своја овлашћења, јер се садржај права својине одређује непосредно у закону.

6) **НЕЗАСТАРИВОСТ** - без обзира на то што власник не врши своја овлашћења, све док постоји ствар постоји и право својине. Изузетно може престати због невршења од стране власника под претпоставком да на страни трећег постоје законом одређене околности за **стицање права својине одржајем или од невласника (за покретне ствари).**

ОГРАЧНИЧЕЊА ПРАВА СВОЈИНЕ

ОГРАНИЧЕЊА ПРАВА СВОЈИНЕ

Право својине као највиша правна и фактичка власт на ствари није неограничено. Ограничења права својине могу бити **општа** (ограничавају свако лице у вршењу права својине) или **посебна** (предвиђена за одређене ствари или поједине правне ситуације).

Она се могу састојати у дужности власника да у погледу ствари нешто трпи или пропушта (**негативно ограничење**) или да несто даје или чини (**позитивно ограничење**).

Ограничења могу настати **на основу**:

- закона,
- одлуке државног органа или
- правног посла.

ОГРАНИЧЕЊА

1) **Забрана злоупотребе права својине** - једно од основних начела ЗОСПО јесте то да власник остварује право својине у складу са природом и наменом ствари. Такође, забрањено је вршење права својине противно циљу због кога је законом устновљено или признато.

2) **Суседско право** - је скуп норми којима је уређен однос власника суседних непокретности, чије је коришћење узајамно зависно, јер се међусобно граниче или се према месним обичајима сматрају суседним. Ту постоје следеће правне ситуације:
   a) **Имисије** - власник је дужан да се приликом коришћења непокретности уздржава од радњи и да отклања узроке који потичу од његове непокретности, којима се отежава коришћење других непокретности (преношење дима, непријатних мириса) преко мере која је уобичајена с обзиром на природу и намену непокретности и на месне прилике, или којима се проузрокује знатна штета.
   Власник непокретности који је изложен имисијама има право да, од власника непокретности одакле оне потичу, захтева накнаду проузроковане штете, као и да отклони њихов узрок и да убудуће не ослобађа прекомерне имисије.
   Уколико за ту делатност постоји дозвола надлежног органа, док она траје, не може се захтевати пропуштање обављања делатности, али може предузимање одговарајућих мера да се убудуће штета спречи или смањи, као и накнаду проузроковане штете.
   b) **Односи између власника граничних непокретности** - право својине на непокретности власник мора вршити у складу са његовом садржином. Није допуштено да са своје непокретности продире на суседно земљиште градећи грађевине или садећи стабла.
   c) **Право употребе суседне непокретности** - ради враћања роја пчела, залутале животиње, брања плодова који су пали са његове воћке или враћања ствари које су се ту нашле услед више силе или случајно. Ако власник изводи грађевинске радове на свом земљишту, овлашћен је да користи делове суседог земљишта.
   d) **Право нужног пролаза** - не представља суседско право већ право стварне службености које суд установљава својим одлуком.

3) **Ограничења права својине у друштвеном интересу**

a) **Законско право прече куповине** - овлашћује једно лице (имаоца права прече куповине) да захтева од власника ствари, коју намерава да прода, да прво њему понуди ствар на продају. Ако овај то не уради, ималац овог права је овлашћен да тужбом пред судом поништи уговор о продаји и захтева да се ствар њему прода под истим условима.

Ппк се установљава законом да би се укрупнили земљишни поседи, смањио број сувласника и број спорова између њих или са циљем државне заштите културних добара који имају изузетан друштвени значај.

Лице које има законско ппк непокретности која је предмет извршења продајом има првенство пред најповољнијим понудиоцем ако на јавном надметању, одмах по закључењу, изјави да непокретност купује под истим условима.

Ако се непокретност продаје **непосредном погодбом**, суд односно извршитељ, позива носиоца законског ппк које је уписано у јавне књиге и извршног повериоца да се писмено изјасне да ли ће то право користити.

Право прече куповине примењује се на земљиште (пољопривредно, грађевинско, шуме и шумско земљиште), зграде (пословне, стамбене, економске, итд), посебне делове зграда (станове, пословне просторије, гараже), и друге грађевинске објекте.

Према Закону о промету непокретностима постоји **право прече куповине сувласника непокретности** - сувласник који намерава да прода свој сувласнички део непокретности, дужан је да га претходно понуди осталим сувласницима (ако их има више, првенство у остваривању права прече куповине има сувласник са већим сувласничким делом. Ако њих има више, сувласник има право да одлучи коме ће од њих продати свој део непокретности).

Власник који намерава да прода пољопривредно земљиште дужан је да га претходно понуди власнику суседног пољопривредног земљишта који има **право прече куповине пољопривредног земљишта**.

Ако има више власника тог земљишта, првенство има власник чије се пољопривредно земљиште претежним делом граничи са земљиштем продавца. Ако и њих има више, а граничне линије су једнаке, предност има власник суседног земљишта чија је површина највећа.

У остваривању права прече куповине, власник суседног земљишта је по редоследу иза сувласника земљишта које је предмет продаје.
У случају повреде ппк, ималац тог права може тужбом пред судом затевати поништење уговора о продаји непокретности и да се непокретност њему прода под истим условима.

Закон о културним добрима установљава **право прече куповине културног добра** - споменици културе. Просторне културно-историјске целине, археолошка налазишта и знаменита места - непокретна културна добра; архивска грађа, филмска грађа и стара и ретка књига - покретна културна добра. Право прече куповине имају установе заштите културних добара: завод за заштиту споменика културе, музеј, архив и кинотека, библиотека која обавља заштиту старе и ретке књиге. Сопственик, односно лице које користи и управља непокретним културним добром, а намерава да га прода, дужан је да га претходно писменим путем понуди одговарајућој надлежној установи заштите на чијој се територији добро налази.

У случају **повреде ппк**, ималац тог права може тужбом пред судом затевати поништење уговора о продаји непокретности и да се непокретност њему прода под истим условима. Тужба се може поднети у року од 30 дана, рачунајући од дана када је ималац ппк сазнао за продају непокретности, а најкасније у року од 2 године од дана закључења уговора о продаји непокретности, односно културног добра.

Власник непокретности **у границама заштићеног подручја**, у складу са Законом о заштити природе, који намерава да прода непокретност, дужан је да је прво понуди на продају субјекту јавне власти - органу који је донео акт о заштити (РС, АП, одн. јединица локалне самоуправе на чијем се подручју непокретност налази). Продавац је дужан да у понуди наведе цену и друге битне састојке уговора о продаји - субјекат јавне власти је дужан да се о понуди изјасни у року од 30 дана од дана пријема писане понуде. Ако понуда није прихваћена, власник може продати непокретност под истим или повољнијим условима од оних из понуде.
У случају повреде ппк, субјекат јавне власти може затевати поништење уговора о продаји. Тужба се може поднети суду на чијем подручју се непокретност налази у року од 90 дана, рачунајући од дана сазнања за закључење тог уговора, а

најкасније у року од 5 године од дана закључења уговора о продаји.

Према одредбама Закона о водама РС има **ппк водног земљишта** - земљиште на коме стално или повремено има воде: водно земљиште текуће воде, стајаће воде, напуштено корито и пешчани и шљунчани спруд који вода повремено плави и земљиште које вода плави услед радова у простору.

Власник који намерава да прода водно земљиште дужан је прво га понудити надлежном органу РС - понуда мора да садржи податке о водном земљишту, цену и остале услове продаје - ако се не изјасни у року од 30 дана сматра се да је понуду одбио. Ако не прихвати понуду, валасник може продати другоме али не по повољнијим условима за купца.

b) Посебни случајеви

i. Према Закону о шумама, **сопственик односно корисник шуме** дужан је да: спроводи мере заштите шуме, штити шуме и шумска земљушта од деградације и ерозије, итд. Шума је површина земљишта већа од 5 ари обрасла шумским дрвећем, као и шумски расадници у комплексу шума и семенске плантаже, као и заштитни појасеви дрвећа површине веће од 5 ари.

Закон о шумама прописује да је забрањено:

- пустошење и крчење шума;
- чиста сеча шума која није планирана као редован вид обнављања шума;
- сеча која није у складу са плановима газдовања шумама;
- сеча стабала заштићених и строго заштићених врста дрвећа;
- подбељивање стабала;
- паша, брст стоке као и жирење у шуми и предузимаењ других радњи прописаних ЗОШ.

ii. Законом о експропријацији прописано је да се непокретности могу **експроприсати или се својина на њима може ограничити** само у јавном интересу, утврђеном на основу закона, уз накнаду која не може бити нижа од тржишне.

iii. Закон о **пољопривредном земљишту** забрањује коришћење обрадивог пољопривредног земљишта I, II, III, IV и V катастарске класе у непољопривредне сврхе. За промену намене плаћа се накнада у корист буџета РС.

Забрањено је испуштање и одлагање опасних и штетних материја на пољопривредном земљишту и у каналима за наводњавање и одводњавање.

Власник одн. корисник пољопривредног земљишта је дужан:

- да обрадиво земљиште редовно обрађује и примењује мере прописане законом;
- да поступа као добар домаћин и по правилима кодекса добре пољопривредне праксе.

ОСНОВИ СТИЦАЊА ПРАВА СВОЈИНЕ

СТИЦАЊЕ ПРАВА СВОЈИНЕ

ОСНОВИ СТИЦАЊА

У складу са владајућом теоријском поделом основи стицања права својине могу се разврстати на деривативне и оригинарне.

Према ЗОСПО право својине се стиче по четири различита основа:

a) **по самом закону;**
b) **на основу правног посла;**
c) **наслеђивањем (законско –ориг.; тестамент – дерив.);**
d) **одлуком државног органа**

СТИЦАЊЕ СВОЈИНЕ НА ОСНОВУ ПРАВНОГ ПОСЛА(уговор и тестамент)

1. ДЕРИВАТИВНО СТИЦАЊЕ ПРАВА СВОЈИНЕ
(на основу правног посла)

Постоји ако стицалац (акципијенс) право својине изводи из права преносиоца (траденса), у истом или мањем обиму. Право својине се у овом случају преноси на основу правног посла, најчешће уговора.

Право својине претходника представља извор који условљава настанак права својине стицаоца. Претходник може на стицаоца пренети право у целини или у једном делу. У том случају постоји

транслативан пренос субјективних права, који се означава и као **сукцесија**.

- **Сингуларна сукцесија** - са претходника на правног следбеника се преноси једно или више тачно одређених (индивидуалних) права (и обавеза), али тако да следбеник не стиче сва права (и обавезе) претходника (прода му аутомобил).
- **Универзална сукцесија** - представља прелазак свих права и обавеза са претходника на следбеника на основу једног акта. Следбеник постаје ималац имовинскоправне целине у којој права и обавезе нису индивидуално одређене него на општи начин (наследник који наслеђује заоставштину или њен идеалан део али тако да улази у сва права и обавезе које су оставиоцу припадале у тренутку његове смрти).
- **Конститутиван пренос –** кад правни претходник на правног следбеника не преноси своје право у целини него делимично, одн. у ужем обиму, врши **конститутиван пренос** (правни претходник уговором у корист стицаоца конституише право службености на земљишној парцели која остаје и даље у његовој својини). Следбеник је истовремено и сингуларни сукцесор који само делимично улази у права претходника.

ОПШТЕ ПРЕТПОСТАВКЕ ЗА ДЕРИВАТИВНО СТИЦАЊЕ

Деривативно стицање права својине постоји, ако су испуњене одређене претпоставке:

1) **да преносилац има право својине на ствари која је предмет преношења на стицаоца**;
2) **да је ствар подобна да буде објекат права својине и стицања, а стицалац способан да стекне право својине на ту ствар** (све ствари које могу бити објекат права својине могу се преносити са преносиоца на стицаоца. Ствари које су изузете из промета, не могу (јавни путеви, улице, тргови). Право својине се не може стећи на стварима чије је преношење забрањено и од лица којима прописи забрањују стицање (физичка лица не могу на основу правног посла пуноважно стећи право својине на ватреном оружју чији је промет забрањен);
3) **да постоји пуноважан правни посао који је управљен на пренос права својине са преносиоца на стицаоца (*iustus titulus*)** - најчешћи правни посао којим се преноси право својине је уговор, али то може бити и једнострани правни посао, као што је тестамент. Релевантан је онај правни посао који има за предмет преношење права својине на акципијенса - уговор о продаји, поклону, размени, о доживотном издржавању,

уступању и расподели имовине за живота. То својство немају уговор о закупу, послузи, остави - немају за предмет преношење права својине на другу страну.

Заснивањем правног посла који има за предмет пренос права својине стицалац не стиче право својине на ствар, него **облигационо право** - овлашћење да у предвиђено време и на одређеном месту захтева предају ствари. Ако је преносилац не преда, стицалац може поднети тужбу суду и по доношењу правоснажне пресуде захтевати принудну предају ствари. Све до предаје ствари, преносилац задржава право својине.

Ако је правни основ за стицање права својине уговор, он мора бити пуноважан. Ако је уговор ништав, не може се стећи право својине. Ако је рушљив, биће конвалидиран и делује, ако се у објективном року од 3 године, одн. у субјективном року од 1 године не истакне захтев за поништење.

На непокретној ствари право својине на ствари преноси **само** онај правни посао који садржи **клаузулу интабуланди** - пуноважну изјаву воље земљишнокњижног власника усмерену на то да његова својина пређе на стицаоца. Право својине се најчешће преноси уговором о продаји, размени, поклону, доживотном издржавању, уступању и расподели имовине за живота. Уговор о промету непокретности закључује се у писаној форми, а потписи морају бити оверени - у супротном ништав је. После ступања на снагу свих одредаба Закона о јавном бележништву, уговор о промету непокретности мора, под претњом ништавости, бити сачињен у облику јавнобележничког записа.

4) **да постоји пуноважан начин стицања (*modus acquirendi*) који има стварноправно дејство (са преносиоца преноси право својине на стицаоца)**.
   - Начин стицања покретних ствари је предаја ствари стицаоцу: из руке у руку, симболична предаја, или сам уговор преноси право својине, а предаја се фингира.
   - Начин стицања права својине на непокретној ствари је упис у земљишни регистар.

СТИЦАЊЕ СВОЈ. НА ОСНОВУ ЗАКОНА **(зак. наслеђивање, закон, одлука држ.орг...)**

2.ОРИГИНАРНО СТИЦАЊЕ ПРАВА СВОЈИНЕ

Постоји ако правни следбеник своје право не изводи из права претходника него **из чињеница одређених законом** (ретко се

стиче директно на основу закона). Право својине које стицалац стиче нема свој корен ни у чијем праву, већ се право својине стиче на основу испуњења претпоставки одређених законом и по својој природи је оригинарно. Карактер оригинарног стицања има најчешће одлука суда и органа управе.

На основу претпоставки одређених законом (и на оригинаран начин) стиче се право својине:

a) уколико ниједно лице није то право имало у време стицања, одн. ако не постоји ранији власник;
b) ако се не зна да ли постоји власник те ствари;
c) када се ранији власник актом дереликције одрекао права својине на ствари.

Оригинарно се стиче право својине **које је имао ранији власник**, али је оно истиснуто правом својине стицаоца у случајевима предвиђеним законом (одржај, грађење на туђем земљишту, стицање од невласника, итд.).

Према ЗОСПО право својине се стиче:

- стварањем нове ствари;
- спајањем и мешањем;
- грађењем на туђем земљишту;
- одвајањем плодова;
- одржајем;
- од невласника;
- окупацијом;
- у случајевима одређеним другим законом.

Правило је да стицањем својине на основу закона престају сва стварна права која су до момента стицања постојала на тој ствари (право својине ранијег власника, плодоуживање, заложно право), али законом може бити другачије одређено.

Стварна права трећих лица, међутим, не престају ако је стицалац знао да та права постоје или је морао знати (одржај - морао знати да постоји службеност иако није уписана у земљишне књиге, с обзиром да је титулар права службености употребљавао пут на непокретности).

(Оригинарно стицање је стицање на основу правних чињеница међу којима као битна не фигурира и та да је одређено лице власник ствари у питању, без обзира, да ли ствар има власника или нема из чега следи да је стицање на стварима без власника увек оригинарно, али да оригинарно стицање може бити и на стварима које имају власника).

3.СТИЦАЊЕ НА ОСНОВУ ОДЛУКЕ ДРЖАВНОГ ОРГАНА

Суд или други државни орган, у одређеној правној ситуацији, може донети одлуку која је основ стицања права својине, ако су за то испуњене законом прописане претпостаке. Закон, осим тога, одређује и начин стицања права својине. Одлуке суда:

- решење о деоби ствари у сувласништву;
- решење о уређењу међа;
- решење суда у извршном поступку којим се досуђују ствари у поступку принудног извршења;
- пресуда суда којом се поништава ништав уговор, а ствар одузима у корист општине.

Мере аграрне реформе, национализације, експропријације, арондације и комасације спроводе се у управном поступку.

Стицањем права својине одлуком суда или другог државног органа не престају стварна права која су раније стекла друга лица на тој ствари, на основу одлуке суда или другог државног органа или на основу закона (нпр. службеност).

4.СТИЦАЊЕ НАСЛЕЂИВАЊЕМ И ОСТАВЉАЊЕМ ЛЕГАТА

Тестаментом може бити одређен наследник или легатар. Овај правни посао настаје изјавом воље завештаоца који за наследника или легатара може одредити физичка или правна лица. Наследник или легатар право изводи из права претходника, тако да је стицање на основу тестамента деривативно стицање права својине.

Законско наслеђивање, иако се изводи из права претходника, није деривативно већ оригинарно, јер не зависи од воље оставиоца него од чињеница које су законом прописане. Зависно од тих чињеница наследни део, на основу одлуке суда, може бити мањи или већи. То је оригинарно стицање ствари и права, јер се права не изводе из права претходника него из чињеница одређених законом и решења суда.

НАЧИН СТИЦАЊА ПРАВА СВОЈИНЕ

СТИЦАЊЕ СВОЈИНЕ НА НЕПОКРЕТНОСТИ

1.НАЧИН СТИЦАЊА НЕПОКРЕТНОСТИ

За стицање права својине на непокретним стварима, поред постојања пуноважног уговора, потребан је и одговарајући начин стицања. На основу правног посла право својине на непокретност стиче се **уписом у јавну књигу** или други дговарајући начин

одређен законом. Правни посао је основ за упис у јавну књигу ако садржи **клаузулу интабуланди** - изричиту изјаву претходника у тој књизи да пристаје да се, на основу тог правног посла, као ималац права својине упише стицалац. Стицалац не постаје власник ствари и када му је на основу пуноважног уговора непокретност предата али није извршен пренос у земљишним регистрима (конститутивно дејство уписа).

СТИЦАЊЕ ПРАВА СВОЈИНЕ НА ПОКРЕТНИМ СТВАРИМА и врсте предаје

2. НАЧИН СТИЦАЊА ПОКРЕТНИХ СТВАРИ

Ако постоји пуноважан правни основ, право својине на покретној ствари стицалац стиче кад му је ствар предата.

Предаја је релевантна само ако је учињена **са намером** да на стицаоца пренесе право својине одређене ствари и намере стицаоца да је стекне у својину. Преносилац и стицалац, сходно томе, морају имати пословну способност (ограничену или потпуну) која је потребна за изјављивање такве воље. Да би предаја ствари пренела право својине, она мора бити фактичка последица правног посла с којим је у каузалној вези.

Предмет предаје (ствар) мора бити могућ, допуштен и одређен, одн. одредив.

Право својине се може пренети предајом ствари само ако је преносилац власник те ствари (ако није - тако се на стицаоца преноси само држављина, која под одређеним претпоставкама, може бити основ за оригинарно стицање права својине - од невласника, одржај, итд.).

Предаја ствари је **извршена** када је ствар, на основу правног посла, прешла из самосталне државине преносиоца у самосталну државину стицаоца.

Предаја може бити:

1) **Права (физичка) - из руке у руку** - многе ситније ствари. Ако је ствар индивидуално одређена, предаје се управо та ствар, а ако је ствар одређена по роду, она се претходно мора индивидуализовати. Физичка предаја постоји и када се не предаје у руку јер је нпр. кабаста него се на прибавиоца преноси фактичка власт на ствари (пшеница доведена пред силос стицаоца где ће бити усладиштена).;

2) **Симболична предаја** - предаја **исправа** на основу којих стицалац може располагати тим стварима: предаја складишнице, товарног листа; или уређаја које омогућавају да стицалац ступи у државну покретних ствари - предаја кључева аутомобила; или издвајањем или означавањем ствари које значи предају ствари (предаја знацима);
3) **Фиктивна предаја** - право својине се **стиче у тренутку закључења** правног посла, а предаја се фингира;
   a) **Предаја кратком руком** (*traditio brevi manu*) - ствар се налази у државини стицаоца по неком правном основу (уговор о закупу) па са преносиоцем заснује правни посао о стицању права својине на тој ствари (уговор о продаји) - право својине се стиче у тренутку заснивања правног посла са преносиоцем;
   b) **Пренос права својине на стицаоца док ствар остаје у државини преносиоца** - супротно од претходног, право својине прелази на стицаоца у тренутку закључења правног посла, а ствар и даље остаје у државини преносица који на ствари стиче неко уже стварно или облигационо право нпр. по основу уговора о плодоуживању;
   c) **Пренос права својине на ствари која се не налази у рукама власника него трећег лица** - право својине на покретну ствар прелази на стицаоца у тренутку заснивања правног посла којим му је преносилац пренео право да захтева повраћај те ствари. Треће лице има право да истакне све приговоре према новом власнику које је имао и према ранијем.
   d) **Дистанциона предаја** - предаја робе лицу које, за купца, организује отпрему. У привредном праву изједначава се са физичком предајом ствари. Ризик за пропаст или оштећење ствари предате превозиоцу или лицу које организује отпрему, прелази на стицаоца у тренутку предаје ствари тим лицима.
   e) **Предаја ствари без преноса права својине** - у уговору о продаји продавац покретне ствари може се обавезати да преда ствар купцу одмах након закључења уговора уз задржавање права својине, све док купац не исплати цену у потпуности. Продајом и предајом ствари купац стиче овлашћење да је користи и држи, али не и да њоме располаже. Ризик случајне пропасти или оштећења ствари сноси купац од часа кад му је ствар предата, иако на њега није пренето право својине. Уколико купац не плати цену која

је доспела, продавац може да захтева њену исплату принудним путем или раскид уговора.

ДЕЈСТВО ПРЕДАЈЕ СТВАРИ

Уговор сам за себе не преноси право својине, **тек предаја ствари има стварноправно дејство**. Све док ствар није предао, иако је уговор закључен и он примио исплату продајне цене, право својине на ствари има преносилац и он сноси ризик пропасти или оштећења ствари.

Преносилац до предаје има право на одвајање плодова од ствари (ово уговорне стране могу другачије уредити).

Уколико преносилац не преда ствар у року одређеном за испуњење, а стицалац због тога претрпи штету, он има право захтевати накнаду штете.

Ако преносилац не жели да преда ствар, стицалац **не може** против њега поднети стварноправну тужбу (*actiones in rem*), јер није стекао право својине на ствари. Може поднети једино **облигациону тужбу** ради извршења уговора - предаје ствари. Тек на основу правоснажне и извршне пресуде, у поступку принудног извршења, ако то раније или у парицином року не учини преносилац, ствар ће се предати стицаоцу и тада на њој стиче право својине.

3.СТИЦАЊЕ ПРАВА СВОЈИНЕ НА ПОКРЕТНОЈ СТВАРИ У СЛУЧАЈУ ВИШЕСТРУКОГ ОТУЂЕЊА

Када је више лица засновало посебне правне послове ради стицања права својине на исту покретну ствар која је индивидуално одређена, то право стиче лице коме је ствар **прво предата** (*prior tempore potior iure* - први у времену јачи у праву). И овде се полази од претпоставке савесности. Својину, дакле, стиче оно лице коме је ствар прво предата у државину, под условом да је савесно и да су испуњене и све друге претпоставке за стицање својине.

Стварање нове ствари, Сједињење; Грађење на туђем земљишту; Сејање на туђем земљишту; Сађење на туђем земљишту; Одрон земље; Ново речно острво; Напуштено речно корито; Стицање својине одвајањем плдодова; Одржај; Стицање својине од невласника; Присвојење; Налаз изгубљене туђе ствари; Налаз скривеног блага; Експропријација; Комасација; Присвајање животиња и риба.

НАЈЧЕШЋИ СЛУЧАЈЕВИ ОРИГИНАРНОГ СТИЦАЊА ПРАВА СВОЈИНЕ

1.СТВАРАЊЕ НОВЕ СТВАРИ
(прерада, спецификација)

Подразумева улагање рада да би се од једне или више ствари добила нова ствар. Ово је могуће само код **покретних ствари**.
Израђена ствар настаје ако су испуњене следеће претпоставке:

1) да је уложен рад
2) да је коришћен материјал
3) да је радом од материјала створена нова ствар
4) да нова ствар има већу вредност (ако неко од туђег материјала изради нову ствар за себе).

- Ако је неко лице од свог материјала својим радом израдило нову ствар, оно стиче на њој право својине уз истовремени престанак права својине на материјалу.

  Ако је материјал туђи, и ако се ствар може без несразмерно великих трошкова вратити у пређашње стање или раставити, свакоме ће се вратити оно што је његово, и сматра се да нова ствар није ни настала.
- Када власник материјала закључи уговор са другим лицем - прерађивачем (најчешће уговор о делу), на основу којег је оно, од материјала који му је предао власник, израдио нову ствар, право својине на новој ствари припада власнику материјала. Истовремено престаје право својине на материјалу од којег је ствар израђена.
- Ако је прерађивач употребио туђи материјал и од њега израдио нову ствар, он на њој стиче својину - кумулативни услови:
  - ако је прерађивач од туђег материјала израдио нову ствар за себе;
  - да је савестан (није знао и није морао знати да је материјал туђ), савесност се претпоставља;
  - ако је вредност рада већа од вредности материјала (ако су једнаке настаје сусвојина). Вредност рада и материјала утврђује се у време завршетка израде ствари, тј. стицања права својине.

2.СЈЕДИЊЕЊЕ - СПАЈАЊЕ И МЕШАЊЕ

То је фактичка промена, **настала природним догађајем или вољном односно невољном радњом**, на основу које од две или више ствари настаје једна **нова ствар**.

Спајање и мешање настаје ако су ствари **у својини два или више власника ствари**. Овај институт се примењује када су све спојене ствари покретне. На спајање покретне ствари са непокретном примењују се посебна правила (грађење на туђем земљишту, сејање и сађење).

Када је спајање или мешање предузето **на основу уговора** власника спојених или помешаних ствари или другог правног основа, правна судбина тако настале ствари регулише се тим уговором, одн. тим основом.

Ако је спајање или мешање настало **без правног основа**, сматра се да се ствари не могу раздвојити ако би због тога настала знатна штета или несразмерни трошкови, без обзира на то што би се физички могле раздвојити. У супротном се ствари раздвајају и све се враћа у пређашње стање - сваком власнику се враћа оно што је његово, а онај који је претрпео штету - захтев за накнаду штете по правилима облигационог права.

На новој ствари насталој спајањем или мешањем настаје **право сусвојине** у корист дотадашњих власника, и то сразмерно вредности које су поједине ствари имале у тренутку сједињења.

Ако је неко од власника био несавестан у тренутку сједињења, савестан власник може захтевати у року од 1 године од таквог сједињења ствари:

a) да му цела ствар припадне у својину;
b) да цела ствар припадне несавесном власнику.

Савесност се претпоставља. Власник је несавестан ако је намерно или крајњом непажњом извршио сједињење ствари.

Посебна правила важе за помешане или спојене ствари **два** власника. При том није битно да ли су власници били савесни или несавесни. Једна од две сједињене ствари, осим тога, мора имати незнатну вредност у односу на другу (одређује суд у сваком појединим случају, и узима се у обзир незнатна вредност сједињене ствари у односу на другу ствар са којом је сједињена, а не у односу на ствари уопште. То се процењује у тренутку сједињења).
Ако једна ствар има незнатну вредност у односу на другу, власник вредније ствари стиче право својине на новој ствари - друго лице може у року од 1 године од дана сједињења да захтева накнаду тржишне вредности своје ствари. Рок је преклузиван и његовим протеком губи се само право.

3.ГРАЂЕЊЕ НА ТУЂЕМ ЗЕМЉИШТУ

Важи правило *superficies solo credit* - да **власнику земљишта** припада све што је спојено са земљиштем, тако да грађевина дели правну судбину земљишта.
Ако једно лице својим материјалом и радом сагради зграду или другу грађевину на земљишту на коме друго лице има право својине, а да између њих **није закључен никакав уговор** могуће је више ситуација:

1. **Градитељ савестан, а власник земљишта несавестан** (знао за градњу и није се одмах успротивио) - градитељ стиче право својине на објекту, на земљишту на ком је изграђен, као и на земљишту које је неопходно за редовну употребу објекта. Власник земљишта - 3 године од сазнања за завршену градњу, а најкасније 10 година од завршене градње има право да тражи да му градитељ накнади вредност земљишта у висини прометне цене у време доношења судске одлуке.
2. **Градитељ савестан или несавестан, а власник земљишта савестан** (одмах се успротивио) – власник земљишта може алтернативно захтевати:
   - да му припадне право својине на објекту (у том случају власник земљишта је дужан да накнади градитељу за објекат у висини просечне грађевинске цене објекта у месту у коме се налази у време доношења судске одлуке);
   - да градитељ поруши објекат и врати земљиште у првобитно стање (суд може одлучити да се не поруши);
   - да му градитељ исплати прометну вредност земљишта.

   Овај избор власник земљишта може остварити најкасније у року од 3 године од дана завршене изградње грађевинског објекта. По истеку рока, градитељ постаје власник објекта и земљишта, а власник земљишта може захтевати исплату прометне цене земљишта.
3. **Градитељ и власник земљишта савесни** - више ситуација:
   a) грађевински објекат вреди знатно више од земљишта - оба припадају градитељу, накнада власнику земљишта по прометној цени земљишта;
   b) вредност земљишта знатно већа - суд на захтев власника земљишта (захтев може поднети у року од 3 године од завршетка изградње) објекат досуђује њему, надокнада градитељу у висини просечне цене грађевинске обј.;
   c) вредности приближно једнаке - суд и једно и друго досуђује градитељу или власнику земљишта, водећи

рачуна о њиховим потребама, а нарочито стамбеним приликама, накнада другој страни.

4.СЕЈАЊЕ НА ТУЂЕМ ЗЕМЉИШТУ

То је **прираштај** који настаје радњом једног лица које сеје своје семе биља на туђем земљишту.
Спаја се покретна ствар са непокретном. Важи правило ***superficies solo credit***.
Више ситуација:

- **a)** Сејач несавестан (знао је да је земљиште туђе) - род припада власнику земљишта који није дужан накнадити трошкове семена и рада. Има и право на накнаду штете насталу сејањем;
- **b)** Сејач и власник савесни - род припада власнику који је дужан да сејачу накнади уложено семе и рад, највише до висине прихода који је остварио са земљишта;
- **c)** Сејач савестан, а власник несавестан (није сејача на време опоменуо) - род се дели као да је између њих закључен уговор о закупу;
- **d)** Сејач и власник несавесни - род припада власнику земљишта који је дужан да сејачу накнади уложено семе и рад, највише до висине прихода који је остварио са земљишта.

5.САЂЕЊЕ НА ТУЂЕМ ЗЕМЉИШТУ

То је вештачки **прираштај** који настаје сађењем саднице (покретне ствари) на туђем земљишту. Важи правило ***superficies solo credit***. Чињеница савесности утиче на односе између садиоца и власника земљишта:

- **a)** Садилац савестан, а власник несавестан - власник земљишта је дужан да садиоцу накнади вредност садница и рада, највише до износа користи коју је имао од сађења. Нема право да тражи враћање земљишта у првобитно стање;
- **b)** Обе стране савесне или несавесне - настају исти правни односи, с тим што је власник овлашћен да почупа саднице, или да захтева да се почупају без накнаде.

6.ОДРОН ЗЕМЉЕ. НАНОС

Правила о стицању права својине одроном земље – СГЗ ,,Она пак земља, коју би вода силом од једне обале отикула, неће припасти оном господару обале куда је однесена, но само у оном случају, ако

би пређашњи господар њу оставио; које се подразумева онда, кад њу за годину дана радио, или се користио не би.''

Нанос је ,,она земља коју би вода мало – помало на једну обалу нанела''. Тако нанесена земља на прибрежну обалу ,, припашће господару обале''.

7.НОВО РЕЧНО ОСТРВО

У случају да се у реци појави **ново острво**, оно ће постати објекат јавне својине.
Острва настала услед рачвања реке или плављењем реке у више рукаваца, остају и даље у својини дотадашњих власника.

8.НАПУШТЕНО РЕЧНО КОРИТО

Напуштено речно корито (вода се повукла или пресушила) остаје и даље објекат јавне својине. У јавној својини је и водоток, без обзира на то што нема воде.

9.СТИЦАЊЕ СВОЈИНЕ ОДВАЈАЊЕМ ПЛОДОВА

Право својине на плодове које ствар даје припада власнику ствари.
Плод **постаје самостална ствар** (и посебан објекат права својине) одвајањем од матичне ствари. Одвајање може настати деловањем природних закона, радњом или комбинацијом ова два.

Плодови су **приходи** који настају од неке ствари. Најчешће се јављају периодично, намењени су за одвајање и не исцрпљују супстанцу ствари из које произлазе.
Подела плодова:

a) **Природни плодови** - органски произилазе из неке ствари, не умањују њену супстанцу, а настају без улагања људског рада (самоникло јестиво биље);
b) **Индустријски плодови** - настају улагањем људског рада и уз помоћ природе (културе воћа и поврћа);
c) **Цивилни плодови** - произилазе из неког правног односа. Испољавају се у новчаном виду, а изузетно у виду других ствари одређених по роду (закупнина из уговора о закупу).

Све док се не одвоји, плод је саставни део ствари и у својини власника те ствари. Такви, висећи плодови, деле судбину главне ствари. Плодови постају самосталне ствари тек одвајањем. Убрани плодови су не само одвојени него и у државини стицаоца.

Ако се од матичне ствари одвоји део ствари и постане телесно самосталан, на њега се примењују правила која важе за плодове.

Правило је да плод или део одвојен од матичне ствари припада власнику ствари.

Изузетак: када неко лице као самосталан држалац држи туђу ствар (закупац, плодоуживалац), а од ње се одвоје плодови или други делови ствари, држалац стиче право својине на плодове у тренутку њиховог одвајања, а не власник ствари.

Лице чија је државина била савесна, а ствар мора вратити на основу власничке тужбе за враћање ствари или тужбе из претпостављене својине, дужан је да врати ствар власнику са плодовима који још нису убрани. Није дужан да врати ствари које је пропустио да убере, које је убрао, а затим потрошио или отуђио.

Супротно томе, све то мора кад је несавестан. Савестан држалац постаје несавестан од тренутка **кад му је тужба достављена**, али власник може доказивати да је савестан држалац постао несавестан и пре достављања тужбе.

СТИЦАЊЕ СВОЈИНЕ ОДРЖАЈЕМ

10. ОДРЖАЈ (USUCAPIO)

Представља државину ствари која траје одређено време и на основу које се стиче право својине. То је претварање једног фактичког стања, које је трајало извесно време, у правно стање. На основу одржаја **оригинарно се** стиче право својине на покретним и непокретним стварима. Свако физичко и право лице може стећи право својине одржајем.

Он производи дејства само ако има одређене квалитете и траје законом одређено време. Државина мора представљати стварну фактичку власт на ствари и трајати све време које је законом одређено као рок одржаја.

Зависно од квалитета државине, одржај може бити:

1) **Редован одржај** - постоји кад је државина
   a) **савесна** (савестан је онај држалац који основано сматра да има пуноважан п основ за државину права својине, он је у доброј вери, али у заблуди. Држалац је несавестан ако не зна или не може знати да ствар коју држи није његова)**,**
   b) **законита** (законита ако је заснована на пуноважном правном послу, а незаконита државина је она која није заснована на пуноважном правном послу. Незаконити држалац је нпр лопов, купац из поништеног уговора о продаји),
   c) а **траје и законом одређено време**.

Ово је квалификовани одржај и траје краће од ванредног. Редован одржај за покретне ствари је **3 године**, а за непокретне

10 година. Време потребно за одржај почиње оног дана кад је држалац ступио у државину ствари, а завршава се истеком последњег дана времена потребног за одржај. У то време се урачунава и време за које су претходници садашњег држаоца држали ствар као савесни и законити држаоци, односно као савесни држаоци.

ВАНРЕДНИ ОДРЖАЈ

2) **Ванредан одржај** - стицање права својине на основу
   a) **савесног одржаја**,
   b) **који је трајао законом одређено време**.

Он је мање квалификован од редовног (не захтева се да је државина и законита) због чега су рокови за одржај дужи (**10 година** за покретне и **20** за непокретне ствари). У то време се урачунава и време за које су претходници садашњег држаоца држали ствар као савесни држаоци или и савесни и законити. Ово урачунавање времена одржаја претходника назива се **акцесија**.

Наследник постаје савестан држалац од тренутка отварања наслеђа и у случају када је оставилац био несавестан држалац, а наследник то није знао нити је могао знати.

РАЧУНАЊЕ ВРЕМЕНА (прекид и застој одржаја)

Време потребно за одржаја почиње оног дана кад је држалац ступио у државину ствари, а завршава се истеком последњег дана времена потребног за одржај. Време одржаја наследника почиње од дана отварања наслеђа (наслеђе се отвара смрћу оставиоца, а исто дејство има и проглашење несталог лица за умрло).

На прекид односно застој одржаја сходно се примењују одредбе о прекиду, односно застоју застарелости потраживања.

После прекида одрежаја рок за одржај почиње тећи изнова, а време протекло пре прекида не рачуна се у законом одређени рок одржаја.

Ако одржај није могао да почне да тече због застоја – законом одређеног узрока, он почиње да тече кад тај узрок престане. Кад је одржај почео тећи пре него је настао застој, он наставља да тече кад престане узрок застоја, а време које је текло пре настанка застоја рачуна се у законом одређени рок одржаја.

СТИЦАЊЕ ОД НЕВЛАСНИКА

11. СТИЦАЊЕ СВОЈИНЕ ОД НЕВЛАСНИКА

Стицање права својине од невласника представља **одступање од правила** да преносилац другоме не може уступити више права него што сам има. Право својине се може стећи од невласника ако су испуњене одређене опште и посебне претпоставке.

Опште претпоставке (кумулативно):

a) да је стицалац савестан;
b) да је ствар покретна;
c) да је правни посао на основу кога је ствар пренесена на стицаоца теретан;
d) да је ствар предата стицаоцу.

Поред ових, које морају бити кумулативно испуњене, мора бити и једна од следећих **посебних претпоставки**:

a) да је ствар прибављена од невласника који у оквиру своје делатности ставља у промет такве ствари (златни накит - златара - украден);
b) да је ствар прибављена од невласника коме је власник предао ствар у државину на основу правног посла који није основ за прибављање права својине (уговор о остави);
c) да је ствар купљена на јавној продаји.

Ранији власник је овлашћен да од савесног стицаоца захтева да му ствар врати уз накнаду по тржишној цени, али само ако та ствар има за њега посебан значај и ако је захтев поднесен пре истека **1 године** од стицања права својине од невласника на ту ствар.

12. ПРИСВОЈЕЊЕ (ОКУПАЦИЈА)

То је узимање у државину **ничијих ствари** са намером да се на њима заснује право својине. За то је неопходно остварење следећих претпоставки:

1) да је ствар **покретна**;
2) да је покретна ствар **ничија** (ако није у својини ниједног лица или је била, али се оно одрекло права својине - дереликција);
3) да окупант узме ствар у државину **са намером** да на њој стекне право својине (државина мора бити самостална - да је окупант држи као да је њен власник);
4) да закон **није искључио стицање** права својине на тој ствари.

Одређена добра је могуће стећи окупацијом само на основу посебне дозволе (рудна богатства, воде, дивљач).

Ако је непокретност напуштена, не може се стећи право својине окупацијом, јер она, по сили закона, прелази у државну својину у тренутку напуштања.

13. НАЛАЗ ИЗГУБЉЕНЕ ТУЂЕ СТВАРИ

Изгубљена ствар - покретна ствар која, без воље власника, односно држаоца, више није у његовој фактичкој власти због чега му није познато где се налази.
Затурена ствар - ствар која се и даље налази у фактичкој власти власника али он не зна тачно где.
Дерелинквирана ствар - напуштена од власника - када он на несумњив начин изрази вољу да не жели више да је држи.

14. НАЛАЗ СКРИВЕНОГ БЛАГА

Скривено благо су покретне ствари - драгоцености (злато, сребо, накит, драго камење) које су у непокретности биле скривене или су изгубљене или постале недоступне власнику - закопане у земљу, узидане у зграду, одложене у пећину, потонуле на дно мора, тако дуго да се њихов власник не може пронаћи. Разликују се од затурених ствари, јер затурена ствар **није изашла из државине њеног титулара**.

Изгубљена ствар може постати скривено благо ако их је ималац сакрио на неко место ,, па је то место заборавио или је умро, а ником га није показао''.

Изгубљено благо се по правилу састоји од више ствари. Тада све ствари које чине благо имају својство збирне ствари.

Својство покретне ствари и блага, драгоцености задржавају и ако су се због протека времена, помешале или спојиле са непокретности, али тако да се могу одвојити од ње – у супротном су саставни део непокретности и немају обележје блага.

Благо су само оне ствари за које се основано претпоставља да су биле у нечијој својини. Сходно томе метеорити пали на земљу, кости диносаурса и сл. немају то обележје.Ко ван организованог истраживања (археологија) ископа из земље, одн. извади из воде добро **које ужива претходну заштиту**, дужан је о томе одмах, а најкасније у року од 24 часа, да обавести надлежну установу заштите културних добара и министарство унутрашњих послова. Налазачу припада новчана награда, ако у отркивању нису коришћена средства буџета.

Нема позитивних прописа о налазу скривеног блага које не ужива претходну заштиту.

15. ЕКСПРОПРИЈАЦИЈА

То је **принудно преношење непокретности** из приватне својине у јавну својину **или њено ограничење**, у јавном интересу, утврђеном на основу закона, уз накнаду која не може бити нижа од тржишне. Могу се експроприсати: земљиште, зграде и други грађевински објекти.

Може бити потпуна (мења се сопственик на експроприсаној непокретности) и непотпуна (ограничава се право својине власника непокретности).

Експропријација се може вршити за потребе РС, АП, града, града београда, општине, јавних фондова, јавних предузећа, итд.

Влада може утврдити јавни интерес за експропријацију ако је она неопходна за изградњу објеката у области образовања, здравства, социјалне заштите, културе, спотра, итд.

Предлог за експ може поднети корисник експ ако је претходно утврђен јавни интерес за експ непокретности - општинској управи општине на чијој се територији налази непокретност предложена за експ - у року од 1 године од дана утврђивања јавног интереса. Поступак спроводи и решење доноси служба општинске управе надлежна за имовинскоправне послове на чијој се територији налази та непокретност. Ако је предлог основан орган управе ће донети решење о експ. после правоснажности решења општинска управа је дужна да без одлагања закаже и одржи расправу за споразумно одређивање накнаде за експ непокретност. Споразум о новчаној накнади извршава надлежни суд, а споразум о другим облицима накнаде извршава општинска управа.

Ако се споразум о накнади не постигне у року од 2 месеца од дана правоснажности решења о експ, општинска управа доставиће то решење надлежном основном суду ради утврђивања накнаде.

16. КОМАСАЦИЈА

То је одузимање власницима земљишта које је уситњено или има неправилан облик на једном подручју (комасационо подручје), да би се у виду правилнијих парцела на основу акта државног органа, у општем интересу, доделило истим власницима или ради изградње објеката у општој употреби.

Уситњене земљишне парцеле, у управном поступку, одузимају се власницима и укључују у комасациону масу, из које се затим земљиште прерасподељује, тако да се ранијим власницима даје одговарајуће земљиште које је правилније и погодније за пољопривредну обраду.

Уређење територије комасацијом врши се на основу програма комасације који доноси скупштина јединице локалне самоуправе, уз сагласност Министарства.

Сваки власник односно корисник земљишта добија из комасационе масе земљиште одговарајуће вредности, приближно једнаке културе, удаљености и положаја као претходно. Сваки учесник комасације мора да добије земљиште правилнијег облика и на мањем броју места него што је унео у комасациону масу.

17. ПРИСВАЈАЊЕ ЖИВОТИЊА И РИБА

Питоме и припитомљене животиње су, по правилу, у нечијој својини и стичу се као неживе ствари. Дивљач, птице, рибе у језерима и рекама представљају природно богатство које се ловом и риболовом, у складу са законима, може стећи у својину на основу административне дозволе за лов и риболов коју је издао надлежни орган управе.

+ **НАЦИОНАЛИЗАЦИЈА И ДР. НАЧИНИ ОДУЗИМАЊА СТВАРИ ПРАВА; РЕСТИТУЦИЈА** - прочитати

ЗАШТИТА И ПРЕСТАНАК ПРАВА СВОЈИНЕ

СВОЈИНСКЕ ТУЖБЕ

ЗАШТИТА ПРАВА СВОЈИНЕ

Право својине је **субјективно апсолутно грађанско право**. Оно може бити повређено одузимањем ствари власнику или сметањем тог права.

Тада настаје захтев власника за заштиту права својине - овлашћење на подношење својинске (петиторне) тужбе:

1) Власник коме је одузета индивидуално одређена ствар овлашћен је на подношење **реивиндикационе тужбе.**
2) Законити и савесни (квалификовани) држалац ствари такође је овлашћен на подношење својинске тужбе у случају одузимања ствари – **публицијанске тужбе.**
3) Ако треће лице неосновано узнемирава власника или претпостављеног власника (на други начин, а не одузимањем ствари) они могу поднети – **негаторну тужбу.**

РЕИВИНДИКАЦИОНА ТУЖБА каква је

1. РЕИВИНДИКАЦИОНА ТУЖБА (*actio rei vindicatio*)

Реивиндикациону тужбу може поднети **власник индивидуално одређене ствари** који је престао бити њен држалац, против држаоца ствари.

Да би тужбени захтев био усвојен, тужилац мора доказати да на ствари има право својине, као и да се ствар налази у фактичкој власти туженог.

Право на подношење ове тужбе **не застарева**.

Тужилац мора доказати да постоје чињенице на основу којих је постао власник ствари - изводом из земљишног регистра или подношењем тапије ако су непокретности уписане или издата тапија. У свим осталим случајевима деривативног стицања, доказује постојање правног основа стицања и право својине претходника на тој ствари, као и начина стицања. Ако није уписан или нема тапију, најчешће се позива на одржај - мора доказати чињенице из којих произилази да је одржајем стекао право својине.

Тужилац може захтевати враћање само индивидуално одређене ствари, а ако му је одузета генерична ствар, он може поднети тужбу због неоснованог обогаћења или накнаде штете.

Тужилац мора доказати да се ствар налази у фактичкој власти туженог.

Тужени може истицати против тужбе више приговора, са циљем да докаже да има право на државину ствари:

a) може доказати да је он постао власник ствари на основу уговора са тужиоцем који му је ствар предао;
b) да су тврдње тужиоца да је постао власник ствари нетачне (да нема савесну државину за редован одржај);
c) да тужилац још нема право да захтева ствар назад (он је закупац а закупни рок није протекао), због чега се тужбени захтев одбија као преурањен.

Ако је тужбени захтев усвојен, тужени се обавезује да ствар врати тужиоцу.

- **Савестан држалац** - предаје ствар са плодовима који још нису убрани. Није дужан да плати накнаду за коришћење ствари нити одговара за погоршање и пропаст ствари.
- **Несавестан** - мора да врати све плодове, надокнадити вредност убраних које је потрошио, отуђио или уништио, као и вредност плодова које је пропустио да убере.

ПУБЛИЦИЈАНСКА ТУЖБА

2. ПУБЛИЦИЈАНСКА ТУЖБА (*actio publiciana*)

Публицијанском тужбом **квалификовани (савесни и законити) држалац ствари** захтева враћање индивидуално одређене ствари од држаоца код кога се налази без правног основа или по слабијем правном основу. То је својинска тужба, која **не застарева**.
*__Квалификована државина__ је она која је истовремено законита својинска, савесна (и права, а не манљива).

Тужилац мора доказати да је индивидуално одређену ствар стекао по пуноважном правном основу (на основу правног посла) и на законит начин (тј. да је имао закониту државину, при чему се савесност претпоставља). Овом тужбом **тужилац доказује јаче право на државину**. Тако ће тужба бити основана ако је тужени несавестан или је савестан, али је ствар стекао без пуноважног правног основа или по слабијем правном основу.

Када се два лица сматрају претпостављеним (савесни) власницима исте ствари, јачи правни основ има лице које је ствар стекло теретним правним послом. Ако су правни основи лица исте јачине (обе стране имају савесну државину и ствар стекли на основу теретног правног посла) првенство има лице код кога се ствар налази (обе стране имају **савесну** државину, тужилац је стекао ствар на основу уговора о продаји, а тужени на основу уговора о размени).
*__Претпостављени власник –__ лице које је прибавило индивидуално одређену ствар по правном основу и на законит начин, а није знало или није могло знати да није постало власник.

Ову тужбу може поднети и власник ствари да би избегао доказивање да је његов претходник власник ствари.

Тужени у спору може истаћи приговор да је власник ствари; да има јачи правни основ за државину; или исти основ за државину као тужилац (тужени би и тада имао првенство јер држи ствар).

НЕГАТОРНА ТУЖБА

3. НЕГАТОРНА ТУЖБА - ТУЖБА ЗБОГ УЗНЕМИРАВАЊА (*actio negatoria*)

Негаторна тужба је својинска тужба власника (држаоца) против свакога ко га узнемирава на други начин, а не одузимањем ствари.

Ова тужба је слична тужби због сметања државине, тако да власник (држалац) може поднети или државинску или негаторну тужбу. Предност негаторне тужбе је што **не застарева**.

Она се може подићи ако су остварене следеће претпоставке:

a) да једно лице узнемирава власника или држаоца ствари (истичући да има неко право којим ограничава права власника одн. држаоца - нпр. да има право службености);

b) да је узнемиравање неосновано, тј. противправно;

c) да узнемиравање постоји у време подношења тужбе.

Тужбу подноси власник (држалац) покретне или непокретне ствари. Он претходно мора доказати да је власник или претпостављени власник ствари. Не мора доказивати правни основ стицања ствари, а ни начин, **него само државину**, при чему се савесност државине претпоставља. Осим тога, мора доказати да га тужени неосновано (противправно) узнемирава.

Тужилац тужбом може захтевати и повраћај у пређашње стање (да тужени уклони са земљишта предмет који прави сметњу), а у случају имисија - спречавање настанка штете одн. њено свођење у нормалне границе (уградња филтера на димњаку фабрике). У тужби се, по правилу, захтева да такво узнемиравање убудуће престане. Ако је тим узнемиравањем проузрокована штета, власник има право да захтева накнаду по општим правилима о накнади штете.

ПРЕСТАНАК ПРАВА СВОЈИНЕ

Право својине може престати **релативно** - један субјекат престаје да буде власник ствари, али право својине на њој стиче други субјект. Право својине на ствари престаје **апсолутно** ако је она уништена.

Право својине престаје:

1) Напуштањем ствари (дереликција) - ствар се смарта напуштеном ако њен власник, на несумњив начин, изрази слободно вољу да се одриче права својине на њој. Воља може бити изражена на различите начине: речима, уобичајеним знацима, конклудентним радњама, с тим што је правно релевантна само слободна и озбиљна воља.

Власник **непокретности** може се одрећи права својине на њој у форми која је прописана за упис у земљишни регистар. Дејство одрицања, међутим, настаје тек кад се у ЗР изврши брисање ранијег власника. Напуштена непокретност прелази у државну својину у тренутку њеног напуштања.

2) Право својине које одређено лице има на ствари престаје кад **друго лице стекне право својине на ту ствар** (право својине на ствари и даље остаје, али је промењен њен титулар).
3) Право својине у потпуности (апсолутно) престаје **када је ствар потпуно пропала**, јер више уопште не може бити објекат права својине. На остатке пропале ствари власник задржава право својине. Ако се оштећена ствар може поправити, право својине на њој не престаје.
4) Право својине престаје и **кад ствар прирасте другој ствари** тако да постане њен део, који није од ње правно одвојен нити се може физички одвојити без несразмерних трошкова.
5) Закон може прописати да једна ствар не може бити у својини или одређеној врсти својине - нпр. приватној својини, јер је проглашена јавном својином.

СУСВОЈИНА

СУСВОЈИНА

ПОЈАМ

Сусвојина је право својине два или више лица на истој, физички неподељеној ствари, одређена **у идеалном (аликвотном) делу и сразмери према целој ствари**, али тако да сви сувласници (са својим сувласничким деловима) имају онолико права колико има један искључиви власник ствари. Делови сувласника одређени су разломком, процентом или децималним бројем (1/3).

Ствар која је предмет сусвојине није физички подељена него је **подељено право својине** према идеалним деловима. Све ствари које су објекат права својине, по правилу, могу бити и објекат сусвојине. Титулари сусвојине су физичка и правна лица. Сусвојина може постојати и на неподељеној ствари чији су делови у различитим облицима својине.

ВРШЕЊЕ СУСВОЈИНЕ

1. ИДЕАЛНИ ДЕО СУВЛАСНИКА НА СТВАРИ И

2. ОВЛАШЋЕЊЕ СУВЛАСНИКА ДА РАСПОЛАЖЕ СА СТВАРИ

Идеални део ствари се, у правном промету, сматра самосталном ствари. Сходно томе, сувласник може располагати својим делом без сагласности осталих сувласника. Сувласник може свој део продати, поклонити или разменити, може конституисати сва стварна права којима се не задире у ствар, него у плодове који проистичу из ствари (хипотеку, залогу на покретној ствари, реалне терете, право плодоуживања, али не и стварну службеност, јер се простире на целу непокретност). У случају да сувласник продаје свој део, остали сувласници имају право прече куповине. Сувласник **није овлашћен да располаже физичким (реалним) делом ствари**, а ни да предузима материјалне радње према целој ствари.

ОДРИЦАЊЕ ОД СУВЛАСНИЧКОГ ДЕЛА

Сувласник идеалног дела **непокретности** се може самостално одрећи од свог сувласничког дела, ако његов део није оптерећен хипотеком или другим стварним теретом. Изјава о одрицању непокретности даје су у форми прописаној за упис у земљишнин регистар. Брисањем у земљишном регистру права сусвојине дотадашњег власника, његов идеални део постаје државна својина.
Сувласник се може одрећи свог сувласничког дела и напустити судржавину, али у држави те ствари остају други сувласници. ЗОСПО није регулисао посебно ову правну ситуацију, па се на овај институт примењују општа правила о одрицању.

ВРШЕЊЕ ПРАВА СУСВОЈИНЕ НА ЦЕЛОЈ СТВАР

Овлашћења сувласника **нису подељена по појединим овлашћењима** (један да држи ствар, други да је користи а трећи располаже), него по обиму, тако да он има право на вршење свих овлашћења која припадају једном искључивом власнику ствари (сразмерно свом идеалном делу), али тако да не повређује права осталих сувласника.

Сувласници своја овлашћења држања, коришћења или употребе ствари извршавају на целој ствари. Сваки сувласник је власник оног идеалног дела ствари који одговара његовом сувласничком делу. У односу на идеални део сувласник има сва овлашћења власника, ако их, с обзиром на природу идеалног дела, може извршавати. Тако се државина ствари може остваривати истовремено од свих сувласника (заједно косе траву на парцели) или наизменично (наизменично користе трактор). Бројни односи између сувласника уређују се њиховом вољом, а ако то не може, примењује се ЗОСПО.

- **СУДРЖАВИНА СТВАРИ** - Сувласник има право да ствар држи и да се њоме користи сразмерном свом идеалном делу, не

повређујући права осталих сувласника. Сваки сувласник има право на непосредну или посредну судржавину ствари. Уколико је повређена, он има право да је заштити путем самопомоћи или судском путем - подношењем тужбе против трећег лица због самовласног сметања.

Судржалац може штитити државину и од других судржалаца:

a) ако су га остали судржаоци потпуно искључили од дотадашње судржавине или га ометају у судржавини;

b) ако су му остали судржаоци битно ограничили дотадашњи начин извршавања фактичке власти на ствари.

Сувласници могу донети **одлуку** којом ће међусобно поделити државину ствари, али и извршавање свих или неких сувласничких овлашћења. Та одлука (као и њен опозив или измена) представља **посао редовног управљања,** па је за њено доношење потребна **сагласност сувласника чији делови чине више од једне половине**. Ако не донесу овакву одлуку, сувласник има право да врши своја овлашћења све док не повређује права осталих сувласника.

- **КОРИШЋЕЊЕ СТВАРИ –** сувласник има право да користи ствар сразмерно свом идеалном делу, али коришћење не мора увек бити сразмерно идеалном делу сувласника. Тако кад се употребом ствари не исцрпљују њена корисна својства, није неопходно да се сувласнику органичи употреба сразмерно његовом делу, него у мери која не повређује права осталих сувласника.

- **ПЛОДОВИ, ДРУГЕ КОРИСТИ, ТРОШКОВИ И ТЕРЕТИ –** сувласници могу својим **споразумом** регулисати поделу плодова и других користи од ствари, као и сношење трошкова и терета - то представља **послове ванредног управљања** Зстварима за шта је потребна **сагласност свих сувласника**. Ако нема оваквог споразума, требало би плодове и друге користи међу сувласницима делити сразмерно величини њихових међусобних делова.

3.УПРАВЉАЊЕ СТВАРЈУ

Сувласник има право да заједно са осталим сувласницима управља стварју, без обзира на величину свог сувласничког дела. Уколико неки сувласник предузме посао на ствари која је у сувласништву,

без сагласности осталих сувласника, на тај однос примењиваће се правила **пословодства без налога**.

1) **Послови редовног управљања** - послови редовног одржавања ствари, ради очувања њених својстава, да би се могла редовно, уобичајено користити. Закон није одредио тачно који су то послови, а у случају спора стандард редовног управљања ће конкретизовати суд. У ове послове се могу уврстити: држање ствари на месту које ће очувати њена својства, поправке ствари, обављање редовног сервиса, обрађивање земље, сетва, жетва, продаја плодова, итд.

   За предузимање послова редовног управљања потребна је сагласност сувласника чији делови чине више од једне половине ствари.

   У случају да **сагласности нема**, сувласници не могу донети одлуку о редовном управљању са ствари, али може је донети суд, ако су испуњене одређене претпоставке:

   a) ако због поделе гласова сувласника није постигнута потребна сагласност;
   b) предузимање посла је неопходно за редовно одржавање ствари;
   c) да је неко од сувласника поднео основном суду предлог (предлог се подноси суду на чијем се подручју ствар налази, а ако се налази на подручју више судова, предлог се може поднети сваком од њих).

   По пријему предлога суд ће на рочиште позвати сва заинтересована лица и помоћи ће им да споразумно уреде начин управљања стварју. Ако постигну договор - суд ће га унети у записник као **судско поравнање**. Ако не постигну договор - суд ће извести доказе и на основу резултата целокупног расправљања донети решење, којим ће уредити начин управљања стварју.

2) **Послови ванредног управљања** - послови који прелазе оквир редовног управљања и потребна је сагласност (једногласност) свих сувласника:
   - промена намене ствари;
   - издавање ствари у закуп;
   - заснивање хипотеке на целој ствари;
   - заснивање службености;
   - веће поправке или препправке ствари које нису нужне за њено одржавање, итд.

   Сваки сувласник, независно од величине свог сувласничког дела, има право вета и може спречити доношење одлуке која се односи на целу ствар. Сагласност свих сувласника је нужна и у

случају да се отуђује цела ствар, заснива залога на целој покретној свари, хипотека на целој ствари, оснивају реални терети или право грађења на целој ствари.

Сувласник који се противи доношењу одлуке о послу ванредног управљања има право да захтева разврГнуће (деобу) сувласништва.

3) УПРАВНИК СУВЛАСНИЧКЕ СТВАРИ

Сувласници могу управљање пословима који проистекну из ствари у сувласништву поверити управнику. То може бити:

a) један сувласник (потпуна пословна способност)
b) неколико сувласника (потпуна пословна способност)
c) треће лице (правно или физичко)

За доношење одлуке о постављању управника нужна је сагласност свих сувласника, тако да и то улази у круг послова ванредног управљања. Управник делује као пуномоћник, те се на уговор о пуномчству супсидијерно примењују одредбе ЗОО.

ОДНОСИ УПРАВНИКА И СУВЛАСНИКА - Управник делује као **налогопримац и пуномоћник** сувласника. За разлику од пуномоћја на основу кога пуномоћник предузима правне послове у име и за рачун властодавца, на основу уговора о налогу обавезује се налогопримац према налогодавцу да за његов рачун предузима одређене послове, не само правне него и фактичке послове, али да предузима и друге радње.
Уколико управник грубо занемарује своје обавезе, суд ће га сменити на захтев било којег сувласника и одредити другог управника.

ДЕОБА СУСВОЈИНЕ

4. ПРЕСТАНАК СУВЛАСНИЧКЕ ЗАЈЕДНИЦЕ

Сувласник, без обзира на величину свог дела, има право да у свако време захтева деобу ствари, осим у време у које би та деоба била на штету других сувласника (време жетве), ако законом није другачије одређено. Деобом ствари сувласништво престаје, а на реално издвојеним деловима сваки од сувласника постаје искључиви власник ствари. Право на деобу не застарева, а ништав је уговор којим се сувласник трајно одриче права на деобу ствари, али се може обавезати да је одређено време неће захтевати.

О начину деобе одлучују сувласници споразумно (једногласно). Могу је физички поделити (натурална, физичка деоба) или је

продати, а износ поделити сразмерно величини сувласничког дела (цивилна деоба). Један сувласник може од осталих купити ствар и исплатити им делове сразмерно.

Ако сувласници не могу постићи споразум, о начину деобе одлучује суд. Суд одлучује да се деоба изврши продајом ствари, ако је физичка деоба немогућа или је могућа само уз знатно смањење вредности ствари. Поступак деобе се спроводи по одредбама ванпарничног поступка.

Сувласнику коме је деобом припала ствар или део ствари остали сувласници јемче за правне и физичке недостатке ствари, за време од 3 године од деобе ствари, у границама вредности сувласничких делова.

ЗАЈЕДНИЧКА СВОЈИНА

ЗАЈЕДНИЧКА СВОЈИНА

1. ПОЈАМ

Заједничка својина је учешће два или више лица (заједничара) у праву својине на истој **неподељеној ствари**, али тако да њихови удели **нису одређени реално ни идеално, али су одредиви.** Ниједан заједничар није сам власник заједничке ствари, већ право својине на ствари у заједничкој својини имају сви заједничари као целина.

РАЗГРАНИЧЕЊЕ

Ствар у свусвојини, такође, као и заједничка својина није подељена реално. За разлику од заједничке својине, ствар у сусвојини је подељена тако да су делови сувласника одређени идеално.

На ствари у заједничкој својини сви субјекти су јединствени према трећим лицима тако да чине целину. Заједничари, ипак, не образују нови правни субјект, а лица која да сачињавају задржавају свој правни субјективитет.

Сваки сувласник је самостални ималац свог сувласничког дела- Заједничку својину има већи број лица чији удели нису одређени, али су одредиви. У сувласничку заједницу може ући и треће лице, с обзиром да сувласник, по правилу може слободно располагати својим делом.

Супротно томе, у заједници заједничара – ималаца заједничке својине, не могу ући трећа лица. То је случај, не само са заједничком својином брачних и ванбрачних другова, него и заједницом наследника или породичном заједницом.

Заједничка својина се, такође, разликује од етажне својине. Етажна својина је својина на посебном делу непокретности, док заједничка својина може имати за свој предме и непокретну и покретну ствар. Етажна својина постоји са само одређеној врсти непокреттности – на одређеном посебном (реалном) делу зграде, гараже, док удели заједничара нису одређени, иако су одредиви.

Заједница у којој се налазе заједничари је личноправно повезана, и нема статус правног лица.

2.УДЕО ЗАЈЕДНИЧАРА У ЗАЈЕДНИЧКОЈ СВОЈИНИ

Величина удела појединог заједничара у заједничкој својини не утиче на његова власничка овлашћења у заједничкој својини.

Одредивост удела је релевантна приликом престанка заједничке својине. У том случају се, по критеријуму предвиђеним уговором или законом, заједничка својина **претвара у сусвојину**.

У земљишни регистар се уписују сви заједничари са неодређеним деловима. Међутим, за њихове међусобне односе није значајно да ли је заједничка својина уписана у јавни регистар. Такође, ако је један или неки заједничар уписан, то не утиче на права осталих заједничара према тој ствари. Према ПЗ сматра се да је упис извршен на оба супружника и када је извршен на име само једног од њих, осим ако након уписа није закључен писмени споразум супружника о деоби заједничке имовине односно брачни уговор, или је о правима супружника на непокретности одлучивао суд.

Заједничар који је уписан у ЗР (или неки од њих) може засновати правни посао са трећим лицем - ако је оно савесно и поуздало се у упис у ЗР, оно ће на заједничкој ствари стећи право својине. Када један заједничар располаже са ствари, без овлашћења осталих, теретним правним послом, савесно треће лице, такође, на тој ствари стиче право својине.

3.ОВЛАШЋЕЊА ЗАЈЕДНИЧАРА

Сваки заједничар има право да ствар **држи, употребљава и присваја** користи од ње у мери и на начин предвиђен међусобним споразумом заједничара - ако се не споразумеју, сваки од њих може захтевати да о томе одлучи суд. Плодови и друге користи од

заједничке ствари једнако припадају свим заједничарима, ако они другачије нису одредили својим споразумом.

Ако није другачије одређено законом или споразумом, заједничар је овлашћен да врши сва власничка права само заједно са осталим заједничарима.

Заједничар може свој удео у заједничкој својини правним **послом пренети у целини или делимично само на другог заједничара**.

Удео који заједничар има у заједничкој својини је део његове имовине. С обзиром да сваки дужник одговара за дугове целокупном имовином, заједничар за дугове одговара повериоцима до висине свог удела у заједничкој својини. Да би намирили своја потраживања повериоци могу захтевати деобу ствари у заједничкој својини.

4.ОБАВЕЗЕ ЗАЈЕДНИЧАРА

Сваки заједничар је у обавези да учествује у трошковима одржавања ствари и испуњавању законских и других обавеза које терете власника ствари. Трошкови и терети се деле у складу са споразумом, а ако га нема - одлуком суда у **ванпарничном поступку**. Деоба плодова и користи врши се у складу са уделом заједничара.

За обавезе настале одржавањем ствари и испуњењем законских и других обавеза које терете власника ствари, које је било који заједничар предузео према трећим лицима, одговарају сви заједничари солидарно. По испуњењу обавеза према трећем лицу, заједничари међусобно распоређују терет по договору. С обзиром да плодове и друге користи од заједничке ствари једнако припадају свим заједничарима, требало би да их на исти начин терете и обавезе.

5.УПРАВЉАЊЕ И РАСПОЛАГАЊЕ СА СТВАРИ

Управљање са ствари обухвата:

a) **послове редовног** (послови који се предузимају ради очувања постојећих својстава ствари, уређења начина држања, употребе или искоришћавања ствари) и
b) **послове ванредног управљања** стварју (мењање постојећих физичких својстава, уступање ствари на употребу, заснивање у корист трећег лица неког права на целој ствари, заснивање заложног права на целој ствари, издавање ствари у закуп, заснивање службености, реалног терета или права). За послове управљања заједничком стварју потребна је сагласност свих

заједничара. Они те послове могу сагласно поверити управнику (један или неколико заједничара или друго пословно способно физичко или правно лице) - он делује као **пуномоћник заједничара**.

Располагање ствари подразумева отуђење ствари, тј. преношење права својине на покретној или непокретној ствари на треће лице, а не на неког од заједничара. Ово право могу такође, уговором о пуномоћству, пренету на управника, одн. пуномоћника или на неког од заједничара.

6.ЗАШТИТА ПРАВА ЗАЈЕДНИЧАРА

Ради заштите **свог удела у заједничкој својини** сваки заједничар има право да истиче према другим заједничарима одговарајуће захтеве:

- у свако доба да захтева да се положе рачуни и да се поделе све користи од целе ствари;
- да захтева доношење судске одлуке ако се заједничари не договоре о начину држања, употребе и коришћења заједничком ствари;
- да захтева потпуну или делимичну деобу заједничке својине, итд.

Такође, заједничар може штитити државину коју му повреди било ко од осталих заједничара - ако га један од њих онемогућава у дотадашњем вршењу фактичке власти на ствари која је у њиховој државини.

Заједничари су у правној заједници у погледу предмета спора, тако да тужбу морају поднети **сви као јединствени супарни**чари. Такође, сви морају бити обухваћени тужбом као тужени. Најзначајнији захтеви које могу поднети заједничари су власничке тужбе: **реивиндикациона, публицијанска и негаторна**. Прве две су тужбе којима се захтева враћање целе ствари - значи, заједничар има право на тужбу за заштиту права својине на целу ствар (за разлику од сувласника - право на тужбу за заштиту свог права на делу ствари).

ДЕОБА ЗАЈЕДНИЧКЕ СВОЈИНЕ

7.ПРЕСТАНАК ЗАЈЕДНИЧКЕ СВОЈИНЕ ДЕОБОМ

Заједничка својина престаје **одређивањем сувласничких делова** на заједничкој ствари, када заједничари **постају сувласници**. Сваки сувласник има право на деобу одређивањем сувласничких делова и то право не застарева. Одрицање од овог права ништаво је.

Правило је да величину сувласничког дела који ће деобом припасти дотадашњем заједничару, одређују сви заједничари уговором (мора бити сачињен у облику јавнобележничког записа).

Пуноважан је усмени уговор о деоби покретних ствари и права. Уколико заједничари не закључе уговор о деоби сматра се да су удели заједнчара једнаки (ову претпоставку може оборити онај заједничар који сматра да је његов удео већи).

По предлогу једног или више заједничара (остали су противници предлагача) основни суд у ванпарничном поступку одлучује о величини сувласничког дела према правилима који за одређивање величине удела закон поставља за одређени случај заједничке својине. Уколико суд, поступајући по предлогу, утврди да је међу заједничарима спорно право на ствари које су предмет деобе или је спорно које ствари улазе у заједничке ствари, прекинуће поступак и упутити предлагача да у одређеном року покрене парницу. Предлагач који поднесе тужбу постаје тужилац који тужбом мора обухватити све заједничаре као тужене. Одлуком о деоби суд утврђује сувласнички део заједничара који то захтева у односу на остале заједничаре.

Такође, **трећа лица** могу имати правни интерес да се заједничка својина подели одређивањем сувласничког дела - тај део је у правном промету и сматра се самосталном ствари, па се трећа лица из тог дела могу намирити.

ОБЛИЦИ ЗАЈЕДНИЧКЕ СВОЈИНЕ

1) НАСЛЕДНИЧКА ЗАЈЕДНИЦА

У тренутку смрти оставиоца заоставштина прелази на његове наследнике - ако су предмет заоставштине и ствари - они од тог тренутка стичу на њима заједничку својину - до деобе, одн. доношења решења о наслеђивању - у којем се одређује сувласнички део сваког наследника.

Заједничка својина постоји између свих наследника (законских и тестаментарних) независно од величине наследног дела – не и легатара, јер он има само облигационо право према дужнику легата.

До деобе наследници заједнички управљају и располажу наследством - ако нема извршиоца тестамента, а они се не сложе, суд, на захтев неког од њих, поставља управитеља (може и неког

од наследника) који за све њих управља наследством, или сваком наследнику одређује део наследства којим ће управљати.

Сваки наследник може пре деобе свој наследни део, потпуно или делимично, пренети само на санаседника. Уговор мора бити оверен.

Уговор наследника о уступању наследног дела са неким ко није наследник само обавезује наследника да, по извршеној деоби, преда свој део сауговарачу, али он до деобе не добија никакво друго право.

2) ЗАЈЕДНИЧКА СВОЈИНА БРАЧНИХ ДРУГОВА

Ствари које су брачни другови стекли радом у току трајања заједнице живота су њихова заједничка својина. Претпоставља се да су удели брачних другова у заједничкој својини једнаки - могу брачним уговором другачије уредити своје имовинскоправне односе.

Заједничком имовином брачни другови у току брака управљају и располажу заједнички и споразумно. Својим делом у неподељеној заједничкој ствари **не може** брачни друг располагати, нити га може оптеретити правним послом међу живима.

Брачни другови могу у свако доба (за време и након престанка брака) споразумно извршити **деобу заједничке имовине** - ако се не споразумеју, то врши суд. Претпоставља се да су брачни другови извршили деобу ако су у јавни регистар права на непокретностима уписана оба брачна друга као сувласници на опредељеним уделима.

3) ОСТАЛИ СЛУЧАЈЕВИ

Имовина коју су **ванбрачни другови** стекли радом у току трајања заједнице живота у ванбрачној заједници, представља њихову заједничку имовину - сходна примена одредаба закона о имовинским односима брачних другова (ПЗ).

Када су **чланови породичне заједнице** радом стекли ствари у току трајања породичне заједнице, настаје заједничка својина - на селу у бројним породицама. Део имовине који је увећан радом потомака припада потомку, сразмерно делу за који је увећао имовину. ЗН - не чине заоставштину добра у заоставштини која су стечена радом потомака.

Уколико заједничари не закључе уговор о деоби, о уделу заједничара у заједничкој својини одлучује суд, на предлог било кога од њих.

ЕТАЖНА СВОЈИНА

1.ПОЈАМ И ОБЈЕКАТ

Етажна својина је **право својине** на (посебном делу зграде –) стану, пословној просторији, гаражи или гаражном месту као посебном делу зграде **чији титулар има и сусвојину** – на заједничким деловима зграде и грађевинској парцели на којој је зграда подигнута. Односно – етажна својина је право својине на стану, гаражи (- посебним деловима згаде) с којим су нераскидиво повезана одређена права на заједничким деловима зграде и на земљишту на којем је подигнута.

Зграда која се састоји од посебних делова је објекат са кровом и спољним зидовима. Изграђена је као самостална употребна целина, а намењена је за становање, обављање неке делатности или за смештај и чување ствари. Зградама се сматрају и објекти који имају кров, али немају све спољне зидове, као и објекти који су претежно или потпуно смештени испод површине земље. Оне могу бити стамбене, пословне, стамбено – пословне или представљати породичну кућу.

Својину на посебном делу зграде може имати само један титулар или више титулара.

На њој може бити успостављена сусвојина или заједничка својина (нпр. брачних или ванбрачних другова).

Посебни део зграде је главни део етажне својине, али он обухвата и заједничке делове зграде, земљиште под зградом и оно које служи за редовну употребу зграде.

- Посебни делови зграде служе етажним власницима.
- Заједнички недељиви делови зграде служе свим етажним власницима (који имају својину на посебном делу зграде) – **ту спадају: темељи, главни зидови, таван, степениште, лифтови, електрична, канализациона, водоводна и телефонска мрежа, итд.**

Посебан део зграде је главни део етажне својине, али он обухвата, осим заједничких делова зграде, земљиште под зградом и оно око зграде које служи за редовну употребу.

2. ПРАВА ЕТАЖНОГ ВЛАСНИКА. СТИЦАЊЕ И ПРЕНОС.

Право етажне својине се, по правлу, **стиче и престаје** по основама и на начин који важи за стицање и престанак својине на непокретностима (деривативан и оригинаран начин). Може и на основу одлуке суда или изјаве воље власника земљишта на коме је зграда подигнута или ће бити подигнута.

На посебном делу згаде може постојати искључива својина једног лица, сусвојина или заједничка својина. Титулар који стекне право својине на посебном делу зграде стиче и право својине над заједничким деловима зграде, а истовремено право сусвојине на земжишту на ком је зграда изграђена, одн. земљишту која служи за редовну употребу зграде (сразмерно површини посебног физичког дела чији је власник), као и право учешћа у управљању стамбеном заједницом.

Етажни власник има право да:

- **посебни део непокретности** искључиво користи и располаже њим, а на
- **заједничким недељивим деловима** има **право сусвојине**.

Власник посебног дела има право и на све плодове који проистичу из посебног дела непокретности (закупнина).

Он свој посебан део може да мења, адаптира у складу са законом.

Етажни власник је овлашћен да изврши поправку или друге радове на заједничким деловима зграде, која је неопходна ради отклањања опасности од проузроковања штете на посебном делу зграде који му припада ако то благовремено не чини лице које је дужно да изврши поправку.

Етжни власник је овлашћен да поднесе тужбу основном суду на чијој територији се налази зграда и у њој стан као посебан део, за утврђивање ништавости одлуке скупштине стамбене зграде која је донета супротно закону. Тужба се може поднети у субјективном року од 45 дана од сазнања за одлуку, одн. у објективном року од 6 месеци од доношења одлуке.

Располагање – титулар посебног дела зграде може тим делом раполагати *inter vivos* и *mortis causa*. Сходно томе, уговором о

продаји, размени, поклону он може пренети право својине на друго лице или посебан део непокретност и може оптеретити хипотеком. Такође, тај део може бити предмет тестаментарног располагања или га могу наследити законски наследници. **У свим случајевима, правно располагање посебним делом има за последицу располагање и сувласничким делом непокретности испод зграде, за редовну употребу зграде и деловима зграде као целини (кров, степениште, светларници, лифтови).**

3.ПРАВО ПРЕЧЕГ ПРЕНОСА

Етажни власник има право да му се првом понуди пренос права својине над **заједничким делом зграде** ради припајања, претварања, доградње. Појам преноса не обухвата друге уговоре уз накнаду, првенствено размену, с обзиром на то да понуда мора да садржи цену.

Понуду стамбена заједница доставља истовремно своим етажним власницима.

Етажни власник остварује право пречег преноса ако у року од **15 дана** од дана пријема понуде о преносу писано и препорученим писмом обавести скупштину стамбене заједнице да ће се користити правом пречег преноса. У случају да понуду за продају или поклон прихвати више власника посебних делова зграде чије непокретности нису суседне са заједничким делом који се продаје или поклаља, стамбена заједница ће донести одлуку о лицу коме ће пренети право својине на том делу. Одлука мора првенствено узети у обзир стамбене прилике.

Ако се ималац права пречег преноса коме је учињена понуда, у року од 15 дана од пријема понуде не изјасни на предвиђен начин да прихвата понуду, преносилац права може уступити понуђени заједнички део другом лицу, али не под повољнијим условима. Рок од 15 дана је преклузиван и његовим протеком се губи право пречег преноса.

Уколико стамбена заједница пренесе одређени заједнички део зграде, а није га претходно понудила имаоцу права пречег преноса или га је пренела под условима повољнијим од услова из понуде, ималаца права пречег преноса може тужбом захтевати се се уговор о преносу прогласи без дејства и да се непокретност уступи њему под истим условима.

4.ОДГОВОРНОСТ ЗА ШТЕТУ

Стамбена заједница одговара за штету која проистекне услед неизвршења или неправилног извршења послова који су у њеној надлежности. Одговорна је и за штету која настане од дела зграде када није могуће утврдити од ког посебног дела или самосталног дела потиче штета. У овом случају заједно са стамбеном заједницом одговарају за штету солидарно и сви власници посебних делова.

Власници посебног, односно самосталног дела су према трећим лицима субсидијарно и солидарно одговорни за испуњење обавезе стамбене заједнице, ако се од стамбене заједнице не добије испуњење обавезе, као и за штету због неиспуњења обавезе. Власник посебног, односно самосталног дела који испуни обавезу стамбене заједнице има право регреса.

Стамбена заједница може да закључи уговор о осигурању од одговорности за штету причињену трећим лицима.

5.ОБАВЕЗЕ ВЛАСНИКА ПОСЕБНИХ И САМОСТАЛНИХ ДЕЛОВА

Етажни власник дужан је да употребом, односно коришћењем свог посебног, одн. самосталног дела не омета коришћење других делова зграде и да га одржава у стању којим се не отежава, не онемогућава и не ремети уобичајена употреба осталиих делова зграде.

Етажни власник је дужан и да трпи употребу заједничких делова зграде у складу са њиховом наменом од стране власника самосталних делова или лица која раде по њиховом налогу, одн. пролажење трећих лица ради доласка до одређеног, посебног, одн. самосталног дела зграде.

Такође , он је дужан да дозволи пролаз кроз свој посебан, одн. самостални део зграде и његову употребу на други примерен начин ако је то нужно за поправку, одн. одржавање другог дела зграде или испуњење друге законске обавезе.

Етажни власник дужан је учествовати у трошковима одржавања заједничких делова зграде сразмерно вредности његових посебних делова према укупној вредности целе зграде.

6.ПОСЛОВИ УПРАВЉАЊА ЗГРАДОМ

Ако је једно лице искључиви власник свих делова зградем он и обавља послове редовног и ванредног управљања зградом у целости.

Послове редовног управљања у стамбеној згради која има заједничке делове зграде и најмање два посебна дела чији су

власници различитта лица, врши стамбена заједница преко својих органа или порфесионални управник коме су поверена овлашћења управљања.

У зградама које немају ниједан посебан део намењен за становање, послове управљања зградом врше власници посебних делова, преко својих органа.

7.СТАМБЕНА ЗАЈЕДНИЦА

ФОРМИРАЊЕ И СТАТУС

Сви власници посебних делова стамбене, одн. стамбено – пословне зграде чине стамбену заједницу.

Она има статус правног лица и страначку способност, коју стиче тренутком када најмање два лица постану власници два посебна дела зграде.

Стамбена заједница се уписује у регистар стамбених заједница. Послоно име стамбене заједнице под којим се она појављује у правном промету обавезно садржи означење ,,стамбена заједница'' и адресу зграде за коју је формирана. Стамбена заједница има МБ, ПИБ и текући рачун. Јединица локалне самоуправе води регистар стамбених заједница и одређује Регистратора који ће водити Регистар. У поступку регистрације Регистратор искључиво врши проверу испуњености формалних услова за упис података у Регистар. Регистар је електронска, јавна база података и докумената у којој су садржани подаци о стамбеним заједницама. Републички геодетски завод води јединствену, централу, јавну, електронску базу података у којој су обједињени подаци о стамбеним заједницама из свих регистара на територији РС.

Поступак регистрације покреће се подношењем пријаве Ригистру од стране управника или др. законом овлашћеног лица, а може да се покрене и по службеној дужности.

Ако су испињени формални услови Регистратор доноси решење о регистрацији. Против овог решења може се изјавити жалба општиснком, одн. градском већу у року од 10 дана од дана достављања, а најкасније у орку од 30 дана од дана објављивања на интеренет стр. Регистра. Жалба не одлаже извшење решења. Ако нису испуњени формални услови за даље поступање по пријави, Регистратор одбацује пријаву закључком.

ОРГАНИ И ЊИХОВ РАД

Обавезни органи стамбене заједнице су **скупштина и управник**. Скупштина може да формира одборе, комисије, и др. тела, а одлуком скупштине одређује се њихов састав, задаци и начин рада.

У случају поверавања управљања професионалном управнику на основу одлуке скупштине или правила власника, скупштина може изабрати једно или више лица која ће посредовати у пословима стамбене заједнице и управника.

Чланови стамбене заједнице су сви власници посебнх делова. Скупштином преседава лице које је изабрано за управника и које је обавезно да присуствује свакој седници.

Седница скупштине одржава се најмање 2 пут годишње, а заказује је управник. О њеном раду води се записник.

Скуштина бира и разрешава управника и доноси одлуке као што су: о поверавању послова управљања зградом, организовању послова одржавања зграде, о предузимању радова на заједничким деловима, о располагању заједничким деловима итд.

Власник посебног дела има један глас у скупштини. У случају да је једно лице истовремено власник више посебних делова зграде, оно има онолико гласова колико посебниг делова у свом власништву.

КВОРУМ

Скупштина заједнице одлуке доноси обичном већином гласова присутних чланова који имају право гласа по одређеном питању.

О располагању заједничким деловима, поверавању управљања професионалном управнику и кредитном задуживању зграде одлучује се 2/3 већином.

Кворум за одржавање и рад синице скупштине чини обична већина укупног броја гласова чланова који имају право гласа по одређеном питању. Ако се седница није могла одржати због недостатка кворума, следећа ће се сазвати најраније 3, а најкасније 30 дана од дана када је седница требала да буде одржана и кворум за одржавање и рад поновљене седнице износи 1/3 укупног броја гласова чланова.

УПРАВНИК

Стамбена заједница има управника којег **бира скупштина** стамбене заједнице. Управник се разрешава на начин предвиђен за његов избор.

Ако скупштина стамбене заједнице не изабере новог управника у року од **30 дана** од дана када је стамбена заједница остала без управника, сваки власник посебног дела има право да захтева

покретање поступка пред надлежним органом ЈЛС за именовање професионалног управника.

Скупштина може у сваком тренутку одлучити да за послове управљања ангажује професионалног управника.

Пословима професионалног управљања могу се бавити привредна друштва или предузетници ангажовањем лица које испуњава услове за професионалног управника. Управник се уписује у регистар стамбених заједница. Он заступа и представља стамбену заједницу, подноси пријаву за упис стамбене заједнице у Регистар стамбених заједница и врши и др. правне и материјалне послове.

8.ПРЕСТАНАК ЕТАЖНЕ СВОЈИНЕ

a) кад једно лице стекне право својине на свим посебним деловима зграде;
b) уништењем или знатним оштећењем зграде;
c) брисањем у земљишном регистру уписа којим је својина посебног дела зграде била успостављена, на основу правног посла, одлуке суда или органа управе или наређења закона;

Етажна својина може престати за све етажне власнике (зграда срушена у земљотресу) или за неке који имају право да свој посебан део непокретности обонове.

ЈАВНА СВОЈИНА

УОПШТЕ

Јавна својина је својина на стварима (покретним и непокретним) које су, по својој природи, намењене употреби и коришћењу свих, коришћењу ради непосредног извршавања права и дужности РС, АП и јединица локалне самоуправе, као и циљева и дужности јавних установа, агенција и других организација.

На ствари у јавној својини примењују се **општа правила стварног права** - на стицање, вршење, заштиту и престанак права јавне својине примењују се одредбе закона којим се уређује право приватне својине, ако нешто друго није прописано законом.

Јавна својина је:

a) државна својина,
b) својина АП
c) својина ЈЛС

ЈАВНА СВОЈИНА И ОПШТА ДОБРА

Јавна својина (претходно дефинисана) се разликује од општих добара.

Општа добра су делови природе који по својим особинама **не могу** бити у власти физичког или правног лица, него их могу користити односно употребљавати сви под једнаким условима, као што су :атмосферски власник као целина, вода у рекама и језерима као целина, корита река, дно језера, обале река и језера као целине.

Општа добра **нису у правном промету** – не могу бити објекат права својине или другог стварног права. Она нису ни ствари, према правилима стварног права.

Општим добрима, ако законом није другачије уређено, управља РС.

Правна и физичка лица имају субјективно право да **користите (употребљавају)** општа добра у складу са њиховом наменом и без нарушавања његових природних својстава. За коришћење (употребу), прописан је посебан јавноправни режим (начин захватања воде из рекал и језера, риболов, летење ваздушним простором РС итд). Законом се предвиђа начин на који физичка и правна лица могу издвојити део општег добра, а тако издвојен део постаје покретна ствар на којој је, по правилу, могуће стећи право својине и који постаје део приватноправне власти (вода захваћена из реке или језера, ваздух компримиран у боцу итд).

ПРЕДМЕТ ЈАВНЕ СВОЈИНЕ

Јавна својина има за предмет:

1) **Природна богатства** – су добра којима је закон одредио то својство (рудна богатства, воде). **Већина су општа добра** и нису ни у чијој својини. Она постају предмет својине и других стварних права када се захвате или одвоје од свог лежишта или станишта на основу концесије или дозволе надлежног органа. Право на накнаду за коришћење природног богатства припада РС, АП и јединици локалне самоуправе, у складу са посебним законом.
2) **Добра од општег интереса** - ствари за које је закон одредио да уживају **посебну заштиту** (пољопривредно земљиште, шуме и шумско земљиште, водно земљиште, културна добра, мрежа). Добра од општег интереса на којима постоји право јавне својине су у својини РС, ако законом није другачије одређено. За управљање њима могу се оснивати јавна предузећа, јавне агенције и друштва капитала.
3) **Добра у општој употреби** - ствари одређене законом које су, сходно својој природи, намењене да их употребљавају односно

користе сви, у складу са њиховом наменом (јавни путеви, пруге, мостови и тунели на јавном путу, прузи или улици, улице, тргови, јавни паркови). На добрима у општој употреби могу се, по самом закону, стицати концесија, закуп, право коришћења, право службености, јер су за разлику од општих добара, објекат права својине. Начин коришћења и управљања добрима у општој употреби уређује титулар те својине - ако је у државној својини - законом; ако је у покрајинској својини или јединице локалне самоуправе или правног лица - одговарајућим општим актом АП, града, општине или правног лица. За управљање њима могу се оснивати јавна предузећа, јавне агенције и друштва капитала.

4) **Ствари које користе органи и организације** - ствари у јавној својини намењене за извршавање њихових права и дужности (службене зграде и пословне просторије, стамбене зграде и станови, непокретности за репрезентативне потребе, за потребе дипломатских и конзуларних представништава). Њихову намену, коришћење и управљање одређује закон, општи акт АП, града, општине или одлука другог правног лица.
5) **Друге ствари** - грађевинско земљиште у јавној својини, али и друге покретне и непокретне ствари у јавној својини које служе извршавању права и дужности органа јавне власти посредно (остварују приход давањем у закуп). Грађевинско земљиште је одређено законом и планским документом као грађевинско, а предвиђено је за изградњу и редовно коришћење објеката (као и оно на којем су изграђени објекти у складу са законом и земљиште које служи за редовну употребу тих објеката).

У ову групу спадају и имовинска права: право на патент, право на лиценцу, модел, узорак и жиг, право коришћења техничке документације и друга имовинска права утврђена законом.

ИМАОЦИ ПРАВА ЈАВНЕ СВОЈИНЕ

То су: РС, АП, и јединица локалне самоуправе (општина односно град). Они имају право располагања стварима у јавној својини. Располагањем стварима у јавној својини сматра се:

- давање ствари на **коришћење**,
- давање ствари у **закуп**,
- **пренос права** јавне својине на другог носиоца јавне својине (са или без накнаде),
- **отуђење** ствари,
- заснивање **хипотеке** на непокретностима,
- **улагање у капитал**,
- **залагање** покретне ствари,

- давање ствари на **коришћење** (са или без накнаде) или у закуп **другом носиоцу јавне својине.**

О прибављању ствари и располагању стварима у јавној својини РС, одлучује Влада.

ИМАОЦИ ПРАВА КОРИШЋЕЊА СТВАРИ У ЈАВНОЈ СВОЈИНИ

Право коришћења је право изведено из права својине и **обухвата акте редовног (а не ванредног) управљања стварима.**
Имаоци овог права имају право да ствари држе и да их користе у складу са природом и наменом ствари, да их дају у закуп и њима управљају у складу са законом.

Ово право имају:

- органи и организације РС, АП и јединица локалне самоуправе;
- јавна предузећа и друштва капитала, чији је оснивач РС, АП и јединица локалне самоуправе и зависна друштва ових јавних предузећа и друштва капитала;
- градска општина ако статутом града није предвиђено да градска општина има право јавне својине на покретним и непокретним стварима неопходним за рад органа и организација градске општине;
- установе и јавне агенције и друге организације чији је оснивач РС, АП и ЈЛС, које немају статус државног органа и организације или јавног предузећа односно друштва капитала;
- остала правна лица којима су стваари дате на коришћење на основу концесије или на други начин предвиђен законом.

УПИС ПРАВА ЈАВНЕ СВОЈИНЕ И ПРАВА КОРИШЋЕЊА

Право јавне својине и право коришћења на непокретностима у јавној својини уписују се у јавне књиге о непокретностима и правима на њима.

ПОСЕБАН ПРАВНИ РЕЖИМ СТВАРИ У ЈАВНОЈ СВОЈИНИ

На ствари у јавној својини примењују се општа правила стварног права - на стицање, вршење, заштиту и престанак права јавне својине примењују се одредбе закона којим се уређује **право приватне својине**, ако нешто друго није прописано законом.

Ипак, **поједине категорије ствари** у јавној својини су значајне за све грађане или за рад органа и организација јавне власти - **имају посебан правни режим**. Те ствари су изузете од принудног

извршења и на њима се **не може стећи** право својине на начин прописан за приватну својину. Ту спадају: природна богатства, добра у општој употреби, мреже у јавној својини, водно земљиште, културна добра у јавној својини, објекти, оружје и опрема намењена одбрани, државној и јавној безбедности, непокретности у јавној својини које, у целини или делимично користе органи РС, АП и ЈЛС. На наведеном стварима, које су изузете од извршења, не може се стећи право својине одржајем, нити се може засновати хипотека или друго средство јавног обезбеђења.

КОНЦЕСИЈА НА ЈАВНОЈ СВОЈИНИ

Концесија је **јавни уговор** којим надлежни државни орган, покрајински орган или орган града, односно општине (концендент) **уступа право:**

1) **коришћења природног богатства**,
2) **добра у општој употреби**, која су у јавној својини, **или**
3) **обављања делатности од општег интереса**,

домаћем или страном лицу (концесионар) на одређено време, под посебно прописаним условима, уз обавезу концесионара да плаћа концесиону накнаду.

На основу концесије концесионар не може стећи право својине. Уговор о концесији не може бити краћи од 5 нити дужи од 50 година (али се посебним законом могу одредити другачији рокови).

Концесија се, према Закону о концесијама може нарочито (одн. примера ради) дати за истраживање и експлоатацију минералних сировина и других геолошких ресурса; за поједине делатности унутар заштићених подручја природе, као и за коришћење природних богатстава; у области енергетике; за луке; за јавне путеве и др.

ЗАШТИТА ЈАВНЕ СВОЈИНЕ

Штити се у **кривичном, управном и судском поступку**. Природна богатства и добра од општег интереса штите се у претежном делу, кривичним закоником који је груписао кривична дела **против животне средине**. Јавноправна заштита остварује се према одредбама закона који уређује управну област – орган управе (надлежни инспектор) дужан је да поступа по службеној дужности са циљем заштите јавне својине, док је предлог или представка грађана само иницијатива за покретање тог поступка. Законом о јавном правобранилаштву послови заштите имовинских права и

интереса РС, АП, града Београда, града и општине, обавља јавно правобранилаштво, одн. правобранилаштво АП и ЈЛС.

ДРУШТВЕНА СВОЈИНА

Друштвена својина је највиша правна власт на стварима које имају друштвена лица (удружења, установе). Титулари друштвене својине сведени су углавном на друштвена предузећа и поједине неприватизоване установе у области културе и образовања.

ПРАВА НА ИЗГРАЂЕНОМ ГРАЂЕВИНСКОМ ЗЕМЉИШТУ

ПРЕТВАРАЊЕ ПРАВА КОРИШЋЕЊА У ПРАВО СВОЈИНЕ ПО ЗПИ ИЗ 2009. ГОДИНЕ

Правно јединство земљишта и зграде Закон о планирању и изградњи из 2009. године успоставио је:
- по сили закона;
- или је омогућио њено успостављање.

ЗПИ је претворио право коришћења у право јавне својине на грађевинском земљишту, без накнаде у корист РС, АП, одн. ЈЛС.

Право трајног коришћења на изграђеном грађевинском земљишту физичких лица претворено је, без накнаде, у право својине.

Право трајног коришћења грађевинског земљишта етажних власника претворио је у право сусвојине на том земљишту, без накнаде.

Претварање права коришћења у право својине на грађевинском земљишту предвиђено је **као могућност**, за привредна друштва и друга правна лица на која су се примењивале одредбе закона којима се уређује приватизација, стечајни и извршни поступак, уз накнау тржишне вредности.

1. ПРЕТВАРАЊЕ ПРАВА КОРИШЋЕЊА У ПРАВО СВОЈИНЕ НА ГРАЂ. ЗЕМЉИШТУ БЕЗ НАКНАДЕ

ПРЕТВАРАЊЕ ПРАВА ТРАЈНОГ КОРИШЋЕЊА НА ЗЕМЉИШТУ У ПРАВО ЈАВНЕ СВОЈИНЕ

Титулари права коришћења у земљишном регистру, и то: РС, АП, ЈЛС на изграђеном и неизграђеном грађ. земљишту у државној

својини, по сили закона постају титулари јавне својине даном ступања на снагу ЗПИ, без накнаде.

ПРЕТВАРАЊЕ ПРАВА ТРАЈНОГ КОРИШЋЕЊА НА ЗЕМЉИШТУ У ПРАВО СВОЈИНЕ

Лицима која су уписана као имаоци права трајног коришћења на изграђеном грађ. земљишту у државној својини у земљишном регистру, ступањем на снагу ЗПИ право коришћења се претвара у право својине, без накнаде.

ПРЕТВАРАЊЕ ПРАВА ТРАЈНОГ КОРИШЋЕЊА НА ЗЕМЉИШТУ У ПРАВО СУСВОЈИНЕ ЕТАЖНОГ ВЛАСНИКА

Право трајног коришћења етажних власника претворено је, ступањем на снагу ЗПИ, у право сусвојине на том земљишту, без накнаде. Право сусвојине на земљишту, на коме се налази зграда и које служи за редовну употребу згради, настало је инверзијом начела *superficies solo credit*. Власник посебног дела зграде стиче на земљишту под зградом и за редовну употребу зграде право својине, сразмерно површини посебних делова чији је власник.

Земљиште за редовну употребу јесте земљиште испод објекта и око објекта, које испуњава услове за грађевинску парцелу и које по спорведеном поступку постаје катастарска парцела. Решење о утврђивању земљишта за редовну употребу објекта и формирању грађевинске парцеле доноси надлежни орган управе, по захтеву власника објекта.

ПРЕТВАРАЊЕ ПРАВА ДУГОРОЧНОГ ЗАКУПА У ПРАВО СВОЈИНЕ

Власнику објекта или власницима посебних физичких делова објекта који је изграђен на грађ. земљишту за које је закључен уговор о закупу на рок од преко 50 година, утврђује се право својине на грађ. земљишту сразмерно површини посебних физичких делова чији су власници, без накнаде.

2.ПРЕТВАРАЊЕ ПРАВА КОРИШЋЕЊА У ПРАВО СВОЈИНЕ НА ГРАЂ. ЗЕМЉИШТУ УЗ НАКНАДУ

Право коришћења изграђеног и неизграђеног грађ. земљишта у државној одн. јавној својини на коме су имаоци права коришћења била или јесу привредна друштва и друга правна лица (на која су се примењивале одредбе закона којима се уређује приватизација, стечајни и извршни поступак, као и њихови правни следбеници), не претвара се по сили закона у право својине тих правних лица или њихових правних следбеника. Претварање овог права коришћења у

право својине наведених лица може се извршити само уз накнаду тржишне вредности тог грађ. земљишта у моменту претварања права, умањену за трошкове прибављања права коришћења на том грађ. земљишту.

СТВАРНА ПРАВА НА ТУЂОЈ СТВАРИ

ПОЈАМ И ПОДЕЛА

Стварна права на туђој ствари оптерећују право својине и овлашћују њиховог титутлара да туђу ствар користи за одређене потребе. Титутлари стварних права на туђој ствари имају ужа овлашћења на тој ствари од њеног власника (зато се и називају секторска права).

Ту спадају:

A. Право службености
B. Заложно право
C. Право грађења
D. Реални терети
E. Суседска права

ПРАВО СЛУЖБЕНОСТИ - обележја

A. ПРАВО СЛУЖБЕНОСТИ

1. ПОЈАМ

Право службености је стварно право на туђој ствари које овлашћује њеног титулара да туђу ствар ограничено и непосредно користи односно употребљава. То се може састојати у томе да је титулар права службености (власник повласног добра) овлашћен да врши неке радње или захвате на туђој ствари (послужно добро), а што је власник послужног добра дужан да трпи односно да не чини оно што би могао чинити да није установљена службеност. Дакле, право својине власника послужног добра је оптерећено правом службености.

У стварноправном односу налазе се активна и пасивна страна.

Титулар права службености је активна страна и он може имати право:

1) да на послужном добру предузима неке радње (црпи воду из бунара);
2) да ствар употребљава (станује у кући);

3) да послужно добро користи тако што ће из њега прибирати плодове - природне, индустријске или цивилне;
4) да не предузима никакве радње (право на видик, па се власник послужног добра мора уздржати од сађења високих стабала)

Власник послужног добра је пасивна страна у стварноправном односу, а садржај службености пасивне стране може бити:

1) трпљење
2) пропуштање

Он мора трпети или пропуштати да власник повласног добра или титулар личне службености користи, на одређени начин, његову ствар.

2.НАЧЕЛА ПРАВА СЛУЖБЕНОСТИ

1) ПРАВО СЛУЖБЕНОСТИ ЈЕ СТВАРНО ПРАВО

Титулар права службености је овлашћен да ствар, која је послужно добро, непосредно користи (употребљава) независно од тога ко је, касније, постао власник послужног добра. Према послужном добру, на пасивној страни (свакодобни власник послужног добра) службености имају стварноправни карактер. И на активној и на пасивној страни везана је за непокретност (свакодобни власник повласног и послужног добра), има и на активној страни стварноправни карактер.

2) СЛУЖБЕНОСТИ СУ СТВАРНА ПРАВА НА ТУЂОЈ СТВАРИ

На сопственој ствари не може се основати право службености.

Изузетак у случају својинске службености - случај када наступи сједињење (конфузија) - када се у једном лицу сједини својство заложног повериоца и заложног дужника, или консолидација - сједини својство заложног повериоца и власника заложене ствари, исто лице постаје власник повласног и послужног добра - исто лице је уписано и као власник ствари и као титулар права службености све док право службености не буде избрисано. Ако је после сједињења или консолидације, пре брисања права службености, власник једну ствар отуђио, право службености на тој непокретности оживљава. Она оживљава и уколико је престао основ за сједињење (тестамент или уговор је поништен) пре брисања права службености у ЗР.

3) ПРАВО СЛУЖБЕНОСТИ НЕ МОЖЕ ОБАВЕЗАТИ ВЛАСНИКА СТВАРИ НА ЧИЊЕЊЕ

Власник оптерећене ствари има обавезу да не чини или да трпи.
Изузетак: ако је за вршење стварне службености потребно коришћење неког уређаја или предузимања неке радње, трошкове одржавања уређаја и трошкове предузимања радње сноси власник повласног добра, али ако служи и интересима власника послужног добра, трошкове одржавања уређаја и трошкове предузимања радње, сносе сразмерно користи коју имају власник и повласног и послужног добра.

Власник послужног добра може се обавезати власнику повласног добра и на неке друге чинидбе, али таква обавеза је акцесорна, делује *inter partes*, и не преноси се на свакодобне власнике.

На истом послужном добру може постојати више истоврсних или различитих стварних службености. Новија не сме битно отежати вршење већ постојеће. Ако се због промењених прилика не могу све вршити у пуном обиму, службености се сужавају или престају по редоследу обрнутим од настанка. Ако су настале истовремено, сужавају се сразмерно, осим ако правичност другачије налаже. Извршавање сужених службености уређује суд.

4) СЛУЖБЕНОСТ СЕ МОЖЕ УСТАНОВИТИ САМО АКО ЈЕ КОРИСНА ЗА ЊЕНОГ ТИТУЛАРА

Службеност се оснива ради боље употребе или коришћења повласног добра (код стварних службености) или ради задовољења потреба титулара личне службености. Корист коју има повласно добро мора бити објективна, мора имати разумну сврху. Власник послужног добра може захтевати да престане право стварне службености када она постане непотребна за коришћење повласног добра.

5) СЛУЖБЕНОСТ СЕ МОРА ВРШИТИ ТАКО ДА ШТО МАЊЕ ОПТЕРЕЋУЈЕ ПОСЛУЖНО ДОБРО

Мора се вршити у складу са њеном природом и потребама ради којих је заснована. Титулар права службености не може проширивати овлашћења на употребу или коришћење послужног добра. Битна промена начина вршења службености могућа је на основу споразума титулара и власника или по одлуци суда. То постоји када је:

- битно промењен начин вршења права службености
- или промењено место вршења права службености.

Ово је дозвољено ако се тиме знатно не погоршава положај власника послужног добра.

6) **СЛУЖБЕНОСТ СЕ НЕ МОЖЕ ОДВОЈИТИ ОД ДОБРА НА КОМЕ ЈЕ ИЛИ У ЧИЈУ КОРИСТ ЈЕ УСТАНОВЉЕНА И ПРЕНОСИТИ ПОСЕБНО**

Службеност се преноси само заједно са послужном ствари, а стварна службеност и с повласном. У случају да се преноси право својине на послужној ствари на друго лице, оно се преноси са теретом службености која је на њој основана. Када се преноси право својине на повласној непокретности преноси се са њом и право службености на послужном добру. Личне службености су строго лична права и не могу се пренети на другог титулара.

7) **СЛУЖБЕНОСТИ СУ НЕДЕЉИВЕ**

Она се не може поделити повећањем, смањењем или комадањем **послужне ствари**, променом њеног облика, површине или изграђености. То важи за стварне службености, а не и за плодоуживање.

Ако се подели повласно добро, стварна службеност остаје у корист свих његових делова (који су настали деобом матичне парцеле). У том случају власник послужног добра може захтевати да стварна службеност власника појединог дела подељеног повласног добра престане, ако она не служи за потребе тог дела. Када је подељено послужно добро, стварна службеност остаје само на деловима на којима је вршена.

3.ВРСТЕ СЛУЖБЕНОСТИ

Могу се поделити по више критеријума.

1) **СТВАРНЕ, ЛИЧНЕ И НЕПРАВИЛНЕ (СТВАРНО-ЛИЧНЕ) СЛУЖБЕНОСТИ** - критеријум: начин на који се одређује титулар права.
   a) **Стварне** - оснивају се према праву својине на одређеној непокретности, независно од тога ко је њен власник (свакодобни власник).
   b) **Личне** - оснивају се с обзиром на одређено физичко или правно лице.
   c) **Неправилне** - ако је службеност, која је по својој природи стварна, основана на послужној непокретности и као лична - у корист одређеног лица. На њу се примењују правила о личним службеностима.

2) **ПОЗИТИВНЕ (АФИРМАТИВНЕ) И НЕГАТИВНЕ СЛУЖБЕНОСТИ** - критеријум: начин вршења службености.

a) **Позитивне** - овлашћују власника повласног добра да на одређени начин користи (употребљава) послужно добро - да предузима одређене радње док власник послужног добра то мора да трпи.
b) **Негативне** - овлашћује власника повласног добра да захтева од власника послужног добра да се уздржи од предузимања радњи на свом добру (које би могао предузимати да није основана службеност). Ова службеност обавезује власника послужног добра на **нечињење**.

3) **ЗЕМЉИШНЕ И КУЋНЕ СЛУЖБЕНОСТИ** - критеријум: објекат вршења службености.
a) **Земљишне** - служе пољопривредном земљишту, шуми и шумском и другом земљишту. Најчешће: службености пута (право стазе, право прогонити стоку), службености воде (црпети воду, појити стоку), службености паше, шумске службености (сеча дрва).
b) **Кућне** - овлашћују власника повласног добра да нешто предузима на послужном добру, што је власник тог добра дужан трпети: имати делове своје зграде у вадушном простору, или на земжишту или испод његове површине или имати уређаје на нпокретности власника послужног добра; спроводити дим кроз димњак власника послужног добра итд.

4) **ТРАЈНЕ И ПОВРЕМЕНЕ СЛУЖБЕНОСТИ** - критеријум: трајање.
a) **Трајне** - претпостављају одређено, претходно успостављено стање послужног добра (природно или вештачко).
   - Некада се трајне службености врше тако што је власник послужног добра у обавези да прихвати **природно стање** - да се уздржи од градње грађевине, тј. да не одузима повлашћеној згради светло и ваздух.
   - Претходно стање се може успоставити и вештачки - за службеност црпљења воде претходно су постављене цеви.

   Ова службеност се врши ако се не мења претходно успостављено материјално стање, дакле није потребно вршити радње. Све негативне, а и доста позитивних службености имају карактер трајних.
b) **Повремене** - извршавају се по потреби радњама титулара права службености. Оне могу бити нередовне (повремени прелазак путем) или сведене на одређено доба године (црпљење воде у току лета).
   - Ова подела је значајна приликом утврђивања да ли је службеност стечена одржајем или престала невршењем.

5) **ВИДЉИВЕ И НЕВИДЉИВЕ СЛУЖБЕНОСТИ** - критеријум: уочљивост.
   a) **Видљиве** - оне чије вршење могу запазити и трећа лица. Обично је прати нека справа или знак (капија, степениште), али и не мора, независно од тога да ли се налази на послужном или повласном добру.
   b) **Невидљиве** - не могу их запазити трећа лица (цеви за одвод течности укопане у земљу, али видљиво је одвођење воде са непокретности ако је постављен олук).
      - Ова подела је значајна приликом утврђивања да ли је службеност стечена одржајем или престала невршењем. Одржајем се могу стећи само видљиве стварне службености.

6) **ЗАКОНСКЕ СЛУЖБЕНОСТИ ИЛИ СУСЕДСКА ПРАВА**
У овом случају ограничења права својине настају **по сили закона, без одлуке државног органа** (и без уписа у катастар непокретности) **или одлуком државног органа.**
Посебни закони установљавају ограничења (терете) на појединим стварима. Власнику ствари се тако намеће да испод електричних, телефонских и других водова не сади стабла или да скрати висину која неће угрозити водове, одн. да трпи да то уради лице које одржава ту межу.
За разлику од службености, законске службености се не оснивају на тачно одређеној ствари, ни у корист одређеног лица, него су наметнута унутар садржаја права својине. Законска ограничења не чине садржину посебног правног односа у коме је право својине у сукобу са другим стварним правом (службености), него су наметнута унутар садржаја права својине. На њих се **не примењују правила о службеностима**.

4. СУБЈЕКТИ И ОБЈЕКТИ СЛУЖБЕНОСТИ

1) **СУБЈЕКТИ**
Титулар права службености може бити одређен по имену или уопштено - као свакодобни власник тачно одређене непокретности.
Зависно од **начина одређивања титулара права**, службености могу бити стварне и личне.
   a) **Стварне** - титулар права стварне службености је **свакодобни власник** (физичко или правно лице) повласне непокретности. Ако је повласно добро у сувласништву или заједничкој својини, титулар је сваки сувласник или заједничар. Право стварне

службености **не гаси се смрћу** његовог титулара. Лице које је стицалац повласног добра (универзални или сингуларни) стиче и право службености на послужном добру.

b) **Личне** - титулар је **одређено физичко или правно лице** (изузев права становања које је везано за физичко лице). Смрћу физичког лица, титулара, ова службеност престаје. Ако је правно лице - престаје истеком одређеног времена - док оно не протекне, лична службеност се не може преносити на друга лица.

2) ОБЈЕКАТ

Објекат права службености је ствар и право.

a) Стварне службености се оснивају на непокретним стварима.

b) Личне за објекат имају непокретне и покретне ствари и права.

Послужна непокретност може бити у сусвојини или заједничкој својини. Тада стварна службеност не може постојати на идеалном делу непокретности него на целој непокретности.

Ако је предмет службености етажна својина на посебном делу непокретности, тај део је објекат службености, заједно са идеалним делом на земљишту под зградом и за редовну употребу зграде, и на недељивим деловима зграде.

Покретна ствар може бити предмет плодоуживања и употребе ако је непотрошна. Потрошна може бити предмет неправог плодоуживања. Објекат права плодоуживања и употребе може бити право које даје плодове или друге користи. У том случају се право сматра као да је ствар.

5. СТИЦАЊЕ И ОСНИВАЊЕ ПРАВА СЛУЖБЕНОСТИ

За стицање права службености морају бити остварене две основне претпоставке: **правни основ и начин стицања**. Оне се стичу као и остала стварна права, на оригинаран или деривативан начин. Ако се стиче на основу правног посла са власником послужног добра, стицање је дериватовно.

Власник послужног добра који **оснива** службеност правним послом, не преноси на стицаоца постојеће право. Службеност тек настаје извођењем из права својине власника послужног добра. Право службености, као ново право које проистиче из права својине, зависи од права својине власника послужног добра. Уколико се

основана службеност преноси на стицаоца правним послом, пренос је деривативан и транслативан.

Основи стицања права службености су:

a) правни посао
b) одлука државног органа
c) закон

Стварна службеност има стварноправни карактер (делује према свима) на пасивној и активној страни. Лице које је власник повласног добра и титулар права службености није држалац непокретности него држалац права стварне службености.

СТВАРНЕ СЛУЖБЕНОСТИ

a. СТВАРНЕ СЛУЖБЕНОСТИ

1. ПОЈАМ, ОБЕЛЕЖЈА И НАЧИН ВРШЕЊА

Стварна службеност је право свакодобног власника једне непокретности (повласно добро) да за њене потребе предузима одређене радње на непокретности другог власника (послужног добра) или да од њега захтева да не предузима радње на својој непокретности на које би имао право.

Право стварне службености је правни однос који настаје између свакодобних власника двеју непокретности - власника послужне и власника повласне непокретности. Зато она не престаје ако је промењен власник једне од њих. Право стварне службености је неодвојиво од повласног и послужног добра. Ако се подели повласно добро, стварна службеност остаје у корист свих његових делова (који су настали деобом матичне парцеле). У том случају власник послужног добра може захтевати да стварна службеност власника појединог дела подељеног повласног добра престане, ако она не служи за потребе тог дела. Када је подељено послужно добро, стварна службеност остаје само на деловима на којима је вршена.

Објекат стварне службености су **непокретности**: земљиште и зграде (станови) и други објекти саграђени на земљи или у њу уграђени.

Послужно добро може бити једна или више непокретности, и оне не морају бити суседне.

Власници повласног и послужног добра су, по правилу, различита лица која имају право својине на два земљишта - изузетак су својинске службености.

Стварна службеност врши се на начин којим се најмање оптерећује послужно добро. Ако је за вршење стварне службености потребно коришћење неког уређаја или предузимања неке радње, трошкове одржавања уређаја и тошкове предузимања радње сноси власник повласног добра, али ако то служи и интересима власника послужног добра, трошкове одржавања уређаја и трошкове предузимања радње, сносе сразмерно користи коју имају власник и повласног и послужног добра.

Стварна службеност се може вршити тако да се на одређени начин послужно добро користи или употребљава (црпи вода), али и да се од власника послужног добра захтева да не врши оне радње на које би имао право да није основана службеност (да свој објекат не повишава или снижава).

Стварна службеност се може основати ако је објективно корисна, а ако то престане, може бити укинута.

СТИЦАЊЕ СТВАРНИХ СЛУЖБЕНОСТИ

2.ОСНИВАЊЕ СТВАРНИХ СЛУЖБЕНОСТИ

1) ОСНИВАЊЕ ПРАВНИМ ПОСЛОМ

На основу правног посла стварна службеност се стиче **уписом** у ЗР или на начин одређен законом.

Правни посао може бити **уговор или тестамент**:

a) **Уговор** (теретни или доброчини) закључују власници повласног и послужног добра - писана форма - овера потписа лица између којих се закључује. На основу уговора службеност се може стећи ако садржи изјаву о дозволи уписа, **клаузулу интабуланди**, која није условљена нити орочена. Ако није садржана у исправи о правном послу, може бити дата у посебној исправи уз оверу потписа лица које изјаву даје. Уговор мора бити сачињен у оквиру јавнобележничког записа од стране јавног бележника.

b) Тестатор може у **тестаменту** основати службеност на непокретности коју је оставио наследнику у наслеђе. Овом одредбом тестамента завешталац оставља легат - који је само правни основ стицања права службености, а службеност се оснива тек уписом у катастар непокретности.

2) ОСНИВАЊЕ ОДЛУКОМ ДРЖАВНОГ ОРГАНА

Одлуком суда или другог државног органа стварна службеност се установљава када власник повласног добра, у целини или делимично, не може користити то добро без одговарајућег

коришћења послужног добра, као и у другим случајевима предвиђеним законом. Ако је тестатор тестаментом основао право службености на непокретности наследника, суд ће у решењу о наслеђивању унети оснивање службености.

a) **Суд** – у **решењу** о деоби земљишта, на коме је постојало сувласништво, може установити право стварне службености у корист повласног добра.
   Судском **пресудом** оснива се нужни пролаз, по тужби власника непокретности до које нема никакве или нема одговарајуће путне везе с јавним путем.
b) **Орган управе** решењем може установити право службености пролаза у корист корисника грађевинске парцеле, на грађ. земљишту у јавној својини. На захтев власника послужног добра надлежни државни орган утврђује и одговарајућу накнаду коју је власник повласног добра дужан да плати власнику послужног добра.

Начин стицања права службености на основу одлуке суда или државног органа је упис у катастар непокретности.

Право стварне службености стиче се даном правоснажности одлуке. Начин стицања је и овде упис у катастар непокретности.

3) ЗАСНИВАЊЕ НА ОСНОВУ ЗАКОНА

На основу закона право стварне службености се оснива **одржајем и законским наслеђивањем повласне непокретности** и **поновним успостављањем у корист повласне непокретности**.

Право стварне службености оснива се када протекне време за одржај, наступи смрт оставиоца или ступањем на снагу закона који поново оснива право стварне службености.

a) **Одржајем** се стварна службеност стиче ако је власник повласног добра фактички остваривао службеност за време од **20 година**, а власник послужног добра се томе није противио.
b) **Наследник** који је наследио повласно добро стекео је на послужном добру, на основу закона, и право стварне службености. Ако је непокретност, која је предмет заоставштине, оптерећена стварном службеношћу, она смрћу власника послужног добра не престаје.
c) У неким случајевима **закон** оснива службеност на непокретностима којима је раније постојала па је избрисана (Закон о враћању имовине црквама и верским заједницама), ако се тиме не рарушавају права трећих лица.

Власник повласног добра на основу закона стиче право стварне службености **и без уписа у ЗР**. Тај упис има само декларативни карактер. У случају да власник послужног добра оспорава законску службеност, власник повласног добра у парници може доказати да је титулар ове службености - судска одлука којом се то утврђује има декларативни карактер.

3.ПОЈЕДИНЕ ВАЖНИЈЕ СТВАРНЕ СЛУЖБЕНОСТИ

1) ЗЕМЉИШНЕ СЛУЖБЕНОСТИ

Земљишна службеност се оснива са циљем да служи: пољопривредном земљишту, шуми и шумском земљишту или другом земљишту. Оне се могу основати као:

- службеност пута (право стазе)
- службеност воде (право црпити воду, појити стоку)
- службеност паше
- шумске службености (сеча дрва)

2) НУЖНИ ПРОЛАЗ

То је службеност пута коју је основао суд у случају да власник повласне непокретности нема никакве или нема одговарајуће путне везе с јавним путем.

По тужби власника повласне непокретности, суд ће пресудом основати нужни пролаз ако је корист од њега за власника повласне непокретности већа од штете коју његовим оснивањем трпи власник послужне непокретности.

Може бити основан за одређено време или сезонски, као право пролаза пешке, колима, пољопривредним машинама. За ово се плаћа одговарајућа накнада.

3) КУЋНЕ СЛУЖБЕНОСТИ

Оснивају се **на непокретностима са зградом**, а овлашћују свакодобног власника те (повласне) непокретности да нешто предузима на суседној (послужној) непокретности, чији је власник дужан да трпи или да пропушта.

Власник повласне непокретности може бити овлашћен: да има делове своје зграде у суседовом ваздушном простору, на земљишту или испод његове површине или да има своје направе на туђој непокретности, да наслони терет своје зграде на туђу, одводи или пролива течност на суседово земљиште, итд. Овде је власник послужног добра дужан да трпи.

Може се састојати и у томе да власник послужне непокретности нешто пропушта, што би иначе слободно чинио да

нема службености - да своју кућу не повишава, не одвраћа кишницу с крова своје куће од суседовог земљишта, итд.

4) ПРАВО ИМАТИ ДЕО ЗГРАДЕ И УРЕЂАЈА НА ПОСЛУЖНОЈ НЕПОКРЕТНОСТИ

Ова стварна службеност има у виду право власника повласне непокретности да на суседној непокретности, на њеној површини, испод ње или у њеном ваздушном простору има водове и друге уређаје (електричне, гасоводне, канализационе и др.)

Власник непокретности који на послужном добру (на површини непокретности, испод или у њеном ваздушном простору) има део своје зграде, неку другу направу или уређај који служи његовој згради дужан је да то одржава о свом трошку, а власнику послужне непокретности плаћа накнаду за искоришћавање његове непокретности у висини закупнине, ако није другачије одређено уговором или законом.

ЛИЧНЕ СЛУЖБЕНОСТИ

b. ЛИЧНЕ СЛУЖБЕНОСТИ

1. ПОЈАМ

Лична службеност је **ограничено и непреносиво стварно право** на туђој ствари које овлашћује титулара права службености да туђе непокретне и покретне ствари и права **користи (употребљава)** на одређени начин, у складу са њиховом наменом и без задирања у супстанцу тих ствари. Свакодобни власник ствари оптерећене личном службеношћу мора трпети та ограничења.

Титулар личне службености је одређено физичко или правно лице које искоришћава послужно добро док **повласно добро не постоји**. Лична службеност **је везана за одређено лице**, и по правилу, **непреносива је и ненаследива**.

2. ВРСТЕ ЛИЧНИХ СЛУЖБЕНОСТИ

Број личних службености је одређен законом, тј. ограничен, за разлику од стварних.

1) ПРАВО ПЛОДОУЖИВАЊА (*ususfructus*)

Овлашћује плодоуживаоца:

a) **да се служи (користи)** послужном ствари или правом, са циљем прибирања плодова (природни, индустријски и цивилни), у складу са наменом ствари или права;
b) **да ствар држи** као непосредни држалац (власник је посредни држалац и овлашћен је да са ствари правно располаже - да је прода, оптерети правом залоге или другим стварним теретом, али тиме не може вређати овлашћења плодоуживаоца);
c) **да је употребљава**.

Плодоуживалац се служи послужном ствари да би од ње прибавио природне, индустријске и цивилне плодове.

Обим овлашћења плодоуживаоца се, приликом њеног оснивања, може уговором ограничити. Плодоуживалац се послужном ствари може служити у складу са њеном основном наменом и није овлашћен да промени основну намену ствари нити да задире у њен садржај - супстанцу. Напротив, он мора очувати супстанцу ствари.

Ако је право плодоуживања установљено **у корист правног лица**, оно је неотуђиво. Ипак, плодоуживалац је овлашћен правним послом пренети другом правном или физичком лицу, извршавање својих овлашћења (пословни простор издати у закуп) - овлашћења коришћења послужне ствари, држања и употребе или извршавање само појединих овлашћења.

2) ПРАВО УПОТРЕБЕ (*usus*)

Овлашћује титулара на држање, употребу и коришћење послужних ствари - **у границама својих личних потреба** - у односу на плодоуживање је ограничено право (титулар не убира све плодове и друге користи од ствари него само оне који су у границама његових личних потреба и потреба чланова његовог породичног домаћинства - сви остали припадају власнику ствари, ако се на тај начин не омета право употребе). Некада се и подудара са плодоуживањем.

3) ПРАВО СТАНОВАЊА (*habitatio*)

Овлашћује титулара да **ради становања** употребљава туђу стамбену зграду или њен део намењен за становање. Није овлашћен да употребљава остале делове непокретности и покретне ствари, изузев када су намењени за становање или имају својство припатка.

Титулар **не може бити правно лице**, везује се за физичко лице и обавља се лично или са члановима свог породичног домаћинства.

Титулар права употребе и права становања не може, по правилу, пренети на друга лица извршавање овлашћења која му припадају (као што је то могуће код плодоуживања).

3.ПРЕДМЕТ. СТВАРИ. НЕПРАВО ПЛОДОУЖИВАЊЕ

ПРЕДМЕТ

1) ПРЕДМЕТ (ствари)

Предмет права личних службености су **постојеће непотрошне ствари** (покретне непотрошне ствари, непокретности), али изузетно и потрошне ствари - неправо плодоуживање (не може се очувати супстанца (садржај) ствари).

Правним послом се може установити право личне службености и на стварима које ће тек настати.

Предмет плодоуживања могу бити индивидуално одређене ствари, али и по роду ако се могу индивидуализовати. Оне могу чинити збирну ствар (скуп покретних ствари) или више непокретности, а предмет могу бити покретне и непокретне ствари једновремено.

Плодоуживање установљено на збирној ствари - плодоуживалац и власник обавезни да сачине попис ствари - потписују обе стране и означава се дан предаје ствари (списак може сачинити и јавни бележник).

Личне службености могу постојати на целој послужној ствари, или на идеалном делу. Уколико је установљена на целој ствари, њен предмет су и припаци оптерећене ствари или права. Личне службености су дељиве, те могу постојати и на сувласничком (идеалном) делу покретне или непокретне ствари.

Када је плодоуживање конституисано на потрошним стварима или на праву које не даје плодове настаје **НЕПРАВО ПЛОДОУЖИВАЊЕ** (*quasi ususfructus*). Може бити конституисано на главници која је дата на штедњу у банци - неправи плодоуживалац има право да захтева само камате. Потрошне ствари или право прелази, као предмет неправог плодоуживања, **у својину одн. имовину неправог плодоуживаоца**, а послужна ствар је новчана вредност ствари која ће се бившем власнику вратити након истека плодоуживања. За разлику од зајма, где је зајмопримац дужан вратити зајмодавцу у примереном року исту количину ствари, исте врсте и квалитета, после престанка неправог плодоуживања, плодоуживалац је у обавези да врати **новчану вредност потрошене или отуђене ствари.**

2) ПРЕДМЕТ (права)

Предмет личних службености може бити и право из ког проистичу плодови или друге користи (акције акционарског друштва).

Завештaлац може тестаментом одредити да правно лице стекне на његовој заоставштини као целини или њеном делу право плодоуживања или право употребе. Оно може ово стећи као универзални (наследник) или сингуларни стицалац (легатар).

Плодоуживање може бити конституисано уговором на одређеним непотрошним покретним и непокретним стварима, али и на правима и потрошним стварима. Тако, предмет плодоуживања и употребе правних лица су и: реални терети, закуп, право на потраживањима, потраживања из хартија од вредности, плодоуживање на уделу у ортачком, командитном и д.о.о.

3) ПРЕДМЕТ (заоставштина или њени делови)

Тестатор може тестаментом конституисати право плодоуживања на одређеним стварима и правима у корист физичког или правног лица - правно лице се појављује као легатар и може од наследника кога легат терети захтевати испуњење легата. Легатар има облигациони захтев према дужнику легата - кад дужник испуни обавезу - преда ствар плодоуживаоцу или му пренесе право које је предмет плодоуживања, настаје плодоуживање и добија стварноправни карактер.

4. ОСНИВАЊЕ ЛИЧНИХ СЛУЖБЕНОСТИ

а) Правним послом - уговор или тестамент - морају имати за циљ стицање права личне службености. Ако се личне службености оснивају на стварима, оне се изводе из права својине послужне ствари, а када се оснивају на праву (ауторском) изводе се из права титулара коме то право припада. Уговор може бити теретни или доброчини. За покретне ствари - уговор неформалан, осим када је закон прописао посебну, законску, форму или су је странке уговориле. Тестаметнт – поноважан је ако је предузет у било којој форми прописаној ЗОН-ом.

Право личне службености **стиче се (*modus acquirendi*)** на непокретним стварима уписом у земљишни регистар на основу сагласности за упис од стране власника ствари (клаузула интабуланди), а на покретним предајом ствари стицаоцу личне службености.

Плодоуживање на предметима из заоставштине, без обзира да ли се стиче на основу наслеђивања или легата, нема стварноправни карактер све док се покретне ствари не издвоје (не изврши деоба ствари), када се њиховом предајом стицаоцу (или уписом у ЗР) плодоуживање стиче (добија стварноправни карактер).

b) **Одлуком суда** - изричито предвиђено у корист брачног друга на стварима и правима које су наследили наследници другог наследног реда, али и у корист родитеља оставиоца који наслеђују са брачним другом, на стварима и правима које је наследио брачни друг.
c) **Одлуком органа управе** - у корист корисника екпропријације.
d) **На основу закона** – законско плодоуживање прописано је у ЗН-у - кад је наследник постављен под раскидним условом или роком, он има положај уживаоца заоставштине - за оставиочеве дугове, легате и налоге одговара само стварима и правима из заоставштине.

Право личне службености може се стећи одржајем по правилима о стицању права својине од невласника (важи само за покретне ствари), аналогно правилима која важе за оригинарно стицање права својине.

5. ПРАВА ТИТУЛАРА ЛИЧНИХ СЛУЖБЕНОСТИ

1) ПРАВА ПЛОДОУЖИВАОЦА

a) **да се служи** (користи) послужном ствари или правом, са циљем прибављања плодова, у складу са наменом ствари или права;
b) **да ствар држи** као непосреди држалац;
c) да ствар односно право **употребљава**

Обим овлашћења плодоуживаоца се, приликом њеног оснивања, може уговором, тестаментом, одлуком суда или органа управе, ограничити. Плодоуживалац се послужном ствари може служити у складу са њеном основном наменом и није овлашћен да промени основну намену ствари, нити да задире у њен садржај - супстанцу. Напротив, он мора очувати супстанцу ствари.

Плодоуживалац **плодове стиче одвајањем** (такође и цивилне, а не у тренутку када је приход доспео). Као одвојени сматрају се и они цивилни плодови који су убрани (исплаћени), у времену док је плодоуживање постојало. После престанка плодоуживања цивилни плодови припадају власнику ствари, одн. права, иако су доспели за време трајања плодоуживања. Плодоуживалац има право на сав приход од ствари или права које су предмет

плодоуживања. Има право на оне плодове и користи од ствари које би могао стицати и сам власник.

Као строго лично, право плодоуживања је **неотуђиво и ненаследиво**. Ипак, плодоуживалац је овлашћен правним послом пренети другом лицу извршавање својих овлашћења - свих или појединих - (издати стан у закуп).

2) ПРАВА ТИТУЛАРА УПОТРЕБЕ

За разлику од плодоуживаоца, титулар права употребе **има ограничено право** на држање, употребу и коришћење послужних ствари. Титулар, по правилу, не убира све плодове и друге користи од ствари него само оне који су у границама његових личних потреба и потреба чланова његовог породичног домаћинства - сви остали припадају власнику ствари, ако се на тај начин не омета право употребе.

Право употребе које има за предмет једну ствар или више ствари простире се и на припатке тих ствари. Оно се не може поделити на више лица, по идеалним деловима, као код плодоуживања. Правило је да право употребе има једно лице, а ако је основано за више лица, оно им припада заједнички.

Право употребе је непреносиво, као и његово извршавање.

6.ОБАВЕЗЕ ТИТУЛАРА ЛИЧНЕ СЛУЖБЕНОСТИ

У обавези је да очува супстанцу ствари одн. права која је предмет личне службености. Нема овлашћење да правно, а ни фактички располаже са ствари одн. правом. Према предмету личне службености физичко лице се мора понашати као добар домаћин, а правно као добар привредник. Сноси све трошкове текуће употребе и искоришћевања послужне ствари. У обавези је да о свакој знатнијој промени предмета плодоуживања обавести власника и да врати ствари и права које су предмет личних службености.

7.ПРАВА И ОБАВЕЗЕ ИМАОЦА ПОСЛУЖНЕ СТВАРИ ИЛИ ПРАВА (власника)

Ималац послужног добра (власник ствари или ималац неког другог права) који га је теретним правним послом оптеретио личном службеношћу, одговара за правне и материјалне недостатке који се покажу на ствари.

Он може правно располагати са ствари или правом које је оптерећено правом личне службености (мада има голу својину).

Не сме узнемиравати тиутлара у вршењу његовог права.

Сноси трошкове ванредног одржавања ствари, али му припадају и ванредни приходи. Овлашћен је да обавља надзор над вршењем права личне службености.

Након престанка, овлашћен је да захтева да му се врате ствари (или право) у државину. То је истовремено и обавеза титулара - дужан је да врати ствар у стању у којем ју је примио.

ЗАШТИТА СЛУЖБЕНОСТИ – КОНФЕСОРНА ТУЖБА

8.ЗАШТИТА СЛУЖБЕНОСТИ

Титулар права службености има право да своје право штити као и сви имаоци стварних права. Средства за заштиту може истицати не само против власника послужног добра него и против трећих лица - **службеност делује апсолутно**.

Службеност се може штитити општим вансудским и судским средствима за заштиту стварних права.

Титулар има **право на самопомоћ** против лица које га неовлашћено узнемирава у државини или које му је одузело државину права службености, ако:

a) прети непосредна опасност повреде државине
b) да је самопомоћ нужна
c) да начин вршења самопомоћи одговара приликама у којима постоји опасност.

Тужба којом се штити право службености је ***actio confessoria*** - штити од свих неоснованих повреда.

Власник повласног добра може захтевати да се према власнику послужног добра утврди постојање права службености. Ово је **петиторна тужба** која не застарева. **Пресудом** којом се усваја тужбени захтев утврдиће се да титулар има право службености на послужној ствари и да је власник обавезан да трпи овај терет и извршавање титуларевих права на њој, одн. да пропушта чинити на њој оно што је дужан пропуштати.

Уколико се тужба не поднесе у року од **20 година (јер право службености застарево као једино од стварних права које застарева)** од одузимања или сметања државине службености, ово право престаје, а тиме и могућност подношења тужбе.

Actio confessoria штити титулара и од узнемиравања и слична је негаторној тужби.

- Тако ће власник поднети **негаторну тужбу** против лица која га неосновано узнемиравају (истичу право службености на његовој ствари),

- а титулар, ***actio confessoria*** да би се одбранио од власника послужног добра или трећег лица који га ометају или онемогућавају у вршењу права службености.

Једно лице може поднети тужбу за заштиту претпостављеног права службености као што може и претпостављени власник (публицијанска тужба). Она се зове ***actio confessoria publiciana***. Тужилац у поступку доказује јачи правни основ службености и законити начин стицања.

ПРЕСТАНАК СЛУЖБЕНОСТИ

9.ПРЕСТАНАК СЛУЖБЕНОСТИ

1) **на основу правног посла** - најчешће уговора између власника послужног и повласног добра - производи дејство ако је закључен у писаној форми, потписи оверени, а тај терет исписан из ЗР.
2) **одрицањем** - једнострану изјаву о одрицању даје искључиви власник повласног добра (сувласништво или заједништво - потребна сагласност свих). Исправа о одрицању производи дејство ако је у писаном облику, оверен потпис власника повласног добра. На основу ње се врши испис из ЗР када службеност и престаје.
3) **услед невршења** - застарелошћу или либераторном узукапијом. **Застарелошћу једино престају службености од свих стварних права** - ако није извршавано за време од **20 година**.

   Либерална узукапија је престанак службености због невршења у случају кад се томе **успротивио власник** послужног добра (без обзира да ли је био савестан или је употребио силу). Сматра се да је за неизвршавање права службености крив титулар права службености, јер је ту забрану прихватио, уместо да штити своје право. Престаје у року од **3 године невршења права**.
4) **укидањем одлуком државног органа** - по захтеву власника послужног добра - ако утврди да је она постала непотребна за коришћење повласног добра или када престане други разлог због кога је она основана.
5) **због промењених околности** - код стварних службености - сједињење (конфузија), а код плодоуживања - консолидација. У истој личности се спаја право својине на послужној ствари и право службености (наслеђем, куповином). Ако је уписана у ЗР она престаје тек брисањем.
6) **пропашћу ствари** - послужног или повласног добра.
7) **истеком времена**, ако је уступљена на одређено време.

8) **кад се испуни раскидни услов под којим је била конституисана или истеком времена на које је било основано право својине из којег је изведена**.

СПЕЦИФИЧНОСТИ ПРЕСТАНКА ЛИЧНИХ СЛУЖБЕНОСТИ

Личне службености престају **истеком времена** на које су биле основане, али и истеком времена на које је било установљено право својине из којег је изведена.

Престаје о**дрицањем** њеног титулара од плодоуживања, због **невршења**, **консолидацијом**. Као непреносиво право (правним послом може се предвидети преносивост овог права), престаје **престанком титулара личне службености**. Ако је над привредним друштвом, **које је** предмет личне службености, отворен стечај, престаје његов субјективитет, а самим тим и плодоуживање.

ЗАЛОЖНО ПРАВО

В. ЗАЛОЖНО ПРАВО

1. ПОЈАМ И ЗАЛОЖНОПРАВНИ ОДНОС

Заложно право је **стварно право повериоца на туђој ствари или праву** (дужника или трећег лица). Ово стварно право је реална гаранција (**стварноправно обезбеђење**) повериоцу да ће се, **пре осталих, обичних поверилаца**, наплатити из вредности заложених ствари или права, ако му дужник не испуни обавезу у време доспелости.

Да би настало заложно право мора претходно или истовремено постојати **облигациони однос**, који представља главно право, а заложно право је споредно (акцесорно) и, углавном, дели судбину главног права од настанка, промене и престанка.

Заложно право најчешће настаје на основу уговора, али и на основу одлуке суда или закона. По правилу, настаје прво облигациони однос. Облигациони однос је главно право, а заложно право споредно (акцесорно) и, углавном, дели судбину главног права од настанка, промене и престанка.

Заложни поверилац има према дужнику **првенствно облигационо право** да захтева испуњење доспеле обавезе, а ако је овај не испуни, поверилац може искористити стварно право на ствари дужника која је предмет заложног права и служи као средство обезбеђења. Заложни дужник не мора бити и лични дужник повериоца, већ и треће лице ако је дозволило да се на

његовој ствари конституише залога. Заложни поверилац је истовремено и поверилац у облигационом односу.

Заложноправни однос има **две фазе**:

1) **Фаза обезбеђења** - настаје установљавањем залоге и постоји до тренутка доспећа обезбеђеног потраживања;
2) **Фаза намирења** - настаје ако је потраживање доспело за испуњење, али није испуњено.

2. ЗАЛОЖНО ПРАВО И ПРАВО ЗАДРЖАВАЊА

Право задржавања је право повериоца (ретинента) да привремено задржи дужникову ствар, односно да ускрати испуњење своје дужне чинидбе, све док дужник не испуни доспелу тражбину повериоца права задржавања.

Средство задржавања има своју двоструку функцију:

1) **средство принуде** на дужника да своју доспелу обавезу уредно испуни,
2) **средство намирења** потраживања из дужникове задржане ствари, уколико дужник и поред задржавања неће да испуни обавезу

Разлика између заложног права и права задржавања је у томе што право задржавања не изазива стварноправна, већ облигационоправна дејства, за разлику од заложног права које је стварно право. Заложни поверилац, за разлику од ретинента има право следовања на ствари, а право ретенције поверилац може вршити само док се ствар налази у његовим рукама. Престанок непосредне државине престаје и право ретенције, док заложена ствар не мора да се налази у рукама повериоца. Право задржавања је, по правилу законско право и настаје без сагласности дужника, док је заложно право најчешће уговорно. Такође, настанак уговорног заложног права, није условљено постојањем доспелог потраживања према дужнику.

3. ВРСТЕ ЗАЛОЖНОГ ПРАВА

Ако је критеријум разврставања заложног права **природа објекта,** оно се онда дели на заложно право: на покретним стварима (ручна залога), на непокретним стварима (хипотека) и правима.

С обзиром на **начин настанка**, заложно право може бити:

1) УГОВОРНО ЗАЛОЖНО ПРАВО

Ручна залога на покретној ствари настаје најчешће на основу уговора којим се залогодавац обавезује да преда одређену

покретну ствар на којој постоји право својине, заложном повериоцу да би се пре осталих поверилаца могао наплатити из њене вредности, ако му потраживање не буде исплаћено о доспелости. **Начин стицања је предаја** те ствари залогопримцу.

Заложно право на покретним стварима **уписаним у регистар** настаје на основу уговора о залози, а поверилац га стиче уписом у Регистар залоге, а предмет заложног права и даље остаје у државини дужника или трећег лица које је пристало да се његове ствари оптерете залогом.

Хипотека, такође, најчешће настаје на основу уговора о хипотеци.

2) СУДСКО ЗАЛОЖНО ПРАВО

Може бити **принудно или споразумно**.

1. **Принудно** - на покретним стварима поверилац стиче пописом ствари у поступку извршења, а не предајом ствари као код ручне залоге. Може се засновати само на стварима које су способне за уновчење (нису изузете од извршења, одн. на њима није ограничено извршење).

   Лице које на непокретности стекне заложно право на основу одлуке суда, овлашћено је захтевати упис стеченог права у земљишни регистар.
2. **Споразумно** - на непокретним и покретним стварима и правима заснива се споразумом странака (стране подносе заједнички предлог) да заложним правом обезбеде одређено потраживање. Поптписани записник о споразуму иима снагу судског поравнања и основ је за упис заложног права у регистар залоге.

3) ЗАКОНСКО ЗАЛОЖНО ПРАВО

Стиче се у тренутку кад су испуњене претпоставке одређене законом. Законско заложно право на покретним стварима може настати без предаје ствари у државину заложном повериоцу и без уписа у Регистар залоге, а на непокретним стварима без уписа заложног права у земљишни регистар. Оно се **примењује на уговоре у привреди** (има га комисионар на стварима које су предмет уговора о комисиону док се те ствари налазе код њега).

НАЧЕЛА ЗАЛОЖНОГ ПРАВА

4. НАЧЕЛА ЗАЛОЖНОГ ПРАВА

Нека начела су заједничка за ручну залогу, хипотеку и регистарску хипотеку, а то су следећа 4 начела:

1) **НАЧЕЛО АКЦЕСОРНОСТИ** - обележје заложног права да је **споредно (акцесорно)** и зависно од постојања потраживања повериоца као самосталног (главног) права. Само ако је настало главно потраживање, може истовремено с њим или касније, док главно потраживање још траје, настати и акцесорно потраживање. Заложно право може престати и пре престанка главног потраживања, а изузетно и касније.

Супротно начелу акцесорности, заложно право се **може дати за обавезу која још није настала** (будућа обавеза) и неизвесну (условну обавезу). Оно се гаси ако главно потраживање не настане.

Ако је потраживање повериоца престало на било који начин, престаје и заложно право и не може трајати дуже од главног потраживања. Тада је поверилац дужан вратити заложену ствар залогодавцу одн. брише се упис хипотеке у катастру непокретности или заложно право у Регистру залога, на захтев заложног повериоца, дужника или залогодавца, кад то није исто лице.

Изузетак од овог начела је у случају консолидације (својинска хипотека) - сједињења својства хипотекарног повериоца и власника заложене непокретности у једном лицу - потраживање може престати, али хипотека постоји све док не буде брисана из јавних књига.

Предмет заложног права могу бити и ствари или права која ће залогодавац прибавити у будућности. У том случају заложно право настаје кад он стекне право својине на ствари, одн. право потраживања или друго имовинско право, а поверилац, пре тога, може да тражи да се у Регистар залоге упише заложно право на будућој ствари. Предмет хипотеке **може да буде и објекат у изградњи**, као и **посебан део објекта у изградњи**, под условом да је издато правоснажно одобрење за градњу у складу са законом.

Залога се може дати и за застарело потраживање и у том случају производи дејство одрицања од застарелости - ако је протекло време застарелости потраживања, поверилац чије је потраживање обезбеђено залогом или хипотеком, може се намирити само из оптерећене ствари ако је држи у рукама или ако је његово право уписано у јавној књизи. Застарела потраживања камата и других повремених давања не могу се намирити ни из оптерећене ствари.

2) **НАЧЕЛО ОФИЦИЈЕЛНОСТИ** - првило да се заложни поверилац, коме заложни дужник није у року платио дуг, може наплатити из

вредности заложене ствари у судском поступку. **Закон о хипотеци је напустио ово начело**, али се примењује на ручну залогу и залогу на покретним стварима која настаје уписом у регистар. Према ЗОО: Ако повериочево потраживање не буде намирено о доспелости поверилац може захтевати од суда одлуку да ствар прода на јавној продаји, или по текућој цени, кад ствар има берзанску или тржишну цену.

Одступање од овог начела за покретне ствари предвиђено је за уговоре у привреди - поверилац је овлашћен да, кад дужник о доспелости не намири потраживање, приступи продаји заложене ствари на јавној продаји, а да се претходно не обраћа суду.

Кад су заложене покретне ствари или права, **забрањене су** у уговору о залози клаузуле којима би се искључило начело официјелности **(тзв*. lex commissoria*)** - да ће заложена ствар прећи у својину повериоцу ако његово потраживање не буде намирено о доспелости, као и да ће у том случају поверилац моћи, по унапред одређеној цени, продати заложену ствар или је задржати за себе. **Али**, ако је у залогу дата ствар чија је цена прописана, уговарачи се могу споразумети да ће поверилац моћи продати заложену ствар по прописаној цени или је по тој цени задржати за себе. **Ово је могуће уговорити само у тренутку доспелости потраживања, али не и пре тога**.

Ово начело је сужено у Закону о хипотеци - ако дужник не исплати дуг о доспелости, хипотекарни поверилац из веродостојне или извршне исправе покреће и води вансудски поступак намирења.

3) **НАЧЕЛО СПЕЦИЈАЛНОСТИ** - својство заложног права да се њиме обезбеђује **одређено потраживање (тачно наведени износ)** једног повериоца и да може настати на ствари која је одређена (а не на свим стварима заложног дужника). Прецизно одређено мора бити главно потраживање заложног повериоца, за разлику од споредних потраживања (камате, трошкови за очување ствари и трошкови реализације потраживања), за које је довољно да су одредиви.

Предмет заложног права може бити индивидуално одређена ствар којом залогодавац може слободно располагати

4) **НАЧЕЛО НЕДЕЉИВОСТИ** - обележје заложног права да заложена ствар или право као целина **обезбеђује потраживање као целину**. Обезбеђење главног потраживања простире се и на споредна потраживања. Смањење потраживања нема за последицу смањење предмета залоге. Заложена ствар у целини обезбеђује потраживање повериоца до потпуног намирења тог

потраживања без обзира на каснију поделу или спајање предмета залоге, али је пуноважан и другачији уговор са повериовцем.

Уколико је предмет залоге подељен или је делимично пропао, заложно право и даље постоји на подељеним деловима, односно на преосталом предмету. Потпуна пропаст предмета залоге има за последицу престанак залоге, осим кад је на место пропале ствари, на основу закона или споразума страна, ступила друга ствар или право (реална суброгација).

Изузеци од овог начела: заложена ствар се може продати по одлуци суда и пре доспелости потраживања ако се квари или губи вредност и постоји опасност да постане недовољна за обезбеђење повериочевог потраживања.

ХИПОТЕКА – заложно право на непокретним стварима

а. ЗАЛОЖНО ПРАВО НА НЕПОКРЕТНИМ СТВАРИМА – ХИПОТЕКА –

1. ПОЈАМ

Хипотека је заложно право на непокретним стварима **које остају у државини заложног дужника**. Ако хипотекарни дужник не испуни своју обавезу о доспелости, хипотекарни поверилац може намирити своје потраживање из вредности заложене непокретности пре поверилаца који на њој немају хипотеку (обични, хирограферни повериоци), као и пре поверилаца који су хипотеку на њој стекли после њега, без обзира на промену власника оптерећене непокретности. Иако заложни поверилац нема непосредну државину на ствари, **хипотека је стварно право**.

Ималац хипотеке има **апсолутно право** које делује према свима. Апсолутно дејство обухвата:

1) **Право следовања** - овлашћује хипотекарног повериоца да своје право врши против трећих лица, али и против власника хипотекарне непокретности. Сходно томе, хипотекарни поверилац се може наплатити из заложене непокретности иако је дужник продао и предао трећем лицу и оно постало нови власник.
2) **Право првенства** - хипотека је као стварно право, јача од облигационих права, али и од истоврсног права које је касније настало.

Хипотека је акцесорно право које настаје ако је настало главно (облигационо) право и престаје ако престане главно право.

Закон о хипотеци је **напустио начело официјелности** - основни начин намирења хипотекарног повериоца је вансудски, али закон не искључује и судско намирење - хипотека престаје и кад је извршена судска јавна продаја предмета - испис из регистра се врши на основу правоснажне судске одлуке о намирењу хипотекарног повериоца.

ПРЕДМЕТ ХИПОТЕКЕ

2.ПРЕДМЕТ ХИПОТЕКЕ

Предмет хипотеке су непокретности. Најзначајније је земљиште. Непокретности су и покретне ствари које су трајно спојене са земљиштем: грађењем објекта, његовом реконструкцијом, доградњом.
Хипотеком се, по правилу, могу оптеретити непокретности које су у промету. Објекат, земљиште под објектом и земљиште које служи за редовну употребу објекта чине јединствену целину приликом конституисања хипотеке.

Предмет хипотеке може бити **и друго стварно право на непокретности** - право грађења, право прече градње. Реални део непокретности може се оптеретити само ако се тај део реално отцепи од постојећег земљишнокњижног тела и формира нова катастарска парцела. Хипотека може настати и на сувласничком - идеално одређеном делу непокретности - власник идеалног дела заснива хипотеку без сагласности осталих сувласника, осим ако је идеални део објекта у изградњи, када је потребна сагласност свих сувласника. На непокретној ствари у заједничкој својини, заснива се само на целој непокретности и уз сагласност свих заједничара.

НЕПОКРЕТНОСТИ КОЈЕ НЕ МОГУ БИТИ ПРЕДМЕТ ХИПОТЕКЕ
Не могу се оптеретити хипотеком: природна богатства, добра у општој употреби, мреже у јавној својини, водно земљиште, културна добра у јавној својини, затим објекти, оружје и опрема намењена одбрани и државној и јавној безбедности.

Предмет хипотеке **не може бити право стварне службености**. Ако је хипотеком оптерећена непокретност на којој се налази послужно добро, хипотека се простире и на послужно добро оптерећено службеношћу. У случају реализације хипотеке, службеност и даље остаје у корист повласног добра. Хипотека заснована на повласном добру простире се и на праву стварне службености на послужном добру. Титулар права личне службености не може непокретности које користи оптеретити

хипотеком не само због природе личних службености, него и због тога што није власник непокретности које користи.

За обезбеђење једног потраживања хипотека **може да оптерети више непокретности**, без обзира на то да ли припадају истом или различитим власницима - повериоц може потраживање да наплати по свом савесном избору из вредности једне или више непокретности. **Симултана хипотека** се најчешће заснива ако једна непокретност има мању вредност од потраживања повериоца, али и из других разлога (вредност непокретности пада).

3.ПРЕНОШЕЊЕ ХИПОТЕКЕ

Право потраживања према дужнику хипотекарни повериоц може уступити трећем лицу - **цесија**. Са потраживањем, на треће лице (приjемника) **прелази и хипотека** као споредно право, али тек кад се она упише у земљишни регистар. За пренос потраживања није потребан пристанак дужника, али је хипотекарни повериоц дужан да обавести дужника о извршеном уступању. Повериочево потраживање са хипотеком прелази **по самом закону** на лице које испуни обавезу уместо дужника, ако оно има у томе неки правни интерес (законска суброгација).

НАДХИПОТЕКА

Повериоц може своје потраживање (обезбеђено хипотеком) **заложити** надхипотекарном повериоцу - то је хипотека на хипотеци. Она настаје на основу уговора између хипотекарног повериоца и надхипотекарног повериоца - у писаној форми, оверени потписи, клаузула интабуланди (изричита и безусловна изјава повериоца да се натхипотекарни повериоц може уписати у том својству у регистар непокретности).

Надхипотека се **стиче уписом у регистар** и од тог дана производи дејства према трећим лицима. Међутим, независно од уписа, уговор између хипотекарног повериоца и надхипотекарног повериоца производи правно дејство према дужнику од дана кад му стигне писмено обавештење о залагању потраживања, од када дужник обавезу може испунити само према надхипотекарном повериоцу или по његовом писменом налогу.

Хипотекарни дужник који продаје хипотековану непокретност може са купцем (трећим лицем) закључити уговор о преузимању дуга, ако је на то пристао хипотекарни повериоц.

4.ПОТХИПОТЕКА

Постоји када се једна непокретност оптерети хипотекама ради обезбеђења два или више потраживања различитих хипотекарних поверилаца. Редослед хипотека одређује се према тренутку њиховог наступања (дану, часу и минуту), ако законом није другачије одређено.

5.ДОМАШАЈ ХИПОТЕКЕ

Хипотека се односи на целу непокретност - на све њене саставне делове, као и природне и индустријске плодове ако су постојали у време настанка хипотеке. Цивилни плодови који би касније настали нису састани део предмета хипотеке. Хипотека обухвата и припатке непокретности ако су одређени уговором о хипотеци, али не и ствари у својини трећих лица. Побољшања и повећања вредности непокретности до којих је дошло после заснивања хипотеке, такође чине предмет хипотеке.

6.СТИЦАЊЕ ХИПОТЕКЕ

Хипотека је **стварно право на непокретности** и **стиче се уписом у земљишни регистар** (начин стицања) ако за то постоји одговарајући **правни основ**.

Правни основи настанка хипотеке:

1) Уговор или судско поравнање (уговорна хипотека)
2) Заложна изјава (једнострана хипотека)
3) Закон (законска хипотека)
4) Судска одлука (судска хипотека)

Правила о уговорној хипотеци сходно се примењују и на остале три, осим ако је законом другачије прописано.

1) УГОВОР О ХИПОТЕЦИ

То је уговор између власника непокретности и повериоца, којим се власник непокретности обавезује, ако дуг не буде исплаћен о доспелости, да поверилац наплати своје обезбеђено потраживање из вредности те непокретности, на начин прописан законом.

Уговор о хипотеци се закључује у **писаној форми, са овереним потписима**. Уговор о хипотеци може да закључи власник, или друго лице које има право располагања, као и инвеститор и купац објекта у изградњи или посебног дела објекта у изградњи. Он може да буде самосталан или део уговора који уређује потраживање (уговора о зајму, кредиту) у виду једне или више одредаба тих уговора или представљати каснији уговор о хипотеци повериоца и дужника. Када је самостални уговор

ништав, важе одредбе уговора о хипотеци ако оне нису захваћене ништавошћу.

Уговор о хипотеци производи дејства ако садржи **обавезне битне састојке**:

- **a)** име и презиме, пребивалиште или боравиште, одн. пословно име и седиште повериоца, залогодавца, као и дужника ако су то различита лица;
- **b)** клаузулу интабуланди;
- **c)** прецизне податке о потраживању које се обезбеђује (валути обрачуна и плаћања, износу појединих рата и времену њихове доспелости и мести и начину плаћања);
- **d)** податке о хипотекованој непокретности;
- **e)** податке о саставним деловима непокретности (плодовима, припацима, побољшањима и повећањима вредности непокретности до којих је дошло након заснивања хипотеке).

LEX COMMISSORIA и накнадни уговор

LEX COMMISSORIA - **означава одредбу у уговору о залози (хипотеци) којом заложни поверилац уговара за себе право да ће, у случају неисплате дуга о доспелости, своје потраживање намирити стицањем права својине на заложену ствар или да ће тада поверилац по унапред одређеној цени моћи продати ствар, задржати је за себе, убирати са ње плодове или је искоришћавати на други начин**. Уговарање ове клаузуле је **забрањено** ако је уговорена у време закључења уговора о зајму или хипотеци, јер се сматрају зеленашким (дужник пристаје у нужди, због тешког материјалног стања или лакомислености).

Али када се та клаузула уговори накнадно, после доспелости обезбеђеног потраживања, производе пуноважна дејства. Ништавост *lex commissoria* у уговору о зајму или залози не повлачи ништавост и самог уговора, ако он може опстати без ништаве одредбе, па чак и ако је ништава одредба била услов или одлучујућа побуда уговора, јер се ништавост установљава да би уговор био ослобођен те одредбе и важио без ње.

2) ЈЕДНОСТРАНА ХИПОТЕКА

Настаје на основу **заложне изјаве** - исправа сачињена од стране власника непокретности, којом се он једнострано обавезује, уколико дуг не буде исплаћен о доспелости, да поверилац наплати своје обезбеђено потраживање из вредности непокретности, на начин прописан законом (у писаној форми,

оверени потписи, обавезни битни састојци прописани за уговор о хипотеци).

7.УПИС ХИПОТЕКЕ

Начин стицања хипотеке је упис у земљишни регистар, а на основу пуноважног правног основа - уговор о хипотеци, једнострана хипотека, наређење закона или одлука суда. Неопходна је и **клаузила интабуланди**.

Упис хипотеке се врши у **катастар непокретности** на основу исправа које су подобне за коначан упис права, а **предбележба** се врши на основу исправе која није подобна за коначан упис права (нпр. потписи уговарача нису оверени). Упис хипотеке је коначно стицање права.

Уговорна хипотека ће се уписати у регистар на захтев власника непокретности, дужника или повериоца.

8.ПРАВА И ОБАВЕЗЕ ВЛАСНИКА НЕПОКРЕТНОСТИ

Власник и после настанка хипотеке има **право** да:

1) држи предмет хипотеке;
2) употребљава га према уобичајеној намени;
3) прибира природне или цивилне плодове које предмет хипотеке даје;
4) отуђи предмет хипотеке и пренесе право на прибавиоца, у ком случају се не мења ништа у дужниковој обавези и у обезбеђеном потраживању.

Власник непокретности је у **обавези** да:

1) физички не мења предмет хипотеке без писмене сагласности повериоца, коју овај неће одбити без оправданог разлога;
2) чува и одржава предмет хипотеке као добар домаћин, одн. привредник, да не би умањио вредност непокретности;
3) осигура предмет хипотеке од свих уобичајених ризика пре закључења уговора о хипотеци.

9.ПРАВА И ОБАВЕЗЕ ПОВЕРИОЦА

Поверилац има право да захтева да му дужник пружи додатно обезбеђење сличног степена сигурности, ако је:

1) због понашања, одн. радњи власника, одн. непосредног држаоца вредност предмета хипотеке смањена (ако дужник не пружи додатно обезбеђење, поверилац има право да захтева

наплату целог потраживања из вредности непокретности без одлагања); због радњи које власник намерава да предузме прети опасност од смањења вредности предмета хипотеке.

2) Поверилац има право да захтева да суд нареди власнику, одн. непосредном држаоцу да престане са одређеним понашањем ако је због тога настало под 1. и под 2.

10. ИЗБОР СРЕДСТВА НАМИРЕЊА

Право повериоца на хипотеку не ограничава га да се обавезно намири на предмету хипотеке. Он може да се намири:

1) најпре из вредности хипотековане непокретности, а затим из остале имовине дужника;

2) истовремено из једне и друге;

3) најпре из дужникове имовине, а тек затим из вредности хипотековане непокретности.

Код наплате из преостале имовине има исти положај као и обични (хирограферни) поверилац.

ВАНСУДСКА НАМИРЕЊЕ **уговор о хипотеци и заложна изјава као извршна исправа**

11. ВАНСУДСКИ ПОСТУПАК НАМИРЕЊА

уговор о хипотеци и заложна изјава као извршна исправа

Поступак намирења спроводи се у складу са ЗОХ и ЗИО као и законом који уређује принудну наплату пореских потраживања на непокретностима.

Ако дужник не исплати дуг о доспелости, хипотекарни поверилац **из уговора о хипотеци одн. заложне изјаве** (који имају својство извршне исправе према ЗОХ-у), послаће **опомену** у писменој форми истовремено дужнику и власнику предмета хипотеке (ако су различита лица), чиме се покреће поступак вансудског намирења.

Прва опомена садржи:

1) податке о уговору о хипотеци и хипотекованој непокретности;

2) опис повреде уговора о хипотеци на основу кога се захтева реализација хипотеке;

3) радње које дужник мора да предузме да би исплатио дуг и избегао продају непокретности;

4) рок у коме мора да исплати дуг и избегне продају непокретности;

5) опомену да уколико не предузме те радње и тиме исплати дуг, поверилац ће потраживати целокупан износ потраживања и продајом хипотековане непокретности изгубити државину на непокретности;
6) име и неопходне податке о представнику повериоца коме се дужник може обратити за добијање више информација;
7) друге информацоје од значаја.

ОПОМЕНА О ПРОДАЈИ И ЗАБЕЛЕЖБА

Ако у року од **30 дана** од дана пријема прве опомене дужник не исплати дуг, поверилац ће дужнику и власнику непокретности упутити **опомену о продаји непокретности** - истовремено шаље регистру непокретности **захтев** да се изврши **забележба хипотекарне продаје** у његову корист - регистар непокретности ће то урадити у року од **7 дана**. Забележба се врши у земљишним књигама које воде основни судови или катастру непокретности које воде органи управе - Републички геодетски завод.

Забележба и решење о хипотекарној продаји садрже:

1) изричито овлашћење да хипотекарни поверилац, када решење постане правоснажно, али не пре истека рока од **30 дана** од дана издавања решења, може као хипотекарни поверилац у своје име продати непокретност;
2) забрану продаје хипотековане непокретности од стране власника.

Рок за жалбу од 15 дана од дана пријема решења и обавеза другостепеног органа да другостепено решење донесе у року од 15 дана од дана подношења жалбе, прописани су ЗХ. Против решења органа управе који води катастар, жалба се подноси РГЗ-у, који мора донети другостепено решење у року од **15 дана** од дана подношења жалбе. Решење РГЗ-А је **коначно и извршно** (није дозвољена тужба у управном спору или други правни лек).

12. ПРАВО ПРОДАЈЕ ПОВЕРИОЦА

Ако дужник не исплати дуг до дана правоснажности решења о забележби хипотекарне продаје, а прошло је 30 дана од дана издавања тог решења, поверилац може приступити продаји хипотековане непокретности путем **аукције или непосредне погодбе**. Пре тога је дужан да утврди оријентациону тржишну вредност непокретности ангажовањем овлашћеног судског вештака.

Почетна цена на аукцији не може бити нижа од **75 одсто** од процењене вредности, а на следећој аукцији ако прва не успе, нижа

од **60 одсто**. Ако је у питању непосредна погодба, по цени која је приближна тржишној.

Најкасније у року од **15 дана** пре закључења уговора о продаји непокретности, поверилац ће о продаји обавестити дужника, власника непокретности и лица која имају друга права на непокретности.

ПРОДАЈА НЕПОСРЕДНОМ ПОГОДБОМ

Поверилац, на основу коначног решења о забележби хипотекарне продаје, а по истеку рока од 30 дана од дана издавања решења, може у своје име продати непокретност непосредном погодбом, која не може бити нижа од 90% од процењене вредности.

Најкасније у року од 15 дана пре зађучења уговора о продаји непосредном погодбом, поверилац ће о томе обавестити дужника, власника непокретности и лица која имају друга права на непокретности.

НАМИРЕЊЕ КАДА ЈЕ ПРЕДМЕТ ХИПОТЕКЕ ОБЈЕКАТ У ИЗГРАДЊИ

Продаја ради намирења, у овом случају, врши се уступањем права градње утврђеног правноснажним одобрењем за градњу, уз накнаду и продајом ствари које су уграђене у објекат у изградњи.

13. РЕДОСЛЕД НАМИРЕЊА

Кад је један предмет хипотеке заложен неколицини хипотекарних поверилаца, редослед по коме се исплаћују њихова потраживања из цене добијене продајом предмета хипотеке, одређује се према дану, часу и минуту настајања хипотеке (астрономско рачунање времена), рачунајући од момента прве уписане хипотеке.

Поверилац ће у року од **7 дана** од дана наплате продајне цене непокретности, следећим редом намирити:

1) трошкове продаје, укључујући трошкове и хонораре трећих лица;
2) потраживање хипотекарног повериоца према редоследу уписа;

Преостали износ припада дужнику.

ПРЕСТАНАК ХИПОТЕКЕ

14. ПРЕСТАНАК ХИПОТЕКЕ УСЛЕД ПРЕСТАНКА ПОТРАЖИВАЊА

Хипотека може престати услед престанка потраживања, а и у случајевима независним од престанка потраживања.

Правило је да престанак главног потраживања повлачи и престанак хипотеке, као споредног права. Али престанак не наступа тренутком престанка главног потраживања, него тек **кад је она исписана из земљишног регистра**.

Потраживање обезбеђено хипотеком може престати:

1) испуњењем (кад хипотекарни дужник плати потраживање обезбеђено хипотеком)
2) компензацијом
3) отпуштањем дуга
4) преновом
5) немогућношћу испуњења
6) смрћу дужника или повериоца ако је уговор закључен због личних особина обе уговорне стране или дужника.

Ако је хипотека била заснована ради обезбеђења условног потраживања или потраживања које траје до одређеног рока, неиспуњење услова или протек рока доводи до престанка хипотеке.

Протеком времена застарелости хипотека **не престаје**. Хипотекарни поверилац чије је потраживање застарело, а обезбеђено је хипотеком, може се намирити само из оптерећене ствари ако је његово право уписано у јавној књизи. Застарела потраживања камата и других повремених давања **не могу се** намирити ни из оптерећене ствари.

15. ПРЕСТАНАК ХИПОТЕКЕ НЕЗАВИСНО ОД ПРЕСТАНКА ПОТРАЖИВАЊА

1) ОДРИЦАЊЕ ОД ХИПОТЕКЕ

Хипотека може престати и независно од постојања (престанка) главног потраживања - одрицањем, али то **не значи** и одрицање од права да тражи испуњење главног потраживања. Ово је једнострана изјава воље повериоца и мора бити у писаном облику уз оверени потпис, на основу које власник хипотековане непокретности може захтевати испис хипотеке.

2) КОНФУЗИЈА И КОНСОЛИДАЦИЈА

Конфузија настаје ако се у истом лицу стекне својство хипотекарног повериоца и хипотекарног дужника, а консолидација - хипотекарног повериоца и власника хипотековане непокретности.

Консолидација – испис хипотеке из земљишних књига се може тражити када исто лице постане и хипотекарни поверилац и сопственик хипотековане непокретности.

Овај случај треба разликовати од конфузије – код конфузије у једном лицу се сједињују својства хипотекарног повериоца и дужника (**потраживања и дуга**), а код консолидације својства хипотекарног повериоца и сопственика хипотековане непокретности.

Ако на пасивној страни постоје 2 лица, сопственик хипотековане непокретности и дужник, сједињењем (конфузијом) **престаје потраживање**, а хипотека остаје док се не испише из јавних књига, док код консолидације потраживање према дужнику остаје, само што сада поверилац нема хипотеку на туђој већ на својој непокретности (јер услед консолидације хипотека терети непокретност која је прешла у његову својину).

3) ПОТПУНА ПРОПАСТ СТВАРИ

Хипотека престаје и потпуном пропашћу хипотековане непокретности. Ако буде обновљена, хипотека се поново успоставља и поновни упис хипотеке врши се **по самом закону**. Ако предмет делимично пропадне, хипотека се своди на преостали део, а исправка уписа се врши по самом закону.

4) ПРЕСТАНАК ХИПОТЕКЕ У ОПШТЕМ ИНТЕРЕСУ

Престаје и кад, на основу одлуке државног органа, у општем интересу (експропријација и сл.) право власника на предмету хипотеке пређе на треће лице. Испис се врши на захтев новог власника непокретности. У овом случају настаје реална суброгација прописана законом. Наиме, хипотекарни поверилац **стиче заложно право на потраживању накнаде** за експропријацију, одн. на исплаћеној накнади (ако има више поверилаца - према редоследу уписа; ако је власнику дата друга непокретност умедо одузете - поверилац стиче хипотеку на њој).

5) АМОРТИЗАЦИЈА

Хипотека престаје на основу правоснажне судске одлуке којом се утврђује амортизација, у складу са законом, на предлог власника, сувласника или титулара заједничке својине, ако је:

a) протекло 20 година од доспећа обезбеђеног потраживања;
b) уписани хипотекарни поверилац више не постоји или се не може пронаћи, ни његови наследници, ни лица која су касније уписана као пријемници (цесионари) потраживања обезбеђеног хипотеком;

c) за протекло време уписани хипотекарни поверилац није захтевао, нити примио исплату ни главног потраживања, ни камате, нити је то захтевало било које овлашћено лице уписано у регистрар непокретности.

6) ПРОДАЈА ПРЕДМЕТА ХИПОТЕКЕ РАДИ НАМИРЕЊА

Престаје и када је извршена судска јавна продаја предмета хипотеке са циљем да се хипотекарни поверилац намири из добијене продајне цене. Такође престаје и кад је на основу веродостојне исправе или извршне исправе предмет хипотеке продат вансудским путем или кад је поверилац намирен на основу накнадног уговора.

b. ЗАЛОЖНО ПРАВО НА ПОКРЕТНИМ СТВАРИМА – РУЧНА ЗАЛОГА И РЕГИСТАРСКО З. ПРАВО–

РУЧНА ЗАЛОГА

1. ПОЈАМ

Право залоге на покретним стварима је стварно право на туђој покретној ствари. Уговорно заложно право има две подврсте: **ручну залогу** и **регистарско заложно право (хипотека на покретној ствари)**.

2. ПРЕДМЕТ ЗАЛОГЕ

Индивидуално одређена, непотрошна, постојећа или будућа ствар (и право) која има имовинску вредност.

Може бити **било која индивидуално одређена ствар** на којој постоји право својине, и која је у промету, **као и друга имовинска права** којима њихов ималац може слободно располагати. По правилу, предмет ручне залоге је **непотрошна ствар**. Стране, ипак, могу уговорити да ће предмет залоге бити потрошне ствари које ће залогопримац потрошити, одн. заменити, а касније вратити исту врсту и исту количину ствари - *неправилна залога*.

Заложити се могу само ствари које имају **имовинску вредност** па се могу уновчити.

Предмет залоге на покретној ствари могу бити **постојеће или будуће** покретне **ствари и права** којима залогодавац може слободно располагати, и заложно право на будућој ствари или праву

настаје кад залогодавац стекне право својине на ствари, одн. право потраживања или друго имовинско право.

Интелектуална својина може бити објекат регистарског заложног права, с тим што се залога на тим правима уписује у регистар завода надлежног за интелектуалну својину (регистар жигова, патената).

Ствари ван промета или у ограниченом промету не могу бити предмет залоге јер се не могу уновчити. Не могу се уновчити покретне ствари које се, по правилима извршног поступка, не могу изложити продаји јер су изузете од извршења или је на њима ограничено извршење.

Заложно право на покретној ствари обухвата све припатке и прираштаје те ствари, као и плодове ако нису одвојени (а и који су одвојени - уговором одредити).

РУЧНА ЗАЛОГА

3.УГОВОР О ЗАЛОЗИ

Заложно право на покретној ствари **најчешће се заснива на основу уговора** - то је уговор којим се дужник или неко трећи (залогодавац) обавезује повериоцу (залогопримац) да му **преда** (код регистарског з.п. нема предаје)одређену покретну ствар на којој постоји право својине, да би се пре осталих поверилаца могао наплатити из њене вредности, ако му потраживање не буде исплаћено о доспелости, а поверилац се обавезује да примљену ствар чува и по престанку свог потраживања врати неоштећену залогодавцу.

Може бити закључен истовремено кад и главни уговор (**о зајму, кредиту**), или накнадно. Најчешће је регулисан са једном или више одредаба главног уговора.

Уговор о залози је:

a) Акцесоран - споредни (настанак, постојање и престанак зависи од главног уговора);
b) Консензуалан - закључује се у тренутку прихватања понуде, без предаје ствари;
c) Каузалан - кауза је видљива - залогодавац се обавезује уговором са циљем обезбеђења главног потраживања;
d) Двострано обавезан

Залога се може дати за будућу, као и за условну обавезу.

4.ПРАВА И ОБАВЕЗЕ СТРАНА ИЗ УГОВОРА О ЗАЛОЗИ

ОБАВЕЗЕ

a) **Основна обавеза залогодавц**а јесте **предаја** покретне ствари залогопримцу, који стиче заложно право тек кад му ствар која је предмет уговора буде предата (начин стицања), ако је на основу уговора или на други начин настао правни основ.

Ако је ствар већ заложена другоме, заложно право на тој ствари настаје кад залогодавац обавести повериоца (код кога се ствар налази) о закључењу уговора о залози са другим повериоцем и наложи му да по наплати свог потраживања ствар преда новом повериоцу.

b) **Основна обавеза залогопримца** је да ствар која му је предата **чува** са пажњом доброг привредника, одн. домаћина - у супротном одговара за штету која је настала на ствари. Дужан је предузети све правне и фактичке радње нужне за очување својстава и вредности ствари. Он **није овлашћен** да користи (употребљава) предмет залоге (може се другачије уговорити), **нити га може дати** другоме на употребу или залогу (подзалога). Неовлашћено употребљавање заложене ствари пооштрава његову одговорност за штету - одговара и за случајну пропаст и оштећење ствари која би се догодила том приликом.

ПРАВА (ОВЛАШЋЕЊА)

Основно овлашћење залогопримца је **држава ствари** која је предмет заложног права. Он има непосредну државину, али она је несамостална, јер заложни дужник има овлашћење на самосталну и посредну државину ствари. Једна ствар се може више пута заложити и у том случају само први залогопримац има непосредну државину, а остали посредну. Залогодавац је дужан писмено обавестити првог залогопримца да је закључио други уговор о залози и да је он дужан, по исплати потраживања, заложену ствар предати другом залогопримцу у непосредну државину.

Залогопримац је овлашћен да захтева од залогодавца другу одговарајућу залогу ако се покаже да заложена ствар има неки материјални или правни недостатак, или да не представља довољно обезбеђење наплате потраживања.

Поверилац, као ималац залоге - стварног права на туђој ствари и држалац ствари - има и **право следовања** - ако му заложена ствар буде одузета може вансудским путем (најчешће самопомоћ) или подношењем тужбе суду, **захтевати ствар назад од сваког лица** код кога се нађе без основа или по слабијем правном основу. Он може поднети **државинску тужбу** због одузимања ствари, **али и посебну петиторну тужбу** за враћање ствари.

Залогопримац има право да се **наплати из вредности** заложених ствари ако дужник не плати дуг о доспелости. У тој ситуацији, поверилац може од суда захтевати одлуку да се ствар прода на јвној продаји, или по текућој цени, кад ствар има беруанску или тржишну цену. Ако би трошкови јавне продаје били несразмерно велики према вредности заложене ствари, суд може одлулити да поверилац прода ствар по цени утврђеној проценим стручњака, или да је, ако хоће, задржи за себе по тој цени.

Залогопримац има право да из цене постигнуте продајом заложене ствари наплати пре осталих поверилаца (**право првенства**) своје потраживање, дужну камату, трошкове за очување заложене ствари, као и трошкове око остварења наплате потраживања. Ако има више поверилаца, редослед се одређује према датуму настанка њихових заложних права. Повериочево право првенства престаје престанком његове државине, а поново настаје враћањем државине ствари.

5.ПРЕНОШЕЊЕ ЗАЛОЖНОГ ПРАВА. ПОДЗАЛОГА

Заложно право је **акцесорно** и **не може се преносити на треће лице без потраживања из самосталног уговора.** Ако је заложни поверилац уговором (цесија) о уступању на трећег (пријемник) пренео своје потраживање, са потраживањем прелазе на пријемника и споредна права, укључујући и залогу.

Ипак, заложни поверилац (уступилац) **може предати** заложену ствар пријемнику само **ако залогодавац на то пристане**, иначе она остаје код уступиоца да је чува за рачун пријемника.

За **пренос самог потраживања** није потребан пристанак дужника, али га уступилац мора о томе обавестити. Испуњење извршено уступиоцу пре обавештења о уступању пуноважно је и ослобађа дужника обавезе, али само ако није знао за уступање, иначе обавеза остаје и он је дужан да је испуни пријемнику.

На основу уговора о цесији пријемник (нови поверилац) стиче према дужнику иста права која је уступилац имао према дужнику до уступања, **а престаје заложно право залогопримца.**

Дужник са трећим лицем може закључити **уговор о преузимању дуга** - пуноважан је ако је на то пристао заложни поверилац. На овај начин, међутим, не престаје његово заложно право повериоца на ствари која му је предата у залогу.

Залогопримац нема право да заложену ствар преда даље у залогу (подзалога) ради обезбеђења плаћања свог дуга. Ако то учини без дозволе залогодавца, одговара и за случајну пропаст или оштећење ствари која би се догодила том приликом.

Уколико залогодавац дозволи подзалогу, поверилац залогопримца (подзалогопримац) стиче на ствари непосредну државину, и залогодавац је дужан да свој дуг исплати подзалогопримцу.

6.ПРЕСТАНАК ЗАЛОЖНОГ ПРАВА

Може престати **апсолутно** (ако више не припада ниједном субјекту) или **релативно** (ако престане за дотадашњег имаоца, али пређе на другог). Престанак заложног права нема за последицу престанак главног права (које обезбеђује).

Заложно право престаје кад заложни поверилац **изгуби државину** ствари, али на тај начин заложно право не престаје дефинитивно - државинска тужба због одузимања ствари и посебна петиторна тужба за враћање ствари - заложно право поново настаје кад поверилац поврати државину ствари.

Заложно право најчешће престаје **престанком потраживања** (у потпуности, укључујући и споредна потраживања - камате, трошкове), и залогопримац је дужан да врати заложену ствар залогодавцу.

По правилу, престаје и **пребијањем, новацијом, отпуштањем дуга, сједињењем-конфузијом, немогућношћу испуњења, смрћу**.

Застарелошћу не престаје заложно право (него само захтев за принудно испуњење). Али ако је застарело потраживање из самосталног уговора о зајму, залогопримац се може намирити из предмета залоге само ако је држи у рукама, али не и застарела потраживања камата и других повремених давања.

Заложно право престаје пропашћу предмета залоге - апсолутни престанак.

Док отпуштање дуга доводи до престанка права залоге, враћање залоге залогодавцу не значи повериочево одрицање од права да тражи испуњење обавезе - не престаје главно потраживање - али он постаје хирограферни поверилац.

Залога се може дати за условну обавезу и до одређеног рока - престаје ако услов није испуњен и протеком рока.

Престаје и **консолидацијом** - ако залогопримац постане власник заложене ствари (наслеђивањем), а на предмету залоге не постоје заложна права трећих лица.

Престанком правног лица - заложни поверилац (изгубио правну способност) а нема универзалног сукцесора.

РЕГИСТРОВАНА ЗАЛОГА

РЕГИСТАРСКО ЗАЛОЖНО ПРАВО
(хипотека на покретној ствари)

ПОЈАМ

Регистарско заложно право или **хипотека на покретној ствари одн. мобилијарна хипотека** је право залоге на покретним стварима која настаје на основу уговора, али **без предаје предмета залоге** у државину заложног повериоца (њу и даље задржава дужник), самим уписом заложног права у регистар залоге (начин стицања). На исти начин настаје и залога на праву потраживања и другим имовинским правима. Публицитет се овде, за разлику од ручне закоге не постиже предајом, **већ уписом**.

Ствар остаје код залогодавца који се њом и дање може користити и њом располагати. Коришћење и располагање омогућава дужнику да стиче приходе из пословања и на тај начин повећа изгледе да уредно отплати дуг.

Регистар залоге је електронски регистар заложних права правних и физичких лица кога води орган управе у складу са начелима јединствености, доступности и јавности.

Регистарском залогом може се обезбедити новчано потраживање у домаћој или страној валути - оно обухвата износ главног потраживања, дужну камату и трошкове, а може бити будуће и условно.

1) ОВЛАШЋЕЊА И ОБАВЕЗЕ ЗАЛОГОДАВЦА И ЗАЛОГОПРИМЦА

a) **Залогодавац** је дужан да **чува** објекат заложног права са пажњом доброг домаћина, одн. привредника **и да га одржава** у исправном стању и врши потребне поправке.

Залогодавац има право да предмет залоге **држи, употребљава** према његовој уобичајеној намени и **прибира плодове** ако их објекат даје. Може га издати у закуп, или предати на употребу и прибирање плодова трећим лицима, може га отуђити и пренети право својине на треће лице - прибавилац стиче право својине оптерећено уписаним заложним правом.

b) **Заложни поверилац** од момента уписа у регистар залоге може се наплатити из вредности предмета заложног права **пре осталих поверилаца**, ако му потраживање не буде исплаћено о доспелости. Заложно право повериоца делује и према трећем лицу које је предмет заложног права прибавило од залогодавца, као и каснијим прибавиоцима предмета.

Ако дужник не испуни своју обавезу о доспелости, **заложни поверилац стиче државину по самом закону** и право да из вредности предмета заложног права намири своје главно потраживање, дужну камату и трошкове око остварења наплате потраживања. Он може суду поднети захтев за доношење решења о одузимању објекта заложног права од залогодавца или лица у чијој се државини предмет налази и предају предмета у његову државину.

ДЕЈСТВО УПИСА У РЕГИСТАР

Заложни поверилац стиче заложно пташво, по правилу, уписом у регистар. Од тог момента, он се може наплатити из вредности објекта заложног права, пре осталих поверилаца, ако му његово потраживање не буде исплаћено о доспелости. Заложно право повериоца, делује и према трећем лицу, које је предмет заложног права прибавило од залогодавца, као и доцнијим прибавиоцима заложног права.

НАМИРЕЊЕ НА ПРЕДМЕТУ ЗАЛОГЕ

Ако дужник не испуни своју обавезу о доспелости, заложни поверила стиче државину **по самом закону** и право да из вредности предмета заложног права намири своје главно потраживањ, дужну камату и трошкове око остварења наплате потраживања.

Заложни поверилац може суду поднети захтев за доношење решења о одузимању објекта заложног права од залогодавца или лица у чијој се државини налази предмет заложног права и предају тог предмета у његову државину.

Ако је залогодавац физичко лице, које уговор о залози закључи изван оквира регистроване делатности, уговором о залози се **не може** предвидети унапред да ће објекат заложног права прећи у својину заложног повериоца или да га поверилац може продати по унапред одређеној цени или задржати за себе, ако његово потраживање није намирено о доспелости (*lex commessoria)*. У тренутку доспелости потраживања, међутим, мофгу се споразумети да ће објекат заложног права прећи у својину заложног повериоца уместо исплате дуга или да поверилац може да га прода по одређеној цени или да га по тој цени задржи за себе.

НАЧИН И РЕДОСЛЕД НАМИРЕЊА

После уписа почетка намирења у Регистар залоге, заложни поверилац може захтевати судску продају, тј. да суд донесе одлуку

да се објекат заложног права прода на јавној продаји или по текућој цени – кад ствар има тржишну или берзанску цену.

Заложни поверилац може приступити вансуској продаји, ако је такав начин предвиђен уговором о залози.

Заложни поверилац има право да из цене постигнуте продајом објекта заложног права наплати своје потраживање пре осталих повериоца залогодавца.

Ред првенства између регистарског заложног права и залоге (која настаје предајум ставри у државину повериоцу) одређује се према времену настанка. Ако упис у РЗ претходи предаји у државину, уписано заложно право ужива првенство. У случају да је залогодавац прво предао ствар у државину једном повериоцу, а затим тражио упис заложног права у РЗ у корист другог, поверилац у чијој државини се налази ствар има првенство. Заложно право стечено предајом ужива првенство у односу на доцније заложно право уписано у РЗ.

ПРЕСТАНАК РЕГИСТАРСКЕ ЗАЛОГЕ

Престаје брисањем из регистра. Брише се из регистра:

- ако је престало потраживање које обезбеђује,
- пропашћу ствари,
- продајом објекта,
- протеком рока,
- конфузијом (у једном лицу својства заложног повериоца и дужника),
- консолидацијом (заложни поверилац стекне право својине на објекту заложног права) и
- одрицањем повериоца од заложног права.

РЕАЛНИ ТЕРЕТИ

С. РЕАЛНИ (СТВАРНИ) ТЕРЕТИ

1.ПОЈАМ

Реални терет је **стварно право** које **оптерећује свакодобног власника непокретности** и обавезује га да кориснику реалног терета периодично даје ствари или чини радње које су садржај тог стварног терета.

Ово стварно право оснива се у корист лица које **не мора** бити власник неке непокретности (као што је случај са стварном службености). Супротно томе, лице које има обавезу давања и (или) чињења је власник непокретности. Власник оптерећене

непокретности у обавези је да испуњава садржај терета и за то одговара вредношћу своје непокретности.

Реални терет је стварноправно **средство обезбеђења** испуњења давања и (или) чињења.

Реални терет је ограничено самостално стварно право на туђој ствари. Оно **не застарева** и **не може се одвојити** од непокретности коју оптерећује. У случају да је основан у корист неке непокретности (*предијални терет*) он се не може одвојити ни од повласне непокретности.

Оснивање реалног терета најчешће се предвиђа уговором о уступању и расподели имовине за живота. ЗОН - уступилац може за себе или свог брачног друга, или за обоје, или за другог задржати право уживања на свим или неким уступљеним добрима, може уговорити доживотну ренту у стварима или новцу, доживотно издржавање или какву другу накнаду. Реалним теретом може бити оптерећена и непокретност даваоца издржавања у уговору о доживотном издржавању, с тим што се потраживања примаоца издржавања не могу пренети на другог.

Реални терет је самостално (главно) право у коме су одређена појединачна давања и радње (најчешће периодично), док укупан износ давања и радњи не мора бити одређен.

2. ВРСТЕ И САДРЖИНА РЕАЛНОГ ТЕРЕТА

ВРСТЕ - Реални терет може бити установљен ():

1) у корист **свакодобног власника** повласне непокретности (**предијални реални терет**) - не може се раздвојити од својине на повласној непокретности, преносив је само заједно са њом. Корисник реалног терета је власник повласне непокретности.
2) у **корист одређеног лица** (**персонални реални терет**) - овлашћује то лице на давања и радње на терет оптерећене непокретности. Не може се преносити са овлашћеног лица на друго лице, ако законом није другачије одређено.

САДРЖИНА реалног терета мора бити могућа, допуштена, одређена или одредива, а ако се не састоји у давању новчаног износа, да се може новчано изразити.

Давања могу бити новчана (у виду ренте) или натурална. Ако је садржина стварног терета исплата ренте, она се плаћа периодично и намењена је издржавању корисника ренте. Стога се висина ренте одређује у сразмери са свакодобном вредношћу непокретности.

За плаћање ренте лично одговара свакодобни власник оптерећене непокретности, у време кад је доспела за исплату. Натурална давања, такође, морају бити одређена или одредива - основ за одређивање јесу приходи који се могу остварити са оптерећене непокретности.

Реалним теретом може бити оптерећена једна или више непокретонсти (у искључивој својини или сусвојини). Реални терет се простире и на припатке непокретности. Основна обавеза из реалног терета не застарева, док појединачне обавезе да.

3.ОСНИВАЊЕ, ЗАШТИТА, ПРЕСТАНАК И УКИДАЊЕ РЕАЛНИХ ТЕРЕТА

ОСНИВАЊЕ

Реални терет се може основати законом, правним послом или одлуком државног органа.

a) **Законом** - јавноправни терети (обавеза власника приобалног земљишта да предузима радње ради заштите од поплава)
b) **Правни посао** - уговор или тестамент (стиче се уписом у ЗР)
c) **Судска одлука** - решење о деоби, у оставинском поступку и другим случајевима предвиђеним законом.

ЗАШТИТА

Корисник реалног терета има право да тужбом поднесеном основном суду захтева да се према власнику оптерећене непокретности **утврди постојање** реалног терета. Истом или одвојеном тужбом може захтевати **остварење права на давање или чињење**. Има право и на негаторну тужбу због ометања или спречавања извршавања реалног терета.

ПРЕСТАНАК

Реални терет престаје његовим брисањем у земљишном регистру. Оно се може захтевати због:

1) пропасти или стављања ван промета оптерећене или повласне непокретности;
3) одрицања корисника терета;
4) истеком времена на које је био основан или испуњењем раскидног услова под којим је био основан;
5) одлуком суда;
6) смрћу лица у чију корист је био основан, ако није изричито основан и за његове наследнике.

УКИДАЊЕ

Власник оптерећене непокретности може захтевати да суд донесе одлуку о укидању реалног терета - доноси је ако он изгуби своју сврху, без обзира на правни основ о његовом оснивању.

РАЗГРАНИЧЕЊЕ

Право реалног терета је стварно право на туђој ствари, као што с хипотека и право службености. Ова сличност је много мања од дубоких разлика између реалних терета и наведених института.

Хипотека је **акцесорно** право и служи обезбеђењу унапред одређеног или одредивог потраживања као целине у новчаном износу. Реални терет је **самостално** право у коме су одређена појединачна давања и радње (најчешће периодично), док укупан износ давања и радњи не мора бити одређен.

Хипотека се оснива ради обезбеђења целокупног потраживања повериоца према тачно одређеном дужнику. Код реалног терета је битна стварна одговорност – за давање и чинидбе одговара свакодобни власних оптерећене непокретности.

Право реалног терета може се оснивати са циљем обезбеђивања давања и чињења власника оптерећене непокретностим, док то хипотеком није могуће, јер се њом обезбеђује новчано потраживање итд.

ЗЕМЉИШНИ РЕГИСТРИ

ПОЈАМ И ФУНКЦИЈА

Земљишни регистри су веродостојни регистри непокретности и права на тим непокретностима. Стварна права на непокретностима могу деловати према свима ако је на одговарајући начин објављено да на одређеној непокретности постоје нечија права, који је њихов садржај и обим, као и ко је њихов ималац. **Публиковање стварних права** на непокретностима је нужно да би правни промет био сигуран, а титулари могли штитити своја стварна права. Упис у земљишне књиге је и **претпоставка за стицање права својине** (начин стицања) на непокретностима на основу правног посла. Стварна права на непокретностима се уписом у земљишни регистар стичу, преносе, ограничавају или укидају - упис има **конститутивни карактер** и сам по себи је доказ о постојању уписаног права.

ЗЕМЉИШНЕ КЊИГЕ

У нашем праву се воде по систему реалних фолија - **према самој непокретности**, а не према титулару стварног права на непокретности.

Земљишна књига има за основу **катастар земљишта**, који евидентира државину непокретности (фактичка евиденција), док земљишна књига има карактер правне евиденције. **Уписи у катастар не утичу на стварна права на непокретностима, него само уписи у земљишној књизи**. Катастар је, међутим, основица за земљишну књигу, јер садржи податке прибављене непосредно геодетским премером земљишта.

Земљишна књига се састоји из:

1) **Главна књига** - уписују се: право својине, сусвојине и заједничке својине, хипотека и земљишни дуг, судско заложно право, подзаложно право, право дугорочног најма и закупа, право прече куповине и право откупа, стварне службености, плодоуживање, стварни терети и права коришћења.

   Права на непокретности се могу стећи, пренети, ограничити и укинути једино уписом у главну књигу.

   Њу сачињавају земљишнокњижни улошци – зку обухвата само једно земљишнокњижно тело, а оно може обухватати само земљишта која се налазе у једној истој катастарској општини. Сваки земљишнокњижни уложак се састоји из:

   a) **Пописног листа** (назив катастарске општине и број земљишнокњижног улошка, земљишта под редним бројевима и њихова површина према катастрима);
   b) **Власничког листа** (име титулара права својине на непокретности и правни основ стицања);
   c) **Теретног листа** (сва стварна права којима је земљиште оптерећено).

2) **Збирка исправа** - образује се из изворника или преписа исправа који се подносе земљишно-књижном суду и на основу којих је извршен упис.
3) **Катастарски планови** - цртежи земљишта која леже у једној катастарској општини.
4) **Помоћни регистри** - регистар парцела (стварни регистар) и регистар власника (именик).

НАЧЕЛА ЗЕМЉИШНИХ РЕГИСТАРА

1) НАЧЕЛО СТВАРНОСТИ И ОДРЕЂЕНОСТИ

Према овом начелу, **предмет** уписа у земљишне регистре су **непокретности, стварна права на њима и друга права**

одређена законом. У катастар непокретности уписују се право својине, право сусвојине, право заједничке својине и друга стварна права на непокретностима, одређена облигациона права која се односе на непокретности, реални терети и ограничења у располагању непокретностима.

2) НАЧЕЛО СТИЦАЊА СТВАРНИХ ПРАВА УПИСОМ

Стварна права на непокретностима **стичу се само уписом** у земљишне књиге, одн. катастар непокретности. Уговор о нпр. продаји је само правни основ за стицање права својине, а оно се стиче ако је испуњен и начин стицања, а то је за непокретности упис у земљишни регистар.

3) НАЧЕЛО КЊИЖНОГ ПРЕТХОДНИКА

Према Закону о државном премеру и катастру (ЗДПК) упис права на непокретностима дозвољен је само против лица које је у тренутку подношења захтева за упис већ уписано у катастар непокретности као ималац права у погледу којег се упис захтева, или је предбележено као ималац тог права. Изузетно, упис се дозвољава и против лица које није уписани претходник, ако се уз захтев приложе исправе којима се доказује правни континуитет између лица против којег се тражи упис и уписаног претходника.

4) НАЧЕЛО ЈАВНОСТИ

Земљишни регистри су јавни и њихов садржај је свима доступан - дужност заинтересованих лица и сваког учесника у промету непокретности да се обавести о уписима у земљишне регистре. Стога се претпоставља да је стање у ЗР заинтересованим лицима познато.

5) НАЧЕЛО ПОВЕРЕЊА У ЗЕМЉИШНЕ РЕГИСТРЕ

Овим начелом се штите трећа савесна лица која су се поуздала у истинитост и потпуност ЗР. У односу на савесног стицаоца књижног права делује необорива претпоставка да је стање у ЗР потпуно и тачно. Оснивање катастра непокретности објављује се јавним огласом у катастарској општини у којој се он оснива и на интернет страници Републичког геодетског завода, најкасније 30 дана пре почетка оснивања КН (катастра непокретности).

6) НАЧЕЛО ПРИОРИТЕТА

Изражава се у захтеву закона да ранији упис има првенство у односу на каснији. Титулар стварног права који је раније уписан у ЗР има јаче право од оног који је своје право уписао касније сходно правилу

први у времену јачи у праву. Кад је поднето више захтева за упис права на истој непокретности, прво ће се узети у поступак захтев који је први примљен у Републичком геодетском заводу. Ако су захтеви поднети истог дана, време пријема се одређује по сатима и минутима (астрономско рачунање времена).

7) НАЧЕЛО ЛЕГАЛИТЕТА (ЗАКОНИТОСТИ) УПИСА

Обавезује суд (РГЗ) да по службеној дужности испита да ли су испуњене све законске претпоставке за упис стварних права на непокретностима - уколико не, предлог ће бити одбијен. Ако у акту или исправи, на основу којих се захтева упис, непокретности нису означене према подацима премера и катастра непокретности, орган који врши упис затражиће од органа који је акт донео, или од лица које тражи упис, да у одређеном року недостатке отклони - уколико се не уклоне, РГЗ ће решењем одбити упис. Упис права на непокретности неће се дозволити ако би то било противно принудним прописима или у исправи, на основу које се врши упис, ранији носилац права није означен и према њему право новог носиоца није утврђено.

ПОСЕБНА НАЧЕЛА КАТАСТРА НЕПОКРЕТНОСТИ

1) НАЧЕЛО ОБЈЕДИЊЕНЕ ЕВИДЕНЦИЈЕ НЕПОКРЕТНОСТИ

Катастар непокретности, уведен ЗДПК, спојио је две функције - класичну и нову. **Класична** има у виду вођење релевантних података о земљишту, а **нова** се односи на уписе стварних права на непокретностима. Катастар, у новој функцији, преузима улогу земљишних књига, док њихово вођење потпуно не престане.

КН се састоји од:

a) **Елаборат премера** - скуп докумената и података насталих у поступку пројектовања и реализације катастарског, комасационог премера или постојећег премера, на основу којих се оснива или обавља КН;
b) **Збирка исправа** - састоји се из оригинала или оверених преписа исправа од значаја за упис права на непокретностима;
c) **База података КН** - садржи нарочито податке о парцелама, објектима, посебним деловима објекта и имаоцима стварних права на непокретностима.

У КН врши се упис непокретности, стварних права, предбележба и забележба.

2) НАЧЕЛО ОБАВЕЗНОСТИ УПИСА

За разлику од ЗК (упис се врши на предлог заинтересованог лица), упис података о непокретностима и правима на њима врши се за све непокретности по службеној дужности или по захтеву носиоца права на непокретности. Стицалац права је у обавези да органу управе достави писану исправу која је основ за упис промене права на непокретности.

3) НАЧЕЛО ВОЂЕЊА РЕГИСТРА ОД ОРГАНА УПРАВЕ

Евиденцију непокретности и права на њима врши орган управе - **Републички геодетски завод** (РГЗ), на основу ЗДПК и супсидијерно Закона о општем управном поступку.

КАТАСТАР НЕПОКРЕТНОСТИ

1. УОПШТЕ

Судови ће после ступања на снагу ЗДПК-а и даље водити ЗК, књиге тапија и интабулациону књигу, најкасније до дана почетка оснивања КН. Одлуку о томе доноси РГЗ, на чији захтев су судови дужни да му ове књиге предају.

У катастар непокретности уписују се подаци о непокретностима према подацима катастра земљишта, земљишне књиге, књиге тапија, одн. интабулационе књиге, књиге продатих друштвених станова са хипотеком, неспроведене комасације и накнадно прикупљеним подацима о непокретностима.

Упис података о непокретностима, према подацима катастра земљишта, врши се у катастарским општинама у којима не постоји ЗК или књига тапија. Право својине на парцели уписује се према стању последњег уписа у катастру земљишта - ако не може на тај начин, лице које је последње уписано у катастру земљишта уписаће се као држалац парцеле, ако је парцела у његовом поседу - ако тог лица нема, уписаће се лице које није уписано у катастру земљишта, ако се утврди да је парцела у његовом поседу.

У катастарским општинама у којима, поред катастра земљишта, постоји и земљишна књига, књига тапија, одн. интабулациона књига, за имаоца права својине на парцели, објекту и посебном делу објекта уписује се:

- лице које је последње уписано у ЗК, одн. књизи тапија;
- лице које има основ за упис права својине, ако то право изводи од лица које је уписано у ЗК (књизи тапија).

У случају да нема лица које се може уписати за имаоца права својине као држалац се уписује лице које не испуњава услове, ако је у поседу објекта, одн. посебног дела објекта и ако има исправу која води стицању права својине.

Оснивање катастра непокретности објављује се јавним огласом у катастарској општини у којој се он оснива и на интернет страници РГЗ, најкасније 30 дана пре почетка оснивања КН. Када у поступку излагања нису оспорени подаци о парцели и стварним правима на парцели, подаци о објекту и посебном делу објекта који су привремено уписани у базу података катастра непокретности, ти подаци утврђују се као коначни.

У поступку излагања води се записник са подацима о непокретностима и стварним правима на њима - на то учесници у поступку могу уложити приговор - **8 дана** од дана од уручења записника комисији за излагање - дужна да у року од **8 дана** размотри приговор и донесе решење.

Против решења комисије за излагање може се изјавити жалба - **8 дана** од дана достављања решења.

У КН уписују се, без доношења решења о упису, подаци о непокретностима и стварним правима на њима уписани у записнику, који нису оспорени у поступку излагања. Ови подаци се уписују и на основу другостепеног решења или на основу судске одлуке из управног спора.

Поступак излагања сматра се завршеним истеком рока за оснивање одређеног у јавном огласу. После завршетка поступка излагања није дозвољен повраћај у пређашње стање и понављање поступка. Кад РГЗ утврди да је катастар непокретности основан у складу са ЗДПК-ом, потврђује га решењем, које се објављује на интернет страници Завода. КН примењује се од дана доношења овог решења.

2.УПИС У КАТАСТАР НЕПОКРЕТНОСТИ

У катастар непокретности се уписују:

1) земљиште
2) надземни и подземни грађевински објекти
3) посебни делови објекта који чине грађевинску целину - стан, пословни простор, гаража и други.

Својина и друга стварна права на непокретностима стичу се, преносе и ограничавају уписом у КН, а престају брисањем уписа

(конститутивност уписа). Али, у случајевима одређеним законом, својина и друга стварна права на непокретностима **могу се стећи и пре уписа** у КН, а уписом производе правно дејство према трећим лицима (декларативност уписа).

У КН се уписују и одређена облигациона права везана за непокретност (право дугорочног закупа, уговорно право прече куповине, право откупа и право прекупа) и одређене правне чињенице које се односе на власника непокретности или на саму непокретност.

3. ВРСТЕ УПИСА У КАТАСТАР НЕПОКРЕТНОСТИ

У КН се могу уписати непокретности, стварна права, предбележба и забележба ако постоје:

a) **уписане непокретности**
b) **уписани претходник**
c) **исправе за упис**

У тренутку подношења захтева за упис, непокретност мора бити уписана у КН или може бити уписана истовремено са уписом стварног права.

Према Закону о државном премеру и катастру (ЗДПК) упис у КН дозвољен је само против лица које је у тренутку подношења захтева за упис већ уписано у катастар непокретности као ималац права у погледу којег се упис захтева, или је предбележено као ималац тог права. Изузетно, упис се дозвољава и против лица које није уписани претходник, ако се уз захтев приложе исправе којима се доказује правни континуитет између лица против којег се тражи упис и уписаног претходника. Када се врши упис стварних права на новоизграђеном објекту, не захтева се постојање уписаног претходника.

Упис у КН врши се на основу **приватне или јавне исправе**, која је по садржини и форми подобна за упис.

Орган управе неће дозволити упис у КН:

- кад је законом, одлуком суда или другог надлежног органа одређена забрана уписа на одређеној непокретности;
- кад би се таквим уписом извршила повреда принудних прописа.

У КН уписују се:

1) **НЕПОКРЕТНОСТИ** - упис непокретности је упис података о парцели, објекту и посебном делу објекта.

Подаци о парцели уписују се на основу елабората премера, одн. елабората геодетских радова и исправе за упис када је то одређено законом.

Подаци о објекту уписују се на основу елабората премера, одн. елабората геодетских радова.

Подаци о посебним деловима објекта уписују се на основу техничке документације на основу које је издата грађевинска или употребна дозвола, или на основу:

- земљишне књиге, књиге тапија, интабулационе књиге и књиге продатих друштвених станова са хипотеком;
- акта надлежног органа;
- елабората геодетских радова.

Када за објекат, одн. посебни део објекта није издата грађевинска дозвола, када је објекат изграђен прекорачењем овлашћења из грађевинске дозволе, или је објекат привремени, уписује се и одговарајућа забележба.

2) **СТВАРНА ПРАВА** - упис стварних права је упис којим се стичу, преносе, ограничавају или престају право својине и друга стварна права на непокретностима.

Својина на непокретностима уписује се као: право својине, право сусвојине и право заједничке својине.

Дејство уписа састоји се у безусловном и дефинитивном стицању, преносу или престанку права и није ограничено у времену. Овим уписом публикују се стварна права на непокретностима и обезбеђује њихово апсолутно деловање према трећим лицима. Упис представља и начин стицања код стицања стварних права на непокретностима на основу правног посла.

У КН уписују се **и друга стварна** права на непокретностима: право коришћења, право закупа, право службености, хипотека, итд.

3) **ПРЕДБЕЛЕЖБА** - упис којим се условно стичу, преносе, ограничавају или престају стварна права на непокретностима. Овом врстом уписа лице које захтева предбележбу жели да стекне право првенства у односу на остала лица, а исправа за упис није подобна за коначан упис права. То је случај ако:

- приватна исправа, одн. исправа о правном послу не садржи изјаву о дозволи уписа, а није дата ни у посебној исправи;
- изјава о дозволи уписа условна или орочена, а услов и рок нису испуњени;
- јавна исправа није постала правоснажна;
- надлежни орган у јавној исправи одреди упис предбележбе.

Предбележба се уписује и на основу исправе за упис у којој је непокретност на коју се односи одредива, али није потпуно и тачно одређена.

У решењу којим се дозвољава упис предбележбе одређује се и рок предбележбе (најдуже на рок до 90 дана или на рок који одреди надлежни орган у јавној исправи којом је одредио њен упис).

Предбележба се оправдава отклањањем сметњи за упис стварних права које су постојале у тренутку уписа предбележбе. **Ако је оправдана, она постаје упис стварних права, са дејством од тренутка уписа предбележбе. Уколико се не оправда у одређеном року, брише се решењем по службеној дужности или по захтеву странке**.

4) **ЗАБЕЛЕЖБА** - упис којим се у КН уписују чињенице које су значајне за заснивање, измену, престанак или пренос стварних права на непокретностима, које се односе на личност имаоца права, на саму непокретност или на правне односе поводом непокретности.

Забележба је упис правних чињеница које се односе на власника непокретности или на саму непокретност. Сврха забележбе је да публикује чињенице релевантне за правно стање непокретности или статус и стање личности власника непокретности (нпр. могућности и ограничења власника да располаже непокретностима). С обзиром на предмет уписа и правна дејства, постоје:

a) **Забележбе личних односа** - њом се публикују лична стања власника, а нарочито његова ограничења у погледу управљања и располагања имовином (малолетство, лишење пословне способности). Забележбом ове околности почињу деловати апсолутно - у односу на сва трећа лица. Не могу се позивати да им то није било познато или им није могло бити познато. Забележба личних стања има декларативни карактер (да би се уписала већ морају постојати).

b) **Забележбе чињеница које се односе на непокретност** - чињенице које су релевантне за правно стање непокретности и располагање уписаним правима:
   - покретање спора за утврђивање права на непокретности;
   - покретање управног спора против другостепеног решења у оснивању и одржавању катастра непокретности и катастра водова;
   - покретање поступка експропријације непокретности;
   - забрану оптерећења и отуђења непокретности;

- забрану уписа стварних права на непокретности;
- поступак извршења, итд.

ТАПИЈСКИ СИСТЕМ

Тапија је јавна исправа која садржи податке да је лице у њој означено власник непокретности за коју је издата. Она само констатује постојање права својине и има декларатorну природу. Таква констатација ствара обориву претпоставку која се може оспорити тужбом.

1.ИЗДАВАЊЕ ТАПИЈЕ

Издавање тапије обихвата: састављање тапије и оверу тапије. Саставља је орган општинске скупштине надлежан за имовинскоправне односе на захтев заинтересованог лица - прилаже и доказе о прибављању права својине на непокретности (уговор, судску пресуду, решење о наслеђивању). Кад састави тапију, то јавно оглашава - позива сва лица која сматрају да им је тиме повређено право истакну приговор - 10 дана од објављивања огласа.

Тапију, заједно са захтевом и осталим списима, орган управе доставља основном суду који води књигу тапија и у коју се уписује достављена тапија.

2.ПРЕНОС ТАПИЈЕ

Начин прибављања (стицања) права својине на непокретности, на основу уговора, у тапијском систему се обавља преносом (предајом) тапије.

3.ИНТАБУЛАЦИЈА

То је начин стицања стварних права на туђим непокретностима - права на хипотеку и права службености. Оне престају брисањем - екстабулацијом. Интабулација и екстабулација производе конститутивно дејство у погледу стицања и брисања хипотеке и службености, за разлику од уписа у књигу тапија и саме тапије.

ОБЛИГАЦИОНО ПРАВО

ОПШТИ ДЕО

УВОДНА РАЗМАТРАЊА

1. ПОЈАМ, ПРЕДМЕТ И ИЗВОРИ ОБЛИГАЦИОНОГ ПРАВА

ПОЈАМ

Израз „облигационо право“ обично се употребљава у два различита значења.

Тим изразом означава се једна **грана** у општем систему позитивног права, што је и његово основно значење. Као грана права облигационо право је скуп општих правних норми којима се регулишу облигациони односи.

Изразом облигационо право често се означава и правна наука која се бави научном обрадом облигационих односа и правних норми које те односе регулишу.

ПРЕДМЕТ

Облигационо право бави се **правним регулисањем облигационих односа**, што значи да облигациони односи представљају предмет облигационог права. Облигационо право се својим највећим делом бави прометом имовинских вредности, пратећи прелаз одређених имовинских вредности из имовине једног у имовину другог лица.

ФОРМАЛНИ ИЗВОРИ

Писани и неписани

Извори облигационог права у формалном смислу могу се поделити на

a) **писане** (закон, подзаконски акти, међународне конвенције) и
b) **неписане** (обичај, правила морала).

У савременим правним системима не само да преовлађују писани извори, него имају и већу правну снагу од неписаних па зато обичаји, као неписана правна правила, имају супсидијеран катрактер. То занчи да се обичај може применити само у случају кад недостају одговарајуће одредбе писаног права, односно када се такве одредбе покажу као недовољне или када писано право упућује на примену обичаја.

Писани извор – Наш најзначајнији извор облигационог права је Закон о облигационим односима (донет 30.03.1978., ступио на снагу 01.10.1978. године). С обзиром да облигационе односе поред ЗОО, регулишу и други закони, питање односа између њих регулисано је самим ЗОО који, полазећи од опредељења да ти други закони, као *lex specialis,* имају првенство примене, прописује да се на облигационе односе који се уређују другим законима примењују одредбе ЗОО само у питањима која нису уређена тим другим законом.

Судска пракса – није формалан извор права, па ни облигационог, јер судови не стварају право већ га само примењују. Ипак јединствена судска пракса сматра се фактичким ауторитетом који у одређеној мери учествује у стварном регулисању друштвених односа, иако није формалан извор права, јер судове формално не обавезује.

НАЧЕЛА ОБЛИГАЦИОНОГ ПРАВА (ЗОО)

2.НАЧЕЛА ОБЛИГАЦИОНОГ ПРАВА

НАЧЕЛО АУТОНОМИЈЕ ВОЉЕ

Једно од основних начела на којем се заснивају облигациони односи - стране у облигационим односима су **слободне у границама принудних прописа, јавног поретка и добрих обичаја, да своје односе уреде по својој вољи.**

Њихова воља је аутономна, односно до одређене мере независна од закона.

Аутономија воље посебно долази до изражаја у уговорним односима (слобода уговарања), где свако лице самостално одлучује о томе да ли ће закључити уговор, са којим лицем ће ступити у уговорни однос, одлучује са другим лицем споразумно о садржини, форми, променама, начину реализације и престанку уговорног односа.

Аутономија воље има своја ограничења.

a) Прво, једном генералном одредбом којом се предвиђа да су стране у облигационим односима слободне, **у границама принудних прописа, јавног поретка и добрих обичаја**, да своје односе уреде по својој вољи.
b) Друго, већим бројем одредби којима се аутономија воље у појединим случајевима ограничава - обавезно закључење уговора, право прече куповине, формални уговори, прописивање обавезне садржине уговора, итд.

РАВНОПРАВНОСТ СТРАНА

Стране у облигационим односима су равноправне.

НАЧЕЛО САВЕСНОСТИ И ПОШТЕЊА

Законом се прописује да су стране дужне да се придржавају начела савесности и поштења како при заснивању облигационих односа, тако и при остваривању права и обавеза из тих односа.
То значи да је њихова обострана дужност да **лојално** поступају још у предуговорној фази, затим у фази извршења, и на крају, у фази престанка обавеза. Применом овог начела облигациони односи се морализују, добијају моралну садржину (изражено код преговора, зеленашких уговора, затим, уговорне стране се могу унапред одрећи позивања на промењене околности само ако то није у супротности са овим начелом).

ЗАБРАНА ЗЛОУПОТРЕБЕ ПРАВА

Законом се изричито забрањује вршење права **противно циљу** због кога је оно законом установљено или признато. Ако се право врши у границама закона, није противправно ни када се њиме проузрокује штета другоме. Међутим, прекорачење граница се сматра злоупотребом права и у том случају се не ослобађа одговорности, већ се дугује накнада проузроковане штете.

ЗАБРАНА ПРОУЗРОКОВАЊА ШТЕТЕ

У нашем праву се изражава како посредно (ко другоме проузрокује штету дужан је надокнадити је, уколико не докаже да је штета настала без његове кривице) тако и непосредно, тј. одредбом да је "свако дужан да се уздржи од поступака којима се може другом проузроковати штета".

Забрана проузроковања штете **односи се на сва лица**, и то како она која имају положај стране, тако и она која то немају у неком облигационим односу.

НАЧЕЛО ЈЕДНАКЕ ВРЕДНОСТИ ДАВАЊА

Законом се предвиђа да у заснивању двостраних уговора стране полазе од начела једнаке вредности узајамних давања, али то начело у пуној мери долази до изражаја и у облигационим односима који настају из проузроковања штете.

Код двострано обавезних уговора обавеза једне стране је основ (кауза) обавезе друге стране. Закон штити каузу (разлог обавезивања) постављајући захтев да те узајамне обавезе у двостраним уговорима стоје у односу еквивалентности, и то не само у моменту када се уговор закључује, већ и у моменту реализације уговора.

Када дође до повреде уговора **у моменту закључења** - ради се о **ништавости уговора** (најтежа повреда повлачи апсолутну ништавост (повреда императивних прописа, јавног поретка и добрих обичаја), а ако је повређен интерес странке ради се о **релативној ништавости** (рушљивости)).

Ако је до повреде овог начела дошло током дејства уговора (од закључења па до његове реализације) долази до **раскида уговора**.

Повреда овог начела повлачи правне последице само у случајевима који су предвиђени законом - прекомерно оштећење, зеленашки уговори, промењене околности.

ДИСПОЗИТИВНИ КАРАКТЕР ОДРЕДАБА ЗАКОНА

Облигациони односи су углавном регулисани диспозитивним нормама - омогућава одступање од законских решења и другачије уређење међусобних односа - али само ако из неке законске одредбе или из њеног смисла не произлази нешто друго. Међутим, неки облигациони односи регулисани су императивним нормама, од којих се не може одступити, већ се морају примењивати безусловно и доследно (одредбе о застарелости).

*(ЗАБРАНА СТВАРАЊА И ИСКОРИШЋАВАЊА МОНОПОЛСКОГ ПОЛОЖАЈА

У заснивању облигационих односа стране не могу установљавати права и обавезе којима се за било кога ствара или искоришћава монополски положај на тржишту.

ДУЖНОСТИ ИСПУЊЕЊА ОБАВЕЗА

Стране у облигационом односу дужне су да изврше своју обавезу и одговорне су за њено испуњење.

Обавеза се може угасити само сагласношћу воља страна у облигационом односу или на основу закона.

ПОНАШАЊЕ У ИЗВРШАВАЊУ ОБАВЕЗА И ОСТВАРИВАЊУ ПРАВА

Страна у облигационом односу дужна је да у извршавању своје обавезе поступа са **пажњом** која се у правном промету захтева у одговарајућој врсти облигационих односа (**пажња доброг привредника, односно пажња доброг домаћина**).

Страна у облигационом односу дужна је да у извршавању обавезе из своје професионалне делатности поступа с повећаном пажњом, према правилима струке и обичајима (пажња доброг стручњака).

Страна у облигационом односу дужна је да се у остваривању свог права уздржи од поступка којим би се отежало извршење обавезе друге стране.

ПРИМЕНА ДОБРИХ ПОСЛОВНИХ ОБИЧАЈА

Стране у облигационим односима дужне су да у правном промету поступају у складу са добрим пословним обичајима.

На облигационе односе се примењују узансе ако су стране у облигационим односима уговориле њихову примену или ако из околности произилази да су њихову примену хтеле**.)***

ПОЈАМ ОБЛИГАЦИЈЕ

ПОЈАМ, ПОДЕЛА И ИЗВОРИ ОБЛИГАЦИЈА

1.ПОЈАМ ОБЛИГАЦИЈЕ И ЊЕНЕ ОСОБИНЕ

ПОЈАМ

У ужем смислу, то је **правна обавеза** одређеног лица да другом испуни неку чинидбу, односно **правно овлашћење** одређеног лица да захтева од другог лица чинидбу - облигација је синоним за реч дуг, односно тражбину.

У ширем смислу, то је правни однос између две одређене стране на основу кога је једна страна (поверилац) овлашћена да захтева од друге стране (дужник) одређено давање, чињење или уздржавање од нечега што би иначе имала право да чини, а друга страна је дужна да то испуни.

ОСОБИНЕ

a) **ОБЛИГАЦИЈА ЈЕ ПРАВНИ ОДНОС** - то значи да је прати одговарајућа правна санкција - ако дужник добровољно не испуни своју обавезу, поверилац има право да судским путем тражи њено извршење (тужба за испуњење обавезе и захтев за принудно извршење на дужниковој имовини), с тим што поверилац заштиту свог права може остварити и приговором.

Међутим, нису све облигације заштићене непосредном правном санкцијом - природне (натуралне) облигације - нису подобне за принудно извршење, али ако дужник добровољно испуни чинидбу, макар и у заблуди (није знао да је дуг застарео), није овлашћен да захтева повраћај датог (због неоснованог обогаћења), јер се узима да је платио дуговано.

b) **ОБЛИГАЦИЈА ЈЕ ОДНОС ИЗМЕЂУ ОДРЕЂЕНИХ ЛИЦА** - може постојати само између **одређених** физичких или правних лица (најмање два лица). Без обзира на број, сви учесници облигације могу имати положај дужника или (и) положај повериоца.

c) **ОБЛИГАЦИЈА ЈЕ ОДНОС СА ОДРЕЂЕНОМ САДРЖИНОМ** - облигација ствара права за повериоца и обавезе за дужника - сва та права чине садржину облигације. Од садржине треба разликовати предмет облигације - све оно на шта се облигација односи, тј. све оно што је дужник дужан да да, учини или не учини повериоцу.

Предмет облигације назива се чинидба, престација или облигациона радња и то је скраћени назив за означавање предмета дужникове обавезе.

d) **ОБЛИГАЦИЈА ЈЕ ОДНОС КОЈИ ИМА ИМОВИНСКУ ВРЕДНОСТ** - облигација за повериоца мора представљати неки имовински интерес који се може изразити у новцу. Има и оних код којих се тај интерес не може новчано изразити (накнада нематеријалне штете, накнада афекционе вредности). Значи, облигација ствара један имовинскоправни однос заснован на одређеној користи или имовинском интересу који се, непосредно или бар посредно, може изразити у новцу, па макар и неадекватно.

e) **ОБЛИГАЦИЈА ЈЕ ОДНОС РЕЛАТИВНОГ КАРАКТЕРА** - производи правна дејства **само између одређених лица** - повериоца и дужника (*inter partes*). Поверилац само од дужника може захтевати испуњење обавезе, јер према трећим лицима облигација не производи правна дејства.

Одступања од релативности: код неких одступања, облигација производи дејство према свим трећим лицима - упис неког облигационог права на непокретности у земљишне књиге, док код других, облигација не делује према свима већ само према одређеном трећем лицу - уговор у корист трећег, колективни уговори, код отуђења закупљене ствари.

2.ПОДЕЛА ОБЛИГАЦИЈА

1) ПОЗИТИВНЕ И НЕГАТИВНЕ - према садржини радње.

a) Позитивне - дужник се обавезује на неко давање или чињење.
b) Негативне - дужник се обавезује на неко нечињење или трпљење.

2) ДЕЉИВЕ И НЕДЕЉИВЕ - према дељивости предмета

a) Дељиве - предмет је дељив и може се раставити у аликвотне делове, а да се тиме не измени његова суштина, нити умањи вредност (обавеза да се исплати 200 динара).
b) Недељиве - не могу се раставити на делове без повреде суштине предмета или без умањења његове вредности (обавеза да се преда књига).

Законом или уговором може се предвидети да се ствар која је по својој природи дељива сматра недељивом (правна недељивост).

3) НОВЧАНЕ И НЕНОВЧАНЕ

a) Новчане - за предмет имају одређену суму новца.
b) Неновчане - за предмет имају неку другу ствар или радњу.

4) ИНДИВИДУАЛНЕ И ГЕНЕРИЧНЕ

a) Индивидуалне - предмет одређен индивидуално, тако да се облигација може испунити само предајом тачно одређеног предмета или извршењем тачно одређене радње.
b) Генеричне - предмет одређен по врсти (**по роду**) тако да се облигација може извршити предајом ма које ствари тога рода. У случају пропасти по роду одређене ствари облигација не престаје, јер се код генеричних облигација примењује правило да род не пропада.

5) ТРЕНУТНЕ, ТРАЈНЕ И СУКЦЕСИВНЕ - према времену трајања престације

a) Тренутне - престација се извршава у једном тренутку или у једном краћем временском периоду и састоји се из једног акта чињења (обавеза купца да плати цену у готовом).

b) Трајне - престација се извршава у дужем временском периоду и састоји се из више аката чињења или нечињења.
c) Сукцесивне - посебна врста трајних облигација код којих се престација извршава у деловима који један другом следују.

Значај ове поделе је што код трајних може доћи до изражаја утицај промењених околности.

6) ЧИСТО ЛИЧНЕ И НЕЛИЧНЕ

a) Чисто личне - везане су за личност дужника тако да **само он** може да изврши облигацију, али могу бити везане и за личност повериоца (обавеза издржавања). Не може да дође до промене личности дужника или повериоца, нити могу прећи на наследнике.
b) Нелични - нису везане за личност дужника или повериоца.

7) ПРОСТЕ И СЛОЖЕНЕ - према броју предмета и лица

a) Просте - постоји један поверилац и један дужник и предмет дужникове обавезе је само једна радња.
b) Сложене - има више поверилаца и један дужник, или обрнуто, или више и једних и других, или се предмет дужникове обавезе састоји из више радњи. Сложене облигације са више лица могу бити **заједничке (подељене), солидарне и неподељене**, а сложене облигације са више предмета могу бити **кумулативне, алтернативне и факултативне**.

8) ЦИВИЛНЕ И НАТУРАЛНЕ - према карактеру санкције

a) Цивилне (утуживе) - снабдевене непосредном правном санкцијом.
b) Натуралне (природне) - само посредна правна санкција која је изражена правилом да дужник који добровољно изврши природну облигацију нема право да захтева повраћај с позивом на исплату недугованог - застареле облигације, које настају из допуштене игре или опкладе, као и облигације из уговора који није закључен у предвиђеној доказној форми.

ИЗВОРИ ОБЛИГАЦИЈА

3.ИЗВОРИ ОБЛИГАЦИЈА

Извори облигација су **правне чињенице**, односно скупови правних чињеница из којих настају облигације, **или чињенице** којима закон

признаје моћ да својим присуством изазивају настанак облигационих односа.

ЗОО на општи начин не предвиђа изворе облигација али из његових одредби недвосмислено произилази да су извори облигација:

1) **Уговор** – сагласна изјава воље најмање две стране да се међу њима заснује одређени облигациони однос.
2) **Проузроковање штете –** кад неко проузрокује штету другоме за њега настаје обавеза да је надокнади, док оштећени стиче право на накнаду штете.
3) **Стицање без основа –** дешава се да неко стекне одређену корист на рачун другога без правно признатог основа стицања. Та чињеница твори облигациони однос између лица које је корист стекло и лица на чији је рачун стицање уследило.
4) **Пословодство без налога –** ко самоиницијативно обавља неки туђ посао, а није на то обавезан, стиче право да од господара посла захтева накнаду трошкова које је при томе имало, као и награду за учињену услугу.
5) **Једнострана изјава воље –** то су таква обећања за чију пуноважност није услов сагласност повериоца.
6) **Друге законом утврђене чињенице** - обавеза издржавања између одређених сродника или брачних другова (често се називају законске облигације, иако њихов извор није закон, већ чињеница сродства и брака за које закон везује настанак ових облигација).

Закон није извор облигација. Он је формални извор **облигационог права**, док је извор облигација чињеница за коју закон везује настанак облигационог односа.

ПОЈАМ УГОВОРА

ОБЛИГАЦИОНИ УГОВОР

1.ПОЈАМ УГОВОРА

ПОЈАМ И ЗНАЧАЈ УГОВОРА

Реч уговор се употребљава за означавање 3 различите ствари:

1) Он је двострани правни посао. **Облигациони уговор је сагласност воља два или више лица, којом се постиже неко облигационоправно дејство** - оно се најчешће огледа у заснивању, али и у промени или гашењу неког облигационог односа. За разлику од других уговора, облигациони има првенствено имовински карактер.

2) **Уговор као правни однос** - под њим се подразумева правни однос који је произашао из уговора као правног акта. Овакви правни односи могу бити различитог карактера: облигационоправни, наследноправни, породичноправни, радноправни, привредноправни, међународни и управноправни.
3) **Уговор као документ или исправа** - уговорна исправа која садржи сагласне изјаве воља уговорника. У том смислу се говори о ,,слању'' и ,,потписивању'' уговора као и броју ,,примерака'' уговора

ЗНАЧАЈ – облигациони уговор је најчешћи и најважнији извор облигационог права, због чега је његов значај особито велик у облигационом праву.

ЕЛЕМЕНТИ УГОВОРА

(САСТОЈЦИ ПРАВНОГ ПОСЛА)

1) Битни састојци правног посла (*essentialia negotii*) - основни (нужни) састојци правног посла без којих он не може пуноважно настати. Код

a) уговора о продаји то су: ствар и цена,
b) код зајма предаја одређеног износа новца зајмопримцу и његова обавеза да исти износ врати зајмодавцу након одређеног периода.

Стране **не могу** својом вољом пуноважно мењати или изостављати поједине објективно битне састојке правног посла, али **могу** својом вољом предвидети и неке друге састојке као битне (*субјективни битни састојци* правног посла).

2) Природни састојци правног посла (*naturalia negotii*) - састојци које он може али не мора да садржи. Они су уобичајени, карактеристични и својствени одређеној врсти правног посла, тако да се не морају унапред одредити. Ако саме стране не постигну сагласност о њима примењују се диспозитивне законске одредбе. У одсуству диспозитивних одредби, природне састојке утврђује суд (време, место и начин испуњења).

3) Споредни састојци правног посла (*accidentalia negotii*) - **случајни састојци** које стране предвиђају својом вољом. Нису неопходни за настанак правног посла и никад се не подразумевају. Када се унесу у правни посао имају значај битних састојака - *сујективни битни састојци*.

Они су пуноважни ако су могући и допуштени. Они не могу задирати у битне елементе, иако се споредним састојцима **модификује**

садржина правног посла и искључује могућност примене диспозитивних норми на закључени правни посао.
Као споредни састојци у уговору нарочито се уговарају: услов, рок, капара, одустаница, аванс и уговорна казна.

АУТОНОМИЈА ВОЉЕ

2.ПРИНЦИП СЛОБОДЕ УГОВАРАЊА (АУТОНОМИЈА ВОЉЕ)

ПОЈАМ

Принцип/начело слободе уговарања, који влада у облигационом праву, најважнији је део аутономије воље, будући да се она остварује претежно преко уговора. Слобода уговарања означава могућност правних субјеката да својом слободном вољом стварају правну норму која их обавезује на одређено међусобно понашање. У том смислу се и прописује да су "стране у облигационим односима слободне, у границама принудних прописа, јавног поретка и добрих обичаја, да своје односе уреде по својој вољи."

САДРЖИНА

Принцип слободе уговарања се састоји из више различитих слобода, од којих су најважније:

a) слобода да се уговор закључи или не закључи,
b) слобода избора уговорног партнера,
c) слобода уређивања садржине уговора,
d) слобода избора форме уговора и начин његовог закључења,
e) слобода одлучивања о промени и престанку уговора,
f) слобода избора меродавног права, итд.

ОГРАНИЧЕЊА

Слобода уговарања никада није апсолутна, већ је прате различита ограничења. То је најпре једно **опште ограничење**, према којем границу слободе уговарања представљају принудни прописи, јавни поредак и добри обичаји. Уговори не смеју бити противни њима (искоришћавање монополског положаја и нелојална конкуренција).

Затим, слобода уговарања је **ограничена и скоро да и не постоји** код уговора који се закључују на основу општих услова које је саставила једна страна. Правни субјекти који имају монополски положај на тржишту - законом или управним актом им се намеће обавеза да закључе одговарајуће уговоре (јавне службе - јавни превоз

путника и робе, комуналне и ПТТ услуге). Обавезу да закључе уговор о осигурању у интересу трећих лица имају и предузећа која врше јавни превоз путника, као и власници моторних и прикључних возила и ваздухоплова.

Слобода избора уговорног партнера ограничена је у корист лица која имају право првенства (нпр. право прече куповине).

Слободу уговарања ограничава понекад и захтев да треће лице да сагласност за закључење одређеног уговора (државни орган или физичко лице), као и форма коју закон тражи за закључење неке врсте уговора.

НАСТАНАК УГОВОРА **општи услови, форма уговора, капара и одустаница,**

УСЛОВИ ЗА ЗАКЉУЧЕЊЕ УГОВОРА

За настанак уговора морају бити испуњени одређени услови. Општи услови (за сваки уговор) се односе на: **способност уговарања уговорника, сагласност волја, предмет уговора и основ уговора**. Поред ових, за закључење неких уговора могу се захтевати и неки други, посебни услови, као што су: **одређена форма** (најчешће писмена), **предаја ствари** (реална форма) или **сагласност неког трећег**.

А. ОПШТИ УСЛОВИ

СПОСОБНОСТ, САГЛАСНОСТ, ПРЕДМЕТ, ОСНОВ

1. СПОСОБНОСТ УГОВАРАЊА УГОВОРНИХ СТРАНА

Способност уговарања значи да лице које закључује уговор поседује **пословну способност** која се законом захтева за закључење одређеног уговора.

ПОСЛОВНА СПОСОБНОСТ ФИЗИЧКИХ ЛИЦА

Физичка лица се међусобно разликују у погледу своје пословне способности. **Пословна способност је могућност физичког лица да само својом вољом заснива, мења и гаси права и обавезе**.

1) **Потпуно пословно неспособно**
   i. **физичко лице које <u>није навршило 14 година</u> живота (млађи малолетник),** не може пуноважно закључивати правне послове **ни уз сагласност** или претходну дозволу законског заступника или стараоца. Изузеци:
      - правни послови којима прибавља искључиво права (нпр. да прими поклон)

- правни послови којима не стиче ни права ни обавезе
- правни послови малог значаја (купује храну, карту за превоз).

Сматра се да за ове послове дете има тзв. потпуну специјалну пословну способност и да се не може истицати њихова ништавост.

ii. **пунолетно лице над којим је продужено родитељско право и које је у решењу о продужењу родитељског права изједначено са малолетником млађим од 14 година** (које је због болести или сметњи у психофизичком развоју неспособно да се само стара о себи и о заштити својих права и интереса, или ако својим поступцима угрожава сопствена права и интересе).

Правни послови потпуно пословно неспособног лица, изван круга послова које може предузимати**, ништави су**.

2) Ограничено (делимично) пословно способно

i. **дете које је навршило 14 година а није напунило 18 година живота (старији малолетник);**

ii. **лице које је постало пунолетно, али је делимично лишено пословне способности** (због болести или сметњи у психофизичком развоју својим поступцима непосредно угрожава сопствена права и интересе, или права и интересе других лица). Пословна способност тог лица једнака је пословној способности старијег малолетника, а суд у ванпарничном поступку одређује правне послове које ово лице може, одн. не може самостлно предузимати;

iii. **пунолетно лице над којим је продужено родитељско право**, а решењем суда је изједначено са ограничено пословно способним лицем.

Старији малолетник може предузимати (поред правних послова које може и млађи малолетник) све остале правне послове уз претходну или накнадну сагласност родитеља.

Пуноважну изјаву воље ограничено пословно способно лице може дати ако му је закључивање тих послова законом дозвољено. Остали правни послови тих лица, ако су закључени без одобрења законског заступника или стараоца, **рушљиви су**, али могу бити оснажени његовим накнадним одобрењем.

Дете које је навршило 15 година живота може предузимати правне послове којима управља и располаже својом зарадом или имовином коју је стекло сопственим радом.

3) Потпуно пословно способно

Могућност физичког лица да само својом вољом заснива, мења и гаси сва права и обавезе и учествује у свим поступцима пред судом и органима управе. Стиче се:

i. **пунолетством физичког лица** (навршењем 18. године живота, ако над њим није продужено родитељско право или није лишено пословне способности). Кад дете наврши 18 година престаје: родитељско право, хранитељство и старатељство.

ii. **закључењем брака по дозволи суда (еманципација):**

a. **законску еманципацију** дозвољава суд у ванпарничном поступку малолетном лицу које је (кумулативно): навршило 16. годину живота, **постало родитељ** и достигло телесну и душевну зрелост потребну за самостално старање о сопственој личности, правима и интересима.

b. правоснажним решењем суда којим дозвољава закључење брака малолетном лицу које је навршило 16. годину живота (и **када није постало родитељ**), а достигло је телесну и душевну зрелост потребну за вршење права и дужности у браку. Ако је малолетнику дозвољено закључење брака правоснажним решењем, а он одустане од закључења брака, не престаје му стечена пословна способност.

Поступак стицања потпуне пословне способности еманципацијом покреће се **предлогом** лица које је навршило 16. годину живота или заједничким предлогом два лица различитог пола, ако су обоје навршили 16. годину, а нису постали пунолетни.

За поступање по предлогу месно је надлежан основни суд на чијем подручју предлагач (односно један од предлагача) има пребивалиште или боравиште.

УГОВОРИ ЗАКЉУЧЕНИ БЕЗ САГЛАСНОСТИ ЗАСТУПНИКА ОГРАНИЧЕНО ПОСЛОВНО СПОСОБНОГ ЛИЦА

Правни послови ограничено пословно способних лица, ако су закључени без одобрења законског заступника или стараоца, **рушљиви су**, али могу бити оснажени његовим накнадним одобрењем. Сауговарач ограничено пословно способног лица може позвати његовог законског заступника да се изјасни да ли уговор одобрава. Ако се овај о томе не изјасни у року од **30 дана** од овог позива, сматраће се да је одбио давање одобрења.

Пословно способно лице може захтевати да се поништи уговор који је без потребног одобрења закључило за време своје

ограничене пословне способности само ако је тужбу поднело у року од **три месеца** од дана стицања потпуне пословне способности.

Сауговарач ограничено пословно способног лица који није знао за ограничену пословну способност може одустати од уговора који је закључио са њим без одобрења његовог законског заступника.

Исто право има и сауговарач ограничено пословно способног лица који је знао за његову ограничену пословну способност, али је био преварен од њега да има одобрење свог законског заступника.

Ово право се гаси по истеку **30 дана** од сазнања за пословну неспособност друге стране, односно за одсуство одобрења законског заступника, али и раније ако законски заступник буде одобрио уговор пре него што тај рок истекне.

СПОСОБНОСТ УГОВАРАЊА ПРАВНИХ ЛИЦА

За способност уговарања правних лица карактеристично је да она могу закључивати уговоре у правном промету **само** у оквиру своје правне способности, јер у противном закључени уговор нема правно дејство, а савесној страни се признаје само право на накнаду штете коју је претрпела због закључења таквог уговора.

САГЛАСНОСТ ВОЉА

2.САГЛАСНОСТ ВОЉА

ПОЈАМ И НАСТАНАК САГЛАСНОСТИ ВОЉА

За настанак уговора, као двостраног правног посла, неопходна је изјава воље обе уговорне стране - али и **да се њихове изјаве поклапају по свом циљу**, а не по својој садржини. Таква подударност изјава воља назива се сагласност (consensus).

До сагласности воља долази тако што једна страна предлаже другој страни да закључе уговор, а друга страна прихвата тај предлог.

Прва изјава воље представља – **понуду**, а друга – **прихватање понуде**. Међутим, понуди и њеном прихватању понекад претходе преговори за закључење уговора.

ОПШТА ПРАВИЛА КОЈА СЕ ОДНОСЕ НА ИЗЈАВУ ВОЉЕ

С обзиром да су понуда и њен прихват изјава воље, на њих се односе и општа правила која се односе на изјаву воље.

1) **воља подразумева свест уговорника** о значају радње коју предузимају и хтење те радње;

2) **воља мора бити:**
   a) **озбиљна** (да није проста жеља или шала),
   b) **стварна** (да није привидна),
   c) **слободна** (да лице које је изјављује није жртва заблуде, преваре или принуде) и
   d) да је упућена на нешто што је **могуће** остварити;
3) **воља мора бити стварна и изјављена**. Изјава је обично у складу са стварном вољом. Међутим, у случаја несклада, савремено право даје предност изјављеној вољи (теорија изјаве), али не занемарује потпуно ни стварну вољу (теорија воље), јер води рачуна не само о околностима које су онемогућиле слободно образовање воље (претња, принуда), већ и о оним које су утицале да се она образује погрешно (заблуда, превара). Према ЗОО релевантна је изјављена воља, али уколико она не одговара унутрашњој вољи због **претње, битне заблуде или преваре**, узима се у обзир унутрашња воља и такав правни посао је рушљив.

Вољу је могуће изразити активним и пасивним понашањем.
Активним се изражава **изричито** (директно) - усмено изговореним речима, написаним речима, односно уобичајеним знацима, **и прећутно** (индиректно) - конклудентне радње (радње из којих произилази одређена воља).
Код пасивног изражавања данас важи правило: ко ћути сматра се да **не пристаје**. Али и ту има изузетака.

ПРЕГОВОРИ

a. ПРЕГОВОРИ

Преговори означавају **фазу која претходи закључењу уговора**, у којој заинтересована лица усклађују међусобне ставове.

Они могу, али не морају довести до закључења уговора. **Правило је да преговори не обавезују** и да их свака страна може прекинути кад год хоће (зато, јер се није договорило око битних елемената). Међутим, у складу са начелом савесности и поштења и начелом забране проузроковања штете, страна која је водила преговоре **без намере** да закључи уговор одговара за штету насталу вођењем преговора.
Исто тако, одговара за штету и страна која је водила преговоре у намери да закључи уговор, па **одустане** од те намере **без основаног разлога** и тиме другој страни проузрокује штету.

Ако се друкчије не споразумеју, свака страна сноси своје трошкове око припрема за закључење уговора, а заједничке трошкове сносе на једнаке делове.

Пример: Разводе се муж и жена, имају један аутомобил, шкоду октавију, коју возе већ 5 година. Он каже: «Ја хоћу ту шкоду, платићу ти 1.000,00 евра». Жена: «како да ми платиш 1.000,00 евра, кад то возило кошта 5.000,00 евра?» Муж: «ма каквих 5.000,00 евра, ако може да се добије и 2.000,00 евра.» Хајде сад да пробамо, шта је; огласе они ту шкоду октавију; дође човек из Суботице, погледа то возило, оду код мајстора, па мајстор каже: «то може на тржишту, добро је возило, да кошта 5.000,00 евра». А овај каже: « ма иди, овај би дао 5.000,00 а нема појма. Идемо ми даље.» Па онда дође један из Ниша, итд. И тако се обавесте муж и жена да то возило на тржишту вреди 4.000,00 евра. Они наравно, кад задовоље овај свој интерес, одустану; ови људи се нађу у чуду и неко од њих потегне тужбу и каже: «чекај мало, нећеш ти мене да малтретираш». Пође, тужи их и тражи накнаду штете због тога што су они њега изложили штети тим преговорима у које они нису уопште озбиљно ушли као уговарачи. И добије накнаду штете. Шта би ушло у ту накнаду штете? Његов долазак (путни трошак из Суботице); један дан није радио, па је изгубио зараду; па је овде имао две ноћи у хотелу, па је имао хотелске трошкове... Накупи се тако једно 10.000 динара.

Значи, **то су преговори**; само са та два становишта. **Нема обавезности закључења уговора, али има обавезе накнаде штете**.

Иако не обавезују, они су некада релевантни у уговорном праву. О њима се води рачуна када суд уређује тзв. споредне тачке уговора. Код тумачења уговора суд може заједничку намеру странака утврђивати руководећи се и оним што је било покренуто њиховим преговорима. Поред тога, код уговора о посредовању посредник се обавезује да налогодавца доведе у везу са лицем које би с њим преговарало о закључењу одређеног уговора.

ПОНУДА

b.ПОНУДА

Понуда је **једнострана изјава воље** једног лица којом предлаже другом лицу да закључе уговор одређене садржине.

ЗОО: **понуда је предлог за закључење уговора учињен одређеном лицу, који садржи све битне састојке уговора, тако да би се његовим прихватањем могао закључити уговор**.

Понуда претпоставља испуњење одређених услова:

1) **Понуда мора <u>да потиче од лица које жели да закључи уговор у своје име</u>** - да потиче од будућег, односно евентуалног уговорника - **понудилац**. Трећа лица могу иступати само као законски или уговорни заступници понудиоца.

2) **Понуда треба да је <u>упућена лицу са којим се жели закључити уговор</u>** - будући, односно евентуални сауговарач понудиоца - **понуђени**. То је, по правилу, одређено лице,

посебно у случају кад се уговор закључује с обзиром на лична својства понуђеног (*intuitu personae*).

Понуда се може упутити и неодређеном броју лица (општа понуда), али се и у том случају уговор може закључити само са одређеним лицем. Посебан случај опште понуде представља излагање робе са означењем цене.

3) **Понуда мора да садржи битне елементе уговора** - они елементи који су, по природи ствари, нужни за одређену врсту уговора, тако да уговор не може ни да настане док се о њима не постигне сагласност (код уговора о продаји - ознаке ствари која се продаје и цену по којој се она продаје). Не мора да садржи природне елементе (начин, време и место извршења уговора) ни случајне или евентуалне елементе (уговорна казна и одустаница). Али понудилац их може означити у понуди и тада они постају субјективно битни - за настанак уговора је неопходно да се и о њима постигне сагласност воља.

4) **Понуда мора да садржи јасно и озбиљно изражену намеру понудиоца да жели да закључи уговор према предложеним условима** - ово је неопходно да би се понуда разликовала од позива на преговоре или на стављање понуде. Нема такве намере ако је у понуди стављена нека резерва или ограда, као што је клаузула "без обавезе", "понуда необавезна", итд.

Слање каталога, ценовника, тарифа и других обавештења, као и огласи учињени путем штампе, радија, ТВ-а не представљају понуду за закључење уговора, него само позив да се учини понуда под објављеним условима. Али ће пошиљалац таквих позива одговарати за штету, коју би претрпео понудилац, ако без основаног разлога није прихватио његову понуду

5) **Понуда треба да је изјављена у форми која је прописана за закључење уговора чије се закључење предлаже** - ако се односи на уговор за чије закључење закон захтева посебну форму, она обавезује понудиоца само ако је учињена у тој истој форми. Ипак, у случају понуде која је у потпуности реализована, примењује се правило о конвалидацији путем извршења. Исто правило за форму важи и за прихватање понуде.

ДЕЈСТВО ПОНУДЕ

Основно дејство - чим је понуђени **благовремено прихвати**, она доводи до настанка уговора. Међутим, поставља се питање да ли понуда и пре него што је прихваћена, ствара неко правно дејство, односно да ли обавезује понудиоца. По нашем праву, понудилац је, под одређеним условима и за одређено време, **везан својом понудом**, дужан је да остане при понуди, односно дужан је да закључи уговор у њеним оквирима - он ту обавезу може искључити, а то искључење може произилазити и из околности посла, у ком случају се више не ради о понуди, већ о позиву адресату да он учини понуду.

ВРЕМЕНСКА ВЕЗАНОСТ ПОНУДИОЦА ЗА ПОНУДУ

Рок трајања понуде, тј. рок у коме понуђени има право да размисли и одговори на понуду (**тзв. делиберациони рок**) може бити одређен у самој понуди - обавезује понудиоца до истека рока.

Ако је понудилац у писму или телеграму одредио рок за прихватање, сматраће се да је тај рок почео тећи од датума означеног у писму, односно од дана кад је телеграм предат пошти. У случају да писмо није датирано, рок за прихватање понуде тече од дана кад је писмо предато пошти.

Ако у понуди није одређен рок за њено прихватање, прави се разлика између понуде учињене присутном и одсутном лицу.

a) **Понуда учињена присутном лицу** - ту се сматра и понуда учињена телефоном, телепринтером или радио везом. Обавезује понудиоца само за кратко време, тако да понуђени треба да је прихвати одмах, јер се у супротном сматра да није прихваћена, осим ако из околности произилази да понуђеном припада известан рок за размишљање.
b) **Понуда учињена одсутном лицу** - писмом, телеграмом или преко гласоноше. Обавезује понудиоца за један разуман рок - оно време које је редовно потребно да понуда стигне понуђеном, да је овај размотри, о њој одлучи и да одговор о прихватању стигне понудиоцу.

СМРТ ИЛИ ГУБИТАК ПОСЛОВНЕ СПОСОБНОСТИ

Дејство понуде се **не гаси** ако понудилац или понуђени пре истека рока за прихват понуде умре или постане пословно неспособан, уколико не произилази што друго из намере страна, обичаја или природе посла.

ОПОЗИВАЊЕ И ПОВЛАЧЕЊЕ ПОНУДЕ

Повлачење је могуће само пре него што је наступило њено дејство, тј. пре него што је понуђени сазнао за понуду - рок за повлачење је кратак. Може се повући само под условом да понуђени прими изјаву о повлачењу пре пријема понуде или истовремено са њом.

Уколико је наступило дејство понуде, она се може једино опозвати, с тим што у нашем праву понудилац није овлашћен да опозове понуду, осим у случају промењених околности.

c. ПРИХВАТАЊЕ ПОНУДЕ

Прихватање понуде представља **једнострану изјаву воље понуђеног** упућену понудиоцу којом он изражава пристанак на учињену понуду. **Прихватањем понуде уговор дефинитивно настаје, што значи да је уговор уствари прихваћена понуда**. Да би изјава воље понуђеног могла да доведе до настанка уговора, мора да испуњава одређене услове:

1) **Прихват понуде мора да потиче од понуђеног** - може и законски или уговорни заступник.

2) **Прихват понуде мора да буде недвосмислен** - ако се на основу њега може поуздано закључити да понуђени пристаје на закључење уговора. Може се учинити речима али и конклудентним радњама (плати цену).

   Ћутање понуђеног је знак несаглашавања са понудом.

   Изузетак - понуда се може прихватити и ћутањем ако су се понудилац и понуђени тако унапред договорили. Затим, у случају кад је понуђени у сталној пословној вези са понудиоцем у погледу одређене робе, сматра се да је прихватио понуду која се односи на такву робу, ако је није одмах или у остављеном року одбио. Исто тако, лице које се понудило другом да извршава његове налоге за обављање одређених послова, као и лице у чију пословну делатност спада вршење таквих налога, дужно је да изврши добијени налог ако га није одмах одбило. Ако понуда, односно налог није одбијен, сматра се да је уговор закључен у тренутку кад је понуда, односно налог стигао понуђеном.

3) **Прихват понуде мора по садржини у потпуности да одговара понуди и да буде безуслован -** понуђени мора да прихвати понуду у целости, без икаквих измена, услова или резерви - ако то уради, сматра се да је понуду одбио и да је са

своје стране учинио другу понуду свом ранијем понудиоцу (**тзв. контра понуда**).

4) **Прихват понуде мора понудиоцу да стигне благовремено** - да понудиоцу стигне у року у којем је понудилац везан својом понудом. Задоцнели прихват понуде нема дејство прихвата и не доводи до закључења уговора, али се сматра као нова понуда коју понуђени чини понудиоцу.
   Али, ако је изјава о прихватању која је учињена благовремено, стигла понудиоцу после истека рока за прихватање, а понудилац је знао или је могао знати да је изјава отпослата благовремено, уговор је закључен.
   Ипак, уговор у таквом случају није закључен ако понудилац одмах, а најкасније првог идућег радног дана по пријему изјаве, или и пре пријема изјаве, а по истеку рока за прихватање понуде, извести понуђенога да се због закашњења не сматра везан својом понудом.

1) **Прихват понуде треба да буде учињен у оној истој форми која се законом захтева за уговор чије се закључење предлаже**.

d. ТРЕНУТАК И МЕСТО ЗАКЉУЧЕЊА УГОВОРА

Када се закључује између присутних лица, питање тренутка закључења се и не поставља, јер је закључен у тренутку кад понудилац прими изјаву понуђеног да прихвата понуду. Другачије је, међутим код одсутних лица.

Моменат закључења уговора је важно утврдити због тога што: од тог тренутка уговор почиње да производи дејство; према њему се цени способност уговарања; од њега почињу да теку рокови (застарелости, за извршење обавезе), итд.

У нашем праву је, у вези са **временом закључења** уговора, усвојена **теорија пријема** - уговор је закључен оног часа када понудилац прими изјаву понуђеног да прихвата понуду.

Као **место закључења** уговора узима се место у коме је понудилац имао своје седиште, односно пребивалиште у тренутку кад је учинио понуду.

ПРЕДМЕТ УГОВОРА **давање, чињење, нечињење, трпљење – на шта је дужник обавезан повериоцу?**

3.ПРЕДМЕТ УГОВОРА

Чинидба (престација) коју једна уговорна страна дугује другој, а која се може састојати у неком **давању, чињењу, нечињењу или трпљењу**, представља непосредни предмет обавезе, али и посредни предмет самог уговора који је ту обавезу створио. До предмета уговора долази се кроз одговор на питање **на шта је обавезан дужник повериоцу**, који показује да истоветан предмет (чинидбу - престацију) имају и уговор и обавеза коју је он створио.

Да би уговор настао и производио правно дејство, предмет уговора мора да испуњава одређене услове (особине):

1) **Предмет мора бити <u>могућ</u>** - да се уговорена чинидба може испунити. У супротном, уговор не може настати, јер би био бесмислен и беспредметан.

   Немогућност може бити **објективна** (чинидбу нико не може да испуни) и **субјективна** (не може да је изврши дужник, али може неко друго лице). Немогућност може бити **фактичка** (извршење чинидбе не допуштају природни закони) и **правна** (чинидба је правно неизводљива).

   Ако је у тренутку закључења уговора предмет обавезе једне стране **објективно и трајно** немогућ, **<u>уговор је ништав</u>**, независно да ли је неки од уговорника скривио немогућност и да ли је за њу знао.

   Субјективна немогућност предмета обавезе не чини уговор ништавим, он остаје на снази, али страна која је преузела обавезу коју не може да изврши, постаје дужник накнаде штете.

2) **Предмет мора бити <u>допуштен</u>** - недопуштен је ако је противан принудним прописима, јавном поретку и добрим обичајима. Уговор са недопуштеним предметом је, по правилу, ништав.

3) **Предмет мора бити <u>одређен или бар одредив</u>** - предмет је одређен ако се <u>тачно зна</u> шта дужник дугује повериоцу, а одредив је у случају кад уговор садржи податке помоћу којих се он може одредити, или кад уговорници оставе трећем лицу да га одреди. Ако је предмет обавезе неодређен или неодредив, или када треће лице неће или не може да га одреди, уговор је ништав.

<u>По нашем праву није допуштено да предмет уговора одреди само једна страна, већ уговорници споразумно</u>.

4.ОСНОВ (CAUSA) УГОВОРА

Под основом уговора подразумева се непосредан, типичан правни циљ, који уговорник жели постићи преузимањем обавезе према другој страни.

Кауза значи разлог или узрок нечега. **Оно што странка хоће да оствари закључењем тог уговора. То је економски циљ, то је и правни циљ. Хоћу да стекнем право својине. То је циљ уговарања.**

Разлог због којег се један уговорник обавезује зависи од врсте уговора (уговор о продаји - обавеза предаје ствари је основ обавезе исплате цене; уговор о зајму - јер му је друга страна нешто дала па се обавезује да то врати; уговор о поклону - жели да другој страни учини нешто бесплатно). Значи, основ уговора пружа правно објашњење закључења уговора, обухвата разлоге којима су уговорници били подстакнути на његово закључење.

Код двостраних уговора обавеза једне стране чини основ обавезе друге стране, с тим што се ниједна страна не обавезује само зато што жели да приволи свог сауговорника да се и он обавеже према њој, већ и зато што очекује да овај испуни своју обавезу. Зато је обавеза једне стране без основа, не само кад наспрам ње не стоји обавеза друге, него и кад изостане њено испуњење.

Основ је битан услов који је потребан не само за настанак, већ и за опстанак уговора. **Уговор је ништав ако основ не постоји** (то је празно обећање које не обавезује) **или је недопуштен** (противан принудним прописима, јавном поретку и добрим обичајима). Основ **мора бити и истинит** - уговор је без основа како у случају кад су уговорници у заблуди о основу, тако и у случају кад свесно уговоре привидан основ (фиктивни или симуловани уговори).

С друге стране, мотив, као **скривена и чисто лична побуда**, остаје изван уговора, и по правилу, не утиче на пуноважност уговора ни када је недозвољен. Међутим, могуће је да и мотив, ако је незаконит или неморалан, доспе у сам уговор и постане његова садржина као и основ, с тим што је таква могућност знатно мања код теретних, него код доброчиних уговора. Ако је недопуштена побуда битно утицала на једног уговарача да закључи уговор и ако је то други знао или морао знати, такав уговор ће бити без дејства. Насупрот томе, недопуштена побуда чини уговор без накнаде без дејства и кад други уговарач није знао да је недопуштена побуда битно утицала на одлуку њеног сауговарача.

Код двостраних уговора, тамо где имамо каузу обавезе друге стране у давању, побуде уопште не улазе, нису релевантне за пуноважност уговора. **Побуде код двостраних уговора нису релевантне за пуноважност уговора**. Зашто? **Шта су побуде**? **Шта је то мотив**? **То је један дубљи разлог, неки унутрашњи разлог, неки посебан разлог из кога неко хоће нешто да прода**. Нпр. ја хоћу да продам ову књигу колегиници, зато што би хтела да помогнем једној девојчици која је угроженог здравља. Али, то се колегинице апсолутно не тиче, шта ћу ја са тим новцем да радим, или ћу ја да одем и купим себи нешто. Зашто? Зато што је код нас, у пословном уговору, кауза обавезе једне стране је у обавези друге стране. Ја продајем да би добила цену, колегиница купује да би учила. Мене уопште не интересује да ли ће одатле она да учи, или њена сестра или неко други... И због тога, **кад говорите о том недозвољеном мотиву, закон вам је рекао, у чл.53 ЗОО «само ако је недопуштена побуда битно утицала на одлуку једног уговарача.» Значи, узима у обзир те унутрашње побуде или мотиве, само ако су недопуштене, а битно су утицале на одлуку једног уговарача. За вас је важно да знате да су побуде интересантне за доброчине уговоре. Побуде су релевантне за доброчине уговоре, а код двострано обавезних уговора релевантан је само основ или кауза.**

ПРИМЕР: Имали смо једног старијег господина, професора универзитета, син му је студирао на правном факултету, отишао је у Африку у експедицију и није се вратио. Проглашен је несталим, а затим и за умрлог. Старац је рекао: «ја више са овом кућом у којој сам живео са својим сином, не знам шта да радим, ја ту не могу да живим.» Он је поклонио Правном факултету ту кућу, и дао је име тој згради која ће се користити као читаоница. Међутим, живот је хтео да се после неког времена његов син врати. Био је заробљен од неког афричог племена, он се вратио и отац се сада суочио са чињеницом да је извршио једно располагање, а очигледно је имао заблуду у погледу мотива. **Он је тужио и тражио поништај тог уговора, и наравно суд је поништио тај уговор, јер је у питању био доброчин уговор где је побуда за закључење уговора релевантна.** У другом случају, кад би он продао Правном факултету, па рекао «ја идем у унутрашњост, ја више не могу да живим у њој», враћање његовог сина, и долажење до закључка да је он био у заблуди било би потпуно ирелевантно, јер је у двострано обавезним уговорима побуда или мотив потпуно ван поља каузе. Потпуно је без утицаја на пуноважност уговора.

ФОРМА УГОВОРА

B. ФОРМА УГОВОРА

1.ПОЈАМ ФОРМЕ

Форма уговора подразумева **начин изражавања његове садржине** кроз унапред предвиђене спољне облике преко којих треба да се манифестује воља. У данашњем праву уговори су, по правилу, неформални, али се и за многе захтева одређена, писмена форма (сви уговори о промету непокретности, уговор о грађењу, јемству, лиценци, осигурању, доживотном издржавању, итд). Форма данас има карактер целисходности, који се испољава кроз њену заштитну и доказну функцију.

Заштитна функција се односи, пре свега, на уговорне стране (форма уговор чини јаснијим и прецизнијим, помаже да се разграниче фаза преговора и фаза закључења уговора), али и на

јавне интересе (форма штити сигурност правног поретка, њоме се постиже извесна контрола и евиденција промета одређених добара).

Доказна функција огледа се у томе што форма пружа поуздан доказ, како о постојању самог уговора, тако и његове садржине.

ВРСТЕ ФОРМИ

1) **<u>Према начину испољвања</u>**:
   a) **Писана** - састоји се из писмене редакције (припремање текста) уговора на одређеној исправи, која је написана руком, писаћом машином или другим средством, и која је својеручно потписана од стране уговорних страна које се обавезују. Елементи писане форме текст изјаве и потписи, а уговор је закључен кад исправу потпишу сва лица.

   b) **Форма јавне исправе (свечана) –** не претпоставља само писмену редакцију уговора, већ и интервенцију одређеног органа власти - активна улога (уговор о доживотном издржавању) или пасивна, јер само оверава да су стране изјавиле да је то њихов акт (уговор о продаји непокретности). ***из књиге радње ЈБ, стр 40**

   c) **Реална (реални уговори)** - огледа се у предаји ствари, која има конститутивно дејство, јер је неопходан услов за настанак реалних уговора (зајам, остава, залога и послуга). ЗОО напушта категорију реалних уговора, али код капаре ипак прописује да се уговор сматра закљученим када је капара дата, што јој даје катактер реалног уговора.
   Поред сагласности воља потребна је и предаја ствари.

2) **<u>Према правном дејству</u>**:
   a) **Битна (*forma ad solemnitatem*)** - представља битан (конститутиван) састојак уговора, тако да уговор не може настати док се та форма не испуни.

   b) **Доказна (*forma ad probationem*) -** она форма која је предвиђена као једино средство доказа уговора. Уговор који није закључен у предвиђеној доказној форми пуноважно настаје, али се у случају спора не може доказивати другим средствима осим употребом предвиђење форме (у нашем праву она није предвиђена).

3) **<u>Према начину настанка</u>**:

a) **Законска** - предвиђена законом. Може бити писмена, свечана или реална, а по свом дејству битна или доказна.

b) **Уговорена** - форма коју стране уговорнице својом вољом предвиде за закључење неког уговора.

2. ИЗМЕНЕ, ДОПУНЕ И РАСКИД ФОРМАЛНИХ УГОВОРА

Ако се за закључење неког уговора захтева одређена форма - иста је неопходна и за све измене или допуне уговора. Али може се раскинути неформалним споразумом осим ако закон не предвиђа што друго, или ако циљ због кога је прописана форма за закључење уговора захтева да раскид уговора буде обављен у истој форми.

Уговор за чије закључење је уговорена посебна форма може бити раскинут, допуњен или мењан и неформалним споразумом, изузев ако је за одређени случај законом предвиђено што друго, или ако циљ због кога је прописана форма за закључење уговора захтева да раскидање уговора буде обављено у истој форми.

3. САНКЦИЈЕ НЕДОСТАТКА ПОТРЕБНЕ ФОРМЕ

Санкција недостатка потребне форме у зависности од тога да ли се ради о форми која је предвиђена законом или форми коју су уговорне стране својом вољом предвиделе.

- Уговор који није закључен у прописаној форми нема правно дејство уколико из циља прописа не произилази шта друго – важи претпоставка да у случају сумње, прописана форма има карактер битне.
- Уговор који није заључен у уговореној форми нема правно дејство уколико су уговорне стране пуноважност уговора условиле посебном формом.

Уговор који није закључен у прописаној форми **нема правно дејство** уколико из циља прописа којим је одређена форма не произилази што друго. Ако законска форма није поштована, уговор није закључен, он **није ни настао**, јер се ради о конститутивној форми као услову настанка или закључења уговора. Не може да се тражи поништење уговора (јер није ни настао), већ само (ако се ради о купопродаји непокретности) **повраћај цене по основу стицања без основа**.

Уговор који није закључен у уговореној форми **нема правно дејство** ако су уговорне стране пуноважност уговора условиле посебном формом. И овде уговор није ни настао и све што је извршено враћа се по правилима о стицању без основа.

4.УГОВОРЕНА ФОРМА

Уговорне стране могу се споразумети да посебна форма буде услов пуноважности њиховог уговора.

Уговор за чије је закључење уговорена посебна форма може бити раскинут, допуњен или на други начин измењен и неформалним споразумом. Ако су уговорне стране предвиделе посебну форму само да осигурају доказ свога уговора, или да постигну што друго, уговор је закључен кад је постигнута сагласност о његовој садржини, а за уговараче је у исто време настала обавеза да уговору дају предвиђену форму.

5.ПРЕТПОСТАВКА ПОТПУНОСТИ ИСПРАВЕ

Ако је уговор закључен у посебној форми, претпоставља се да је исправом у потпуности обухваћено све оно о чему су се уговорници сагласили. ЗОО - у том случају "важи само оно што је у тој форми изражено".

Ипак, биће пуноважне истовремене **усмене погодбе о споредним тачкама** о којима у формалном уговору није ништа речено, уколико нису у супротности са његовом садржином или ако нису противне циљу због кога је форма прописана.

Пуноважне су и истовремене усмене погодбе којима се смањују или олакшавају обавезе једне или обе стране ако је посебна форма прописана само у интересу уговорних страна.

6.КОНВАЛИДАЦИЈА УГОВОРА КОМЕ НЕДОСТАЈЕ ФОРМА

Уговор који није закључен у прописаној форми нема правно дејство, тако да не може бити оснажен ни протеком времена, ни у случају кад се у потпуности изврши. Међутим, наше право предвиђа **изузетак** - уговор за чије се закључење захтева писмена форма сматра се пуноважним, иако није закључен у тој форми, ако су стране извршиле, у целини или у претежном делу, обавезе које из њега настају, осим ако из циља због којег је форма прописана, очигледно не произилази што друго. Закон о промету непокретности, као *lex specialis*, предвиђа под нешто строжијим условима могућност конвалидације - уговор о промету непокретности који је закључен у писменом облику, на коме потписи уговарача нису оверени, под условом да је уговор испуњен у целини или претежним делом, да није повређено право прече куповине и да

није повређен принудни пропис. **Дакле, никада се не може конвалидирати усмени уговор о купопродаји непокретности, већ само писмени који је потписан, али није оверен.**

УГОВОРИ У ЕЛЕКТРОНСКОЈ ФОРМИ

Сматра се закљученим оног часа када понуђач прими електронску поруку која садржи изјаву понуђеног да прихвата понуду. Примљеним се сматра кад им лице коме су упућене може приступити. Одредбе о електронској форми не примењују се на – правне послове којима се врши пренос непокретности; изјаве странака у поступку за расправљање заоставштине, форму завештања, уговору о уступању и распдели имовине за живота, уговоре о доживотном издржавању и др. уг. из области наслеђивања; уговоре о утврђивању имовинских односа брачних другова; уговоре о располагању имовином лица којима је одузета пословна способност; уговоре о поклону и др.

С. КАПАРА И ОДУСТАНИЦА

1. КАПАРА

ПОЈАМ, УЛОГА, НАСТАНАК И ВИСИНА

Капара је одређени износ новца или одређена количина других заменљивих ствари коју једна уговорна страна даје другој **као знак да је уговор закључен**, уговор се сматра закљученим кад је капара дата, ако није што друго уговорено. Спада у стварна (реална) средства обезбеђења извршења обавезе.

Дакле, капара **није обезбеђење** да ће уговор бити закључен, већ **знак да је закључен или обезбеђење да ће бити извршен.**

ПРИМЕР: Ја имам њиву у Гроцкој и неки човек пролази и каже «много ми се свиђа твоја њива»; а ја кажем «па, ево управо је и ја продајем»; он каже: «колико тражиш?»; «па, ево, 10.000,00 евра»; «па, ја би да је купим»; «па, купи за 10.000,00 евра»; «могу ли да ти дам капару?», боји се он, пролази ту много људи, у оно време кад се градило, «колико је капара?»; «ево, 1.000,00 евра». Напишемо ми, признаница о капари, напишемо да је у случају да се не закључи уговор, продавац дужан да врати двоструку капару. Све ми то као капару уговоримо. Он дао мени 1.000,00 и после недељу дана долази и каже «шта је било сад, шта је са том њивом, па ти је продао другом?»; «па, наравно да сам продао, нашао сам једног што ми је дао 15.000,00 евра»; «како си могао кад сам ти дао капару?». Тужи и тражи повраћај капаре, у двоструком износу. И (млад) судија се залети. Да му капару у двоструком износу. Види све је ту, овај га је стварно преварио, није закључио уговор, овај му дао капару, уговорили су, написали капара се враћа... У вишем суду се ово само преиначи. **Прво, то уопште није капара; а друго, не може да врати двоструко, него једноструко**. **Зашто није капара? Зато што у закону пише да је капара знак да је уговор закључен и средство обезбеђења да ће уговор бити испуњен. Нити је уговор био закључен, нити се радило о испуњењу уговора, него се радило о једном давању. Како год странке да напишу, нас то не обавезује. Зашто? Један институт се цени по његовој природи, а не по томе како га странке именују. Могу да га именују како год хоће.**

Споразум о капари закључује се или у виду клаузуле у главном уговору или у облику засебног уговора. То је увек реалан уговор - за његов настанак потребна је предаја ствари. Капара је **споредан уговор** - ако главни уговор није закључен или је ништав, ни уговор о капари не производи правно дејство. Висину капаре стране одређују споразумно.

ДЕЈСТВО КАПАРЕ

1) **Кад су обавезе испуњене** - урачунава се у испуњење обавезе ако је то по природи ствари могуће, а ако није, она се мора вратити даваоцу. Ако што друго није уговорено, страна која је дала капару не може одустати од уговора остављајући капару другој страни, нити то може учинити друга страна враћањем удвојене капаре. Она се враћа и у случају споразумног раскида уговора, као и у случају када уговор није испуњен услед кривице обеју страна или услед немогућности испуњења за коју није одговорна ни једна страна.

2) **Када је за неиспуњење обавезе одговорна једна страна**
   - **a)** Ако је **одговорна страна која је дала капару (купац нпр)**, друга страна може по свом избору тражити извршење уговора, ако је то још могуће, или накнаду штете, а капару урачунати у накнаду или вратити, или одустати од уговора уз задржавање примљене капаре.
   - **b)** Ако је **одговорна страна која је примила капару (продавац)**, њен давалац може, по свом избору, тражити извршење уговора, ако је то још могуће, или накнаду штете и враћање капаре, или одустати од уговора и тражити враћање удвојене капаре.

Страна која тражи испуњење уговора има, у сваком случају, право и на накнаду штете коју трпи због задоцњења.

У случају када дужник делимично испуни обавезу, поверилац **не може** задржати капару, него може тражити испуњење остатка обавезе и накнаду штете због задоцњења, или тражити накнаду штете због непотпуног испуњења, али се у оба случаја капара урачунава у накнаду. Међутим, ако поверилац раскине уговор и врати оно што је примио као делимично испуњење, он може бирати између осталих захтева који припадају једној страни кад је уговор остао неизвршен кривицом друге.

2.ОДУСТАНИЦА

ПОЈАМ И УЛОГА

Одустаница је сума новца или нека друга ствар коју једна уговорна страна обећава да ће дати другој уколико се одлучи да одустане од уговора. Право на одустанак се може уговорити и у корист оба уговорника. Одустаница је једно од личних (персоналних) **средстава обезбеђења** извршења обавеза.

ДЕЈСТВО ОДУСТАНИЦЕ

Страна у чију корист је уговорена одустаница има право да бира између две могућности:

- да остане при уговору и да своју обавезу испуни;
- да одустане од уговора уз плаћање одустанице (истовремено са изјавом о одустајању да плати и одустаницу).

Право на одустанак од уговора уз плаћање одустанице ограничено је на рок који уговорници одреде, ако они то нису учинили овлашћена страна може одустати од уговора све док не протекне рок одређен за испуњење њене обавезе, с тим што то право престаје и када она почне да испуњава своје обавезе из уговора или прими испуњење од друге стране.

Не постоји обавеза на плаћање одустанице ако је обавеза постала немогућа због околности за коју дужник не одговара, као и у случају кад он одустане од уговора због доцње друге стране.

Ако је **капара уговорена и као одустаница**, онда свака страна може да одустане од уговора - ако одустане страна која је дала капару - она је губи, а ако одустане страна која ју је примила - она је удвојено враћа.

ПОДЕЛА ОБЛИГАЦИОНИХ УГОВОРА

1. **ИМЕНОВАНИ И НЕИМЕНОВАНИ УГОВОРИ -** према законском регулисању:
   1) Именовани - законом посебно предвиђени и регулисани и назив одређен законом (уговор о продаји, закупу, зајму).
   2) Неименовани - нису законом посебно регулисани, независно од тога да ли имају неки устаљен назив (уговор о изложби).
      - Значај поделе: код именованих уговора уговорне стране ослобађају се обавезе да свој уговорни однос детаљно регулишу - довољно само битне елементе уговора, а на остале ће се применити диспозитивне законске одредбе.

2. **ФОРМАЛНИ И НЕФОРМАЛНИ УГОВОРИ** - према условима неопходним за њихов настанак:
   1) Формални - за њихово закључење**, законом или вољом странака**, захтева се и испуњење тачно одређене форме, и испуњење те форме (писмене, свечане или реалне) представља њихов битан састојак (уговор о продаји непокретности).
   2) Неформални - довољна **проста сагласност воља**, која може бити изражена на било који начин, тј. у било којој форми.
      - Значај поделе: непоштовање предвиђене форме има за последицу ништавост уговора.

3. **ЈЕДНОСТРАНИ И ДВОСТРАНИ УГОВОРИ** - према распореду обавеза које из уговора проистичу
   1) Једнострани - рађају **обавезу само за једну страну** уговорницу (уговор о поклону). Уговорници се налазе само у улози повериоца и дужника.
   2) Двострани - рађају обавезе **за обе стране уговорнице**, тако да се и једна и друга страна истовремено налазе и у улози повериоца и у улози дужника. Они се деле на:
      i. Праве двостране уговоре - врши се **узајамна размена чинидби**, јер стварају узајамне обавезе уговорних страна, као израз сагласности њихових воља (уговор о продаји, закупу).
      ii. Неправе двостране уговоре - нису мотивисани жељом за узајамном разменом чинидби, већ неким другим тежњама (уговор о бесплатном пуномоћству којим се властодавац обавезује да пуномоћнику накнади само трошкове заступања). Ту спадају и они који су закључени као једнострани, али је касније, у току њиховог извршења, настала обавеза и за другу страну (обавеза оставодавца да код уговора о бесплатној остави оставопримцу накнади трошкове око одржавања ствари).
      - **Значај поделе**: узајамна размена чинидби, која се остварује у складу са начелом једнаке вредности узајамних давања, захтева да се читав низ посебних правила **примењује само на двостране уговоре**, а односе се на:
        - раскид уговора због неизвршења
        - приговор неиспуњења уговора
        - ризик случајне пропасти ствари
        - уступање уговора
        - прекомерно оштећење
        - зеленашке уговоре

- промењене околности
- тумачење уговора, итд.

4. **ТЕРЕТНИ (онерозни) И ДОБРОЧИНИ (лукративни) -** према томе да ли се за корист која се на основу уговора стиче исплаћује **накнада** другој уговорној страни
   1) Теретни - једна страна **даје накнаду** за корист, односно право које стиче тим уговором (уговор о продаји, закупу).
   2) Доброчини - једна страна **не даје никакву накнаду** за корист, односно право које од друге стране добија (уговор о послузи, а могу бити и уговор о остави, зајму, пуномоћству).

   - **Значај поделе**:
     - Закључење уговора - за закључење доброчиних уговора којима се врши пренос права захтева се и испуњење одређене форме; они се закључују, по правилу, с обзиром на личност уговорника - *intuitu personae*.
     - Уговорна одговорност - само код теретних постоји одговорност због правних и материјалних недостатака.
     - Тумачење уговора - доброчин уговор се тумачи у смислу који је мање тежак за дужника, а теретни у смислу којим се остварује правичан однос узајамних давања.
     - Престанак уговора - код доброчиних - већа могућност за поништај због недопуштеног мотива и заблуде о личности, као и за раскид уговора једностраном изјавом воље.

5. **КОМУТАТИВНИ И АЛЕАТОРНИ УГОВОРИ** - према томе да ли су у тренутку његовог закључења познати висина и узајамни однос престација
   1) Комутативни - већ је у тренутку њиховог закључења је **позната висина и узајамни однос престација**, тако да се тачно зна шта ко прима и шта ко по уговору дугује.
   2) Алеаторни - у моменту њиховог закључења **није позната** висина и узајамни однос престација, тј. не зна се за коју ће страну настати право, а за коју обавеза, или колика ће бити висина тих обавеза, или какав ће бити однос узајамних обавеза, већ све то зависи од неког неизвесног или барем временски неодређеног догађаја (уговор о игри и опклади, о осигурању, доживотном издржавању).

   - **Значај поделе**: своди се на искључење правила о лезији код алеаторних уговора, тј. могућности да се они нападају због прекомерног оштећења.

6. **ТРЕНУТНИ И ТРАЈНИ УГОВОРИ** - према дужини трајања престације
   1) Тренутни - обавеза се састоји **из једног акта чињења или пропуштања**, који се извршава у једном моменту (уговор о продаји за готово).
   2) Трајни - извршење обавезе се простире у времену, тако да се обавеза обично састоји **из више аката чињења или пропуштања** (уговор о закупу, послузи, остави, доживотном издржавању).
      i. Они могу бити периодични - извршење обавезе се састоји у понављању дуговане радње у одређене периоде (плаћање станарине сваког 1. у месецу), или
      ii. сукцесивни - обавеза се испуњава у деловима који се следе и у уговореним роковима (уговор о продаји одређене количине робе са обавезом испоруке сваких 10 дана одређене количине те робе).
   - **Значај поделе**: само код трајних долази до изражаја утицај промењених околности на извршење уговора. Раскид и поништај делују код њих само убудуће, за разлику од општег правила да делују ретроактивно. Код њих се одступа и од правила да се уговор не може раскинути једностраном изјавом воље, јер се они, ако су закључени на неодређено време, могу раскинути и изјавом воље једног уговорника.

7. **ЈЕДНОСТАВНИ И МЕШОВИТИ УГОВОРИ** - према карактеру престације
   1) Једноставни - садржина се састоји од елемената који су својствени само једном **одређеном типу уговора** (уговор о продаји, закупу, делу).
   2) Мешовити - садржина се састоји од елемената који су карактеристични за **два или више једноставна уговора**, који су сједињени тако да представљају један јединствен уговор (уговор о пансиону, сефу, неправа остава, уговор о лечењу).
      - **Значај поделе**: код мешовитих може бити спорна њихова правна природа, па самим тим, и правна правила која су за њих меродавна.

8. **ГЛАВНИ И СПОРЕДНИ УГОВОРИ** - према зависности уговора једних од других
   1) Главни - онај који настаје, постоји и производи правна дејства независно од другог уговора, при чему се заједнички циљ без њега никако не може постићи (уговор о продаји, закупу).
   2) Споредан - **зависи од постојања неког другог уговора**, при чему он нема самосталан циљ, већ помаже остварењу циља

другог уговора (уговор о јемству, залози, капари, одустаници). Главни уговор може пуноважно настати и произвести правна дејства, односно њиме се може остварити циљ уговора и без споредног уговора.

- **Значај поделе**: долази до изражаја код настанка, трајања и престанка уговора - споредан прати судбину главног.

ПРЕДУГОВОР

9. ПРЕДУГОВОРИ И ГЛАВНИ (КОНАЧНИ) УГОВОРИ - према уговорној обавези да се закључи други уговор

Предуговор - је уговор којим се једна или обе стране уговорнице **обавезују** да касније закључе други уговор чији су битни састојци већ одређени у предуговору. Тај други уговор се назива главни, коначни или дефинитивни уговор. Закључењем коначног уговора испуњава се обавеза из предуговора, што доводи до његовог престанка.

Да би предуговор обавезивао на закључење главног уговора, **неопходно је да уговорне стране у предуговору одреде битне састојке главног уговора**. Могу да одреде и рок за закључење главног уговора, али то није услов пуноважности предуговора.

Када је прописана форма услов пуноважности главног уговора, онда то важи и за предуговор.

Закључење главног уговора може захтевати свака уговорна страна у року од **6 месеци** од истека рока предвиђеног за његовор закључење, а ако он није предвиђен, онда од дана када је према природи посла и околностима уговор требало да буде закључен.

Ако једна страна одбије да закључи уговор, друга се својим захтевом може обратити суду, који ће наложити другој страни да то уради у року који ће јој одредити. Ако тужени у том року не приступи закључењу уговора, **предуговор ће представљати главни уговор** - из тог разлога мора да има све елементе главног уговора (предмет и цену). У том случају би требало сматрати да **судска пресуда замењује изјаву воље** друге стране, и узима се да је та изјава дата чим пресуда постане правоснажна. После тога, важи необорива претпоставка да је главни уговор закључен, и може се захтевати његово испуњење, односно накнада штете.

Прописи о форми главног уговора важе и за предуговор.

10. КАУЗАЛНИ И АПСТРАКТНИ УГОВОРИ - према видљивости основа (каузе)

1) Каузални - **видно је означен разлог, сврха или циљ** обвезивања (кауза), тако да се тачно зна због чега се уговрници обавезују (уговор о продаји).
2) Апстрактни - код њих се разлог, сврха или циљ обавезивања (кауза) није означен, тако да се не зна због чега се уговорници обавезују (кад се неко обавеже писменом исправом да ће сауговарачу исплатити одређену суму новца). Уговорницима је основ апстрактног уговора познат, само што он није видљив за трећа лица. За настанак овог уговора захтева се одређена форма, најчешће писмена, што значи да су апстрактни уговори уједно и формални.
   - **Значај поделе**: положај повериоца у апстрактном далеко је повољнији него у каузалном уговору. Он је у случају спора ослобођен терета доказивања постојања основа, јер је довољно да свом тужбеном захтеву приложи исправу о апстрактно преузетој обавези дужника - туженог, а овај се може ослободити обавезе ако докаже да основ не постоји или је недозвољен. Апстрактни уговори убрзавају правни промет.

11. УГОВОРИ СА СПОРАЗУМНО ОДРЕЂЕНОМ САДРЖИНОМ И УГОВОРИ ПО ПРИСТУПУ - према техници и начину закључења уговора

1) Уговори са споразумно одређеном садржином - обе уговорне стране споразумно одређују елементе и услове уговора, после претходних преговра и погађања.
2) Уговори по приступу - код њих **једна страна унапред одређује елементе** и услове уговора преко једне опште и сталне понуде, а друга страна само приступа тако учињеној понуди. Они се закључују без могућности погађања, нити им претходи преговарање. **Понуда за закључење** уговора по приступу је **општа**, јер је упућена неодређеном и неограниченом броју лица, и стална, што значи да је понудилац стално понавља, односно да произилази из његове редовне и трајне делатности.

   За настанак уговора по приступу битно је да су услови под којима се закључују ови уговори (општи услови) у тренутку закључења уговора били познати или морали бити познати страни која им приступа (ако су јој пре закључења уговора били предати или објављени на прописан или уобичајен начин). Та претпоставка је оборива и страна која тврди да јој нису били познати, мора то и да докаже.

- **Значај поделе**: код тумачења уговора - код уговора по приступу предвиђају се и извесна допунска правила тумачења - пре свега правило које обавезује суд да тумачи уговор у корист стране која приступа уговору.

ТУМАЧЕЊЕ УГОВОРА

ТУМАЧЕЊЕ УГОВОРА

ПОЈАМ И СВРХА ТУМАЧЕЊА

Тумачење уговора је **делатност чија је сврха откривање правог значења** и смисла једног уговора. Њему се приступа када постоји несагласност уговорника о значењу и смислу појединих одредби уговора, а ређе целог уговора.

ВРСТЕ ТУМАЧЕЊА

a) Судско тумачење - врши суд кад расправља и одлучује у спору између уговорних страна. Оно је за њих обавезно.
b) Вансудско тумачење - Уговорне стране могу предвидети да ће, у случају несагласности у погледу смисла и домашаја уговорних одредби, неко трећи тумачити уговор. У том случају, ако уговором није друкчије предвиђено, стране не могу покренути спор пред судом или другим надлежним органом док претходно не прибаве тумачење уговора, осим ако треће лице одбије да дâ тумачење уговора.

У ЗОО усвојен је мешовити, субјективно-објективни крутеријум тумачења уговора - при тумачењу спорних одредаба уговора не треба се држати дословног значења употребљених израза, већ треба истраживати заједничку намеру уговарача и одредбу тако разумети како то одговара нечелима облигационог права утврђеним тим законом.

ПОСЕБНА ПРАВИЛА ТУМАЧЕЊА

Могу се поделити на:

a) Допунска правила – представљају разраду или конкретизацију општег правила тумачења. Нпр. правило да је суд дужан да тежи одржању уговора и да одредбе уговора тумачи у смислу у коме имају извесно дејство или правило да се општи изрази који имају шире и уже значење у сумњи тумаче уже, одн. рестриктивно.
b) Специјална правила - односе се само на поједине врсте уговора. У случају кад је уговор закључен према унапред одштампаном

садржају, или кад је уговор био на други начин припремљен и предложен од једне уговорне стране, нејасне одредбе тумачиће се у корист друге стране. (уговори по приступу)

Нејасне одредбе у уговору без накнаде треба тумачити у смислу који је мање тежак за дужника, а у теретном уговору у смислу којим се остварује правичан однос узајамних давања.

ДОПУЊУЈУЋЕ (КВАЛИФИКОВАНО) ТУМАЧЕЊЕ

Постоји када се у уговору јави празнина - ако се она не може попунити диспозитивним законским одредбама, то мора учинити суд, путем оваквог тумачења. Суд треба да утврди претпостављену вољу уговорника.

НЕВАЖНОСТ УГОВОРА – апсолутна ништавост и релативна (рушљивост)

НЕПУНОВАЖНОСТ И ПОНИШТАЈ УГОВОРА

ПОЈАМ

Поништење уговора је **начин престанка неважећег или непуноважног** уговора због неког недостатка који је постојао још **у тренутку закључења уговора** - нису испуњени неки од законских захтева који условљавају пуноважан настанак и опстанак уговора, а могу се тицати пословне способности уговорника, сагласности њихових воља, предмета, основа или форме уговора.

ЗОО у непуноважне (неважеће) уговоре убраја:

1. **ништаве (апсолутно ништаве)** и
2. **рушљиве (релативно ништаве)** уговоре.

Као посебна категорија неважећих уговора, у нашем закону се **не помињу непостојећи уговори**, али се на основу одредбе којом се регулише неспоразум, може закључити да се уговор код којег постоји неспоразум о природи уговора или о основу или о предмету уговора, сматра непостојећим, јер се изричито прописује да у том случају уговор не настаје.

НИШТАВОСТ УГОВОРА

1. НИШТАВИ УГОВОРИ

ПОЈАМ

Уговор који је противан принудним прописима, јавном поретку или добрим обичајима је ништав ако циљ повређеног правила

не упућује на неку другу санкцију или ако закон у одређеном случају не прописује што друго.

Ако је закључење одређеног уговора забрањено само једној страни, уговор ће остати на снази ако у закону није што друго предвиђено за одређени случај, а страна која је повредила законску забрану сносиће одговарајуће последице.

Ништав уговор нема законску важност и постоји само привидно, а евентуална судска одлука којом се утврђује да је уговор ништав има само **декларативно дејство**.

ДЕЛИМИЧНА НИШТАВОСТ

У случају кад је само **један део уговора ништав**, то не повлачи ништавост самог уговора, ако он може опстати без ништаве одредбе, и ако она није била ни услов уговора, ни одлучујућа побуда због које је уговор закључен.

Али ће уговор остати на снази и у том случају кад је ништавост установљена управо да би уговор био ослобођен те одредбе и важио без ње (уговор о продаји - одредба о цени је ништава, ако је већа него што је прописао државни орган - купац ће дуговати износ прописане цене).

НАКНАДНИ НЕСТАНАК УЗРОКА НИШТАВОСТИ И ДОБРОВОЉНО ИСПУЊЕЊЕ

Ништав уговор **не постаје пуноважан** кад забрана или други узрок ништавости накнадно нестане (пословно неспособно лице постане пословно способно).

Ништавост се, по правилу, не отклања ни добровољним испуњењем уговора. Ипак, **ако је забрана била мањег значаја, а уговор је извршен, ништавост се не може истицати**. Може се оснажити и уговор који није закључен у прописаној форми ако његове стране, у целини или у претежном делу, испуне обавезе које су њиме преузеле, осим ако из циља због кога је форма прописана очигледно не произилази што друго (конвалидација код уговора о промету непокретности).

КОНВЕРЗИЈА

Ништав уговр се не може накнадно оснажити (конвалидирати), **али се зато може конвертовати**, тј. претворити у други пуноважан уговор кога стране такође хоће - два услова:

1) да је то у сагласности са циљем који су уговарачи имали у виду кад су уговор закључили;
2) да се може узети да би они закључили тај други уговор да су знали за ништавост свог уговора.

На пример, ако се са закључењем уговора о уступању и расподели имовине за живота није сагласио неки од потомака, такав уговор није пуноважан, али се може претворити у уговор о поклону закључен са потомцима који су дали своју сагласност.

ИСТИЦАЊЕ НИШТАВОСТИ

Ништав уговор не производи никаква правна дејства, с тим што је за разлог ништавости карактеристично да делује само по себи – што значи да се за наступање ништавости не захтева ни изјава воље ни тужба, ни пресуда, никакав нарочит акт. али се може подићи тужба за утврђење ништавости.

Ништавост је апсолутна што значи за и против свакога. На ништавост се могу позивати не само стране уговорнице и њихови правни следбеници, него и свако заинтересовано лице, тј. свако треће лице на чији правни положај ништавост утиче.

С обзиром да је ништавост установљена претежно у јавном интересу, на њу суд пази по службеној дужности, а право да захтева утврђење ништавости има и јавни тужилац.

Право на истицање ништавости не гаси се протеком времена.

ПОСЛЕДИЦЕ НИШТАВОСТИ УГОВОРА

ПОСЛЕДИЦЕ НИШТАВОСТИ

У случају ништавости уговора свака уговорна страна дужна је да врати другој све оно што је примила по основу таквог уговора, а ако то није могуће, или ако се природа оног што је испуњено противи враћању, има се дати одговарајућа накнада у новцу, према ценама у време доношења судске одлуке, уколико закон што друго не одређује. Врши се, дакле, **повраћај у пређашње стање** - реституција (*restitutio in integrum*).

Иако ништав уговор нема правне важности и није у стању да произведе жељене, он ипак може да произведе нежељене последице (одговорност за штетум извене казнене санкције, примена правила о стицању без основа). Оне потврђују да и ништав уговор може произвести извесна правна дејства, али не на основу уговора, већ поводом повиштења.

Али, ако је уговор ништав због тога што је по својој садржини или циљу противан принудним прописима, јавном поретку или добрим обичајима, суд може:

1) одбити, у целини или делимично, захтев несавесне стране за враћање оног што је другој страни дала (овде је једна страна савесна, а друга несавесна);

2) а може и одлучити да друга страна оно што је примила по основу забрањеног уговора преда општини на чијој територији она има седиште, односно пребивалиште, или боравиште (нпр. јер је то предмет недозвољеног располагања - дрога, оружје).

Приликом одлучивања суд ће водити рачуна о савесности једне, односно обеју страна, о значају угроженог добра или интереса, као и о моралним схватањима.

Као правна последица ништавог уговора може се јавити и **накнада штете**, јер је уговарач који је крив за закључење ништавог уговора одговоран свом сауговарачу за штету коју трпи због ништавости уговора, ако је овај био савестан, тј. ако није знао или према околностима није морао знати за постојање узрока ништавости.

РУШЉИВОСТ УГОВОРА

2.РУШЉИВИ УГОВОРИ

ПОЈАМ

Рушљиви су они уговори који **производе правна дејства**, за ралику од ништавних, али **могу** бити поништени **на захтев** овлашћених лица, у законом предвиђеном року, а из разлога којима се првенствено **вређају приватни интереси** (код ништавих – јавни)**.**

На основу захтева овлашћеног лица за поништај рушљивог уговора суд изриче поништење таквог уговора - одлука има **конститутивно дејство** (код ништавог - декларативно).

Разлози који уговор чине рушљивим најчешће се испољавају у виду:

1) неког недостатка воље (битна заблуда, превара, претња);
2) затим, кад је једна страна прекомерно оштећена;
3) кад је једна страна ограничено пословно способна.

ИСТИЦАЊЕ РУШЉИВОСТИ

Уговорна страна у чијем је интересу рушљивост установљена може тражити да се уговор поништи. Али то могу бити и њени наследници, трећа лица којима је то право у извесним случајевима признато (старалац малолетника, јавни правобранилац), односно која имају правни интерес да се уговор поништи, као и сауговарач

малолетника којег је овај лукавством уверио да је пословно способан.

Сауговарач стране у чијем је интересу рушљивост установљена може од ње тражити да се у одређеном року, али не краћем од 30 дана, изјасни да ли остаје при уговору - ако се у том року не изјасни или изјави да не остаје при уговору - сматраће се да је уговор поништен.

ПОСЛЕДИЦЕ ПОНИШТЕЊА

У случају поништења рушљивог уговора, укида се његова привремена важност, и то ретроактивно **- узима се да је такав уговор од почетка био ништав**, односно да не производи правна дејства од момента његовог закључења (*ex tunc*). Међутим, стране уговорнице могу се споразумети да поништени уговор неће производити правна дејства само за убудуће (*ex nunc*), а да се дејства која је уговор произвео до момента његовог поништења сматрају пуноважним.

Уколико је на основу рушљивог уговора који је поништен нешто било испуњено, може се тражити повраћај датог - реституција. Ако то није могуће, или ако се природа онога што је испуњено противи враћању, има се дати одговарајућа накнада у новцу, према ценама у време враћања, односно доношења судске одлуке.

Као последица поништења рушљивог уговора може се јавити и **накнада штете** - уговарач на чијој је страни узрок рушљивости одговоран је свом сауговарачу за штету коју трпи због поништења уговора, ако овај није знао нити је морао знати за постојање узрока рушљивости уговора.

У случају поништења уговора због ограничене пословне способности једног уговарача, сауговарач таквог лица може захтевати враћање само оног дела испуњења који се налази у имовини ограничено пословно способног лица, или је употребљен у његову корист, као и оног што је намерно уништено или отуђено.

За штету насталу поништењем уговора одговорно је и ограничено пословно способно лице ако је лукавством уверило свог сауговарача да је пословно способно.

ПРЕСТАНАК ПРАВА на поништај

Право на поништај рушљивог уговора престаје истеком рока од **1 године** од сазнања за разлог рушљивости, односно од престанка принуде, а у сваком случају престаје истеком рока од **3 године** од дана закључења уговора.

Ако се у овом року не захтева поништај, наступа **конвалидација** уговора и он производи правна дејства од момента закључења - ретроактивно дејство.

ПОСЕБНА ДЕЈСТВА ДВОСТРАНИХ УГОВОРА

Код двостраних уговорс стране се међусобно обавезују због онога пто требају да добију на основу уговора. Зато су обе заинтересоване за тај добитак. Њих интересује и кад ће га стећи и какав ће, односно колики ће он бити. Из тога проистичу **посебна дејства двостраних уговора**, која се огледају у томе што:

1) страна која преноси на другу неко право на ствар гарантује за **правна и физичка својства ствари;**
2) обе стране су, по правилу, дужне да **истовремено испуне своје обавезе**;
3) код двостраних комутативних уговора, узајамне чинидбе треба да буду **приближно једнаке вредности**;
4) ако једна страна не жели да испуни своју обавезу, друга може раскнути уговор;
5) ако се на штету једне стране промене околности које су постојале у време кад је уговор закључен, она може тражити раскид;
6) ако испуњење једне стране постане немогуће, тада ни друга страна није дужна да испуни своју обавезу

1. ОДГОВОРНОСТ ЗА ПРАВНЕ И МАТЕРИЈАЛНЕ НЕДОСТАКЕ ИСПУЊЕЊА

Страна која преноси на сауговорника неко право на ствар, дужна је да гарантује за њена правна и материјална својства – што значи да је дужна да обезбеди прибавиоцу мирну државину ствари, одн. права, као и да ствар нема материјалне недостатке, тако да може да је употребљава на уобичајен начин (корисну државину).

Обавеза гаранције за правна и материјална својства се не мора посебно уговорити, јер се подразумева као законска дужност која произилази из саме природе посла. Ако преносилац повери ту обавезу, биће одговоран прибавиоцу.

У зависности од својства о којем је реч, разликујемо две врсте одговорности:

1) одговорност за правне недостатке, и
2) одговорност за материјалне недостатке.

1) ОДГОВОРНОСТ ЗА ПРАВНЕ НЕДОСТАТКЕ - ЕВИКЦИЈА

ПОЈАМ

Одговорност због правних недостатака (евикција) **састоји се у узнемиравању прибавиоца** ствари на основу неког права трећег које је постојало **пре** прибавиочевог стицања те ствари, а о коме он није знао приликом закључења уговора. Евикција се састоји у **правном узнемиравању** прибавиоца ствари, којим се **искључује, умањује или ограничава** његово право на прибављеној ствари.

За постојање евикције битно је постојање **правног недостатка** - подразумева чињеницу да треће лице има право на ствар које искључује, умањује или ограничава право прибавиоца. Право на основу којег се прибавилац узнемирава обично је неко стварно право (својина, хипотека, службеност), али може бити и облигационо право које има апсолутно дејство.

У случајевима у којима право трећег искључује право прибавиоца, евикција доводи до тога да се прибавиоцу одузима држава ствари од стране трећег (продавац прода туђу ствар купцу, коју власник својинском тужбом касније поврати), осим ако прибавилац задржи ствар по неком другом правном основу, а не по основу по ком је стекао од преносица (наследи је од правог власника).

У осталим случајевима, евикција не доводи до одузимања државине целе ствари од прибавиоца, али се његово право умањује (ако треће лице има право својине на делу ствари) или ограничава (треће лице има право службености).

ВРСТЕ ЕВИКЦИЈЕ

a) **ПОТПУНА** - кад прибавилац, услед права трећег, изгуби **државину целе ствари** (кад је прибавилац стекао право службености од лица које није било власник ствари на којој та службеност постоји).
b) **ДЕЛИМИЧНА** - кад је прибавилац лишен државине једног дела ствари (продавац прода ствар као своју иако је само један од суваласника) или кад има државину целе ствари, али има ужа овлашћења од оних које је имао у виду приликом закључења уговора (кад на ствари коју је купио постоји право службености трећег лица).

ПОТРЕБНИ УСЛОВИ
за одговорност због правних недостатака

Да би на страни преносиоца настала одговорност због правних недостатака - следећи услови:

a) **Правно узнемиравање прибавиоца** - чим неко лице истакне захтев заснован на неком праву које искључује, умањује или ограничава право прибавиоца.
b) **Правни недостатак који постоји у тренутку закључења уговора, односно у време кад је прибавилац требало да стекне право о коме је реч од преносиоца** - недостатак се тиче права преносиоца, јер је право којим се прибавилац узнемирава настало још док је ствар била у државини преносиоца (пре него што је прибавилац стекао ствар). Прибавилац нема право на заштиту ако је то право настало касније, пошто је ствар стекао.

   За настанак одговорности преносиоца за правне недостатке није битна чињеница савесности односно несавесности преносиоца. Она је објективне природе, а несавесност преносиоца може бити од значаја за висину накнаде.
c) **Савесност прибавиоца** - правило је да само савестан прибавилац, тј. онај који за недостатак није знао у тренутку предаје ствари на основу закљученог уговора, односно о праву трећег није обавештен, нити је пристао да узме ствар оптерећену тим правом, има право на заштиту од евикције.
   Ипак и онај који је био несавестан није потпуно лишен заштите од евикције - нема право на накнаду штете, али има право да захтева враћање датог, односно његово снижење.
d) **Обавештење преносиоца** - прибавилац је, чим се покаже да треће лице полаже неко право на ствар, дужан да о томе обавести преносиоца, изузев када је то преносиоцу познато, и да га позове да у разумном року ослободи ствар од права или претензија трећег. Ако се узнемиравање врши судским путем, преносилац је дужан да се умеша у спор на страни прибавиоца.

САНКЦИЈЕ И ПРАВНЕ ПОСЛЕДИЦЕ ЕВИКЦИЈЕ

У случају потпуне евикције – уговор се раскида по самом закону, без икакве изјаве прибавиоца.

Код делимичне евикције – прибавилац може по свом избору, раскинути уговор или захтевати сразмерно снижење цене.

Правне последице евикције (= повраћај и накнада штете) састоје се у праву прибавиоца на повраћај датог (потпуно или делимично, зависно каква је евикција) и накнаду штете коју је

претрпео због евикције (трошкови поводом закључења и извршења уговора, поводом саме ствари, као и трошкови спора).

УГОВОРНО ОГРАНИЧЕЊЕ ИЛИ ИСКЉУЧЕЊЕ ПРЕНОСИОЧЕВЕ ОДГОВОРНОСТИ

Евикција је, углавном, регулисана правилима диспозитивног карактера, тако да се споразумом уговорних страна одговорност због евикције **може** пооштрити, ограничити или искључити.

Одредба уговора којом се ограничава или искључује одговорност за правне недостатке је **ништава** – ако је у време закључења уговора преносиоцу био познат или му није могао остати непознат неки недостатак у његовом праву.

Споразум о искључењу одговорности **ослобађа преносиоца само обавезе да прибавиоцу надокнади штету**, али не и обавезе на повраћај примљеног, осим кад је прибавилац пристао да уговор за њега има алеаторни карактер.

ГУБИТАК ПРАВА

Прибавиочева права по основу правних недостатака гасе се истеком **1 године** од сазнања за право трећег, односно истеком **6 месеци** по правоснажно окончаном спору. Први рок се односи на вансудску, а други на судску евикцију, тј. на случај кад је треће лице, пре истека рока од 1 године покренуло спор, а прибавилац је позвао преносиоца да се у спор умеша.

ОДГОВОРНОСТ ЗА МАТЕРИЈАЛНЕ НЕДОСТАТКЕ

2) ОДГОВОРНОСТ ЗА МАТЕРИЈАЛНЕ НЕДОСТАТКЕ

ПОЈАМ

Одговорност за материјалне недостатке је одговорност преносиоца која настаје због тога што **ствар нема сва она својства која је морала имати**, односно има неки материјални недостатак (ману).

Битно је постојање материјалног недостатка ствари, под којим се подразумева свако одступање од нормалних физичко-хемијских својстава ствари које је за прибавиоца штетно, с тим што се нормална својства ен одређују само према уобичајеној могућности употребе ствари, него и према конкретној могућности употребе која није уобичајена, али коју је прибавилац имао у виду.

Материјални недостатак постоји:

- **a)** ако ствар нема потребна својства за њену **редовну употребу или за промет**;
- **b)** ако ствар нема потребна својства за **нарочиту употребу** за коју је прибавилац набавља, а која је била позната преносиоцу, или му је морала бити позната;
- **c)** ако ствар нема својства и одлике које су **изричито или прећутно уговорене односно прописане**;
- **d)** ако **није саобразна узорку или моделу**.

Појмом недостатка се обухватају **и** особине које не утичу на употребну, већ само на тржишну вредност ствари (позлаћен уместо златног прстена).

ПОТРЕБНИ УСЛОВИ за одговорност преносица

Да би преносилац одговарао - следећи услови:

a) **Знатан недостатак** - већи и озбиљнији. Онај који онемогућава употребу ствари у одређене сврхе или је у великој мери отежава, као и онај који у великој мери умањује тржишну вредност ствари. Претпоставља се да је сваки недостатак знатан док се супротно не докаже.

b) **Скривен недостатак** - скривен за прибавиоца, тако да га он није приметио, нити га је могао приметити при уобичајеном прегледу ствари. Одговорност преносиоца **постоји без обзира** да ли су му недостаци били познати - то што су му били познати утиче на обим његове одговорности.

c) **Постојање недостатка у тренутку преласка ризика на прибавиоца** - а то је тренутак предаје ствари. Међутим, преносилац одговара и за оне који се појаве после тога, ако су последица узрока који је постојао пре тога.

d) **Благовремено и уредно обавештење преносиоца** - ако се не учини благовремено, прибавилац губи права која му по том основу припадају.

Прибавилац је дужан да примљену ствар на уобичајени начин прегледа или је да на преглед, чим је то могуће, и да о видљивим недостацима обавести преносиоца – **8 дана**, а код уговора у привреди без одлагања. Ако су на прегледу присутне обе стране – саопштава одмах. Ако након прегледа прибавилац открије скривени недостатак, дужан да обавести преносиоца - **8 дана** од дана кад је недостатак открио, а код уговора у привреди без одлагања.

Преносилац **не одговара** за недостатке који се покажу пошто протекне **6 месеци** од предаје ствари, изузев кад је уговором одређен дужи рок.

Ако је недостатак био познат преносиоцу или му није могао остати непознат, прибавилац не губи право да се на њега позове и кад није извршио преглед ствари без одлагања, или благовремено обавестио преносиоца о недостатку, као и кад се недостатак показао по протеку 6 месеци од предаје ствари.

ДЕЈСТВО

Прибавлац који је благовремено и уредно обавестио преносиоца о недостатку, може:

a) захтевати од преносиоца да недостатак уклони или да му преда другу ствар без недостатака;
b) захтевати снижење цене;
c) или изјавити да раскида уговор.

Са сваким од ових овлашћења има и право на накнаду штете.

Прибавилац увек мора прво да захтева испуњење уговора, па тек ако га не добије у разумном року, стиче право да уговор раскине или да снизу цену. Ако се одлучи за раскид, мора преносиоцу оставити примерен рок за испуњење, осим ако му је преносилац саопштио да неће испунити уговор или ако из околности конкретног случаја очигледно произилази да преносилац не може испунити уговор ни у накнадном року.

Ако по истеку тог рока уговор није испуњен, раскида се по самом закону.

УГОВОРНО ОГРАНИЧЕЊЕ ИЛИ ИСКЉУЧЕЊЕ ПРЕНОСИОЧЕВЕ ОДГОВОРНОСТИ

Уговорници је могу пооштрити, ограничити или искључити. Међутим, споразум о искључењу или ограничењу ове одговорности је ништав ако је:

- недостатак био познат преносиоцу, а он о њему није обавестио прибавиоца;
- преносилац наметнуо такав споразум користећи свој посебан монополски положај.

Поред тога, преносилац не одговара за материјалне недостатке ствари која је продата ,,каква – таква'', ,,ћутуре'' или путем јавне продаје.

ГУБИТАК ПРАВА

Права прибавиоца који је благовремено обавестио преносиоца о постојању недостатака гасе се по истеку **1 године**, од дана одашиљања обавештења, изузев ако је преносиочевом преваром прибавилац био спречен да их употреби.

Прибавилац који је благовремено обавестио продавца о постојању недостатка може и после протека рока од 1 године, ако још није исплатио цену, истаћи свој захтев да се цена снизи или да му се накнади штета као приговор против преносиочевог захтева да му се исплати цена.

ПРИГОВОР НЕИСПУЊЕЊА УГОВОРА

2.ПРИГОВОР НЕИСПУЊЕНОГ УГОВОРА

Приговор неиспуњеног уговора је такав приговор којим се један уговорник из двостраног уговора може послужити **у случају кад други захтева од њега да му испуни обавезу, а сам још није испунио своју, нити нуди њено испуњење** (овим тужени обезбеђује основ своје обавезе). У двостраним уговорима ниједна страна није дужна испунити своју обавезу ако друга страна не испуни или није спремна да истовремено испуни своју обавезу, изузев ако је што друго уговорено или законом одређено, или ако што друго проистиче из природе посла

За успешно истицање приговора - следећи услови:

1) **Двострани (узајамни) уговор** - кад између тужиоца и туженог постоји **пуноважан двострани уговор**, јер само код двостраних уговора постоје узајамне обавезе уговорних страна.
2) **Истовремено испуњење** - неопходно је да се ради о двостраном уговору са истовременим извршењем обавеза.
   Изузетак - **туженом** се пружа заштита и у случају неистовременог испуњења обавеза - ако су се после закључења уговора материјалне прилике друге стране погоршале у тој мери да је неизвесно да ли ће моћи да испуни своју обавезу, страна која се обавезала да прва испуни своју обавезу може одложити њено испуњење док друга страна не испуни своју обавезу или док не пружи довољно обезбеђење да ће је испунити (**тзв. приговор несигурности**). Ако се у примереном року не пружи обезбеђење, страна која се обавезала да ће прва испунити обавезу, може раскинути уговор.
3) **Обавеза тужиоца која има карактер противчинидбе** - **обавеза тужиоца** због чијег неиспуњења тужени приговара **мора имати карактер противчинидбе** у односу на обавезу тужене стране, тј. мора представљати његову главну обавезу из истог уговора.

4) **Тужени остаје при уговору и признаје своју обавезу према тужиоцу** - не оспорава своју обавезу према тужиоцу, већ само одбија да је први испуни.
5) **Пуноважно противпотраживање туженог** - тужени треба да има пуноважно проивпотраживање од тужиоца због којег му приговара, као и да оно постоји у тренутку кад се приговор истиче.

ДЕЈСТВО ПРИГОВОРА

Има карактер **материјално-правног приговора са одложним дејством**, јер **доводи до одлагања извршења обавезе тужене** стране до тренутка извршења обавезе тужилачке стране према њој. Тужени, који се њиме користи, није дужан да доказује да тужилац није испунио своју обавезу према њему, већ тужилац мора да докаже да је то већ учинио или да је спреман да то учини.

Ако се приговор покаже као основан, суд доноси пресуду којом се обавезују обе стране да своје обавезе испуне истовремено. Овде би тужени могао да поднесе и противтужбу, али је приговор ефикаснији.

РАСКИД УГОВОРА – последице

3.РАСКИДАЊЕ УГОВОРА

То је **начин престанка пуноважног уговора** који се остварује

- сагласном изјавом воља оба уговорника, или
- у случајевима предвиђеним законом, изјавом воље једног од њих.

С обзиром на то, могуће је **споразумно и једнострано раскидање уговора**.

1) СПОРАЗУМНО РАСКИДАЊЕ УГОВОРА

ПОЈАМ

Споразумно раскидање уговора је **нови уговор** (уговор о раскиду уговора о купопродаји) који уговорници закључују када одустају од свог раније закљученог уговора. **Оно је могуће све док првобитни уговор не буде потпуно извршен**, тј. само у случају неизвршеног или делимично извршеног уговора. И овде се захтевају сви општи услови који се захтевају за пуноважност сваког уговора. Код споразумног раскида формалног уговора - он се може раскинути и неформалним споразумом, изузев ако је за одређени случај законом предвиђено што друго, или ако циљ због кога је прописана форма за

закључење уговора захтева да раскидање уговора буде обављено у истој форми.

ДЕЈСТВО РАСКИДА

Нема ретроактивно дејство - ослобађа дужника од испуњења обавеза за убудуће, а оно што је већ извршено **остаје пуноважно** и не може се захтевати повраћај.

Вољом странака **може се раскиду дати ретроактивно дејство**, осим код уговора са трајним извршењем (уговор о закупу који је трајао извесно време - није могућ потпун повраћај у пређашње стање).

2)ЈЕДНОСТРАНО РАСКИДАЊЕ УГОВОРА ЗБОГ НЕИСПУЊЕЊА

Принцип је да се уговор не може једнострано раскинути, осим у случају кад је то уговором посебно предвиђено. Међутим, **закон** предвиђа одступања:

- због неиспуњења
- због промењених околности
- због материјалних недостатака ствари

ПОЈАМ

Раскид уговора због неиспуњења је начин престанка пуноважног двостраног уговора **услед неиспуњења обавезе једне стране**.

Када један уговорник не испуни своју обавезу други **може да** – захтева принудно испуњење или да, под одређеним условима, уговор једнострано раскине, ако сматра да је раскид за њега повољније решење.

ПОТРЕБНИ УСЛОВИ

a) **Верност уговору** - овлашћена је само страна која је верна уговору, тј. која је своју обавезу већ испунила или је спремна да је испуни.

b) **Неиспуњење обавезе** - основни услов је неиспуњење обавезе друге стране, тј. њено западање у дужничку доцњу. Неиспуњење може бити потпуно или делимично. Делимично испуњење може бити разлог за раскид ако не представља за другу страну очекивану корист, али тако да се тиме у суштини осујећује циљ уговора.

У нашем праву се посебно регулише раскидање уговора са узастопним обавезама (чије се испуњење понавља) - ако једна страна не испуни узастопну обавезу, друга страна може

раскинути уговор не само у односу на њу, него и на све будуће, ако је очигледно да оне неће бити испуњене, али и у погледу већ испуњених, ако њихово испуњење без изосталих испуњења нема интереса за њу. С друге стране, дужник може спречити раскидање ако да одговарајуће обезбеђење.

За раскид уговора није довољно неиспуњење незнатног дела обавезе.

ЗОО не помиње кривицу као услов за раскид уговора, али се у материји уговорне одговорности **кривица претпоставља**, тако да се питање своди на терет доказивања.

c) **Накнадни рок за испуњење** - поверилац који жели да раскине уговор у обавези је да дужнику остави примерен накнадни рок за испуњење обавезе - ако је ни тада не испуни, уговор се раскида по самом закону, а поверилац је дужан, да без одлагања, о томе обавести дужника.

Изузетно, поверилац може раскинути уговор и без остављања накнадног рока за испуњење:

- ако из дужниковог држања произлази да он своју обавезу неће извршити ни у накнадном року;
- када је, и пре истека рока за испуњење обавезе, очигледно да дужник неће испунити своју обавезу из уговора.

ДЕЈСТВО једностраног РАСКИДА
због неиспуњења

Престаје да **постоји и уговор и његово дејство**, тако да се обе стране ослобађају својих обавеза, изузев обавезе на накнаду евентуалне штете.

Раскид, по правилу, делује ретроактивно, што значи да долази до реституције - свака страна има право да јој се врати оно што је дала, с тим што се, ако право на повраћај имају обе стране, узајамна враћања врше истовремено. Осим тога, свака страна дугује другој и накнаду за користи које је у међувремену имала од онога што је дужна вратити, односно накнадити, а страна која враћа новац дужна је да плати и затезну камату од дана кад је исплату примила.

Поверилац у случају раскида уговора има право и на накнаду штете због неиспуњења, с тим што обавеза накнаде штете претпоставља субјективну дужникову доцњу, тј. неиспуњење обавезе које је дужник скривио (претпоставља кривицу дужника).

3) РАСКИДАЊЕ ФИКСНИХ УГОВОРА

Уговори код којих је **испуњење о року** битан састојак уговора. Фиксна особина уговора се не претпоставља, тако да је терет доказивања на повериоцу. Код ових уговора, дужник мора да испуни своју обавезу у тачно одређеном року - **ако то не учини, уговор се раскида по самом закону** - не мора се остављати накнадни рок за испуњење. Међутим, поверилац може да одржи такав уговор на снази, ако по истеку рока, без одлагања, обавести дужника да захтева испуњење уговора - ако га не добије у разумном року, може изјавити да раскида уговор.

РАСКИД ИЛИ ИЗМЕНА ЗБОГ ПРОМЕЊЕНИХ ОКОЛНОСТИ

4.РАСКИДАЊЕ ИЛИ ИЗМЕНА УГОВОРА ЗБОГ ПРОМЕЊЕНИХ ОКОЛНОСТИ

ПОЈАМ

Под промењеним околностима подразумевају се извесне околности:

- **a)** које наступају после закључења уговора,
- **b)** које се нису могле предвидети у време закључења уговора, а које отежавају испуњење обавезе једне стране или
- **c)** се због њих не може остварити сврха уговора.

За промењене околности је **битно да оне не изазивају немогућност** да се уговорна обавеза испуни, **већ само отежавају** испуњење или свху уговора чине неоставрљивом.

УСЛОВИ

Промењене околности могу утицати на раскид или измену уговора - следећи услови:

1) **Изванредност и непредвидљивост** - околности морају бити такве да одступају од редовног тока ствари. Не може се захтевати раскид ако је страна која се позива на промењене околности била дужна да у време закључења уговора узме у обзир те околности или их је могла избећи или савладати. **Ту спадају**:
   - природни догађаји (поплава, земљотрес),
   - управне мере (забрана увоза),
   - као и одређене економске појаве (изузетно нагли и велики скок цена).
2) **Отежање испуњења обавезе, односно неостваривање сврхе уговора** - последице промењених околности морају бити у тој мери да уговор више не одговара очекивањима уговорних страна и да би било неправично одржати га на снази таквог

какав је. Ради се о околностима које једну страну доводе у очигледно неравноправан положај у односу на другу страну, тако да то представља **и повреду начела једнаке вредности давања**.

3) **Наступање промењених околности пре истека рока за испуњење** - ако се на промењене околности позива страна након рока за испуњење њене обавезе, оне се неће узети у обзир, јер дужник сноси све последице које произлазе из његове доцње, па и оне које настају због промењених околности.

ДЕЈСТВО РАСКИДА

Уговорна страна која је погођена утицајем промењених околности може захтевати (**тужбом, приговором, противтужбом**) да се уговор раскине - дужна да обавести другу страну чим је сазнала да су те околности наступиле, јер у супротном одговара за штету коју трпи друга страна због пропуштеног или неблаговременог обавештења.

Друга страна има могућност да одржи уговор ако понуди или пристане да се одговарајући услови уговора правично измене.

О раскиду одлучује суд, што значи да судска одлука има **конститутивно дејство**. У случају кад изрекне раскид, суд ће на захтев друге стране обавезати страну која га је захтевала да накнади другој страни правичан део штете коју трпи због тога.

Стране се могу уговором унапред одређи позивања на одређене промењене околности, осим ако је то у супротности са начелом савесности и поштења, али се на општи начин не могу одређи позивања на све могуће промењене околности.

НЕМОГУЋНОСТ ИСПУЊЕЊА

5.НЕМОГУЋНОСТ ИСПУЊЕЊА

Ради се о **накнадној немогућности** испуњења индивидуално одређене обавезе једне стране код двостраних уговора, без обзира да ли је објективна или субјективна. Има специфично дејство које зависи од тога да ли је нека страна одговорна за немогућност или је она нстала без њихове одговорности.

С обзиром на то, постоје три врсте немогућности:

1) **Немогућност испуњења за коју не одговара ниједна страна** - кад је испуњење овавезе једне стране постало немогуће због догађаја за који не одговара ниједна страна, гаси се и обавеза друге стране. Страна чија је чинидба постала немогућа сноси

ризик немогућности испуњења своје обавезе, јер **губи право да захтева противчинидбу**. Ако је друга страна нешто испунила - може захтевати враћање по правилима о враћању стеченог без основа.

У случају делимичне немогућности испуњења, **уговор остаје на снази** у односу на део чинидбе који је још могућ, а друга страна има право да захтева сразмерно смањење своје обавезе, а ако то не одговара њеним потребама, **може раскинути уговор**.

2) **Немогућност испуњења <u>за коју одговара дужник</u>** (није изричито прописано ЗОО-ом) **-** одговара ако је за то крив, тј. не одговара ако докаже да је немогућност испуњења његове обавезе уследила због околности насталих после закључења уговора које није могао спречити, отклонити или избећи.

Кад наступи накнадна немогућност испуњења дужникове обавезе:

a) **поверилац – не може тражити њено испуњење**, а
b) **дужник – због узајамности, губи право на противчинидбу**.

Међутим, <u>уговорни однос се у овом случају **не гаси**</u>, већ долази до преиначења повериочеве тражбине. Поверилац уместо немогуће чинидбе, може захтевати:

a) **<u>Накнаду штете</u>** <u>због неиспуњења обавезе</u> (тзв. позитивни уговорни интерес) - има право на вредност немогуће чинидбе, као и на накнаду посредно претрпљене штете - накнада штете замењује у свему немогућу чинидбу (теорија замене);
b) **<u>Одустати од уговора (раскид)</u>** - поверилац који се определи за раскид не мора остављати накнадни рок. Пошто раскидом уговора он престаје да постоји, поверилац не мора испунити своју обавезу, а ако је већ испунио, може тражити повраћај датог. Има право да захтева и накнаду штете, али је дужан да од износа штете (вредност немогуће чинидбе и посредна штета) одбије вредност своје чинидбе и трошкове које је уштедео (теорија диференције).

3) **Немогућност испуњења <u>за коју одговара поверилац</u> -** дужникова обавеза се гаси, али он задржава своје потраживање према другој страни, с тим што се оно смањује за онолико колико је дужник имао користи од ослобођења од своје обавезе.

6.ПРЕКОМЕРНО ОШТЕЋЕЊЕ (*laesio enormis*)

ПОЈАМ

Ако је између обавеза уговорних страна у двостраном уговору постојала у време закључења уговора очигледна несразмера узајамних давања, **оштећена страна може захтевати поништење уговора** ако за праву вредност тада није знала нити је морала знати. (прекомерно оштећење као повреда начела једнаке вредности давања.)

Постојање прекомерног оштећења претпоставља следеће услове:

1) **Двострано-теретан и комутативан уговор** - не може се применити на доброчине и алеаторне уговоре, уговоре на срећу, уговор о поравнању, уговор о јавној продаји, као и уговор код којег је за ствар дата виша цена из личне наклоности.
2) **Очигледна несразмера** - између узајамних давања уговорника. Она мора бити већа и озбиљнија и да постоји у време закључења уговора.

   За њено утврђивање узима се у обзир права (прометна) вредност предмета престације у време закључења уговора, која се пореди са уговореном ведношћу ствари. Суд оцењује да ли постоји очигледна несразмера у сваком конкретном случају.
3) **Незнање за праву вредност ствари** - субјективни елемент прекомерног оштећења огледа се у захтеву да оштећена страна није знала, нити је морала знати за праву вредност ствари.

ДЕЈСТВО

Уговор код којег постоји прекомерно оштећење је **рушљив**, а захтев за поништење оштећене стране може бити истакнут или:

- **путем тужбе**, или
- истицањем **приговора** рушљивости у парници ради испуњења уговора.

Друга страна може одржати уговор ако понуди допуну до праве вредности.

Право да се захтева поништај престаје у року од **1 године** од његовог закључења, а одрицање унапред од овог права нема правно дејство.

7.ЗЕЛЕНАШКИ УГОВОР

ПОЈАМ

То је уговор у којем неко, **користећи се** стањем нужде или тешким материјалним стањем другог, његовим недовољним искуством, лакомисленошћу или зависношћу, уговори за себе или за неког трећег **корист која је у очигледној несразмери** са оним што је он другом дао или учинио, или се обавезао дати или учинити (уговор о новчаном зајму са каматом, уговор о продаји будућих пољопривредних производа).

УСЛОВИ

1) **Очигледна несразмера** - између онога што једна страна добија и онога што је другој страни дала или учинила, или се обавезала дати или учинити. Несразмера треба да је **већа и озбиљнија** - за њену оцену узима се у обзир прометна вредност узајамних престација у тренутку закључења уговора.
2) **Нужда, тешко материјално стање, недовољно искуство, лакомисленост или зависност** - потребно је установити да је искоришћени управо под утицајем ових субјективних момената пристао на несразмеру у узајамним давањима.
3) **Намера искоришћавања** - захтева се да је зеленаш **знао** за наведене субјективне моменте искоришћеног и да је то искористио како би за себе или неког трећег уговорио прекомерну имовинску корист.

ДЕЈСТВО

Такав уговор је **ништав** (вређа се начело једнаке вредности узајамних давања, али и начело савесности и поштења), али се ипак предвиђа једна врста конвалидације (што код ништавих уговора није могуће) - оштећени може захтевати да се његова обавеза смањи на правичан износ и суд је овлашћен да удовољи таквом захтеву ако је то могуће, тако да уговор са одговарајућом изменом, остаје на снази. Овај захтев оштећени може поднети у року од **5 година** од закључења уговора.

УСТУПАЊЕ УГОВОРА

8.УСТУПАЊЕ УГОВОРА

ПОЈАМ

Уступање уговора је уговор којим један уговорник, уз пристанак свог сауговорника, **уступа свој правни положај** у двостраном

уговору неком трећем лицу, које тиме постаје носилац свих његових права и обавеза из тог уговора, док предмет и основ уговора остају непромењени.

УСЛОВИ

1) **Уговор о уступању уговора** - неопходно је закључење уговора о уступању уговора између једног уговорника из двостраног уговора (уступилац) и трећег лица (пријемник). Он може бити закључен на било који начин, осим ако је за уговор који се уступа прописана одређена форма - и он мора бити у истој форми.
2) **Предмет** – овог уговора није сам уговор којим је заснован првобитни однос, већ **уступиочев правни положај** који обухвата сва његова права и обавезе које он има на основу тог уговора према другој уговорној страни.
3) **Пристанак друге стране** – неопходан је пристанак, а он се може дати пре закључења уговора о уступању уговора или приликом његовог закључења, али и пошто је уговор о уступању уговора већ закључен. Начин давања пристанка код уступања формалног уговора - у форми која је прописана за уступљени уговор.

ДЕЈСТВО

Са уступиоца на пријемника прелазе сва права и све обавезе - **али нека споредна права не** (јемство, залога трећих лица), осим ако јемац или залогодавац пристану да одговарају и за њега.

Уступилац **одговара** пријемнику за пуноважност уступљеног уговора, али му **не јемчи** да ће друга страна испунити своје обавезе, осим ако се на то посебно обавезао. Ни свом сауговорнику из уступљеног уговора уступилац **не јемчи** да ће пријемник испунити обавезу из уговора, осим ако се на то нарочито обавезао.

Друга страна може истаћи пријемнику све приговоре из уступљеног уговора, као и оне које има из других односа са њим, али не и приговоре које има према уступиоцу.

ОПШТА ДЕЈСТВА УГОВОРА

1. КАКВА СУ ДЕЈСТВА УГОВОРА

Уговор производи одређена правна дејства, тј. права и обавезе за одређена лица, с тим што у нашем праву уговор има **само**

облигационоправна дејства, јер рађа само облигациона права. За стварна права уговор је само правни основ, не и начин стицања.

2. ДЕЈСТВА УГОВОРА МЕЂУ УГОВАРАЧИМА И ЊИХОВИМ НАСЛЕДНИЦИМА

1) **Дејства уговора <u>међу уговарачима</u>** - уговор производи права и обавезе, пре свега, за уговорне стране, с тим што се уговорном страном сматрају не само лица која у закључењу уговора учествују непосредно, већ и она која га закључују посредно, преко заступника.

2) **Дејства уговора <u>према наследницима</u> уговарача** - дејства уговора се простиру и на универзалне правне следбенике (наследници) уговорних страна. Они нису трећа лица у правном смислу, јер на њих прелази заоставштина оставиоца, па самим тим и права и обавезе из уговора које је он закључио. Они се сматрају уговорним странама у тим уговорима - дакле, **уговор не престаје услед смрти уговорника**, већ наставља да производи правна дејства према наследницима умрлог уговорника.

3) **Уговори <u>који не производе</u> дејство према наследницима уговарача** - одступања:
   а) уговори који рађају обавезе које настају **с обзиром на личне особине** неке од уговорних страна или личне способности дужника.
      - **<u>Код једностраних уговора</u>**, у случају престанка обавезе *intuitu personae* услед смрти дужника или повериоца, уговор остаје као правни акт који више не производи правно дејство. Обавеза коју је он створио не може прећи на наследнике, јер <u>смрћу дужника</u>, с обзиром на чије личне особине или способности је она настала, таква обавеза престаје (смрћу пуномоћника престаје његова обавеза да бесплатно заступа властодавца). Али, дужникова обавеза престаје и у случају <u>смрти повериоца</u> (престаје смрћу поклонопримца обавеза поклонодавца из уговора о поклону) - повериочево потраживање не прелази на његове наследнике.
      - **<u>Код двостраних уговора</u>**, у случају престанка обавезе *intuitu personae,* ЗОО не регулише питање шта је са обавезом друге стране - могу се сходно применити

одредбе о немогућности извршења код двостраних уговора.

b) Кад саме уговорне стране **ограниче дејства** уговора за живота једне од њих, тј. кад искључе могућност универзалне сукцесије права и обавеза из уговора (да ће уговор о закупу важити само за живота закупца или закуподавца). Ово је најчешће код трајних облигационих односа. Али кад они престану, појединa периодична потраживања која су била доспела пре смрти повериоца, прелазе на наследнике умрлог, као што и периодичне доспеле обавезе прелазе на дужникове наследнике.

3.УГОВОР У КОРИСТ ТРЕЋЕГ

промитент - дужник чинидбе
стипулант/промисар – уговарач
треће лице – бенефицијар/корисник/поверилац

ПОЈАМ, ДЕЈСТВО, НАСТАНАК

Уговор којим се једна уговорна страна обавезује другој да одређену чинидбу изврши трећем лицу, тако да треће лице стиче сопствено и непосредно право да од дужника захтева испуњење уговора у своју корист.

Учествују три лица:

1) **Оно које обећава да ће учинити нешто трећем (промитент) – дужник (ЗОО)**
2) **Оно коме се такво обећање даје (стипулант) – уговарач(ЗОО)**
3) **Оно у чију корист се нешто уговара (корисник) – треће лице (ЗОО)**

За настанак овог уговора потребно је да се постигне споразум између
стипуланта и промитента, док корисник у закључењу уговора уопште не учествује.

Није потребна ни његова сагласност ни његова пословна способност (може бити и будуће лице, које није још рођено, као и предузеће које још није основано). Али у сваком случају, треће лице мора да буде одређено или бар одредиво.

Постоје три групе односа:

а) **Однос између стипуланта и промитента** - зависи од врсте уговора, јер се **сваки уговор**, уношењем клаузуле "у корист трећег", може закључити као уговор у корист трећег. Уношење такве клаузуле не искључује право стипуланта да од

промитента захтева испуњење дуговане чинидбе, с тим што је не може тражити за себе, већ за корисника. С друге стране, ако корисник одбије корист која му је намењена, или је стипулант опозове, та корист припада стипуланту, ако што друго није уговорено или не произлази из природе посла.

Уговарач користи за трећег може је опозвати или изменити све док трећи не изјави да прихвата оно што је уговорено у његову корист.

Ако је уговорено да ће дужник извршити оно на шта се обавезао у корист трећег тек после смрти уговарача, овај може све дотле, па и својим тестаментом, опозвати корист уговорену за трећег, ако из самог уговора или из околности не произлази

b) **Однос између стипуланта и корисника** - постоји неки правни однос који објашњава зашто стипулант уговара са промитентом неку чинидбу у корист корисника - исплата дуга, давање зајма, жеља да му се учини поклон. Стипулант је **овлашћен на опозив или измену користи**, све до тренутка док корисник не изјави да прихвата оно што је уговорено у његову корист.
c) **Однос између промитента и корисника** - промитент има положај дужника, а корисник положај повериоца. Корисник има **сопствено и непосредно** право да од промитента захтева оно што је уговором за њега одређено. То право се заснива на уговору у корист трећег, тако да његова судбина зависи од тог уговора.

Промитент може истаћи кориснику све приговоре који проистичу из самог уговора којим је уговорена корист за трећег (објективни приговори), а које има и према стипуланту - приговор неважности уговора, приговор неиспуњења уговора или приговор неуредног испуњења. Он може истаћи и приговоре личне природе које има према њему из неког другог правног односа са њим (приговор компензације), али не и личне приговоре које има према стипуланту из неког другог правног односа са њим.

ПРЕСТАНАК УГОВОРА
НАЧИНИ ПРЕСТАНКА УГОВОРА

(ПРЕСТАНАК УГОВОРА)

Врсте престанка уговора:
1. Испуњење уговорних обавеза
2. Раскид уговора
Раскид уговора: споразумни раскид и једнострани раскид.
• Споразумни раскид уговора: начин престанка пуноважног уговора који се остварује сагласном изјавом воље уговорних страна.
• За споразумно раскидање уговора захтевају се сви они општи услови који се захтевају за пуноважност сваког уговора. Споразумни раскид формалног уговора се може раскинути и неформалним споразумом, изузев ако је за одређени случај законом предвиђено што друго.

• Дејство споразумног раскида уговора: ослобађа дужника од испуњења обавеза за убудуће – оних обавеза које он још није извршио до момента раскида, а оно што је већ извршено остаје пуноважно.
❖ Споразумном раскиду уговора вољом странака се може дати ретроактивно дејство, осим код уговора са трајним извршењем.

Раскид уговора
• Једнострани раскид уговора: у случајевима када је то уговором посебно предвиђено, или у случајевима предвиђеним законом, начин престанка пуноважног уговора који се остварује изјавом воље једне од уговорних страна.
• Једнострани раскид уговора због неизвршења: начин престанка пуноважног уговора услед неиспуњења обавезе једне уговорне стране.
• Разликујемо:
✓ Фиксне уговоре – уговоре код којих рок за извршење уговорних обавеза представља битан елемент уговора
✓ Уговоре који нису фиксни – уговоре код којих рок за извршење уговорних обавеза не представља битан елемент уговора.

• Услови за једнострани раскид уговора (који нису фиксни) због неизвршења:
✓ Верност уговору, неиспуњење обавезе, накнадни рок за испуњење
➢ Уколико дужник не испуни обавезу ни у накнадном року, уговор се раскида
➢ Накнадни рок није обавезан ако из дужниковог држања произилази да он своју обавезу неће испунити ни у накнадном року, као и када је и пре истека рока за испуњење обавезе очигледно да дужник неће испунити своју обавезу из уговора.
• Дејство једностраног раскида уговора због неиспуњења:
✓ Уговор престаје да постоји и његово дејство – обе уговорне стране се ослобађају својих обавеза
✓ Код краткотрајних (тренутних) уговора – раскид уговора делује ретроактивно, долази до реституције (свака страна има право да јој се врати оно што је дала), код дуготрајних (трајних) уговора – раскид уговора делује за будућност .
✓ Свака страна дугује другој и накнаду за користи које је у међувремену имала од онога што је дужна вратити, а страна која враћа новац дужна је да плати и затезну камату од дана када је исплату примила
✓ Дужник који је крив за раскид уговора дужан је да накнади и штету због неизвршења своје обавезе, од које се одбија вредност повериочеве чинидбе и трошкови које је он уштедео – поверилац може тражити накнаду штете само под условом да дужникова чинидба објективно више вреди него његова властита чинидба.
• Једнострани раскид фиксних уговора због неизвршења:
✓ Ако се уговорна обавеза не испуни у одређеном року, уговор се раскида по самом закону
✓ Поверилац може одржати уговор на снази, ако по истеку рока (без одлагања), обавести дужника да захтева испуњење уговора (ако испуњење уговора не добије у разумном року, може изјавити да раскида уговор).

3. Поништај уговора
Поништење уговора: начин престанка уговора који правно није ваљан због неког недостатка који је постојао још у тренутку закључења уговора.
• Правна ваљаност се тиче услова за закључење уговора:
Пословна способност
Сагласност воља
Предмет уговора
Основ уговора
Форма уговора.
• Врсте уговора који нису правно ваљани:
✓ Ништави уговори (апсолутно ништави)
✓ Рушљиви уговори (релативно ништави)

4. Протек времена и отказ
Начин престанка трајних дуговинских односа. Ако је такав однос са одређеним роком трајања - он престаје кад рок истекне, осим ако је уговорено или законом одређено да се после истека рока дуговински однос продужава на неодређено време ако не буде благовремено отказан.

Ако код трајног дуговинског односа време његовог трајања није одређено, свака страна може га прекинути отказом - може се дати у свако доба, само не у невреме.

5. Немогућност испуњења обавезе
Начин престанка уговора који настаје у случају када испуњење дужникове обавезе постане немогуће услед околности због којих дужник не одговара. Ради се о околностима насталим после настанка облигације (накнадна немогућност). Може бити физичка немогућност (уништи се аутомобил у судару) или правна немогућност (забрани се увоз ствари која је предмет уговора).

УСЛОВИ
1) Накнадна немогућност - наступила после настанка облигације. Ипак, ако су предмет обавезе ствари одређене по роду, обавеза не престаје, јер род не пропада. Само изузетно, ако су предмет обавезе ствари одређене по роду које се имају узети из одређене масе тих ствари, обавеза престаје кад пропадне цела та маса.
2) Неодговорност дужника за насталу немогућност - немогућност испуњења која је настала без дужникове кривице, тј. услед околности које дужник није могао спречити, отклонити или избећи.
3) Дужник који није пао у доцњу - немогућност испуњења доводи до престанка облигације само ако дужник није пао у доцњу. Али, ако је пао у доцњу за коју одговара, он одговара и за делимичну или потпуну немогућност испуњења и ако ту немогућност није скривио.

ДЕЈСТВО
До овог начина престанка облигације долази само на захтев дужника, који треба да докаже околности које искључују његову одговорност. При томе, ако је немогућност испуњења потпуна, облигација се гаси у потпуности, а код делимичне немогућности дужник се ослобађа обавезе у оном делу у коме је постала немогућа, али остаје у обавези у делу који је могуће испунити.

6. Смрт једне уговорне стране
По правилу, уговорни однос се не своди на личну, већ на имовинску правну везу међу одређеним лицима. Стога он не
Међутим, код уговорних односа који су настале с обзиром на личне особине које од уговорних страна (уговор о делу са сликаром), уговорни однос се гаси смрћу.

ПРОУЗРОКОВАЊЕ ШТЕТЕ

ОПШТА НАЧЕЛА

1.ПРОУЗРОКОВАЊЕ ШТЕТЕ ДРУГОМЕ КАО ИЗВОР ОБЛИГАЦИОНОГ ОДНОСА

ПОЈАМ
Проузроковање штете другоме представља **посебан извор облигација** код којег облигациони однос настаје из саме чињенице да је штета проузрокована другоме. Субјекти односа су:

a) штетник - лице које је штету проузроковало,
b) оштећени - лице коме је штета проузрокована,
c) а у одређеним случајевима и одговорно лице - лице које штету није проузроковало, али за њу одговара.

ЗАБРАНА ПРОУЗРОКОВАЊА ШТЕТЕ ДРУГОМЕ

У свим правним системима постоји општа забрана проузроковања штете другоме, посредно, кроз наметање обавезе лицу које је штету проузроковало да је надокнади.

У нашем праву се изриче и непосредно, ЗОО - свако је дужан да се уздржи од поступака којим се може другоме проузроковати штета.

Ко другоме проузрокује штету дужан је накнадити је, уколико не докаже да је штета настала без његове кривице.

ВРСТЕ ОДГОВОРНОСТИ ЗА ШТЕТУ – уговорна и вануговорна

2.ВРСТЕ ОДГОВОРНОСТИ ЗА ПРОУЗРОКОВАНУ ШТЕТУ

1) **НЕУГОВОРНА ОДГОВОРНОСТ** настаје без посебног правног односа између штетника и оштећеног, а због повреде опште забране проузроковања штете другоме.
2) **УГОВОРНА ОДГОВОРНОСТ** претпоставља постојање посебног правног односа између штетника и оштећеног и повреду обавезе која произилази из тог правног односа, односно посебне (релативне) забране проузроковања штете другоме.

Заједничко им је да и једна и друга рађају обавезу накнаде штете, али постоје и бројне разлике:

a) **Основна обавеза**
- обавеза накнаде штете је код неуговорне одговорности једина и основна обавеза дужника,
- док је код уговорне дужникова основна обавеза исплата дуга, а обавеза накнаде штете настаје тек ако дужник не испуни обавезу или је не испуни онако како је уговорено.

b) **Субјект и основа одгповорности**
- код неуговорне одговорности одговарају за штету и лица која не поседују потпуну пословну способност (деликтна способност се стиче са 14 година), као и подстрекач, помагач, а постоји и одговорност за другог. Затим, одговара се **и по основу кривице и без кривице** (за штету проузроковану употребом опасне ствари или обављањем опасне делатности),
- док се код уговорне одговорности, по правилу, **одговара по основу кривице** (за штету проузроковану својом радњом, као и у неким случајевима одговорности за радње другог).

c) **Искључење, одн. ограничење одговорности**

- неуговорна одговорност је регулисана императивним прописима, тако да се **не може унапред** споразумом штетника и оштећеног искључити или ограничити,
- а то је **могуће** код уговорне одговорности.

d) **Накнада штете**

- код неуговорне одговорности дугује се **потпуна накнада штете**,
- док се код уговорне одговорности дугује **предвидљива штета**, а само у случају преваре или намерног неиспуњења, као и неиспуњења због крајње непажње, поверилац има право захтевати од дужника накнаду целокупне штете која је настала због повреде уговора, без обзира на то што дужник није знао за посебне околности због којих је она настала.

e) **Застарелост**

- код неуговорне одговорности застаревање почиње тећи од тренутка кад оштећени сазна за штету и штетника, а потраживање накнаде штете застарева у року од **3 године** од дана кад је оштећени сазнао за штету и штетника**,** односно **5 година** од кад је штета настала,
- а код уговорне одговорности застаревање почиње тећи **од доспелости потраживања** за исплату, а потраживање накнаде штете настале повредом уговорне обавезе застарева за време одређено за застарелост уговорне обавезе.

ОСНОВИ ОДГОВОРНОСТИ ЗА ШТЕТУ

3.ОСНОВИ ОДГОВОРНОСТИ

ПОЈАМ

Под основом одговорности, подразумева се **разлог** због којег се одговара за штету, одн. идеја која одговорност за штету разумно и уопштео оправдава.

ОСНОВИ ОДГОВОРНОСТИ

У грађанском праву штета се не заснива на једном, већ на више основа одговорности.

Основи одговорности су:

a) кривица,
b) створен ризика и
c) правичности.

тако да грађанскоправна одговорност може бити тројака – одговорност због кривице, дговорност због створеног ризика и одговорност због правичности.

a) Одговорност због кривице (субјективна одговорност)

По основу кривице одговара се:
- за своје штетне радње;
- у неким случајевима одговорности за штетне радње другог (одговорност родитеља малолетних лица старијих од 7 година);
- код уговорне одговорности, тј. кад дужник не испуни своју обавезу или задоцни са њеним испуњењем.

b) Одговорност због створеног ризика (објективна одговорност)

Објективна одговорност претпоставља постојање два објективна услова – **штету и узрочну везу**. Суштина објективне одговорности није да штетник одговара без кривице, него независно од кривице. Он најчешће јесте крив за штету, ало се његова одговорност не објашњава кривицом, већ његовом обавезом да сноси ризик штете.

Подричје објективне одговорности представљају , пре свега:
- штете од опасних ствари и опасних деланости;
- други случајеви у којима се законом предвиђа да се одговара без обзира на кривицу.

c) Одговорност по основу правичности

С обзиром на то да ли је штета проузрокована **противправном или правно допуштеном радњом**, разликује се:
- **Одговорност по основу правичности <u>у ужем смислу</u>** - претпоставља штету проузроковану противправном радњом, с тим што обухвата одговорност неодговорних лица (неспособних за расуђивање) за штету коју она проузрокују другом, као и одговорност родитеља малолетних штетника који су, иначе, способни за расуђивање.
- **Одговорност по основу правичности <u>у ширем смислу</u>** - подразумева штету проузроковану правно допуштеним поступцима, које оштећени мора да трпи, јер нема право на одбрану (штета изазвана у стању крајње нужде). Ту спада и штета коју неко трпи жртвујући добровољно неко своје добро да би отклонио опасност која прети другоме.

УСЛОВИ ОДГОВОРНОСТИ ЗА ПРОУЗРОКОВАНУ ШТЕТУ – штета, узрочна веза, кривица, противправност штетне радње

4.УСЛОВИ ОДГОВОРНОСТИ

ПОЈАМ И СТАЛНИ И ВАРИЈАБИЛНИ УСЛОВИ

Услови одговнорности су **претпоставке**, односно чињенице које **морају бити испуњене** да би неко био подвргнут грађанскоправној одговорности.

- **Стални услови** (захтевају се код свих врста одговорности) су: **ШТЕТА** и **УЗРОЧНА ВЕЗА** између ње и штетникове радње.
- **Варијабилни услови** (захтевају се само код одређених врста одговорности) су: штетникова **КРИВИЦА** и **ПРОТИВПРАВНОСТ** његове радње.

ОДГОВОРНОСТ ПО ОСНОВУ КРИВИЦЕ

ОДГОВОРНОСТ ПО ОСНОВУ КРИВИЦЕ

За настанак штете по основу кривице, морају се испунити како стални, тако и варијабилни услови одговорности.

За штету одговара онај који је штету проузроковао. Одговорно лице и штетник су једно исто лице. Ирелевантно је који је облик и степен кривице. ЗОО установљава претпоставку кривице у корист оштећеног која је релативна и оборива - штетник може да је искључи ако докаже да је поступао онако како је требало.

За настанак одговорности по основу кривице морају се испунити како обавезни, тако и сви варијабилни услови одговорности.

ШТЕТА - ПОЈАМ И ВРСТЕ

А. ШТЕТА

1.ПОЈАМ ШТЕТЕ

Према ЗОО - штета је:

a) умањење нечије имовине (обична штета),

b) спречавање њеног повећања (измакла корист),

c) као и наношење другоме физичког или психичког бола или страха (нематеријална штета).

2.ВРСТЕ ШТЕТЕ

МАТЕРИЈАЛНА ШТЕТА – како се доказује

1) МАТЕРИЈАЛНА И НЕМАТЕРИЈАЛНА ШТЕТА

a) Материјална (имовинска) штета – представља повреду материјалних добара неког лица (уништење нечије ствари).
Повреда се може појавити:

i. у облику одузимања, уништења или погоршања неког имовинског добра,
ii. затим у облику умањења имовине као целине или спречавању очекиваног увећања имовине. Јавља се у виду обичне (стварне) штете и измакле користи.

Терет доказа да је штетник проузроковао штету је на оштећеном. Противправна радња треба да представља **узрок** штете, а штета треба да се јавља као **последица** противправне радње.

НЕМАТЕРИЈАЛНА ШТЕТА И ЊЕНИ ВИДОВИ

b) Нематеријална (неимовинска) штета - представља **повреду личних добара** неког лица (повреда нечије части). Своди се на психичко узнемиравање, у виду физичког или душевног бола, патње, страха.
Код претрпљених физичких или душевних болова - даје се ради задовољења (сатисфакције) оштећеног. Новчана накнада нематеријалне штете признаје се само у одређеним случајевима, који су законом **изричито предвиђени**. ЗОО предвиђа да ће суд досудити "правичну новчану накнаду":

- **за претрпљене физичке болове;**
- **за претрпљене душевне болове због умањења животне активности, наруженості, повреде угледа, части, слободе или права личности, смрти блиског лица;**
- **за страх.**

За неимовинску штету је карактеристично и то што се накнађује само ако је знатна. ЗОО прописује да ће суд досудити правичну новчану накнаду за неимовинску штету "ако околности случаја, а нарочито јачина болова и страха и њихово трајање то оправдава". Сврха ове накнаде није обештећење,

већ једна правична накнада којом ће се обезбедити да оштећени прибави неко добро и тако умањи патње које трпи.

РАЗЛИКА

Мерило за разликовање материјалне и нематеријалне штете лежи у појму имовинског и неимовинског добра.

Под имовинским добром подразумевају се добра чија је вредност мерљива у новцу тј. која се за новац могу отуђити и прибавити. Она имају општу тржишну вредност.

За **неимовинско добро** заинтересовано је само оно лице коме добро припада, за сва остала лица оно нема никакву вредност, ни употребну ни прометну. Неимовинска добра немају општу већ **индивидуалну вредност**, па се зато и не могу мерити новцем.

2) ОБИЧНА ШТЕТА И ИЗМАКЛА КОРИСТ

a) Обична (стварна) штета - представља повреду нечега што већ постоји, тј. повреду материјалних добара, права и личности некога.

b) Измакла корист (измакла добит) - штета коју неко трпи зато што је туђом противправном радњом спречен да стекне одређену имовинску корист. При оцени висине измакле користи није меродавно оно што оштећени очекује, него објективна могућност стицања добити. **ЗОО** - то је добитак који се могао основано очекивати, према редовном току ствари или према посебним околностима, а чије је остварење спречено штетниковом **радњом или пропуштањем.**

3) НЕПОСРЕДНА И ПОСРЕДНА ШТЕТА

a) **Непосредна штета** - јавља се као директна последица штетне радње.

b) **Посредна штета** - јавља се као индиректна последица штетне радње, односно друге штете (сломљено стакло је непосредна штета, а оштећени паркет због уласка воде посредна штета).

4) ПОЗИТИВАН И НЕГАТИВАН ИНТЕРЕС

a) **Позитиван интерес** (**штета због неиспуњења**) - губитак који настаје због неиспуњења или рђавог испуњења уговорне обавезе.

b) **Негативни интерес** (**штета због поверења**) - губитак који је неко претрпео услед веровања у туђу изјаву воље, односно у остварење уговора. Накнада ове штете долази у обзир у случају када је поништен уговор који је ништав или рушљив,

као и у случају када су вођени преговори за закључење уговора.

5) ПРЕДВИДЉИВА И НЕПРЕДВИДЉИВА ШТЕТА

а) **Предвидљива штета** - она коју је дужник (штетник) у време закључења уговора морао предвидети као могућу последицу повреде уговора, а с обзиром на чињенице које су му тада биле познате или морале бити познате.

b) Непредвидљива штета - она коју штетник није могао предвидети у време зкључење уговора.

Ова подела долази до изражаја код уговорне одговорности - дужник одговара само за предвидљиву штету. Ипак, у случају преваре или намерног неиспуњења, као и неиспуњења због крајње непажње, дужник и код уговорне одговорности дугује потпуну накнаду штете.

В. УЗРОЧНА ВЕЗА

1.ПОЈАМ

Под узрочном везом или односом каузалности подразумева се однос између две појаве од којих је једна условљена другом.

Такав однос треба да постоји између противправне радње штетника и настале штете, да би штетник био одговоран за штету. Другим речима, противправна радња треба да представља узрок штете, а штета треба да се јавља као последица противправне радње.

Терет доказивања да је штетник проузроковао штету је на оштећеном. Али, ако се ради о штети која је настала у вези са опасном ствари/опасном делатношћу, постоји законска претпоставка да штета потиче од те ствари/делатности, изузев ако се докаже да оне нису биле узрок штете.

У нашем праву је прихваћена **теорија адекватне узрочности** - узроком штете сматра се само онај догађај чијем редовном дејству одговара конкретна штета, тј. који је адекватан штети.

2.НЕЧИЊЕЊЕ КАО УЗРОК ШТЕТЕ

Нечињење (пропуштање) има значај узрока штете само ако су испуњени одређени услови:

1) Да је лице о чијем нечињењу је реч било дужно да штету од другога одговарајућом мером отклони, с тим што извор обавезе на чињење може бити закон, обичај, уговор или поверење;
2) Да је то лице било у могућности да одговарајућим чињењем штету спречи или бар умањи.

C. КРИВИЦА

1.ПОЈАМ КРИВИЦЕ И СПОСОБНОСТ ЗА КРИВИЦУ

ПОЈАМ

Наш ЗОО не дефинише кривицу, али одређује њене облике, јер прописује да "кривица постоји кад је штетник проузроковао штету **намерно или непажњом**".

Радња којом је штета проузрокована може се уписати у кривицу само лицу које је способно за расуђивање - оно лице које је у стању да разумно поступа, односно да схвати значај и домашај својих поступака и да њима управља.

Нису способни за расуђивање малолетници до навршене 7 године живота.

Између 7 и 14 године - законска претпоставка да су неспособни за расуђивање, осим ако се докаже да су при проузроковању штете били способни за расуђивање (оштећени доказује).

Неспособна су за расуђивање и пунолетна лица која су душевно болесна или заосталог умног развоја.

Малолетници који су навршили 14 година - законска претпоставка да су способни за расуђивање, тако да одговарају према општим правилима одговорности за штету.

ОДНОС КРИВИЦЕ И ПРОТИПРАВНЕ РАДЊЕ

Кривица претпоставља противправно штетниково понашање, тако да се питање да ли је он крив поставља тек када је он објективно противправно поступао.

Противправност је објективни, а кривица субјективни услов имовинске одговорности.

Кривица се испољава у противправној радњи, али се са њом не поситовећује – нпр. погрешно је рећи да је неко **крив** због тога што је другом поцепао књигу или оштетио аутомобил – он је крив ако је, одн. због тога што је одлучио да поцепа књигу, одн. што је пропуштањем дужне пажње допустио да дође до оштећења аутомобила.

ОБЛИЦИ КРИВИЦЕ - умишљај, нехат, пажња при сопственим пословима

ОБЛИЦИ КРИВИЦЕ

1) **УМИШЉАЈ** (зла намера, намера) - врста теже кривице - постоји код лица које свесно и вољно причињава штету другоме.
2) **НЕХАТ** (непажња) - врста блаже кривице, јер онај који нехатно наноси штету другоме чини то без властитог хтења. Упркос томе, нехатно понашање није случајно, него скривљено, јер је онај који се тако понашао занемарио неопходну пажњу. Наше право прихвата објективно мерило за нехат - код уговорне одговорности произилази из одредбе којом се од уговорника тражи да се један према другом односе с **пажњом доброг привредника**, **односно доброг домаћина и доброг стручњака**.

   ЗОО познаје три степена нехата:

   a) **Груба или крајња непажња** - кад се занемарују најелементарнији захтеви опрезности. Код нас се обично каже да је грубо непажљив онај ко се не понаша ни као иоле пажљив човек.

   b) **Обична или проста непажња** – то је степен нехата која је мања од просечне пажње (доброг привредника или домаћина).

      Практичан значај разликовања грубе од обичне непажње је у томе што се одговорност за грубу непажњу изједначава се са одговорношћу за умишљајно изазвану штету. Поред тога, неки дужници (поклонодавац, послугодавац) одговарају само за штету проузроковану намерно или грубом непажњом.

   c) **Пажња која се показује у сопственим пословима** - од лица која другима чине бесплатну услугу (оставопримци) захтева се да се према добрима примаоца услуге односе с пажњом коју поклањају сопственим пословима, што је субјективно, а не објективно мерило за непажњу.

ОСНОВИ ИСКЉУЧЕЊА ОДГОВОРНОСТИ ЗА ШТЕТУ – противправност и искључење противправности

D. ПРОТИВПРАВНОСТ ШТЕТНЕ РАДЊЕ

1.ПОЈАМ ПРОТИВПРАВНОСТИ И СТАНОВИШТЕ ЗОО

ПОЈАМ

Противправност у облигационом праву означава **понашање којим се крше норме** које, директно или индиректно, треба да спрече наношење штете другоме.

ЗОО изричито не предвиђа да је противправна радња један од услова грађанскоправне одговорности, јер је стао на становиште да је она обухваћена самим појмом кривице.

Противправном радњом крше се, најпре, забране или заповести, независно од тога да ли су садржане у нормама грађанског, кривичног радног или неке друге гране права.

Противправном се сматра и она радња којом се вређа јавни поредак и морал друштва, као и она која је противна правилима умешности одређеног позива (нпр. правила лекарске струке).

За радњу којом се другом проузрокује штета, претпоставља се да је противправна.

ЧИЊЕНИЦЕ КОЈЕ ИСКЉУЧУЈУ ПРОТИВПРАВНОСТ ШТЕТНЕ РАДЊЕ

Извесне људске радње немају обележје противправности, иако се њима порузрокује штета другоме. То су слушајеви у којима је због присуства одређених чињеница искључена противправност штетне радње, а чињенице које искључују противправност искључују истовремено и кривицу, јер је противправност претпоставка кривице.

1) **ВРШЕЊЕ ЈАВНЕ ДУЖНОСТИ** - радња лица које врши јавну дужност која му је поверена, уколико не излази из оквира својих овлашћења, није противправна ни кад је њоме проузрокована штета другоме (ватрогасац при гашењу пожара).
2) **ВРШЕЊЕ ПРАВА** - у границама које су одређене законом, није противправно ни кад се њиме проузрокује штета другоме. Прекорачење граница се сматра злоупотребом права, а то значи да се онај који злоупотребом свог субјективног права проузрокује штету другоме, не ослобађа одговорности, већ дугује накнаду проузроковане штете.

   ЗОО усваја објективну теорију злоупотребе права - забрањено је вршење права из облигационих односа противно циљу због кога је оно законом установљено или признато.
3) **ПРИСТАНАК ОШТЕЋЕНОГ** - ЗОО - ко на своју штету дозволи другоме предузимање неке радње, не може од њега захтевати накнаду штете проузроковане том радњом. Да би пристанак оштећеног могао да искључи противправност штетне радње - услови:

- Пристанак треба да потиче од стране пословно способног лица;
- Пристанак треба да је дат пре него што је предузета штетна радња - у супротном остаје противправна. Међутим, накнадна сагласност може имати дејство опрштаја дуга.
- Пристанак се може дати само за штету која није проузрокована радњом која је законом забрањена (пристанак на проузроковање штете радњом која представља кривично дело).

4) **НУЖНА ОДБРАНА** - је она одбрана која је неопходна за заштиту (одбрану) од **туђег истовременог и противправног напада, који бранилац није скривио**. Напад може бити уперен на правно добро браниоца, али и на добра других лица (тзв. **нужна помоћ**).

С обзиром да нема обележја противправности, радња којом се другоме нанесе штета у нужној одбрани **не повлачи одговорност** за проузроковану штету, осим у случају прекорачења нужне одбране. Значи, она **мора бити сразмерна** нападу коме се супротставља.

Противправност радње браниоца искључена је **само у односу на нападача, али не и у односу на трећа лица**.

5) **СТАЊЕ НУЖДЕ** - подразумева се опасност из које се нечије правно заштићено добро **не може друкчије спасити**, осим повредом правно заштићеног добра неког другог. Опасност **не мора бити ни противправна, ни скривљена**, а може претити добрима лица које предузима радњу спасавања или добрима неког другог лица (тзв. помоћ у нужди). Код стања нужде, повреда туђег добра је дозвољена **само ако је вредност спасеног добра несразмерно већа од оног које се жртвује**.

ЗОО - оштећени може захтевати накнаду од лица које је криво за настанак опасности штете, или од лица од којих је штета отклоњена, али од њих не више од користи коју су имала од тога. Поред тога, право на накнаду штете којој се разумно изложио, признаје се и лицу које претрпи штету отклањајући од другог опасност штете.

6) **ДОЗВОЉЕНА САМОПОМОЋ** - подразумева се право сваког лица да, под одређеним условима, **жртвује добро дужниково**, да би отклонио повреду права које има према дужнику. У том случају искључена је противправност штетне радње, тако да онај који је у стању дозвољене самопомоћи проузроковао штету лицу које је изазвало самопомоћ, није дужан да је надокнади.

Да би самопомоћ била допуштена - услови:

- да непосредно прети **опасност по право** неког лица;
- да је заштита права којој се прибегава **нужна**;
- да начин отклањања повреде права **одговара приликама** у којима настаје опасност.

Нпр. оштећени пробуши гуму на возилу да би спречио дужниково бекство.

ОДГОВОРНОСТ ПО ОСНОВУ КРИВИЦЕ (ЗОО)

ЗОО изичито не предвиђа да је противправна радња један од услова грађанскоправне одговорности, јер је стао на становиште да је она обухваћена самим појмом кривице.

Постојање кривице

Кривица постоји када је штетник проузроковао штету намерно или непажњом.

Неодговорна лица

Лице које услед душевне болести или заосталог умног развоја или којих других разлога није способно за расуђивање, не одговара за штету коју другоме проузрокује.
Ко другом проузрокује штету у стању пролазне неспособности за расуђивање, одговоран је за њу, изузев ако докаже да није својом кривицом доспео у то стање.
Ако је у то стање доспео туђом кривицом, за штету ће одговарати онај ко га је у то стање довео.

Одговорност малолетника

Малолетник **до навршене седме** године не одговара за штету коју проузрокује.
Малолетник **од навршене седме** до навршене четрнаесте године не одговара за штету, осим ако се докаже да је при проузроковању штете био способан за расуђивање.
Малолетник **са навршених четрнаест** година одговара према општим правилима о одговорности за штету.

Нужна одбрана, стање нужде, отклањање штете од другог

Ко **у нужној одбрани** проузрокује штету нападачу није дужан накнадити је, осим у случају прекорачења нужне одбране.
Кад неко проузрокује штету **у стању нужде**, оштећеник може захтевати накнаду од лица које је криво за настанак опасности штете, или од лица од којих је штета отклоњена, али од ових последњих, не више од користи коју су имала од тога.
Ко претрпи штету **отклањајући од другог опасност штете**, има право захтевати од њега накнаду оне штете којој се разумно изложио.

Дозвољена самопомоћ

Ко у случају **дозвољене самопомоћи** проузрокује штету лицу које је изазвало потребу самопомоћи, није дужан накнадити је.
Под дозвољеном самопомоћи подразумева се право сваког лица да отклони повреду права кад непосредно прети опасност, ако је таква заштита нужна и ако начин отклањања повреде права одговара приликама у којима настаје опасност.

Пристанак оштећеника

Ко на своју штету дозволи другоме предузимање неке радње, не може од њега захтевати накнаду штете проузроковане том радњом.
Ништава је изјава оштећеника којом је пристао да му се учини штета радњом која је законом забрањена.

ОДГОВОРНОСТ ЗА ДРУГОГ

ОДГОВОРНОСТ ЗА ДРУГОГ

1. ПОЈАМ, ОПРАВДАЊЕ И ПРАВНО РЕГУЛИСАЊЕ

ПОЈАМ

Под одговорношћу за другог подразумева се таква одоворност код које једно лице одговара за штету коју проузрокује друго лице.
Код ове одговорности поред штетника и оштећеног, учесник облигационог односа је и одговорно лице које није проузроковало штету, али за њу одговара. И то представља изузетак од правила да штетник одговара за штету.

ОПРАВДАЊЕ

Одговорност за другог оправдава се посебним односом између штетника и одговорног лица. То је, обично, однос зависности и подређености или однос из којег произилази нека обавеза за одговорно лице коју оно занемарује. Одговорност за другог предвиђа се у интересу оштећеног, јер му се овом одговорношћу омогућује да наплати штету која му је проузрокована.

ПРАВНО РЕГУЛИСАЊЕ

ЗОО у оквиру два своја посебна одсека регулише:

1) одговорност за другога, тј.
   - одговорност родитеља и другог лица за малолетника
   - одговорност за душевно болесне и заостале у умном развоју
2) одговорност предузећа и других правних лица према трећем

2. ОДГОВОРНОСТ ЗА МАЛОЛЕТНА ЛИЦА

У одговорна лица спадају најпре родитељи, одн. стараоци малолетних лица, а затим и друга лица под чијим је надзором био малолетник у време када је штету проузроковао.

1) ОДГОВОРНОСТ РОДИТЕЉА И ДРУГОГ ЛИЦА ЗА МАЛОЛЕТНИКА

а) ОДГОВОРНОСТ РОДИТЕЉА

За штету коју проузрокује малолетник **до навршене 7 године** живота, родитељи одговарају **без обзира на кривицу** - могу се ослободити одговорности ако постоје разлози који искључују одговорност без обзира на кривицу, као и ако је штета настала док је дете било поверено другом лицу и ако за њу одговара то лице.

За штету коју проузрокује малолетник који је навршио 7 година живота, родитељи одговарају по основу **претпостављене кривице**, тј. ако не докажу да је штета настала без њихове кривице. Ова одговорност постоји све до пунолетства.

Оба родитеља солидарно одговарају за штету коју њихово дете проузрокује другоме, а ако живе одвојено, само онај код кога се дете налази или коме је поверено у време проузроковања штете.

Одговорност малолетника који је деликтно способан не искључује одговорност родитља, јер су такви малолетници најчешће платежно неспособни. У том смислу се прописује да, ако поред родитеља за штету одговара и дете, њихова одговорност је **солидарна.**

- **Посебна одговорност родитеља –** у случају када дужност надзора над малолетником не лежи на родитељима, већ на другом лицу, оштећеник има право да захтева накнаду штете од родитеља ако је штета настала услед лошег васпитања малолетника, рђавих примера или породичних навика које су му дали родитељи, с тим што се лицу на коме лежи дужност надзора признаје право да захтева да му накнаде износ који је исплатио оштећенику. Одговорност родитеља је у овомпосебном случају заснована на **доказаној кривици.**

Одговорност по основу правичности – кад нису криви, суд може кад правичност захтева обавезати родитеље, да потпуно или делимично, накнаде штету које проузрокује њихово малолетно дете способно за расуђивање, уколико су испуњена 2 услова: да малолетни штетник није у стању да штету надокнади и да је материјално стање родитеља знатно повољније.

У случају штете коју је проузроковало лице које за њу није одговорно, а накнада се не може добити од лица које је било дужно да води надзор над њим, суд може, кад то правичност захтева, а нарочито с обзиром на материјално стање штетника и оштећеника, осудити штетника да накнади штету, потпуно или делимично.

Деликтна способност малолетника – одговорност малолетника који је деликтно способан не искључује одговорност родитеља, јер су такви малолетници најчешће платежно неспособни (постоји солидарна одговорност ако поред родитеља одговара и дете).

Суд може на накнаду штете обавезати **и деликтно неспособног малолетника,** ако су испуњена два услова:

- да се накнада не може добити од лица које је дужно да врши надзор над њим и
- да је материјално стање штетника знатно повољније од материјалног стања оштећеног

b) ОДГОВОРНОСТ ДРУГОГ ЛИЦА ЗА МАЛОЛЕТНИКА

За штету коју малолетник проузрокује док је под надзором старатеља, школе или друге установе, **не одговарају родитељи**, већ старатељ, школа или друга установа. Одговорна лица се ослобађају ове одговорности ако докажу да су надзор вршили на начин на који су обавезни, или да би штета настала и при брижљивом вршењу надзора - њихова одговорност је заснована на **претпостављеној кривици**.

Ако за штету одговара и малолетник, одговорност је солидарна.

2) ОДГОВОРНОСТ ЗА ДУШЕВНО БОЛЕСНА ЛИЦА И ЛИЦА ЗАОСТАЛА У УМНОМ РАЗВОЈУ

За штету коју ова лица проузрокују одговара онај који је на основу закона, одлуке надлежног органа или уговора, дужан да води надзор над њима. И овде је у питању **претпостављена кривица**, јер се одговорни ослобађа одговорности ако докаже да је вршио надзор на који је обавезан или да би штета настала и при брижљивом вршењу надзора.

Душевно болесно лице, односно лице заосталог умног развоја одговорно је за штету коју проузрокује за време тзв. светлих тренутака, а може бити обавезно да накнади штету и по основу правичности.

3. ОДГОВОРНОСТ ПРЕДУЗЕЋА И ДРУГИХ ПРАВНИХ ЛИЦА ПРЕМА ТРЕЋЕМ

1) ОДГОВОРНОСТ ПРЕДУЗЕЋА ЗА СВОЈЕ ЗАПОСЛЕНЕ

ПОЈАМ

За штету коју запослени у раду или у вези са радом проузрокује трећем лицу, одговорно је предузеће у којем је запослени радио у тренутку проузроковања штете.

УСЛОВИ

За настанак одговорности предузећа потребно је да су испуњени следећи услови:

- да је штету проузроковао запослени предузећа (радни однос);

- да је штета проузрокована трећем лицу (појединац - ван предузећа, али и запослени предузећа, правно лице, али не и само предузеће);
- да је штета проузрокована у раду или у вези са радом, тј. за време радног времена, на радном месту и у делокругу послова који су запосленом поверени.

ОСНОВ ОДГОВОРНОСТИ

Предузеће се **може ослободити** одговорности само ако докаже да је запослени у датим околностима поступао онако како је требало - одговорност предузећа је субјективна, јер је заснована на **претпостављеној кривици запосленог**. Предузеће се не може ослободити одговорности доказујући да оно није криво, тј. да је показало потребну пажњу при избору радника, давало му потребна упутства и вршило потребан надзор.

НЕПОСРЕДНА ОДГОВОРНОСТ ЗАПОСЛЕНОГ

Оштећеном у првом реду одговара предузеће, али оштећени има право да захтева накнаду штете и непосредно од запосленог, ако је овај штету проузроковао **намерно** - тада запослени и предузеће одговарају солидарно (при том, не морају да буду истовремено у парници - могу да постоје и две тужбе код два суда - али битно је да обоје буду обавезни на накнаду штете).

ПРАВО РЕГРЕСА

Предузеће које је исплатило накнаду оштећеном, има право регреса према запосленом, само у случају када је запослени проузроковао штету **намерно или крајњом непажњом**. Исто је и са осталим послодавцима, с тим што право регреса застарева у року од **6 месеци** од дана исплаћене накнаде штете.

Дакле, намера је услов директне тужбе, а намера и крајња непажња су услов за регрес у парници.

2) ОДГОВОРНОСТ ПРАВНОГ ЛИЦА ЗА ШТЕТУ КОЈУ ПРОУЗРОКУЈЕ ЊЕГОВ ОРГАН

ПОЈАМ

Правно лице је одговорно за штету коју његов орган проузрокује трећем лицу у вршењу или у вези са вршењем својих функција.

УСЛОВИ

Да би правно лице било одговорно - услови:

- да је штету проузроковао орган правног лица (инокосни или колегијални);
- да је орган проузроковао штету у вршењу или у вези са вршењем својих функција.

Правно лице неће одговарати за штету коју проузрокује лице које нема својство органа (нпр. узурпатор), као ни за штету коју његов орган проузрокује ван своје функције органа.

ОСНОВ ОДГОВОРНОСТИ

Правно лице одговара **без обзира на своју кривицу,** тј. објективно, с тим што се сматра да радња органа, осим ако је у питању коришћење опасне ствари, треба да има карактер деликта.

ПРАВО РЕГРЕСА

Правно лице које је исплатило накнаду оштећеном, има право на накнаду од лица које је штету скривило намерно или крајњом непажњом, а то право застарева у року од ***6 месеци*** од дана исплаћене накнаде штете.

ОБЈЕКТИВНА ОДГОВОРНОСТ – опасна ствар или делатност

ОДГОВОРНОСТ ЗА ШТЕТУ ОД ОПАСНЕ СТВАРИ И ОПАСНЕ ДЕЛАТНОСТИ

ЗОО не садржи дефиницију ових појмова. Према правилима о одговорности за опасне ствари, опасним се не сматрају све ствари, већ само оне од којих прети прекомерна опасност штете, одн. свака делатност од које прети прекомерна опасност штете. На питање да ли је нека ствар одн. делатност опасна, у сваком конкретном случају даје суд, руководећи се наведеним апстрактним критеријумима и судском праксом.

Сам појам је ,,растегљива категорија'' која дозвољава различита тумачења. Али суштина је у томе да су опасне ствари конкретно, ствари које постојањем, положајем или употребом ствара повећану опасност од штете – значи ствар која постојањем (животиња, пас је постојањем опасна ствар), положајем (саксија на тераси, на 6. спрату) и употребом (аутомобил је опасна ствар када је у погону, када је у вожњи, не и паркиран испред зграде)ствара повећану опасност од штете.

1.ОПШТА ПРАВИЛА О ОДГОВОРНОСТИ ЗА ШТЕТУ ОД ОПАСНЕ СТВАРИ И ДЕЛАТНОСТИ

Опасност која постоји без обзира на кривицу ЗОО везује за опасне ствари и делтанотси, али не он не садржи дефиницију тих појмова. За њихово разумевање треба се поћи од опасности уопште, под којом се подразумева објективна могућност или вероватноћа настанка штете.

Према правилима о одговорности, опасним се не сматрају све стваи, већ само оне од којих прети прекомерно опасност од штете. Такве ствари од којих потиче ризик штете који се не може увек избећи ни при највећој могућој пажњи, тако да их управо то чини опасним.

На питање да ли се нека ствар сматра опасном одговор даје суд у сваком конкретном случају.

Као опасна делатност се може дефинисати свака делатност човекова од које прети прекомерна опасност од штете.

1) УСЛОВИ ОДГОВОРНОСТИ

Одговорност за опасне ствари и опасне делатности **не заснива се на кривици**, **већ на створеном ризику**. То је **објективна одговорност**, за чији настанак су неопходна два услова објективне природе:

a) **Штета**
b) **Узрочна веза** између употребе опасне ствари, односно обављања опасне делатности и настале штете.

Постојање штете, као и околност да је она настала у вези са опасном ствари/делатношћу, треба да **докаже оштећени**.
Али он **не мора** да докаже и да је опасна ствар/делатност узрок штете, јер постоји **оборива законска претпоставка** да штета настала у вези са опасном ствари/делатношћу потиче од те ствари/делатности.

2) ОДГОВОРНА ЛИЦА

ИМАЛАЦ ОПАСНЕ СТВАРИ И ЛИЦЕ КОЈЕ ОБАВЉА ОПАСНУ ДЕЛАТНОСТ

Правило је да за штету од опасне ствари одговара њен ималац (не само зато што има непосредну корист од ствари, већ и зато што располаже са њом, и у стању је да отклони опасност штете), а за штету од опасне делатности одговара лице које се њом бави.

ПОРТИВПРАВНИ ДРЖАЛАЦ СТВАРИ

Уколико је имаоцу одузета опасна ствар на противправан начин, за штету која од ње потиче не одговара он, него онај ко му је одузео

опасну ствар. Међутим, ако је ималац својом кривицом омогућио противправном држаоцу (оставио кључеве аута на 'изволте') да дође у посед опасне ствари, онда и он одговара солидарно са противправним држаоцем.

ЛИЦЕ У СЛУЖБИ ИМАОЦА

Ималац може опасну ствар предати лицу које је код њега запослено да је употребљава или чува у његовом интересу - за штету одговара ималац опасне ствари, јер запослени опасну ствар не држи ради своје користи, већ ради користи коју извлачи њен ималац. Поред имаоца, за штету одговара и запослени, али само ако је штету проузроковао намерно.

ПРЕДАЈА СТВАРИ ТРЕЋЕМ ЛИЦУ

Ималац може поверити опасну ствар и лицу које није у његовој служби, с тим што се то поверавање опасне ствари врши ради њене употребе (предаја закупцу) или без овлашћења да се она употребљава (мајстору ради оправке). Ова лица (овлашћени држаоци опасне ствари) одговарају за штету коју ствар изазове док је под њиховом контролом и одговарају **без обзира на кривицу***.*

Поред овлашћеног држаоца, одговараће солидарно и ималац ствари, ако је штета произашла из неке скривене мане или скривеног својства ствари на које ималац није скренуо пажњу држаоцу. Овлашћени држалац који је исплатио накнаду оштећенику, има право да захтева цео њен износ од имаоца.

ПРИМЕР: ми смо имали случај, то је био онај фудбалер, Караси, он је од свог пријатеља узео једно возило и користио се тим возилом. Овај му не каже да су кочнице лоше. Док је возио по Бановом Брду, по Пожешкој улици, дође до незгоде и до штете. **Одговара Караси, јер је он ставио возило у погон као ималац. Он одговара као власник опасне ствари.** Али, гледајте. **До те штете је дошло, јер је на возилу постојала скривена мана још у време док је власник користио то возило. А он на постојање те скривене мане није упозорио имаоца коме је предао ствар. И он одговара.**

- Како одговара?
- **Одговара по основу кривице**!!!
- Зашто ималац опасне ствари одговара?
- Зато што је он властан да од те обичне ствари, стављајући је у погон, направи опасну ствар. Он одлучује о томе да активира опасна својства ствари. То је овај Караси који је добио...он се понашао као власник, он је активирао опасно својство, и зато он одговара као власник опасне ствари. А онај претходник његов, он одговара по основу кривице, јер није предочио постојање те мане која је узрок штете.

Ако ималац повери опасну ствар лицу које није оспособљено или није овлашћено да њоме рукује, он је искључиво одговоран за штету од те ствари.

ОСЛОБОЂЕЊЕ ОД ОБЈЕКТИВНЕ ОДГОВОРНОСТИ ЗА ШТЕТУ

3) ОСЛОБОЂЕЊЕ ОД ОДГОВОРНОСТИ
(искључује одговорност, не и кривицу)

Ималац односно држалац може се ослободити одговорности за штету од опасне ствари ако је штета од ње условљена одређеним околностима, а то су:

a) **Виша сила** - ако докаже да штета потиче од неког узрока који се налазио ван ствари, а чије се дејство није могло предвидети, ни избећи или отклонити.
b) **Радња оштећеног** - ако докаже да је штета настала искључиво радњом оштећеника, коју он није могао предвидети и чије последице није могао избећи или отклонити (радња мора имати својства више силе, тј. да је ималац опасне ствари није могао предвидети и да њене последице није могао избећи или отклонити). Ималац се у потпуности ослобађа одговорности само ако је радња оштећеног искључиви узрок штете - ако је само делимично, ималац се ослобађа одговорности делимично, тј. сразмерно.
c) **Радња трећег лица** - ако докаже да је штета настала искључиво радњом трећег лица, коју он није могао предвидети и чије последице није могао избећи или отклонити. Радња трећег лица **не мора бити скривљена**, али за имаоца мора имати својства више силе. Ималац се у потпуности ослобађа одговорности само ако је радња трећег лица искључиви узрок штете - ако је само делимичан узрок штете - треће лице одговара оштећенику **солидарно** са имаоцем опасне ствари, с тим што је дужно да сноси накнаду сразмерно тежини своје кривице, односно свом доприносу настанка штете.

НАКАНДА ШТЕТЕ ЗБОГ УДЕСА ИЗАЗВАНОГ МОТОРНИМ ВОЗИЛОМ

2. ОДГОВОРНОСТ У СЛУЧАЈУ УДЕСА ИЗАЗВАНОГ МОТОРНИМ ВОЗИЛОМ У ПОКРЕТУ

УДЕС МОТОРНИХ ВОЗИЛА И ВИДОВИ ОДГОВОРНОСТИ

У случају удеса до којег долази обично приликом судара 2 или више аутомобила, али је могућ и без судара, штету трпе не само имаоци возила, већ и трећа лица (путници у возилу, пешаци). За накнаду

штете тим двема категоријама лица не важе иста правила. Једна се предвиђају за регулисање међусобне одговорности имаоца возила, а друга за регулисање одговорности имаоца према трећим лицима.

1) МЕЂУСОБНА ОДГОВОРНОСТ ИМАОЦА МОТОРНИХ ВОЗИЛА

На међусобну одговорност имаоца моторних возила примењују се правила о **одговорности по основу кривице**, што значи да се питање обештећења остварује на плану **субјективне одговорности**, иако се ради о штети проузрокованој опасним стварима.

1) Ако је до удеса дошло искључивом **кривицом једног имаоца**, он сноси своју штету и дугује накнаду штете коју је проузроковао другом имаоцу.
2) У случају **обостране кривице**, сваки ималац одговара за укупну штету коју су они претрпели сразмерно степену своје кривице.
3) Ако **нема кривице ни једног од њих**, имаоци одговарају на равне делове, уколико разлози правичности не захтевају нешто друго (на пример ако су у судару учествовали аутомобил и мотор - постоји различит степен опасности).

2) ОДГОВОРНОСТ ИМАОЦА ПРЕМА ТРЕЋИМ ЛИЦИМА

Према трећим оштећеним лицима имаоци одговарају **независно од кривице** (објективна одговорност), с тим што је њихова одговорност **солидарна**. Свако дугује износ целе штете, али има **право регреса** према другом, сразмерно својој кривици (овде је кривица битна). У судару може да учествује неколико возила и да један од возача уопште не буде крив, али он то не може да истиче према трећим лицима - мора да плати накнаду (јер је солидарна одговорност установљена у корист трећих лица), већ само може у регресном поступку да доказује да није крив и да добије обештећење ако то и докаже. Што се тиче трећих лица, они доказују да је до штете дошло и да су исту претрпели.

Уколико постоји садејство оштећеног, то доводи до подељене одговорности, а ако постоји искључива кривица оштећеног, он је искључиво одговоран.

ПРИМЕР: старица претрчава улицу мимо пешачког прелаза. И дође до ланчаног судара. Овај први закочи да би је избегао, они други на њега налете. И она тражи накнаду штете. Она ће добити накнаду штете, али тек пошто се установи који је њен допринос у проузроковању.

- Ако је њен допринос био 60%, сви они ће бити солидарно одговорни за шта?

- За 40%. Јер се допринос у проузроковању увек смањује сразмерно штети. Без обзира да ли ће њих 10 да буде одговорно.

4.ОДГОВОРНОСТ ПРОИЗВОЂАЧА СТВАРИ СА НЕДОСТАТКОМ

ПОЈАМ

То је одговорност за штету од ствари са недостатком сваког лица које стави у промет неку ствар коју је произвео, а која због неког недостатка, за који он није знао, представља опасност штете за лица или ствари.

УСЛОВИ ОДГОВОРНОСТИ

За настанак ове одговорности оштећени треба да докаже:

a) **Да је производ имао недостатак** - према Закону о заштити потрошача производ је **покретна ствар**, одвојена или уграђена у другу покретну или непокретну ствар, као и свака произведена или сакупљена енергија за давање светлости, топлоте или кретања. Такође, производ је и основни пољопривредни производ (производ из земљишта, сточарства и рибарства). Одговорност произвођача ствари са недостатком не односи се на недостатке корисности, ни на неподобност производа за уобичајену или уговорену употребу, већ претпоставља недостатак производа који треба да је такав да представља "опасност штете за лица или ствари". Производ може бити опасан и кад поседује уобичајена својства, али му недостаје упутство за употребу, упозорење на опасна својства или безбедна амбалажа.

b) **Да је претрпео штету од производа са недостатком (секундарна, посредна штета) -** Закон о заштити потрошача - под штетом се подразумева "последица која настаје смрћу или телесном повредом, као и последица настала уништењем или оштећењем неког дела имовине који оштећени обично користи за личну употребу или потрошњу".
Она обухвата штету коју трпи купац, одн. корисник производа са недостатком, али и било које треће лице које се нађе у његовој близини.

c) **Да је реч о ствари у промет –** неопходно је да се ствар налази у промету - ствар је стављена у промет кад произвођач својом вољом, на основу уговора, пренесе другом власт да њоме располаже, односно да је употребљава, или кад је једноставно пошаље потрошачу. Ипак, за производе који се

налазе на тржишту, важи претпоставка да су стављени у промет.

ОДГОВОРНА ЛИЦА

Одговорност за штету од ствари са недостатком сноси, по правилу, њен **произвођач**, а под тим се сматра:

- **a)** Лице које производи или увози готове производе, робу, сировине и саставне делове у РС ради продаје, закупа, лизинга или друге врсте промета;
- **b)** Лице које се представља као произвођач стављањем свог назива, заштитног знака или другог обележја на робу (квазипроизвођач);
- **c)** Трговац производа који не садржи податке о произвођачу ако у одређеном року не обавести оштећеног о идентитету произвођача, односно лица од којег је набавило производ;
- **d)** Продавац увозног производа који садржи податке о произвођачу, али не садржи податке о увознику.

Иначе, за штету од ствари са недостатком одговара купцу и продавац ствари, и то солидарно са њеним произвођачем.

ОСНОВ ОДГОВОРНОСТИ

За штете које су последица недостатака у конструкцији или изради ствари њен произвођач одговара **без обзира на кривицу** (без обзира на то да ли је знао за недостатак), јер производи са таквим недостатком имају статус опасне ствари.

Он се може ослободити одговорности ако докаже:

- **a)** Да није ставио ствар у промет;
- **b)** Да недостатак није постојао у време када је ставио производ у промет или да се појавио касније;
- **c)** Да он није произвео производ намењен продаји или другој врсти стављања у промет и да производ није произведен у оквиру његове редовне делатности;
- **d)** Да је недостатак настао услед усаглашавања својстава производа са обавезујућим прописима донетим од стране надлежног органа.

Одговорност за штете услед инструкцијског недостатка или несигурне амбалаже, заснива се **на кривици**, с тим што је ограничена само на предвидљиве штете.

Одговорност продавца ствари с недостатком заснива се **на кривици**, тако да се он ослобађа одговорности ако докаже да није могао установити да ствар има недостатак или особину која је чини опасном.

ЗАСТАРЕЛОСТ ПОТРАЖИВАЊА НАКНАДЕ ШТЕТЕ

- ЗОО – није предвиђен посебан рок, тако да потраживање застарева за време које је предвиђено за потраживање накнаде штете, – **3 године** од када је оштећеник сазнао за штету и идентитет произвођача, а у сваком случају за **5 година** од штетног догађаја.
- Према Закону о заштити потрошача - **3 године** од када је оштећени сазнао за штету, недостатак и идентитет произвођача, а у сваком случају за време од **10 година** од дана када је произвођач ставио у промет производ са недостатком.

ПОСЕБНИ СЛУЧАЈЕВИ ОДГОВОРНОСТИ ЗА ШТЕТУ

ПОСЕБНИ СЛУЧАЈЕВИ ОДГОВОРНОСТИ

Посебним случајевима одговорности обухваћено је неколико случајева одговорности код којих се донекле **одступа** од општих правила о одговорности. То су следећи случајеви:

1.ОДГОВОРНОСТ УСЛЕД ТЕРОРИСТИЧКИХ АКАТА, ЈАВНИХ ДЕМОНСТРАЦИЈА ИЛИ МАНИФЕСТАЦИЈА

За штету насталу смрћу, телесном повредом или оштећењем, односно уништењем имовине физичког лица, насталих услед терористичких аката, јавних демонстрација или манифестација, предвиђа се да је **одговорна држава** чији су органи по важећим прописима били дужни да спрече такву штету - то је објективна одговорност државе која постоји независно од пропуста њених органа, и она је одговорна за накнаду настале штете.

Немају право на накнаду штете по овом основу организатори, учесници, подстекачи и помагачи у актима насиља или терора, јавним демонстрацијама и манифестацијама које су усмерене на подривање уставног уређења.

Држава има **право и обавезу** да захтева накнаду исплаћеног износа од лица које је штету проузроковало, с тим што то право застарева у роковима прописаним за застарелост потраживања накнаде штете (**3 одн. 5 година**).

2.ОДГОВОРНОСТ ОРГАНИЗАТОРА ПРИРЕДБИ

Организатор окупљања већег броја људи у затвореном или отвореном простору одговара за штету насталу смрћу или телесном повредом коју неко претрпи услед изванредних околности које у таквим приликама могу наступити, као што је гибање масе, општи неред и слично - одговорност је **објективна, без обзира на кривицу.**

3.ОДГОВОРНОСТ ЗБОГ УСКРАЋИВАЊА НЕОПХОДНЕ ПОМОЋИ

Ова одговорност погађа лице које, **без опасности по себе**, ускрати помоћ лицу чији су живот или здравље угрожени, тако да оно претрпи штету коју је ускратилац помоћи морао предвидети. Одговорност се односи само на штету насталу смрћу или нарушавањем здравља, а постоји само ако се утврди да би пружањем помоћи штета могла бити избегнута. Заснива се **на кривици**, а њено постојање доказује оштећени. Ако правичност захтева суд може такво лице ослободити обавезе да наканди штету.

4.ОДГОВОРНОСТ У ВЕЗИ СА ОБАВЕЗОМ ЗАКЉУЧЕЊА УГОВОРА

Лице које је **по закону обавезно** да закључи неки уговор, дужно је да надокнади штету ако на захтев заинтересованог лица без одлагања не закључи тај уговор - оштећени мора да докаже да је штета настала због одбијања закључења уговора од стране лица које је по закону обавезно да га закључи, а одговорно лице се може ослободити одговорности ако докаже да до закључења уговора није дошло кривицом оштећеног лица.

5.ОДГОВОРНОСТ У ВЕЗИ СА ВРШЕЊЕМ ПОСЛОВА ОД ОПШТЕГ ИНТЕРЕСА

Предузећа и друга правна лица која врше комуналну или другу сличну делатност од општег интереса одговарају за штету ако без оправданог разлога **обуставе или нередовно врше своју услугу**. Одговорно лице се може ослободити ове одговорности ако докаже да се понашало као добар привредник и да је ово учинило из оправданих разлога.

НАКНАДА МАТЕРИЈАЛНЕ ШТЕТЕ

НАКНАДА ШТЕТЕ

1. НАКНАДА МАТЕРИЈАЛНЕ ШТЕТЕ

1) ПОЈАМ И ЦИЉ НАКНАДЕ

ПОЈАМ НАКНАДЕ
Под накнадом штете подразумева се отклањање штетних последица по оштећеног на рачун неког трећег. То се постиже одговарајућим давањем или чињењем.

ЦИЉ НАКНАДЕ
Циљ накнаде је да се на правно заштићеним добрима оштећеног успостави оно **стање које је постојало пре њихове повреде** - накнада штете треба да буде једнака претрпљеном губитку.

2) ОБЛИЦИ НАКНАДЕ

Накнада штете може се извршити на два начина:

a) **Натурална реституција** - остварује се стварним успостављањем оног стања оштећеног добра **које је постојало пре него што је штета настал**а - давањем друге ствари уместо уништене, исте врсте и вредности, или повраћајем исте ствари, или оправком оштећене ствари, а код оштећења здравља или губитка радне способности давањем или чињењем које је потребно ради поновног успостављања здравља или радне способности.
b) **Новчана накнада** - остварује се исплатом одређене суме новца, која представља вредност оштећеног добра у новчаном облику.

ОДНОС ИЗМЕЂУ НАТУРАЛНЕ РЕСТИТУЦИЈЕ И НОВЧАНЕ НАКНАДЕ
ЗОО даје предност натуралној реституцији, али допушта и новчану накнаду – не само у случају:

- кад успостављање ранијег стања не уклања штету у потпуности, већ и онда
- кад успостављање ранијег стања није могуће, као и
- кад суд сматра да није нужно да то чини одговорно лице.

Натурална реституција је прописана у интересу оштећеног, јер се он њоме боље и потпуније обештећује. **Она је обавезна само за штетника**, док оштећени има право избора.

НАКНАДА У ОБЛИКУ НОВЧАНЕ РЕНТЕ

Накнада штете у виду новчане ренте је посебан вид накнаде **материјалне штете** под којом се подразумева новчана накнада чији укупан износ **није** унапред одређен, него су **одређени износи оброка** који се, по правилу, плаћају месечно унапред - њима се надокнађује материјална штета која ће настати у будућности (будућа штета).

Накнада штете у облику новчане ренте досуђује се само у законом предвиђеним случајевима и то:

- у случају смрти
- у случају телесне повреде или оштећења здравља, с тим што се, у зависности од околности конкретног случаја, може досудити доживотно или за одређено време.

Да би се поверилац накнаде штете у облику новчане ренте заштитио од евентуалне инсолвентности дужника такве накнаде, он има право да захтева посебно обезбеђење за исплату ренте, с тим што суд неће удовожити таквом захтеву ако према околностима случаја то не би било оправдано. Али ако дужник не пружи обезбеђење које суд одреди, поверилац има право да захтева да му се уместо ренте исплати једна укупна свота чија се висина одређује према висини ренте и вероватном трајању повериочевог живота, уз одбитак одговарајућих камата (**капитализирање или паушалирање ренте**).

ПРИМЕР: када је, рецимо, младић остао без руке, а он је био млади архитекта, и он каже «шта ће мени да ви мени сваког месеца плаћате разлику у примањима. Ја хоћу да се преквалификујем и да завршим неки факултет и да се бавим неким позивом који мени не захтева рад десне руке, јер не желим да читавог живота радим са том смањеном радном способношћу». Суд му даје капитализирану ренту, он њу користи да би могао да заврши други факултет и да се преквалификује и да обезбеди пуну радну способност на неком радном месту које не захтева употребу десне руке коју он нема. Али, пазите добро, **тај капитализирани износ више не може да се мења. Никад не може да се мења јер је у њему уграђен цео тај период који му предстоји.**

3) ДОСПЕЛОСТ ОБАВЕЗЕ НАКНАДЕ

Обавеза накнаде штете сматра се доспелом од **тренутка настанка штете**, тј. у тренутку кад је штета настала.

2. ОБИМ НАКНАДЕ МАТЕРИЈАЛНЕ ШТЕТЕ

Обим, по правилу, треба да докаже оштећени. Ту се отварају многа правна питања, и то:

a) **Тренутак према коме се утврђује висина штете** - ЗОО определио се за тренутак доношења пресуде - висина накнаде штете одређује се према ценама у време доношења судске одлуке, осим кад закон прописује што друго.

b) **Мерило за утврђивање висине штете** -
   - **Објективно мерило** - узима се у обзир објективна, општа или прометна вредност ствари. То је вредност коју ствар, исте врсте и квалитетта има за свакога.
   - **Субјективно мерило** - утврђује се вредност коју је ствар имала за оштећеног, тј. њена индивидуална вредност, која се назива субјективна вредност или интерес.
     Према ЗОО - интерес се може надокнадити само у случају кад је ствар уништена или оштећена кривичним делом учињеним са умишљајем. (Интерес се **не подудара** са афекционом вредношћу, која је неимовинска вредност).

c) **Потпуна накнада** - ЗОО полази од принципа потпуне накнаде штете - накнада у износу који је потребан да се оштећеникова материјална ситуација доведе у оно стање у коме би се налазила да није било штетне радње или пропуштања. То је тзв. принцип интегралне накнаде, где штетник мора да плати и штету која је настала и после факта њеног проузроковања, ако се узрочно може везати за штету.

ПРИМЕР: човек је отишао у иностранство да тамо ради. И сеоски младићи, пијани узму флашу и разбију му прозор. Када се реално погледа та штета није велика. Кад би се задржали на тој штети коју она представља у моменту проузроковања, то би била замена стакла. То би било 1.000 динара. Међутим, човек је у иностранству, пада киша, месецима вода пролази и пробија чак и темеље куће. Имали смо једну кућу у Гроцкој којој су и темељи «отишли» од тога. Мангупи су ушли, разбили прозоре, целе зиме је улазила вода, темељ је уништен. Они су платили огромну накнаду штете, а суд се позвао на прописе о интегралној накнади. Значи, они су били обавезни да плате и ону последичну штету која је настала после факта проузроковања, а која је узрочно везана за њихову радњу. Друга ситуација би била да је власник био ту, али да није хтео да поправи своју кућу да би од њих добио штету, он се не би понашао као добар домаћин, јер добар домаћин се труди да ту штету смањи, да доведе на нужну меру. Он овде није био ту, није могао да реагује, та штета је била огромна, и они су из чињенице да су примарно направили штету од 1.000 динара, платили на крају 100.000 динара.

Одступање - код уговорне одговорности - дужник одговара само за **предвидљиву штету**, осим у случају преваре или намерног неиспуњења обавеза, као и неиспуњења због крајње непажње (дугује и непредвидљиву штету).

d) **Снижење накнаде** - висина утврђене штете не одређује увек и висину накнаде, јер законодавац овлашћује суд да, ако постоје одређени разлози, накнаду штете може и да снизи. Разлози су:
   - Мањи степен штетникове кривице - постоји у неким правним системима. ЗОО прокламује принцип потпуне накнаде штете. Ипак, код уговорне одговорности дужник који је повредио обавезу обичном непажњом, дугује само предвидљиву штету.

- Слабо имовно стање одговорног лица - суд је овлашћен да смањи висину накнаде ако је одговорно лице слабог имовног стања те би га исплата потпуне накнаде довела у оскудицу. Међутим, то је допуштено само ако тако оштећени не би запао у оскудицу и једино ако је штета причињена обичном непажњом.
- Доброчинство штетника према оштећеном - мора се водити рачуна о брижљивости коју штетник показује у спостеним пословима. Ово правило је изражено и код уговора о бесплатној остави, код пословодства без налога, као и код одговорности поклонодавца и послугодавца.
- **Подељена одговорност –** овим изразом не означава се деоба одговорности, већ ситуација у којој се **подељено сносе последице** у вези са проузрокованом штетом између оштећеног и одговорног лица - када је оштећеник допринео да штета настане или да буде већа него што би иначе била – у оба случаја говори се о **кривици оштећеног** – и тада важи основно правило да се накнада штете у том случају сразмерно смањује. Ако се не може утврдити који део штете потиче од оштећеникове радње, ЗОО прописује да ће суд досудити накнаду водећи рачуна о околностима случаја.

НАКНАДА МАТЕРИЈАЛНЕ ШТЕТЕ У СЛУЧАЈУ СМРТИ, ТЕЛЕСНЕ ПОВРЕДЕ И ОШТЕЋЕЊА ЗДРАВЉА

3. НАКНАДА МАТЕРИЈАЛНЕ ШТЕТЕ У СЛУЧАЈУ СМРТИ, ТЕЛЕСНЕ ПОВРЕДЕ И ОШТЕЋЕЊА ЗДРАВЉА

1) НАКНАДА МАТЕРИЈАЛНЕ ШТЕТЕ У СЛУЧАЈУ СМРТИ

Под проузроковањем смрти подразумева се противправно лишење живота неког лица, с тим што је смрт природни догађај који постаје узрок штете.

ОБЛИЦИ ШТЕТЕ

У случају смрти надокнађују се ови облици штете:

a) **трошкови лечења и изгубљена зарада** (кад смрт није наступила одмах);
b) **уобичајени трошкови сахране** (црнина, надгробни споменик, послужење);
c) **штета због изгубљеног издржавања или помоћи** (припада свим лицима које је убијени издржавао или трајно помагао, као и оним лицима који су по закону имала право захтевати

издржавање - штета се надокнађује плаћањем **новчане ренте** - ово је привременог карактера, јер траје само за оно време за које би убијени вероватно живео, с тим што се гаси и када издржавано лице буде у стању да се само издржава). Ова накнада има обештећујући, а не алиментациони карактер - иде на ниво стварних давања која би погинули давао да је жив.

2) НАКНАДА МАТЕРИЈАЛНЕ ШТЕТЕ У СЛУЧАЈУ ТЕЛЕСНЕ ПОВРЕДЕ И ОШТЕЋЕЊА ЗДРАВЉА

Под телесном повредом и оштећењем здравља у смислу грађанског права подразумева се свако нарушавање телесног или психичког интегритета човека, које је имало за последицу неку штету. Телесна повреда и оштећење здравља могу бити узрок штете, што значи да се штетом сматра **последица повреде тела или оштећења** здравља, а не сама повреда или оштећење.

ОБЛИЦИ ШТЕТЕ

Код телесне повреде и оштећења здравља надокнађују се ови облици штете:

a) **трошкови лечења;**
b) **зарада изгубљена услед неспособности за рад за време лечења;**
c) **зарада изгубљена због потпуне или делимичне неспособности за рад**, **која је трајног карактера**, као и штета коју повређени трпи због тога што су његове потребе трајно повећане или су могућности његовог даљег развијања и напредовања уништене или смањене - све ово представља **будућу штету** која му се надокнађује у виду **новчане ренте**. Право на ову накнаду доспева оног момента када лице ту штету претрпи, тј. кад се одрази на његова примања (када је због смањене радне способности премештен на друго радно место са мањом зарадом - тада му се исплаћује та разлика у заради). Такође, ако оде у инвалидску пензију - доспева када почне да прима ту пензију - исплаћује се разлика у односу на зараду коју би примао.

3) ИЗМЕНА ДОСУЂЕНЕ НАКНАДЕ И НЕПРЕНОСИВОСТ ПРАВА

ИЗМЕНА ДОСУЂЕНЕ НАКНАДЕ

С обзиром да накнада штете у виду новчане ренте услед смрти блиског лица или услед повреде тела или оштећења здравља представља будућу штету, могућ је утицај промењених околности,

тако да суд може, на захтев оштећеника **за убудуће повећати** ренту (тужба за повећање ренте), а може је на захтев штетника **смањити или укинути** (тужба за престанак ренте), ако се знатније промене околности које је суд имао у виду приликом доношења своје одлуке.

НЕПРЕНОСИВОСТ ПРАВА

Право на накнаду штете у виду новчане ренте услед смрти блиског лица или услед повреде тела или оштећења здравља је **лично право повређеног**, тако да се не може пренети на другог, осим појединих доспелих потраживања која су утврђена писменим споразумом страна или правоснажном судском одлуком.

НАКНАДА МАТЕРИЈАЛНЕ ШТЕТЕ ЗБОГ ПОВРЕДЕ ЧАСТИ

4. НАКНАДА МАТЕРИЈАЛНЕ ШТЕТЕ У СЛУЧАЈУ ПОВРЕДЕ ЧАСТИ И ШИРЕЊА НЕИСТИНИТИХ НАВОДА

ПОВРЕДА ЧАСТИ

Ко другоме повреди част као и ко износи или преноси неистините наводе о прошлости, о знању, о способности другог лица, или о чему другоме, а зна или би морао знати да су неистинити, и тиме му проузрокује материјалну штету дужан је накнадити је.

Али, не одговара за проузроковану штету онај ко учини неистинито саопштење о другоме не знајући да је оно неистинито, ако је он или онај коме је саопштење учинио имао је у томе озбиљног интереса.

У случају повреде части неког лица, одн. умањења његовог угледа у друштву, оно може претрпети и материјалну штету (губитак зараде због губитка посла). ЗОО изричито предвиђа њену накнаду - за обавезу накнаде штете изазване повредом части довољан је сваки степен кривице штетникове.

ШИРЕЊЕ НЕИСТИНИТИХ НАВОДА

Код ширења неистинитих навода, да би настала ова одговорност неопходно је да је онај ко неистините наводе износи или проноси крив, тј. да зна или да је морао знати да су неистинити. Међутим, није одговран за штету онај ко учини неистинито саопштење о другоме, не знајући да је оно неистинито, али је он или онај коме је саопштење учињено имао о томе озбиљног интереса.

НАКНАДА НЕМАТЕРИЈАЛНЕ ШТЕТЕ

5. НАКНАДА НЕМАТЕРИЈАЛНЕ ШТЕТЕ

Њена накнада представља веома сложен проблем, јер се ради о повреди личних добара неког лица, а отклањање штетних последица је могуће само код малог броја нематеријалних штета.

1) НАТУРАЛНА РЕСТИТУЦИЈА

Натурална реституција могућа је само код неких нематеријалних штета – то је случај са повредом права личности, где суд може наредити да се, на трошак штетника, изврши објављивање пресуде, односно исправке, или наредити да штетник повуче изјаву којом је повреда учињена, или што друго чиме се може остварити сврха која се постиже накнадом (накнада трошкова козметичке операције насталих телесних озледа).

2) НОВЧАНА НАКНАДА

Највећи број нематеријалних штета не може се ни у ком смислу, отклонити натуралном реституцијом. У случају претрпљених физичких или душевних болова, као што је то нпр., душевни бол мајке за убијеним дететом, успостављање ранијег стања не може се остварити никаквим мерама које би се наложиле штетнику. У тим случајевима долази у обзир само новчана накнада

Случајеви у којима се даје новчана накада нематеријалне штете

Новчана накнада нематеријалне штете признаје се само у одређеним случајевима, који су законом **изричито предвиђени**. ЗОО предвиђа да ће суд досудити "правичну новчану накнаду":

- **за претрпљене физичке болове;**
- **за претрпљене душевне болове због умањења животне активности, наруженост, повреде угледа, части, слободе или права личности, смрти блиског лица;**
- **за страх.**

ОГРАНИЧЕЊЕ НАКНАДЕ НА ЗНАТНУ ШТЕТУ

За неимовинску штету је карактеристично и то што се накнађује **само ако је знатна**. ЗОО прописује да ће суд досудити правичну новчану накнаду за неимовинску штету "ако околности случаја, а нарочито јачина болова и страха и њихово трајање то оправдава". Сврха ове накнаде није обештећење, већ једна правична накнада којом ће се обезбедити да оштећени прибави неко добро и тако умањи патње које трпи. Зато се она не досуђује по принципу еквивалентности, него **по принципу правичности**, по слободној оцени суда.

а) За одређивање накнаде за физичке болове - узима се у обзир интензитет и трајање болова;

b) Одређивање накнаде за страх - према интензитету и трајању. Постоји **примарни страх** (на пример у тренутку судара) и **секундарни страх** (наступа након повређивања).
c) Накнада за душевни бол због умањења животне активности - овај вид штете се индивидуализира, досуђује се према степену умањења и према томе које активности лице неће моћи да обавља или ће отежано обављати (узимају се у обзир године, пол, уобичајене активности којима се лице бави.....није исто ако без ока остане старац од 80 година и младић од 18 година).
d) Накнада за душевни бол због смрти блиског лица - не индивидуализира се, не може се измерити колики је бол.

ЛИЦА КОЈА ИМАЈУ ПРАВО НА НОВЧАНУ НАКНАДУ У СЛУЧАЈУ СМРТИ ИЛИ ТЕШКОГ ИНВАЛИДИТЕТА

- За пртрпљене душевне болове **услед смрти блиског** лица право на новчану накнаду имају **брачни друг, родитељи и деца**, а могу и браћа и сестре, као и ванбрачни друг ако је између њих и умрлог постојала трајна заједница живота.
- За претрпљене душевне болове **услед тешког инвалидитета** неког лица право на новчану накнаду имају брачни друг, родитељи и деца, као и ванбрачни друг ако је постојала трајна заједница живота.

НАСЛЕЂИВАЊЕ И УСТУПАЊЕ НАКНАДЕ НЕМАТЕРИЈАЛНЕ ШТЕТЕ

Потраживање накнаде неимовинске штете је строго лично право, тако да, по правилу, **не прелази на наследнике** повериоца, **нити може бити предмет уступања, пребијања и принудног извршења**. Али, оно **губи лични карактер** ако је признато правоснажном одлуком или писменим споразумом, после чега се њиме може слободно располагати на било који начин. Писмени споразум може бити поравнање којим се признаје та накнада између оштећеног и штетника. Тим признањем ова накнада улази у имовину и њом се може слободно располагати и ***inter vivos и mortis causae***. Исто је и са правоснажном пресудом.

ОДГОВОРНОСТ ВИШЕ ЛИЦА ЗА ШТЕТУ

ОДГОВОРНОСТ ВИШЕ ЛИЦА ЗА ИСТУ ШТЕТУ

ШТЕТА КОЈУ ПРОУЗРОКУЈЕ ВИШЕ ЛИЦА

Често се догађа да више лица проузрокује исту штету. У проузроковању она могу учествовати непосредно (као непосредни извршиоци једне или више радњи) или посредно (као подстрекачи или помагачи), а могу је проузроковати радећи заједно или одвојено, тј. независно једни од других. У тим случајевимаради се о одговорности више лица за исту штету.

СОЛИДАРНА ОДГОВОРНОСТ ШТЕТНИКА

Правило је да за штету коју више лица проузрокује заједно, сви учесници одговарају **солидарно,** с тим што солидарно са њима

(непосредним извршиоцима) одговарају и подстрекач и помагач, као и онај који је помогао да се одговорна лица не открију.

Солидарно одговарају и лица која су штету проузроковала радећи независно једно од другог, ако се не могу утврдити њихови удели у проузрокованој штети, као и лица која су на неки начин међусобно повезана, ако је несумњиво да је неко од њих штету проузроковало, а не може се утврдити ко (на пример, један лопов уђе у стан, покраде га и остави отворена врата, па после њега уђе још тројица лопова).

РЕГРЕС ИСПЛАТИОЦА

Солидарни дужник који исплати више него што износи његов удео у штети може тражити од сваког од осталих дужника да му накнади оно што је платио за њега. Висину удела сваког дужника суд одређује према тежини његове кривице и тежини последица које су проистекле из његовог деловања, с тим што на сваког дужника пада једнак део, ако се удели дужника не могу утврдити, осим ако правичност захтева да се у конкретном случају другачије одлучи.

ОСТАЛИ ИЗВОРИ ОБЛИГАЦИЈА

СТИЦАЊЕ БЕЗ ОСНОВА (НЕОСНОВАНО ОБОГАЋЕЊЕ)

1.ПОЈАМ И СУБЈЕКТИ СТИЦАЊА БЕЗ ОСНОВА

ПОЈАМ

Стицање без основа настаје тако што део имовине једног лица пређе на било који начин у имовину неког другог лица, а да тај прелаз нема свој основ у неком правном послу или у закону. Пошто стицање користи значи увећање имовине, говори се и о неоснованом обогаћењу.

СУБЈЕКТИ

У облигационом односу учествују два лица: **стицалац** (обогаћено лице) је дужник, а лице чије је имовина умањена (**осиромашено лице**) је поверилац.

2.ОПШТИ УСЛОВИ И НАСТАНАК СТИЦАЊА БЕЗ ОСНОВА

Да би настао облигациони однос из стицања без основа - услови:

a) **Обогаћење стицаоца** - увећање имовине остварује се повећањем активе (стицањем стварних или облигационих права), или смањењем пасиве (неко исплати туђи дуг). Обогаћење постоји и у случају кад је спречено умањење имовине до којег је по редовном току ствари требало да дође (неко плати издржавање туђем детету).
b) **Осиромашење другог лица -** тај услов је испуњен кад обогаћење једног доведе до осиромашења другог, односно до умањења његове имовине (кад осиромашени изгуби неко своје право, исплати суму новца).
c) **Одсуство основа -** неоснованим се сматра оно обогаћење које се не заснива на правном правилу садржаном у закону, правном послу или одлуци суда, односно другог државног органа. До неоснованог обогаћења може доћи или кад уопште није постојао пуноважан основ, или **кад је постојао, али је касније отпао**, или кад се очекивани основ не оствари.

НАСТАНАК

Стицање без основа може настати на различите начине. Оно најчешће настаје услед радње самог осиромашеног лица. С тим што су могућа 3 таква случаја – исплата недугованог, исплата с обзиром на основ који се није остварио и исплата с обзиром на основ које је доцније отпао.

3.СЛУЧАЈЕВИ СТИЦАЊА БЕЗ ОСНОВА

a. РАДЊАМА САМОГ ОСИРОМАШЕНОГ

1) **Исплата недугованог -** кад неко изврши нешто што није требао да изврши - исплатилац има право да тужбом захтева повраћај плаћеног. За исплату недугованог потребна су 3 услова:
   a) да је плаћање извршено ради испуњења неке обавезе - ако је, према споразуму страна којих се тиче, требало да послужи подмирењу непостојећег (привидног) дуга;
   b) да је исплаћен непостојећи (привидни) дуг - не само дугови који уопште нису постојали, већ и дугови који су у тренутку исплате угашени (дугови из поништеног или раскинутог уговора);
   c) да је исплатилац **био у заблуди** - да је веровао да постоји дуг и да он плаћа свој дуг. **Ако није био у заблуди нема право на**

повраћај плаћеног, јер се претпоставља да свака добровољна исплата значи признање дуга или поклон.

2) **Исплата с обзиром на основ који се није остварио -** кад се исплата изврши с обзиром на основ чији се настанак очекује у будућности, па се то очекивање не оствари - исплаћено се може повратити тужбом, јер не постоји основ (исплата продајне цене пре коначног закључења уговора).
3) **Исплата с обзиром на основ који је касније отпао -** кад је у тренутку исплате основ постојао, али је касније нестао (после извршене исплате уговор се поништи или раскине). Исплатилац има право да тужбом захтева повраћај плаћеног.

b. ОБОГАЋЕЊЕ УСЛЕД РАДЊЕ ОБОГАЋЕНОГ

Обогаћење може настати и радњом самог обогаћеног на коју он није био овлашћен. Ради се, по правилу о недопуштеним радњама, којима извршилац не стиче никакво право, већ неосновано присваја извесне вредности из туђе имовине. Најважнији такав случај је неовлашћено коришћење или утрошак туђе ствари у своју корист. Осиромашено лице може захтевати накнаду штете, али има право и на накнаду користи коју је обогаћени имао од употребе ствари.

c. ОБОГАЋЕЊЕ УСЛЕД РАДЊЕ ТРЕЋЕГ ЛИЦА ИЛИ УСЛЕД НЕКОГ СПОЉЊЕГ ДОГАЂАЈА

Могуће је да неко употреби ствар једног лица у корист другог, а да нема услова за примену пословодства без налога - лице у чију корист је употребљена ствар дужно је да је врати, а ако то није могуће, да накнади њену вредност. Поред тога, могуће је и да неко помеша или споји покретне ствари различитих сопственика, или да до тога дође услед неког спољњег догађаја.

4. ДЕЈСТВО СТИЦАЊА БЕЗ ОСНОВА

Стицањем без основа настаје облигациони однос између стицаоца (дужника) и лица чија је имовина умањена (повериоца).
Стицалац је **обавезан да врати** осиромашеном оно што је стекао на његов рачун - обавеза враћања ствари или уступања потраживања.
Поред тога, стицалац је дужан да врати плодове које је убрао, као и да плати затезну камату. За ствар коју је отуђио или уништио, обавезан је да врати оно што је по том основу примио. Ако се природа онога што је стекао противи враћању, обавезан је да накнади његову вредност.

- **Обавеза савесног стицаоца** - повраћај користи коју има у тренутку истицања захтева за повраћај, повраћај плодова и затезне камате од дана подношења захтева. Има право на накнаду нужних и корисних трошкова, као и право да узме оно чиме је ствар побољшао.
- **Несавесни стицалац** - дужан да врати не само ону неосновано стечену корист коју поседује у тренутку истицања захтева, већ одговара и за користи којих више нема. Дугује плодове и затезну камату од дана стицања. Има право на накнаду нужних трошкова, док му накнада за корисне трошкове припада само до износа који представља увећање вредности у тренутку враћања.

ПОСЛОВОДСТВО БЕЗ НАЛОГА

ПОСЛОВОДСТВО БЕЗ НАЛОГА

1.ПОЈАМ И СУБЈЕКТИ

Под пословодством без налога се подразумева вршење туђих послова, правних или материјалних, без налога или овлашћења, али за рачун и ради заштите интереса онога чији су послови. Оно је, по правилу, **забрањено и представља деликт**, али – закон дозвољава одступања само у случају кад посао не трпи одлагање, у том смислу што предстоји штета или пропуштање очигледне користи.

У облигационом односу учествује лице које својевољно обавља посао за другога (**пословођа без налога** или названи вршилац туђег посла) и лице чије послове оно обавља (**господар посла**).

2.УСЛОВИ ПОСЛОВОДСТВА БЕЗ НАЛОГА

a) Посао мора бити **вршен или извршен** - правни (закључење неког уговора) или фактички (гашење пожара у стану). Посао се мора састојати из неке активне радње, јер само трпљење или уздржавање не доводи до пословодства без налога.

b) Посао **мора бити туђи** - ако га пословођа без налога предузима не за себе, већ за господара посла.

c) Посао мора бити **у интересу господара посла** - да од предузетог посла он има користи.

Корисност може бити двојака:

- некад пословођа **отклања опасност штете** која прети имовинским или личним добрима другога - **нужно**

пословодство без налога, код којег се не тражи да је постигнут жељени циљ, односно да је спасавање успело.

- Међутим, својом радњом пословођа може да постигне и **стварну корист за господара** посла, да увећа његову имовину (наплати његово потраживање које би иначе застарело) - **корисно пословодство без налога**, код којег се тражи да се предузетим послом постигне одређена корист за господара посла.

d) Посао мора бити вршен **без налога или овлашћења**.

e) **Намера пословође без налога да захтева накнаду** - треба да има намеру да тражи накнаду трошкова и награду за обављање туђег посла, која се претпоставља.

3. ДЕЈСТВО ПОСЛОВОДСТВА БЕЗ НАЛОГА

Ствара **двостран облигациони однос** у којем и за пословођу без налога и за господара посла **настају обавезе**, које су сличне обавезама које један према другоме имају налогодавац и налогопримац.

1) ОБАВЕЗЕ ПОСЛОВОЂЕ БЕЗ НАЛОГА

a) Обавештење господара посла - о свом послу што је могуће пре и да настави започети посао док овај не преузме бригу о њему.

b) Уредно и савесно вођење започетог посла - руководећи се стварним и вероватним намерама и потребама господара посла - дужан да поступа са пажњом доброг првредника, односно доброг домаћина.

c) Полагање рачуна - дужан да по свршеном послу положи рачун и уступи господару посла све што је прибавио вршећи његов посао.

d) Накнада штете - коју му је проузроковао вршећи његов посао, према општим правилима о одговорности (али суд може да смањи његову одговорност или да га сасвим ослободи одговорности за непажњу).

2) ОБАВЕЗЕ ГОСПОДАРА ПОСЛА

a) Ослобођење пословође без налога од обавеза - свих оних које је због посла узео на себе, као и да преузме све обавезе које је закључио у његово име.

b) Накнада за издатке и претрпљену штету - све нужне и корисне издатке, као и штету коју је овај претрпео, чак и ако очекивани резултат није постигнут.

c) Примерена накнада за труд - ако је отклонио штету од господара посла или му је прибавио корист која одговара у свему његовим намерама и потребама.

4.ВРШЕЊЕ ТУЂИХ ПОСЛОВА ПРОТИВ ЗАБРАНЕ

Кад се неко прихвати туђег посла **и поред забране лица чији је посао**, за коју је знао или је морао знати - то је противправно и лице одговара за штету коју је проузроковао мешањем у туђе послове, чак и ако је до ње дошло без његове кривице.

Међутим, кад је забрана вршења послова противна закону или моралу, а нарочито кад је неко забранио да други испуни неку његову законску обавезу која не трпи одлагање, важе општа правила о пословодству без налога (дати другоме издржавање).

5.НЕПРАВО ПОСЛОВОДСТВО

Кад неко врши туђи посао **у намери да за себе задржи** постигнуте користи, иако зна да је посао туђ - пословођа се сматра као пословођа без налога, тако да је дужан да на захтев онога чији је посао положи рачун и преда му све постигнуте користи. И **ово је противправна радња** - онај чији је посао може захтевати враћање ствари у пређашње стање, као и накнаду штете, под условом да је пословођа знао или је морао знати да је посао туђ.

ЈЕДНОСТРАНЕ ИЗЈАВЕ ВОЉЕ

ЈЕДНОСТРАНЕ ИЗЈАВЕ ВОЉА

Неке једностране изјаве воље могу бити извор облигација, под условом да се њима обавезује сам изјавилац. ЗОО је прихваћено уже схватање које то једностране изјаве воље представљају извор облигација и то су – јавно обећање награде и издавање хартија од вредности.

1.ЈАВНО ОБЕЋАЊЕ НАГРАДЕ

1) ПОЈАМ И УСЛОВИ

ПОЈАМ

Постоји кад неко, јавним огласом, обећа неодређеном броју лица да ће дати награду ономе ко буде извршио одређену радњу, односно постигао неки успех, или се нашао у одређеној ситуацији.
Јавно обећање ствара обавезу само за оног ко обећава, тако да нико није обавезан да изврши захтевану радњу. Онај ко изврши радњу стиче право на награду, без обзира да ли је знао или није за обећану награду када је вршио радњу, па чак и ако је награда обећана пошто је радња извршена.

УСЛОВИ
Да би из јавног обећања награде настала облигација - услови:

a) **Обећање награде** - да неко физичко или правно лице обећа награду за извршење одређене радње.
b) **Обећање учињено јавним огласом** - штампа, радио, тв или огласна табла.
c) **Обећање упућено неодређеном броју лица** - круг може бити ужи (само студенти) или шири (сви грађани).
d) **Обећањем треба да буде одређена радња коју треба извршити, успех који треба постићи или ситуација у којој се треба наћи** - увек мора бити могућа и допуштена.
e) **Одређена награда** - најчешће у новцу, али и давање неке друге ствари, почасне медаље или дипломе.

2) ОПОЗИВАЊЕ И ДЕЈСТВО ЈАВНОГ ОБЕЋАЊА НАГРАДЕ

ОПОЗИВАЊЕ
Опозив је могућ **све до извршења радње** за коју је награда обећана, с тим што се остварује на исти начин на који је обаћање дато или личним саопштењем појединим лицима. Међутим, лице које је извршило радњу, а није знало нити је морало знати за опозив, има право на обећану награду, а оно које је учинило потребне издатке ради извршења радње, има право на њихову надокнаду, изузев ако обећавалац докаже да су они учињени узалуд.

Обећање се не може опозвати ако је огласом одређен рок за извршење радње, односно за обавештење о постигнутим резултатима или остварењу одређене ситуације.

ДЕЈСТВО
Право на награду стиче оно лице које прво изврши радњу за коју је награда обећана - више лица истовремено - сваком припада једнак део награде, уколико правичност не захтева другачију поделу.

Обавеза обећаваоца **престаје** ако му нико не саопшти, у року одређеном у огласу, да је извршио радњу, или постигао успех, или

уопште испунио услове постављене у јавном огласу, а ако рок није одређен, истеком **1 године** од огласа.

2. ХАРТИЈЕ ОД ВРЕДНОСТИ

1) ПОЈАМ И БИТНИ САСТОЈЦИ

ПОЈАМ

Хартија од вредности је писмена исправа којом се њен издавалац обавезује да испуни обавезу уписану у тој исправи њеном законитом имаоцу. ЗОО се определио за емисиону теорију - обавеза из хартије од вредности настаје у тренутку када издавалац хартију од вредности преда њеном кориснику.

БИТНИ САСТОЈЦИ

То су строго формалне исправе које морају имати одређене битне састојке (хов која их не садржи је неважећа):

a) Означење **врсте** хартије од вредности;
b) Фирму, односно **назив и седиште**, односно **име и пребивалиште издаваоца хартије**;
c) Фирму, односно **назив или име лица** на које, односно **по чијој наредби хартија гласи, или означење да гласи на доносиоца**;
d) Тачно **означену обавезу издаваоца** која произилази из хартије;
e) **Место и датум** издавања хартије;
f) **Потпис** издаваоца хартије.

2) ВРСТЕ И ОСТВАРИВАЊЕ ПРАВА ИЗ ХАРТИЈЕ

ВРСТЕ

a) Хартије на доносиоца
b) Хартије на име
c) Хартије по наредби

ОСТВАРИВАЊЕ ПРАВА

Потраживање из хартије везано је за саму хартију, тако да се може остварити само ако се поседује хартија, с тим што припада законитом имаоцу хартије. Код хартија на доносиоца, законитим имаоцем се сматра њен доносилац, а код хартија на има и по

наредби - лице на које хартија од вредности гласи, односно лице на које је она уредно пренета.

3) ПРЕНОС ХАРТИЈЕ ОД ВРЕДНОСТИ

- **ХОВ на доносиоца** - право из хартије се преноси њеном предајом,
- **ХОВ на име** - цесијом (али посебним законом може бити одређено да може и индосаментом),
- **ХОВ по наредби** - индосаментом.

4) ЛЕГИТИМАЦИОНИ ПАПИРИ И ЛЕГИТИМАЦИОНИ ЗНАЦИ

ЛЕГИТИМАЦИОНИ ПАПИРИ
Писмене исправе које **служе за легитимисање поверилаца** којима дужник - издавалац, дугује одређену чинидбу. Могу бити на име одређеног лица (месечна карта за превоз) или да поверилац није одређен (разне улазнице, возне карте).

Сходна примена одговарајућих одредаба о хартијама од вредности.

ЛЕГИТИМАЦИОНИ ЗНАЦИ
Не представљају писмене исправе, нити садрже нешто одређено о обавези издаваоца, али и они служе да покажу ко је поверилац у облигационом односу приликом чијег настанка су издати (гардаробни знаци).

ДЕЈСТВА ОБЛИГАЦИЈА

ПОВЕРИОЧЕВА ПРАВА И ДУЖНИКОВЕ ОБАВЕЗЕ

Дејство облигационог односа **испољава се у правима и обавезама** лица која у њему учествују.

Поверилац је овлашћен да од дужника захтева испуњење обавезе, а **дужник** је дужан да у извршавању своје обавезе поступа са потребном пажњом (доброг привредника, домаћина, стручњака), као и да је испуни савесно и у свему како она гласи. Уколико дужник добровољно не испуни оно што дугује, поверилац га на то може принудити помоћу суда, с тим што дужника у том случају могу погодити различите правне последице.

А. ПРАВО НА НАКНАДУ ШТЕТЕ

1. ОПШТА ПРАВИЛА О ПРАВУ НА НАКНАДУ ШТЕТЕ

1) НАКНАДА ШТЕТЕ ЗБОГ НЕИСПУЊЕЊА ИЛИ ЗАДОЦЊЕЊА

ОДГОВОРНОСТ ДУЖНИКА ЗБОГ КРШЕЊА ОБАВЕЗЕ

Дужник који добровољно не испуни обавезу или задоцни са њеним испуњењем, дужан је да изврши не само оно што је првобитно дуговао, већ и да накнади штету коју је проузроковао повериоцу повредом своје обавезе. Он **није само дужан већ и одговоран** повериоцу с тим што то може бити како :

- одговорност због неиспуњења (кад не испуни обавезу), тако и
- одговорност због рђавог испуњења (не испуни обавезу у право време, на правом месту и на прави начин).

За неиспуњење или задоцњење претпоставља се да је дужник крив, али претпоставка кривице односи се само на обичну непажњу, док се кривица за грубу непажњу и намеру мора доказати.

ОСЛОБОЂЕЊЕ ДУЖНИКА ОД ОБАВЕЗЕ

За дужника који не испуни своју обавезу или задоцни са њеним испуњењем претпоставља се да је крив, с тим што претпоставке кривице односи само на обичну непажњу, док се кривица у облику грубе непажње и намере мора доказати. Дужник се може ослободити одговорности за штету само "ако докаже да није могао испунити своју обавезу, односно да је закаснио са испуњењем због околности насталих после закључења уговора које није могао спречити, отклонити или избећи".

2) УГОВОРНО ПРОШИРЕЊЕ, ОГРАНИЧЕЊЕ И ИСКЉУЧЕЊЕ ОДГОВОРНОСТИ

Одредбе којима се регулише одговорност за штету због кршења уговорне обавезе, по правилу, имају диспозитиван карактер.
Обзиром на то, уговорне стране могу своју одговорност за штету због кршења уговорне обавезе унапред уговором да:

a) **Прошире** - и на случај за који дужник иначе не одговара, осим ако би то било у супротности са начелом савесности и поштења.
b) **Искључе -** ова могућност се законом ограничава због заштите интереса слабије уговорне стране. ЗОО - одговорност дужника за намеру или крајњу непажњу не може се уговором унапред искључити.
c) **Ограниче -** најчешће се остварује одређивањем највишег износа накнаде који ће се дуговати - одредба је пуноважна

само ако тако одређени износ није у очигледној несразмери са штетом, и ако за одређени случај није што друго законом предвиђено. Али, без обзира на ограничење, поверилац има право на потпуну накнаду ако је немогућност испуњења обавезе проузрокована намерно или крајњом непажњом дужника.

3) ОБИМ НАКНАДЕ И КРИВИЦА ПОВЕРИОЦА

Одговорност дужника због кршења преузете обавезе ограничена је само на тзв. **предвидљиву штету**. Међутим, у случају преваре или намерног неиспуњења обавезе, као и због крајње непажње, поверилац има право захтевати од дужника накнаду целокупне штете која је настала због повреде уговора, без обзира на то што дужник није знао за посебне околности због којих је она настала.

Ако за насталу штету или отежан дужников положај има кривице и до повериоца или лица за која он одговара, накнада коју дугује дужник смањује се сразмерно.

УГОВОРНА КАЗНА

2. УГОВОРНА КАЗНА

1) ПОЈАМ, НАСТАНАК, КАРАКТЕР И ЗНАЧАЈ

ПОЈАМ

Уговорна казна је **одређена новчана сума или нека друга материјална корист** коју дужник обећава да ће платити, односно прибавити повериоцу уколико своју обавезу уопште не испуни или је испуни са закашњењем.

НАСТАНАК

Споразум о уговорној казни **закључује се као клаузула** уговора из којег је настала обавеза чије се испуњење обезбеђује или у виду посебног уговора.

Уговорне стране могу одредити висину казне по свом нахођењу, у једном укупном износу, у проценту, или за сваки дан задоцњења, или на који други начин.

Форма уговорне казне - као и уговор из кога је настала обавеза.

Не може се уговарати за новчане обавезе, јер су оне обезбеђене правом на затезну камату.

КАРАКТЕР

Уговорна казна је **споредна обавеза** - дели правну судбину обавезе на чије се обезбеђење она односи.

ЗНАЧАЈ

Спада у **лична средства обезбеђења**, јер уговарањем уговорне казне поверилац не стиче никакво стварно право на ствари дужника или неког трећег, већ само **облигационо право** (потраживање) према дужнику.

2) ВРСТЕ И ДЕЈСТВО УГОВОРНЕ КАЗНЕ

ВРСТЕ

Уговорна казна се може појавити као :

a) Уговорна казна **због неиспуњења**;
b) Уговорна казна **због задоцњења** са испуњењем обавезе (у случају сумње, претпоставља се ова).

ДЕЈСТВО

- Кад је уговорена **за случај неиспуњења обавезе**, поверилац може захтевати или испуњење обавезе или уговорну казну (**тзв. алтернативна уговорна казна**). Ако оптира за једно значи да се одрекао другог.
- Кад је уговорена **за случај задоцњења** са испуњењем, поверилац има право да захтева и испуњење обавезе и уговорну казну (**тзв. кумулативна уговорна казна**) - служи као покриће за штету коју је поверилац претрпео услед дужникове доцње са испуњењем обавезе.

3) УГОВОРНА КАЗНА И НАКНАДА ШТЕТЕ

Казна није условљена штетом – уговорну казну, као посебно право, поверилац може да захтева и кад њен износ премаши висину штете коју је претрпео, па чак и кад није претрпео никакву штету - поверилац **не мора да докаже да штета стварно постоји**, јер право на уговорну казну није условљено штетом. Довољна је кривица дужникова која се претпоставља. Уговорна казна је једна паушална накнада штете - поверилац не мора да доказује да има штете и колика је.

Уговарањем уговорне казне поверилац не губи право на накнаду штете као законско право. Ако је штета коју је поверилац претрпео већа од износа уговорне казне, он има право да захтева разлику до потпуне накнаде штете. Али, не могу да се кумулирају, јер би дошло до обогаћења, већ се може тражити само разлика до пуне штете.

4) СМАЊЕЊЕ ИЗНОСА УГОВОРНЕ КАЗНЕ

Суд ће на захтев дужника смањити износ уговорне казне ако нађе да је она несразмерно висока с обзиром на вредност и значај предмета обавезе.

ЗАТЕЗНА КАМАТА

3. ЗАТЕЗНА КАМАТА

Дужник који задоцни са испуњењем новчане обавезе дугује, поред главнице, и затезну камату по стопи утврђеној законом - одредба је принудног карактера - уговорне стране **не могу изменити њен износ, нити се унапред одрећи права** на затезну камату.

Поверилац има право на затезну камату **без обзира на то да ли је претрпео какву штету** због дужникове доцње. Али ако је она већа од износа који би добио на име затезне камате, има право да захтева разлику до потпуне накнаде штете - мора да докаже висину штете.

КАМАТА НА КАМАТУ (анатоцизам)

На доспелу, а неисплаћену уговорну или затезну камату, као и на друга повремена новчана давања не тече затезна камата, осим кад је законом одређено. Ипак, на износ неисплаћене камате може се захтевати затезна камата од дана кад је суду поднет захтев за њену исплату, док на повремена доспела новчана давања тече затезна камата од дана кад је суду поднет захтев за њихову исплату.

ПОБИЈАЊЕ ДУЖНИКОВИХ ПРАВНИХ РАДЊИ – паулијанска тужба

B. ПОБИЈАЊЕ ДУЖНИКОВИХ ПРАВНИХ РАДЊИ

ПОЈАМ

Ради се о побијању правних радњи несавесног дужника који на раличите начине **умањује своју имовину како би онемогућио повериоца да се наплати**. Може се вршити тужбом (Паулијанска тужба), али и приговором.

Право на побијање **има сваки поверилац** (као и цесионар и наследник повериоца) **чије је потраживање доспело за исплату**, без обзира када је оно настало - доспелост потраживања је општи услов побијања. У спору за побијање поверилац је **побијач**.

Лица против којих се врши побијање су у односу на повериоца трећа лица - сауговарачи дужникови (као и њихови наследници) са којим је или у чију корист је предузета правна радња која се побија. Ова лица у спору се називају **противници побијања**.

ПРАВНЕ РАДЊЕ КОЈЕ СЕ МОГУ ПОБИЈАТИ

Побијање је могуће само ако дужник предузме неку правну радњу којом се његова имовина умањује, односно која је предузета на штету повериоца.

Правна радња обухвата не само правне послове (пренос права својине уговором о продаји), већ **и пропуштања** због којих је дужник изгубио какво материјално право или којим је за њега настала каква материјална обавеза (неистицање приговора застарелости, непрекидање застарелости).

УСЛОВИ

a) **Оштећење повериоца** - мора да докаже да је заиста оштећен правном радњом коју је дужник предузео (услед њеног извршења нема довољно средстава за испуњење повериочевог потраживања).

b) **Дужникова кривица за оштећење** - треба да је крив што је предузетом радњом онемогућио повериоца да се наплати. Теретна располагања се могу побијати **само ако је дужник у време располагања знао или могао знати** да наноси штету својим повериоцима - његова кривица се **не претпоставља**, већ је поверилац мора доказати.

   Код бесплатних располагања сматра се да је дужник знао да предузетом радњом наноси штету повериоцима.

c) **Кривица трећег лица** - и треће лице треба да је криво - да му је познато или да му је могло бити познато да дужник учињеним располагањем наноси штету повериоцу. Само уколико треће лице спада у круг тзв. **сумњиве породице** (дужников супруг, или сродник по крви у правој линији, или у побочној линији до четвртог степена, или по тазбини до истог степена), претпоставља се да му је било познато да дужник предузетим располагањем наноси штету повериоцу.

   За побијање бесплатних располагања не захтева се кривица трећег лица.

ДЕЈСТВО ПОБИЈАЊА

Сврха је да се радња дужника **учини без дејства** само према повериоцу и **само колико је потребно за испуњење његових потраживања**, док у свему осталом правна радња остаје и даље у

важности. Поверилац нема право да поништи те послове**. У парници тужени је прибавилац (треће лице), а не дужник** - јер према њему уговор треба да буде без дејства за одређени износ и да се то врати у имовину дужника.

РОК ЗА ПОДИЗАЊЕ ТУЖБЕ
У року од **1 године** за побијање теретних располагања, а доброчиних ***3 године*** - од дана када је предузета правна радња која се побија, односно од дана када је требало предузети пропуштену радњу.

ПРАВО ЗАДРЖАВАЊА – обезбеђење повериочевог потраживања

С. ПРАВО ЗАДРЖАВАЊА

ПОЈАМ И УСЛОВИ ЗАДРЖАВАЊА
Под правом задржавања подразумева се право повериоца у чијим се рукама налази нека дужникова ствар да је задржи све док његово потраживање не буде исплаћено. Једини услов за вршење тог прва је да је **повериочево потраживање доспело за наплату.** Али и поверилац чије потраживање није доспело на наплату има право задржавања, у случају када је дужник постао неспособан за плаћање.

ИЗУЗЕЦИ
Поверилац **нема право** задржавања кад дужник захтева да му се врати ствар која је изашла из његове државине против његове воље, или кад дужник захтева да му се врати ствар која је предата повериоцу на чување или на послугу. Он не може задржати ни пуномоћје добијено од дужника, као ни друге дужникове исправе, легитимације, преписку и остале сличне ствари, као ни друге ствари које се не могу изложити продаји.

ОБАВЕЗА ВРАЋАЊА СТВАРИ ПРЕ ИСПУЊЕЊА ОБАВЕЗЕ
Поверилац је дужан вратити ствар дужнику ако му овај пружи одговарајуће обезбеђење његовог потраживања.

ДЕЈСТВО ПРАВА ЗАДРЖАВАЊА
Поверилац који држи дужникову ствар по основу права задржавања има право да се наплати из њене вредности на исти начин као

заложни поверилац, али је дужан пре него што приступи остварењу наплате да о својој намери благовремено обавести дужника.

РАЗЛИКЕ У ОДНОСУ НА ЗАЛОЖНО ПРАВО

- Залогопримац има право следовања, а ретинент не;
- Ретинент мора имати ствар у својој држави, а залогопримац не мора;
- Право ретенције - само ако је потраживање доспело, док уговорно заложно право може настати и кад није доспело;
- Право ретенције настаје на основу закона, а заложно право најчешће на основу уговора.

ПОВЕРИОЧЕВА ПРАВА У НЕКИМ ПОСЕБНИМ СЛУЧАЈЕВИМА

КАДА СЕ ОБАВЕЗА САСТОЈИ У ДАВАЊУ СТВАРИ ОДРЕЂЕНИХ ПО РОДУ

Ако са испуњењем такве обавезе дужник падне у доцњу, поверилац може по свом избору, пошто претходно обавести дужника, набавити ствар остог рода и захтевати од дужника накнаду цене и накнаду штете, или захтевати вредност дуговане ствари и накнаду штете.

КАДА СЕ ОБАВЕЗА САСТОЈИ У ЧИЊЕЊУ

Ако са испуњењем такве обавезе дужник падне у доцњу, поверилац може, након што обаести дужника, сам о трошку дужника урадити оно што је дужник био у убавези да уради, а од дужника захтевати накнаду штете због задоцњења, као и накнаду друге штете коју би имао због оваквог начина испуњења.

СУДСКИ ПЕНАЛИ

Они служе да се обезбеди ваљано испуњење обавезе од стране дужника. Када дужник не изврши у року неку своју неновчану обавезу **утврђену правноснажном одлуком**, суд може, на тражење повериоца, одредити дужнику накнадни примерени рок и изрећи да ће дужник, ако не изврши своју обавезу у том року, бити дужан да исплати повериоцу извесну своту новца за сваки дан задоцњења, или за коју другу јединицу времена, почев од истека тог рока.

ПРЕСТАНАК ОБАВЕЗЕ

ПРЕСТАНАК ОБЛИГАЦИЈА

ИСПУЊЕЊЕ

Подразумева **извршење дуговане чинидбе** - њиме се потпуно задовољава интерес повериоца који је био циљ облигационог односа, а дужник се ослобађа обавезе.

А. ОПШТА ПРАВИЛА О ИСПУЊЕЊУ

1.СУБЈЕКТИ ИСПУЊЕЊА

ЛИЦЕ КОЈЕ ВРШИ ИСПЛАТУ

Исплатилац – то је, по правилу, дужник, јер је он дужан и овлашћен да испуни своју обавезу. Он треба да буде потпуно пословно способан, али и пословно неспособни дужник може правоваљано испунити обавезу ако је постојање обавезе несумњиво и ако је доспео рок за њено испуњење, с тим што се може оспоравати испуњење застарелог дуга или дуга који потиче из игре или опкладе које изврши такав дужник.

Осим дужника, обавезу **може испунити и треће лице** - обично по налогу дужника, с тим што без знања и воље дужника обавезу могу испунити лица која имају правни интерес да обавеза буде испуњена (јемац, власник ствари дате у залогу). Поверилац је дужан да прими испуњење од наведених лица, чак и кад се дужник томе противи, јер у супротном пада у повериочку доцњу. Али, ако му је дужник понудио да сам испуни одмах своју обавезу, поверилац не може примити испуњење од трећег лица.

ЛИЦЕ КОМЕ СЕ ВРШИ ИСПЛАТА

По правилу то је поверилац, који је пословно способан - а и ако није, испуњење ослобађа дужника ако је корисно за повериоца или ако се предмет испуњења још налази код њега. Пословно неспособан поверилац може одобрити, пошто постане пословно способан, испуњење које је примио у време своје пословне неспособности.
Испуњење може бити извршено и лицу одређеном законом, судском одлуком, уговором између повериоца и дужника или од стране самог повериоца. Испуњење је пуноважно и кад је извршено трећем лицу, ако га је поверилац накнадно одобрио, или ако се њиме користио.

ИСПЛАТА СА СУБРОГАЦИЈОМ

Постоји у случају кад **треће лице исплати дужников дуг и ступи на место повериоца**. Дуг се гаси према ранијем повериоцу, тако да дужник дугује испуниоцу оно што је дотле дуговао повериоцу. Постоје:

a) **Вољна суброгација** - настаје како на основу уговора који испунилац, пре или приликом испуњења, закључи са повериоцем, тако и на основу уговора који испунилац пре испуњења закључи са дужником - у сваком случају она настаје у часу испуњења.
b) **Законска суброгација** - по сили закона у часу испуњења на испуниоца прелази повериочево потраживање са свим споредним правима - прописана је у корист лица које има неки правни интерес да обавеза буде испуњена (јемац?).

2.ПРЕДМЕТ ИСПУЊЕЊА

САДРЖИНА ОБАВЕЗЕ И НАЧИН ИСПЛАТЕ

Предмет исплате (уместо речи ,,**испуњење**'' правници користе реч ,,исплата'') може бити само она радња коју дужник дугује. Мимо дуговане чинидбе поверилац не може захтевати ниједну другу, нити дужник може испунити, осим ако је реч о факултативној.

Поверилац није дужан да прими делимично испуњење, осим ако природа обавезе другачије налаже, а дужан је да прими делимично испуњење новчане обавезе, осим ако има посебан интерес да га одбије. Ако су ствари одређене само по роду, дужник је дужан дати ствари средње каквоће.

ЗАМЕНА ИСПУЊЕЊА

Постоји у случају кад поверилац у споразуму са дужником прими нешто друго уместо онога што му се дугује. То је, иначе, сурогат исплате, јер доводи до престанка обавезе. За материјалне и правне недостатке ствари дате уместо онога што је дуговао, дужник одговара исто као продавац, с тим што поверилац може, уместо захтева по основу одговорности за правне и физичке недостатке ствари, захтевати од дужника, али не више и од јемца, испуњење првобитног потраживања и накнаду штете.

ПРЕДАЈА РАДИ ПРОДАЈЕ

Постоји кад дужник преда повериоцу неку ствар или које друго право да их прода и да из добијеног износа наплати своје потраживање, а да му остатак преда. Поверилац овде добија улогу дужниковог пуномоћника, тако да сама предаја ради продаје не доводи до престанка обавезе, већ **обавеза престаје тек кад**

поверилац прода ствар или које друго право **и наплати се** из постигнутог износа.

3.УРАЧУНАВАЊЕ ИСПУЊЕЊА

ПОЈАМ

Кад између истих лица постоји више истородних обавеза, па оно што дужник испуни није довољно да би се могле намирити све, онда се, ако о томе не постоји споразум повериоца и дужника, урачунавање врши оним редом који одреди дужник најкасније приликом испуњења.

РЕДОСЛЕД УРАЧУНАВАЊА

За редослед урачунавања, меродаван је, најпре, споразум повериоца и дужника, а кад нема споразума, урачунавање се врши оним редом који одреди дужник најкасније приликом испуњења.

Кад нема дужникове изјаве о урачунавању, обавезе се намирују редом како је која доспела за испуњење.

Ако је више обавеза истовремено доспело, прво се намирују оне које су најмање обезбеђене, а кад су све подједнако обезбеђене, прво се намирују оне које су дужнику на највећем терету.

Ако су у свему напред реченом обавезе једнаке, намирују се редом како су настале, а ако су истовремено настале, оно што је дато на име испуњења распоређује се на све обавезе сразмерно њиховим износима.

4.ВРЕМЕ И МЕСТО ИСПУЊЕЊА

ВРЕМЕ ИСПУЊЕЊА

Време испуњења је време доспелости обавезе, односно тренутак од којег поверилац може захтевати њено испуњење.

Оно може бити одређено **уговором, законом или једностраном изјавом воље једне стране**.

Поред тога, рок испуњења може се одредити с обзиром на сврху посла, природу обавезе и остале околности.

Ако рок испуњења није одређен, а сврха посла, природа обавезе и остале околности не захтевају известан рок за испуњење поверилац може захтевати одмах испуњење обавезе, а дужник са своје стране може захтевати од повериоца да одмах прими испуњење.

ИСПУЊЕЊЕ ПРЕ РОКА

Кад је рок одређен, пре његовог истека, ни дужник не може испунити обавезу, ни поверилац не може захтевати њено испуњење - изузеци:

- Ако је рок уговорен искључиво у интересу дужника, он има право да испуни обавезу и пре рока, под условом да о својој намери обавести повериоца и да пази да то не буде у невреме, с тим што поверилац може примити исплату пре рока и у осталим случајевима и задржати право на накнаду штете, ако о томе без одлагања обавести дужника.
- Поверилац има право да захтева испуњење пре рока ако му дужник није дао обећано обезбеђење, као и кад је рок уговорен искључиво у његовом интересу.

  Кад је одређивање времена испуњења остављено на вољу повериоца или дужника, друга страна може, ако овлашћеник не одреди рок ни после опомене, захтевати од суда да одреди примерен рок за испуњење.

МЕСТО ИСПУЊЕЊА

Као место у којем дуговану радњу треба предузети, **одређује се правним послом или законом**. Може се одредити и по сврси посла, природи обавезе и осталим околностима.

Али ако место испуњења није одређено ни одредиво, испуњење се врши у месту у коме је **дужник** у време настанка обавезе имао своје седиште, односно пребивалиште (боравиште).

Али, ако је дужник правног лица које има више јединица у разним местима, као место испуњења сматра се седиште јединице која треба да изврши радње неопходне за испуњење обавезе, ако је повериоцу та околност при закључењу уговора била позната или морала бити позната.

Код новчаних обавеза - одступа се од правила - испуњавају се у месту у коме **поверилац** има седиште односно пребивалиште (боравиште).

ДОЦЊА ДУЖНИКА; ДОЦЊА ПОВЕРИОЦА

В. ДОЦЊА

Учесници облигационог односа долазе у доцњу **кад радњу која се од њих очекује не предузму благовремено**. Две врсте доцње:

1. **ДОЦЊА ДУЖНИКА -** он долази у доцњу кад своју обавезу благовремено не испуни, нити понуди њено испуњење. Два услова:
   a) **Доспелост обавезе** – дужник долази у доцњу само ако је његова обавеза доспела, одн. ако поверилац од дужника може да захтева њено испуњење.
   b) **Опомена** (условно) - позив повериоца дужнику да обавезу испуни - усмено, писмено, преко суда или изван суда. **Опомена је услов доцње само кад време испуњења обавезе није одређено** - ако јесте, опомена није потребна, јер у том случају дужник долази у доцњу чим то време истекне. Ипак, опомена није потребна у извесним случајевима:
      - кад се дужник одрекао права да буде опоменут;
      - кад се дужник скрива од повериоца;
      - кад дужник недвосмислено изјави да неће испунити обавезу.

КРИВИЦА ДУЖНИКОВА

Кривица се иначе не захтева као услов дужникове доцње (тзв. објективна доцња) - претпоставља се да је дужник у доцњи чим закасни са извршењем обавезе (претпоставка кривице) и да би се ослободио последица доцње мора да докаже да није крив.

ПОСЛЕДИЦЕ ДОЦЊЕ ДУЖНИКА

a) Последице **нескривљене** доцње**:**
   - обавеза плаћања затезне камате - уговорна камата се плаћа за коришћење новца (јер је и новац ствар) и то до момента доцње. Од тог момента наступа затезна камата као накнада штете због повреде уговорне обавезе;
   - право повериоца да одустане од уговора.

b) Последице **скривљене** доцње**:**
   - обавеза накнаде штете, које се може ослободити ако докаже да обавезу није испунио на време због околности насталих после закључења уговора које није могао спречити, отклонити или избећи;
   - одговорност за случајну немогућност испуњења обавезе (тзв. мешовити случај), с тим што се дужник ослобађа одговорности за штету ако докаже да би ствар која је предмет обавезе пропала и да је своју обавезу на време испунио.

ПРЕСТАНАК ДОЦЊЕ ДУЖНИКА

Стање доцње, односно њене последице, под одређеним условима могу престати, али само за будућност. Најважнији узроци:

- понуда испуњења обавезе
- гашење обавезе
- стицање права на приговор неиспуњеног уговора (када дужник каже: нисам ја у доцњи јер си ти био обавезан да истовремено извршиш своју обавезу).

2. **ДОЦЊА ПОВЕРИОЦА -** представља **неосновано задоцњење** повериоца у пријему испуњења обавезе. Следећи услови:
   a) **Понуда дужника да обавезу испуни** - овај услов је испуњен само ако понуда испуњења и квантитативно и квалитативно одговара садржини обавезе и ако је стварна (реална), тј. ако је дужник предузео све што је потребно за испуњење, тако да повериоцу преостаје само да чинидбу прихвати.
   b) **Одбијање повериоца да прими испуњење** - ако одбије да прими испуњење или га својим понашањем спречи.

      Поверилац долази у доцњу и кад је спреман да прими испуњење дужникове истовремене обавезе, **али не нуди испуњење своје доспеле обавезе.**
   c) **Кривица повериоца** - не предвиђа се изричито, али се изричито захтева да поверилац "без основаног разлога" одбије да прихвати испуњење или га својим понашањем спречи.

ПОСЛЕДИЦЕ ДОЦЊЕ ПОВЕРИОЦА

Облигација се **не гаси**, али се положај дужника донекле побољшава, јер у случају поверилачке доцње:

- престаје доцња дужника;
- на повериоца прелази ризик случајне пропасти или оштећења ствари;
- престаје тећи камата;
- настаје обавеза повериоца да дужнику надокнади штету насталу услед доцње за коју одговара, као и трошкове око даљег чувања ствари;
- дужник има право да положи или да прода дуговану ствар;
- дужник има право да одустане од уговора.

ПРЕСТАНАК ДОЦЊЕ ПОВЕРИОЦА

И последице повериочеве доцње престају само за убудуће. Доцња престаје:

- гашењем облигације
- повлачењем понуде испуњења од стране дужника
- накнадном изјавом повериоца да је спреман да прими испуњење обавезе и да дужнику надокнади штету због доцње.

С. ПОЛАГАЊЕ, ПРЕДАЈА И ПРОДАЈА ДУГОВАНЕ СТВАРИ

1.ПОЛАГАЊЕ (ДЕПОНОВАЊЕ) КОД СУДА

ПОЈАМ

Под полагањем се подразумева могућност дужника чија се обавеза састоји у предаји неке ствари да се обавезе ослободи полагањем (депоновањем) те ствари код суда за повериоца.

УСЛОВИ

Полагање је изузетак, који је могућ само када на страни повериоца постоје одређени разлози због којих му се дугована ствар не може уручити. Оно се може извршити у следећим случајевима:

- Кад је поверилац у доцњи;
- Кад је поверилац непознат;
- Кад је неизвесно ко је поверилац;
- Кад се не зна где се поверилац налази;
- Кад је поверилац пословно неспособан, а нема заступника.

Депоновање се врши **код стварно надлежног суда у месту испуњења**, осим ако разлози економичности или природа посла захтевају да се полагање изврши у месту где се ствар налази.

Не могу се депоновати све ствари, већ само оне које су за то подесне (новац, драгоцености). О извршеном полагању дужник је дужан да обавести повериоца ако зна за њега и његово боравиште.

ДЕЈСТВО

Полагањем дуговане ствари дужник се, у часу извршеног полагања, ослобађа обавезе. Ако је био у доцњи, она престаје, а престаје тећи и камата. Осим тога, ризик случајне пропасти или оштећења ствари прелази на повериоца.

Ако дужник узме натраг положену ствар, сматраће се као да није било полагања, а његови садужници и јемци остају у обавези.

2.ПРЕДАЈА НА ЧУВАЊЕ ДРУГОМ ЛИЦУ

Ако се дугује предаја ствари која није подесна за чување у судском депозиту, а испуњени су услови за полагање, дужник може захтевати од суда да одреди лице коме ће предати ствар да је чува о трошку и за рачун повериоца, с тим што таква предаја производи дејство полагања код суда.

О извршеној предаји на чување, дужник је дужан да обавести повериоца.

3.ПРОДАЈА ДУГОВАНЕ СТВАРИ

Ако су испуњени услови за полагање код суда, дужник се може ослободити обавезе тако што дуговану ствар може продати, а добијени износ по одбитку трошкова продаје, положити код суда.

Ово може у два случаја:

- Ако је ствар **неподесна за чување**;
- Ако су **трошкови** потребни за чување или одржавање ствари **несразмерни са њеном вредношћу**.

Продаја се врши на јавној продаји у месту одређеном за испуњење, или у неком другом месту ако је то у интересу повериоца. Ако ствар има тржишну вредност или је мале вредности, дужник је може продати из слободне руке.

Дужник је дужан да обавести повериоца о намераваној продаји ако је то могуће, а по извршеној продаји, о постигнутој цени и њеном полагању код суда.

ОСТАЛИ НАЧИНИ ПРЕСТАНКА ОБАВЕЗА

А. ПРЕБИЈАЊЕ (КОМПЕНЗАЦИЈА)

1.ПОЈАМ И ЗНАЧАЈ

Пребијање је начин гашења облигација који настаје у случају кад и дужник има потраживање према свом повериоцу, тако да долази до узајамног обрачунавања њихових тражбина.

Лице које врши пребијање је **компензант**, а лице са којим се врши пребијање је **компензат**.

Њиме се постиже скраћивање исплате, јер се **исплаћује само разлика које остане по извршеном обрачуну**. Пребијањем се обезбеђује једнакост страна и избегава ризик да једна страна испуни обавезу према другој, а да сама не буде у могућности да од ње наплати своје потраживање.

2.УСЛОВИ ПРЕБИЈАЊА И ИСКЉУЧЕЊЕ ПРЕБИЈАЊА

a) **Узајамност** потраживања - постоји кад и дужник има потраживање према повериоцу коме дугује. Значи, може се пребити само своје, не и туђе потраживање. Изузеци - јемац може извршити пребијање дужникове обавезе према повериоцу са дужниковим потраживањем од повериоца.
b) **Истородност** потраживања - потраживања које гласе на новац или друге заменљиве ствари истог рода и исте каквоће.
c) **Доспелост** потраживања – пребити се могу само доспела потраживања.
   Изузетак постоји само у случају стечаја неког лица, јер поверилац може пребити своје потраживање за потраживање које дужник има према њему и кад оно није доспело, ако је дужник пао под стечај.
d) **Утуживост** - потраживање лица које врши пребијање (компензант) мора бити утуживо, јер се пребијање може извршити и противно вољи лица са којим се врши пребијање (компензат). Неутуживо потраживање се може извршити само добровољно - није компензабилно (застарело потраживање, потраживање које потиче из игре и опкладе).

Кад су услови за пребијање настали пошто је једно потраживање застарело, пребијање не настаје ако је дужник застарелог потраживања истакао приговор застарелости. Али, дуг се изузетно може пребити и са застарелим потраживањем, под условом да оно још није било застарело у часу кад су се стекли услови за пребијање.

За разлику од овога, потраживање компензата не мора бити утуживо, јер компензант може, ако хоће, и неутуживо потраживање компензатово исплатити пребијањем са својим потраживањем.

ИСКЉУЧЕЊЕ ПРЕБИЈАЊА

Не може престати пребијањем

- Потраживање које се не може запленити;
- Потраживање ствари или вредности ствари које су дужнику биле дате на чување, или на посуду, или које је дужник узео бесправно, или их је бесправно задржао;
- Потраживање настало намерним проузроковањем штете;
- Потраживање накнаде штете причињене оштећењем здравља или проузроковањем смрти;
- Потраживање које потиче из законске обавезе издржавања.

3.НАЧИНИ ПРЕБИЈАЊА

1) **Пребијање по сили закона** - настаје аутоматски, чим се две компензабилне тражбине нађу једна наспрам друге. Ово није познато у нашем праву.

2) **Вољно пребијање** - ЗОО - пребијање не настаје чим се стекну услови за то, него је потребно да једна страна изјави другој страни да врши пребијање. Оно може бити:
   a) Уговорено пребијање - настаје споразумом заинтересованих страна да пребију своја међусобна потраживања.
   b) Једнострано пребијање - једнострана изјава воље једне стране другој да њену тражбину жели да пребије са својом. Изјава се може дати тек пошто се стекну сви потребни услови за компензацију - изјава има ретроактивно дејство - после дате изјаве сматра се да је пребијање настало оног часа кад су се стекли услови за то.

3) **Судска компензација** - изјава се даје у парници, пред судом. Обично то чини тужени који приговором компензације приговара потраживању тужиоца, односно захтева од суда да приликом одлучивања о тужиочевом потраживању узме у обзир и потраживање туженог. Али, уместо приговора, тужени може да подигне противтужбу којом истиче захтев за наплату свог потраживања од тужиоца.

4.ДЕЈСТВО

Доводи до гашења потраживања. Ако су једнаке вредности, оба се пребијањем гасе, а ако не, гаси се само мање потраживање, а веће се смањује за износ мањег. Са престанком главних, престају и сва споредна потраживања.

Пребијањем се не смеју вређати права трећих лица.

ОПРОШТАЈ ДУГА

В. ОТПУШТАЊЕ (ОТПУСТ) ДУГА

ПОЈАМ

Начин престанка облигације који настаје тако што поверилац изјави дужнику да неће тражити њено испуњење, а дужник се са тиме сагласи.

За отпуштање дуга неопходна је увек сагласност воља дужника и повериоца, тј. уговор о отпуштању, што значи да поверилац не може ослободити дужника његове обавеза ако се овај са тиме не сагласи.

УСЛОВИ

За пуноважност овог споразума **не захтева се посебна форма**, чак и када је посао из ког је обавеза настала формалан. Уговор о отпуштању може се закључити и као апстрактни уговор.

Уговором о отпуштању поверилац дуг може отпустити у целости или само делимично.

ДЕЈСТВО

Обавеза се гаси и то у целости, ако је у питању потпун отпуст, а ако је делимичан, главна и споредна обавеза гасе се у оној мери у којој је дуг отпуштен.

Отпустом се не смеју вређати права трећих лица.

Отпуштање дуга јемцу не ослобађа главног дужника, а отпуштање дуга главном дужнику ослобађа јемца, с тим што у случају када има више јемаца, па поверилац ослободи једног од њих, остали остају у обавези, али се њихова обавеза смањује за део који отпада на ослобођеног јемца.

Отпуштање дуга извршено споразумно са једним солидарним дужником ослобађа обавезе и остале дужнике, осим кад је отпуштање имало за сврху да ослободи обавезе само дужника са којим је извршено, јер се у том случају солидарна обавеза смањује за део који пада на њега, а остали дужници одговарају солидарно за остатак обавезе.

НОВАЦИЈА

C. ПРЕНОВ (НОВАЦИЈА)

ПОЈАМ

Пренов или новација је начин престанка облигација који настаје **споразумом** дужника и повериоца да свој постојећи облигациони однос угасе и замене га новим. На тај начин долази до гашења старе и настанка нове облигације. Преновом се дужник не ослобађа обавезе, нити је поверилац измирен, већ само добија нову тражбину.

Она се, у принципу, примењује у слушају када стране желе да неки нејасан и неизвестан однос замене новим.

УСЛОВИ

За настанак пренова неопходно је да се испуне следећи услови:

a) **Намера да се изврши новација –** њихова намера, одн. воља да се изврши пренов мора да буде на неки начин да буде изражена, јер се не претпоставља. Ако стране нису на неки начин изразиле намеру да угасе постојећу обавезу кад су стварале нову, ранија обавеза не престаје, већ постоји и даље, уз нову.
b) **Постојање старе облигације** – неоходно је да постоји стара облигација која се новира. Уколико ње нема или је ништава или већ угашена, пренов остаје без дејства. Али, ако је била само рушљива, пренов је пуноважан ако је дужник знао за њен недостатак. Може извршити и код натуралних облигација.
c) **Настанак нове облигације** – ако не настане нова облигација или је нова облигација ништава, не долази до пренова, већ стара облигација остаје.
d) **Разлика између старе и нове облигације** – пренов може настати само ако између старе и нове облигације постоји извесна разлика. Та разлика треба да се односи на предмет и на основ обавезе. Дакле, новација се можеизвршити само путем промене предмета или основа обавезе.

ДЕЈСТВА ПРЕНОВА

Уговором о пренову ранија обавеза престаје, и нова настаје. Са ранијом обавезом престају и залога и јемство, изузев ако је са јемцем или залогодавцем друкчије уговорено. Исто важи и за остала споредна права која су била везана за ранију обавезу.

За нову облигацију тече нови рок застарелости.

КОНФУЗИЈА

D. СЈЕДИЊЕЊЕ (КОНФУЗИЈА)

ПОЈАМ И УСЛОВИ

Начин престанка облигације који настаје у случају кад једно исто лице **постане и дужник и поверилац** у истом облигационом односу.

Најчешће долази у случају:

- **универзалне сукцесије** - кад дужник наследи свог повериоца и обрнуто, али и код
- **сингуларне сукцесије**, ако поверилац уступи тражбину дужнику.
- Настаје и у случају **спајања два правна лица**,
- као и припајања.

Али, не настаје сједињење кад јемац постане поверилац, јер због тога обавеза главног дужника не престаје.

ДЕЈСТВО

Доводи до гашења облигације, и то како главне, тако и споредних обавеза.

Сједињењем не могу бити оштећена трећа лица, која у односу на тражбину имају право плодоуживања или залоге.

Обавеза уписана у јавној књизи престаје сједињењем тек када се изврши упис брисања.

НЕМОГУЋНОСТ ИСПУЊЕЊА

Е. НЕМОГУЋНОСТ ИСПУЊЕЊА

ПОЈАМ

Немогућност испуњења је начин престанка облигације који настаје у случају када **испуњење** дужникове обавезе **постане немогуће услед околности због којих дужник не одговара**.

Ради се о **околностима насталим после настанка облигације** (накнадна немогућност). Може бити физичка немогућност (уништи се аутомобил у судару) или правна немогућност (забрани се увоз ствари која је предмет уговора).

УСЛОВИ

a) **Накнадна немогућност** - наступила после настанка облигације.
   Ипак, ако су предмет обавезе ствари одређене по роду, обавеза не престаје, јер род не пропада. Само изузетно, ако су предмет обавезе ствари одређене по роду које се имају узети из одређене масе тих ствари, обавеза престаје кад пропадне цела та маса.
b) **Неодговорност дужника** за насталу немогућност - немогућност испуњења која је настала без дужникове кривице, тј. услед околности које дужник није могао спречити, отклонити или избећи.
c) **Дужник који није пао у доцњу** - немогућност испуњења доводи до престанка облигације само ако дужник није пао у доцњу. Али, ако је пао у доцњу за коју одговара, он одговара и за делимичну или потпуну немогућност испуњења и ако ту немогућност није скривио.

ДЕЈСТВО

До овог начина престанка облигације долази **само на захтев дужника**, који треба да докаже околности које искључују његову одговорност. При томе, ако је немогућност испуњења потпуна, облигација се гаси у потпуности, а код делимичне немогућности дужник се ослобађа обавезе у оном делу у коме је постала немогућа, али остаје у обавези у делу који је могуће испунити.

F. ПРОТЕК ВРЕМЕНА И ОТКАЗ

Протек времена – јавља се као начин престанка трајних дуговинских односа. Ако је такав однос са одређеним роком трајања - он престаје кад рок истекне, осим ако је уговорено или законом одређено да се после истека рока дуговински однос продужава на неодређено време ако не буде благовремено отказан.

Отказ трајног дуговинског односа – Ако код трајног дуговинског односа време његовог трајања није одређено, свака страна може га прекинути отказом - може се дати у свако доба, само не у невреме.

G. СМРТ

Смрт није редован начин престанка облигација, јер смрћу дужника обавеза прелази на његове наследнике. Само код облигација које су настале с обзиром на **личне особине које од уговорних страна или личне способности дужника** (уговор о делу са сликаром, о пуномоћству, о ортаклуку и обавеза издржавања).

ЗАСТАРЕЛОСТ

ЗАСТАРЕЛОСТ

1.ПОЈАМ И ОПШТА ПРАВИЛА

ПОЈАМ

Застарелост је начин гашења облигације који настаје због тога што поверилац није у одређеном времену захтевао испуњење дужникове обавезе. Њом се не гаси облигација, већ престаје право на тужбу, тј. право да се захтева испуњење обавезе. Она престаје да буде утужива, постаје натурална.

ПОЗИВАЊЕ НА ЗАСТАРЕЛОСТ И ИСУЊЕЊЕ ЗАСТАРЕЛЕ ОБАВЕЗЕ

Застарелост не производи дејства сама по себи, па суд неће по службеној дужности одбацити тужбу, ако се од дужника захтева испуњење застареле обавезе, већ само ако се дужник позове на застарелост своје обавезе.

Дужник се на застарелост позива најчешће у виду одбране, тј. **приговором застарелости**, али може то учинити и тужбом за утврђење.

Застарелост наступа кад протекне законом одређено време у коме је поверилац **могао захтевати** испуњење обавезе.

Ако дужник испуни застарелу обавезу, нема право захтевати да му се врати оно што је дао, чак и ако није знао да је обавеза застарела.

ОДРИЦАЊЕ ОД ЗАСТАРЕЛОСТИ

Дужник се не може одрећи застарелости, **пре него што протекне време одређено за застарелост**, али може ако је застарелост већ наступила. При томе, писмено признање застареле обавезе, као и давање залоге или ког другог обезбеђења за застарело потраживање, сматра се као одрицање од застарелости.

Сва потраживања, по правилу, могу престати застарелошћу. Кад застари главно, застарела су и споредна потраживања - камата, плодова, трошкова.

2.ВРЕМЕ ПОТРЕБНО ЗА ЗАСТАРЕЛОСТ

Забрана промене рока застарелости – Законом одређени рокови за застарелост су **императивног карактера** и не могу се мењати споразумом заинтересованих страна.

Наступање, почетак и истек рока застарелости – Законом предвиђени рок застарелости **почиње тећи првог дана после доспелости обавезе**, тј. првог дана после дана када је поверилац могао захтевати испуњење обавезе, осим ако законом за поједине случајеве није нешто друго прописано.

Код обавеза које се састоје у пропуштању или трпљењу, застарелост почиње тећи првог дана после дана кад је дужник поступио противно обавези.

Застарелост наступа када истекне последњи дан законом одређеног рока застарелости.

Кад протекне време застарелости, поверилац чије је **потраживање обезбеђено** залогом или хипотеком може се

намирити само из оптерећене ствари, ако је држи у рукама или ако је његово право уписано у јавној књизи.

Међутим, застарела потраживања камата и других повремених давања не могу се намирити ни из оптерећене ствари.

РОКОВИ ЗАСТАРЕЛОСТИ

1) **ОПШТИ РОК ЗАСТАРЕЛОСТИ** - рок у којем застаревају сва потраживања за која законом није одређен неки други посебан рок застарелости. Он износи **10 година**.
   - **За 5 година** застаревају сама права из којих проистичу повремена потраживања, рачунајући од доспелости најстаријег неиспуњеног потраживања послег ког дужник није вршио давања, и потраживања уговарача осигурања.
2) **ПОСЕБАНИ РОКОВИ**

   РОК ОД 3 ГОДИНЕ - застаревају:

   a) **повремена потраживања** (повремена давања која доспевају **годишње или у краћим размацима**), с тим што само право из кога проистичу повремена потраживања застарева за **5 година**, рачунајући од доспелости најстаријег неиспуњеног потраживања после кога дужник није вршио давања;) Кад застари право из кога проистичу повремена потраживања, поверилац губи право не само да захтева будућа повремена давања, него и повремена давања која су доспела пре ове застарелости. Не може застарити право на издржавање одређено законом.

   b) међусобна потраживања правних лица из уговора о промету роба и услуга, као и потраживања накнаде за издатке учињене у вези са тим уговорима; застаревање тече одвојено за сваку испоруку робе, извршен рад или услугу

   c) **потраживање закупнине**, било да се плаћа повремено или у једном укупном износу;

   d) **потраживање накнаде проузроковане штете** - субјективни рок - почиње тећи од дана кад је оштећени сазнао за штету и штетника, а објективни рок је **5 година** од настанка штете. Од овог рока се одступа када је штета проузрокована кривичним делом, а за кривично гоњење је предвиђен дужи рок застарелости - захтев за накнаду штете застарева кад истекне време одређено за застарелост кривичног гоњења.

   Овај рок се не примењује ни код потраживања накнаде штете која је настала повредом уговорне обавезе, јер такво потраживање застарева за време одређено за застарелост те обавезе.

РОК ОД 1 ГОДИНЕ - застаревају:

a) потраживања накнаде за испоручену електричну и топлотну енергију, плин, воду, за димничарске услуге и за одржавање чистоће, кад је испорука односно услуга извршена за потребе домаћинства;

b) потраживање радио станице и радио-телевизијске станице за употребу радио пријемника и телевизијског пријемника;

c) потраживање поште, телеграфа и телефона за употребу телефона и поштанских преградака, као и друга њихова потраживања која се наплаћују у тромесечним или краћим роковима;

d) потраживање претплате на повремене публикације, рачунајући од истека времена за које је публикација наручена.

3) ПОТРАЖИВАЊА УТВРЂЕНА ПРЕД СУДОМ ИЛИ ДРУГИМ НАДЛЕЖНИМ ОРГАНОМ

Сва потраживања која су утврђена правоснажном судском одлуком или одлуком другог надлежног органа, или поравнањем пред судом или другим државним органом, застаревају за **10 година, па и она за која је законом предвиђен краћи рок застарелости**.

РОКОВИ ЗАСТАРЕЛОСТИ КОД УГОВОРА О ОСИГУРАЊУ

Потраживања уговарача осигурања, односно трећег лица из уговора о осигурању живота застаревају за пет, а из осталих уговора о осигурању за ***3 године***, рачунајући од првог дана после протека календарске године у којој је потраживање настало.

Ако заинтересовано лице докаже да до дана одређеног у претходном ставу није знало да се осигурани случај догодио, застаревање почиње од дана кад је за то сазнало, с тим да у сваком случају потраживање застарева код осигурања живота за ***10***, а код осталих за ***5 година*** од дана одређеног у претходном ставу.

Потраживања осигуравача из уговора о осигурању застаревају за ***3 године***.

Кад у случају осигурања од одговорности трећег, оштећено лице захтева накнаду од осигураника, или је добије од њега, застаревање осигураниковог захтева према осигуравачу почиње од дана када је оштећено лице тражило судским путем накнаду од осигураника, односно кад га је осигураник обештетио.

Непосредан захтев трећег оштећеног лица према осигуравачу застарева за исто време за које застарева његов захтев према осигуранику одговорном за штету.

Застаревање потраживања које припада осигуравачу према трећем лицу одговорном за наступање осигураног случаја почиње тећи кад и застаревање потраживања осигураника према том лицу и навршава се у истом року.

3.ЗАСТОЈ ЗАСТАРЕВАЊА

Под застојем се подразумева спречавање (заустављање) застаревања услед узрока због којих застаревање **није могло почети да тече или је заустављен његов даљи ток**.

Застарелост, пре свега, не тече између одређених лица - то је случај са потраживањима која постоје између:

- брачних другова
- родитеља и деце, док траје родитељско право
- штићеника и његовог стараоца, као и органа старатељства
- два лица која живе у ванбрачној заједници, док та заједница постоји.

Поред тога, застаревање не тече:
- за време мобилизације, у случају непосредне ратне опасности или рата у погледу потраживања лица на војној дужности;
- у погледу потраживања која имају лица запослена у туђем домаћинству према послодавцу или члановима његове породице који заједно са њима живе, све док тај радни однос траје.

Застаревање не тече ни за време за које повериоцу није било могуће због несавладивих препрека да судским путем захтева испуњење дужникове обавезе.

ДЕЈСТВА

Ако застаревање није могло почети да тече због неког законског узрока, оно почиње тећи кад тај узрок престане.

Ако је застаревање почело тећи пре него што је настао узрок који је зауставио његов даљи ток, оно наставља да тече кад престане тај узрок, а време које је истекло пре заустављања рачуна се у законом одређени рок за застарелост.

ПОТРАЖИВАЊА ПРЕМА ПОСЛОВНО НЕСПОСОБНИМ ЛИЦИМА И ЊИХОВА ПОТРАЖИВАЊА

Застаревање **тече и према малолетнику и другом пословно неспособном лицу**, без обзира на то да ли имају законског заступника или не.

Међутим, застарелост потраживања малолетника који нема заступника и другог пословно неспособног лица без заступника, не може наступити док не протекне две године од кад су постала потпуно пословно способна, или од кад су добила заступника.

Ако је за застарелост неког потраживања одређено време краће од **2 године**, а **поверилац је малолетник** који нема заступника или неко друго пословно неспособно лице без заступника, застаревање тог потраживања почиње тећи од кад је поверилац постао пословно способан, или од кад је добио заступника.

ПОТРАЖИВАЊА ПРЕМА ЛИЦУ НА ОДСЛУЖЕЊУ ВОЈНОГ РОКА

Застарелост према лицу које се налази на одслужењу војног рока или на војној вежби не може наступити док не протекну **3 месеца** од одслужења војног рока или престанка војне вежбе.

4.ПРЕКИД ЗАСТАРЕВАЊА

Подразумева се прекидање даљег тока застарелости **услед одређених радњи** дужника или повериоца.

РАДЊОМ ДУЖНИКА - кад дужник призна дуг, не само изјавом него и на посредан начин - давање отплате, плаћање камате.

РАДЊОМ ПОВЕРИОЦА - подизањем тужбе и сваком другом радњом предузетом против дужника пред судом или другим надлежним органом, у циљу утврђивања, обезбеђења или остварења потраживања. Али, ако поверилац одустане од тужбе или друге радње коју је предузео, сматра се да прекид застаревања није ни наступио. Исто тако, сматра се да није било прекида ако повериочева тужба или захтев буде одбачен или одбијен, или ако издејствована или предузета мера извршења или обезбеђења буде поништена.

Ако је тужба против дужника одбачена због ненадлежности суда или ког другог узрока који се не тиче суштине ствари, па поверилац подигне поново тужбу у року од **3 месеца** од дана правноснажности одлуке о одбацивању тужбе, сматра се да је застаревање прекинуто првом тужбом.

Исто вреди и за позивање у заштиту, и за истицање пребијања потраживања у спору, као и у случају кад је суд или други орган упутио дужнику да своје пријављено потраживање остварује у парничном поступку.

За прекид застаревања није довољно да поверилац позове дужника писмено или усмено да обавезу испуни.

ДЕЈСТВО

После прекида, застаревање **почиње тећи изнова**, а време које је протекло пре прекида не рачуна се у законом одређени рок за застарелост.

РАЗНЕ ВРСТЕ ОБАВЕЗА

НОВЧАНЕ ОБАВЕЗЕ

Постоје посебна правила која се односе на испуњење обавезе у случају промењене вредности новца, на могућност испуњења пре рока, као и на плаћање камате.

1.НАЧЕЛО МОНЕТАРНОГ НОМИНАЛИЗМА И ОДСТУПАЊА ОД ТОГ НАЧЕЛА

ЗОО усваја начело монетарног номинализма - дужник је дужан да плати онај број новчаних јединица на који обавеза гласи, осим ако закон одређује што друго.
ОДСТУПАЊЕ - предвиђа се да у случају кад новчана обавеза гласи на плаћање у некој страној валути или у злату, њено испуњење може се захтевати у домаћем новцу према курсу који важи у тренутку испуњења обавезе - то значи допуштање валоризације новчаних обавеза путем уговарања тзв. валутних или златних клаузула, што је одступање од начела номинализма.

2.ПЛАЋАЊЕ ПРЕ РОКА

Дужник може своју новчану обавезу испунити пре рока. Искључена је чак могућност да се дужник одрекне тог права, и таква одредба је ништава.

Кад обавезу испуни пре рока дужник **нема право** да од износа дуга одбије износ камате за време од дана исплате до доспелости обавезе. Али и то може ако је овлашћен уговором или то произилази из обичаја.

КАМАТА – ЗАТЕЗНА, УГОВОРНА, КАМАТА НА КАМАТУ

3.УГОВОРНА КАМАТА

ПОЈАМ И СТОПА

За разлику од затезне камате коју дугује сваки дужник новчане обавезе који падне у доцњу, уговорна камата је **накнада за коришћење новца која се дугује на основу сагласности воља уговорних страна**. ЗОО императивно прецизира висину камате - стопа уговорне камате између физичких лица не може бити већа од стопе која се у месту испуњења плаћа на штедне улоге по виђењу, а између правних лица важи каматна стопа коју банка или друга

банкарска организација плаћа, односно уговара за такву или сличну врсту посла.

Изричито се предвиђа да ће се применити највећа дозвољена стопа камате у случају кад је уговорена камата већа од дозвољене.

КАМАТА НА КАМАТУ

Ништава је одредба уговора којом се предвиђа да ће на камату, када доспе за исплату, почети тећи камата, ако не буде исплаћена.

Али се може унапред уговорити да ће се стопа камате повећати ако дужник не исплати доспеле камате на време.

Одредбе претходних ставова не односе се на кредитно пословање банака и других банкарских организација

ЗАТЕЗНА КАМАТА

Дужник који задоцни са испуњењем новчане обавезе дугује, поред главнице, и затезну камату по стопи утврђеној законом - одредба је принудног карактера - уговрне стране не могу изменити њен износ, нити се унапред одрећи права на затезну камату.

Поверилац има право на затезну камату без обзира на то да ли је претрпео какву штету због дужникове доцње. Али ако је она већа од износа који би добио на име затезне камате, има право да захтева разлику до потпуне накнаде штете - мора да докаже висину штете.

ОБАВЕЗЕ СА ВИШЕ ПРЕДМЕТА

Представљају подврсту сложених облигација. Деле се на:

1.КУМУЛАТИВНЕ ОБАВЕЗЕ

ПОЈАМ

Обавезе у којима **дужник дугује више предмета истовремено**, а ослобађа се своје обавезе ако све предмете испуни у исто време. У случају пропасти једног од предмета без дужникове кривице, облигација престаје само ако испуњењем преосталог предмета

поверилац не може да оствари циљ који је имао у виду ступајући у облигациони однос.

2.АЛТЕРНАТИВНЕ ОБАВЕЗЕ

Састоји се у предаји **једног од више** могућих предмета који се дугују. Предмет којим се испуњава обавеза зависи од избора лица коме припада право избора. При томе, узима се да је избор извршен кад страна којој припада право избора обавести другу страну о томе шта је изабрала - од тог часа се избор не може више мењати. Ако нешто друго није уговорено, право избора припада дужнику.

ПРАВО ИЗБОРА

- **Када право избора припада дужнику** - обавеза престаје кад он преда предмет који је изабрао. На то има право све док у поступку принудног извршења једна од дугованих ствари не буде потпуно или делимично предата повериоцу по његовом избору.
- **Када право избора припада повериоцу** - а он се не изјасни у року одређеном за испуњење, дужник га може позвати да то учини и одредити му примерен рок, после чијег истека право избора прелази на дужника.
- **Када право избора поверено трећем лицу** - а оно то не учини, свака страна може захтевати да избор изврши суд.

НЕМОГУЋНОСТ ЈЕДНОГ ОД ДУГОВАНИХ ПРЕДМЕТА

Ако један од дугованих предмета обавезе постане немогућ услед догађаја за који није одговрна ниједна страна, обавеза се ограничава на преостали предмет.

Ако је одговоран дужник, обавеза се ограничава на преостали предмет ако право избора припада њему, а ако припада повериоцу, он може тражити или преостали предмет или накнаду штете.

Ако је одговоран поверилац, дужникова обавеза престаје, али у случају кад њему припада право избора, дужник може тражити накнаду штете и извршити своју обавезу преосталим предметом, а ако право избора има поверилац, он може дати накнаду штете и тражити преостали предмет.

3.ФАКУЛТАТИВНЕ ОБАВЕЗЕ И ФАКУЛТАТИВНА ПОТРАЖИВАЊА

ФАКУЛТАТИВНЕ ОБАВЕЗЕ

Обавезе у којима дужник дугује један одређени предмет, али се може ослободити своје обавезе и предајом неког другог предмета. Дужник се може користити том могућношћу све док поверилац у поступку принудног извршења не добије потпуно или делимично предмет обавезе.

Поверилац у факултативној обавези може захтевати само предмет обавезе али не и други предмет – којим дужник ако хоће, може испунити обавезу.

Кад предмет обавезе постане немогућ услед догађаја за који је дужник одговоран, поверилац може тражити само накнаду штете, али се дужник може ослободити обавезе дајући предмет који је овалашћен дати уместо дугованог предмета.

ФАКУЛТАТИВНА ПОТРАЖИВАЊА

Таква код којих је **поверилац овлашћен** да уместо дугованог предмета захтева од дужника неки други одређени предмет. Код ових потраживања поверилац може захтевати од дужника другу одређену ствар, само под условом да није наступила немогућност испуњења дугованог предмета услед догађаја за који дужник није одговоран. Али ако јесте одговоран, поверилац може захтевати накнаду штете, с тим што уместо накнаде може захтевати факултативну чинидбу.

ОБАВЕЗЕ СА ВИШЕ ДУЖНИКА ИЛИ ПОВЕРИЛАЦА

Представљају подврсту сложених облигација. Деле се на:

1. ДЕЉИВЕ ОБАВЕЗЕ

Обавеза је дељива ако се оно што се дугује може поделити и испунити у деловима који имају иста својства као и цео предмет, и ако оно том поделом не губи ништа од своје вредности. За дељиву обавезу карактеристично је да се дугује, одн. потражује подељено, што значи да се дели између учесника облигационог односа на онолико дугова колико има дужника, одн. повериоца:

- **ПАСИВНЕ ПОДЕЉЕНЕ ОБАВЕЗЕ** - кад у некој дељивој обавези има више дужника, обавеза се међу њима дели на једнаке делове, ако није одређена другачија подела, што значи да сваки од њих одговара само за одређени део обавезе.
- **АКТИВНЕ ПОДЕЉЕНЕ ОБАВЕЗЕ** - кад у некој дељивој обавези има више поверилаца, потраживање се дели међи њима на једнаке делове, ако није што друго одређено, и сваки поверилац може захтевати само свој део потраживања.

2.СОЛИДАРНЕ ОБАВЕЗЕ

Такве обавезе у којима има више лица било на дужничкој било на поверилачкој страни, с тим што се обавеза, чак и кад је дељива, исплаћује, односно наплаћује у целости. То значи да је сваки од више дужника обавезан да исплати цео дуг, односно да је сваки од више поверилаца овлашћен да наплати целу тражбину.

Солидарност се никад не претпоставља, већ може бити предвиђена законом, уговором или тестаментом.

1) **СОЛИДАРНОСТ ДУЖНИКА** (пасивне солидарне обавезе)
Постоји у случају кад више лица дугује једну обавезу тако да поверилац може захтевати испуњење целе обавезе од кога хоће све док не буде потпуно испуњена, али кад један дужник испуни обавезу, она престаје, и сви се дужници ослобађају обавезе према повериоцу.

ОДНОС СОЛИДАРНИХ ДУЖНИКА ПРЕМА ПОВЕРИОЦУ

Код ове солидарности, иако постоји један дуг, поверилац има појединачне тражбине према сваком солидарном дужнику које су самосталне, тако да сваком од тих тражбина поверилац може посебно располагати. Поверилац је овлашћен да по свом избору захтева испуњење обавезе од било ког солидарног дужника. Може тражити исплату од свих њих истовремено или појединачно, у целости или делимично. Али, ако му један од дужника плати цео дуг, сви се солидарни дужници, по сили закона, ослобађају обавезе.

ПРИМЕР: Ја продајем кућу тројици браће. Та тројица браће су се између себе договорили да ће они у тој кући имати сваки по 1/3 сувласнички део. Ја као поверилац, да би наплатила цену од њих, а то је огромна цена – 1.000.000,00 ЕУР, ја сад треба њих све, једног по једног да тужим за 333.000,00 ЕУР. Да се суочавам с тим да једног од њих нема, не може, неће, да ће сутра платити, да нема из чега да плати. Ја њима кажем «хоћу да вам продам, ако се солидарно обавежете». Шта значи солидарно обавежете? Па, за све. Да видите како функционише солидарност до краја. Људи, по правилу то не знају, кажем «хоћете солидарно?» они кажу «хоћемо, ми смо браћа, што да нећемо солидарно». Уопште не знају шта су урадили. Он сада гледа од њих тројице који је најсолиднији, она га двојица уопште не занимају, њега ће да тужи и тражи цео износ накнаде. Овај «запомаже» «па, јел нас тројица, па моја браћа, па ми поделили, па знамо 1/3...» Уопште ме не занима. Ако си ми се ти у току спора показао мало несигурним, ја ћу да тужим другог и трећег, све појединачним тужбама и према сваком од вас по 1.000.000,00 евра. Он каже «па не можеш по милион евра, па цело потраживање је милион». «Како не могу, шта...». Добијем 3 правноснажне пресуде на по милион евра, од сваког од њих. Уђем у извршни поступак, они кажу «Сад нећеш моћи.» Моћи ћу, како да не. Опет тражим извршење, добијем дозволу извршења, три пута по милион евра. Све вам се ово чини просто невероватно. Кад престаје моја могућност да то радим? Оног момента када од једног од њих или од двојице или од тројице наплатим милион евра. Тог момента престаје та солидарност и тај први однос солидарни се гаси, и сада свако од њих може да истакне приговор да сам се ја наплатила, и то обуставља сва извршења. Ја могу у

извршном поступку да се наплаћујем сукцесивно од сваког од њих, само оног момента кад будем наплатила тих милион евра, та облигација престаје.
Солидарност дужника је, иначе, једно најјаче лично средство обезбеђења повериоца.
ЗОО - прописана солидарна одговорност више лица која заједно проузрокују штету, наручиоца и извођача радова на непокретности, родитеља и деце за штету коју проузрокују деца, имаоца моторних возила за штету коју претрпе трећа лица.

Правило је да један солидарни дужник не може својим поступцима отежавати положај осталих (пристане да обавезу испуни пре рока). Ако се одрекне навршене застарелости, падне у доцњу или призна дуг, то нема дејства према осталим дужницима. Али, кад поверилац дође у доцњу према једном солидарном дужнику, он је у доцњи и према осталим.
Субјективни разлози једног дужника који доводе до гашења његове обавезе без намирења повериоца могу користити и осталим солидарним дужницима. Нпр.
Отпуштање дуга извршено споразумно са једним солидарним дужником ослобађа обавезе и остале дужнике, осим кад је отпуштање имало за сврху да ослободи обавезе само дужника са којим је извршено, јер се у том случају солидарна обавеза смањује за део који пада на њега, а остали дужници одговарају солидарно за остатак обавезе. Исто је и у случају пренова.

МЕЂУСОБНИ ОДНОСИ СОЛИДАРНИХ ДУЖНИКА
Са извршеном исплатом од стране једног солидарног дужника, обавеза се угасила и за остале солидарне дужнике, али се тиме не гаси правни однос између њих самих. Онај који је извршио обавезу има право да захтева од сваког дужника да му накнади део обавезе који пада на њега - **право регреса** (нема само онај дужник који је својим радњама погоршао положај осталих дужника). Колико износи део који пада на сваког солидарног дужника **зависи од њиховог споразума**, а ако он не постоји, претпоставља се да на сваког дужника долази **једнак део**.

2) **<u>СОЛИДАРНОСТ ПОВЕРИЛАЦА</u>** (активне солидарне обавезе)
Постоји у случају кад је сваки од више поверилаца овлашћен да од дужника захтева испуњење целе обавезе, али кад један од њих буде намирен, обавеза престаје и према осталим повериоцима. Ни ова солидарност се не претпоставља већ **мора бити уговорена или предвиђена законом**.

Сваки солидарни поверилац има **неподељено и самостално** право да захтева исплату целе тражбине. С друге стране, дужник може испунити обавезу повериоцу кога сам изабере, све док неки поверилац не затражи испуњење.

Сваки солидарни поверилац има самостално потраживање према дужнику и може њиме слободно располагати, с тим што се чињенице које се тичу личности једног солидарног повериоца не тичу, по правилу, осталих, већ делују једино између њега и дужника - ако један поверилац прекине застаревање или ако према њему застаревање не тече, то не користи осталим повериоцима и према њима застаревање тече и даље. Али, ако се дужник одрекне застарелости према једном, то користи и осталим повериоцима.

ОДНОСИ ПОВЕРИЛАЦА ПОСЛЕ ИСПУЊЕЊА

Онај који је примио исплату постаје дужник осталих. Сваки солидарни поверилац има право да захтева од повериоца који је примио ипуњење од дужника да му преда део који му припада. Ако из њиховог односа не проистиче што друго, сваком солидарном повериоцу припада једнак део.

Солидарни повериоци имају право регреса од повериоца коме је дужник испунио обавезу само под условом да је он добио више него што му, према њиховом унутрашњем односу, треба да припадне.

Ако се остатак дуга не може наплатити од дужника, зато што је инсолвентан, оно што је наплаћено сразмерно се распоређује на све солидарне повериоце.

3.НЕДЕЉИВЕ ОБАВЕЗЕ

ПОЈАМ

Обавезе код којих више дужника дугује или више поверилаца потражује обавезу која се, због своје недељивости, исплаћује односно наплаћује у целости - индивидуално одређене ствари.

a) **Пасивне недељиве обавезе** - више дужника дугује недељиву обавезу (аутомобил). примењују се прописи о солидарним обавезама.
b) **Активне недељиве обавезе** - има више поверилаца међу којима није одређена солидарност, тако да сваки може захтевати од дужника да обавезу испуни њему само ако је овлашћен од осталих поверилаца да прими испуњење.

ПРОМЕНА ПОВЕРИОЦА ИЛИ ДУЖНИКА

УСТУПАЊЕ ПОТРАЖИВАЊА УГОВОРОМ (ЦЕСИЈА)

1. ПОЈАМ И УСЛОВИ УСТУПАЊА

ПОЈАМ

Уступање потраживања (цесија) је **уговор** којим поверилац своје отуђиво потраживање из једног облигационог односа преноси на треће лице. Овде долази до промене личности повериоца, а личност дужника и само потраживање остају непромењени.

УСЛОВИ

1) **Пуноважан уговор о уступању потраживања** - стари поверилац који уступа потраживање назива се уступилац (цедент), док се лице које постаје нови поверилац назива пријемник (цесионар). Лице које треба да испуни обавезу (дужник, цесус) не учествује у закључењу уговора, иако тај уговор производи дејство према њему, и његов пристанак се уопште не тражи. Ово је неформалан уговор, осим ако се за правни посао који чини основ уступања тражи одређена форма.
2) **Потраживање које се може уступити** - по правилу су сва преносива, тако да предмет уступања могу бити скоро сва повериочева потраживања (новчана, неновчана, недоспела, условна, будућа - ова последња морају бити одређена или одредива). Овде постоје изузеци, извесна потраживања нису подобна за преношење, а према ЗОО ту спадају:
   - потраживања чији је пренос законом забрањен (потраживање накнаде штете у виду ренте услед смрти блиског лица или услед повреде тела или оштећења здравља; потраживање накнаде нематеријалне штете које није признато правоснажном судском одлуком или писменим споразумом);
   - потраживања која су везана за личност повериоца (потраживање примаоца издржавања по основу законске обавезе или по основу уговора о доживотном издржавању);
   - потраживања која се по својој природи противе преношењу на другога (потраживања из уговора о делу, ортаклуку, пуномоћству).
3) **Обавештење дужника о уступању** - уступилац је дужан да обавести дужника о уступању. Ако није обавештен, дужник може да испуни обавезу уступиоцу и такво испуњење је пуноважно и ослобађа дужника обавезе, али само ако је био савестан - није знао за уступање.

2. ДЕЈСТВО УСТУПАЊА ПОТРАЖИВАЊА

Основно дејство - мења се личност повериоца у једном облигационом односу тако што потраживање прелази из имовине уступиоца у имовину пријемника. Са потраживањем прелазе и споредна права (хипотека, залога).

Када поверилац уступи исто потраживање разним лицима (тзв. вишеструко уступање), оно припада пријемнику о коме је уступилац прво обавестио дужника, односно који се први јавио дужнику.

1) **ОДНОС ПРИЈЕМНИКА И ДУЖНИКА**

Пријемник има према дужнику иста права која је уступилац умао према дужнику до уступања. Дужник може истаћи пријемнику своје личне приговоре, али и оне које је против тражбине могао истаћи уступиоцу до часа кад је сазнао за уступање.

2) **ОДНОС УСТУПИОЦА И ПРИЈЕМНИКА**

Дејство уступања у односу уступиоца и пријемника, огледа се у томе што потраживање прелази из имовине једног у имовину другог.

Уступилац је дужан предати пријемнику обвезницу или другу исправу о дугу, ако их има, као и друге доказе о уступљеном потраживању и споредним правима.

Ако је уступилац пренео на пријемника само један део потраживања, он је дужан предати му оверен препис обвезнице или које друге исправе којом се доказује постојање уступљеног потраживања.

Он је дужан издати му, на његов захтев, оверену потврду о уступању.

Одговорност за постојање потраживања – кад је уступање извршено **уговором са накнадом**, уступилац одговара за постојање потраживања у часу кад је извршено уступање (и то без обзира на кривицу), али не и за наплативост. А када је извршено **без накнаде**, уступилац не одговара ни за постојање ни за наплативост потраживања

Уступилац одговара за наплативост уступљеног потраживања ако је то било уговорено, али само до висине онога што је примио од пријемника, као и за наплативост камата, трошкова око уступања и трошкова поступка против дужника.

Већа одговорност савесног уступиоца не може се уговорити.

3.ПОСЕБНИ СЛУЧАЈЕВИ УСТУПАЊА

1) **УСТУПАЊЕ УМЕСТО ИСПУЊЕЊА ИЛИ РАДИ НАПЛАЋИВАЊА**
   a) Уступање уместо испуњења **–** оно постоји кад дужник уместо испуњења своје обавезе уступи повериоцу своје потраживање или један његов део, чиме се дужникова обавеза гаси до износа уступљеног потраживања. Прије мник стиче право да потраживање наплати, а уступиоцу преда све што је наплатио преко износа свог потраживања.
   b) Уступање ради наплаћивања – постоји кад дужник уступи своје потраживање повериоцу само ради наплаћивања, а обавеза се гаси тек кад поверилац наплати уступљено потраживање. Дужан је да вишак преда уступиоцу.
   У случају уступања ради наплаћивања дужник уступљеног потраживања може своју обавезу испунити и уступиоцу, чак и кад је обавештен о уступању.

2) **УСТУПАЊЕ РАДИ ОБЕЗБЕЂЕЊА** – постоји кад се уступање врши ради обезбеђења прије мниковог потраживања према уступиоцу. Прије мник је дужан да се о наплати уступљеног потраживања стара са пажњом доброг привредника, односно домаћина, с тим што га може наплатити само ако потраживање које је уступањем обезбеђено не буде исплаћено. По извршеној наплати, прије мник је дужан вишак предати уступиоцу.

ПРЕУЗИМАЊЕ ДУГА – ПРЕУЗИМАЊЕ ДУГА

ПРОМЕНА ДУЖНИКА

1. ПРЕУЗИМАЊЕ ДУГА

1) ПОЈАМ И УСЛОВИ ПРЕУЗИМАЊА ДУГА

ПОЈАМ

Подразумева се **замена дужника** у постојећем облигационом односу, која се остварује уговором закљученим између дужника и преузимаоца, **на који је пристао поверилац**. Садржина облигационог односа остаје непромењена.

УСЛОВИ

a) **Постојање пуноважног уговора о преузимању дуг**а, на који је пристао поверилац - о закљученом уговору повериоца може известити дужник или преузималац и свакоме од њих поверилац може саопштити свој пристанак на преузимање дуга - за време док не да пристанак, као и ако га одбије, уговор о

преузимању дуга има дејство **уговора о преузимању испуњења** (уговор дужника и трећег лица којим се овај обавезује да испуни дужникову обавезу према његовом повериоцу. Треће лице одговара дужнику ако благовремено не испуни обавезу, па овај затражи испуњење од дужника, али поверилац нема никакво право према трећем лицу).

b) **Дуг који се може преузети** - по мишљењу неких, то могу бити само новчани дугови, који се састоје у предаји ствари или неком чињењу, док су дугови који су везани за личност дужника (обавеза издржавања) непреносиви. По мишљењу других, сви су преносиви.

ДЕЈСТВО

Преузимање дуга доводи до замене дужника у облигационом односу, Преузималац дугује поевриоцу оно што му је дуговао ранији дужник. Мешутим, ако је у време повериочевог пристанка на уговор о преузимању дуга преузималац био прездаужен, а поверилац то није знао, нити је могао знати, ранији дужник се не ослобађа обавезе, а уговор о преузимању дуга има дејство **уговора о приступању дугу.**

Споредна права која су до преузимања постојала уз потраживање, остају и даље, с тим што залога коју је дало треће лице и јемство престају, ако залогодавав и јемац не пристају да одговарају и за новог дужника.

Преузималац **не одговара** за ненаплаћене камате које су доспеле до преузимања, изузев ако је другачије уговорено.

Преузималац може истаћи све приговоре који проистичу из правног односа између ранијег дужника и повериоца, као и приговоре које преузималац има према повериоцу. Али, преузималац не може истаћи повериоцу приговоре који потичу из преузимаочевог правног односа са ранијим дужником, који је био основ преузимања.

2.ПРИСТУПАЊЕ ДУГУ

Приступање дугу је уговор између повериоца и трећег лица којим се треће лице обавезује повериоцу да ће испунити његово потраживање од одређеног дужника.

У том случају треће лице ступа у обавезу поред дужника

3.ПРЕУЗИМАЊЕ ИСПУЊЕЊА

Преузимање испуњења је уговор дужника и трећег лица којим се овај обаезујр према дужнику да испуни његову обавезу према повериоцу.

Треће лице одговара дужнику ако благовремено не испуни обавезу повериоцу, те овај затражи испуњење од дужника, али оно не преузима дуг, нити приступа дугу, тако да поверилац нема никакво право према њему.

УГОВОРИ

УГОВОР О ПРОДАЈИ

1. ПОЈАМ И КАРАКТЕРИСТИКЕ

Уговор о продаји је такав уговор којим се продавац обавезује да пренесе на купца **право својине на продату ствар** (или прибави продато **право**) и да му је у ту сврху преда, а купац се обавезује да плати цену у новцу и преузме ствар.

Уговор о продаји је **именовани уговор**, који је увек **двострано обавезан и теретан**; **консенсуалан и неформалан** (изузев о продаји непокретности - писмена форма); **најчешће комутативан**, **али може** се закључити и као **алеаторан** (продаја будуће жетве).

2. БИТНИ ЕЛЕМЕНТИ

1) **СТВАР ИЛИ ПРАВО** (као предмет продавчеве обавезе) - да би ствар била предмет уговора о продаји, морају бити испуњени сви општи услови који се односе на **могућност, дозвољеност и одређеност** предмета уговора. Такође, ствар мора бити **у промету** (у супротном уговор је ништав). Поред тога, продаја се може односити и на будућу ствар. Ствар о којој је уговор мора постојати у тренутку закључења уговора (осим уговора о продаји будућих ствари), и нема правно дејство ако је у часу закључења ствар пропала. Ако је само делимично пропала, купац може раскинути уговор или остати при њему уз сразмерно снижење цене. Туђа ствар може бити предмет уговора о продаји, али купац који је био савестан, ако услед тога не може остварити циљ уговора, може раскинути уговор и тражити накнаду штете.

Право може бити предмет уговора о продаји под условом да је преносиво.

2) **ЦЕНА** (као предмет купчеве обавезе) - као новчана накнада коју купац дугује продавцу, она треба да је:

a) Изражена у новцу - редовно се изражава у новцу, али се делом може дати и у некој ствари, под условом да је вредност новца већа од вредности ствари.

b) Одређена или одредива - у супротном уговор нема правно дејство. Изузетак - уговор о продаји у привреди који је и без одредбе о цени пуноважан, јер се предвиђа да је купац дужан платити цену коју је продавац редовно наплаћивао у време закључења уговора, а у недостатку ове, разумну цену (текућа цена у време закључења уговора), а ако се она не може утврдити, онда цену коју утврђује суд према околностима случаја.

Цена може бити прописана и од стране надлежног органа, или трећег лица, али не може само од стране једног уговарача, и таква одредба се сматра као да није ни уговорена и тада купац дугује цену као у случају када цена није одређена.

c) Стварна - не сме бити привидна (симулована или фиктивна).

d) Сразмерна - није услов за настанак уговора о продаји, али јесте за његову пуноважност (може се захтевати поништење уговора ако цена није правична, односно сразмерна).

3. ДЕЈСТВО

Уговор о продаји је **двострано обавезни уговор** који рађа узајамне обавезе уговорника.

1) ОБАВЕЗЕ ПРОДАВЦА

а) **Обавеза предаје ствари** – као главна продавчева обавеза има за циљ да купца учини власником ствари и да му омогући да се користи овлашћењима која из овог права произилазе. Продавац је дужан предати ствар купцу на начин, у време и на месту предвиђеном уговором.

Предаја може бити **физичка из руке у руку, али и симболична и фиктивна**.

Продавац је дужан предати ствар купцу у исправном стању заједно са њеним припацима, а **плодови и друге користи** од ствари припадају купцу од дана кад је продавац био дужан да му их преда.

Ако **датум предаје** ствари није одређен - у разумном року после закључења уговора.

Кад **место предаје** није одређено уговором - место у коме је продавац у часу закључења уговора имао своје седиште или пребивалиште, односно боравиште.

Продавац није дужан предати ствар ако му купац не исплати цену истовремено, или није спреман да то учини, али купац није дужан исплатити цену пре него што је имао могућност да прегледа ствар.

b) **Обавеза заштите у случају материјалних и правних недостатака.**

2) **ОБАВЕЗЕ КУПЦА**

a) **Обавеза исплате цене** - састоји се у предаји одређене суме новца (која је уговором одређена или законом прописана) у својину продавца. Ако нешто друго није предвиђено, купац је дужан да исплати цену одједном, а не у појединим деловима (ратама). Ако је уговорена узастопна испорука, купац је дужан исплатити цену за сваку испоруку у часу њеног преузимања.

Купац је дужан платити цену у време и на месту одређеним у уговору, а ако није одређено, плаћање се врши у часу и месту у коме се врши предаја ствари, а ако се не мора платити у часу предаје, плаћање се врши у пребивалишту, односно седишту продавца.

b) **Обавеза преузимања ствари** - састоји се од предузимања свих потребних радњи које омогућавају продавцу да изврши своју обавезу предаје, у супротном купац долази у повериочку доцњу.

ОБАВЕЗА ЧУВАЊА СТВАРИ ЗА РАЧУН САУГОВАРАЧА

Ову обавезу имају један према другом и купац и продавац. Ако је због купчеве доцње ризик прешао на купца пре предаје ствари, продавац је обавезан да је чува са пажњом доброг привредника/домаћина, а исту обавезу има и купац кад му је ствар уручена, а он хоће да је врати продавцу, било што је раскинуо уговор, било што је захтевао замену ствари. Сваки од њих има право на накнаду трошкова потребних ради очувања ствари.

4. НАКНАДА ШТЕТЕ У СЛУЧАЈУ РАСКИДА ПРОДАЈЕ

У случају раскида продаје због повреде уговора од стране једне, друга страна има право на накнаду штете коју због тога трпи, према општим правилима о накнади штете настале повредом уговора. Али постоје и два посебна правила:

a) **Ако је продаја раскинута због повреде уговора, а ствар има текућу цену** - друга страна може захтевати разлику између цене одређене уговором и текуће цене на дан раскида уговора на тржишту места у коме је посао обављен.
b) **Кад је предмет продаје извесна количина ствари одређених по роду** - па једна страна не изврши своју обавезу на време, друга страна може извршити продају ради покрића, односно куповину ради покрића, и захтевати разлику између цене одређене уговором и цене продаје односно куповине ради покрића.

5. СЛУЧАЈЕВУ ПРОДАЈЕ СА НАРОЧИТИМ ПОГОДБАМА

1) ПРОДАЈА СА ПРАВОМ ПРЕЧЕ КУПОВИНЕ

ПОЈАМ

Уговор о продаји код којег се купац обавезује да извести продавца о намераваној продаји ствари одређеном лицу, као и о условима те продаје, и да му понуди да он ствар купи за исту цену. Слобода уговарања на страни купца је, дакле, ограничена у корист продавца.

ДЕЈСТВО

Продавац је дужан да у року од **1 месеца** од када га је купац обавестио, обавести купца на поуздан начин о својој одлуци да се користи правом прече куповине - неопходно је да продавац, истовремено са изјавом да он купује ствар, исплати цену уговорену са трећим лицем, или да је положи код суда.

Уколико купац прода ствар и пренесе право својине на трећег не обавештавајући продавца, овај може у року од **6 месеци**, од дана када је сазнао за овај пренос, захтевати да се пренос поништи и да се ствар њему уступи под истим условима, с тим што са таквим захтевом може успети само ако докаже да је треће лице било несавесно. У овом року продавац, такође, мора и да исплати цену уговорену са трећим лицем или да је положи код суда.

Дужина права прече куповине одређује се уговором, али у сваком случају **престаје по протеку 5 година** од преноса својине ствари на треће лице.

2) КУПОВИНА НА ПРОБУ

ПОЈАМ
Уговор о продаји код којег купац узима ствар да је испроба да би утврдио да ли одговара његовим жељама и да у одређеном року обавести продавца да ли остаје при уговору. Оснобеност овог случаја огледа се у томе што купац добија једно **посебно овлашћење**, а то је овлашћење да претходно проба ствар.

ДЕЈСТВО
Купац је дужан да обавести продавца да ли остаје при уговору у року који је одређен или уговором или обичајем, а ако таквог рока нема, проба се мора извршити у примереном року који му буде одредио продавац, иначе ће се сматрати да је одустао од уговора. Али, ако је ствар предата купцу да је испроба до одређеног рока, а он је по истеку не врати или не изјави да је одустао од уговора, сматра се да је остао при уговору.

Ризик случајне пропасти или оштећења ствари предате купцу ради **пробе сноси продавац до купчеве изјаве** да остаје при уговору, односно до истека рока у којем је купац био дужан да врати ствар продавцу.

3) ПРОДАЈА ПО УЗОРКУ ИЛИ МОДЕЛУ

ПОЈАМ
То је такав уговор о продаји код којег ствар о којој је уговор мора бити саобразна узорку или моделу, осим ако су узорак и модел поднети купцу само ради обавештења или приближног одређивања особина.

ДЕЈСТВО
Код уговора у привреди, ако ствар није, продавац одговара по прописима о одговорности продавца за материјалне недостатке ствари, а у осталим случајевима по прописима о одговорности за неиспуњење обавезе.

4) ПРОДАЈА СА ЗАДРЖАВАЊЕМ ПРАВА СВОЈИНЕ

ПОЈАМ
То је уговор о продаји код којег продавац одређене покретне ствари посебном одредбом уговора уговара задржавање права својине и после предаје ствари купцу, све док купац не исплати цену у потпуности. Особеност – обезбеђење исплате цене.

ДЕЈСТВО
Задржавање има дејство према купчевим повериоцима само ако је учињено у облику јавне исправе, пре купчевог стечаја или пре пленидбе ствари.

Карактеристично је да **ризик** случајне пропасти или оштећења ствари **сноси купац** од часа кад му је ствар предата иако он још није постао власник ствари.

УГОВОР О РАЗМЕНИ

ПОЈАМ И КАРАКТЕРИСТИКЕ
Уговором о размени сваки уговарач се обавезује према свом сауговарачу да преда ствар која се размењује тако да он стекне право својине.

То је **именовани уговор**, по правилу, је **неформалан** (уговор о размени непокретности је формалан), увек је **двострано обавезан и теретан**, и обично је **комутативан**.

ДЕЈСТВО
ЗОО - из уговора о размени настају за сваког уговарача права и обавезе које из уговора о продаји настају за продавца.

ПРОДАЈНИ НАЛОГ

ПОЈАМ И КАРАКТЕРИСТИКЕ
Продајни налог је такав **уговор** којим се налогопримац обавезује да одређену покретну ствар коју му је предао налогодавац **прода за одређену цену у одређеном року или да је у том року врати** налогодавцу, а уколико то не учини, сматраће се да је он ствар купио.

БИТНИ ЕЛЕМЕНТИ
a) **НАЛОГ** којим се налогопримац обавезује и овлашћује да одређену покретну ствар прода другоме.
b) **РОК** у коме треба то да се учини.
c) **ЦЕНА** за коју ствар треба да буде продата. Обзиром да код продајног налога може доћи до закључења уговора са самим

собом (самоконтрахирање), нужно је да цена буде унапред одређена, јер само унапред одређена цена искључује сукоб интереса налогодавца и налогопримца и чини допуштеним могућност самоконтрахирања.

Продајни налог се не може опозвати пре истека уговорног рока, по чему се продајни налог разликује од општег типа налога.

ДЕЈСТВО

Налогодавац је обавезан да преда покретну ствар која је предмет продаје налогопримцу, као и да се, поштујући рок који му је одредио за извршење налога, уздржи од узнемиравања налогопримца у виду одустанка од уговора, односно опозива налога.

Ствар се предаје у државину налогопримца, али и даље остаје у својини налогодавца, тако да до истека уговореног рока, он, као власник ствари, сноси ризик њене случајне пропасти или оштећења. Међутим, иако се ствар налази у својини налогодавца, он је не може отуђити, јер му се изричито ускраћује право располагања док му ствар не буде враћена.

Налогопримац је дужан да изврши налог према упутствима које је добио од налогодавца, да то учини лично, и да о извршеном налогу обавести налогодавца и положи му рачун, односно исплати цену.

У вези са дејством продајног налога могуће су три ситуације:

a) **Налогопримац је ствар продао** - на правне односе између њих примењују се правила уговора о пуномоћству. Али за разлику од пуномоћства, код продајног налога налогодавац нема право да опозове налог, а с друге стране, пуномоћник не постаје власник ствари која му је поверена уколико је у одређеном року не прода, као што је то код продајног налога.
b) **Налогопримац је ствар вратио налогодавцу** - престаје правни однос који је заснован продајним налогом.
c) **Налогопримац ствар није продао нити је вратио налогодавцу** - налогодавац има положај продавца, а налогопримац положај купца - примењују се правила уговора о продаји.

УГОВОР О ПОКЛОНУ – разлози за раскид, ко има право на раскид, враћање поклона

УГОВОР О ПОКЛОНУ

ПОЈАМ И КАРАКТЕРИСТИКЕ

Уговором о поклону поклонодавац поклонопримцу **предаје или се обавезује да преда** у својину одређену **ствар, или** да му пренесе неко друго **право, без накнаде.**

Поклоном се сматра и опроштај дуга дужнику, као и исплата дужниковог дуга без намере да се од њега тражи накнада.

Уговор о поклону је реалан, односно **формалан уговор**. За његово закључење није довољна проста сагласност воља, него је потребна и предаја ствари која се поклања, или писмена форма (тзв. конкуренција форми), која представља битну форму (*forma ad solemnitatem*). Увек је **једнострано обавезан и доброчин**, **комутитативан** и уговор који се закључује с обзиром на својства одређене личности **(*intuitu personae*)**.

УСЛОВИ ЗА ЗАКЉУЧЕЊЕ

Примењују се општа правила о пословној способности, с тим што поклонодавац, с обзиром да располаже својом имовином, мора бити потпуно пословно способан, али не и поклонопримац - поклон може да прими и млађи малолетник, тј. дете које још није напунило 14 година живота.

БИТНИ ЕЛЕМЕНТИ

a) **СТВАР ИЛИ НЕКО ИМОВИНСКО ПРАВО** - ствар мора бити у правном промету, а и имовинско право, али које није везано за личност поклонодавца и које се може уступити другоме.
b) **НАМЕРА ДАРЕЖЉИВОСТИ** - обухвата вољу поклонодавца да без накнаде увећа имовину поклонопримца, тако и вољу поклонопримца да бесплатно прибави имовинску корист на рачун имовине поклонодавца. Намера дарежљивости се не претпоставља, већ мора бити несумљиво изражена у уговору.

ДЕЈСТВО

С обзиром да је једнострано обавезан уговор, обавезе настају само за поклонодавца, док поколонопримац има одређена права.

a) **Обавеза предаје ствари или преноса права** је основна обавеза, а с обзиром на то уговор о поклону представља правни основ за стицање права својине.
b) **Накнада штете** - поклонодавац је одговоран за штету коју проузрокује поклонопримцу - због неиспуњења или задоцњења у испуњењу преузете обавезе - али само штету проузроковану намерно или крајњом непажњом. Иако поклонодавац **нема обавезу заштите од материјалних и правних недостатака**, он може одговарати за штету коју услед тога претрпи поклонопримац, уколико је за те недостатке знао или је према

околностима морао знати, а о њима није обавестио поклонопримца, тј. само у случају своје кривице.

ОПОЗИВАЊЕ УГОВОРА О ПОКЛОНУ

Пуноважно закључен уговор о поклону се **не може опозвати**, осим у случају када је то посебно уговорено или законом прописано. Постоје и поклони који се не могу никако опозвати - уобичајени поклони, наградни поклони, учињени у добротворне сврхе. Одрицање унапред од права да се поклон опозове нема правне важности.

1) ОПОЗИВАЊЕ ПОКЛОНА ОД СТРАНЕ ПОКЛОНОДАВЦА

Поклонодавац може опозвати поклон ако постоји један од следећих услова:

a) Незахвалност поклонопримца - ако својим понашањем према поклонодавцу или према неком њему блиском лицу покаже велику незахвалност.

b) Недостатак средстава за живот - ако поклонодавац нема довољно средстава за живот или за издржавање лица које је по закону дужан да издржава. Услови:
   - да не постоје лица која су по закону дужна да га издржавају, или ако постоје, да немају средстава за његово издржавање;
   - да поклонопримац није и сам у оскудици у погледу нужног издржавања себе и своје породице;
   - да се предмет поклона или његова вредност налази у имовини поклонопримца.

c) Развод или поништење брака између поклонодавца и поклонопримца - Породични закон прописује да се не враћају уобичајени поклони које су супружници учинили један другоме у току трајања заједничког живота у браку, али враћају се поклони чија је вредност несразмерно велика у односу на вредност заједничке имовине супружника, а које су спружници учинили један другом у току трајања заједничког живота у браку, с тим што се не признаје право на опозив поклона у случају кад би прихватање захтева једног супружника за враћање поклона представљало очигледну неправду за другог супружника.

2) ОПОЗИВАЊЕ ПОКЛОНА ОД СТРАНЕ ТРЕЋИХ ЛИЦА

Трећа лица чији су интереси учињеним поклоном угрожени.

a) Нужни наследници - ако је повређен њихов нужни део наслеђа. Враћање поклона се врши тек уколико смањењем

односно потпуним искључењем **завештајних располагања** не буде подмирен нужни део ових наследника.

Поклони се враћају обрнуто реду којим су учињени, с тим што се поклони учињени истовремено враћају сразмерно.

Нужни наследици могу тражити враћање поклона у року од **3 године** од дана проглашења завештања, односно од смрти оставиоца.

b) Лица која је поклонодавац био дужан да издржава - да би се могла испунити обавеза издржавања. И овде се опозивање врши обрнуто реду којим су чињени.
c) Повериоци поклонодавца - они врше опозив поклона **побијањем бесплатног располагања** свог дужника, које се врши подизањем **паулијанске тужбе**.

УГОВОР О ЗАЈМУ

ПОЈАМ И КАРАКТТЕРИСТИКЕ

Уговором о зајму обавезује се зајмодавац да зајмопримцу преда у својину одређени износ **новца** или одређену количину других **заменљивих ствари**, а зајмопримац се обавезује да му после извесног времена врати исту количину новца, односно исту количину ствари исте врсте и истог квалитета, **уз накнаду или без накнаде**.

Уговор о зајму је **консенсуалан** уговор, **двострано обавезан**, али се обавезе уговарача не испуњавају истовремено - зајмодавац је дужан да први испуни своју обавезу, па тек онда зајмопримац. **Може бити доброчин или теретан**, у зависности од тога да ли зајмопримац уз главницу дугује и камату. Камата се дугује само ако је уговорена, осим код уговора у привреди код којих зајмопримац дугује камату и ако она није уоворена.

БИТНИ ЕЛЕМЕНТИ

a) **СТВАР** - било која **заменљива ствар**, тј. она ствар која се у правном промету одређује по роду, броју, мери или тежини, потрошна или непотрошна. Најчешће је то новац.
b) **РОК ВРАЋАЊА ЗАЈМА** - одређује се обично сагласношћу уговарача или из околности самог уговора о зајму - ако није одређен нити се може одредити из околности самог уговора, зајмопримац је дужан вратити зајам по истеку примереног рока, који не може бити краћи од **2 месеца** рачунајући од зајмодавчевог тражења да му се зајам врати.
c) **КАМАТА** - ако је уговор о зајму теретан. Камата се може захтевати само ако је уговорена, осим код уговора у привреди

код којих зајмопримац дугује камату и ако она није уговорена. Иначе, ЗОО уређује стопу уговорне камате.

ДЕЈСТВО
Ствара обавезе за обе уговорне стране:

1) **ОБАВЕЗЕ ЗАЈМОДАВЦА**
   a) **Предаја обећаних ствари** - дужан је да то учини у уговорено време, а ако рок за предају није одређен, онда кад то зајмопримац затражи. Право зајмопримца да тражи предају одређених ствари застарева за **3 месеца** од доласка зајмодавца у доцњу, а у сваком случају за **1 годину** од закључења уговора.
   b) **Накнада штете због надостатака позајмљених ствари**
      - Код зајма са накнадом, постоји одговорност за материјалне недостатке и зајмодавац је дужан накнадити штету зајмопримцу која је проузрокована због њих.
      - Код зајма без накнаде зајмодавац није одговоран за материјалне недостатке ствари, али је дужан надокнадити штету зајмопримцу ако су му недостаци били познати или му нису могли остати непознати, а он о њима није обавестио зајмопримца.

2) **ОБАВЕЗЕ ЗАЈМОПРИМЦА**
   a) **Враћање позајмљених ствари** - дужан је да у уговореном року врати исту количину ствари, исте врсте и квалитета. Ако уговарачи нису утврдили рок враћања зајма, нити се може одредити из околности зајма, зајмопримац је дужан вратити зајам по истеку примереног рока који не може бити краћи од **2 месеца** рачунајући од зајмодавчевог тражења да му се зајам врати. Може га вратити и пре истека рока одређеног за враћање, али о томе мора обавестити зајмодавца и накнадити му штету.
   b) **Плаћање камате** - само ако се зајмопримац обавезао да уз главницу дугује и камату, с тим што код уговора у привреди, камату дугује у сваком случају.

УГОВОР О ЗАКУПУ

ПОЈАМ И КАРАКТЕРИСТИКЕ
Уговором о закупу обавезује се закуподавац да закупцу преда одређену **непотрошну ствар** на употребу, а закупац се обавезује

закуподавцу да му за то плаћа одређену закупнину и да му по истеку одређеног времена исту ствар врати**.**

Употреба обухвата и уживање ствари, тј. прибирање плодова које ствар даје, ако није другачије уговорено или уобичајено.

Уговор о закупу је **консенсуалан и неформалан** (изузетак кад је предмет закупа непокретност), увек **двострано обавезан, теретан и комутативан** уговор. То је уговор **са трајним извршењем**, јер се извршење престација из тог уговора простире у једном дужем временском периоду.

БИТНИ ЕЛЕМЕНТИ

a) **СТВАР КОЈА СЕ ДАЈЕ НА УПОТРЕБУ ИЛИ ИМОВИНСКО ПРАВО** - само непотрошна ствар - постојећа, своја или туђа и будућа. Имовинско право треба да буде оно које није везано за личност титулара и које даје одређене приходе (лиценца).
b) **ЗАКУПНИНА** - накнада коју закупац плаћа закуподавцу за употребу закупљене ствари или права. Закупнина мора бити одређена или одредива, стварна и сразмерна (правична) - важе правила прописана за продајну цену.
c) **ВРЕМЕ ТРАЈАЊА** - није битан елемент, али је значајан јер уговор претпоставља трајнији дуговински однос од чије дужине зависи и величина престације.

ДЕЈСТВО

Ствара обавезе за обе уговорне стране:

1) **ОБАВЕЗЕ ЗАКУПОДАВЦА**
   a) **Предаја закупљене ствари** - на начин, у време и на месту како је то уговором предвиђено. Ствар мора бити у исправном стању (како је то одређено уговором, а у недостатку истог - у стању да може послужити за употребу ради које је уговор закључен), заједно са њеним припацима. Време предаје одређује се уговором, а ако није - с обзиром на сврху посла, природу обавезе и друге околности. Исто важи и за место предаје, али ту важи и диспозитиво правило да се покретне ствари предају у месту у којем је закуподавац имао своје пребивалиште/боравиште у време настанка обавезе, а непокретне ствари у месту у коме се оне налазе.
   b) **Одржавање ствари у исправном стању** - подразумева његову обавезу да врши потребне оправке на њој. Али, трошкови ситних оправки изазваних редовном употребом ствари, као и трошкови саме употребе падају на терет закупца.

c) **Одговорност за материјалне недостатке** - закуподавац одговара закупцу за све недостатке закупљене ствари који сметају његовој уговореној или редовној употреби, без обзира на то да ли је знао за њих или не, као и за недостатке својстава или одлика предвиђених изричито или прећутно уговором, с тим што се не узимају у обзир недостаци мањег значаја.

Закуподавац не одговара за недостатке који су у часу закључења уговора били познати закупцу или му нису могли остати непознати, али одговара за недостатак који је закупцу услед крајње непажње остао непознат, ако је он знао за тај недостатак и намерно пропустио да о њему обавести закупца.

Иначе, закуподавац одговара за све недостатке закупљене ствари, ако је тврдио да она нема никаквих недостатака.

- Ако у часу предаје ствар има неки **недостатак који се не може отклонити**, закупац може, по свом избору, раскинути уговор или захтевати снижење закупнине.
- **Ако се може отклонити**, закупац може захтевати од закуподавца или отклањање недостатка у примереном року или снижење закупнине, односно раскид уговора или снижење закупнине ако закуподавац не отклони недостатак у накнадном примереном року који му је закупац оставио.

У сваком случају закупац има право на накнаду штете.

d) **Одговорност за правне недостатке** - долази до изражаја кад неко трећи претендује да на закупљеној ствари врши неко право и обрати се својим захтевом закупцу, као и ако самовласно одузме ствар од закупца - закупац је дужан да о томе обавести закуподавца, иначе ће одговарати за штету.

Ако се утврди да трећем припада неко право које потпуно искључује право закупца на употребу ствари, **уговор се раскида по самом закону** - накнада штете закупцу. Ако право трећег само ограничава право закупца, он може, по свом избору, раскинути уговор или захтевати снижење закупнине, а у сваком случају има право на накнаду штете.

2) ОБАВЕЗЕ ЗАКУПЦА

a) **Употреба ствари према уговору или њеној намени** - да употребљава ствар као добар привредник/домаћин, и само онако како је то одређено уговором или наменом ствари. Дужан је да је чува од оштећења, да сноси трошкове текуће

употребе, као и да је одржава, тј. сноси ситније оправке изазване њеном редовном употребом.

b) **Плаћање закупнине** - као накнада за употребу закупљене ствари, може се састојати у новцу или неким другим стварима.

Може се исплаћивати одједном или у ратама, унапред, приликом закључења уговора, или уназад, у току трајања закупа, или по његовом престанку. Ако није другачије одређено, плаћа се полугодишње кад је ствар дата у закуп за једну или више година, а ако је дата на краће време, по истеку тог времена.

Закуподавац може отказати уговор ако закупац не плати закупнину ни у року од **15 дана** пошто га је закуподавац позвао на плаћање, с тим што ће уговор остати на снази ако закупац исплати износ дужне закупнине пре него што му отказ буде саопштен.

c) **Враћање закупљене ствари** - у стању у којем је била кад му је предата у закуп - неоштећену. Ипак, он не одговара за истрошеност ствари која настаје њеном редовном употребом, као и за оштећења која потичу од њене дотрајалости. Ствар се враћа у месту у ком је била предата.

ПОДЗАКУП

Подзакуп је уговор којим закупац закупљену ствар даје у закуп другоме - може се закључити само ако уговором или законом није забрањен и само под условом да се њиме не наноси штета закуподавцу.

Закључењем уговора о подзакупу закупац се не ослобађа одговорности према закуподавцу, већ му јемчи да ће подзакупац употребљавати ствар према уговору о закупу.

Закључење уговора о подзакупу може бити условљено претходним добијањем дозволе од стране закуподавца - може одбити давање дозволе само из оправданих разлога. Али ако се ствар да у подзакуп без дозволе, закуподавац може отказати уговор о закупу.

Иако се закуподавац са подзакупцем не налази у правном односу, ЗОО предвиђа да закуподавац може, ради наплате својих потраживања од закупца насталих из закупа, да захтева непосредно од подзакупца исплату износа које овај дугује закупцу по основу подзакупа.

Подзакуп престаје у сваком случају када престане закуп.

ОТУЂЕЊЕ ЗАКУПЉЕНЕ СТВАРИ

Закуподавац може у току трајања закупа отуђити закупљену ствар неком трећем лицу.

a) **Отуђење после предаје ствари у закуп** - прибавилац ствари ступа на место закуподавца, и права и обавезе из закупа настају између њега и закупца.

   Прибавилац не може захтевати од закупца да му преда ствар пре истека рока за који је закуп уговорен, а за прибавиочеве обавезе из закупа према закупцу одговара преносилац као солидарни јемац.

b) **Отуђење пре предаје закупцу** - прибавилац ступа на место закуподавца и преузима његове обавезе према закупцу само ако је у моменту закључења уговора о отуђењу знао за постојање уговора о закупу - ако није знао, није дужан да закупцу преда ствар, а закупац може да тражи накнаду штете од закуподавца.

ПРЕСТАНАК ЗАКУПА

Може престати на више начина:

a) **Протек одређеног времена** - који је закључен за одређено време, као и онај чије је трајање одређено законом.

b) **Прећутно обнављање закупа** - ако по истеку времена за које је уговор о закупу био закључен, закупац продужи да употребљава ствар, а закуподавац се томе не противи, сматра се да је закључен нов уговор о закупу неодређеног трајања, под истим условима као и претходни. Обезбеђења која су дата за први закуп престају.

c) **Отказ** - отказом престаје уговор о закупу чије трајање није одређено, нити се може одредити из околности или месних обичаја. У том случају свака страна може дати отказ другој, поштујући одређени отказни рок. Ако није другачије одређен, отказни рок износи **8 дана**, с тим да отказ не може бити дат у невреме.

d) **Пропаст ствари услед више силе** - ако је ствар уништена, закуп престаје, а у случају делимичног уништења закупац може да раскине уговор или да остане и даље у закупу и захтева одговарајуће снижење закупнине.

e) **Смрт** - закупца или закуподавца, закуп се наставља са његовим наследницима, ако није другачије уговорено.

УГОВОР О ПОСЛУЗИ

ПОЈАМ И КАРАКТЕРИСТИКЕ

Уговором о послузи послугодавац предаје одређену **непотрошну ствар** послугопримцу да је **бесплатно** употребљава неко време, а овај се обавезује да по истеку тог времена врати исту ствар неоштећену.

Ово је дефиниција по којој се овај уговор сматра као **реалан уговор**. У новијој правној теорији он се дефинише као **консенсуалан уговор** - **Уговор којим се послугодавац обавезује да преда одређену непотрошну ствар на бесплатну употребу послугопримцу, а овај се обавезује да му, по истеку одређеног времена, исту и неоштећену ствар врати.**

Послуга није дефинисана ЗОО-ом, јер она није типична у промету роба и услуга.

Послуга је **реалан, једнострано обавезан, доброчин и трајан уговор**.

Односно он је **консенсуалан, двострано обавезан, доброчин и трајан, са неистовременим извршењем обавеза уговорних страна.**

БИТНИ ЕЛЕМЕНТИ

a) **СТВАР КОЈА СЕ ДАЈЕ НА ПОСЛУГУ** - само непотрошна ствар (постоје и мишљења да може и потрошна, али да се врати иста ствар - флаша вина ради излагања на изложби). Може бити покретна или непокретна, али увек индивидуално одређена.

   Будућа ствар не може бити предмет послуге као реалног уговора, али може као консенсуалног. На послугу се може дати и туђа ствар, а послугопримац може узети на послугу и своју ствар.

b) **ВРЕМЕ ТРАЈАЊА** - оно може бити уговором одређено изричито (календарско рачунање), али и прећутно (одређивањем сврхе ради које је ствар дата на послугу).

   Код послуге са неодређеним временом трајања, уговор престаје кад послугодавац захтева да му се ствар врати, односно кад послугопримац употреби ствар према уговору или кад протекне време у коме је, према одговарајућем правном стандарду, могао ствар употребити.

ДЕЈСТВО

Ако се схвати као реалан уговор, у тренутку закључења настаје обавеза само за послугопримца, а ако као консенсуалан - настају обавезе и за једну и за другу уговорну страну.

1) **ОБАВЕЗЕ ПОСЛУГОДАВЦА**

a) **Предаја ствари** - код реалног уговора - представља услов за настанак уговора, а код консенсуалног - једну од основних обавеза послугодавца. Под предајом се подразумева предузимање одређених радњи послугодавца како би послугопримцу омогућио државину ствари, а у погледу начина, времена и места предаје примењују се скоро иста правила као код уговора о закупу.
b) **Накнада штете услед материјалних недостатака** - није за њих одговоран, јер код доброчиних уговора таква одговорност не постоји. Међутим, одговоран је за штету коју због недостатка те ствари претрпи послугопримац, ако је недостатак био познат послугодавцу или му није могао остати непознат, а он о томе није обавестио послугопримца, али послугопримац нема право на накнаду штете ако је за тај недостатак знао или му је он, према околностима, морао бити познат - ова обавеза накнаде штете не произилази из правила о одговорности због материјалних недостатака ствари, већ из општих правила одговорности за штету.
c) **Ризик случајне пропасти или оштећења** ствари која је дата на послугу сноси послугодавац, као њен власник.
d) **Сношење ванредних трошкова** - ако је послугопримац, услед преке потребе, хитности или у циљу побољшања ствари, сам учинио издатке који се могу квалификовати као ванредни, он може захтевати њихову накнаду само по основу пословодства без налога.

2) **ОБАВЕЗЕ ПОСЛУГОПРИМЦА**
a) **Наменска употреба и чување ствари** - да употревљава и чува ствар са пажњом доброг домаћина. Дужан је да ствар употребљава онако као је то уговорено, а у одсуству одговарајуће одредбе, онако како то одговара њеној природи и намени. Повреда ових обавеза, као и неовлашћена предаја ствари другоме на послугу, даје право послугодавцу да раскине уговор и захтева да му се ствар одмах врати.
b) **Сношење редовних трошкова** - трошкови и издаци који су неопходни за редовно одржавање, чување и употребу ствари - ово правило је диспозитивне природе и примењује се само ако другачије није уговорено. Због повреде ове обавезе послугодавац може да раскине уговор.
c) **Враћање ствари** - у стању у ком је била примљена, с тим што се не узима у обзир нормално хабање ствари њеном дозвољеном употребом. За оштећење ствари за које је одговоран, послугопримац дугује накнаду штете.

- У случају када време трајања послуге **није одређено ни одредиво**, обавеза враћања настаје у часу када послугодавац затражи повраћај, по једном, односно када послугопримац употреби ствар према уговору или кад протекне време у којем је морао ствар употребити, по другом мишљењу.
- Ако је време трајања послуге **одређено**, послугодавац, по правилу, не може захтевати да му се ствар врати пре рока, док послугопримац, с обзиром да је уговор закључен у његовом интересу, има право да врати, а послугодавац обавезу да прими ствар и пре истека времена трајања послуге. Од овог правила ме се одступити – ако је рок враћања уговорен у обостраном интересу, као и кад би враћање ствари пре рока било штетно или незгодно за послугодавца.

Ствар се враћа у месту одређеном уговором, а у недостатку одредбе о томе, у месту пребивалишта послугодавца.

УГОВОР О ДЕЛУ

ПОЈАМ, РАЗГРАНИЧЕЊЕ И КАРАКТЕРИСТИКЕ

Уговором о делу посленик (предузимач, извођач радова) се обавезује да обави одређени посао за наручиоца, а наручилац се обавезује да му за то плати одређену накнаду.

Предмет уговора о делу представља извршење неке материјалне (фактичке) радње или посла, с тим што то не може бити неки правни посао.

Уговор о делу карактерише то што је наручилац заинтересован за резултат који посленик треба да постигне својим радом, мада то не подразумева увек и постизање циља који се имао у виду при закључењу уговора (обавеза посленика да ископа бунар, али не и да пронађе воду).

Уговор о делу је **консенсуалан, неформалан и увек двострано обавезан** и **теретан**. Већина сматра да је **са трајним извршењем обавезе**, а закључује се с **обзиром на личност уговорника**.

БИТНИ ЕЛЕМЕНТИ

а) ПОСАО ПОСЛЕНИКА :

- израда или оправка неке ствари, или
- извршење других фактичких радњи (копање баште), или

- извршење разноврсних уметничких, научних, књижевних и уопште интелектуалних радњи (израда скулптуре).

Посао мора бити могућ, допуштен, одређен или одредив.

b) **НАКНАДА ЗА ИЗВРШЕНИ ПОСАО** - најчешће у новцу али и нека друга имовинска вредност. Одређују је уговарачи споразумно, ако није одређена обавезном тарифом или другим обавезним актом. Накнада треба да буде и сразмерна (правична) - да представља еквивалентну накнаду за извршени посао.

ДЕЈСТВО

1) **ОБАВЕЗЕ ПОСЛЕНИКА**

a) **Извршење посла** - онако како је то уговором предвиђено и како то налажу правила одговарајућег посла. Посао се мора извршити за одређено време, а ако није одређено - за време које је разумно потребно за такве послове.

Наручилац има право да врши надзор над обављањем посла и даје упутства кад то одговара природи посла. Ако се посленик не придржава услова уговора - наручилац га може упозорити и одредити примерени рок да свој рад саобрази својим обавезама - ако посленик не поступи по његовом захтеву - наручилац може раскинути уговор и захтевати накнаду штете.

Када је рок битан састојак уговора, а посленик је у толиком закашњењу за започињањем или завршетком посла да је очигледно да га неће завршити у року, наручилац може раскинути уговор и захтевати накнаду штете.

Уколико из уговора или природе посла не произилази што друго, посленик није дужан да посао обави лично - може поверити трећем лицу, али је и даље одговоран наручиоцу за извршење посла, осим ако је са пристанком наручиоца уговор о делу уступио трећем.

b) **Одговорност за недостатке** - прави се разлика између недостатака у материјалу или налогу који издаје наручилац и недостатака извршеног посла.

- Кад је материјал дао наручилац, посленик ће одговарати за штету само ако наручиоцу није скренуо пажњу на недостатке материјала које је приметио или је морао приметити.
- Посленик ће одговарати за штету и кад није упозорио наручиоца на недостатке у његовом налогу, као и на друге околности за које је знао или је морао знати, а које

могу бити од значаја за наручено дело или за његово извршење на време.

- Посленик одговара за недостатке извршеног посла - разлика између видљивих и скривених недостатака:
  - Посленик одговара за оне **видљиве недостатке** о којима га је наручилац по извршеном прегледу рада обавестио без одлагања. После прегледа и примања извршеног рада посленик више не одговара за видљиве недостатке, изузев ако је за њих знао, а није их показао наручиоцу.
  - Ако се после прегледа и примања извршеног дела покаже неки **скривени** недостатак (који се није могао открити обичним прегледом), посленик ће одговарати за њега, под условом да га је наручилац обавестио о томе што пре, а најдуже у року од **1 месеца** од дана откривања. Посленик одговара за скривене недостатке који се појаве у року од **2 године** од пријема обављеног посла, после истека тог рока, наручилац се не може више позивати на недостатке, осим ако се они односе на чињенице које су биле познате посленику, или му нису могле остати непознате, а није их саопштио наручиоцу.

Наручилац који је уредно обавестио посленика да извршени рад има неки недостатак може од њега захтевати да недостатак отклони, као и накнаду штете коју због недостатка трпи, али му мора оставити примерен рок за то. Ако то захтева претеране трошкове, посленик може одбити да то изврши, а наручилац у том случају има право на снижење накнаде или раскид уговора, као и право на накнаду штете.

Али, ако недостатак чини посао неупотребљивим или је обављен у супротности са изричитим условима уговора, наручилац може, не тражећи претходно отклањање недостатака, раскинути уговор и захтевати накнаду штете.

Иначе, наручилац је дужан да допусти посленику да отклони недостатак, а ако овај до истека примереног рока то не учини, наручилац може, по свом избору, извршити отклањање недостатака на рачун посленика, или снизити накнаду, или раскинути уговор (осим ако се ради о незнатном недостатку), а у сваком случају има право на накнаду штете.

Наручилац који је посленика на време обавестио о недостацима извршеног посла не може своје право остварити

судским путем по истеку **1 године** од дана учињеног обавештења. Али по истеку тог рока, може приговором против послениковог захтева за исплату накнаде, истаћи своје право на снижење накнаде и накнаду штете.

c) **Предаја израђене ствари** – обавеза предаје није својствена сваком уговору о делу, али кад је предмет израда или оправка ствари, посленик се ослобађа обавезе предаје ако ствар пропадне из узрока за који он не одговара.

2) **ОБАВЕЗЕ НАРУЧИОЦА**

a) **Исплата накнаде** – наручилац је обавезан да исплати накнаду која је предвиђена уговором, обавезном тарифом или је утврђена од стране суда. Најчешће се уговором одређује начин, време и место њене исплате. Ако није другачије уговорено, наручилац није дужан да исплати накнаду пре него што је прегледао и одобрио извршени рад.

b) **Пријем посла** – пријем посла дужан је да изврши на начин, у време и на месту како је то одређено уговором или правилима посла, узимајући у обзир природу и сврху посла, као и одговарајући стандард.

РИЗИК

a) **Кад је посленик дао материјал** за израду ствари, а ствар буде оштећена или пропадне из било којег узрока пре предаје наручиоцу, ризик сноси посленик, и нема право на накнаду за материјал, ни за труд - ово се не примењује када је наручилац прегледао и одобрио извршени рад (сматра се да је ствар предата), а ствар је остала код посленика на чувању, као ни у случају кад је наручилац пао у доцњу због непримања понуђене ствари.

b) **Кад је наручилац дао материјал** – он и сноси ризик случајне пропасти или оштећења ствари, а посленик има право на накнаду за рад само ако је ствар пропала или оштећена после доласка наручиоца у доцњу, или ако се није одазвао позиву да ствар прегледа.

ПРАВО ЗАЛОГЕ

Ради обезбеђења наплате потраживања накнаде за рад и материјал, као и осталих потраживања по основу уговора о делу, посленик има право залоге на стварима које је направио или оправио, све док их држи.

ПРЕСТАНАК УГОВОРА

Све док наручени посао није довршен наручилац може раскинути уговор кад год хоће, јер се посао предузима у његовом интересу. У том случају, наручилац је дужан да посленику исплати уговорену накнаду - умањује се за износ трошкова које овај није учинио, а које је био дужан учинити да уговор није раскинут, као и за износ зараде коју је остварио на другој страни или коју је намерно пропустио да оствари.

УГОВОР О ОСТАВИ

Уговором о остави (**чувању, депозиту**) обавезује се оставопримац (чувар, депозитар) да, **бесплатно или уз накнаду**, прими покретну ствар од оставодавца (оставиоца, депонента), да је чува и да је врати кад овај то буде затражио.

Овај уговор је к**онсенсуалан**, у основи је **доброчин, али може бити и теретан**. **Једнострано је обавезан ако је доброчин, а двострано обавезан ако је теретан**. Увек је **са трајним извршењем обавезе**.

БИТНИ ЕЛЕМЕНТИ

a) **ПРЕДМЕТ ОСТАВЕ** - само покретне ствари. Може бити заменљива и потрошна ствар, с тим да се та иста ствар врати. **Могу бити и ствари ван промета**, и оне које су у ограниченом промету, јер остава не значи располагање са ствари.
b) **ВРЕМЕ ТРАЈАЊА ОСТАВЕ** - трајан уговор, који се простире на известан временски период. Време трајања може бити одређено самим уговором или произилазити из природе и циља конкретног уговора - ако се ни тако не може одредити узима се да је уговор закључен са неодређеним временом трајања.
c) **НАГРАДА ЗА ЧУВАЊЕ СТВАРИ** - само ако је уговор о остави теретан, с тим што се таквим сматра уговор о остави код којег је награда посебно уговорена, код којег се оставопримац бави примањем ствари на чување, као и код којег се награда могла очекивати с обзиром на околности посла.

   Награда се најчешће састоји у новцу, али може се дати и друга имовинска вредност. Висину награде, начин и време њеног плаћања уговорници најчешће одређују споразумно, али то може бити одређено и обавезном тарифом па и принудним прописима.

ДЕЈСТВО

Рађа обавезе само за оставопримца, ако је доброчин и једнострано обавезан, али и за оставодавца, ако је теретан и двострано обавезан.

1) **ОБАВЕЗЕ ОСТАВОПРИМЦА**
   a) **Пријем ствари** - састоји се у предузимању одговарајућих радњи од стране оставопримца, које се морају испунити у време, место и начин како је то уговором предвиђено или како то произилази из природе и циља конкретног уговорног односа.
   b) **Чување ствари** - основна обавеза оставопримца. Дужан је да чува ствар као своју сопствену, ако је остава без накнаде, а ако је са накнадом, као добар привредник/домаћин. Дужан је да обавештава оставодавца о свим променама које примети на ствари и о опасностима да буду оштећене на било који начин.

      Оставопримац нема право да ствар употребљава, осим ако је на то уговором овлашћен. У случају недозвољене употребе - дугује одговарајућу накнаду и одговара и за случајну пропаст или оштећење ствари ако се догоде том приликом - може се ослободити одговорности ако докаже да би ствар пропала или била оштећена и да је поступао у складу са уговором.

      Када је у оставу дата непотрошна ствар коју је оставопримац овлашћен да употребљава, на односе уговарача примењују се правила уговора о послузи, а само о питањима времена и места враћања ствари по правилима уговора о остави.
   c) **Враћање ствари** - по обављеном чувању, оставопримац има обавезу да ствар која му је поверена на чување врати оставодавцу, заједно са свим плодовима и користима од ствари, без обзира да ли је он власник ствари. Ствар се враћа у року одређеном у уговору, односно у року који произилази из природе посла. Ако рок није одређен, ни одредив, ствар се има вратити кад је оставодавац затражи.

      Оставодавац може тражити да му се ствар врати пре рока (ако је он уговором одређен), али само у случају када је рок уговорен искључиво у интересу оставодавца (код оставе без накнаде), али ако није тако, ако је теретан - може али само уз обавезу сношења одговорности за штету која је тиме проузрокована оставопримцу.

      И оставопримац (када је уговор без накнаде) може ствар вратити оставодавцу пре истека уговореног рока ако би самој

ствари претила опасност пропасти или оштећења или ако би му њено даље чување могло проузроковати штету.

Када рок није одређен, сваки од уговорника је овлашћен да откаже уговор о остави кад хоће, али не у невреме. Према ЗОО оставопримац то може само код бесплатне оставе, уз остављање оставодавцу примереног рока за преузимање ствари.

2) **ОБАВЕЗЕ ОСТАВОДАВЦА** – он има обавезу **само ако је уговор о остави теретан,** (међутим, пошто у вези са извршењем уговора о остави, оставопримац може стећи исзвесна права према оставодавцу, та његова права истворемену су и обавезе за оставодавца.)
   a) **Исплата награде** - начин, место и време одређује се уговором, а ако није, правило је да се награда исплаћује после обављеног чувања, односно по престанку уговора, тј. приликом преузимања ствари. За место плаћања важи диспозитивно правило по којем је оставодавац дужан исплатити награду у месту у коме оставопримац има пребивалиште, односно у месту у коме оставодавац има пребивалиште у време настанка обавезе, ако се та награда не састоји у новцу.
   b) **Накнада трошкова и штете у вези са чувањем ствари** - оставопримац има право да захтева од оставодавца да му накнади трошкове оправдано учињене ради очувања ствари, као и штету коју је имао због оставе.

ПОСЕБНИ СЛУЧАЈЕВИ ОСТАВЕ

a) НЕПРАВА ОСТАВА - код које се у оставу дају **заменљиве** ствари с правом оставопримца да их потроши и обавезом да врати исту количину ствари исте врсте. На односе уговорника примењују се правила уговора о зајму, а само у погледу времена и места враћања - правила уговора о остави, ако нешто друго није уговорено.

b) ОСТАВА У НУЖДИ - настаје када је ствар поверена у случају неке невоље - оставопримац дужан да чува ствар са повећаном пажњом.

c) УГОСТИТЕЉСКА ОСТАВА - угоститељ се сматра оставопримцем у погледу ствари које су гости донели са собом, односно предали му на чување. Одговорност угоститеља је **пооштрена** у односу на оставопримца код основног појма оставе. Угоститељ одговара за нестанак или оштећење ствари највише до износа утврђеног посебним прописом. Ова одговорност постоји и када он није крив. Угоститељ дугује потпуну накнаду ако му је гост предао ствар на чување, као и

ако је штета настала његовом кривицом или кривицом лица за које он одговара.

УГОВОР О НАЛОГУ

ПОЈАМ, РАЗГРАНИЧЕЊЕ И КАРАКТЕРИСТИКЕ

Уговор о налогу је такав уговор којим се једна страна (налогопримац) обавезује да, на основу овлашћења које добија од друге стране (налогодавац), и за њен рачун, предузме одређене **правне и фактичке** послове, уз накнаде или без накнаде, ако је тако уговорено или то произлази из природе међусобних односа.

Није битно да ли налогопримац при извршавању преузетих послова иступа у своје име или у име налогодавца. Такође, налогопримац може предузети како правне тако и фактичке послове.

Уговор о налогу је **консенсуалан уговор, неформалан** (осим ако се треба предузети правни посао за који се захтева одређена форма - тада налогопримац мора имати пуномоћје које је издато у истој тој форми), може бити **теретан или доброчин**. **Ако је теретан, онда је двострано обавезан**, а ако је **доброчин, онда је једнострано** обавезан, јер се само налогопримац обавезује да обави одређени посао. По правилу се закључује с обзиром на личност уговорника (***intuitu personae***), посебно с обзиром на својства и способност налогопримца.

УСЛОВИ

Сви који се захтевају за закључење уговора уопште, али и неки посебни:

a) **ПОСЛОВНА СПОСОБНОСТ НАЛОГОДАВЦА И НАЛОГОПРИМЦА**
   - **Налогодавац** може бити само оно лице које има пословну способност која је неопходна за предузимање оног посла који он поверава налогопримцу. Дакле, налогодавац може преко налогопримца да предузме само оне послове које, иначе, може и сам да предузме, и то под истим условима, односно лице које само није способно да предузме одређени посао, не може тај посао предузети ни преко налогопримца.
   - **Налогопримац** може бити само потпуно пословно способно лице.

b) **ПОНУДА ЗА ЗАКЉУЧЕЊЕ УГОВОРА О НАЛОГУ** - примењују се општа правила о понуди за закључење уговора, **уз одступање** које се односи на случај кад се понуда за закључење тог уговора упућује лицу које се бави вршењем

туђих послова као занимањем или се јавно нуди за вршење тих послова. У том случају прописује се дужност наведених лица да одговоре на понуду која им је упућена. Нарочито су дужна, ако неће да прихвате понуду, да о томе без одлагања обавесте другу страну, с тим што повреда те дужности повлачи њихову одговорност за штету коју би ова претрпела због тога.

БИТНИ ЕЛЕМЕНТИ

a) **ПОСАО НАЛОГОПРИМЦА** - начелно, сви послови могу бити предмет уговора о налогу. Изузетак - само послови који се према својој природи или одредбама закона не могу предузимати преко другог лица. У сваком случају, посао чије се извршење поверава налогопримцу мора бити одређен, с тим што то може бити један или више послова, исте или различите врсте. Посао мора бити могућ и дозвољен.

b) **НАКНАДА ЗА ИЗВРШЕЊЕ ПОСЛА** - само када је теретан, с тим што се претпоставља, чак и кад накнада није предвиђена, да је уговор о налогу закључен као теретан. Она се најчешће састоји у новцу, али може и у некој другој имовинској вредности. Накнада се најчешће споразумно одређује самим уговором, с тим што може бити прецизно одређена или се уговором могу предвидети само околности на основу којих се накнада може касније одредити. Ако није одређена или одредива, узима се да су уговорници имали у виду уобичајену накнаду, а ако о томе нема обичаја, онда правичну накнаду. У појединим случајевима накнада је унапред прописана, тј. одређена принудним прописом или обавезном тарифом, што се обично чини када се у улози налогопримца појављује лице које се у виду занимања бави обављањем туђих послова.

Накнада се мора састојати у предаји нечега што је објективно могуће и допуштено.

Накнада треба да буде и сразмерна у односу на учложени труд налогопримца.

ДЕЈСТВО

Огледа се у обавезама које из уговора настају за једну и другу страну. Поред тога, налогопримцу се, ради обезбеђења његових потраживања из уговора о налогу, признаје законско право залоге на стварима и новцу залогодавца.

1) **ОБАВЕЗЕ НАЛОГОПРИМЦА**

a) **Обавеза извршења посла** - у складу са уговором - у границама добијеног овлашћења, према примљеним упутствима и са пажњом доброг привредника/домаћина. Поред тога, при извршењу посла он у свему и у сваком случају треба да пази на интересе налогодавца и да се њима стално руководи. Уколико неовлашћено одступи од добијеног упутства, налогопримац ће се сматрати за пословођу без налога, осим ако налогодавац накнадно одобри оно што је урадио. Насупрот томе, када сматра да би извршење посла по добијеним упутствима било од штете за налогодавца, не би смео да поступи по њима, већ је дужан да на то скрене пажњу налогодавцу и да тражи нова упутства.

   С обзиром да је то уговор *intuitu personae*, налогопримац је дужан да посао обави лично - може поверити другоме само ако му је налогодавац то дозволио, или је на то био принуђен околностима. У тим случајевима налогопримац одговара само за избор заменика и за упутства која му је дао. Али ако на то није био овлашћен - одговара и за рад заменика, као и за случајну пропаст или оштећење ствари који се догоди код заменика.

   У оба случаја, налогодавац може захтевати непосредно од заменика извршење посла.

b) **Обавеза полагања рачуна и подношења извештаја** - налогопримац је увек дужан да о извршеном послу положи рачун налогодавцу, као и да му преда све што је примио у његово име по основу обављеног посла. У односу на ствари које је у вези са обављањем посла примио за налогодавца, налогопримац се појављује као оставопримац - нама право да се њима користи. Ако се служио новцем који је примио за налогодавца, дужан је да плати камату по највишој дозвољеној уговорној стопи, рачунајући од дана употребе, док је на остали дуговани новац који није предао на време, дужан да плати затезну камату, рачунајући од дана када је био дужан да га преда.

c) **Накнада штете налогодавцу** – јавља се као последица његове одговорности због неиспуњења обавеза које је преузео уговором о налогу. Најчешће се ради о одговорности налогопримца за штету коју налогодавцу проузрокује прекорачењем добијених овлашћења, непридржавањем добијених упутстава, непажљивим поступањем, итд.

У случају кад је вршење неког посла истим налогом поверено неколицини налогопримаца да га заједнички врше,

они одговарају солидарно за обавезе из тог налога, ако што друго није уговорено. Али, ако им није наложено да посао врше заједнички, солидарна одговорност ће постојати само ако је уговорена.

2) ОБАВЕЗЕ НАЛОГОДАВЦА

a) Обавеза накнаде трошкова - налогодавац је дужан да сноси трошкове које је налогопримац имао око предузимања посла, чак и у случају кад делатност налогопримца није довела до постизања резултата који се очекивао, под условом да је налогопримац у свему поступао у складу са уговором. Може се ослободити ове обавезе ако је тако предвиђено уговором, или ако су ти трошкови урачунати у накнаду коју је налогодавац обавезан да исплати налогопримцу за његов труд.

Такође, налогодавац је дужан да налогопримцу, кад овај то захтева, да предујам, тј. извесну своту новца за предвиђене издатке, односно за подмирење трошкова које ће имати око предузимања посла који му је поверен.

b) Обавеза исплате накнаде - у вези са обликом и висином накнаде меродавно је оно што је уговорено - а ако није уговорено, налогодавац дугује накнаду у уобичајеној висини, а ако о томе нема обичаја, онда правичну накнаду. Ова обавеза постоји без обзира да ли је предузетим послом остварен и циљ ради којег се предузима. Ако је налогопримац, без своје кривице, само делимично обавио посао, има право на сразмерни део накнаде.

Накнада се исплаћује у време које је уговором предвиђено - а ако није предвиђено, онда по обављеном послу.

c) Обавеза накнаде штете - постоји само кад налогопримац претрпи штету без своје кривице. Постоји без обзира да ли је уговор теретан или доброчин.

У случају када већи број лица на основу истог уговора о налогу повери налогопримцу извршење заједничког налога, они му одговарају солидарно за испуњење својих обавеза из уговора о налогу.

ЗАКОНСКО ПРАВО ЗАЛОГЕ

Ради обезбеђења наплате накнаде и трошкова, налогопримцу се **законом признаје право залоге** на покретним стварима налогодавца које је добио по основу уговора о налогу, као и на новчаним износима које је наплатио за рачун налогодавца. Ово само

кад налогопримац има државину или када може да располаже са покретним стварима или новцем залогодавца. Поред тога, потребан је и **конекситет** - да потраживања налогопримца потичу из истог уговора о налогу на основу којег је он дошао до државине налогодавчевих покретних ствари или до одређене своте новца коју је наплатио за рачун налогодавца.

ПРЕСТАНАК УГОВОРА О НАЛОГУ

У складу са општим правилима, престаје **протеком времена** које је уговором одређено као време његовог трајања, као и **предузимањем односно извршењем посла** од стране налогопримца. Али, пошто се обично закључује с обзиром на личност уговорника, односно њихово узајамно поверење, постоје и други начини:

a) **Одустанак од уговора** - правило је да налогодавац може по својој вољи, тј. увек и без обзира на разлоге, одустати од уговора - остварује се једностраном изјавом воље налогодавца, која мора бити саопштена налогопримцу на сигуран начин. Може бити изричита изјава, али и конклудентне радње (извршењем посла од стране самог налогодавца).

   Кад за одустанак од уговора није било основаних разлога, налогодавац је дужан да исплати налогопримцу одговарајући део накнаде, као и да му надокнади штету коју је претрпео одустанком од уговора. Али ако су постојали оправдани разлози, посебно ако је то налогопримац проузроковао својим поступцима, онда он сноси све штетне последице одустанка од уговора.

b) **Отказ налога** - правило је да и налогопримац може да, по својој вољи, тј. без обзира на разлоге, откаже налог - једнострана изјава воље налогопримца која мора бити саопштена налогодавцу, у било којој форми. Отказивање налога може се извршити у свако време, само не у невреме, тј. у условима кад је очигледно да би тиме налогодавцу била проузрокована штета.

   Налогопримац је дужан да и после отказа продужи послове који не трпе одлагање, док налогодавац не буде у могућности да преузме бригу о њима. Престанак уговора у случају отказивања налога наступа у тренутку кад је налогодавцу отказ саопштен.

c) **Смрт физичког, односно престанак правног лица** - пошто се закључује с обзиром на личност и способност налогопримца, уговор о налогу престаје његовом смрћу. Смрћу налогодавца, по правилу, не престаје, али може ако је тако уговорено или ако

се налогопримац примио налога с обзиром на личне односе са налогодавцем. У том случају, налогопримац је дужан да продужи поверене послове, ако би иначе наступила штета за наследнике, док они не буду у могућности да сами преузму бригу о њима.

Ако је налогодавац или налогопримац правно лице, уговор о налогу престаје кад то лице престане да постоји.

У случају кад налогодавац умре или престане да постоји, уговор о налогу престаје у часу кад је налогопримац сазнао за догађај због којег престаје уговор о налогу.

d) **Лишење пословне способности, односно стечај** - уговор о налогу престаје кад налогодавац или налогопримац буде потпуно или делимично лишен пословне способности, односно кад падне под стечај. У случају кад је налогодавац лишен пословне способности или је пао под стечај, уговор о налогу престаје у часу кад је налогопримац сазнао за догађај због којег престаје уговор о налогу.

УГОВОР О ПУНОМОЋСТВУ

ПОЈАМ, РАЗГРАНИЧЕЊА И КАРАКТЕРИСТИКЕ

Уговор о пуномоћству је такав уговор којим се једна страна (пуномоћник) обавезује да, на основу овлашћења које добија од друге стране (властодавац), и у њено име (и за њен рачун), предузме одређене **правне послове**, уз накнаду или без накнаде.

Посао који се предузима није фактички, већ правни посао. Пуномоћник га предузима у име властодавца - правна дејства се остварују непосредно и само за властодавца.

Уговор о пуномоћству је само један од могућих облика заступања - ЗОО прописује да се овлашћење за заступање заснива на закону, општем акту правног лица, акту надлежног органа или изјави воље заступаног (пуномоћје).

Овлашћење за заступање које властодавац даје уговором пуномоћнику **назива се пуномоћје**, с тим што се изричито прописује да су постојање и обим пуномоћја **независни** од правног односа на чијој је подлози пуномоћје дато.

Уговор о пуномоћству је посебна врста уговора о налогу, с тим што је то један вид непосредног заступништва, код кога се правни послови предузимају у име (и за рачун) властодавца, тако да **делује непосредно према њему**.

За разлику од уговора о налогу (и правни и фактички послови) уговор о пуномоћству има за предмет предузимање само правних послова. Поред тога, пуномоћник предузима правне послове у име властодавца, док налогодавац предузима послове за рачун налогодавца - у име налогодавца, али може и у своје име.

Уговор о пуномоћству је **консенсуалан, неформалан, теретан или доброчин, двострано обавезан ако је теретан, односно једнострано обавезан ако је доброчин**, и уговор који се закључује **с обзиром на личност уговорника**, посебно с обзиром на својства и способност пуномоћника.

Међутим, уговор о пуномоћству у појединим случајевима поприма формални карактер - уговор о трговинском заступању - писмена форма. Затим, у појединим случајевима је прописана посебна форма - пуномоћје за закључење брака као и парнично пуномоћје. И у случају кад пуномоћник у име властодавца закључује неки формалан уговор, уговор о пуномоћству добија формални карактер, јер се прописује да форма која је законом прописана за неки уговор или други правни посао важи и за пуномоћје за закључење тог уговора, односно за предузимање тог посла.

УСЛОВИ ЗА ЗАКЉУЧЕЊЕ УГОВОРА О ПУНОМОЋСТВУ

Сви услови који се захтевају за закључење уговора уопште (пословна способност, сагласност воља (преговори, пунуда, прихват, тренутак и место закључења), предмет, основ; горма; капара и одустаница), али и неки додатни:

а) ПОСЛОВНА СПОСОБНОСТ ВЛАСТОДАВЦА И ПУНОМОЋНИКА - властодавац може бити само оно физичко лице које има пословну способност која је неопходна за предузимање оног правног посла који он поверава пуномоћнику. Дакле, властодавац може преко пуномоћника да предузме само оне правне послове које, иначе, може и сам да предузме, и то под истим условима, односно лице које само није способно да предузме одређени правни посао, не може тај посао предузети ни преко пуномоћника. У својству властодавца може и правно лице да закључи уговор о пуномоћству, односно да преко

пуномоћника закључује уговоре и обавља остале послове који су уобичајени у вршењу његове пословне делатности.

О пословној способности пуномоћника постоје два различита становишта. У нашем праву пуномоћник мора имати пуну пословну способност, а лице које је ограничено пословно способно може се појавити у улози пуномоћника само уз сагласност свог законског заступника. Али у правној теорији преовлађује став да и ограничено пословно способно лице може имати улогу пуномоћника, јер се сматра да и интереси властодавца захтевају да уговор закључен од стране пуномоћника производи правно дејство. У прилог томе наводи се да је пословна способност услов за ваљаност уговора у односу на уговарача, што значи да она треба да постоји код властодавца. Она није услов за закључење уговора преко пуномоћника, тако да и пословно неспособно лице (које је способно за расуђивање) или ограничено способно лице може закључити ваљани уговор као пуномоћник пословно способног властодавца.

ЗОО предвиђа да пуномоћник може бити и правно лице - али неопходно је да предмет његове делатности представља заступање других лица у предузимању правних послова.

b) **ПОНУДА ЗА ЗАКЉУЧЕЊЕ УГОВОРА О ПУНОМОЋСТВУ** - примењују се општа правила о понуди за закључење уговора, уз одступање које се односи на случај кад се понуда за закључење тог уговора упућује лицу које се бави вршењем туђих послова као занимањем или се јавно нуди за вршење тих послова. У том случају прописује се дужност наведених лица да одговоре на понуду која им је упућена. Нарочито су дужна, ако неће да прихвате понуду, да о томе без одлагања обавесте другу страну, с тим што повреда те дужности повлачи њихову одговорност за штету коју би ова претрпела због тога.

БИТНИ ЕЛЕМЕНТИ

a) **ПОСАО ПУНОМОЋНИКА** - увек је то неки правни посао, један или више њих, исте или различите врсте (да прода кућу, изда стан у закуп). Правни посао који се поверава мора увек бити могућ, допуштен и одређен или одредив.

b) **НАКНАДА ЗА ЗАСТУПАЊЕ** - само када је теретан. Она се најчешће састоји у новцу, али може и у некој другој имовинској вредности. Накнада се најчешће споразумно одређује самим уговором, с тим што може бити прецизно одређена или се уговором могу предвидети само околности на основу којих се накнада може касније одредити. Ако није одређена или одредива, узима се да су уговорници имали у виду уобичајену накнаду, а ако о томе нема обичаја, онда правичну накнаду. У појединим случајевима накнада је унапред прописана, тј. одређена принудним прописом или обавезном тарифом, што се обично чини када се у улози пуномоћника појављује лице које

се у виду занимања бави обављањем туђих послова (тарифа која је прописана за рад адвоката).

Накнада се мора састојати у предаји нечега што је објективно могуће и допуштено.

Накнада треба да буде и сразмерна у односу на уложени труд пуномоћника.

c) **ВРЕМЕ ТРАЈАЊА** – значајно, јер се уговор о пуномоћству често закључује као уговор са трајним испуњењем обавеза - уговорне стране могу споразумно одредити време његовог трајања - календарски или наступањем одређене околности. Овакво одређивање времена трајања уговора о пуномоћству карактеристично је за тзв. опште пуномоћство.

У случају кад време трајања није одређено нити одредиво, трајање ће зависити од његове врсте. За уговор о општем пуномоћству сматраће се да је закључен са неодређеним временом трајања, док ће се за уговор о посебном пуномоћству сматрати да траје до извршења правног посла који је пуномоћник био дужан да предузме. Али, без обзира да ли је закључен на неодређено или одређено времем трајања и без обзира на врсту, властодавац може да опозове, а пуномоћник да откаже пуномоћје што доводи до престанка уговора. Исто тако утичу и смрт властодавца или пуномоћника, као и губитак пословне способности, односно стечај властодавца или пуномоћника.

НЕПОСРЕДНО ДЕЈСТВО УГОВОРА О ПУНОМОЋСТВУ

Огледа се у обавезама које из тог уговора настају како за пуномоћника, тако и за властодавца. Све њихове обавезе подударне су са одговарајућим обавезама налогопримца и налогодавца. Примењују се и одредбе о праву залоге у корист пуномоћника.

ПОСРЕДНО ДЕЈСТВО УГОВОРА О ПУНОМОЋСТВУ

Огледа се у дејству правног посла који је пуномоћник закључио у име властодавца. То дејство тиче се, поред уговарача (властодавца и пуномоћника), трећих лица која учествују у заснивању правног посла који закључује пуномоћник. Разликује се неколико ситуација:

a) **Пуномоћник је делао у име властодавца и у границама пуномоћја**

Предузети правни посао обавезује непосредно властодавца и другу страну - само између њих производи правно дејство. Властодавац се сматра имаоцем свих права и обавеза из тог правног посла, тако да сноси и сваки даљи ризик који би био

везан са његовим постојањем. Пуномоћник је у том случају само *alter ego* властодавца. За њега тај посао не производи правно дејство - он не гарантује ни властодавцу да ће му друга страна, ни другој страни да ће јој властодавац, испунити обавезу из правног посла који је пуномоћник закључио у име властодавца.

b) Пуномоћник је делао у границама пуномоћја, али супротно добијеним упутствима

Упутства производе правна дејства између властодавца и пуномоћника - јер га обавезују, али не и према трећем лицу, која му нису била позната. Према томе, правни посао који пуномоћник закључи са трећим лицем које је "у доброј вери" обавезује у потпуности властодавца и кад није у сагласности са упутствима која је он дао пуномоћнику. Властодавцу остаје само право да од пуномоћника захтева накнаду штете коју је због тога претрпео.

c) Пуномоћник је закључио правни посао у име властодавца после престанка пуномоћја, а пре него што је треће лице сазнало за тај престанак

Ако је треће лице савесно, престанак пуномоћја нема дејства према њему, тако да правни посао који треће лице закључи са пуномоћником обавезује непосредно властодавца - ради заштите трећих савесних лица. И овде властодавац може од пуномоћника да захтева накнаду штете, изузев кад пуномоћник није знао нити је морао знати за престанак пуномоћја.

d) Пуномоћник је прекорачио границу пуномоћја

Не обавезује властодавца. Међутим, ипак може, уколико властодавац правни посао накнадно одобри или ратификује. Ратификација се увек састоји у једностраној изјави воље (изричита или прећутна) и има ретроактивно дејство, ако другачије није уговорено. Ради заштите трећег савесног лица предвиђа се да ако друга страна није знала нити морала знати за прекорачење пуномоћја, она може одмах по сазнању за прекорачење, не чекајући да се властодавац изјасни о правном послу, да изјави да се не сматра везана уговором. Поред тога, ако властодавац одбије одобрење, правни посао према њему остаје без дејства, али су пуномоћник и властодавац солидарно одговорни за штету коју претрпи друга страна, под условом да она није знала нити морала знати за прекорачење овлашћења.

ПРЕСТАНАК УГОВОРА О ПУНОМОЋСТВУ

У складу са општим правилима, престаје протеком времена које је уговором одређено као време његовог трајања, као и предузимањем

правног посла од стране пуномоћника. Али, пошто се обично закључује с обзиром на личност уговорника, постоје и други начини:

a) **Опозивање пуномоћја** - властодавац може по својој вољи, тј. увек и без обзира на разлоге, да опозове пуномоћје - без обзира на врсту пуномоћја и независно да ли је уговор закључен на одређено или неодређено време, теретан или доброчин. Право опозивања је једнострана изјава воље властодавца која мора бити саопштена пуномоћнику на сигуран начин, без посебне форме, што значи да се и пуномћство за које је прописана посебна форма може опозвати неформалном изјавом - изричитом изјавом или конклудентним радњама.

   Ако је уговор о пуномоћству теретан властодавац је дужан да пуномоћнику исплати одговарајући део накнаде, као и да му надокнади штету коју је претрпео због опозива пуномоћја, ако за опозив није било основаних разлога.

   Уговор престаје у моменту кад пуномоћник сазна за опозив. С друге стране, опозив нема дејства према трећем лицу које је закључило уговор са пуномоћником, или обавило други правни посао, а није знало нити је морало знати да је пуномоћје опозвано, тако да у том случају уговор о пуномоћству не престаје. Властодавац може захтевати накнаду штете, осим ако пуномоћник није знао нити морао знати за опозивање пуномоћја.

b) **Остали начини престанка пуномоћја** - отказ, смрт односно престанак властодавца или пуномоћника, лишење пословне способности односно стечај властодавца или пуномоћника - примењују се одговарајуће одредбе о престанку уговора о налогу.

УГОВОР О ОРГАНИЗОВАЊУ ПУТОВАЊА

ПОЈАМ И КАРАКТЕРИСТИКЕ

Уговор о организовању путовања је такав уговор којим се једна уговорна страна (организатор путовања) обавезује према другој страни (путник) да му прибави **скуп услуга** које се састоје од превоза, боравка и других услуга које су са њим у вези, а путник се обавезује да организатору плати једну укупну (паушалну) цену.

Овај уговор је **консенсуалан и неформалан**, увек **двострано обавезан уговор**, **теретан и са трајним** чињењем. **Најчешће се закључује као уговор по приступу**, тј. на основу општих услова које припрема и одређује организатор путовања, и као **сложен** (мешовит) уговор који садржи елементе који су својствени за различите врсте уговора.

УСЛОВИ

Сви општи услови за закључење уговора (пословна способност, сагласност воља (преговори, понуда, прихват, тренутак и место закључења), с тим што приликом закључења овог уговора организатор путовања је **дужан да изда путнику потврду о путовању** (са свим подацима који су значајни за путовање) - не мора да садржи све податке ако је пре њеног издавања путнику уручен програм путовања у коме се налазе ти подаци. Издавање потврде о путовању има за циљ да осигура доказ о постојању и садржини уговора, али и да информише путника.

БИТНИ ЕЛЕМЕНТИ

a) **СКУП ТУРИСТИЧКИХ УСЛУГА** - уговором морају бити одређене туристичке услуге које организатор путовања треба да прибави путнику (скуп услуга које се састоје од превоза, боравка и других услуга које су са њима у вези).
b) **УКУПНА ЦЕНА УСЛУГА** - уговором мора бити одређена и једна укупна цена за скуп услуга које организатор путовања прибавља путнику.

ДЕЈСТВО

1) **ОБАВЕЗЕ ОРГАНИЗАТОРА ПУТОВАЊА**
   a) **Пружање услуга које су предвиђене уговором и старање о правима и интересима путника** - сагласно добрим пословним обичајима у овој области.
   b) **Пружање потребних обавештења** - о ценама и условима превоза, боравка и посебних услуга, квалитету смештаја, царинске формалности.
   c) **Чување обавештења добијених од путника** - дужан је да чува, као пословну тајну, све оно што је сазнао о путнику, његовом пртљагу и кретањима.
   d) **Накнада штете** - пре свега, одговоран је за штету коју проузрокује путнику због потпуног или делимичног неизвршења његових обавеза које су превиђене уговором или законом. Затим, кад се вршење услуга повери трећим лицима - одговоран је за штету због неизвршења ових услуга као да их је он сам извршио. И кад су услуге извршене сагласно уговору и прописима, организатор одговара за штету коју путник претрпи поводом њиховог извршења, осим ако докаже да се понашао као пажљив организатор путовања приликом избора лица која су их вршила.

У случају кад су услуге из уговора о организовању путовања непотпуно или неквалитетно извршене, путник може захтевати сразмерно снижење цене, под условом да је ставио приговор организатору путовања у року од **8 дана** од дана завршетка путовања.

2) **ОБАВЕЗЕ ПУТНИКА**
   a) **Исплата једне укупне цене** - да плати уговорену цену за путовање и то у време како је уговорено, односно уобичајено.
   b) **Придржавање услова за уредно одвијање путовања** – дужан је да благовремено достави све податке потребне за организовање путовања. Дужан је да се стара да он лично, његове личне исправе и његов пртљаг испуњавају услове предвиђене граничним, царинским, монетарним и другим административним прописима.
   c) **Накнада штете** - за штету коју причини организатору неизвршавањем обавеза које за њега произилазе из уговора и закона.

ПОСЕБНА ПРАВА И ОБАВЕЗЕ УГОВОРНИХ СТРАНА

1) **Замена путника другим лицем** - путник има право, ако уговором није другачије предвиђено, да одреди друго лице да уместо њега користи уговорене услуге - могуће до почетка путовања, под условом да то друго лице испуњава посебне захтеве предвиђене за одређено путовање и да путник накнади организатору трошкове проузроковане заменом.
2) **Повећање уговорене цене** – ако су испуњена два услова:
   a) да је после закључења уговора дошло до промене у курсу размене валуте или до промене тарифа превозника и
   b) ако је могућност повећања предвиђена у потврди о путовању. Ако повећање пређе 10% путник има право да раскине уговор, и да захтева враћање онога што је платио.
3) **Право путника да одустане од уговора** - може у сваком тренутку и без икаквог образложења, у потпуности или делимично. Ако одустане пре почетка путовања у једном разумном року - организатор има право само на накнаду административних трошкова, а у случају неблаговременог одустанка - организатор може од путника захтевати накнаду у одређеном проценту уговорене цене који се утврђује сразмерно времену преосталом до почетка путовања и који мора бити економски оправдан.

4) **Право организатора путовања да одустане од уговора** - потпуно или делимично, без обавезе да путнику накнади штету, у два законом предвиђена случаја:
   - **a)** ако пре или за време извршења уговора наступе изванредне околности, које се нису могле предвидети, ни избећи или отклонити и
   - **b)** кад се минималан број путника није сакупио - путник мора бити обавештен минимум 5 дана пре почетка путовања.

   Ако одустане од уговора пре његовог извршења, организатор мора у целини да врати оно што је од путника примио, а ако за време његовог извршења - организатор има право на накнаду за остварене услуге.
5) **Измена програма** - само ако су проузроковане ванредним околностима. Трошкове који настану услед измена сноси организатор, а смањење трошкова иде у корист путника. Ако нема оправданог разлога за измену, путник може да одустане од уговора - пре почетка - организатор враћа све што је примио; у време извршења уговора - путник сноси само стварне трошкове остварених услуга.

ПОСРЕДНИЧКИ УГОВОР О ПУТОВАЊУ

ПОЈАМ И КАРАКТЕРИСТИКЕ

Посреднички уговор о путовању је уговор којим се једна уговорна страна (посредник путовања) обавезује према другој уговорној страни (путник) **да у њено име и за њен рачун закључи било уговор о организовању путовања, било уговор о извршењу једне или више посебних услуга које омогућавају да се оствари неко путовање или боравак**, а путник се обавезује да за то плати накнаду.

Ово је **консенсуалан и неформалан** уговор, **двострано обавезан и теретан**. То је тренутан уговор, јер се извршење обавеза састоји из једног акта чињења, који се остварује тренутно или у релативно кратком временском периоду.

УСЛОВИ

Сви општи услови (пословна способност, сагласност воља (преговори, понуда, прихват, тренутак и место закључења), с тим што приликом закључења, посредник путовања **издаје путнику потврду о путовању**, односно потврду о уговореној услузи.

БИТНИ ЕЛЕМЕНТИ

a) **ПОСРЕДОВАЊЕ У ЗАКЉУЧЕЊУ УГОВОРА** - односи се на закључење, у име путника и за његов рачун, уговора који путник захтева - уговор о организовању путовања или уговор о извршењу једне или више посебних услуга које се односе на путовање или боравак путника. Посредник код посредничког уговора о путовању има **положај налогопримца**.

b) **НАКНАДА ЗА ПОСРЕДОВАЊЕ** - она се плаћа према условима уговора или према уобичајеним условима и мора бити посебно исказана у потврди о путовању, односно у потврди о уговореној услузи.

ДЕЈСТВА

1) **ОБАВЕЗЕ ПОСРЕДНИКА ПУТОВАЊА**

a) **Поступање по упутствима путника** - ако није дао упутства, посредник је дужан да ради на начин који је у датим приликама најпогоднији за путника.

b) **Савестан избор трећих лица** - која треба да обаве услуге предвиђене уговором. Он одговара само за њихов избор, а не и за њихов рад, тј. само за непажњу у избору трећих лица.

2) **ОБАВЕЗЕ ПУТНИКА**

Исте као код уговора о организовању путовања.

ЈЕМСТВО

ПОЈАМ, НАСТАНАК И КАРАКТЕР

Јемство је уговор којим се једно лице (јемац**) обавезује према повериоцу одређеног дужника** (главни дужник) да ће му испунити **пуноважну и доспелу обавезу** дужника, ако овај то не учини.

Уговор о јемству обавезује јемца само ако је изјаву о јемчењу учинио **писмено**.

Јемац не преузима дуг главног дужника, већ се обавезује да плати туђи дуг - његова обавеза је **споредна (акцесорна)** која дели правну судбину обавезе главног дужника. Из акцесорне природе произилазе следеће последице:

- може се јемчити само за пуноважну обавезу дужника, да би јемство било пуноважно;

- са престанком обавезе главног дужника из било којих разлога, престаје и јемство;
- јемчева обавеза не може бити већа од обавезе главног дужника;
- потраживање од јемца не може бити предмет самосталног уступања другоме, него само заједно са потраживањем од главног дужника.

ДЕЈСТВО

Уговором о јемству настаје само правни однос између јемца и повериоца, а тек кад јемац плати дуг, настаје и правни однос између јемца и главног дужника.

1) ОДНОС ИЗМЕЂУ ЈЕМЦА И ПОВЕРИОЦА

Јемац одговара повериоцу онако како му одговара главни дужник, с тим што јемчева обавеза према повериоцу није примарна, већ секундарна или супсидијарна. Од јемца се може захтевати испуњење само под условом да то није учинио главни дужник у року који му је у писменом позиву одредио поверилац - ако се прво тражи од јемца, он има право да истакне приговор да се поверилац не држи реда. Само кад је очигледно да се из средстава главног дужника не може остварити испуњење обавезе или ако је главни дужник пао под стечај, поверилац може тражити испуњење од јемца иако није пре тога позвао главног дужника на испуњење обавезе.

Против повериочевог захтева јемац може истаћи све приговоре главног дужника, укључујући и приговор пребијања, али не и чисто личне дужникове приговоре (приговор неважности обавезе због заблуде). Али може истаћи своје личне приговоре (ништавост уговора о јемству, застарелост повериочевог потраживања према њему).

Јемац може бити потпуно ослобођен обавезе због извесних повериочевих поступака:

- кад поверилац на позив јемца, после доспелости потраживања, не захтева испуњење од главног дужника у року од **1 месеца** од тог позива;
- кад рок за испуњење није одређен - ако поверилац, на позив јемца, по истеку **1 године** од закључења уговора о јемству, не учини у року од **1 месеца** од тог позива потребну изјаву за одређивање датума испуњења;
- ако поверилац напусти залогу или које друго право којим је било обезбеђено испуњење његовог потраживања, или га изгуби својом непажњом и тако онемогући прелаз тог

права на јемца, овај се ослобађа своје обавезе према повериоцу, за онолико колико би могао добити вршењем свог права.

2) ОДНОС ИЗМЕЂУ ЈЕМЦА И ГЛАВНОГ ДУЖНИКА

На јемца који је намирио повериочево потраживање прелази то потраживање са свим споредним правима и гаранцијама његовог испуњења. Главни дужник остаје у обавези и кад јемац намири повериоца, само не више према повериоцу, већ према јемцу, јер се овај, по сили закона, суброгирао на место повериоца (**персоналнa суброгација**). Јемац стиче према главном дужнику право регреса - може захтевати да му накнади све што је исплатио за његов рачун, као и камату од дана исплате.

С друге стране, против јемца који је без његовог знања извршио исплату повериоцу, главни дужник може употребити сва правна средства којима је у часу те исплате могао одбити повериочев захтев - приговор застарелости, опроштаја или пребијања. Осим тога, јемац губи право на регрес кад не обавести дужника да је исплатио повериоца, па дужник не знајући за то исплати поново исто потраживање.

ПРЕСТАНАК ЈЕМСТВА

Као споредна обавеза, јемство увек престаје кад престане и главна обавеза коју оно обезбеђује. Али може престати и независно од главног дуга и пре њега (кад је јемство дато за одређено време па то време истекне, кад поверилац опрости дуг јемцу, кад се сједине јемац и поверилац или јемац и главни дужник). Застарелошћу обавезе главног дужника застарева и обавеза јемца, с тим што кад је рок за застаревање обавезе главног дужника дужи од **2 године**, обавеза јемаца застарева по истеку 2 године од доспелости обавезе главног дужнка, изузев кад јемац одговара солидарно са дужником.

УПУЋИВАЊЕ (АСИГНАЦИЈА)

Асигнант – упутилац; асигнат – упућеник
Асигнатар – прималац упута

ПОЈАМ, ЗНАЧАЈ И УСЛОВИ НАСТАНКА

Упућивање или асигнација је изјава воље једног лица (упутилац, асигнант) којом оно упућује и овлашћује друго лице (упућеник, асигнат) **да за његов рачун изврши нешто одређеном трећем лицу (прималац упута, асигнатар**), кога упућује и овлашћује да то извршење прими у своје име.

Чинидба која је предмет упућивања може се састојати у исплати одређене суме новца, у предаји хартије од вредности или неке друге заменљиве ствари.

Упућивање има велики значај - олакшава се и убрзава промет робе, новца и других заменљивих ствари. Сматра се најраспрострањенијим средством индиректног плаћања и кредитирања. Као средство индиректног плаћања омогућује да се једном исплатом угасе два облигациона односа (**упутилац је поверилац упућеника и истовремено дужник примаоца упута** - овласти примаоца упута да исплату добије од упућеника), а као средство кредита омогућује упутиоцу да обезбеди зајам примаоцу упута или самом себи на терет упућеника.

Из упућивања се, иначе, не види који је циљ, односно основ упућивања, јер је оно **апстрактно**.

УСЛОВИ

Циљ упућивања може се остварити самим овлашћењима упућенику и примаоцу упута, тј. једностраним правним послом. Али, до упућивања може доћи и на основу уговора о упућивању или асигнацији који се закључује између упутиоца, упућеника и примаоца упута.

За настанак упућивања није предвиђена одређена форма, али се скоро увек врши у писменој форми.

ДЕЈСТВО

1) ОДНОС ПРИМАОЦА УПУТА И УПУЋЕНИКА

На основу самог упута прималац упута не стиче право да захтева испуњење чинидбе од упућеника, него тек кад упућеник изјави да прихвата упут, с тим што се прихватање упута **не може опозвати**. Кад прихвати упут, између њега и примаоца упута настаје дуговински однос који је независтан од односа између упутиоца и упућеника, као и односа између упутиоца и примаоца упута. Због тога се овај однос назива **апстрактни однос**. Упућеник може примаоцу упута истаћи само приговоре који се тичу пуноважности прихватања упута, приговоре који се заснивају на садржини прихватања или на

садржини самог упута, као и приговоре које има лично према њему.

Право примаоца упута да захтева испуњење престације од упућеника застарева за **1 годину** од истека рока одређеног за испуњење. Ако рок није одређен, застарелост почиње тећи кад упућеник прихвати упут, а ако га је он прихватио пре него што је дат примаоцу упута, онда када буде дат овоме.

2) ОДНОС ПРИМАОЦА УПУТА И УПУТИОЦА

Пружа објашњење зашто упутилац преко упућеника врши исплату примаоцу упута. Назива се **валути однос**, јер се помоћу односа покрића овај однос гаси. Обично је **упутилац дужник примаоца упута**, тако да издавањем упута испуњава своју обавезу према њему. Међутим, прималац упута није дужан да пристане на упут, али је дужан да о свом одбијању одмах извести дужника, иначе одговара за штету. У случају кад поверилац пристане на упут, дужникова обавеза престаје тек испуњењем од стране упућеника, с тим што поверилац који је пристао на упут учињен од његовог дужника може захтевати од упутиоца да му испуни оно што му дугује само ако није добио испуњење од упућеника у време одређено у упуту. Уколико упућеник одбије упут или испуњење које захтева прималац упута, или изјави унапред да неће да га изврши, прималац упута је дужан да одмах обавести упутиоца о томе, иначе му одговара за штету.

Ако прималац упута није поверилац упутиоца и неће да се користи упутом, он од њега може одустати иако је већ изјавио да га прима, али мора без одлагања да обавести упутиоца.

Упутилац може опозвати овлашћење које је упутом дао примаоцу упута, изузев ако је упут издао у циљу испуњења неког свог дуга према њему и уопште ако је упут издао у његовом интересу.

3) ОДНОС УПУТИОЦА И УПУЋЕНИКА

Објашњава зашто упутилац захтева од упућеника да за његов рачун изврши исплату примаоцу упута. Обично зато што је упућеник његов дужник, што код њега има покриће за оно што овај треба да испуни примаоцу упута. Због тога се овај однос назива **однос покрића**.

Упућеник није дужан да прихвати упут, чак и ако је дужник упутиоца, осим ако му је то обећао. Али, ако је упут издат на основу упућениковог **дуга** упутиоцу, упућеник је дужан да га

изврши до износа тог дуга, под условом да то за њега ни по чему није теже од ипуњења обавезе према упутиоцу.

Упутилац може опозвати овлашћење које је упутом дао упућенику све док овај не изјави примаоцу упута да прихвата упут, односно све док га не изврши. Поред тога, упут се, по самом закону, сматра опозваним у случају отварања стечаја над имовином упутиоца, изузев случаја кад је упућеник већ прихватио упут пре отварања стечаја, као и кад у часу прихварања није знао нити је морао знати за тај стечај.

УГОВОР О ОРТАКЛУКУ

ПОЈАМ И КАРАКТЕРИСТИКЕ

Уговор о ортаклуку је такав уговор којим се два или више лица узајамно обавезују да удруже одређена **правна добра** која имају имовинску вредност, односно своју **имовину, или одређене њене делове, или свој рад**, у циљу постизања какве **имовинске користи и њене поделе**.

- Лица која закључују уговор о ортаклуку - ортаци;
- Заједница ортака створена тим уговором - ортаклук;
- Имовина коју удружују - ортачки удели.

Ортаклук је, пре свега, заједница два или више ортака, али и њихових ортчких удела. Међутим, ту не долази до стварања посебне имовине ортаклука, јер ортаклук **нема својство правног лица**, **па не може имати ни своју имовину**. Значи, унета имовина и даље остаје имовина ортака.

Овај уговор није регулисан ЗОО-ом. Он је **консенсуалан и неформалан** уговор, увек **двострано обавезан**, код којег за сваког ортака настаје обавеза да унесе у ортаклук одређени ортачки удео. Увек је **теретан**, јер сваки ортак за право учешћа у подели остварене имовинске користи, плаћа одређену накнаду, која се изражава ортачким уделом који уноси у главницу ортаклука. Овај уговор је **трајан** и увек уговор који се закључује **с обзиром на личност уговорника**. У тренутку закључења познато је у чему се састоји и колики је ортачки удео сваког ортака, тако да је он у основи **комутативан** уговор, **али има и неких елемената алеаторности** - у време закључења се не зна колико ће сваки од отрака добити по престанку уговора.

БИТНИ ЕЛЕМЕНТИ

а) ОРТАЧКИ УДЕЛИ – као битним елементом сматра се свако правно добро које има имовинску вредност - новац, друге и друге ствари, права или рад ортака. Битно је да је у питању

ствар или право које има имовинску вредност и које је преносиво, тј. које није искључено из правног промета. И рад као предмет ортачког удела може бити разноврстан - интелектуални и физички, под условом да има имовинску вредност и да није забрањен.

Уговором о ортаклуку треба да се одреди шта је предмет ортачког удела и колика је његова величина. При том, ортачки удели појединих ортака не морају бити ни квалитативно, ни квантитативно једнаки. Удео једног ортака може се састојати у новцу, другог у инвентару, итд. Иако не морају бити једнаки, ортачки удели морају бити стварни, а не само симболични.

У случају кад се у ортаклук као ортачки удели уносе ствари или права, онда се те ствари или права предају у својину свих ортака, или им се уступају само на употребу, односно уживање.

b) **ЦИЉ КОЈИ ОРТАЦИ ЖЕЛЕ ПОСТИЋИ** - то је постизање имовинске користи и њена деоба. Циљ и начин његовог остварења треба да буду допуштени - не смеју бити противни принудним прописима, јавном поретку или добрим обичајима.

c) **ВРЕМЕ ТРАЈАЊА УГОВОРА О ОРТАКЛУКУ** - мора бити временски ограничено. То време може бити одређено уговором, и то календарски или везивањем за наступање неког будућег извесног догађаја. Ако није одређено уговором - може произаћи из природе посла или циља који се тим уговором жели постићи.

Уколико време трајања није одређено нити одредиво, сваки ортак има право да једностраном изјавом воље раскине уговор, односно иступи из ортаклука, кад год хоће осим у невреме - када би тиме била проузрокована знатна штета за остале ортаке - у том случају је дужан да је надокнади.

ДЕЈСТВО

1) ОБАВЕЗЕ ОРТАКА

a) **Уношење ортачког удела у ортаклук** - одређено правно добро имовинске вредности као свој ортачки удео. Уносе се до рока који је предвиђен уговором, а ако није предвиђен - уносе се истовремено и одмах по закључењу уговора. Ако се удео састоји од ствари, сваки ортак сноси одговорност због правних и материјалних недостатака.

b) **Управљање ортаклуком** - начин зависи од споразума ортака у уговору о ортаклуку, а ако није тако уређено, управа ортаклуком лежи на свим ортацима заједно, без обзира на врсту и вредност ортачких удела. Управљање ортаци могу поверити и пословођи ортаклука - један од ортак или више њих, или треће лице. Пословођа може предузимати послове

који се тичу редовне управе ортаклуком, док му је за остале послове потребна сагласност свих ортака.

c) **Подношење извештаја и полагање рачуна** - сваки ортак је дужан, ако управа ортаклуком припада свим ортацима заједно, да поднесе извештај и положи рачун о пословима које је предузео за рачун ортаклука, док је пословођа дужан да уредно води књиге о пословању ортаклука.

d) **Накнада штете проузроковане ортаклуку** - сваки ортак је дужан да поступа са пажњом доброг домаћина, тако да одговара за штету коју ортаклуку проузрокује због повреде те обавезе. При томе, кривица се увек претпоставља.

e) **Сношење губитака ортаклука** - кад ортаклук послује са губитком. Ово се одређује уговором, с тим што уговором може бити предвиђено једнако или неједнако процентуално учешће сваког ортака у сношењу губитака. Ако је уговором одређено учешће ортака у подели добити, а ништа у вези са сношењем губитака, сматра се да важи исто правило и за поделу губитака. За ортака чији се удео састоји искључиво у раду сматра се да треба да учествује у сношењу губитака само ако је тако уговорено.

2) **ПРАВА ОРТАКА**

a) **Учешће у подели добити** - то је онај део ортачке имовине који остаје кад се одбију ортачки удели, трошкови пословања ортаклука, као и све оно што долази у обавезе ортаклука. Ниједан ортак се не може лишити права да учествује у подели ортачке добити, а да не изгуби својство ортака.

Мера у којој ће ортаци учествовати у подели добити одређује се уговором, с тим што се може предвидети једнако или неједнако процентуално учешће сваког ортак у подели добити. Ако није одређено уговором, добит се, по једном мишљењу, дели сразмерно ортачким уделима, а по другом, на једнаке делове, без обзира на висину удела. Добит се дели по престанку уговора.

b) **Накнада трошкова у вези са обављањем послова ортаклука** - сваком ортаку припада право на накнаду нужних трошкова које је имао у вези са обављањем послова ортаклука (нпр. путни трошкови).

ПОСРЕДНО ДЕЈСВО УГОВОРА О ОРТАКЛУКУ

Долази до изражаја **у вези са пословањем ортаклука** и тиче се не само ортака, него и трећих лица која ступају у правне односе са ортаклуком. При томе, ако послове ортаклука обављају сви ортаци заједно, онда они обавезују ортаклук. Али, ако је обављање послова

ортаклука поверено пословођи ортаклука, онда он има положај пуномоћника ортаклука, тако да ортаклук обавезују послови које је пословођа предузео у име и за рачун ортака, у складу са правилима којима се регулише уговор о пуномоћству.

Сваки ортак одговара за обавезе ортаклука **целом својом имовином**. Ако уговором који је закључен са трећим лицем солидарна одговорност ортака није предвиђена, нити је у питању недељива обавеза, онда на сваког од ортака пада део одговорности за извршење обавезе стазмерно њиховом броју.

ПРЕСТАНАК УГОВОРА О ОРТАКЛУКУ

Протеком времена које је уговором одређено као време његовог трајања, као и **извршењем посла који је био циљ ортаклука**. Међутим, ако ортаци и даље наставе да обављају послове у истом саставу, сматраће се да су се прећутно споразумели да ортаклук наставе и после истека уговореног времена, односно по извршеом послу.

Уговор престаје и **кад сва ортачка главница пропадне или кад циљ ортаклука постане немогућ или законом забрањен**.

Може престати и услед смрти ортака (кад постоје само два ортака). Али ако је уговор закључило више лица, па једно од њих умре, уговор ће остати на снази у односу на остале ортаке. Исто дејство има и потпуни губитак пословне способности и инсолвентност ортака.

ГРАЂАНСКО ПРОЦЕСНО ПРАВО

ОПШТА ПИТАЊА

ПРАВНИ ПОРЕДАК
И ПРАВНА (СУДСКА) ЗАШТИТА

1.МАТЕРИЈАЛНО И ПРОЦЕСНО ПРАВО

Правни поредак чине области материјалног и процесног права.

- Материјалним правом прописују се права, обавезе и одговорности правних субјеката.
- Процесним правом прописују се норме којима се остварује материјално право.

Остваривање материјалног права, врши се применом прописаних правила која примењују судови и други органи када решавају о појединим правима, обавезама и одговорностима. Скуп тих правила чини правне поступке који се деле према врсти ,,правне ствари'' о којој решавају.

У том смислу постоје:

1) грађански поступак
2) кривични поступка
3) управни поступак итд.

2.ПРАВНА СУДСКА ЗАШТИТИА И САМОПОМОЋ

Право на правну заштиту је уставно начело/принцип по ком свако има право да заштиту својих субјективних права затражи пред судовима и другим државним, покрајинским и локалним властима.

Питање праве заштите отвара се када је субјективно право нечијим чињењем или нешињењем угрожено или повређено.

Правнозаштитна потреба може постојати и изван тога, када субјективно право не постоји, али постоји оправданост за заштиту, као на пр. у случају тужбе којом се тражи да суд утврди право пролаза тужиоца.

Када је реч о повреди права личности, као и споровима из породичних, радних, привредних, имовинскоправних и других грађанскоправних односа, правна заштита се остварује у парничном поступку, путем тужбе која се подиже пре судом.

У неким случајевима, дозвољена је и самозаштита – нужна одбрана, крајња нужда и самопомоћ.

3.ОПШТИ ЕЛЕМЕНТИ ПРАВИЧНОГ ПОСТУПАЊА У СУДСКИМ ПОСТУПЦИМА

Правично суђење обухвата 4 врсте права и подразумева:

1) **Слободан приступ суду**, тј. право на приступ законом установљеном независном и непристрасном суду, што значи да свако, без претходних услова, може да се обрати суду ради решавања одређеног питања, те да нико у томе не може да му ствара правне или фактичке препреке.

   Право на приступ суду, такође, подразумева и право на коначну судску одлуку, као и право на правовремено извршење судске одлуке.

2) **Право на правично суђење** – обухвата следећа права
   a) право странака да буду присутне радњама у поступку и буду саслушане пре доношења одлуке (**контрадикторни поступак**),
   b) право на једнакост странака у поступку,
   c) право на образложену судску одлуку, које подразумева да надлежни суд мора дати ваљане разлоге за своју одлуку и изложити их тако да странка може да их разуме и да се, самим тим, може послужити правним леком против предметне одлуке.

3) **Право на јавно суђење –** значи да свако током одлучивања о његовим грађанским правима и обавезама има право на јавну и правичну расправу, у разумном року, пред непристрасним, независним и у складу са законом установљеним судом.

4) **Право на суђење у разумном року –** значи да странка има право, а суд обавезу, да се судски поступак води економично, ажурно и без одлуговлачења и да се право на правну заштиту оствари у реално очекиваном и разумном року. У случају повреде овог права, странка има право на одговарајућу сатисфакциону накнаду.

1.ГРАЂАНСКИ СУДСКИ ПОСТУПАК И ДРУГИ ПОСТУПЦИ

Грађанско процесно право – је **грана процесног права**, коју чини скуп процесних норми којима се регулише примена норми грађанског процесног права, а састоји се из:

- парничног процесног права,
- ванпарничног процесног права и
- извршног процесног права

Грађански судски поступак чини скуп правила прописаних нормама процесног прва, која судови и други органи примењују када решавају о грађанскоправним стварима.
Грађански судски поступак чине:

- парнични поступак
- ванпарнични поступак и
- извршни поступак

Дакле, грађански судски поступак и грађанско процесно право нису исти појмови, мада су у истој функцији.

Грађанско процесно право својим прописима регулише положај и међусобне односе учесника у том поступку. Грађанско процесно право је шири појам, то је заокружени систем правних норми којима се уређује како судски поступак, тако и свака друга питања и односи учесника у поступку.

Норме грађанског процесног права – прописи грађанског процесног права, за разлику од материјалног, спадају у категорију императивних норми те се не могу мењати вољом странака.

Просторно важење норми грађанског процесног права протеже се на територију РС. За домаћи суд су меродавни, без обзира ко су странке у поступку, само домаћи прописи, укључујући ратификоване међународне уговоре.

Временско важење – започети поступци спровешће се према одредбама до тада важећег закона, а у поступцима у којима је пресуда укинута, поновни поступак спровешће се по одредбама новог закона.

Правне чињенице – судски поступак **заснива се на утврђивању постојања или непостојања** чињеница из којих странке изводе нека своја или туђа права, обавезе или одговорности.

Правне чињенице су чињенице или околности за чије наступање норма везује настанак, промену или престанак правног односа. Правне чињенице могу бити и друштвени (ванредно стање) и природни дигађаји (рођење, смрт, протек времена).

Презумпције и фикције

- **Презумпције** су познате код доказивања у парничном поступку, нпр. не доказују се чињенице које су оопште познате, јер се узима да су познате свим учесницима у поступку, али Закон не искључује доказ о противном.
- **Правне фикције** као правне чињенице за које се узима да постоје или не постоје, иако у стварности не постоје, или да не постоје иако у стварности постоје. постоје у парничном поступку, нпр. код јединствених супарничара који се сматрају као једна странка.

Грађански судски поступак и управни поступак – У грађанском судском поступку решавају се спорови настали поводом повреде права личности, лични и породични односи, радни однсои, имовински односи и др. грађанскоправни односи.
У управном поступку, државни орган, дакле не суд, решава у управним стварима о правима, обавезама и правним интересима странака.
Сукоб надлежности између судова и других државних органа решава Уставни суд. Важи правило да је управни орган везан одлуком суда, и обрнуто у одређеној управној ствари.

Грађански судски поступак и кривични поступак – Надлежни за оба поступка су искључиво судови. Бројна начела повезују ова 2 поступка – начело јавности, равноправности странака, усмености и др.
Главна разлика је у покретању поступка – кривични поступак покреће држава преко својих органа, а ређе приватна лица, док грађански судски поступак покреће по правилу приватно лице. У кривичном поступку примењују се мере принуде, док у парничном тога нема. Смрт окривљеног увек доводи до обуставе поступка, док смрт туженог или тужиоца не повлачи нужно такву последицу.

Осуђујућа пресуда у погледу кривичног дела и кривичне одговорности обавезна је за парнични суд.

Неазависност судства – судови су самостални и независни у свом раду и суде на основу Устава, закона и других општих аката, општеприхваћених правила међународног права и потврђених међународних уговора.

Судија је у вршењу своје судијске функције независ и потчињен само Уставу и закону. Сваки утицај на судију у вршењу судијске функције је забрањен.

И непремостивост је гаранција судске независности: судија има право да врши функцију у суду за који је изабран и само уз свој сагласност може бити премештен или упућен у други суд.

Судија ужива судијски имунитет и не може бити позван на одговорност за изражено мишљење или гласање приликом доношења одлуке, осим ако се ради о кд кршења закона од стране судије.

Судијска функција је стална.

Судске одлуке су обавезне за све и не могу бити предмет вансудске контроле.

Судску одлуку може преипситивати само надлежни суд у законом прописаном поступку.

2. ПАРНИЧНИ ПОСТУПАК, ВАНПАРНИЧНИ ПОСТУПАК И ИЗВРШНИ ПОСТУПАК

ПАРНИЧНИ ПОСТУПАК - решавају се грађанскоправне ствари у којима је присутна повреда или угрожавање субјективних права о којима се одлучује. Овај поступак обухвата општа правила поступања пред судом у остваривању заштите повређених или угрожених субјективних грађанских права из делокруга надлежности редовних судова. Најчешће су у питању субјективна права у којима је присутан спор о томе коме припада спорно право, али предмет овог поступка може бити и нека правна ствар где нема спора, где постоји само неизвесност.

ВАНПАРНИЧНИ ПОСТУПАК – У ванпарничном поступку не мора бити ни повреде субјективног права, ни противправности, али странка има правни интерес да суд својим ауторитетом утврди, реши и одреди правни однос између странака.

Законом о ванпарнилном поступку одређују се правила по којим судови:

1) поступају и одлучују о личним и породичним стварима (лишење пословне способности, одузимање родитељског права, оглашење да је дете рођено у браку, давање дозволе за закључење брака, проглашење несталог за умрло);
2) поступају у имовинским стварима ()расправљање заоставштине, уређивање односа међу сувласницима, деоба заједничке имовине, одређивање накнаде за експроприсану имовину),
3) одлучују у о др. правним стварима које се по овом или др. закону решавају у ванпарничном поступку

ИЗВРШНИ ПОСТУПАК – ЗИО-ом уређује се поступак у коме судови и јавни извршитељи принудно намирују потраживања извршних поверилаца засновим на извршним и веродостојним исправама, поступак обезбеђења потраживања и положај јавних извршитеља.

У извршном поступку спроводи се принудно извршење судских одлука донетих у парничном и ванпарничном поступку, као и др. судских и несудских одлука.

У међуодносу ова 3 поступка, парнични је дефинисан као *lex generalis,* јер се одредбе ЗПП-а сходно примењују и у ванпарничном и у извршном поступку.

3.ПРАВНА ПРИРОДА ПАРНИЧНОГ ПОСТУПКА

СПОР је однос у коме се његови учесници (стране, а не странке-странке су у судском поступку) не слажу у вези са предметом спора (субјективним правом).

Спор је материјално правни, а не процесноправни појам. Стране у том спору могу свој однос окончати мирним путем. Ако се спор не реши мирним путем, на било који начин, једна од страна може се обратити суду, да о спорном праву, **као предмету** спора, одлуччи применом правила парничне процедуре. У том случају, спорно право постаје **тужбени захтев** у подигнутој тужби, а учесници у спору постају странке у парничном поступку – **тужилац** је она странка која је подигла тужбу, а **тужени** је она странка према којој је тужба уперена.

ПОСТУПАК – подизањем тужбе још није дошло до (процесноправног) односа између странака, јер је предајом тужбе суду настао однос између сдуа и тужиоца и истовременом је предузимањем прве радње у парничном поступку – подизањем тужбе почео да тече поступак.

Примљену тужбу (ако испуњава процесне услове и ако су испуњене остале процесне претпоставке за покретање поступка) суд ће доставити туженом, што представља обавезну радњу суда у развоју поступка (ово треба строго разликовати од достављања тужбе туженом на одговор - што чини подфазу поступка која је обавезна).

ПАРНИЦА – Тренутком достављања тужбе туженом успоставља се процесноправни однос између странака у поступку и почиње да тече **ПАРНИЦА** (долази до *литиспенденције*).

Дакле, **парница је процесноправни однос који се успоставља у парничном поступку достављањем тужбе туженом од стране суда, што у суштини разликује овај процесни институт од самог парничног поступка, а посебно од спорног односа који је настао изван поступка и мимо њега - у сфери материјалног права**.

4. СУКОБ ПАРНИЧНОГ И ВАНПАРНИЧНОГ ПОСТУПКА

Према ЗПП-у, до доношења одлуке о главној ствари суд ће **посебним решењем** обуставити парнични поступак, ако утврди да би поступак требало спровести по правилима ванпарничног поступка. По правоснажности решења о обустави, поступак се наставља по правилима ванпарничног поступка пред надлежним судом.

Према ЗВП-у до доношења одлуке о главној ствари суд ће посебном одлуком обуставити ванпарнични поступак, ако утврди да би поступак требало спровести по правилима парничног поступка. По правоснажности те одлуке, поступак се спроводи по правилима парничног поступка пред надлежним судом.

Радње које је спровео ванпарнични суд (увиђај, вештачење, саслушање сведока) поново ће се извести, ако је при њиховом ранијем извођењу учињена нека од битних повреда одредаба парничног поступка. А све радње предузете у ванпарничном поступку парничним правилима, пуноважне су у ванпарничном поступку – ово је последица чињенице да парнични поступак пружа веће гаранције при извођењу радњи од ванпарничног.

Након доношења одлуке о главној ствари, отклањање учињених повреда у примени процедуре, могуће је вршити употребом редовних и ванредних правних лекова - кад је у питању одлука

донета у ванпарничном, уместо у парничном поступку. У обрнутом случају, одлука парничног суда остаје на снази, јер парнична процедура пружа веће гаранције од ванпарничне за решавање и одлучивање о ванпарничној ствари.

ПРОЦЕСНЕ ПРЕТПОСТАВКЕ – увек се доноси РЕШЕЊЕ

5.ПРОЦЕСНЕ ПРЕТПОСТАВКЕ

ПОЈАМ, ЗНАЧАЈ, ОДЛУЧИВАЊЕ И ВРСТЕ

Процесне претпоставке су околности, односно чињенице које процесно право прописује као услове за успешно вођење, развој и окончање поступка, а односе се на начин остваривања судске правне заштите.

О постојању или одсуству процесних претпоставки **суд увек одлучује решењем**, јер се не упушта у испитивање основаности субјективног права.

О неким процесним претпоставкама суд води рачуна по службеној дужности, а о неким само по приговору странака, зависно од тога да ли су предвиђене у јавном интересу или у интересу странака (приговор месне надлежности због уговора о месној надлежности - тзв. уговор о пророгацији). Неке процесне претпоставке испитује и другостепени суд и то по приговору странака или по службеној дужности. Неке суд покушава да отклони, док код других одмах доноси решење о одбачају тужбе. Неке од њих не допуштају развој поступка, његов прелазак у следећу фазу (неуредна тужба спречава да се са њом пуноважно поступа), док друге немају такве последице у поступку. Неке губе важност преласком у даљу фазу поступка, а све оне остају без икаквог дејства кад се донета одлука не може више побијати правним лековима.

Ако се присуство процесне претпоставке открије тек у инстанционом поступку, донета одлука се укида - предмет се враћа на одлучивање првостепеном суду или се тужба одбацује решењем инстанционог суда, што зависи од важности конкретне процесне претпоставке. Ако се предмет врати првостепеном суду, налаже му се да сам предузме мере за отклањање сметњи.

Процесне претпоставке које се односе на странке, суд претходно покушава да отклони предузимањем одређених радњи, па уколико у томе не успе, тужба се одбацује - изузетак: кад странка има пуномоћника који је адвокат - неуредан поднесак који је у име странке поднео адвокат, суд ће одбацити одмах по његовом пријему.

ПОДЕЛА

1) **Неотклоњиве процесне претпоставке** - процесне забране - оне које странке не могу отклонити накнадним предузимањем одговарајуће процесне радње па због тога суд одбацује тужбу (недостатак апсолутне надлежности суда, литиспенденција, одрицање тужиоца од тужбеног захтева пред судом).
2) **Отклоњиве процесне претпоставке** - процесне сметње - могу се отклонити накнадним предузимањем одређене парничне радње у року који одреди суд (неуредност тужбе, недостатак уредног заступања, стварна и месна надлежност суда због чега суд не одбацује тужбу, већ се оглашава ненадлежним и по правоснажности тог решења уступа предмет стварно и месно надлежном суду).

ПРОЦЕСНЕ ПРЕТПОСТАВКЕ КОЈЕ СЕ ТИЧУ СТРАНАКА

- **постојање странке** у тренутку покретање поступка (ако је физичко лице - да је жива);
- **страначка способност** (да може бити странка у поступку - носилац процесних права и процесних дужности у поступку);
- **парнична способност** (способност странке да у парници предузима парничне радње), а ако нема мора је заступати законски заступник;
- **уредно заступање** (кад га странка има - он мора имати потребно овлашћење за заступање и пуноважно предузимање радњи са дејством према странци);
- **процесна легитимација** (странка треба да има овлашћење за вођење парнице да би пружање правне заштите било допуштено).

ПРОЦЕСНЕ ПРЕТПОСТАВКЕ КОЈЕ СЕ ТИЧУ СУДА

- да постоји **надлежност судова Србије**, кад су у питању спорови са елементом иностраности;
- **судска надлежност** – правна ствар о којој треба да се одлучи треба да спада у надлежност судова (а не управних или других органа);
- да постоји **стварна надлежност** (надлежност суда по врсти предмета спора);
- да постоји **месна надлежност** (надлежност суда по територијалном принципу, односно према просторној вези која постоји између суда и одређене ствари или лица);
- да је **правилан састав суда** (судија појединац или веће);
- да не постоји **процесни имунитет** на страни туженог;

- **објективност суда** (изузеће или искључење судија или судија поротника, ако за то постоје разлози).

ПРОЦЕСНЕ ПРЕТПОСТАВКЕ У ПОГЛЕДУ СПОРНЕ СТВАРИ

- да је допуштена правна заштита у одређеном поступку у коме се заштита тражи, а не у неком другом поступку;
- да о једној истој правној ствари не тече парница код домаћег или неког суда друге државе (унутрашња и међународна литиспенденција);
- да конкретна ствар није већ једном правоснажно решена;
- да о предмету заштите није раније склопљено судско поравнање између истих странака;
- да није дошло до одрицања од тужбеног захтева, тј. пресуде о одрицању од тужбеног захтева;
- да је иницијална радња (тужба, предлог) формално уредна;
- да постоји правни интерес тј. да подносилац иницијалне радње има правни интерес, када је то законом прописано;
- да правна заштита буде затражена у оквиру рока који је прописан, односно да процесна радња буде предузета у прописаном року (благовременост);
- да је вођен претходни поступак, кад је посебним прописима предвиђено вођење тог поступка код одређеног органа.

Процесне претпоставке су **прописане у јавном интересу**, чак и кад се тичу странака, суд о њима мора водити рачуна по службеној дужности у току читаве парнице - током првостепеног и инстанционог поступка. Ако странке или други субјекти у поступку укажу на постојање или одсуство процесних претпоставки, суд је дужан о томе донети **посебно решење**.

Закон није предвидео никакав редослед за испитивање процесних претпоставки, али у пракси постоје одређена правила: суд одмах узима у поступак сметње чије отклањање није могуће и доноси решење о одбачају тужбе. Ако су у питању отклоњиве сметње, предузимају се радње да се уклоне и омогући несметано вођење поступка - у случају стварне и месне надлежности, суд се решењем оглашава ненадлежним и по правоснажности тог решења доставља предмет надлежном суду.

О неким претпоставкама се може олдучити само до одређеног тренутка у поступку.

О процесним претпоставкама суд одлучује доношењем **посебног решења** или доношењем **решења уз одлуку о главној ствари**.

6.ФИКЦИЈЕ У ПАРНИЧНОМ ПОСТУПКУ

Правна фикција је правно правило по ком се узима да је извесна чињеница тачна, односно да постоји, иако се зна да није тачна и да не постоји, и обрнуто.

ФИКЦИЈЕ О ПОДНОШЕЊУ ТУЖБЕ

- кад тужилац преиначи тужбу, сматра се да је преиначена тужба поднета у моменту подношења прве тужбе;
- кад у текућој парници уз постојећег тужиоца приступи нови тужилац, а тужени се са тим сагласи, сматраће се да је придружени тужилац поднео тужбу у моменту кад је тужени пристао на заснивање накнадног активног супарничарства;
- кад један од предлагача за споразумни развод брака одустане од предлога, тај предлог ће се сматрати тужбом за развод брака;
- кад тражилац неког права погреши у избору поступка за заштиту свог права, па уместо тужбу парничном суду, поднесе предлог ванпарничном суду, ванпарнични суд ће обуставити поступак и списе предмета доставити надлежном парничном суду који ће наставити поступак по правилима парничног поступка;
- ако у току бракоразводне парнице умре један од супружника, наследници настављају започети поступак за развод брака ради утврђивања да је постојао основ за развод брака, иако нису поднели тужбу.

ФИКЦИЈЕ О ПОВЛАЧЕЊУ ТУЖБЕ

- ако тужени не уреди тужбу у датом року;
- ако тужени не плати акторску кауцију у остављеном року;
- ако тужилац не дође на припремно рочиште, а тужени не предложи да се расправља у његовом одсуству;
- ако са рочишта за главну расправу неоправдано изостану обе странке;
- ако странке не траже доношење допунске пресуде у погледу захтева о ком суд није одлучио;
- ако дође до помирења супружника у брачном спору.

Процесна фикција је и да се јединствени супарничари смартају као једна странка, као и у одређеним случајевима то да је достављање извршено странци прибијањем писмена на огласну таблу, итд.

7.ИЗВОРИ И НОРМЕ ГРАЂАНСКОГ ПРЦЕСНОГ ПРАВА

1) **ИЗВОРИ ПАРНИЧНОГ ПРОЦЕСНОГ ПРАВА –** Закон о парничном поступку и одредбе Закона о арбитражи као основни извори, затим Породични закон, Закон о решавању сукоба закона са прописима других земаља. Процесна правила парничне процедуре садржана су и у бројним законима којима су уређени материјално правни односи, првенствено за оне правне ствари које су тим законима регулисане (обилгационо право, породицно и брачно, стварно, менично итд.).
2) **ИЗВОРИ ВАНПАРНИЧНОГ ПРОЦЕСНОГ ПРАВА –** Закон о ванпарничном поступку као основни извор. За ванпарничне поступке су од значаја и правила парничног поступка, која се у њему примењују сходно, кад у њима недостаје потребан пропис.
3) **ИЗВОРИ ИЗВРШНОГ ПРОЦЕСНОГ ПРАВА –** ЗИО као основни извор. Значајан извор су и правила парничног поступка, која се сходно примењују. Поред тога, поједини закони садрже одредбе од значаја за извршни поступак, нпр. ЗОО, Такон о облигационим основа својинскоправних односа у ваздушном саобраћају, закони о поморској и унутрашњој пловидби.
4) **ИЗВОРИ ОРГАНИЗАЦИОНОГ СУДСКОГ ПРОЦЕСНОГ ПРАВА –** Закон о уређењу судова, Закон о седиштима и подручјима судова и јавних тужилаштава, Закон о судијама, Закон о ВСС, Закон о ВЈТ.

МЕЂУНАРОДНИ УГОВОРИ И СУДСКА ПРАКСА

Уставом је предвиђено да општеприхваћена правила међународног права и ратификовани међунаордни уговори су саставни део правног поретка РС и непосредно се примењују.

Што се судске праксе тиче, од значаја су ставови виших, а посебно највиших судова, а нарочито њихови начелни ставови, као и одлуке од значаја за праксу судова које се обавезно објављују у посебној збирци.

НОРМЕ ГРАЂАНСКОГ ПРОЦЕСНОГ ПРАВА

Норме грађанског материјалног права имају диспозитиван карактер, а норме процесног императивни, те се морају дословно примењивати.

СУД И ДРУГИ (ПАРАСУДСКИ) ОРГАНИ

1.ОРГАНИЗАЦИЈА СУДОВА

УСТРОЈСТВО СУДОВА

Судови су самостални и независни државни органи чије се оснивање, организација, надлежност, уређење, састав и укидање уређује законом.

Закон о седиштима и подручјима судова и Закон о уређењу судова, устројили су мрежу судова у РС, почев од јануара 2010., која је ревидирана 2014. годинекада је значајно повећан број основних судова.

- **Судови опште надлежности су –** основни судови, виши, апелациони, и ВКС.
- **Посебни судови су** – привредни судови, Привредни апелациони суд, прекршајни судови, Прекршајни апелациони суд и Управни суд.

- ВКС је навиши суд у РС, са седиштем у Београду.
- Привредни апелациони, Прекршајни апелациони и Управни суд оснивају се за територију РС, са седиштем у Београду.
- ВКС је непосредно виши суд за Привредни аплеациони, Прекршајни апелациони, Управни суд и апелациони суд.
- Апелациони суд је непосредно виши суд за виши суд и основни суд.
- Привредни аплеациони суд је непосредно виши за привредни суд, а Прекршајни апелациони за Прекршајни суд.

Четири апелациона суда су у Бг, Кг, Ни и НС.

Основни суд оснива се за територију града, односно једне или више општина, а виши суд за подручје једног или више градова, одн. више општина. Апелациони суд основа се за пдоручје више виших судова.

СУДСКА УПРАВА – Пословима судске управе руководи председник суда, уз помоћ секретара суда. За разлику од судске, послове правосудне управе врше ВСС и Министарство правде.

Суд републичког ранга, апелациони суд и суд са 30 и више судија имају **управитеља суда** ломе председник суда поверава обављае материјално – финансијских и организационо – техничких послова.

2.НАДЛЕЖНОСТ СУДОВА

ПОЈАМ НАДЛЕЖНОСТИ

У нашој науци о парничном поступку, судска надлежност постоји као апсолутна надлежност у ковиру које домаћи судови имају овлашћења и дужности да решавају о парничним стварима.

Суд у току целок поступка **по службеној дужности** пази да ли решавање спора спада у судску надлежност. Ако у току поступка утврди да је за решавање надлежан неки други државни орган, суд ће се огласити ненадлежним, укинути спорведене радње у поступку и одбацити тужбу. Суд ће исто урадити ако у току поступка утврди да за решавање спора није надлежан домаћи суд, осим ако надлежност домаћег суда зависи од пристанка туженог, а он да свој пристанак.

ВРСТЕ НАДЛЕЖНОСТИ

1) **Стварна надлежност** – је право и дужност суда да води поступак и донесе одлуку у одређеној грађанској ствари. Распоређена је између судова у истој категорији, по врсти суда и врсти парничног предмета. Прописана Законом о уређењу судова и ЗПП-ом.
2) **Месна надлежност –** конкретизује који индивидуално суд је надлежан по својој стварној надлежности, да о парничној ствари одлучује с обзиром на овлашћења која има као суд на одређеном подручју.
3) **Функционална надлежност** – није законски термин и изводи се из стварне надлежности. Правилима о функционалној надлежности одређује се који ће судови поступати у одређеним стадијумима поступка у истој правној ствари поводом тужбе, редовних правних лекова, предузимања одређених парничних

радњи или решавања одређених питања која се појављују током поступка.

- Тако је основни суд фуцкционално надлежан да одлучује о основаности тужбе и пресуђује само у првом степену.
- Виши суд је фунцкионално надлежан да у дорећеним стварима поступа у првом степену, али да поступа и као другостепени суд по жалбама на одлуке првостепених судова.
- Функционална надлежност апелационих судова је да одлучује о жалбама на одлуке основних и виших судова.
- Функционална надлежност ВКС је да одлучује о ванредним правним лековима изјављеним на одлуке нижих судова
- Управни суд одлучује у управним споровима.

4) **Инстациона надлежност –** успостављена је обзиром на инстациона поступања, тј. систем правних лекова, у коме, по правном леку увек одлучује, други, виши суд, а не суд против чије одлуке је правни лек уложен.
5) **Атракциона надлежност –** постојање одређене везе између поступка који је већ покренут са поступком који се покреће може бити критеријум за одређивање стварне и месне надлежности у том другом парничном поступку, у ком случају долази до **атракције.** У сл. потпуне атракциједолази до привлачења и месне и стварне надлежности, а таква процесна ситуација постоји код нпр. противтужбе.

PERPETUATIO FORI

Ако се у току поступка промене околности на којима је заснована надлежност суда или ако тужилац смањи тужбени захтев, суд који је био надлежан у време подношења тужбе, одтсје и даље надлежан, иако би услед ових промена био надлежан други суд. Важи и за стварну и за месну надлежност.

ПРИГОВОР НЕНАДЛЕЖНОСТИ

Ако се тужба не доставља туженом на одговор, тужени може да истакне приговор ненадлежности најкасније пре пошетка припремног рочишта, а ако се оно не одржава, пре отварања главне расправе.

Против решења виишег суда првог степена којим се огласио стварно ненадлежним, као и против решења којим се огласио ненадлежним и уступио предмет нижем суду првоог степена исте врсте, **није дозвољена жалба.**

СУДСКИ ИМУНИТЕТ

У погледу надлежности домаћих судова за суђење странцима који уживају имунитет у РС и за суђење страним државама и међународним организацијама јавноправног каратктера важе правила међународног права

ПРОЦЕСНИ УГОВОРИ

Процесни уговори су уговори странака које они закључују са циљем да заснују надлежност суда или другог органа ради решавања њиховог спора или ради одређеног утицаја на текући спор, укључујући и окончање спора.

ЗПП допушта споразум о месној надлежности, Закон о Арбитражи – арбитражни споразум, и судско поравнање се може сврстати у неку врсту процесног споразума.

3. СТВАРНА НАДЛЕЖНОСТ СУДОВА

Судови у парничном поступку суде у границама своје стварне надлежности, одређене законом. Стварна надлежност је распоређена између судова по истој категорији – **по врсти суда и врсти парничног поступка.** Тако је између осталог основни суд стварно надлежан да суди у радним споровима поводом штрајка, итд.

Ако се тужба не доставља туженом на одговор, тужени може да истакне приговор ненадлежности најкасније пре почетка припремног рочишта, а ако се оно не одржава, најкасније пре отварања главне расправе.

Виши суд првог степена не може ни по порговору ни по службеној дужности да се огласи ненадлежним после упуштања туженог у расправљање у правним стварима из надлежности нижег суда првог степена исте врсте.

1) **ОСНОВНИ СУД** у првом степену:
   a) суди у грађанским споровима, ако за поједине од њих није надлежан други суд;
   b) води извршне и ванпарничне поступке за које није надлежан други суд;
   c) суди у стамбеним споровима;
   d) суди у споровима поводом заснивања, постојања и престанка радног односа;
   e) суди о правима, обавезама и одговорностима из радног односа;
   f) суди о накнади штете коју запослени претрпи на раду или у вези са радом;

g) суди спорове поводом задовољења стамбених потреба на основу рада;
h) пружа грађанима правну помоћ
i) поступа у предметима правне помоћи ако није надлежан други суд и
j) врши друге послове одређене законом

2) ВИШИ СУД

i. У првом степену суди:

a) у грађанскоправним споровима када вредност предмета спора омогућује изјављивање ревизије;
b) у споровима о ауторским и сродним правима и заштити и употреби проналазака, индустријског дизајна, модела,узорка итд., ако није надлежан други суд;
c) у споровима о оспоравању или утврђивању очинства и материнства;
d) у споровима за заштиту од дискриминације и злостављања на раду;
e) у споровима о објављивању исправке информације и одговора на информацију због повреде забране говора мржње, заштите права на приватни живот, пропуштања објављивања информације и накнаде штете у вези са објављивањем информације;
f) одлучује о забрани растурања штампе и ширења информација средствима јавног информисања;
g) одлучује о захтевима за рехабилитацију;
h) суди у споровима поводом штрајка;
i) поводом колективних уговора ако спор није решен пред арбитражом;
j) поводом обавезног социјалног осигурања ако није надлежан други суд;
k) поводом матичне евиденције
l) поводом избора и разрешења органа пр. лица ако није надлежан др. суд.

ii. У другом степену – одлучује о жалбама на одлуке основних судова, и то:

- на решења у грађанскоправним споровима,
- на пресуде у споровима мале вредности,
- као и у ванпарничним постпуцима

Виши суд одлучује о признању и извршењу страних судских и арбитражних одлука ако није надлежан други суд, одлучује о сукобу надлежности основних судова са свог подручја и врши друге послове одређене законом

3) **АПЕЛАЦИОНИ СУДОВИ** – одлучују о жалбама на одлуке виших судова, и о жалбама на пресуде основних судова у грађанским споровима, ако за одлучивање није надлежан виши суд.

Апелациони суд одлучује о сукобу надлежности нижих судова са свог подручја ако за одлучивање није надлежан виши суд, о преношењу надлежности основних и виших судова када су спречени или не могу да поступају у некој правној ствар и врши друге послове одређене законом.

4) **ПРИВРЕДНИ СУД** у првом степену суди:

a) у споровима између домаћих и страних привредних друштава, предузећа, задруга и предузетника и њихових асоцијација
b) у споровима који настају између привредних субјеката и других правних лица у обављању делатности привредних субјеката, па и када је једна страна у наведеним споровима физичко лице, ако је са странком у односу материјалног супарничарства
c) у споровима о ауторским и сродним правима и заштити и употреби проналаска, модела, узорака итд.
d) у споровима поводом извршења и обезбеђења из надлежности привредних судова
e) у споровима поводом одлука изабраних судова само када су донете у споровима под а)
f) у споровима који произилазе из примене Закона о привредним друштвима или примене других прописа о организацији и статусу привредних субјеката, као и у споровима о примени прописа о приватизацији и хов
g) у споровима о страним улагањима
h) у споровима о бродовима и ваздухопловима, полвидби морем и унутрашњим водама и споровима у којима с епримењује пловидбено и ваздухопловно право, изузев у споровима о превозу путника
i) заштити фирме
j) поводом реорганизације, судске и добровољне ликвидације и стечаја, осим спорова за утврђење постојања заснивања и

престанка радног односа који су покренути пре отварања стечаја.

k) води поступак за упис у судски регистар правних лица и других

Привредни суд, такође, у првом степену води поступак за упис у регистар правних лица и др. субјеката, ако за то није надлежан други орган; води поступак стечаја и реорганизације; одређује и спроводи извршење на основу веродостојне исправе, када се односи на привредне субјекте; одлучује о признању и извршењу страних судских и арбитражних одлука донетих у привредним споровима и др.

5) **ПРИВРЕДНИ АПЕЛАЦИОНИ СУД** одлучује о жалбама на одлуке привредних судова и других органа, одлучује о сукобу надлежности и о преношењу надлежности привредних судова, утврђује правне ставове ради јединствене примене закона из надлежности привредних судова и др.

6) **ВРХОВНИ КАСАЦИОНИ СУД**

i. **У суђењу:**

a) одлучује о ванредним правним средствима на одлуке судова РС и у другим стварима одређеним законом
b) одлучује о сукобу надлежности између судова, ако за одлучивање није надлежан други суд, као и о преношењу надлежности судова ради лакшег вођења поступка и др. важних разлога.

ii. **Изван суђења** (у општој седници):

a) обезбеђује јединствену примену права и једнакост странака у судским поступцима
b) разматра примену закона и других прописа и рад судова
c) именује судије Уставног суда, даје мишљење о кандидату за председника ВКС,
d) доноси Пословник о уређењу и раду ВКС и врши др. послове.

Општа седница ВКС, коју чине председник и судије, доноси одлуке већином гласова присутних. У ВКС постоје одељења чија правна схватања обавезују сва већа у саставу одељења.

ВКС о правним средствима одлучује у већу састављеном од 5 судија

4. МЕСНА НАДЛЕЖНОСТ

Тиче се подручја на ком суд врши судијску функцију. Суд преузма радње у поступку на свом подручју. Ако постоји опасност због одлагања, суд ће да предузима поједине радње и на подручју другог суда и о томе обавестити суд на лијем подручју је предузета радња.

Правилима ЗПП, предвиђена је: општа месна надлежност, посебна, утврђивање надлежности од стране вишег суда и споразум о месној надлежности.

ОПШТА МЕСНА НАДЛЕЖНОСТ

Тужба се подноси суду који је опште месно надлежан, ако законом није другачије прописано.

За суђење је опште месно надлежан суд на чијем подручју тужени има пребивалиште.

Ако тужени нема пребивалиште у РС, нити у некој другој држави, опште месно надлежан је суд на лијој територији тужени има боравиште. Ако тужени поред пребивалишта има и боравиште у неком другом месту, а према оклоностима може да се претпостави да ту дуже борави, опште месно надлежан је и суд боравишта туженог.

За суђење у споровима против РС, АП и ЈЛС и њихових органа, опште месно надлежан је суд на чијем подручју се налази седиште њене скупштине.

За суђење у споровима против правних лица, опште месно надлежан је суд на чијој се територији налази њихово седиште, према извештају АПР-а.

За суђење против држављана РС који стално живи у иностранству, где је упућен на службу или на рад од стране државног органа или правног лица, опшсте месно надлежан је суд његовог последњег пребивалишта.

Ако надлежност домаћег суда постоји зато што је обавеза настала за време боравка туженог у РС, месно је надлежан суд на чијем је подручју обавеза настала.

ПОСЕБНА МЕСНА НАДЛЕЖНОСТ

Посебну месну надлежност ЗПП одређује низом правила којима се одступа од опште месне надлежности.

Посебне месне надлежности су: искључива месна надлежност, надлежност по избору тужиоца и помоћна месна надлежност.

У специфичне месне надлежности спада и споразумна надлежност, реторзиона надлежност и одређивање надлежности од стране вишег суда, као и посебно прописане надлежности – за супарничаре, за законско издржавање, за накнаду штете; у брачним и патернитетски споровима; у споровима ради утврђивања или

оспоравања очинства и материнства, у споровима из наследноправних односа и др.

1) **Искључива месна надлежност** има предност над свим другим месним надлежностима а односи се на надлежност:
   a) у споровима **поводом непокретности** (право својине и др. стварна права на непокретностима, као и у споровима из каупних односа на непокр.) – искључиво је месно надлежан суд места где се налази непокретност, а ако се непокретност налази на подручју више судова, надлежан је сваки од тих судова;
   а у споровима због **сметања државине на покретним стварима**, поред суда опште месне надлежности надлежан је и суд где је настало сметање
   b) у споровима **поводом права на ваздухоплову, поморском или речном броду** – искључиво је надлежан суд места где се налази регистар;
   c) у споровима из **наследноправних односа** – искључиво је надлежан суд пред којим се води оставински поступак;
   d) у споровима поводом **извршног и стечајног поступка** – искључиво је надлежан суд пред којим се воде ови поступци;
   e) у споровима **поводом уписа у регистар** – искључиво је надлежан суд по месту уписа у регистар.

На искључиву месну надлежност суд пази по службеној дужности, а о осталим месним надлежностима искључиво по приговору странаке.

Ако постоји искључива месна надлежност, суд неће дозволити пророгациону надлежност (споразум странака).

2) **Надлежност по избору тужиоца – елективна надлежност** омогућује тужиоцу да сма изврши избор месно надлежног суда, а свој избор може да промени док парница не почне да тече, дакле до достављања тубе туженом.
   a) За суђење у споровима о **законском издржавању**, ако је тужилац лице које тражи издржавање, поред суда опште месне надлежности, надлежан је и суд на чијем подручју тужилац има пребивалиште, односно боравиште.
   b) За суђење у споровима ради утврђивања постојања или непостојања брака, поништења или развода брака (**брачни спорови**), поред суда опште месне надлежности,

надлежан је и суд на чијем су подручју имали последње заједничко пребивалиште

c) У постпуку ради утврђивања или оспоравања **очинства или материнства** дете може да поднесе тужбу пред судом опште месне надлежности или пред судом на чијем подручју има пребивалиште, односно боравиште.
d) За сушеђење у споровима због **вануговорне одговорности за штету,** поред суда опште месне надлежности, надлежан је и суд на чијем је подручју штетна радња извршена или на лијем је подручју наступила штетна последица.
e) За суђење у споровима због **повреде права личности,** поред суда опште месне надлежности, надлежан је и суд на чијем подручју је штетна радња извршена или суд на чије подручју тужилац има пребивалиште, одн. бор.
f) Тужба о имовинскоправним захтевима против лица за која не постоји општа месна надлежност у РС, може да се поднесе сваком домаћем суду на чијем подручју налази имовина тог лица или предмет који се тужбом тражи.
g) За суђење у споровима против **правног лица које има огранак** изван свог седишта, ако спор произилази из правног односа тог огранка, поред суда опште месне надлежности, надлежан је и суд на чијем подручју се налази тај огранак
h) Ако је у спору из **радног односа** тужилац запослени, за суђење је поред суда опште месне надлежности надлежан и суд на чијем подручју се рад обавља или се обављао.
i) За суђење у споровима имаоца **менице или чека** против потписника, поред суда опште месне надлежности, надлежан је и суд места плаћања.

3) **Помоћна/супсидијарна надлежност –** омогућава тужиоцу да једном тужбом покрене парнични поступак против више лица, као и да се одреди месно надлежан суд у спору у ком постоји међународна јурисдикција суда у РС, а за туженог не постоји омн домаћег суда.

Помоћна надлежност предвиђена је за супарничаре. Ако је једном тужбом тужено више лица, а за њих не постоји месна надлежност истог суда, надлежан је суд који је месно надлежан за једног од њих.

Ако је за брачне спорове домаћи суд надлежан зато што су супружници последње заједничко пребивалиште имали у РС, одн. зато што тужилац има пребивалиште у РС, месно је

надлежан суд на чијем подручју су супружници имали последње заједничко пребивалиште, одн. суд на чијем подручју тужилац има пребивалиште.

Ако је у поступку утврђивања/оспоравања очинства/материнства домаћи суд надлежан зато што тужилац има пребивалиште у РС, месно је надлежан суд на чијем подручју тужилац има пребивалиште.

Ако надлежност домаћег суда у споровима о законском издржавању постоји зато што тужени има имовину у РС из које може да се наплати издржавање, месно је надлежан суд на чијем подручју се налази та имовина.

За спорове против правног лица које има седиште у иностранству, у погледу обавеза које су засноване у РС или у РС морају да се испуне, тужба може да се поднесе суду на чијем подручју се налази његово стално заступништво или седиште органа коме је поверено да врши његове послове итд.

4) **Пророгациона надлежност** – ако законом није одређена искључива месна надлежност неког суда, странке се могу споразумети да у првом степену суди суд који није месно надлежан, под условом да је тај суд стварно надлежан.

Сваки овакав споразум мора бити састављен у писменој форми и мора бити назначено на који се спор односи, или се односи на више спорова који проистичу из одређеног правног односа. Споразум се подноси суду одмах, заједно са тужбом или одговорм на тужбу.

5) **Делегација и ординација надлежности –** месна надлежност у парничном суду установљава се законом, али може и одлуком вишег суда – делегација и ординација надлеђности, или спорразумом странака – пророгациона надлежност.

   а) **Делегација надлежности –** одлуком функционално вишег суда преноси се надлежност са једног суда на други. Ако надлежни суд услед искључења или изузећа судије или из другог разлога не може да поступа, обавестиће о томе непосредно виши суд, који ће одредити да у том предмету поступа други стварно надлежан суд са његовог подручја.

   Сем тога, највиши суд одређене врсте у РС може, на предлог странке или на захтев надлежног суда, одредити да у поједином предмету поступа други стварно надлежан суд са његовог подручја ако је очигледно да ће се тако

лакше спровести поступак или зато што за то постоје други ваљани разлози.

Предлог за делегацију, странка може поднети најкасније до припремног рошишта, односно првог рошишта за главну расправу, а после тога само ако је за разлог касније сазнала.

Захтев суда се не доставља странкама на изјашњавање, а предлог странке се доставља, са налогом противној страни да се изјасни о предлогу у року од 3 дана од дана достављања.

О захтеву надлежног суда првог степена одлучује веће највишег суда одређене врсте, а о предлогу странке одлучује надлежни суд првог степена решењем против ког жалба није дозвољена.

Захтев, односно предлог за делегацију може да се поднесе и у другостепеном поступку, под истим условима.

Суд ће предлог одбацити ако странка поднесе истоветни предолг, ако је предлог необразложен, ако не саджи оправдавајуће разлоге, или ако странка тражи одређиввање другог **стварно** надлежног суда из разлога који се односе на искључење, одн. изузеће. Решење о томе доноси судија појединац првостепеног, одн. већа другостепеног у року од 8 дана, и против њега није дозвољена жалба.

Делегирани је допуштена само између судова исте врсте и исте стварне надлежности. Делегирати се може само месна надлежност, јер се стварна не може преносити ни по ком основу.

b) **Ординација надлежности** – ако је за суђење надлежан суд РС, али се по одредбама ЗПП-а не може одредити који је суд месно надлежан, ВКС на предлог странке одређује који ће стварно надлежан суд бити месно надлежан.

6) **РЕТОРЗИОНА НАДЛЕЖНОСТ** – Реторзија је акт узвраћања истом мером, једне државе према другој држави. Према томе ако у страној држави држављанин РС може бити тужен пред судом који по одредбама ЗПП-а не би био месно надлежан у тој грађанскоправној ствари, иста надлежност ће важити и за суђење држављанину те стране државе пред нашим судом.

7) **НАДЛЕЖНОСТ СУДОВА ЗА СПОРОВЕ СА МЕЂУНАОРДНИМ ЕЛЕМЕНТОМ** – домаћи суд надлежан је за суђење за спор са међународним елементом када је његова надлежност изричито

одређена законом или међународним уговором. Ако у наведеним актима нема изричите одредбе за надлежност домаћег суда за одређену врсту спорова, домаћи суд је надлежан за суђење у тој врсти спорова и онда када његова надлежност произилази из одредаба закона о месној надлежности домаћег суда.

5. САСТАВ СУДА

Под саставом суда разуме се састав у ком он суди, одн. расправља и одлучује о тужбеном захтеву или правном леку.

У суђењу, у складу са начелом зборности судства, учествују судије и судије поротници, те у парничном поступку суди веће или судија појединац.

1) ПАРНИЧНИ ПОСТУПАК

У првом степену суди веће, ако законом није прописано да суди судија појединац. Ако веће суди у првом степену, састављено је од једног сталног судије (председника већа) и двоје поротника

Судија појединац суди у:

a) имовинскоправним споровима
b) стамбеним споровима
c) споровима због сметања државине
d) споровима о ауторским и сродним правима
e) споровима о објављивању информације и одговора на информацију
f) споровима о заштити и употреби проналаска, индустријског дизајна, узорка, модела, жигова итд.
g) споровима због дискриминације
h) споровима због повреде права личности
i) споровима због избора и разрешења органа правних лица
j) потрошачким споровима
k) споровима поводом штрајка
l) у предметима поводом правне помоћи поступа појединац.

Другостепени суд, у сеници већа или на расправи, **увек одлучује у већу састављеном од троје сталних (професионалних)** судија, па и онда када одлучује о ревизији или понављању поступка.

ВКС увек одлучује у већу од 3 судија.

У привредним споровима, у првом степену, суди судија појединац, а у другом веће од троје судија.

2) **У ИЗВРШНОМ ПОСТУПКУ** – У првом степену поступак води и одлуке доноси судија појединац, а у другом степену поступа **виши суд** у саставу од троје сталних судија.

3) **У ВАНПАРНИЧНОМ ПОСТУПКУ** – по правилу, у првом степену поступа судија појединац, а у другом степену увек одлучује веће од троје сталних судија.

У стамбеним стварима поступа и одлучује веће од једног сталног судије и двоје судија поротника.

Ако је суд непрописно састављен, то представља битну повреду одредаба парничног поступка и разлог је за **укидање** пресуде.

6.СУКОБ НАДЛЕЖНОСТИ

До сукоба надлежности може да дође на два начина – између органа власти који припадају различитим гранама власти и између органа у оквиру исте гране – судова.

У првом случају сукоб решава Уставни суд.

Други начин је у ствари сукоб о томе који суд, било по својој ставрној, било по месној надлежности, има да расправи ствар која се износи као парница. Могуће је да два суда прихватају да су надлежни – **позитиван сукоб надлежности,** а могуће је и да одбијају надлежност и тада настаје негативан сукоб надлежности.

ЗПП врло одређено говори о негативном сукобу, а скупб настаје када суд коме је предмет уступљен као надлежном сматра да је надлежан суд који му је предмет уступио или неки други суд.

Ако суд којем је предмет уступљен сматра да он није надлежан, доставиће предмет суду који треба да реши сукоб надлежности у року од 8 дана од пријема.

Међутим, ако је утврди да му је предмет уступљен услед очигледне омашке, а требало је да буде уступљен неком другом суду, у том случају ће уступити предмет другом суду и о томе обавестити суд који је предмет уступио.

Сукоб надлежности између судова исте врсте решава заједнички непосредно виши суд, а између судова разне втсе са територије РС решава ВКС. О сукобу се може одлучити и кад се странке нису ретходно изјасниле. Док се не реши суком, суд коме је предмет уступљен дужан је да предузима оне радње које не трпе одлагање.

Против решења којим се решава сукоб надлежности, жалба није дозвољена.

7.ИСКЉУЧЕЊЕ И ИЗУЗЕЋЕ СУДИЈА

1) ИСКЉУЧЕЊЕ

Судија је **дужан** (мора) да се уздржи од суђења ако постоје разлози који доводе у сумњу његову непристрасност.

Судија не може да врши своју судијску дужност (искључење), ако:

a) је сам странка, законски заступник или пуномоћник странке, ако је са странком у односу саовлашћеника, саобвезника или регредног обвезника, или ако је у истом предмету саслушан као сведок или вештак,
b) је власник више од 3% акција у укупном капиталу п.л., члан п.д или задруге кад је једна од странака његов поверилац или дужник,
c) ако му је странка или законски заступник странке сродник по крви у правој линији, а у побочној до 4 степена, или му је брачни, одн. ванбрачни супружник (садашњи или бивши) сродник по тазбини до 2 степена, без обзира да ли је брак престао или није,
d) ако је старалац, усвојилац, усвојеник странке, законски заступник или пуномоћник, или ако између судије и странке, законског заступника или пуномоћника постоји заједничко домаћинство
e) између судије и годе наведених лица тече нека парница
f) ако је у истом предмету суделовао у поступку посредовања, у поступку доношења одлуке која се побија или у закључењу судског поравнања које се побија у парници, или је заступао странку као адвокат,
g) ако је у стечајном поступку поводом ког је дошло до спора учествовао као стечајни судија или чл. стечајног већа.

2) ИЗУЗЕЋЕ

За разлику од искључења кад судија мора бити одстрањен из даљег поступка, изузеће постоји кад судија **може** бити изузет од вршења судијске дужности. Реч је о околностима којде доводе у питање његову непристрасност. Чим судија сазна да постоје разлози за искључење, дужан је да прекине сваки рад и да о томе обавести странке ипредседника суда, који ће му

одредити заменика, а ако сматра да постоје разлози за изузеће, застаће са поступком и о томе обавестити председника суда, који ће одлучити о изузећу. До доношења решења од стране председника суда, судија може предузимати само оне радње које не трпе одлагање.

И странке могу тражити изузеће, али само ако се то односи на судију који поступа у одређеном предмету. Предлог се подноси чим странка сазна за разлоге изузећа или искључења, а најкасније до завршетка расправљања пред првостепеним судом, одн. доношења одлуке, ако расправљања није било.

Захтев за искључење судије који одлучује о правном леку, странка може ставити у правном леко или у одговору на правни лек, све до доношења одлуке о правном леку, а захтев за његово изузеће у року од 15 дана од пријема списа у суд вишег степена.

Странка је дужна да наведе разлоге за искључење, одн. изузеће и да их образложи.

3) **Одлучивање о захтеву.** Захтев за искључење и изузеће је недопуштен – којим се тражи изузеће свих судија неког суда, или свих судија који би могли учествовати у неком поступку; кад је о захтеву већ једном одлучено; када странка захтева искључење, одн. изузеће судије који не поступа у том предмету и када странка захтева искључење, одн. изузеће председника суда, изузев кад поступа у том предмету.

Неблаговреме, непотпун и недопуштен захтев ће, председник већа који поступа у предмету, одбацити и кад је странка поднела предлог за његово искључење.

О искључењу, одн. изузећу судије одлучује предсдник суда, најкасније у року од 3 дана од подношења предлога.

Ако захтев за искључење буде усвојен, суд ће укинути све предузете радње односног судије, а ако захтев за изузеће буде усвојен, суд ће укинути радње које су биле предузете после подношења захтева, осим ако се странке не сагласе да се предузете радње не укидају.

Одредбе о искључењу, одн. изузећу судија сходно се примењују и на председника суда, судију поротника и записничара.

8.ПРОЦЕСНА ДИСЦИПЛИНА

(приручник, стр. 41)

9.ЈАВНИ БЕЛЕЖНИЦИ

Јавно бележник је, именован од стране министра правде, обавља делатност као искључиво и стално занимање и у томе је самосталан и независтан.
Овлашћен је да обавља следеће послове:

a) саставља, оверава и издаје јавне исправе о правним пословима, изјавама и чињеницама на којима се заснивају права;
b) оверава путне исправе;
c) преузима на чување исправе, хов, новац и друге предмет;
d) на основу закона и по долуци суда обавља послове који му се по закону могу поверити.

Јавнобеленичке исправе су:

- **јавнобележнички записи** – исправе о правним пословима и изјавама које су саставили јавни бележници, имају исту доказну снагу као да су сачињени пред судом или др. државним органом и он је извршна исправа на коју сам јавни бележник ставља потврду извршности;
- **јавнобележнички записници** – записници о правним и другим радњама које су обавили или којима су присуствовали јавни бележници, и у овом облику јавни бележник може саставити записник о обезбеђењу доказа пре покретања поступка (саслушање сведока, закључење поравнања);
- **јавнобележничке потврде** – потврде о чињеницама које су посведочили јавни бележници;
- **јавнобележничка солемнизација** – нејавне исправе које су потврдили јавни бележници, а потврђивање се врши стављањем клаузуле о потврђивању која је услов за пуноважност правног посла.
- **јавнобележничке овере** – нејавне исправе код којих је јавни бележник оверио потпис, одн. аутентичност преписа, превода или извода.

Јавнобележничке исправе имају снагу јавне исправе, и оне су извршне или веродостојне исправе у случајевима предвиђеним законом.
Суд може јавном бележнику поверити спровођење поступка или предузимање појединих ванпарничних радњи. Тако су јавни бележници значајно замнеили суд у оставинском поступку

(састављање смртовнице, попис и процена имовине итд.) и у др. ванпарничним стварима.

Против решења којем се јавном бележнику поверава спровођење поступка или предузимање одређене процесне радње. није дозвољена жалба.

10. ЈАВНИ ИЗВРШИТЕЉИ

Јавни извршитељи су физичка лица, именована решењем министра правде, која врше јавна овлашћења која су им поверена ЗИО или др. законом.

Јавни изврштељ овбавља делатност као предузетник или као чл. ортачког друштва лији су чл. искључиво јавни извршитељи.

О прдлогу за извршење одлучује суд и даље. Јавни извршитељ одлучује једино о предлогу за извршење на основу веродостојне исправе ради намирења новчаног потраживања насталог из комуналних услуга и сродних делатности.

Надлежост за спровођење извршења је у највећем делу у рукама извршитеља, а суд је искључиво надлежан за извршење заједничке продаје непокретности и покретних ствари, чињења и нечињења или трпљења, као и извршење извршних исправа у вези са породичним односима и враћање запосленог на рад.

Ни суд ни извршитељи нису овлашћени да испитују законитост и правилност извршне исправе, већ су њом везани.

СТРАНКЕ У ПОСТУПКУ

1.СТРАНКЕ У ПОСТУПКУ

Странка у поступку је постојећи процесни субјект који покреће поступак, одн. према ком се поступак покреће.

Странка може бити свако физичко и правно лице које постоји, одн. које је одређено.

СТРАНКЕ У ПАРНИЧНОМ ПОСТУПКУ

Странке су тужилац – онај који тужбом покреће парнични поступак, и тужени, онај против ког је тужба уперена.

Осим правних и физичких лица, странка може бити и колективитет којем је посебним прописом или одлуком суда признато својство странке у поступку, као и јавни тужилац.

Странка мора бити назначена именом и презименом. занимањем, адресом и пебивалиштем, одн. боравиштем – ако је странка физичко лице, одн. називом и седиштем ако је странка правно лице.

СТРАНКЕ У ВАНПАРНИЧНОМ ПОСТУПКУ
У ванпарничном поступку странке се називају – учесником или **предлагачем и противником предлагача.**

СТРАНКЕ У ИЗВРШНОМ ПОСТУПКУ
У извршном поступку странке су – **извршни поверилац и извршни дужник.**

УЧЕСНИЦИ У ПОСТУПКУ
Учесници у поступку су лица која учествују у поступку и предузимају радње процесне радње, а нису странке

a) **У парничном поступку** – законски заступник странке, сведоци, вештаци, тумачи, именовани претходници и лица обавештена о парници
b) **У извршном поступку** одн. поступку обезбеђења означавају се лица која остварују неко право или интерес, а нису странке – треће лице које улаже приговор против решења о извршењу, заложни поверилац који није предложио извршење на непокретности, носилац права личне службености на непокретности која је предмет извршења
c) **У ванпарничном поступку** за означавање странке се користи израз ,,учесник''. Међутим, у ванпарничном поступку, својства странке су другачија od својстава странке у парничном, јер су за самостално предузимање неких радњи овлашћена и лица која немају парничну способност.

Од појма учесници у поступку, треба разликовати појам – субјекти у поступку, а то је свако лице коке има права одн. обавезе у поступку, независно од тога да ли има права предузимати процесне радње. Овим појмом обухваћени су и странке и учесници, али и др. лица као нпр. грађани који по начелу опште јавности учествују у поступку.

2. СВОЈСТВА СТРАНКЕ

Својства странке су – парнична, страначка и поступациона способност:

1. **СТРАНАЧКА СПОСОБНОСТ**
   Страначка способност је својство субјекта да може да буде странка у поступку. Она **одговара правној способности** и имају је сва физичка и правна лица. Законом се признаје ЈТ,

државном органу, као правном лицу; затим неким колективитетима за одређене групе спорова, нпр. предузећу у оснивању у парницама поводом изградње и оснивања предузећа.

Ова способност је **општа процесна претпоставка,** па њој суд води рачуна по **службеној дужности** у току читавог поступка, као **апсолутно битној повреди** поступка, због које се могу изјавити и **редовни и ванредни** правни лекови.

Ако се утврди непостојање страначке способност, тужба се **решењем одбацује** као **недопуштена**.

2. ПАРНИЧНА СПОСОБНОСТ

Ова способност је својство странке да може **самостално и пуноважно** предузимати радње пред судом.

Парнична способност физичких лица зависи од њихове **пословне способности**.

- Потпуно пословно способно лице има парничну способност у свим парницама, а
- делимично пословно способно лице има парничну способност у границама своје пословне способности.

Није довољно да постоји решење о лишењу, за оцену суда о парничној способности неког лица. Њу суд цени слободно, и ако посумња да недостаје, дужан је да предузме радње да би је проверио.

О парничној способности суд води рачуна по **службеној дужности**, у току читавог поступка, као о **апсолутно битној повреди поступка** због које се могу изјавити и **редовни и ванредни** правни лекови.

Утврђивање одсуства пословне способности увек резултира укидањем предузетих радњи суда и странака.

3. ПОСТУЛАЦИОНА СПОСОБНОСТ

Постулациона способност састоји се у томе да странка може самостално и пуноважно предузимати радње у поступку и пред свим судовима **без ангажовања пуномоћника**.

ЗПП коригује ту могућност тако што предвиђа да странка не може саму себе заступати у поступцима по ванредним правним лековима, већ је мора заступати **адвокат** (изузев ако је сама адвокат).

Ако дође до ограничења пословне способности странке, она губи и посулаицону, јер нема парничну.

СТВАРНА ЛЕГИТИМАЦИЈА

За конституисање парнице неопходно је да постоји стварна леггитимација странака, тј. **субјективни однос** странака према материјалноправном односу из којег је настао спор .

Тужилац је активно стварно легитимисан, а тужени пасивно стварно леигитимисан

Стварна легитимација није процесно, већ материјалноправно питање – претпоставка од које зависи основаност тужбеног захтева.

Недостатак стварне легитимације доводи до пресуде којом се тужбени захтев одбија **као неоснован** (предмет утужења никада није припадао тужиоцу/ тужени никада није био у поседу спорног права/ ствари).

ПРОЦЕСНА ЛЕГИТИМАЦИЈА

Процесна легитимација је **овлашћење странке** да **покрене и у своје име води парницу**.

Активну процесну легитимацију има тужилац, а пасивну процесну тужени.

Процесна легитимација проистиче из норми грађанског материјалног права, а утврђује се испитивањем **постојања правног интереса**.

У парницама заосуду на чинидбу, тужилац је процесно легитимисан већ самим подизањем тужбе, док у парницама у којим се тражи утврђење права и правног односа, треба да докаже постојање правног интереса.

Закон ову легитимацију даје и трећим лицима и органима који могу да воде парницу у своје име, у туђем или јавном интересу.

Њу има свако ко може бити странка у поступку, иако није учесник материјалноправног односа из ког је настао спор (орган старатељства у интересу детета може покренути парницу за издржавање).

ПРАВО НА ВОЂЕЊЕ СПОРА

Ово је научна конструкција по којој право на вођење спора припада не само лицима који су учесници материјалноправног односа, него и онима који нису стварно легитимисани. Ово лице води спор као странка, али са дејством према учеснику материјалноправног односа.

СТРАНКА ПО ДУЖНОСТИ

Односи се на случај учешћа у поступку лица која поступак воде по службеној дужности. Та лица су обавезна да поступак покрену кад се стекну законски услови – центар за социјални рад, орган

старатељства може поднети тужбу за заштиту права детета, издржавање детета, заштиту од насиља у породици и др.

3.ПРАВНИ ИНТЕРЕС

Странка има процесну легитимацју ако има правни интерес да води конкретну парницу.

Правни интерес је **процесна претпоставка за предузимање радње** у поступку. За разлику од материјалноправног појма у коме је правни интерес правом заштићен интерес, у проецесном смислу, правни интерес је правна претпоставка за предузимање радње и увек је потребно да се докаже његово постојање.

Нпр. , за улагање жалбе, правни интерес има само странка на чију је штету пресуда донета и то у мери у којој није успела.

Постојање правног интереса изричито је предвиђено само за подизање тужбе за утврђење (потребно је само да учини вероватним посотјање), ако законом њено подизање није изричито регулисано, нпр. тужба за утврђење постојања брака, очинства итд. Код тужбе за осуду на потраживање и преображајне тужбе правни интерес се претпоставља, јер је самозаштита забрањена, одн. преображај права се може извршити само пресудом, па терет доказивања да интерес не постоји пада на дужника.

ЗАСТУПНИЦИ, ПУНОМОЋНИЦИ И ДРУГИ УЧЕСНИЦИ У ПОСТУПКУ

1.ЗАКОНСКИ ЗАСТУПНИК

Странку која **нема парничну способност** заступа њен законски заступник.

Законски заступник одређује се законом или актом надлежног органа, донесеним на основу закона (родитељ, стараоци, ликвидатор, стечајни управници, директори и др.).

Заступник правног лица у поступку је лице које је уписано у одговарајући регистар, а одређено је посебним прописом, општим и појединачним актом правног лица или одлуком суда.

Лице које се појављује као законски заступник дужно је да приликом предузимања прве радње у поступку докаже да је законски заступник. Ако је посебним прописом одређено да заступник за одређене радње мора имати посебно овлашћење (подношење или повлачење тужбе, признање, односно за одрицање од тужбеног захтева, закључење поравнања, изјављивање, повлачење или одрицање од правног лека) он може те радње да предузима само ако има овлашћење. Ово се односи и на заступника правног лица.

Законски заступник заступа странку у парници и **у њено име иступа**, у њено име предузима парничне радње и у њено име прима на знање радње суда и противне стране.

Суд ће **по службеној дужности** да пази да ли лице које се појављује као странка може да буде странка у поступку и да ли је парнично способна, да ли парнично неспособну странку заступа њен законски заступник и да ли законски заступник има посебно овлашћење, ако је оно потребно.

Кад суд утврди да странка нема законског заступника или да законски заступник нема посебно овлашћење кад је оно потребно, затражиће да надлежни орган старатељства постави старатеља парнично неспособном лицу или ће да предузме друге мере које су потребне да би парнично неспособна странка била правилно заступана.

Ако наведени недостаци не могу да се отклоне или ако одређени рок безуспешно протекне, суд ће решењем да укине радње спроведене у поступку уколико су захваћене овим недостацима и одбаци тужбу ако су недостаци такве природе да спречавају даље вођење поступка. Против решења којим се наређују мере за отклањање недостатака није дозвољена жалба.

Кад суд установи да законски заступник лица под старатељством не показује потребну пажњу у заступању, обавестиће о томе орган старатељства. Ако би услед пропуштања заступника могла да настане штета за лице под старатељством, суд ће да застане с поступком и предложи да се одреди други законски заступник.

2.ПРИВРЕМЕНИ ЗАСТУПНИК

Ако се у току поступка пред првостепеним судом покаже да би редован поступак око постављања законског заступника туженом трајао дуго, па би због тога могле да настану штетне последице за једну или обе странке, суд ће туженом да постави **привременог заступника** по редоследу са списка адвоката који суду доставља надлежна адвокатска комора. Списак се објављује на интернет страници и огласној табли надлежне адвокатске коморе и суда. Приликом постављања привременог заступника, суд је дужан да поштује редослед са списка.

Суд ће да постави туженом **привременог заступника** нарочито ако:

a) тужени није парнично способан, а нема законског заступника;
b) постоје супротни интереси туженог и његовог законског заступника;
c) обе странке имају истог законског заступника;

d) је пребивалиште или боравиште, односно седиште туженог непознато, а тужени нема пуномоћника;
e) се тужени или његов законски заступник, који немају пуномоћника, налазе у иностранству, а достављање није могло да се изврши.

Суд одлучује решењем о постављању привременог заступника, које без одлагања доставља органу старатељства последњег пребивалишта или боравишта туженог, а странкама чим је то могуће. Против овог решења није дозвољена жалба.

Привремени заступник има у поступку за који је постављен сва права и дужности законског заступника. Привремени заступник предузима парничне радње у поступку све док се странка, њен законски заступник или пуномоћник не појави пред судом или док орган старатељства не обавести суд да је поставио старатеља.

Ако је привремени заступник постављен туженом из разлога наведених под d) и e), суд ће оглас о постављању привременог заступника да објави у "Службеном гласнику Републике Србије", преко огласне табле суда и на интернет страници суда, а по потреби и на други начин.

3.ПУНОМОЋНИЦИ

Странке могу да предузимају радње у поступку **лично или преко пуномоћника**. Пуномоћник је заступник странке који **у име странке парницу води по њеном овлашћењу**. Пуномоћник мора бити потпуно пословно способно лице. Странку која нема пуномоћника и која се из незнања не користи правима која јој припадају по ЗПП-у, суд ће упозорити да може ангажовати пуномоћника. Радње у поступку које пуномоћник предузима у границама пуномоћја имају исто правно дејство као да их је предузела сама странка.

Пуномоћник физичког лица – може бити адвокат, крвни сродник у правој линији, брат, сестра или брачни друг, као и представник службе правне помоћи јединице локалне самоуправе који је дипломирани правник са положеним правосудним испитом.

Пуномоћник запосленог у спору из радног односа може бити и представник синдиката чији је запослени члан, под условом да је дипломирани правник са положеним правосудним испитом.

Пуномоћник правног лица – може бити адвокат, као и дипломирани правник са положеним правосудним испитом који је у радном односу у том правном лицу.

Странку **мора да заступа адвокат** у поступку **по ванредним правним лековима**, изузев ако је сама адвокат.

Суд може да позове странку која има пуномоћника да се пред судом лично изјасни о чињеницама које треба да се утврде у парници. Странка коју заступа пуномоћник може увек да приступи суду и даје изјаве поред свог пуномоћника и сама предузима радње, ако законом није другачије прописано.

Овлашћење за заступање заснива се **једностраном изјавом воље** у пимсеном облику (пуномоћје). Прихватањем овлашћења, заснива се двојаки однос – први, унутрашњи, који је по својој природи уговорни однос, одн. налог, други спољни који постоји између пуномоћника и суда.

Странка може да **измени или опозове радњу свог пуномоћника**. Ако је пуномоћник признао неку чињеницу на рочишту на коме странка није присуствовала или у поднеску, а странка то признање касније измени или опозове, суд ће да цени обе изјаве, узимајући у обзир све околности.

Обим пуномоћја одређује странка. Странка може да овласти пуномоћника да предузима поједине одређене радње или да предузима све радње у поступку. Пуномоћника који је адвокат може да замењује његов адвокатски приправник, осим у поступку по правним лековима.

Ако је странка издала **пуномоћје за вођење парнице**, а није ближе одредила овлашћења у пуномоћју, **пуномоћник адвокат** је на основу оваквог пуномоћја овлашћен да врши **све радње у поступку**, а нарочито да:

a) поднесе тужбу, да је повуче, призна тужбени захтев или се одрекне тужбеног захтева, закључи поравнање, изјави правни лек и да се одрекне или одустане од њега, као и да предлаже издавање привремених мера обезбеђења;
b) подноси предлог за извршење или за обезбеђење и предузима потребне радње у поступку поводом таквог захтева;
c) пренесе пуномоћје на другог пуномоћника или овласти другог пуномоћника на предузимање само појединих радњи у поступку;
d) од противне стране прими и наплати досуђене трошкове.

Ако странка у пуномоћју није ближе одредила овлашћења пуномоћника, **пуномоћник који није адвокат** може на основу оваквог пуномоћја да предузима све радње у поступку, али му је

увек потребно изричито овлашћење за повлачење тужбе, за признање или одрицање од тужбеног захтева, за закључење поравнања, за повлачење или одрицање од редовног правног лека и за преношење пуномоћја на друго лице.

Странка издаје пуномоћје **у писаном облику**.

Пуномоћник је дужан да приликом предузимања прве радње у поступку поднесе пуномоћје.

Суд је дужан да у току целог поступка пази да ли је лице које се појављује као пуномоћник овлашћено за заступање. Ако утврди да лице које се појављује као пуномоћник није овлашћено за предузимање одређење радње, суд ће да укине парничне радње које је то лице предузело ако те радње странка није накнадно одобрила.

ОПОЗИВАЊЕ, ОТКАЗ И ПРЕСТАНАК

1) **ОПОЗИВАЊЕ И ОТКАЗ –** Странка може у свако време да **опозове пуномоћје**, а пуномоћник може да га у свако време **откаже**.
   - Опозивање је једнострана изјава воље странке којом одузима овлашћење за заступање пуномоћнику.
   - Отказ је једнострана изјава воље пуномоћника којом изазива престанак свог овлашћења за заступање лица од ког је пуномоћје добио.

   Опозивање, односно отказ пуномоћја мора да се саопшти суду пред којим се води поступак, у писаном облику или усмено на записник. Пуномоћник је дужан да о отказу пуномоћја обавести странку и суд. Опозивање, односно отказ пуномоћја производи дејство за противну странку од часа када јој је саопштено.

   После отказа пуномоћја пуномоћник је дужан да још **30 дана** предузима парничне радње за лице које му је издало пуномоћје, ако је потребно да се отклони штета за даваоца пуномоћја која би у то време могла да настане.

2) **ПРЕСТАНАК –** пуномоћје **престаје:**
   a) окончањем парнице,
   b) опозивањем и отказом,
   c) смрћу **пуномоћника** и престанком постојања странке која је правно лице.

- Пуномоћје за поједине радње престаје и **смрћу странке**, губитком пословне способности и проглашењем несталог лица за умрло.
- Престанком правног лица, отварањем стечајног поступка и поступка ликвидације престаје и пуномоћје које је то правно лице издало.
  У постпуку стечаја и ликвидације, валидно је само пуномоћје које је издао стечајни судија, одн. ликвидациони управник

4.ВРСТЕ ПУНОМОЋНИКА

a) **Лажни пуномоћник** – овај пуномоћник је лице које је вршило или врши заступање, коме је у току поступка престало да важи пуномоћје, а наставио је са заступањем, као и лице које има пуномоћје за заступање, али је оно фалсификовано или је из неког другог разлога непуноважно. Суд решењем укида све предузете радње таквог лица, осим ако их странка накнадно одобри.

b) **Пуномоћник и заступник за примање писмена** – Овај пуномоћник је лице чија функција је ограничена на примање писмена. Таквог пуномоћника треба, на позив суда, да постави странка или њен законски заступник који се налази у иностранству, а нема пуномоћника у Србији. Ако они то не учине, то ће учинити суд и о томе их обавестити. Осим тога, суд може позвати супарничаре - тужиоце или тужене, који немају заједничког заступника или пуномоћника, да именују заједничког пуномоћника за примање писмена, и обавестити кога ће од њих сматрати за то, ако га не именују. Достављањем позива односно поднеска пуномоћнику за примање писмена, сматра се да је достављање уредно извршено према странци за коју обавља пријем писмена. Ако се о достављању странка не обавести, има право на накнаду штете уколико је претрпи.

c) **Пуномоћник по запослењу** је лице заполено у правном лицу, које заступа то правно лице - дипломирани правник са положеним правосудним испитом.

5.НАДРИПИСАР

Надрописар је физичко лице које се неовлашћено бави пружањем правне помоћи у виду занимања и за награду. Ово представља и **кривично дело** које се гони по службеној дужности. Чим суд у току поступка утврди да се ради о надрописару, дужан је да му одмах

ускрати даље заступање и о томе обавести странку која га је овластила. Против овог решења дозвољена је несуспензивна жалба. Радње које је надриписар предузео до ускраћивања заступања пуноважне су, јер он има парничну способност (не и постулациону). По закону су једино адвокати, под условима уређеним законом овлашћени да се баве пружањем правне помоћи у виду занимања и за награду.

6.АДВОКАТУРА

Адвокатура - самостална и независна служба пружања правне помоћи физичким и правним лицима. Предмет адвокатуре је:

a) давање усмених и писмених правних савета и мишљења;
b) састављање тужби, захтева, предлога, молби, правних лекова и других поднесака;
c) састављање уговора, завештања, поравнања, изјава и других исправа;
d) заступање и одбрана физичких и правних лица;
e) посредовање у циљу закључења правног посла или мирног решавања спорова и спорних односа;
f) обављање других послова правне помоћи у име и за рачун домаћег или страног физичког или правног лица, на основу којих се остварују права или штите слободе и други интереси.

Адвокат има право на награду и накнаду трошкова за свој рад, у складу са тарифом, коју доноси Адвокатска комора Србије.

7.ЈАВНИ ТУЖИЛАЦ У ПАРНИЧНОМ ПОСТУПКУ

Јавни тужилац у парничном поступку - има право да учествује у парничном поступку као странка само у случајевима прописаним законом.

Ако јавни тужилац на основу законског овлашћења, учествује у парници која тече међу другим лицима, овлашћен је да у границама тужбеног захтева предлаже да се утврде и чињенице које странке нису навеле и изведу докази које странке нису предложиле, као и да изјављује правне лекове.

Своје учествовање у поступку јавни тужилац пријављује поднеском суду пред којим тече парница међу другим лицима.

Ако сматра да постоје законски услови за учествовање јавног тужиоца у парници и да је његово учествовање потребно, суд ће о

томе да обавести надлежног јавног тужиоца и да му одреди рок у коме може да пријави своје учествовање. Док тај рок не протекне, суд ће да застане са поступком, али јавни тужилац може и по протеку тог рока да се користи својим правом учешћа у поступку.

У парници јавни тужилац има **исти положај као и други учесници**. Ако поднесе неразумљив или непотпун поднесак суд ће га као неуредан одбацити. Због ометања поступка председник судског већа може изрећи новчану казну и јавном тужиоцу (и јавном правобраниоцу). Ако јавни тужилац учествује као странка, он **има право на накнаду трошкова, али не и на награду**.

Републички јавни тужилац може против правоснажне другостепене пресуде уложити **Захтев за преиспитивање правоснажне пресуде пред Врховним касационим судом**.

8. ДРЖАВНИ ПРАВОБРАНИЛАЦ У ПАРНИЧНОМ ПОСТУПКУ

Државни правобранилац одн. правобранилац АП, града и општине по закону је заступник РС, аутономне покрајине, града и општине, у пословима заштите њихових имовинских права и интереса.

Државно правобранилаштво је државни орган који заступа РС пред судовима, арбитражама итд. када РС има положај странке или умешача о лијим правима и обавезама се одлучује у том поступку. Оно може, на основу посебног пуномоћја, заступати пред судовима, арбитражама итд. и др. правна лица чији је оснивач РС.

Трошкови заступања пред судом признају се бравобранилаштву по прописима о награди и накнади трошкова за рад адвоката.

Што се тиче процесног положаја, важи све што и за јавног тужиоца (одбачај неуредног поднеска, изрицање новчане казне, итд.).

ДОСТАВЉАЊЕ ПИСМЕНА, СПИСИ

1.ПОЈАМ

Достављање је законом прописана **активност странака или суда**, којом се омогућава да лице коме је писмено намењено за уручење (адресат) сазна садржину писмена које му се упућује и уручује.

Од појма адресат у поступку, треба разликовати појам примаоца писмена:

- **Адресат** је свако лице на кога је писмено насловљено за уручење, а
- **прималац** писмена је лице коме се писмено фактички уручује са дејством као да је уручено адресату.

Достава је пуноважна од часа фактичке предаје примаоцу, а не од дана када оно
буде уручено адресату или кад о томе буде обавештен

Достављањем се обезбеђује остваривање начела обостраног саслушања странака.

2.ДОСТАВЉАЊЕ У ПАРНИЧНОМ ПОСТУПКУ

ОРГАНИ ДОСТАВЉАЊА

Органи достављања су – пошта, надлежни државни органи, одређено лице запослено у суду, правно лице регистровано за послове достављања, лица са јавним овлашћењима и др. лица одређена посебним прописом. Писмено се може уручити и непосредно у суду.

Пошта је редован орган достављања, због природе делатности, па се одредбе о обавези достављања радним даном, односе и на њу. Суд је дужан користити пошту, кад не постоје оправдани разлози да се достава врши преко другог органа.

Суд може наложити доставља уз асистенцију полиције, при чему достављање не врши полиција, већ овлашћени достављач.

ЕЛЕКТРОНСКО ДОСТАВЉАЊЕ

Достављање може да се врши и **електронским путем**, у складу са посебним прописима. У том случају достављање се сматра извршеним када суд прими повратни податак да је прималац примио писмено, а достављање се потврђује одсштампаним електронским записом који садржи дан и час када је уређај за електронски пренос податак забележио да је писмено послато примаоцу, назив пошиљаоца и примаоца и назив писмена.

МЕЂУСТРАНАЧКО ДОСТАВЉАЊЕ

Странке могу да непосредно и благовремено упућују поднеске и друга писмена једна другој и да поднесак и друга писмена, с тим што је за пуноважност таквог достављања потребно да поднесак и др. писмена, заједно са доказом о достављању, поднесу суду. Ово међустраначко достављање се не примењује на писмена за које је прописано лично достављање (тужба, решење о платном налогу,

пресуда, решење против ког је дозвољена посебна жалба и правни лек).

МЕСТО ДОСТАВЉАЊА

a) **Достављање физичким лицима** врши се на адресу која је означена у тужби, односно на адресу пребивалишта или боравишта уписану код органа надлежног за вођење евиденције о личним картама.
b) **Достављање државним органима**, органима АП и ЈЛС врши се предајом писмена у просторији за пријем писмена или писарници. Као дан достављања сматра се дан предаје писмена.
c) **Достављање правним лицима** врши се предајом писмена у просторијама правног лица запосленом лицу у правном лицу, односно заступнику правног лица на адресу из јавног регистра, односно на адресу његовог пребивалишта.
d) **Војним лицима**, **припадницима полиције** и запосленима у сувоземном, речном, поморском и ваздушном саобраћају достављање позива може да се врши и преко њихове команде, односно непосредног старешине или руководиоца, а по потреби може да им се на тај начин врши и достављање осталих писмена.
e) Ако достављање треба да се изврши физичким или правним лицима **у иностранству** или **страним држављанима** који уживају имунитет, достављање ће да се изврши дипломатским путем, ако у међународном уговору или у закону није другачије предвиђено.

   Ако достављање писмена треба да се изврши **држављанима Републике Србије у иностранству**, достављање може да се изврши преко надлежног конзуларног представника или дипломатског представника Републике Србије који врши конзуларне послове у страној држави или преко правног лица међународно регистрованог за обављање послова достављања.

   Достављање правним лицима која имају **седиште у иностранству**, а представништво у Републици Србији може да се изврши њиховом представништву.
f) **Лицима лишеним слободе** достављање се врши преко завода за извршење кривичних санкција.
g) Ако странка има **законског заступника** достављање се врши законском заступнику, ако у закону није другачије прописано. Ако странка има више законских заступника односно

пуномоћника, довољно је да се достављање изврши једном од њих.

h) Достављање **адвокату као пуномоћнику** може да се изврши и предајом писмена лицу које ради у његовој адвокатској канцеларији, као и предајом писмена **одраслом члану породичног домаћинства**, ако пуномоћник делатност обавља у стану. Исто важи и за јавног бележника и извршитеља.

Правним лицима и адвокатима достављање писмена може да се врши у суду полагањем у **посебан преградак** на њихов захтев и по одлуци председника суда. Ово достављање врши овлашћено лице суда.

Адвокат, односно овлашћени представник правног лица који преузима судска писмена из судског прегратка дужан је да преузме сва писмена која су положена у преградак у року од **8 дана** од дана полагања у судски преградак. Ако писмено не буде подигнуто у том року, достављање се врши истицањем писмена на огласну таблу суда и достављање се сматра извршеним по истеку рока од **8 дана** од дана истицања писмена на огласну таблу суда.

Адвокат може да овласти лице које је запослено у његовој адвокатској канцеларији да писмена преузме из судског прегратка.

ВРЕМЕ ДОСТАВЉАЊА

Достављање се врши лицу коме достављање треба да се изврши сваког дана на радном месту у радно време, или у стану само од 7 до 22 сата или у суду кад се то лице тамо затекне или када га суд због достављања позове. Достављање може да се изврши и у друго време и на другом месту, на основу посебне одлуке суда коју је достављач, на захтев, дужан да покаже.

НАЧИН ДОСТАВЉАЊА

Ако се лице коме се писмено доставља не затекне **у свом стану**, достављање се врши предајом писмена неком од његових одраслих чланова домаћинства који је дужан да прими писмено.

Ако се достављање врши **на радном месту** лица коме се писмено доставља, а то лице се ту не затекне, достављање ће да се изврши лицу које на истом месту ради, ако оно пристане да прими писмено.

Ако достављање није могло да се изврши на овај начин, достављање ће да се изврши прибијањем писмена **на врата стана или просторија правног лица** и тиме се сматра да је достављање извршено.

Предаја писмена другом лицу није дозвољена ако оно учествује у парници као противник лица коме се достављање извршава.

У погледу начина, закон прави разлику између обичног и личног достављања:

a) **Обично достављање** – за разлику од личног, посмено се са дејством према адресату, може уручити пуноважно и трећем лицу, а као дан уручења се узима моменат предаје том лицу, које је о томе дужно обавестити адресата, под претњном накнаде штете коју услед тога претрпи адресат.

Трећа лица су – одрасли чланови породичног домаћинства адресата и они су дужни примити писмено.

b) **Лично достављање** – по правилима о личном достављању достављање се врши само каде је то законом изричито предвиђено. **Тужба, решење о платном налогу, пресуда, решење против ког је дозвољена посебна жалба и правни лек** доставиће се **лично странци**, односно законском заступнику или пуномоћнику. Ако се лице коме писмено мора лично да се достави не затекне тамо где достављање треба да се изврши, под условом да је адреса тачна, достављач ће да остави **обавештење** да писмено може да се преузме у суду у року од **30 дана** од дана покушаног достављања. У том случају копија писмена се истиче и на огласној табли суда. По протеку овог рока, сматра се да је достављање извршено.

Ако странка има пуномоћника или законског заступника, достављање се обавезно врши њима, осим кад је изричито прописано да се достављање врши на адресу адресата – када је у питању позив ради извођења доказа саслушањем странака.

Ако ова писмена треба да се доставе државним органима и правним лицима, достављање се врши лицу овлашћеном за примање писмена у просторији за пријем писмена, односно овлашћеном лицу за примање писмена у просторијама правног лица.

Кад је у току парнице достављае било безупсешно, даље достављање тог писмена извршиће се његовим стављањем на огласну таблу суда. По ситеку рока од 8 дана од дана стављања писмена на огласну таблу суда, достављање се сматра извршеним. Подаци о дану када је писмени прибијено и о дану када је скинуто са огласне табле суда, морају се записнички утврдити.

Достављање у ванпарничном и извршном поступку се врши по правилима парничног поступка.

ОДБИЈАЊЕ ПРИЈЕМА

Ако лице коме је писмено упућено, односно одрасли члан његовог домаћинства, односно овлашћено лице или запослени у државном органу или правном лицу, без оправданог разлога одбије да прими

писмено, достављач ће да га остави у стану или у просторијама где лице коме је писмено упућено ради или ће писмено да прибије на врата стана или просторије. На доставници ће да се забележи дан, час и разлог одбијања пријема, као и место где је писмено остављено, и тиме се сматра да је достављање извршено.

УТВРЂИВАЊЕ И ПРОМЕНА АДРЕСЕ

Странка је дужна да саопшти суду адресу противне странке којој писмено треба лично да се достави.

Ако суд није у могућности да уручи писмено на саопштеној адреси, по службеној дужности прибавиће од надлежног органа, адресу пребивалишта и боравишта странке којој писмено треба лично доставити и извршиће достављање на тако прибављеној адреси.

Кад странка или њен заступник до достављања одлуке којом се поступак правноснажно окончава промене адресу, дужни су да о томе одмах обавесте суд. Ако они то не учине, суд ће да одреди да се сва даља достављања у парници за ту странку врше истицањем писмена на огласну таблу суда. Достављање се сматра извршеним по протеку рока од **8 дана** од дана истицања писмена **на огласну таблу суда**.

Ако пуномоћник, односно пуномоћник за примање писмена до достављања одлуке којом се поступак правноснажно окончава промени своју адресу, а не обавести о томе суд, достављање ће да се изврши као да пуномоћник није ни постављен.

ПУНОМОЋНИК И ЗАСТУПНИК ЗА ПРИМАЊЕ ПИСМЕНА

Странку или њеног законског заступника који се налазе у иностранству, а немају пуномоћника у Републици Србији, суд ће да позове да у року од **30 дана** од дана достављања позива одреде **пуномоћника за примање писмена** у Републици Србији.

Ако странка или њен законски заступник не одреде таквог пуномоћника, суд ће странци на њен трошак да постави **привременог заступника** овлашћеног за примање писмена и о томе ће да обавести странку, односно њеног законског заступника.

Ако пуномоћник за примање писмена откаже пуномоћје, а странка не одреди другог пуномоћника у року од **30 дана** од пријема обавештења о отказу пуномоћја, суд ће странци на њен трошак да постави заступника за примање писмена и да врши достављање преко њега, док не прими обавештење странке о одређивању новог пуномоћника.

Странци која опозове пуномоћника за примање писмена и истовремено не одреди другог пуномоћника, суд ће достављање да

врши истицањем писмена **на огласну таблу суда**, све док та странка не одреди другог пуномоћника за примање писмена.

Ако **супарничари** немају заједничког законског заступника, односно пуномоћника, суд може да их позове да у одређеном року одреде заједничког пуномоћника за примање писмена. Истовремено, суд ће да обавести супарничаре да ће једног од њих да постави за пуномоћника за примање писмена ако они сами не одреде таквог пуномоћника.

ДОСТАВНИЦА

Доставница је потврда о извршеном достављању. Доставницу **потписују прималац и достављач**, пуним именом и презименом уз означење својства примаоца. Прималац ће на доставници словима сам да напише дан пријема. Ако је прималац неписмен или није у стању да се потпише, достављач ће да напише његово име и презиме и словима дан пријема и забележи на доставници разлог због кога прималац није ставио свој потпис.

Ако прималац **одбије да потпише** доставницу, достављач ће то да забележи на доставници и напише словима дан предаје чиме се сматра да је достављање извршено. На доставници се бележи и дан и час покушаја достављања, остављено писмено обавештење и упозорење адресату.

Ако је писмено предато другом лицу, а не ономе коме је писмено требало да се достави, достављач ће на доставници да назначи однос та два лица.

Ако је на доставници нетачно назначен датум достављања, сматраће се да је достављање извршено оног дана кад је писмено предато, што може бити спорно па у вези са тим судија може извршити увиђај, а може доћи и до парнице за утврђење тачног датума.

ПРЕГЛЕДАЊЕ И ПРЕПИСИВАЊЕ СПИСА - РАЗМАТРАЊЕ СПИСА

Странке, њихови заступници и пуномоћници имају право да прегледају, фотокопирају и преписују спис парнице у којој учествују, а друга лица само кад за то имају оправдан интерес. Другим лицима која имају оправдан интерес дозволиће се ове радње у погледу појединих списа.

Кад је поступак у току, дозволу за ове радње даје **судија**, а кад је поступак окончан, **председник суда**, односно запослени у суду кога он одреди.

РОКОВИ У ПОСТУПКУ

РОЧИШТА; ВРАЋАЊЕ У ПРЕЂАШЊЕ СТАЊЕ

Рок у поступку је, законом одређени временски размак у којем се нека процесна радња **може предузети**, односно пре чијег истицања се **не може** предузети.

- Могу бити **законски** (непродуживи) и **судски** (одређени судском одлуком - у принципу продуживи на захтев странке ако је стављен пре истека рока).
- Према моменту од којег се рачунају, деле се на **субјективне** (почетак зависи од сазнања процесног субјекта за одређени догађај, односно од стицања могућности да се нешто предузме) и **објективне** (рачунање се врши од наступања чињенице или догађаја, без обзира кад је странка сазнала за то).
- Следећа подела је на **преклузивне** (ако се радња не предузме унутар рока, губи се право да се предузме) и **мониторне** (пропуштањем рока не наступају штетне последице и не губи се право да се радња и накнадно предузме - неправи рокови - служе спречавању развлачења поступка - рок за одговор на тужбу или правни лек, рок за писмену израду пресуде).
- **Дилаторни рокови** су рокови пре чијег истека није допуштено предузимање одређене радње у поступку.
- Подела на **материјалноправне** (одређени прописима материјалног права и њихово пропуштање доводи до **одбијања захтева** као неоснованог) и **процеснопправне рокове** (садржани у ЗПП-у и другим процесним законима и њихово пропуштање доводи до **одбацивања** захтева).

Ако рокови нису одређени законом, одређује их суд с обзиром на околности случаја, у складу са временским оквиром.

РАЧУНАЊЕ РОКОВА

Рокови се рачунају на дане, месеце и године.

- **У рок одређен на дане**, **не урачунава се** дан достављања, одн. саопштења, већ се за почетак рока узима први наредни дан.
- Рокови одређени на месеце или године завршавају се протеком оног дана последњег месеца, одн. године који по свом броју одговара дану када је рок отпочео.

  Ако тог дана нема у последњем месецу, рок се завршава последњег дана тог месеца.

Ако последњи дан рока пада на државни празник или у недељу, или у неки други нерадни дан кад суд не ради, рок истиче протеком првог наредног дана. Ово правило примењује се и на рок у ком, по посебним прописима мора да се поднсе тужба, као и на рок застарелости потраживања или неког другог права.

Ако је поднесак који је везан за рок, упућен ненадлежном суду, сматраће се да је на време поднет ако се његово подношење суду може приписати незнању или очигледној омашци подносиоца, а стигне надлежном суду после истека рока.

Ако је поднесак упућен телеграфским путем, сматраће се да је поднет у року само ако уредан поднесак накнадно буде поднет суду или буде упућен суду препорученом пошиљком у року од **3 дана** од дана предаје телеграма пошти. Ако је поднесак упућен електронском поштом, као време подношења суду сматра се време које је назначено у потврди о пријему електронске поште.

За лица која се налазе у Војсци Србије на војној служби и остала лица која се налазе у служби у војним јединицама, односно војним установама, дан предаје поднеска војној јединици, односно војној установи сматра се као дан подношења суду.

За лица лишена слободе дан предаје поднеска заводу за извршење кривичних санкција сматра се као дан подношења суду.

РОЧИШТЕ

Рочиште је време (дан, сат, па и минут) у коме на одређеном месту странке и суд треба да предузму одређене парничне радње. Рочишта се деле на:

- припремно рочиште;
- рочиште за извођење доказа пред председником већа;
- рочиште за главну расправу;
- рочиште за извођење доказа пред замољеним судијом;
- рочиште за извођење доказа ради обезбеђења;
- рочиште за извођење доказа о појединим инцидентним питањима;
- рочиште за покушај мирења супружника;
- рочиште за усмену другостепену расправу;
- рочиште за расправљање о предлогу за понављање поступка.

Рочиште **одређује суд** кад је то законом прописано или кад захтевају потребе поступка, у складу са временским оквиром. Против решења о одређивању рочишта није дозвољена жалба.

Суд ће на рочиште благовремено да позове странке и остала лица чије присуство сматра потребним. Уз позив ће странци да достави поднесак који је дао повод за одређивање рочишта, а у позиву ће да се назначи место, просторија и време одржавања рочишта. Ако се уз позив не доставља поднесак, у позиву ће да се наведу странке, предмет спора, као и радња која ће да се предузме на рочишту.

Суд ће у позиву за припремно рочиште или прво рочиште за главну расправу да упозори странке на законске последице

изостанка са рочишта, као и на дужност да обавесте суд о промени адресе.

Садржина позива је иста за све учеснике у поступку, без обзира на њихово својство у поступку, ако законом није другачије прописано.

Суд може да упути странкама и другим учесницима у поступку позив за рочиште или обавештење о отказивању рочишта путем електронске поште, телеграмом или другим електронским преносиоцем порука, под условом да је таквим начином позивања могуће да суд прими повратни податак да је лице позив, односно обавештење, примило.

Рочиште се, по правилу, одржава у судској згради. Суд може да одлучи да се рочиште одржи изван судске зграде ако нађе да је то оправдано. Против овог решења није дозвољена жалба.

Суд може изузетно да **одложи рочиште** ако је то потребно ради извођења доказа или због спречености судије. Приликом одлагања рочишта, суд ће увек да одреди нов временски оквир, који не може да буде дужи од једне трећине првобитно одређеног временског оквира. Против решења о одлагању рочишта није дозвољена жалба.

ВРАЋАЊЕ У ПРЕЂАШЊЕ СТАЊЕ

ВРАЋАЊЕ У ПРЕЂАШЊЕ СТАЊЕ

Ако странка пропусти рочиште или рок за предузимање неке радње у поступку и услед тога изгуби право на предузимање те радње, суд ће тој странци **на њен предлог** да дозволи да накнадно изврши ту радњу (враћање у пређашње стање) кад постоје оправдани разлози за пропуштање. О предлогу се одлучује, по правилу, без расправе.

Предлог за враћање у пређашње стање подноси се суду код кога је требало да се изврши пропуштена радња. Предлог мора да се поднесе у року од **8 дана**, рачунајући од дана кад је престао разлог који је проузроковао пропуштање, а ако је странка тек касније сазнала за пропуштање, од дана кад је за то сазнала. После протека **60 дана** од дана пропуштања не може да се тражи враћање у пређашње стање.

Ако се враћање у пређашње стање предлаже због пропуштања рока, предлагач је дужан да истовремено са подношењем предлога предузме и пропуштену радњу.

Предлог за враћање у пређашње стање не утиче на ток парнице, али суд може да одлучи да застане са поступком до правноснажности решења о предлогу.

Ако се дозволи враћање у пређашње стање поступак се враћа у оно стање у коме се налазио пре пропуштања и укидају се све одлуке које је суд због пропуштања донео.

Неблаговремене и недозвољене предлоге за враћање у пређашње стање суд одбацује **решењем**.

Предлог за враћање у пређашње стање који није заснован на општепознатим чињеницама, а странка уз предлог није поднела нити предложила одговарајуће доказе или уз предлог није предузела пропуштену радњу, одбациће суд као неуредан.

Ако суд нађе да је ради правилног утврђивања чињеница потребно да се изведу докази заказаће рочиште.

Против решења којим се усваја предлог за враћање у пређашње стање није дозвољена жалба, осим ако је усвојен неблаговремен, недозвољен или неуредан предлог. Против решења о одбацивању или одбијању предлога дозвољен је **приговор.**

У ванпарничном поступку дозвољен је предлог за враћање у пређашње стање сходно одредбама ЗПП-а. Враћање у пређашње стање у извршном поступку дозвољено је због пропуштања рока за приговор или жалбу, у поступку побијања решења о извршењу на основу веродостојне исправе.

ПРЕТХОДНО ПИТАЊЕ

ПРЕТХОДНО ПИТАЊЕ

Претходно питање је **правно питање које није правоснажно решено**, а тиче се постојања или непостојања права или правног односа од условљавајућег значаја за одлуку о предмету спора.

Ако је о претходном питању коначно, одн. правоснажно решено од надлежног органа, не поставља се претходно питање, јер је суд везан таквом одлуком и узима је у оквиру чињеничног основа своје одлуке.

Међутим, друга је ситуација када оно није решено. Најчешће њега истиче странка, али о њему суд води рачуна по службеној дужности када се ради о спречавању да странке располажу недиспозитивним правима.

Суд у парничном поступку везан је правоснажном осуђујућом кривичном пресудом - у погледу постојања кривичног дела и кривичне одговорности учиниоца.

Кад претходно питање још није правоснажно решено - суд пред којим тече поступак одлучује о претходном питању (ради брзог и ефикасног одлучивања), без обзира на правну област у коју спада,

као и без обзира да ли то спада у његову стварну надлежност. Али, ако се појави питање брачног или родитељског статуса, странке се упућују да то питање реше у посебној парници и тада поступак прекида до правносажног окончања парнице.

Поступак се прекида и кад се поставља питање права или правног односа о коме тече поступак пред надлежним органом.

Ако о претходном питању не тече други поступак, суд о њему решава сам, иако може застати с поступком ако странка, у чијем је то интересу, изјави да ће покренути поступак за решење претходног питања. Ако у остављеном року покрене поступак - поступак ће се прекинути и сачекати одлука о претходном питању.

- О претходном питању суд решава тек кад приступи доношењу одлуке о предмету спора - одлука о њему је садржана у самој пресуди. **Тиме што је суд сам решио претходно питање**, **његова одлука не постаје ни коначна ни правоснажна**. Она служи једино као разлог или као подлога за донету одлуку о главној ствари. Због тога одлука о претходном питању улази у **образложење одлуке о главној ствари**, без обзира на правну природу претходног питања.
- Кад право или правни однос спада у надлежност парничног суда – **тужилац** је овлашћен да до закључења главне расправе у истој парници стави **захтев за правоснажно утврђивање** постојања или непостојања претходног питања. У том случају, одлука о претходном питању има карактер правоснажне одлуке и улази у **диспозитив одлуке о главној ствари**.

  Ово је могуће учинити само кад тужени у текућој парници истиче (поставља) претходно питање (постиже се равноправност странака). Тужени, уместо тога, може поднети **противтужбу** до закључења главне расправе (**прејудициелна противтужба**).

Ако се о претходном питању, после правоснажности одлуке у коме је решено, од надлежног органа то питање реши на други начин, тиме настаје један нови доказ на основ ког се може тражити обнова поступка.

Претходно питање се назива још и **прејудициелно или инцидентно питање**, а захтев за правоснажно утврђење - **претходни захтев или прејудициелни захтев**.

Кад суд не одлучује сам о претходном питању, већ у подлогу своје мериторне одлуке узима одлуку другог органа, он у вези са тим спроводи доказивање само увидом у одлуку, односно читањем одлуке.

Међутим, кад суд одлучи да сам решава претходно питање, дужан је да предузме све радње доказивања и утврди све релевантне чињенице за одлучивање о њему. Након закључења

расправљања, суд приступа одлучивању - и о претходном питању и о главном захтеву.

Одлука суда о претходном питању има правно дејство само у парници у којој је то питање решено.

ЧИЊЕНИЧНО ПИТАЊЕ И ПРАВНО ПИТАЊЕ

ЧИЊЕНИЧНО ПИТАЊЕ

Чињенично питање је питање које се тиче чињеничног основа - **доњи став** у судском силогизму (*premissa minor*). У поступку до њега долази ако једна страна оспорава другој чињеничну тврдњу, као и онда када суд мора по службеној дужности утврдити постојање неке чињенице. Свако чињенично питање суд утврђује у доказном поступку.

ПРАВНО ПИТАЊЕ

Правно питање је питање које се односи на правне норме које чине правни основ тужбеног захтева - **горњи став** у судском силогизму (*premissa maior*). На такво питање суд даје одговор својим правним схватањем. Учесницима у поступку је дозвољено расправљање и о правном и о чињеничном питању. Разликовање чињеничног од правног питања је од значаја за допуштеност правних лекова који се заснивају на повреди процесноправне или материјалноправне норме.

Разликовање чињеничног од правног питања је од значаја за допуштеност правних лекова који се заснивају на повери процесноправне или материјалноправне норме.

Ревизија у парничном поступку не може да се изјави због непотпуно или погрешно утврђеног чињеничног стања , **са изузецима**:

- **a)** кад је то посебним законом прописано,
- **b)** кад је другостепени суд преиначио пресуду и одлучио о захтевима странака,
- **c)** кад је другостепени суд усвојио жалбу, укинуо пресуду и одлучио о захтевима

Последица правила да се ревизија не може изјавити због погрешног или непотпуно утврђеног чињеничног стања јесте везаност ревизијског суда за чињенично стање које је утврђено у поступку пред жалбеним судом- Промене које су од тог тренутка настале у чињеничном стању, ревизијски суд не може узети у разматрање.

ДОКАЗНА СРЕДСТВА

У свим судским поступцима. као доказна средства помоћу којих се утврђује чињенично стање користе се:

a) исправе,
b) увиђај,
c) сведоци,
d) вештаци и
e) саслушање странака

Доказна снага се огледа у подобности једног доказног средства да мање или више код суда створи уверење да одређена чињеница постоји или не постоји.

САДРЖИНА, ИСПРАВЉАЊЕ И НЕУРЕДНОСТ ПОДНЕСКА,

АКТИ И ЈЕЗИК У ПОСТУПКУ

1.ПОДНЕСЦИ

ПОЈАМ И ВРСТЕ

Поднесак је **писмена форма процесних радњи** која се предузима ван рочишта од странака и других учесника у поступку, којим се изражава њихово деловање ван рочишта.

Постоје три врсте:

a) **Одређујући** - садрже стварне и процесне предлоге као што су тужба, одговор на тужбу, противтужба, предлог за враћање у пређашње стање, правни лекови.
b) **Припремни** - њихова сврха је да припреме спровођење усмене расправе. У њима се указује на чињенице и доказе који раније нису саопштени суду, а намеравају се изнети на рочишту.
c) **Обични** - садрже обична саопштења суду (обавештење о промени адресе, да је извршен опозив пуномоћја).

Практични значај поделе је у томе што се уз пипремни поднесак прилажу и исправе у обичном препису, а уз коначни у оригиналу. Обични поднесци се предају у једном примерку, ако се само суд обавештава, док се остали предају у довољном бр.

Тужба, противтужба, одговор на тужбу и правни лекови подносе се у писаном облику. Писану форму испуњавају и поднесци упућени суду телеграмом и електронском поштом, у складу са посебним законом.

САДРЖИНА ПОДНЕСАКА, ПРИМЕРЦИ И ПРИЛОЗИ,

ОТКЛАЊАЊЕ НЕУРЕДНОСТИ, ЈЕЗИК У ПОСТУПКУ, ПРЕДАЈА ПОДНЕСКА И КАЗНА ЗБОГ УВРЕДЕ У ПОДНЕСКУ

Поднесци морају да буду разумљиви, да **садрже** све оно што је потребно да би по њима могло да се поступи, а нарочито:

- означење суда;
- име и презиме, пословно име привредног друштва или другог субјекта;
- пребивалиште или боравиште, односно седиште странака и њихових законских заступника и пуномоћника ако их имају;
- предмет спора;
- садржину изјаве;
- потпис подносиоца.

Кад поднесак садржи захтев, странка је дужна да у поднеску наведе чињенице на којима захтев заснива, као и доказе ако је то потребно.

Писани поднесци се подносе искључиво изван рочишта и то најкасније **15 дана** пре дана одржавања рочишта.

У наслову поднеска требало би изнети кратко све чиме се ближе одређује поднесак (тужба за утврђивање очинства) - погрешно означавање поднеска нема штетне последице за подносиоца, нити је то сметња да суд по њему поступи. Меродавна је садржина поднеска, а не његов назив.

Поднесци и прилози који треба да се доставе противној странци подносе се суду у потребном броју примерака за суд и противну странку. Ако је на противној страни више лица која имају заједничког законског заступника или пуномоћника, за сва та лица поднесци и прилози могу да се поднесу у једном примерку.

Ако поднесци или прилози нису поднети у довољном броју примерака, суд ће да их умножи о трошку странке која је пропустила обавезу.

Прилози уз поднесак – су исправе као доказна средства, како за утврђивање чињеница из тог поднсеска, тако и за утврђивање већ изнетих чињеница. Исправе које се прилажу поднеску подносе се **у изворнику или препису**.

Исправу приложену **у изворнику** суд ће да задржи, а противној странци да дозволи да се упозна са њеном садржином. Кад престане потреба да се изворник исправе налази у суду, вратиће се подносиоцу на његов захтев. Суд може решењем да наложи подносиоцу да списима приложи препис исправе - против овог решења није дозвољена жалба.

Кад се исправа предаје у препису (овереном или обичном), мора се приложити уз сваки поднесак. Суд је дужан да на захтев

противника наложи подношење исправе у оригиналу, а противнику ће омогућити да разгледа. Кад је то потребно, суд ће решењем да одреди рок у коме исправа мора да се поднесе у изворнику или у овереном препису, односно прегледа - против овог решења није дозвољена жалба.

Ако је **поднесак неразумљив или непотпун**, суд ће странци која нема пуномоћника да врати поднесак ради исправке или допуне и одредиће рок од **8 дана** за поновно подношење поднеска. Ако поднесак буде исправљен, односно допуњен и поднет суду у року одређеном за допуну или исправку, сматраће се да је поднет суду оног дана кад је први пут био поднет. Сматраће се да је **поднесак повучен** ако не буде враћен суду у одређеном року, а ако буде враћен без исправке, односно допуне, **одбациће се**.

Ако је поднесак, који је у име странке поднео **пуномоћник (адвокат)**, односно **јавни правобранилац или јавни тужилац** неразумљив или непотпун, суд ће да **га одбаци**.

ПРЕДАЈА ПОДНЕСАКА

Предаја поднеска суду врши се **непосредно** (у пријемној судској канцеларији, у радне дане и у радно време суда) или се упућује **преко поште** (писмом - обичном и препорученом пошиљком, и телеграмом). Кад је препорученом пошиљком - дан предаје пошти сматра се као дан предаје суду (исто важи и за предају телеграмским путем), а код обичне пошиљке, као дан предаје суду узима се онај дан кад пошиљка и стигне у суд.

За лица која се налазе у Војсци Србије, дан предаје поднеска војној јединици, односно војној установи сматра се као дан предаје суду, а за лица лишена слободе, дан предаје поднеска заводу за извршење заводских санкција.

Ако је поденесак који је везан за рок предат или упућен ненадлежном суду пре истека рока, а стигне надлежном суду после истека рока, сматраће се да је на време поднет ако се његово подношење ненадлежном суду може приписати незнању или очигледној омашци подносиоца.

Обавеза пристојног општења – у току поступка важи и кад се радње предузимају поднеском. Ако се поднеском **увреди суд, противна странка или неки од учесника у поступку**, то може бити радња и са обележјем кривичног дела. Казне су новчане и то **од 10.000 до 150.000 динара** за физичка лица, односно **од 30.000 до 1.000.000 динара** за правна лица. Ако се ова казна није могла наплатити ни принудним путем, она ће се у целини или у

преосталом делу који није плаћен, заменити затвором, у складу са законом којим се уређује извршење кривичних санкција.

2.ЗАПИСНИЦИ

Записник се саставља о радњама предузетим на рочишту и о важнијим изјавама или саопштењима које странке или други учесници дају изван рочишта. О мање важнијим изјавама или саопштењима неће да се саставља записник него ће да се само стави **службена белешка на спису**. Записник пише записничар. Судија може да повери вођење записника судијском помоћнику или судијском приправнику.

У записник се уноси:

- назив и састав суда,
- место где се врши радња,
- дан и час кад се врши радња,
- назначење предмета спора,
- имена присутних странака или трећих лица, односно њихових законских заступника или пуномоћника.

Записник садржи **битне податке о садржини предузете радње**.

У записник о главној расправи нарочито ће да се унесе:

- да ли је расправа била јавна или је јавност била искључена,
- садржина изјава странака,
- њихови предлози,
- докази које су понудиле,
- докази који су изведени, уз навођење садржине исказа сведока и вештака,
- одлуке суда донете на рочишту.

Записник **мора да се води уредно**, у њему не сме ништа да се брише, додаје или мења, пошто га странке и записничар својим потписима овере.

Записник се саставља израдом писаног текста на основу гласног диктата судије, а може и на основу стенографских бележака или записа начињеног помоћу уређаја за тонско или оптичко снимање.

Странке имају **право увида** у записник, **право да прочитају** записник или да захтевају да им се прочита, као и да поднесу **приговор на садржину записника**. Ово право имају и друга лица

чија је изјава унета у записник, али само у погледу оног дела записника који садржи њихову изјаву.

Исправке или додаци у погледу садржине записника које треба да се изврше поводом приговора странака или других лица или по службеној дужности унеће се на крају записника. На захтев ових лица унеће се и приговори који нису усвојени.

Суд може да одлучи решењем, по службеној дужности или на предлог странака, да се **рочиште снима тонски или оптички**. Против овог решења није дозвољена посебна жалба.

Снимак мора да садржи следеће податке: назив и састав суда, место, датум и време одржавања рочишта, предмет спора и имена странака или других лица, њихових законских заступника или пуномоћника, као и податке о идентитету лица чија се изјава снима и у ком својству се изјава даје. Уколико се изјаве више лица снимају, из снимка јасно мора да се распозна које лице је дало изјаву.

Странке имају право на копију снимка, а друга лица ако за то имају оправдани интерес.

Начин снимања рочишта, преношења снимка у записник и начин чувања снимка рочишта уређује се Судским пословником. Тонски, односно оптички снимак рочишта је део судског списа. Тонски запис се, у складу с одредбама ЗПП-а, у року од **8 дана** од дана обављеног снимања, преноси у писани облик који мора да садржи све што се налази у тонском запису. Писани облик тонског записа представља записник.

Ако се овај записник и тонски запис битно разликују по садржини, странка има право да поднесе **приговор** судији у року од **8 дана** од дана достављања записника, а суд мора у току од **3 дана** решењем да измени записник или да одбије приговор. Против овог решења није дозвољена посебна жалба.

Записник **потписују председник већа, записничар, странке**, односно њихови заступници или пуномоћници, **тумач и преводилац**. **Сведок и вештак** потписују свој исказ на записнику, ако се њихово саслушање врши пред замољеним судом. **Неписмено лице** или лице које не може да се потпише ставиће на записник отисак прста, а записничар ће испод отиска да упише његово име и презиме и да наведе са ког прста је стављен отисак. Уколико лице не може да остави отисак прста, судија ће утврдити ову чињеницу у записнику и оверити испод овог текста својим потписом.

Ако се странка, заступник или пуномоћник, сведок или вештак удаљи пре потписивања записника или неће да потпише записник, то ће да се забележи у записнику и да се наведе разлог који је изнет.

О већању и гласању саставља се посебан записник. Ако је код суда у поступку по правном леку одлука донета једногласно, уместо записника саставља се **белешка о већању и гласању**.

Записник о већању и гласању садржи ток гласања и изреку одлуке. Издвојена мишљења прикључују се записнику о већању и гласању, ако нису унета у сам записник. Записник, односно белешку о гласању потписују сви чланови већа и записничар.

Записник о већању и гласању затвориће се у посебан омот. Овај записник може да разгледа само суд који решава о правном леку у поступку по правном леку и у том случају записник ће поново да се затвори у посебан омот и на омоту да се назначи да је записник разгледан.

3.СУДСКЕ ОДЛУКЕ

У ПАРНИЧНОМ ПОСТУПКУ

У парничном поступку суд доноси одлуке у облику **пресуде или решења.** Правило је да кад суд не одулучује пресудом, одлучује решењем.

О тужбеном захтеву суд одлучује пресудом, а у поступку због сметања државине решењем.

Одлука о трошковима у пресуди сматра се решењем.

У поступку издавања платног налога решење којим се усваја тужбени захтев доноси се у облику платног налога.

- **Редовни правни лек** је жалба против пресуде. Жалбени рок износи **15 дана**.
- **Ванредни правни лекови** у парничном поступку су – ревизија, захтев за преиспитивање правноснажне пресуде и понављање поступка.

У ВАНПАРНИЧНОМ ПОСТУПКУ

У ванпарничном поступку одлуке се доносе у облику **решења.**

Жалба против решења у првом степену може се изјавити у року од 15 дана од достављања преписа решења. Првостепени суд може поводо жалбе, сам новим решењем преиначити или укинути своје раније решење ако се тиме не вређају права дугих учесника која се заснивају на том решењу.

- **Редовни правни лек** је жалба против решења, а жалбени рок је 15 дана.
- **Ванредни правни лек** дозвољен у ванпарничном поступку је ревизија против правноснажног решења другостепеног суда (у

поступку у ком се одлучује о статусним стварима, у ванпарничним стварима које се односе на станарско право, у имовинским стварима под условима које предвиђа ЗПП).

У ИЗВРШНОМ ПОСТУПКУ и поступку обезнеђења

У извршном поступку и поступку обезбеђења суд и јавни извршитељ доносе **– решења и закључке:**

a) **Решењем** се одлучује о предлогу за извршење или обезбеђење, о приговору, жалби и у другим случајевима које одређује ЗИО.
b) **Закључком** се налаже предузимање извршних радњи и управља извршним поступком.

Против кађучка нису дозвољени ни приговор ни жалба.

Правни лекови у извршном поступку су – **жалба и приговор**:

a) **Жалбом** се побија решење првостепеног суда или јавног извршитеља, ако ЗИО није одређено да жалба није дозвољена или да се такво решење побија приговором.
b) **Приговор** се подноси против решења донетог о предлогу за извршење на основу веродостојне исправе, против других решења првостепеног суда или јавног извршитеља, и као приговор трећег лица.

Решење донето о жалби јесте правноснажно. Против правноснажног решења нису дозвољени ревизија, нити понављање поступка

4.ЈЕЗИК У ПОСТУПКУ

Странке и други учесници у поступку имају право да на рочиштима и приликом усменог предузимања процесних радњи пред судом употребљавају **свој језик**.

Ако се поступак не води на језику који странке, односно других учесника у поступку, обезбедиће им се ако то захтевају, усмено превођење на језик који разумеју, онога што се износи на рочишту, као и усмено превођење исправа које се на рочишту користе ради доказивања.

Странке и други учесници поучиће се о праву да усмени поступак пред судом прате на свом језику посредством тумача.

Позиви, одлуке и друга судска писмена упућују се странкама и другим учесницима у поступку на српском језику. У парничном поступку у службеној употреби је српски језик и ћирилично писмо. Ако је у суду у службеној употреби и језик националне мањине, суд ће на том језику достављати судска писмена оним странкама и

учесницима у поступку који су припадници те националне мањине и који се у поступку служе тим језиком.

Странке и други учесници у поступку подносе суду своје тужбе, жалбе и друге поднеске на језику који је у службеној употреби у суду. Странке и други учесници у поступку могу упућивати суду своје поднеске и на језику националних мањина који није у службеној употреби у суду ако је то у складу са законом.

Трошкови превођења на језик националних мањина, који настају применом одредаба и ЗПП-а о праву припадника националних мањина на употребу свог језика, падају на терет суда.

ТРОШКОВИ ПОСТУПКА

Судски трошкови су издаци учињени у току или поводом поступка.

Правило је да трошкове сносни она страна која их је проузроковала својим радњама.

Према ЗПП-у трошкови се одмеравају према успеху у спору. Странка која у целини изгуби спор, дужна је да противној страни накади трошкове. Супарничари сносе ттрошкове на једнаке делове.

Сведок има право на накнаду путних трошкова и трошкова за исхрану и преноћоште, као и накнаду изгубљене зараде.

Право на накнаду трошкова, као и награду за свој рад имају адвокат и јавни правобранилац. ЈТ има право на накнаду, али не и на награду.

У ванпарничним стварима која се односе на имовинска права учесника, учесници сносе трошкове на једнаке делове, али ако постоји знатна разлика у погледу удела у имовинском праву о коме се одлучује, суд ће према сразмери тог удела одредити колико ће део трошкова сносити сваки од учесника.

Код експропријације трошкове сноси корисник корисник експропријације.

У извршном поступку трошкове поступка и обезбеђења претходно сноси извршни поверилац. Он је дужан да педујми трошкове извршног поступка или поступка обезбеђења на начин, у висини и року који оно одреде. Извршни дужник је дужан да на повериочев захтев њему накади торшкове које је имао поводом извршног поступка, одн. поступка обезбеђења.

Трошкове поступка који је покренут по службеној дужности предујмљује суд из својих средстава, а надонкађује их извршни дужник.

НАЧЕЛА

НАЧЕЛА ПАРНИЧНОГ, ВАНПАРНИЧНОГ И ИЗВРШНОГ ПОСТУПКА

Начека судског поступка су правила којих се морају придржавати сви субјекти поступка, кад год предузимају одређену процесну радњу. Тиме се омогућује да заштита која се прижа, истовремено буде : истинита, законита, економична и сигурна.

1.НАЧЕЛО ЗАКОНИТОСТИ (легалитета)

Начело законитости обавезује суд да се у свом поступању држи норми материјалног и процесног права.

Суд је везан законом и мора да се руководи његовим начелима и правилима и кад правна ствар о којој одлучује испуњава одређене законске услове, суд је дужан да захтеве странака уважии, а ако то није случај, да их одбије.

Суд се у вршењу своје функције мора руководити начелом закитости, јер у противном, одлука коју донесе, биће незаконита и као таква применом правних средстава биће изопштена из правног система.

Начело законитости суд не може заменити начелом опортунитета (које је могуће у казненим поступцима) или правичности и сврсисходности (које је дозвољено само кад закон то дозволи нпр. у најбољем интересу детета).

2.НАЧЕЛО ДИСПОЗИЦИЈЕ

Начело диспозије се односи на окретање и одржавање поступка у току, одређивања предмета у поступку и његовим располагањем. Њиме се изражава основно обележје грађанскоправног односа у коме воља страна утиче на његово уређење (заснивање, промену и престанак). Од воље страна, зависи и њихова заштита у поступку.

У ПАРНИЧНОМ ПОСТУПКУ

У парничном поступку ово начело доминира и испољава се поводом: покретања и одржавања поступка у току; располагањем предмета спора у парници и прикупљањем процесног материјала.

Покретање парничног поступка зависи искључиво од воље странака.

На развој поступка странке утичу предузимањем радњи којима се утиче на његов ток: повлачењем тужбе, склапањем судског поравнања, одрицањем од права на правни лек или одустанком од изјављеног правног лека, чиме се изазива гашење поступка.

Захтевом у тужби странке одређују предмет парнице, границе извиђања, расправљања и одлучивања, чиме је **суд везан**. Тужиоцу се не може досудити оно што није захтевао или нешто више од онога што је тражио.

Предметом спора странке располажу радњама: признања и одрицања од тужбеног захтева или закључењем судског поравнања.

Од воље странака зависи **обим и садржина процесног материјала** - ограничење само у оквиру примене истражног начела.

Предмет, обим и садржину побијања и одлучивања у другостепеном поступку, странке одређују правним леком.

Од начела диспозиције одступа се у свим поступцима ради заштите општих интереса, спречавањем странака да располажу захтевима супротно принудним прописима, јавном поретку, добрим обичајима и правилима морала. О недозвољеном располагању странака суд води рачуна по службеној дужности у току читавог поступка. Уколико се ипак догоди да се одлука донесе, то представља разлог за изјављивање правног лека.

У ВАНПАРНИЧНОМ ПОСТУПКУ

У ванпарничном поступку ово начело је ограничено. Поступак се покреће по предлогу учесника или по службеној дужности, али развој и окончање поступка зависе искључиво од активности суда.

У ванпарничним стварима уређења имовинских односа, странке могу располагати својим процесним овлашћењима (може се повући предлог, признати захтев противника, закључити судско поравнање).

У ванпарничним стварима која се односе на статусне ствари, као и у другим у којима је искључена диспозиција, забрањено је располагање странака, чиме је ово начело знатно ограничено. Изузетно у неким од тих поступака (који се тичу уређења породичних односа), може се повући предлог, нпр. кад се тражи ступање у брак пре пунолетства.

У ванпарничном поступку **нема мировања поступка**, нити је странкама допуштено да заустављају ток поступка привременом или трајном обуставом.

У ИЗВРШНОМ ПОСТУПКУ

У извршном поступку ово је основно начело у погледу покретања поступка, али **може и по службеној дужности**, кад је то законом изричито предвиђено. Тако покренути поступак суд наставља да води све до окончања - по службеној дужности.

Суд не сме да се креће преко и мимо предлога, а поверилац може повући свој предлог и без пристанка дужника и контроле суда.

Развој појединих фаза поступка зависи од иницијативе странака, али може доћи до одлагања, прекида и обуставе извршења. Учесницима је дозвољено да о извршном захтеву закључе судско поравнање уз ограничења садржана у парничном поступку.

Обустава извршења врши се радњама странака или по службеној дужности.

Предкид поступка врши се применом одредаба парничне процедуре, нпр. кад се води поступак за поништај судског поравнања које служи као извршна исправа и на основу кога је покренут извршни поступак, може се тражити прекид извршног поступка док се правоснажно не оконча поступак за поништај.

Одлагање извршења врши се на предлог повериоца, извршног дужника и трећег лица.

3.НАЧЕЛО ОФИЦИЈЕЛНОСТИ

По садржини је супротно начелу диспозиције, а подразумева право суда да на основу овлашћења датих у закону, по службеној дужности, без обзира на вољу странака, предузима радње у поступку.

У ПАРНИЧНОМ ПОСТУПКУ

У парничном поступку, суд утврђује чињенице од којих зависи одлука о основаности захтева, искључиво на основу предложених и изведених доказа (само изузетно може сам да утврђује чињенице које нису изнеле или предложиле странке). Суд може реаговати по службеној дужности само у случају располагања странака која су у супротности са принудним прописима, јавним поретком, добрим обичајима и правилима морала.

У ВАНПАРНИЧНОМ ПОСТУПКУ

У ванпарничном поступку ово начело има широко поље примене.
Покретање поступка врши се вољом учесника, али и по службеној дужности, **а даљи ток поступка** се води по службеној дужности све до доношења одлуке. Ово начело се огледа и у праву суда да, и по службеној дужности, измени своју одлуку која је постала правоснажна (нпр. у поступку враћања пословне способности, суд по службеној дужности укида решење о лишењу пословне способности које је постало правоснажно, кад се за то стекну прописани услови).

У ИЗВРШНОМ ПОСТУПКУ
У извршном поступку основно начело покретања поступка је начело диспозиције, али се тако покренути поступак увек даље развија по службеној дужности, све до окончања. Радње у извршном поступку суд предузима по службеној дужности. **Обустава** поступка је могућа по службеној дужности и по вољи странака.
Прекид поступка - сходна примена прописа парничног поступка.

4.РАСПРАВНО И ИСТРАЖНО НАЧЕЛО

Односе се на прикупљање чињеница и извођење доказа за утврђивање релевантних чињеница као подлоге за одлучивање о предмету правне ствари у поступку. Ова начела се међусобно искључују. Ако је иницијатива за прикупљање чињеница и извођење доказа поверена странкама - то је расправно начело, а ако припада суду - у питању је истражно начело.

У ПАРНИЧНОМ ПОСТУПКУ
У парничном поступку странке су дужне да изнесу све чињенице на којима заснивају своје захтеве (материјалне и процесне) и предложе све доказе за утврђивање тих чињеница. Суд је дужан да се креће само у оквиру чињеничног скупа који су странке изнеле у поступку и да из њега формира чињенични основ за своју одлуку.

Странке имају право да износе нове чињенице и у првостепеном поступку (до закључења главне расправе) и у другостепеном поступку (у жалби или на другостепеној усменој расправи).
У нашем праву, доношењем новог ЗПП-а, **расправно начело постаје доминантно** и потискује истражно начело. Суд одлучује у границама захтева које су поставиле странке, обавеза прикупљања процесног материјала је на странкама, суд није овлашћен да изводи

доказе које ниједна странка није предложила или чијем се извођењу оне противе.

Изузетак: суд је овлашћен да утврди и чињенице које странке нису изнеле и изведе доказе које странке нису предложиле, ако из резултата расправљања и доказивања произлази да странке располажу захтевима којима не могу да располажу (у супротности са принудним прописима, јавним поретком, правилима морала и добрим обичајима).

У ВАНПАРНИЧНОМ ПОСТУПКУ

У ванпарничном поступку **доминира истражно начело**. У неким поступцима (о статусним стварима и са предметом којим странке не могу слободно располагати) суд је дужан по службеној дужности да утврди целокупно чињенично стање и употреби сва доказна средства. У тим поступцима изјава странака о признању чињеница не ослобађа суд од обавезе утврђивања њихове садржине.

У ИЗВРШНОМ ПОСТУПКУ

У извршном поступку влада начело формалног (строгог) легалитета, а ово расправно и истражно начело немају онај значај који имају у парничном и ванпарничном поступку. Извршни суд је само изузетно у прилици да утврђује чињенично стање (нпр. у поступку противизвршења код утврђивања постојања и висине штете због укидања претходне мере), а у таквим приликама примењују се одговарајућа правила парничног поступка.

5.НАЧЕЛО ОБОСТРАНОГ САСЛУШАЊА СТРАНАКА /КОНТРАДИКТОРНОСТ

Овим начелом се успоставља процесна равнотежа странака и њихова равноправност у поступку, а истовремено омогућава суду да прикупи процесни материјал за одлучивање, јер су странке најважнији извор чињеница и доказа потребних за доношење правилне и законите одлуке. Ако странкама незаконитим поступањем суда не буде омогућено да се упусте у расправљање, а нарочито пропуштањем достављања, таква повреда увек представља **апсолутно битну повреду поступка** - редовни и ванредни правни лекови.

Од овог начела треба разликовати начело контрадикторности као опште правило по коме странке у току поступка, а нарочито на главонић расправи, износе своје опречне ставове и захтеве о томе како треба решити предмет спора (да се изјасни о процесним радњама друге стране)

У ПАРНИЧНОМ ПОСТУПКУ

У парничном поступку ово начело доминира над свим другим начелима - у целокупном току поступка.

- У припремању главне расправе уређено је:
  - обавезно достављање тужбе туженом;
  - достављање тужбе туженом на одговор;
  - достављање поднесака;
  - позивање на рочиште;
  - достављање изјаве умешача.

- У току главне расправе:
  - позивање на рочиште;
  - достављање припремних поднесака;
  - постављање питања;
  - обавештење о повлачењу тужбе или о њеном преиначењу.

- У току поступка по правним лековима:
  - достављање правног лека на одговор и одговора на правни лек противне стране;
  - позивање на другостепену усмену расправу;
  - достављање одлуке донете у поступку по правном леку од инстанционог суда.

Од посебног је значаја забрана по којој суд не може засновати своју одлуку на чињеницама о којима странкама није пружена могућност да се изјасне, као и обавеза суда да пружи могућност странкама да се изјасне о наводима, предлозима и захтевима свог противника.

Одступања од начела обостраног саслушања се односе на:

- доношење платног налога;
- одлучивање о надлежности поводом претходног испитивања тужбе на основу навода из тужбе;
- издавање привремене мере без саслушања противне странке;
- одлучивање о сукобу надлежности и трошковима поступка.

Повреда овог начела увек представља **битну повреду поступка** због које се могу изјавити редовни и ванредни правни лекови.

У ВАНПАРНИЧНОМ ПОСТУПКУ

У ванпарничном поступку доминира ово начело - суд је овлашћен да странку саслуша пре него што одлучи о њеним правима и интересима. Међутим, суд нема обавезу да странци увек пружи могућност изјашњења о наводима и предлозима противника, јер нису увек поступци са супротним интересима странака.

Суд странку може да саслуша ван расправе, усмено или писмено, поступајући без одређене форме. У тим поступцима усмена расправа није увек обавезна, а странка своју изјаву може дати у одсуству друге стране, а може и у писаној форми.

Изостанак учесника са расправе не спречава даље поступање суда, јер не постоји обавеза изјашњавања о свакој чињеници и од сваког учесника. Код поступака са противуречним интересима суд може, применом правила парничне процедуре, применит и ово начело.

У ИЗВРШНОМ ПОСТУПКУ

У извршном поступку ово начело није основно и специфично регулисано је регулисано. Специфичности постоје у сл. процесним ситуацијама: дужник се не саслушава пре него што се дозволи извршење због опасности да оно не буде осујећено или отежано; приговор против решења о извршењу не доставља се повериоцу на одговор.

6.НАЧЕЛО УСМЕНОСТИ И ПИСМЕНОСТИ

Односи се на облик у коме се предузимају процесне радње.

- **По начелу писмености** суд узима у подлогу своје одлуке процесну грађу садржану у поднесцима, што не искључује и делом усменост (право странке да поставља питања усмено сведоку или вештаку на рочишту на коме се изводи доказ њиховим саслушањем).

- **По начелу усмености** поднесци имају само значај претходног обавештавања суда и других субјеката у поступку о ономе што се на рочишту намерава усмено изнети. Усменост омогућава концентрацију процесне грађе супротстављених странака, што доприноси брзини и ефикасности окончања парнице. Начело усмености ставља странке у положај да се изјасне о наводима и предлозима противне странке, а суду омогућава да постављањем питања активно утиче на изношење чињеничног стања, чиме се доприноси отклањању нејасноћа и недостатака у изношењу и формирању процесне грађе.

У ПАРНИЧНОМ ПОСТУПКУ

У парничном поступку **претеже начело усмености**, али уз комбинацију начела писмености које има посебан значај у поступку по правним лековима (жалба и одговор на жалбу дају се у писменом облику, као и други правни лекови; о ванредним правним лековима суд одлучује на основу списа садржаних у предмету).

За неке радње је прописана **обавезна писмена форма** - тужбу, одговор на тужбу, предлог за повраћај у пређашње стање или обезбеђење доказа, за обавештење о парници. Искључена је могућност да се поднесци замењују изјавом у записник код суда. Доношењем ЗПП-а из 2004, појачано је начело писмености.

У ВАНПАРНИЧНОМ ПОСТУПКУ

У ванпарничном поступку **доминира начело писмености** - прикупљање процесне грађе суд врши у писменом облику, као и ван рочишта, а одлуку може засновати и на изјавама странака које нису дате усмено на рочишту и на писменим доказима који нису изведени на рочишту. Странке своје предлоге и изјаве могу давати и писмено, а суд их може саслушати и ван рочишта, без одређене форме. Неки првостепени поступци су претежно писмени (поступак уписа у јавне књиге), а другостепени поступак је у целости заснован на овом начелу.

Начело усмености у ванпарничном поступку је изузетак - одржавање усмене расправе, осим кад је по закону обавезно, није обавезно у свим поступцима, а одлуке се, по правилу, доносе без одржавања рочишта.

О примени начела, по правилу, суд сам одлучује. Повреда начела усмености може бити апсолутно битна повреда поступка, кад суд није одржао рочиште које је законом обавезно.

У ИЗВРШНОМ ПОСТУПКУ

У извршном поступку **основно је начело писмености**. Поступак дозволе извршења редовно је писмен, а одлуке се доносе редовно без одржавања усмене расправе. Суд поступа на основу поднесака и других писмена.

7.НАЧЕЛО ЈАВНОСТИ

Представља уставни принцип јавне контроле државних и других органа који су носиоци јавних овлашћења.

Састоји се у праву сваког пунолетног физичког лица да присуствује рочишту на коме се предузимају процесне радње.

Јавност се искључује или непосредно на основу закона (ради поштовања општег интереса) или одлуком органа који води поступак под условима одређеним у закону:

- кад то захтевају интереси чувања службене, пословне или личне тајне;
- интереси јавног реда или разлози морала; као и онда
- кад се мерама које органу стоје на располагању не би могло обезбедити несметано одржавање јавне расправе.

Јавност може бити искључена за целу расправу или само за један њен део. Искључење јавности **не односи се на** странке, њихове законске заступнике и пуномоћнике, као и на умешача (споредног). На захтев странке суд може допустити, да расправи са које је јавност искључена, могу присуствовати највише два пунолетна физичка лица које странке предложе. Суд може дозволити и присиство појединих службених лица, научних и јавних радика.

Повреда овог начела је **апсолутно битна повреда поступка**, само ако је јавност противно закону била искључена. Али, због ове повреде не може се тражити понављање поступка.

У ПАРНИЧНОМ ПОСТУПКУ

У парничном поступку према ЗПП-у **главна расправа је јавна** (а то се односи и на остала рочишта). Расправи могу да присуствују само лица **старија од 16 година**, осим ако је законом другачије прописано.

Суд може да искључи јавност за целу главну расправу или један њен део, ради – заштите интереса националне безбедности, јавног реда и морала у демократском друштву, као и ради заштите интереса малолетника или приватности учесника у поступку. Суд може да искључи јавност и ако мерама за одржавање реда прописаним у закону не може да се обезбеди несметано одржавање расправе.

Суд одлучује о искључењу јавности **решењем** које мора да буде образложено и јавно објављено. Против решења о искључењу јавности није дозвољена посебна жалба.

У ВАНПАРНИЧНОМ И ИЗВРШНОМ

У ванпарничном и извршном поступку нису посебно регулисана правила о јавности па се сходно примењују одредабе парничног поступка. То значи да ће јавност бити обезбеђена на сваком рочишту

које је обавезно тим законом предвиђено, као и онда када суд по својој оцени одлучи да одржи рочиште.

У ванпарничном поступку у ком се одлучује о статусним стварима, према ЗВП, јавност је искључена.

8. НАЧЕЛО НЕПОСРЕДНОСТИ

Тиче се **правила о начину извођења доказа**.

По овом начелу, суд је обавезан да током читавог поступка буде у непрекидном контакту са доказним средствима и странкама, што му омогућава да сам цени садржину сваког употребљеног доказног средства, као и да одлучује о захтевима у поступку само на основу тако прикупљеног фактичког материјала. Оцену посредно изведених доказа суд врши на основу чињеничног материјала прикупљеног од другог суда који је био у непосредном односу са доказима које је извео.

Повреда овог начела представља **апсолутно битну повреду поступка**, само у случају да у доношењу одлуке учествује судија или судија-поротник који није присуствовао главној расправи. Због ове повреде поступка могу се уложити сва редовна и ванредна правна средства, **осим** понављања поступка, као ванредног правног лека.

У ПАРНИЧНОМ ПОСТУПКУ

У парничном поступку ово начело има нарочити значај.

Ако дође до промене у саставу већа, или између два рочишта протекне доста времена тако да услед тога ослабе утисци чланова већа, расправа мора да почне испочетка.

Одступања од овог начела огледа се у следећем:

- што на следећем рочишту, кад суди исто веће, председник већа реферише дотадашњи ток поступка на основу стања у списима предмета;
- што се неки докази изводе и посредно (преко замољеног или одређеног судије);
- што у сложенијим предметима може да дође до одложеног доношења пресуде;
- што веће може да одлучи, кад дође до промене у његовом саставу, а странке се слажу, да се уместо поновног извођења доказа само прочитају записници са ранијих рочишта.

У ВАНПАРНИЧНОМ ПОСТУПКУ

У ванпарничном поступку ово начело **није доминантно**.

Суд у том поступку: доноси одлуку најчешће без претходне усмене расправе - саслушање странака је правило; извођење доказа није везано строгим формалностима; странке могу давати изјаве у у

писменом облику и суд их уважава кад су такве странке одсутне; одлука се може засновати на доказима који су посредно изведени; поједине радње у поступку могу да предузимају и стручни сарадници; виши суд није везан за стање ствари утврђено у првостепеном поступку, нити је везан оценом доказа извршених од првостепеног суда; због промене у саставу већа или због дужег протека времена изм. 2 рочишта радње се **не понављају**; одлуку може донети и судија који није учествовао у целом поступку.

У ИЗВРШНОМ ПОСТУПКУ
У извршном поступку ово начело има мањи значај због природе тог поступка. У вези са овим начелом - сходна примена правила парничног поступка.

9.НАЧЕЛО КОЛЕГИЈАЛНОСТИ И ИНОКОСНОГ СУЂЕЊА

По начелу колегијалности **судови суде у већу** - одступања су строго регулисана законом и односе се на поједине ствари о којима одлучује судија појединац, што зависи од врсте суда и врсте поступка, степена суђења и вредности предмета спора.

У ПАРНИЧНОМ ПОСТУПКУ
У парничном поступку - према ЗПП-у спорове у првом степену суди или судија појединац или веће (у породичним споровима). Уместо судије појединца може бити овлашћено да суди веће кад се странке, најкасније пре упуштања у расправљање о главној ствари, о томе споразумеју.

У ЗПП-у доминира принцип инокосног суђења ради остварења начела ефикасности, које се састоји у следећем:
- судија појединац суди у споровима мале вредности;
- у посесорним споровима;
- у предметима правне помоћи;
- у првостепеном поступку, по правилу;
- припремање главне расправе врши судија - председник већа у споровима о којима одлучује веће;
- на припремном рочишту учествује само судија - председник већа који је овлашћен да доноси пресуду на основу признања (одрицања) од тужбеног захтева;
- пресуда на основу признања и због одрицања од тужбеног захтева доноси се у току читавог поступка од председника већа првостепеног суда ван рочишта;
- председник већа, такође, инокосно управља поступком у стадијуму главне расправе између два рочишта;

- у првом степену у привредним стварима увек суди судија појединац.

У ВАНПАРНИЧНОМ ПОСТУПКУ
У ванпарничном поступку, по правилу, поступа судија појединац, а у другостепеном поступку (по приговору) одлучује веће од троје судија истог суда.

У ИЗВРШНОМ ПОСТУПКУ
У извршном поступку увек поступа судија појединац, а о приговору и жалби одлучује веће другостепеног суда.

10. НАЧЕЛО УЧЕШЋА ГРАЂАНА У ВРШЕЊУ ПРАВОСУЂА

Наш систем предвиђа да у суђењу учествују **судије и судије поротници**. Према ЗПП-у

- када **у првом степену** суди веће, оно је састављено од једног судије - председника већа и двоје судија поротника.
- Ако суди **у другом степену** у седници већа или на расправи, суд одлучује у већу састављеном од троје судија.

Судије поротнике именује **Високи савет судства**.

Судије поротници не морају бити правно образовани, нити имати школску спрему, своју дужност врше повремено - кад их суд позове, а у расправљању и одлучивању потпуно су (формално) изједначени са судијом. Они одлучују и расправљају како о чињеничним, тако и о правним питањима. ЗПП прописује изузетак од поротничког учешћа у поступку - случај када суди судија појединац и кад се доноси одлука без претходног расправљања.

У ПАРНИЧНОМ И ВАНПАРНИЧНОМ ПОСТУПКУ учешће грађана у вршењу правосуђа обезбеђено је законима из тих области, а код **ИЗВРШНОГ ПОСТУПКА** - у њему учествују само судије, и то у првом степену - судија појединац, а у другом степену веће од троје сталних судија.

11. НЕЗАВИСНОСТ И СТАЛНОСТ СУДИЈА

ИЗБОР ЗА СУДИЈУ лица која се први пут бирају на ту функцију врши **Народна скупштина** на **предлог Високог савета судства**, са мандатом на **3 године**. Сваки каснији избор судије у надлежности је Високог савета судства који бира судије за трајно обављање судијске функције и одлучује о њеном престанку.

ПРЕСТАНАК СУДИЈСКЕ ФУНКЦИЈЕ: на тражење самог судије; испуњењем услова за старосну пензију или разрешењем. Против одлуке о престанку судијске функције Високог савета судства судија има право жалбе Уставном суду.
Председник суда бира се из реда судија, има сталну функцију, а мандат траје **4 године**. Судија не сме обављати функцију која је неспојива са судијском функцијом.

12. ЈЕДНАКОСТ ПРЕД СУДОМ

Као допуна принципа једнакости грађана и осталих субјеката пред законом, предвиђена је и једнака заштита свих субјеката у поступку пред судом, што значи да нико не може имати привилегован положај у било којој процесној ситуацији и у било којем поступку, осим ако је то изричито законом прописано. Положај странаца није увек једнак: он је дужан да на захтев туженог положи одређени износ који судија одреди за покриће трошкова поступка који би у њему настали (**тзв. акторска кауција**) - он може бити ослобођен плаћања трошкова поступка само под условима реципроцитета. Заштита малолетника и лица која се не могу старати о себи посебно долази до израшаја у појединим ванпарничним поступцима. И у ванпарнилном и извршном поступку, сходно се примењују одредбе парничне процедуре

13. НАЧЕЛО УПОТРЕБЕ (МАТЕРЊЕГ) ЈЕЗИКА

Учесници у поступку имају право да предузимају усмене радње пред судом **на свом језику**, односно да им се на њихов захтев обезбеди усмено превођење онога што се износи на рочишту и превођење исправа које се користе ради доказивања на рочишту, о чему се морају поучити и поука унети у записник. Ако је у суду у службеној употреби и **језик националне мањине** трошкове превођења који настају употребом службених језика националне мањине у поступку од стране учесника поступка обезбеђује суд.

Странке и други учесници у поступку који су слепи, глуви или неми имају право на **бесплатног тумача** у поступку пред судом.

Позиви, одлуке и друга судска писмена упућују се странкама и другим учесницима у поступку на српском језику. У парничном поступку у службеној употреби је српски језики ћирилично писмо. Ако је у суду у службеној употреби и језик националне мањине, суд и на том језику доставља судска писмена оним странкама и учесницима у поступку који су припадници те националне мањине и који се у поступку служе тим језиком.

Странке и други учесници у поступку подносе суду своје тужбе, жалбе и друге поднеске на језику који је у службеној употреби у суду. Странке и други учесници у поступку могу упућивати суду своје поднеске и на језику националних мањина који није у службеној употреби у суду ако је то у складу са законом.

Врховни касациони суд утврђује **начелне правне ставове** од значаја за јединствену примену закона и других прописа.

14. ПРАВО НА ЖАЛБУ

Право на жалбу предвиђају и устав и закони. Свако има право на жалбу или друго правно средство против одлуке којом се одлучује о његовом праву, обавези или на закону заснованом интересу. О жалби одлуку доноси виши суд, а изузетно исти суд (нпр. у извршном поступку). **Жалба је допуштена само кад се одлуком решава о предмету спора**, а у другим ситуацијама то се право предвиђа само кад је правни лек дозвољен. Иначе, жалба је дозвољена против сваке одлуке ако изричито није искључена законом у одређеном поступку (презумпција права на правни лек). Изузеци од права на жалбу, по правилу почивају на спречавању злоупотребе процесних овлашћења странака, првенствено у вези са одуговлачењем поступка (нпр. недопуштен захтев за изузеће судија ће одмах одбацити решењем против ког није дозвољена посебна жалба).

15. НАЧЕЛО МАТЕРИЈАЛНЕ ИСТИНЕ

Тиче се **утврђивања садржине чињеничних тврдњи које се врши извођењем доказа**. У грађанском судском поступку обавеза утврђивања истине различито је уређена.

Ако се утврђују чињенице које су основа за доношење одлуке о предмету спора (материјалноправне чињенице), судија своје сазнање о садржини тих чињеница мора довести до **степена уверења** које се састоји у томе да свако даље доказивање извођењем доказа не би утицало на већ стечено сазнање истине.

У другим случајевима суд своје сазнање о истини доводи до **степена вероватноће**, јер се ради о мање значајним предметима утврђивања и закључивања. Оба степена сазнања истог су квалитета, али различите јачине.

Овако добијена истина увек је релативна и представља само тежњу ка објективној стварности, и зато се и назива **законска истина**.

У ПАРНИЧНОМ ПОСТУПКУ

У парничном поступку утврђивање истине условљено је диспозитивношћу субјективних права која чине предмет одлучивања, па се дужност утврђивања истине креће у границама доказних предлога самих странака и оног што је међу странкама спорно. Закон не обавезује суд да сам утврђује материјалну истину, већ обавезује странке да оне изнесу све чињенице на којима заснивају своје захтеве и да предложе доказе којима се утврђују те чињенице. Суд разматра и утврђује само чињенице које су странке изнеле и изводи само доказе које су странке предложиле, а изван тих оквира може се кретати само ако из резултата расправљања и доказивања произилази да странке располажу захтевима којима не могу да располажу.

У ВАНПАРНИЧНОМ ПОСТУПКУ
У ванпарничном поступку где су правне ствари о којима се одлучује од већег друштвеног значаја, ово начело има већи домет, док је **У ИЗВРШНОМ ПОСТУПКУ** прилагођено предмету у коме се одлучује и у вези са тим примењују се правила парничног поступка супсидијарно.

У свим поступцима суд је слободан и дужан да истину утврди до степена **извесности**, ако странке располажу захтевима противно принудним прописима, јавном поретку, добрим обичајима и правилима морала.

16. НАЧЕЛО САВЕСНОСТИ И ПОШТЕЊА

Ово начело има у виду обавезу да свака радња која се у поступку предузима од сваког субјекта који у том поступку учествује, укључујући и суд, мора бити предузета у духу система права, у духу закона и циља одређеног поступка у коме се предузима. Радње не могу бити предузете из неких других разлога (обести, са неморалним, недозвољеним или немогућим циљем или уопште са намером да се једно право злоупотреби, чак и онда када се предузимају у формалном смислу у складу са законом). Радња је увек несавесна или недозвољена када није намењена свом појединачном или општем циљу.

Ово начело се односи и на суд - свака његова радња мора бити у функцији доношења законите и правилне одлуке, уз примену свих начела поступка и заштите интереса странака у поступку.

17. НАЧЕЛО ЗАБРАНЕ ЗЛОУПОТРЕБЕ ПРОЦЕСНИХ ПРАВА

ЗПП прописује овлашћења суда да сузбије и онемогући злоупотребе у поступку. Само изузетно суду стоје на располагању одређене директне процесне санкције - суд је овлашћен да одбаци захтев странке за који она, по оцени суда, нема правни интерес; затим, суд не сме уважити располагања странака која су у супротности са принудним прописима.

Злоупотребе се могу спречити и индиректним правним средствима - изрицањем новчане казне за извршену злоупотребу, одлучивањем о трошковима поступка по основу кривице, одн. уважавањем само оних трошкова који су били нужни и целисходни за остваривање правне заштите.

ЗПП-ом начело савесног коришћења процесних овлашћења и забрана злоупотребе процесних права, конкретизовано је прописивањем превентивних и репресивних мера.

Принцип савесног парничења прописан је нарочито тиме:

- да странке износе процесни материјал у току припремног рочишта;
- да странке суду благовремено упућују уредне припремне поднеске;
- да се нове чињенице и докази могу износити само изузетно у поступку по жалби;
- да приговоре од којих зависи одлука о предмету спора (материјалноправне приговоре) могу износити само у првостепеном поступку;
- да је тужилац који се налази у иностранству дужан већ у тужби именовати свог пуномоћника за пријем писмена.

За спречавање несавесног коришћења процесним овлашћењима предвиђена су:

- правила о враћању у пређашње стање;
- одређени су рокови за предузимање одређених парничних радњи;
- појачана је процесна дисциплина и предвиђене су процесне казне за несавесно парничење у виду губитка појединих процесних права, као и у виду фикције за повлачење тужбе;
- уведена је пресуда због пропуштања и изостанка;
- предвиђене су процесне санкције за несавесне парничаре.

Прописане су и одређене **превентивне мере**:

- прописани су рокови за низ парничних радњи суда и странака;
- предвиђена је обавеза утврђивања временског рока за предузимање парничних радњи;
- укинута је могућност продужења судских рокова;
- појачана је активност суда у управљању поступком;
- промењен је поступак у погледу процесних института који су најчешће злоупотребљавани у пракси (искључење и изузеће судија, делегација надлежности).

Прописане су и одређене **репресивне мере**:
- новине код права на накнаду трошкова поступка;
- прописане су новчане казне због злоупотребе процесних овлашћења за много шири круг процесних субјеката;
- предвиђена је могућност остваривања права на накнаду штете због злоупотребе процесних овлашћења у текућој парници, уз могућност раздвајања поступка кад се захтев за накнаду штете истакне у парници у којој се примењују правила посебне процесне процедуре;
- прописана обавеза суда да утврди све чињенице од значаја за доношење одлуке о захтевима странака (процесним и материјалним), а не само о спорним чињеницама, у циљу обезбеђења квалитетне заштите, правилног и правичног суђења.

Посебно треба истаћи прописе о **злоупотреби процесних овлашћења** учесника у поступку и ометању предузимања процесних радњи од стране трећих лица; пропуштање пуномоћника за примање писмена да обавести суд о промени своје адресе; ометању сваког лица у достављању списа или писмена, односно свесно отежавање или онемогућавање примене правила о достављању.

18. НАЧЕЛО ПРОЦЕСНЕ ЕКОНОМИЈЕ И ЕФИКАСНОСТИ

Тиче се обавезе свих субјеката у поступку да се постигне што бољи резултат са што мање утрошка времена, материјалних трошкова и рада.

Ово начело је прописано законом као обавеза суда да поступак **спроведе без одуговлачења и са што мање трошкова**. Али, то не сме да угрози заштиту права, обавезу утврђивања релевантних чињеница и правилну примену материјалног права.

При томе обавеза је суда да поштује редослед радњи у поступку, као и то да у оквиру сваког дела или мање јединице у оквиру дела, уради оно што је прописано и потребно, јер се само тако може остварити ово начело. То је учињено тако што је функционална надлежност судије појединца одређена без обзира на вредност предмета спора, тако што, по правилу, све спорове у првом степену суди судија појединац и што је прописано да у привредним споровима увек суди судија појединац.

Допуштен је споразум о пророгацији функционалне надлежности – тако да уместо судије појединца, у првом степену суди веће, уколико се странке о томе сагласе најкасније пре упуштања у расправљање о главној ствари.

19. НАЧЕЛО СУЂЕЊА У РАЗУМНОМ РОКУ (ПРОЦЕСНЕ ЕФИКАСНОСТИ)

Једно од приоритетних начела ЗПП-а - странка има право да суд одлучи о њеним захтевима и предлозима у разумном року. Обавеза је суда да спроведе поступак без одлуговлачења. Судија је дужан већ на почетку поступка да процени и одреди временски оквир за предузимање парничних радњи и са што мање трошкова. Непоступање судије у временском оквиру је основ за покретање дисциплонског поступка у складу са одредбама Закона о судијама.

У позиву за припремно рочиште странке се упозоравају на дужност предлагања временског оквира. Странка је дужна да најкасније на припремном рочишту предложи временски оквир за спровођење поступка, а суд је дужан да на том рочишту одлучуи која ће дозна средства да изведе ја главној расправи и **решењем** ће одредити временски оквир за спровођење поступка.

Суд ће приликом одлагања рочишта увек одредити нов временски оквир за даљи поступак, који не може бити дужи од 1/3 првобитно одређеног временског оквира. Кад дозволи преиначење тужбе, суд ће решењем одредити нов временски оквир за спровођење поступка.

Да би се спречиле злоупотребе ЗПП предвиша нпр. новине у погледу достављања, у погледу целисходносе делегације надлжности која се састоји у томе што је суд дужан да одбаци предлог за делегацију ако странка поново поднесе истоветан

предлог, ако је предлог необразложен или не садржи ваљане разлоге.

Заштита права на суђење у разумном року – ова заштита уређена је Законом о заштити на суђење у разумном року, према ком странка у судском поступку може тражити да суд не одуговлачи поступак и да поштује разумне рокове, те да може користит следећа правна средства:

a) **Приговор** ради убрзавања поступка, који се подноси поступајућем суду чији председник о истом мора да одлучи у року од 2 месеца. На његову одлуку странка може уложити жалбу о којој одлучује непосредно виши суд.
b) **Жалбу**,
c) **Захтев за правично задовољење**. Право на правично задовољење (новчано обештећење, јавно објављивање пресуде) има странка чији су приговор, односно жалба усвојени. Ако не дође до нагодбе са Државним правобранилаштвом, странка има право да поднесе **ТУЖБУ** против РС.

20. НАЧЕЛО ПОУЧАВАЊА НЕУКЕ СТРАНКЕ

Циљ овог начела је да се суд у поступку стара о странци која из незнања не уме да се користи процесним овлашћењима, и која би услед незнања могла претрпети штету.

Под неуком странком треба сматрати свакога ко не познаје правила поступка у ком учествује, без обзира на његово образовање, узраст, општу културу, интелигенцију итд.

Странка се не може поучавати о његним правима из области материјалног права.

Према ЗПП-у поучавање је могуће само кад странка нема пуномоћника и то само у погледу њених процесних овлашћења. Из тог разлога, неуредан поднесак се враћа на исправку **само ако је странка неука и ако је не заступа адвокат**, односно правник са положеним правосудним испитом, у супротном, суд га одмах одбацује.

Повреда правила о поучавању неуке странке може бити само **релативно битна повреда поступка**. То не значи да је странка дужна давишем суду изричито наведе да је неука и да је суд своју дужност пропустио. Истанциони суд о томе може закључити и из списа и по службеној дужности.

Постоји низ одредаба у вези са поучавањем неуке странке, нпр. обавеза суда да странку упозори на последице пропуштања;

упозорење странке у вези са неуредним заступањем од стране пуномоћника; поука о праву на правни лек.
ЗПП предвиђа и посене случајеве упозорења (поуке) за странке уопште, нпр. оука о правном леку мора бити садржана у образложењу те одлуке.

21. НАЧЕЛО ПРОЦЕСНЕ ДИСЦИПЛИНЕ

Овим начелом предвиђена је могућност да буду кажњени, поред странака, умешача, заступника и вештака и трећа лица која крше процесну дисциплину, затим и пуномоћник за пријем писмена, па и за трећа лица која ометају достављање или отежавају или онемогућавају примену правила о достављању. Суд ће у току поступка да казни новчаном казном **од 10.000 до 150.000 динара** физичко односно **од 30.000 до 1.000.000 динара** правно лице, које у поднеску вређа суд, странку или другог учесника у поступку. Такође, казниће се и странка и други учесници у поступку који своја процесна овлашћења користе противно циљу због којих су прописана.

Ако је због злоупотребе процесних овлашћења некој од странака нанета штета, суд ће оштећеној странци, на њен захтев да досуди накнаду штете, а ако странка истакне захтев за накнаду штете због злоупотребе процесних овлашћења, суд ће из разлога целисходности да одвоји поступак.

Суд ће да казни новчаном казном **од 10.000 до 150.000 динара** пуномоћника за примање писмена који противно одредбама закона не обавести суд о промени адресе. Суд ће, на захтев странке, да одлучи да пуномоћник за примање писмена накнади странци трошкове које је проузроковао неоправданим недостављањем обавештења о промени адресе.

Суд ће да казни новчаном казном **од 10.000 до 150.000 динара** лица која ометају предузимање парничних радњи и достављање писмена или списа. Суд ће, на захтев странке, да одлучи да јој ово лице накнади трошкове које јој је проузроковало својим понашањем. Суд може да одреди и друге мере према лицу које омета предузимање парничних радњи. Изречена казна не утиче на изрицање казне за кривично дело.

Жалба против решења о кажњавању не одлаже извршење решења, а решење о изреченој новчаној казни или др. казненој мери, спроводи се по службеној дужности, по правилима извшног поступка.

22. ПРАВО НА ПРАВИЧНУ ЗАШТИТУ (ПРАВИЧНО СУЂЕЊЕ)

Ово начело састоји се у томе да странке, у пружању судске заштите, имају право на закониту, једнаку и правичну заштиту својих права; да је суд дужан да се стара да се поступак спроведе без одуговлачења и са што мање трошкова; да странка има право да суд одлучи о њеним захтевима и предлозима у разумном року; да је суд овлашћен да искључи јавност само у случајевима предвиђеним законом.

Право на правично суђење обухвата у себи 3 важна начела:

a) **начело контрадикторности** тј. право странака да буду присутне радњама у поступку и буду саслушане пре доношења одлуке;
b) **начело једнакости странака у поступку;**
c) **начело образложености судске одлуке**

23. СЛОБОДНО СУДИЈСКО УВЕРЕЊЕ

Судија је независтан у поступању и доношењу одлука и суди и пресуђује на основу Устава, закона и других општих аката, потврђених међународних уговора, општеприхваћених правила међународног права.

Судија је дужан да у свакој прилици одржи поверење у своју независност и непристрасност.

Према ЗПП-у суд одлучује које ће чињенице узети као доказане, по свом уверењу, на основу савесне и брижљиве оцене сваког доказа засебно, свих доказа као целине и на основу резултата целокупног поступка. Пресуда у парници почива на изведеним доказима, али је резултат слободног уверења судије, који на тај начин даје своју оцену чињеничне утемељености и правне основаности поднете тужбе и у њој истакнутих захтева.

Слободно судијско уверење је гарант независности и самосталности суда, јер судија који не би могао слободно и самостално да оцењује и закључује не би могао ни да буде ,,делилац правде''.

24. НАЧЕЛО СЛОБОДНЕ ОЦЕНЕ ДОЛАЗА

Суд је слободан у оцени који ће се докази извести у поступку, као и у томе која ће доказна средства употребити пред судом. Суд је дужан да размотри све предлоге странака у доказном поступку и да их слободно цени, а у одређеним случајевима кад има официјелна овлашћења као у ванпарничном поступку код статусних ствари, може и сам предлагати доказе.

Слобода суд у избору доказних средстава у неким случајевима, прдвиђеним законом је ограничена кроз избор који врши сам закон (доспелост, а тиме и извршност, судског поравнања доказује се записником о поравнању или јавном или по закону овереном исправо,).

Суд ће у парничном поступку размотрити и утврдити само чињенице које су странке изнеле и извести само доказе које су странке предложиле. Законом може бити прописано другачије, па је суд овлашћен да утврди и чињенице које странке нису изнеле и изведе доказе које странке нису предложиле, ако из резултата расправљања и доказивања произилази да су странке располагале захтевима којима не могу да располажу, а то су располагања која су у супротности са принудним прописима, јавним поретком, правилима морала.

Суд слободно цени снагу изведених доказа и нико у томе не може да га ограничава или му шта налаже. Изузетно, случај јавне исправе унапред се сматра истинитим, међутим дозвољено је доказивање да су у јавној исправи неистинито утврђене чињенице или да је исправа непрописно састављена.

25. ПРАВО СТРАНКЕ НА ПРИТУЖБУ И ОДГОВОР

Кад странка или други учесник у поступку поднесу притужбу, председник суда дужан је да је размотри, да је достави на изјашњење судији на кога се односи и да о њеној основаности и предузетим мерама обавести подносиоца притужбе, као и председника непосредно вишег суда, у року од **15 дана** од дана пријема притужбе. Ако је притужба неразумљива, председник суда ће наложити подносиоцу да је уреди у року од **8 дана** од дана пријема налога, а ако он то не учини, притужбу ће одбацити.

ПОСЕБНА НАЧЕЛА ВАНПАРНИЧНОГ ПОСТУПКА

1. НАЧЕЛО ПОСЕБНЕ ЗАШТИТЕ НЕСПОСОБНИХ ЛИЦА

Основно и специфично начело у ванпарничном поступку, а односи се не заштиту лица која нису способна да се старају о себи и о својим интересима. Суд је дужан да по службеној дужности предузима мере и да води рачуна ради заштите права и интереса **малолетника о којима се родитељу не старају**, као и осталих лица која нису у могућности да се сама брину о заштити својих права и интереса у поступку.

Ово се остварује тако што: суд обавештава надлежни орган о поступку који је покренут; тражи мишљење тих органа; позива их на рочишта и доставља им поднеске других учесника и своје одлуке.

Повреда овог начела представља **битну повреду поступка**, због које се могу улагати редовни и ванредни правни лекови.

2.НАЧЕЛО ЈЕДИНСТВА ЧИТАВОГ ПОСТУПКА

Читав ванпарнични поступак је једна јединствена целина, коју чини и првостепени и поступак по правним лековима, за разлику од парничног поступка за који важи принцип јединства главне расправе, по коме она представља једну целину. У току читавог поступка могу се износити нове чињенице, предлагати нови докази и истицати нови предлози, ако је пропуштено да се то учини у претходном поступку, а посебно током првостепеног поступка.

3.НАЧЕЛО МАТЕРИЈАЛНЕ ИСТИНЕ

Доминира у ванпарничном поступку, јер је суд дужан да утврди до **извесности** сваку чињеницу која улази у основ његове одлуке. Суд је дужан да одлуку донесе узимајући у обзир резултат читавог поступка и да утврди све битне чињенице и употреби сва доказна средства, без обзира на вољу једне или обе странке и осталих учесника у поступку. Суд **није везан** признањем и предлогом странке предузетих током поступка, своју одлуку доноси и **на** бази доказа који су изведени пред неким другим судом, суд није ограничен начелом диспозиције и расправним начелом, а све ово јер је дужан да своју одлуку утемељи на потпуном и истинитом чињеничном стању.

Повреда овог начела представља **битну повреду поступка** - редовна и ванредна правна средства.

ПОСЕБНА НАЧЕЛА ИЗВРШНОГ ПОСТУПКА

1.НАЧЕЛО ФОРМАЛНОГ (СТРОГОГ) ЛЕГАЛИТЕТА

У поступку судског извршења ова принцип/начело има специфичан карактер. То је последица суштине извршног поступка који се састоји у одмеравању и примени принуде према дужнику ради испуњења потраживања повериоца садржаног у извршној исправи. Основна последица овог начела састоји се у забрани да се у извршном поступку испитује законитост и правилност извршне исправе - то је основни принцип сваког правног поступка - забрана поновног суђења у истој правној ствари. **Изузетак** - само када је потребно заштитити јавни поредак. ЗИО садржи прецизна правила о праву суда да испитује сагласност извршне исправе са јавним поретком, а у складу са правилом садржаним у ЗПП-у по коме је забрањено располагање захтевима који су супротни принудним прописима, јавном поретку, правилима морала и добрим обичајима.

2.НАЧЕЛО ВРЕМЕНСКОГ РЕДОСЛЕДА

Тиче се приоритета у поступању суда и намирењу учесника. Редослед намирења односи се на ситуацију када више поверилаца остварује своје право потраживања према истом дужнику и на истом предмету извршења. У том случају, повериоци се намирују оним редом којим су стекли право да се из истог предмета намире (*prior tempore potior iure*), осим кад је законом другачије одређено.

Од овог правила закон предвиђа изузетке у виду начела реалног приоритета, начела паритета и начела искључивости.

3.НАЧЕЛО ПРИОРИТЕТА

Тиче се првенства у намирењу потраживања.
По овом начелу првенствено се намирују:

- трошкови извршног поступка,
- потраживања по основу законског издржавања пријављена уз извршну исправу најкасније на рочишту за продају,
- пореске и друге дажбине које оптерећују непокретност у последњој години,
- потраживања накнаде штете настале услед оштећења здравља или умањене односно губитка радне способности и због изгубљеног издржавања услед смрти даваоца издржавања,
- потраживања по основу радног односа запосленог код предузетника односно другог физичког лица које обавља делатност и потраживање доприноса за социјално осигурање доспело за последњу годину, без обзира да ли су обезбеђена заложним правом на продатој непокретности.

4.НАЧЕЛО ПАРИТЕТА

Начело паритета предвиђа обавезу сразмерног намирења поверилаца који спадају у исти ред намирења, за случај да износ добијен продајом није довољан за потпуно намирење.

5.НАЧЕЛО ИСКЉУЧИВОСТИ

Начело искључивости тиче се ограничења, која се односе на намирење одређених потраживања на одређеним предметима, извршења преко одређеног обима, нпр. извршење потраживања по основу законског издржавања дозвољено је, по правилу, само до половине месечне зараде, док је за остала потраживања дозвољено само на трећини месечне зараде.

6.НАЧЕЛО ХИТНОСТИ

Суд је у извршном поступку дужан да **поступа хитно**.

Хитност у поступању суда и странака је конкретизована низом правила:

- суд је дужан да предмете узима у рад оним редом како их је примио;
- хитност је регулисана и прописима о роковима за поступање суда, као и роковима за предузимање радњи странака, који се крећу од 3, 5, и у, а ређе 15 и 30 дана.
- о предлогу за извршење суд је дужан да одлучи у року од **8 дана** од дана подношења предлога, а донето решење отправља у року од **3 дана**;
- жалба и приговор поднсое се у року од **8 дана** од дана достављања решења;
- извршни поверилац дужан је да у року од 5 дана одлучи о предлогу за одлагање извршења
- рок за одговор на жалбу је **5 дана**.
- судски рокови (које одређује суд) за предузимање одређених радњи не могу, по правилу, бити дужи од 5 радних дана.

Странка која није оправдано предузела радњу у року који је одређен законом или који јој одреди суд, губи право на предузимање те радње.

Ово начело конкретизују и нека друга правила: несуспензивност правних лекова (не одлажи извршење), заустављање тока поступка је строго уређемно, правила о

достављању - спречавају се учесници да избегавањем пријема писмена одуговлаче поступак, итд.

7.НАЧЕЛО СОЦИЈАЛНОГ ПОСТУПАЊА (ЗАШТИТА ДУЖНИКА)

Према Закону о извршењу и обезбеђењу, **изузета** су од извршења **примања по основу – :**

1) законског издржавања, накнаде штете настале услед оштећења здравља или умањења, односно губитка радне способности и због изгубљеног издржавања услед смрти даваоца издржавања;
2) накнаде због телесног оштећења по прописима о инвалидском осигурању;
3) социјалне помоћи;
4) привремене незапослености;
5) финансијске подршке породицама (додатка на децу и др.);
6) стипендије и помоћи ученицима и студентима;
7) друга потраживања чији је пренос забрањен законом.

Закон предвиђа и **ограничења извршења**:

1) извршење на заради и пензији, као и на накнади зараде може се спровестиу висини до њихове 1/2, а на накнади зараде и плате једнакоји или мањој од минималне зараде – до њихове 1/4.
2) извршење на примању ратних и мирнодопских војних инвалида по основу инвалиднине, ортопедског додатка и инвалидског додатка може се спровести само по основу законског издржавања, накнаде штете настале услед оштећења здравља или умањења, односно губитка радне способности и због изгубљеног издржавања услед смрти даваоца издржавања, и то до износа 1/2 тог примања.

Не може бити предмет извршења пољопривредно земљиште земљорадника у површини до 10 ари.

ПАРНИЧНИ ПОСТУПАК

ПОЈАМ И СТРУКТУРА

Парнични поступак је један од грађанских судских поступака, који је регулисан ЗПП-ом и служи за судску заштиту, одн. остваривање повређених, угрожених или оспорених грађанских субјективних права. Он је општи, примарни и реедовни метод заштите грађанскоправне ствари. Примењује се увек када изричитим законским прописима није предвиђен други грађански или судски поступак.
У парничном поступку суд решава спор **пресудом.**

Парнични поступак може бити **општи или посебни.**
ЗПП, у чл. првом прописује да се тим законом уређују правила поступка за пружање судске правне заштите по којима се поступа и одлучује у парницама за решавање грађанскоправних спорова насталих поводом повреде права личности и спорова из породичних, радних, привредних, имовинскоправних и других грађанскоправних односа, осим спорова за које је посебним законом предвиђена друга врста поступка.

Парнични поступак се дели у **4 основне фазе (стадијума):**

1) **припремање главне расправе;**
2) **главна расправа;**
3) **одлучивање (доношење одлуке) и**
4) **фаза правних лекова.**

Припремање главне расправе подељено је у **4 подфазе:**

1) **претходно испитивање тужбе;**
2) **одговор на тужбу;**
3) **одржавање припремног рочишта и**
4) **заказивање главне расправе.**

УТВРЂИВАЊЕ ВРЕДНОСТИ ПРЕДМЕТА СПОРА

ЗПП садржи одредбе о утврђивању вредности предмета спора, кад је та вредност меродавна за утврђивање стварне надлежности. Дакле, **стварна надлежност се утврђује према вредности предмета** спора, где се као вредност предмета спора узима се **само вредност главног захтева**, а камате, парнични трошкови,

уговорна казна и остала споредна тражења, као и трошкови поступка не узимају се у обзир ако не чине главни захтев.

Ако се захтев односи на **будућа давања** која се понављају, вредност предмета спора рачуна се по њиховом збиру, али највише до износа који одговара збиру давања за време од **5 година**.

Када захтеви произилазе из **разних основа или** су истакнути против **више тужених**, надлежност се одређује ппрема вредности сваког појединачног захтева.

Ако се тужбеним захтевом тражи утврђење права својине или других стварних права на **непокретностима**, утврђење ништавости, поништај или раскид уговора, који има за предмет непокретност, вредност предмета спора се одређује према тржишној вредности непокретности или њеног дела.

Ако се спор води о постојању **закупног односа**, коришћења стана или пословног простора, вредност се рачуна према једногодишњој закупнини, осим ако се ради о закупном односу закљученом на краће време.

Ако се тужбом захтева само **давање обезбеђења** за извесно потраживање или установљење заложног права, вредност предмета спора одређује се према износу потраживања које треба да се обезбеди, а ако предмет залоге има мању вредност од потраживања које треба обезбедити, као вредност спора узима се вредност предмета залоге.

Ако се тужбени захтев односи на **неновчани износ**, а тужилац у тужби наведе да пристаје да уместо испуњења тог захтева прими одређени новчани износ, као вредност предмета спора узеће се тај износ.

У другим случајевима, ако се тужбени захтев не односи на новчани износ, меродавна је вредност предмета спора коју је тужилац означио у тужби. Међутим, ако је тужилац очигледно сувише високо или сувише ниско означио вредност предмета спора, суд ће, најкасније на припремном рочишту, а ако припремно рочиште није одржано онда на главној расправи, пре почетка расправљања о главној ствари, брзо и на погодан начин да провери тачност означене вредности и утврди вредност предмета спора.

ПОСТУПАК ПРЕД ПРВОСТЕПЕНИМ СУДОМ

ПОКРЕТАЊЕ ПОСТУПКА

ТУЖБА – када се мора поднети; САДРЖИНА ТУЖБЕ; НЕУРЕДНА ТУЖБА; ТУЖБА ПРОТИВ РС

1.ТУЖБА У ПАРНИЧНОМ ПОСТУПКУ

1) ПОЈАМ И САДРЖИНА ТУЖБЕ

Парнични поступак покреће се **тужбом**, што представља иницијалну радњу којом се пред судом покреће **парнични поступак**.

У **материјалном** смислу тужба је захтев за пружање правне заштите одређене садржине, а у **формалном** смислу она је писмено, поднесак у коме је садржана тужбена парнична радња.

Лице које намерава да поднесе тужбу **против Републике Србије**, може да пре подношења тужбе Републичком јавном правобранилаштву достави предлог за мирно решавање спора, осим ако је посебним прописом предвиђен рок за подношење тужбе. Подношењем овог предлога настаје застој рока застарелости у трајању од **60 дана**. Ако у овом року правобранилаштво не одговори на предлог, сматра се да предлог није прихваћен. Ова правила сходно се примењују и у случају подношења тужбе против јединице АП И ЈЛС.

Подизањем тужбе наступају одређена процесноправна и материјалноправна дејства, која настају достављањем тужбе туженом. Тужба се може повући у преиначити, допунити и исправити, а тужилац се може одрећи зтубеног захтева по чему се тужба, по сили закона, сматра повученом.

Тужба мора да садржи одређени захтев у погледу главне ствари и споредних тражења, чињенице на којима тужилац заснива захтев, доказе којима се утврђују ове чињенице, вредност предмета спора, као и друге податке које мора имати сваки поднесак (да буде разумљива, садржи све оно што је потребно да би се по њој могло поступити, нарочито – означење суда, имена одн. називе странака, њихово пребивлаиште или боравиште, одн. седиште, предмет спора, садржину изјаве и потпис подносиоца).

Тужба и прилози уз њу подносе се у довољном бр. примерака за суд и противну странку. Кад предмет тужбеног захтева није новчани износ, тужилац је дужан да у тужби назначи вредност предмета спора, ако надлежност или право на изјављивање ревизије зависи од вредности предмета спора.

У тужби се износе:

a) чињенице на којима се заснива захтев (**чињенични основ**);
b) докази којима се може проверити истинитост изнетих чињеница као и
c) захтев за пресуду – **тужбени захтев**, како у погледу:

- главне ствари (**осуда на потраживање** – чинидбу, утврђење или правно преиначење), тако и у погледу
- споредних тражења (камата, уговорна казна, пенали и др.)

Тужилац који има боравиште или пребивалиште, односно седиште у иностранству дужан је да у тужби именује пуномоћника за примање писмена. Уколико не означи пуномоћника за примање писмена суд ће тужбу да одбаци.

2) ТУЖБЕНИ ЗАХТЕВ

Тужбени захтев (*petitum*) је тврдња тужиоца да има право на конкретну правну заштиту свог повређеног субјективног права.

Тужбени захтев мора да буде одређен - тужилац и тужени морају бити идентификовани на прописан начин, а садржина мора бити одређена конкретним околностима. Прво се тиче странака које морају бити идентификоване на прописан начин, а друго се тиче садржине и обима правне последице чије се изрицање тражи.

Садржина тужбеног захтева не може бити дата апострактно (,,да се осуди на чинидбу'', мора бити наведено какву чинидбу; утврђење чега; какву правну промену).

Свака тужба мора да садржи тачно означен тужбени захтев који формулише тужилац на основу изнетог чињеничног стања и предочених доказа.

Неодређеност тужбеног захтева, чини тужбу неуредном што је разлог да буде одбачена као недопуштена.

Основаност тужбеног захтева је оно о чему се расправља пред судом, то је **предмет спора**.

3) ПРАВНИ ИНТЕРЕС

Покретање механизма судске заштите, у циљу заштите суб. права, оправдано је само ако тужилац има правни интерес да суд изрекне одговарајућу пресуду. **Неопходност** постојања правног интреса предвиђена је само код тужбе за утврђење, али се не може порећи да је постојање ове **претпоставке** битно код оцене допуштености сваке тужбе (нпр. не постоји правни интерес да се утужи недоспело потраживање).

4) ПРАВНО СХВАТАЊЕ ТУЖИОЦА (ПРАВНИ ОСНОВ)

Тужилац није обавезан да у тужби наведе правни основ (своје правно схватање), а кад наведе, суд није њиме везан и поступиће по тужби без обзира на тужиочево правно схватање. Нетачна квалификације не може имати за последицу доношење пресуде на тужиочеву штету.

5) ТУЖБЕНИ ПРЕДЛОГ

Тужбени предлог је онај део тужбеног поднеска у коме тужилац формулише изреку пресуде онако како она, по његовом мишљењу, треба да гласи.

2. ДЕЈСТВО ПОДНОШЕЊА ТУЖБЕ СУДУ

- **Материјалноправна дејства**: прекида се застаревање потраживања и одржај. Ако поверилац повуче тужбу сматра се да прекид није ни наступио. Али, ако одбачена тужба буде поново поднета у року од ***3 месеца***, сматра се да је застаревање прекинуто првом тужбом.
- **Процеснопправно**: према дану подношења тужбе суд цени своју надлежност, према стању чињеница на тај дан. Касније промене, по правилу, немају утицаја у том погледу.

Исто дејство као и подношење тужбе у парници имају: преиначење тужбе, стављање инцидентног (прејудициелног) захтева за утврђење, подношење противтужбе и истицање противпотраживања у циљу пребијања. Покретање парнице пред иностраним судом не представља апсолутну сметњу за покретање пре домаћим.
Ако дође до покретања парнице пред нашим судом у предмету поводом ког је заснована литиспеденција пред иностраним, наш суд ће на захтев странке прекинути поступак, ако је пред страним судом покренур поступак у истој ствари – ако се ради о спору за који није прдвиђена искључива надлежност домаћег суда и ако постоји фактичка узајамност.

3. ПОДЕЛА ТУЖБИ

1) **КОНДЕМНАТОРНА ТУЖБА** – тужба за осуду на чинидбу –
Овом врстом тужбе се захтева да суд туженог примора да одговори својој обавези, а подразумева и чинидбу која се састоји у уздржавању, нечињењу или пропуштању.

2) **ДЕКЛАРАТИВНА ТУЖБА** – тужба за утврђење –
Овом туђбом тужилац маже да тражи да суд само утврди постојање, односно непостојање неког права или правног односа, или истинитост, односно неистинитост неке исправе. Означавају се још као позитивне и као негативне, зависно од тога да ли се тражи да се утврди постојање или не постојање неког права или правног односа или истинитос, одн. неистинитост исправе. Ова тужба није подобна за извршење.

- **Прејудицијелни (инцидентни) захтев за утврђење**
  ЗПП предвиђа и случај кад је отворено **прејудицијелно питање,** одн. случај када се у току поступка појави питање које је **услов** за решавање тужбеног захтева (у спору за исплату цене, постави се питање постојања уговора о продаји).
  Истцање оваквог захтева **не представља** преиначење тужбе.
  - **Ако странка постави захтев** –С обзиром да овај захтев има каратктер тужбеног захтева, о њему ће се одлучити **у изреци пресуде** и уколико је усвојен, та изрека важи као пресуђена ствар и за будуће спорне односе странака ако настану о овој ствари.
  - **Ако овај захтев није постављен**, суд ће узети ово питање као прејудицијелно и дати своје решење ствари **у образложењу** пресуде, пошто без тога не би могао да се разреши спор о тужби којом је покренут парнични поступак и тада не важи као пресуђена ствар.

3) **КОНСТИТУТИВНА ТУЖБА** – преображајна тужба –
Ова тужба садржи захтев за променом једног права, кад промена не може да се оствари вољом правног субјекта (нпр. развод брака).

Промена се може састојати у измени или ближем одређивању садржине правног односа; у престанку једног правног односа или у престанку једне процесне ситуације (нпр. да се уреди време испуњења обавеза од стране дужника, за повећање алиментације, за поништај правног посла). Овде се ради о реображајним (потестативним) правима која свог носиоца овлашћују на промену правног односа, било да то чини простом изјавом воље или се ради о преображајном праву које се не може мењати изјавом воље, већ само правноснажном прсудом (развод брака).Ова тужба није подобна за извршење.

Када се преображајна тужба усваја, пресудом се може одредити да промена има дејство убудуће, и/ или да има и повратно дејство (нпр. пресуда којом се изриче развод брака делује за убудуће, а којом се поништава неки правни посао као недопуштен дејствује уназад, као да није уопште ни постојао).

4) ОПОЗИЦИОНА И ОПУГНАЦИОНА ТУЖБА

Парнични поступак, је корективни поступак у поступку судског извршења у случају кад се од стране извршног дужника, З. лица или извршног повериоца **оспорава дозвољеност извршења**.

ЗИО предвиђа случајеве упућивања на парницу ради утврђивања недозвољености извршења и ради оспоравања потраживања. Тужба по правилуу не задржва извршење.

- **Опозициона тужба** је тужба којом извршни дужник тврди да се потраживање угасило или да је одложено.
- **Опунгациона тужба** је тужба којом се истиче да потраживање није доспело или да извршном повериоцу или извршном дужнику недостаје стварна легитимација.

4. ПРЕИНАЧЕЊЕ ТУЖБЕ

Целисходност и екномичност поступка оправдава да се једном поднета тужба мења у својим основним елементима којима је **означен тужени и опредељен тужбени захтев.** У првом случају говори се у о субјективном, а у другом о објективном преиначењу:

1) **Субјективно преиначење** - Тужилац може све до закључења главне расправе да своју тужбу преиначи тако што ће уместо првобитно туженог да **тужи друго лице**. За такво преиначење тужбе потребан је пристанак лица које треба да ступи у парницу на место туженог, а ако се тужени већ упустио у расправљање о главној ствари, потребан је и пристанак туженог.

   Лице које ступа у парницу на место странке мора да прими парницу у оном стању у каквом се она налази у тренутку кад у њу ступа.

2) **Објективно преиначење** - настаје:
   - променом истоветности захтева;
   - повећањем постојећег или
   - истицање другог захтева уз постојећи.

   Преиначење је могуће само **до закључења** главне расправе и обавезује суд да одмах испита да ли остаје стварно

надлежан. Ако није стварно надлежан, преиначену тужбу доставиће надлежном суду.

У пракси до преиначења најчешће долази проширењем постојећег захтева, кад то оправдавају чињенице које се појаве као нове у парници. Најчешће у споровима за накнаду штете због телесног оштећења, тако што се на пример првобитно постављен захтев мења у висини, одн. на већи износ.

О преиначењу суд увек треба да донесе одлуку, с тим да против **решења** којим се усваја преиначење није дозвољена посебна жалба (може само жалба против пресуде).

После достављања тужбе туженом, за преиначење тужбе потребан је пристанак туженог. Суд ће да дозволи преиначење и кад се тужени томе противи, ако сматра да би то било целисходно за коначно решење односа међу странкама и ако оцени да поступак по преиначеној тужби неће знатно да продужи трајање парнице. Сматраће се да постоји пристанак туженог на преиначење тужбе ако се он упусти у расправљање о главној ствари по преиначеној тужби, а није се пре тога противио преиначењу.

Радња којим се успоставља објективно преиначење ствар је диспозиције тужиоца. Ако је тужилац тужбу преиначио пре закључења главне расправе у складу са одредбама о стварној надлежности, суд нема овлашћења да улази ближе у разлоге због којих тужилац ову радњу предузима и да, по својој целисходности приначење прихвати или не прихвати. Супротно томе, у односу суда и туженог има овлашћења да испитује разлоге због којих се тужени противи преиначењу и да преиначење усвоји решењем против ког туженом није дозвољена посебна жалба.

Тужба **није преиначена** ако је тужилац променио правни основ тужбеног захтева, ако је смањио тужбени захтев или ако је променио, допунио или исправио поједине наводе, тако да услед тога тужбени захтев није промењен.

Смањивање висине тужбеног захтева представља делимично повлачење тужбе за које није потребан пристанак туженог

5.ПОВЛАЧЕЊЕ ТУЖБЕ

Тужилац може да повуче тужбу без пристанка туженог пре него што се тужени упусти у расправљање о главној ствари, без иакавих посебних услова. Тако повучена тужба сматра се да није ни поднета, и тужилац је може поднети поново.

Тужба може да се повуче и касније, све до правноснажног окончања поступка, ако тужени на то пристане. Ако се тужени у року од **8 дана** од дана обавештења о повлачењу тужбе не изјасни о томе, сматраће се да је пристао на повлачење. Ако не пристане, повлачење тужбе нема дејства и парница наставља да тече.

У случају да тужба буде повучена после доношења првостепене пресуде, суд ће да донесе **решење** којим ће да утврди да је тужба повучена и да је пресуда без дејства, а ако је пре повлачења тужбе изјављена жалба, суд ће да донесе **решење** којим ће да утврди да је тужба повучена, да је пресуда без дејства и да одбаци жалбу.

Кад тужилац **повлачи тужбу и у исто време се одриче тужбеног захтева**, ствар је другачија. Није потребан пристанак туженог, јер тужилац који се одрекао тужбеог захтева не може у истој ствари поново поднети тужбу - тако да повлачење тужбе уз одрицање од тужбеног захтева има **дејство правоснажно пресуђене ствари** на штету тужиоца (остаје му једино ванредни правни лек - предлог за понављање поступка, да побија стање настало на основу овакве судске одлуке).

ПРОТИВТУЖБА

6.ПРОТИВТУЖБА

Све до закључења главне расправе тужени може пред истим судом поднети противтужбу, ако:

a) је захтев противтужбе у вези са тужбеним захтевом, или
b) ако се ти захтеви могу пребити, или
c) ако се противтужбом тражи утврђење неког правног односа или права од чијег постојања или непостојања зависи у целини или делимично одлука о тужбеном захтеву.

Тужени није дужан да подноси противтужбу, већ може да бира или то или да поднесе тужбу у засебној парници.

Противтужбу тужени може поднети пред истим судом пред којим је тужилац покренуо парницу према туженом ако је њен захтев стварно надлежан тај суд, а не виши суд. Међутим, ако је по против тужби стварно надлежан суд пред којим тече парница по тужби у поступку пред судијом појединцем, а по противтужби првостепени поступак има да се води пред већем, то не искључује могућност подношења противтужбе. У том случају има да поступа веће.

По противтужби суд може да донесе одлуку којом ће одређени материјалноправни однос расправити обавезујући тужиоца према

туженом или утврдити постојање или непостојање неког односа или права туженог.

Противтужба може бити средство одбране туженог у парници којим сузбија захтев тужиоца, али и средство напада када тужени противтужбу подноси са циљем да у вези са захтевом тужбе оствари према тужиоцу своја права односно свој правни интерес.

У вези са тим противтужба је:

- конексна – када захтев у противтужби стоји у вези са захтевом тужбе;
- компензациона – када се захтев тужбе и противтужбе могу међусобно пребијати и
- прејудицијелна – ако се противтужбом тражи утврђивање неког правног односа или права од чијег постојања или непостојања зависи у целини или делимично одлука о тужбеном захтеву.

7. ПРИВИДНА ПАРНИЦА

Привидна парница је облик непоштеног парничења где тужилац подноси тужбу не са намером да заштити своје повређено субјективно право, већ са другим, скривеним циљем. То је случај злоупотребе процесних права, несавесним коришћењем дозвољеног процесног средства (тужбе), услед чега може доћи до изигравања и онемогућавања права друге странке у поступку.

ЗПП прописује да је суд дужан да спречи и казни сваку злоупотребу права које имају странке у поступку. Ако суд из расположивих сазнања у поступку оцени да странке располажу недопуштеним захтевима, овлашћен је да применом истражног начела утврди и чињенице које странке нису изнеле и изведе доказе које странке нису предложиле, све са циљем да предупреди страначку симулацију и њихова недозвољена располагања.

ПОСТОЈАЊЕ ПАРНИЦЕ

Парница почиње да тече **достављањем тужбе туженом**.

У погледу захтева који је странка поставила у току поступка, парница почиње да тече од часа кад је о том захтеву обавештена противна странка.

Док парница тече, не може се у погледу истог захтева покренути нова парница међу истим странкама, а ако таква парница буде покренута, суд ће тужбу да одбаци. Ако је у парници која је касније почела да тече пресуда постала правноснажна, суд ће да одбаци тужбу у парници која је раније почела да тече.

Суд ће у току целог поступка да пази да ли је у току друга парница о истом захтеву међу истим странкама.

` Ако странка отуђи ствар или право о коме тече парница, то не спречава да се парница међу истим странкама доврши. У овом случају пресуда има дејство и у односу на стицаоца. Лице које је прибавило ствар или право о коме тече парница може да ступи у парницу уместо тужиоца, односно туженог само ако на то пристану обе странке.

8.ПРИГОВОР ПРОТИВТРАЖБИНЕ РАДИ ПРЕБИЈАЊА

Приговор противтражбине ради пребијања је парнична **радња туженог** којом он, у току парнице, **истиче нови захтев за пресуду**. Ако су испуњени услови, суд ће својом одлуком извршити пребијање и одбити тужиочев тужбени захтев у целости или делимично.

Овај приговор може да истакне само тужени, од почетка парнице па до закључења главне расправе (у писменој или усменој форми). Он може и да га повуче (није потребан пристанак тужиоца). Ова парнична радња доводи до прекида тока рока застарелости.

О захтеву суд одлучује коначном пресудом. **Диспозитив се састоји из три става**: у првом суд утврђује да постоји потраживање тужиоца, у другом да постоји потраживање туженог, а у трећем врши пребијање тако што у целости одбија тужбени захтев или га делимично усваја и налаже туженом да испуни део некомпензованог дела потраживања - ако је противтражбина била већа од тражбине, суд неће осудити тужиоца на чинидбу, јер тужени није подигао противтужбу већ приговор којим се може тражити компензација само у границама тужиочевог тужбеног захтева.

9.БРИСОВНА ТУЖБА

Брисова тужба (тужба за брисање земљишнокњижног уписа) је деклараторна тужба, јер се том тужбом од туженог не тражи никакво чињење, трпљење, одн. пропуштање, већ се тражи да суд утврди невељаност већ извршеног уписа и успостављање **ранијег** земљишнокњижног стања.

Може се поднети у року од 3 месеца од дана сазнања за извршење уписа, а најкасније у року од 2 године од дана извршења уписа. Протеком рока од 2 године, за савесно лице наступа фикција апсолутне тачности уписа, па се упис извршен у његову корист не може више нападати. Против несавесних лица, са успехом се може подићи брисовна тужба и после протека наведених рокова, али у оквиру општих рокова застарелости, одн. преклузивних рокова.

КУМУЛАЦИЈА ЗАХТЕВА И СУБЈЕКАТА У ТУЖБИ

1.КУМУЛАЦИЈА ЗАХТЕВА (објективна кумулација)

ПОЈАМ

У једној тужби тужилац може да истакне више захтева против истог туженог, под условом да су сви захтеви повезани истим чињеничним и правним основом. Ако захтеви нису повезани истим чињеничним и правним основом, они могу да се истакну у једној тужби против истог туженог само кад је исти суд стварно надлежан за сваки од ових захтева и кад је за све захтеве одређена иста врста поступка.

Кумулација захтева се најчешће јавља у парницама ради накнаде разних видова штете из саобраћајних удеса, материјалне штете због трошкова лечења, због изгубљене зараде.

Према закону, ако је по неком од захтева надлежан судија појединац, а по другом веће у истом суду, онда по свим захтевима суди веће.

ВРСТЕ

1) **Обична кумулација –** настаје уношењем више захтева у поднету тужбу.
2) **Сукцесивна кумилација –** настаје накнадним истицањем новог тубеног захтева све до закључења главне расправе, али за ову врсту кумулације важе и правила о преиначењу тужбе.
3) **Евентуална кумулација –** настаје када тужилац два или више захтева, који су међусобно повезани истиче у једној тужби, тако што предлаже да суд следећи од тих захтева усвоји, ако нађе да онај који је испред њега истакнут, није основан. И овде се понаваља услов да је за сваки од истакунтих захтева стварно надлежан исти суд. За евентуалну кумулацију карактеристично је да постоји редослед који тужилац успоставља у постављању захтева који су у међусобној вези, јер поризилазе из истог чињеничног основа, а усмерени су на остваривање истоветног правног или економског интереса.

- **Алтернативно овлашћење туженог -** Тужилац који у тужби тражи да му се досуди испуњење дуговане чинидбе може да предложи да тужени уместо дуговане чинидбе плати одређени новчани износ или да испуни неку другу чинидбу. Суд није дужан да испитује да ли новчани износ који је тужилац прихватио да прими уместо дуговане неновчане чинидбе одговара вредности неновчане чинидбе. Али, од тренутка подношења тужбе, у даљем току постпка понуђена новчана сума се не може нити смањити нити повећати, нити се може заменити другом чинидбом. У диспозитив пресуде овлашћење се уноси онако како је понуђено од тужииоца.

  Тужени је овлашћен да исплати понуђени износ у новцу у току читавог поступка пред парничним судом, а то може

учинити и у извршном, све док не почне са извршењем своје једине неновчане обавезе.

СУПАРНИЧАРСТВО

2. КУМУЛАЦИЈА СУБЈЕКАТА – СУПАРНИЧАРСТВО –

ПОЈАМ

Супарниларсво настаје када више лица једном тужбом туже (**активно супарничарство**) или кад је више лица једном тужбом тужено (**пасивно**).

Супарничарство се може појавити:

a) већ у моменту подизања тужбе,

b) уз тужиоца може приступити нови тужилац до закључења главне расправе и до тада тужба може бити проширена и на новог туженог, са његовим пристанком.

ВРСТЕ

1) МАТЕРИЈАЛНО, ФОРМАЛНО И ЗАКОНСКО

- **Материјално** – је када су супарничари у погледу **предмета** спора у правној заједници или ако њихова права, односно обавезе проистичу из истог чињеничног и правног основа;
- **Формално** – је онда када су предмет спора захтеви, односно обавезе исте врсте који се заснивају **на битно истоврсном чињеничном и правном основу** и ако постоји стварна и месна надлежност истог суда за сваки захтев и за сваког туженог;
- **Законско** супарничарство настаје када је то законом прописано као обавезно – нпр. тужбом против главног дужника и јемца

2) СУПАРНИЧАРСТВО СА ЕВЕНТУАЛНО ТУЖЕНИМ

Тужилац може тужбом да обухвати два или више тужених и на начин што ће да тражи да тужбени захтев буде усвојен према следећем туженом за случај да буде правноснажно одбијен према туженом који је у тужби претходно наведен (**супарничарство са**

евентуалним туженим). На овај начин тужилац може тужбом да обухвати два или више тужених само ако према сваком од њих истиче исти захтев или ако према некима од њих истиче различите захтеве који су у међусобној вези и ако је исти суд стварно и месно надлежан за сваки од захтева. Најчешће се јавља када тужилац није начисто ко је одговоран за штету која му је причињена, или ко је иначе у обавези према њему из правног односа који је настао.

3) ПРОСТО И ЈЕДИНСТВЕНО СУПАРНИЧАРСТВО

- **Просто –** не успоставља никакав посебан однос изм. супарничара

  Сваки прост супарничар је у парници самостална странка и његове радње или пропуштања не користе нити штете другим супарничарима, одн. имају дејство само према противној страни. Рокови посебно теку према појединим супарничарима.

  Сваки супарничар може побијати пресуду жалбом само у делу који се односи на њега. Независност положаја простих супарничара се огледа у највећој мери у односу на пресуду. Пресуда постаје правноснажна према оном супарничару који није уложио жалбу, без обзира што је неко од других уложио жалбу. **Међутим**, ово правило не примењује се у споровима који се по закону или природи правног односа морају решити на једнак начин према свим супарничарима. У тој ситуацији ради се о ,,јединственим супарнничарима'', и супарничари се сматрају као једна парнична странка, тако да, ако појединi супарничари пропусте своју парничну радњу, дејство парничних радњи које су извршили други супарничари, протеже се и на њих.
- **Јединствено** – постоји увек када се ради о односу који је за све учеснике заједнички, тако да по природи ствари такав однос може бити утврђен са тражење свих против свих. Нпр. ако непокретност припада неколицини сувласника, онај ко тражи да суд утврди да му припада нека службеност по тој непокретности, мора тужбу да подигне према свим сувласницима. Ако тужба одбухвата само неке сувласнике, не и све, пресуда којом је усвојем тужбени захтев, не делује према нетуженим сувалсницима.

  Одговор на тужбу који је поднео само један од супарничара делује као да су га сви поднели. Ако на рочишту присуствује само један, узима се да су и остали присутни.

У парници за утврђење наследних права мора да постоји јединствено супарничарство, било на страни тужиоца, било тужених, свих потенцијалних наследника.

4) **НУЖНО СУПАРНИЧАРСТВО** постоји ако по закону или због природе правног односа тужбом морају да се обухвате сва лица која су учесници материјалноправног односа. Ако сва та лица нису обухваћена тужбом као странке, суд ће да одбије тужбени захтев као неоснован. О нужном супарничарству суд води рачуна по службеној дужности (сувласници једне непокретности, брачни другови у спору за поништај брака).

5) **ГЛАВНИ ДУЖНИК И ЈЕМАЦ** могу да буду заједнички тужени, само ако то није у противности са садржином уговора о јемству. Супарниларство које настаје у овом случају на страни тужених је увек просто супарничарство.

6) **УЧЕШЋЕ ГЛАВНОГ УМЕШАЧА** – прописано је и супарничарство странака по тужби трећег (тзв. главног умешача). Лице које за себе, у целини или делимично, тражи ствар или право о коме између других лица већ тече парница, може пред судом пред којим та парница тече да тужи обе странке једном тужбом, до закључења главне расправе пред првостепеним судом.

Суд ће најпре застати са првом парницом, да би рашчистио с тужбом новог тужиоца. Уколико постоје услови да се расправља по тужби трећег лица, сду ће да одлучи да ли ће о њој да расправља заједно са текућим парницама и да донесе заједничку одлуку, или да прво расправља и одлучи о тужби трећег.

3.УЧЕШЋЕ ТРЕЋИХ ЛИЦА У ПАРНИЦИ

ЗПП регулише и учешће трећих лица у парници, то су – умешач, именовани претходника и обавештено лице и јавног тужилац.

1) **УЧЕШЋЕ УМЕШАЧА**

Лице које има правни интерес да, у парници која тече међу другим лицима, једна од странака успе, може да се придружи овој странци.

Умешач може да ступи у парницу у току целог поступка **све до правноснажности** одлуке о тужбеном захтеву, као и у току поступка настављеног изјављивањем ванредног правног лека.

Изјаву о ступању у парницу умешач даје на рочишту или поднеском. Поднесак умешача доставља се странкама, а ако је изјава умешача о ступању у парницу дата на рочишту, препис

односног дела записника доставиће се само оној странци која је са рочишта изостала.

Странка може да оспори умешачу право да учествује у поступку и предложи да се умешач одбије, а суд може и без изјашњавања странака да одбије учешће умешача ако утврди да не постоји правни интерес умешача. До правноснажности решења којим се одбија учешће умешача, умешач може да учествује у поступку и његове парничне радње не могу да се искључе.

Против одлуке суда којом дозвољава учешће умешача није дозвољена посебна жалба.

Умешач мора да прихвати парницу у оном стању у каквом се налази у тренутку кад се умеша у парницу. У даљем току парнице он је овлашћен да подноси предлоге и да предузима остале парничне радње у роковима у којима би те радње могла да предузима странка којој се придружио.

Ако је умешач ступио у парницу до правноснажности одлуке о тужбеном захтеву, овлашћен је да изјави и ванредни правни лек. Ако умешач изјави правни лек, примерак његовог поднеска доставиће се и странци којој се придружио.

Парничне радње умешача имају за странку којој се придружио правно дејство ако нису у супротности са њеним радњама.

По пристанку странака умешач може да ступи у парницу као странка уместо странке којој се придружио.

- У парници између странке и умешача који јој се придружио, умешач **не може да оспорава утврђено чињенично стање, као и правне квалификације садржане у образложењу правноснажне пресуде** (**интервенцијско дејство пресуде**).

  Изузетно од тога, странка која је била умешач има право да истакне **приговор** да је странка из раније парнице којој се придружио као умешач погрешно водила претходну парницу или да је суд пропустио да јој доставља позиве, поднеске или одлуке.

  Суд може да усвоји наведени приговор само ако странка која је била умешач докаже да:

  a) у време ступања у претходну парницу није благовремено била обавештена о парници која је претходно вођена и тиме била спречена да предузима радње које би довеле до повољнијег исхода те парнице;

  b) је странка из парнице којој се придружила као умешач, намерно или из грубе непажње, пропустила да предузима парничне радње које би довеле до повољнијег исхода претходне парнице, а за могућност

њиховог предузимања ранији умешач није знао или није могао да зна;

c) је странка из претходне парнице својим парничним радњама спречавала да наступи дејство радњи њеног умешача.

Ако странка која је била умешач успе са приговором, суд ће да дозволи да странке поново расправљају о чињеничним и правним питањима о којима је расправљено у претходној парници.

Ако правно дејство пресуде треба да се односи и на умешача, он има положај јединственог супарничара. Умешач с положајем јединственог супарничара има право да изјави правне лекове и у парници у којој није учествовао без своје кривице.

2) ИМЕНОВАЊЕ ПРЕТХОДНИКА И ОБАВЕШТЕЊЕ ТРЕЋЕГ ЛИЦА О ПАРНИЦИ

Лице које је **тужено као држалац неке ствари или корисник неког права**, а тврди да ствар држи или право врши у име трећег лица дужно је да у одговору на тужбу позове преко суда то треће лице (**претходника**) да уместо њега ступи као странка у парницу.

Ако се тужба не доставља на одговор, тужени може да позове преко суда претходника да уместо њега ступи у парницу као странка, најкасније на припремном рочишту, а ако оно није одржано, на главној расправи пре него што се упусти у расправљање о главној ствари.

Пристанак тужиоца да на место туженог у парницу ступи претходник потребан је само ако тужилац против туженог истиче и такве захтеве који не зависе од тога да ли тужени у име претходника држи ствар или врши право.

Ако претходник који је уредно позван не дође на рочиште или одбије да ступи у парницу, тужени не може да се противи упуштању у парницу. Ако је именовани претходник одбио да ступи у парницу, сходно се примењује одредба о односу између странке и умешача којој се придружио.

Ако странка треба да **обавести треће лице** о отпочетој парници да би се тиме засновало извесно грађанскоправно дејство, странка може, све док се парница правноснажно не доврши, то да учини преко суда поднеском, у коме ће да наведе разлог обавештења и стање у коме се налази парница. Странка која је треће лице обавестила о парници не може због тога да тражи прекид поступка и продужење рокова.

Суд ће да обавести Републичког јавног правобраниоца, односно овлашћеног заступника аутономне покрајне и јединице локалне самоуправе, о парници у којој располагање странака или одлука суда може да утиче на имовинска права и обавезе Републике Србије, односно аутономне покрајне и јединице локалне самоуправе.

Странка која је посредством суда обавестила треће лице о парници, има право да се у накнадној парници у којој је обавештено лице странка, позива на **интервенцијско дејство пресуде**.

3) УЧЕШЋЕ ЈАВНОГ ТУЖИОЦА

Јавни тужилац може да учествује у парници у складу са посебним законом.

Ако јавни тужилац на основу законског овлашћења, учествује у парници која тече међу другим лицима, овлашћен је да у границама тужбеног захтева предлаже да се утврде и чињенице које странке нису навеле и изведу докази које странке нису предложиле, као и да изјављује правне лекове.

Своје учествовање у поступку јавни тужилац пријављује поднеском суду пред којим тече парница међу другим лицима.

Ако сматра да постоје законски услови за учествовање јавног тужиоца у парници и да је његово учествовање потребно, суд ће о томе да обавести надлежног јавног тужиоца и да му одреди рок у коме може да пријави своје учествовање. Док тај рок не протекне, суд ће да застане са поступком, али јавни тужилац може и по протеку тог рока да се користи овим својим правом.

ПРИПРЕМАЊЕ ГЛАВНЕ РАСПРАВЕ

ПРИПРЕМАЊЕ ГЛАВНЕ РАСПРАВЕ

1.ПРЕТХОДНО ИСПИТИВАЊЕ ТУЖБЕ

По претходном испитивању тужбе суд је овлашћен да донесе **решење** којима се тужба одбацује (доле набројани разлози), ако није реч о питањима о којима по природи ствари или по одредбама ЗПП-а одлука може да се донесе тек у даљем току поступка.

Ако утврди да је **тужба неразумљива или непотпуна** или да постоје недостаци који се тичу способности тужиоца или туженог да буду странке у парници или недостаци у погледу законског заступања странке или недостаци који се односе на овлашћење заступника да покрене парницу ако је такво овлашћење потребно,

суд ће ради отклањања ових недостатака да предузме потребне мере, у складу са ЗПП-ом.

2.ПРЕСУЂЕЊЕ У ТОКУ ПРИПРЕМАЊА ГЛАВНЕ РАСПРАВЕ

Суд припрема главну расправу **по пријему тужбе**.

Припреме за главну расправу обухватају:

a) претходно испитивање тужбе,
b) достављање тужбе туженом на одговор,
c) одржавање припремног рочишта, и
d) заказивање главне расправе.

У току припремања главне расправе странке су дужне да благовремено упућују поднеске у којима ће да наведу чињенице на којима заснивају своје тврдње и захтеве, као и да предложе доказе којима се оне утврђују.

У току припремања главне расправе до рочишта за главну расправу, суд одлучује о свим питањима која се тичу управљања поступком. Жалба није дозвољена против одлука о управљању поступком које суд доноси у току припремања главне расправе.

Суд може у току припремања главне расправе да донесе:

- пресуду на основу признања,
- пресуду на основу одрицања,
- пресуду због пропуштања, и
- да прими на записник поравнање странака.

Председник већа може, у току припремања главне расправе, после пријема одговора на тужбу, да донесе пресуду, ако утврди да међу странкама нису спорне чињенице и да не постоје друге сметње за доношење одлуке.

ОДБАЦИВАЊЕ ТУЖБЕ У ФАЗИ ПРЕТХОДНОГ ИСПИТИВАЊА

ОДБАЦИВАЊЕ ТУЖБЕ

Суд по претходном испитивању тужбе доноси **решење којим се тужба одбацује** ако утврди да:

a) одлучивање о тужбеном захтеву не спада у судску надлежност;
b) је тужба поднета неблаговремено, ако је посебним прописима предвиђен рок за подношење тужбе;
c) о истом захтеву већ тече парница;
d) је ствар правноснажно пресуђена;
e) је у истој ствари закључено судско поравнање;

f) не постоји правни интерес тужиоца за подношење тужбе;
g) је тужба неразумљива или непотпуна.

Пре доношења решења о одбацивању тужбе из наведених разлога, суд је дужан да одржи рочиште на коме ће **тужиоцу омогућити да се изјасни о одбацивању тужбе**.

Ако нема довољно основа за доношење одлуке о неком питању које се поставило у току претходног испитивања тужбе, одлука о овом питању ће да се донесе по пријему одговора на тужбу или на припремном рочишту, односно на рочишту за главну расправу, ако припремно рочиште није одржано.

3.ДОСТАВЉАЊЕ ТУЖБЕ ТУЖЕНОМ НА ОДГОВОР

Суд је обавезан да у року од **15 дана** од дана пријема тужбе у суд, тужбу са прилозима **достави туженом на одговор**. Тужени је дужан да, у року од **30 дана** од дана достављања тужбе са прилозима, поднесе суду одговор на тужбу.

Суд је дужан да приликом достављања тужбе на одговор упозори туженог о последицама пропуштања достављања одговора на тужбу, на обавезу одређивања пуномоћника за примање писмена, као и на дужност обавештавања суда о промени адресе.

Тужени може да се уздржи од било каквог изјашњења и да не одговори н тужбу, што по правилу има за последицу – доношење **пресуде због пропуштања**. Он може признати тужбени захтев, што води ка **пресуди на основу признања**. Обе те пресуде може донети председник већа, ван рочишта.

Тужени који има пребивалиште или боравиште, одн. седиште у иностранству, дужан је у одговору на тужбу да одреди пуномоћника за пријем писмена.

Ако одговор на тужбу има недостатке због којих се по њему не може поступати, сматраће се да тужени није одговорио на тужбу.

ПРИГОВОРИ ТУЖЕНОГ

Тужени је дужан да у одговору на тужбу истакне **процесне приговоре** и да се изјасни да ли признаје или оспорава истакнути тужбени захтев.

Ако тужени оспорава тужбени захтев, одговор на тужбу мора да садржи и чињенице на којима тужени заснива своје наводе и доказе којима се утврђују те чињенице.

Тужени може да оспорава тужбени захтев као неоснован, где не оспорава истинитост чињеница, већ тврди да чињенице које тужилац износи у тужби не потврђују основаност тужбеног захтева.

Нпр. истиче да уговор заључен између странака, не даје тужиоцу право на одштету.

Тужени може, поред процесноправних истицати и материјалноправне приговоре – као што је застарелост.

ДЕЈСТВА ДОСТАВЉАЊА ТУЖБЕ ТУЖЕНОМ

Након испитивања тужбе судија упућује тужбу писарници суда да примерак тужбе достави туженој страни. Достављање је обавезна радња суда којом се тужени ,,увлачи'' у парницу, чиме се заснива парница као тростран однос. Од тог момента парница постоји, односно почиње да тече (**литиспенденција**).

О захтеву који је стављен у току поступка, парница почиње да тече од тренутка кад је о њему обавештена друга страна. То су случајеви – инцидентног захтева за утврђење, преиначење тужбе, противтужбе и приговора пребијања.

Дејства достављања тужбе туженом су:

- **Процесноправна дејства** - након почетка једне парнице, друга није допуштена са истим предметом спора и између истих странака. Правило да је друга парница недопуштена ако једна већ тече, као и правило да је поновна тужба недопуштена у правоснажно пресуђеној ствари, изражава се кроз принцип *ne bis in idem*.

  О литиспидеиције суд обично сазнаје из приговора туженог, али он њу утврђује по службеној дужности и одбацује тужбу ако нађе да другапарница у истој ствари заиста тече.

  Остала процесноправна дејства: тужилац не може изменити месну надлежност коју је изабрао подношењем тужбе, нити може преиначити тужбу без пристанка туженог, од тог тренутка могућа је противтужба и тужба тзв. главног мешања.
- **Материјалноправна дејства** достављања тужбе туженом су - ако поверилац није пре тога позвао дужника да испуни обавезу за коју рок испуњења није уговорен нити законом одређен, достављањем тужбе дужник је стављен у доцњу; од пријема тужбе, тужени савесни држалац одговара као несавесни ако изгуби спор по захтеву за предају ствари.

4.ПРИПРЕМНО РОЧИШТЕ И ЗАКАЗИВАЊЕ РОЧИШТА ЗА ГЛАВНУ РАСПРАВУ

Суд ће да закаже и одржи **припремно рочиште** у року од **30 дана** од дана достављања тужиоцу одговора на тужбу. Ако тужени није

поднео одговор на тужбу, а нема услова за доношење пресуде због пропуштања, суд ће припремно рочиште да закаже и одржи најкасније у року од **30 дана** од дана када је истекао рок за достављање одговора на тужбу

Припремно рочиште је обавезно, **осим** кад

- суд по пријему одговора на тужбу утврди да међу странкама нема спорних чињеница, односно ако је спор једноставан,
- је спор хитан, или ако
- је то законом прописано.

У позиву за припремно рочиште странке се упозоравају на дужност изношења свих чињеница и предлагања доказа којима се те чињенице потврђују, као и на дужност предлагања временског оквира и налаже им се да на рочиште донесу све исправе које им служе за доказ и предмете које треба разгледати у суду. Суд ће у позиву да упозори странке на дужност да суд обавесте о промени адресе.

Ако је потребно да се за припремно рочиште прибаве списи, исправе или предмети који се налазе код суда или другог државног органа, органа аутономне покрајине, односно јединице локалне самоуправе, лица коме је поверено вршење јавног овлашћења или другог правног лица, суд ће да нареди да се ови предмети, односно исправе благовремено прибаве.

Позив за припремно рочиште доставља се најкасније **8 дана** пре дана одржавања рочишта. Ако на припремно рочиште не дође тужилац, а уредно је позван, сматраће се да је тужба повучена, осим ако тужени не захтева да се рочиште одржи.

Припремно рочиште почиње излагањем тужбе, после чега тужени износи одговор на тужбу. Ако је потребно суд ће да затражи од странака разјашњење у погледу њихових навода или предлога. Суд ће да упозна странке са њиховим правом да спор могу да реше медијацијом. Ако је то потребно, после излагања тужбе и одговора на тужбу расправљаће се о питањима која се односе на сметње за даљи ток поступка, о чему могу да се изводе и докази.

Суд ће по приговору странке или по службеној дужности да одлучује о питањима која се тичу **одбацивања тужбе**. Одлуку о приговору о процесним сметњама суд може да донесе заједно са одлуком о главној ствари, осим о приговору месне надлежности. Против одлуке о приговору није дозвољена посебна жалба.

У даљем току припремног рочишта расправљаће се **о предлозима и захтевима странака и чињеничним наводима** којима странке образлажу своје предлоге и захтеве. Странка је дужна да најкасније на припремном рочишту, односно на првом рочишту за главну расправу, ако припремно рочиште није одржано,

изнесе све чињенице потребне за образложење својих предлога, да предложи доказе којима се потврђују изнете чињенице, да се изјасни о наводима и понуђеним доказима противне странке, као и да предложи временски оквир за спровођење поступка.

Суд ће на припремном рочишту или првом рочишту за главну расправу ако припремно није одржано да утврди које су чињенице неспорне, односно општепознате и које су чињенице спорне и која би правна питања требало да се расправе. Исто тако, суд ће на овим рочиштима да одлучи која ће доказна средства да изведе на главној расправи и решењем ће да одреди временски оквир за спровођење поступка.

Решење о одређивању временског оквира нарочито садржи: број рочишта, време одржавања рочишта, распоред извођења доказа на рочиштима и предузимања других процесних радњи, судске рокове, као и укупно време трајања главне расправе.

Суд ће предлоге за извођење доказа које не сматра битним за доношење одлуке да одбије решењем против кога није дозвољена посебна жалба.

Суд заказује рочиште за главну расправу најкасније у року од **30 дана** од одржавања припремног рочишта, односно од пријема одговора на тужбу или протека рока за подношење одговора на тужбу, ако оцени да одржавање припремног рочишта није потребно.

Суд по правилу, заказује једно рочиште за главну расправу, ради извођења свих доказа чије је извођење дозволио или одредио по службеној дужности. Ако суд оцени да је за извођење доказа потребно одржати више од једног рочишта, заказаће их у најкраћем временском размаку, водећи рачуна о концентрацији главне расправе.

Суд је дужан да поштује утврђени временски оквир, као и да спречи сваки покушај неоснованог одлагања рочишта и санкционише сваку повреду или злоупотребу процесних права и нарушавање процесне дисциплине.

Суд ће на рочиште да позове странке, сведоке и вештаке које је на припремном рочишту одлучио да позове на главну расправу.

5.ПРЕКИД И ЗАСТОЈ У ПОСТУПКУ

У току припремања главне расправе може доћи до тога да се са припремама па и са самом главном расправом застане.

Између прекида и застајања поступка постоји разлика:

- до **прекида** долази по сили закона (суд мора обавезно да прекине поступак),

- док до **застајања** долази по оцени суда, без обзира што постоје сви услови да процес тече нормалним током.

1) ПРЕКИД ПОСТУПКА

До **прекида поступка по сили закона долази** кад:

a) странка умре или изгуби парничну способност;
b) законски заступник странке умре или престане његово овлашћење за заступање, а странка нема пуномоћника у тој парници;
c) странка која је правно лице престане да постоји, односно кад надлежни орган правноснажно одлучи о забрани њеног рада;
d) наступе правне последице отварања поступка стечаја или ликвидације;
e) услед ратног стања или ванредних догађаја престане рад у суду;
f) је то другим законом прописано.

Осим ових посебно предвиђених случајева, оставља се суду на оцену да решењем **прекине поступак** у случајевима:

a) ако је одлучио да сам не решава о претходном питању;
b) се странка налази на подручју које је због ванредних догађаја одсечено од суда.

Прекидом поступка престају да теку сви рокови одређени за вршење парничних радњи. За време трајања прекида поступка суд не може да предузима никакве радње у поступку. Ако је прекид наступио после закључења главне расправе, суд може на основу те расправе да донесе одлуку.

Парничне радње које је једна странка предузела док траје прекид поступка немају никакво правно дејство према другој странци, а дејство почиње тек када поступак буде настављен.

Не одређује се трајање прекида, јер по себи, прекид траје док не престану разлози који су до њега довели.

Што се тиче настављања поступка, разликују се случајеви због којих је до прекида дошло.

- Наставка поступка прекинутог по сили закона нема док се не успоставе услови за даљи ток парнице.
- Ако је до прекида дошло по оцени суда, поступак се наставља кад се заврши поступак по прејудицијелном питању, одн. кад суд нађе да не постоје више разлози да се чека његов завршетак.

У свим осталим случајевима поступак ће се наставити на предлог странке, чим престану разлози прекида.

Рокови који су престали тећи за заинтересовану странку почињу тећи у целости изнова од дана када јој суд достави решење о настављању поступка.

Против решења којим се прекид поступка **утврђује** по сили закона или **одређује** по оцени суда **жалба је дозвољена**. Ако је суд одбио на рочишту предлог за прекид и одлучио да се одмах настави са поступко, није дозвољена посебна жалба.

2) ЗАСТОЈ ПОСТУПКА

Суд ће да застане са поступком кад је то прописано законом. Решењем о застоју суд одређује време трајања застоја, а против овог решења није дозвољена посебна жалба.

Суд по службеној дужности наставља поступак чим престану разлози који су изазвали застој.

Кад суд застане са поступком може да прдузима само оне радње за које постоји опасност ододлагања.

Застој поступка **не утиче на рокове** за предузимање парничних радњи.

6. НЕВРШЕЊЕ ПАРНИЧНИХ РАДЊИ – ПРЕКЛУЗИЈА И ЛИТИКОНТЕСТАЦИЈА –

Начело контардикторности, као једно од основних начела у парничном поступку, подрразумева да се и једној и другој странци омогућава да се изјасне о наводима друге стране и о другим питањима поступка. Коршћење овог права није обавеза странака, већ могућност, те странка не мора да се изјашњава, што по правилу иде на штету ње саме, поготово кад је у питању тужени, а уједно отежава и успорава рад суда.

1) ПРЕКЛУЗИЈА

Пропуштање парничних радњи доводи до прекулзије која се одражава на успех у спору.

Преклузија је пропуштање неке радње и рока, услед чега се та радња више не може предузети, нити рок испоштовати. Пропуштањем неких парничних радњи странка себе искључује из поступка или трпи друге **процесне последице**. Тужени који не поднесе одговор на тужбу у датом року, а уредно је позван, трпи последицу у виду губитка спора, доношењем пресуде због пропуштања. Последица недосласка туженог на припремно рочиште, или дође, али неће да се упусти у расправљање, може имати за последицу доношење пресуде због изостанка.

2) ЛИТИКОНТЕСТАЦИЈА

Да не би због пасивности и незаинтересованости странке у поступку, трпела противна и други учесници у псотупку, као и да би се спровело суђење у разумном року, процесни систем познаје различита решења, од којих су провлађујућа два:

a) **принцип афирмативне литиконтестације –** према ово принципу ако се странка не изјашњава о наводима, захтевима и тврдњама супротне странке сматра се да признаје те наводе, захтеве и тврдње.

b) **приницп негативне литиконтестације –** супротно претхоцном принципу**,** из пасивног држања, суд изводи закључак да та странка пориче наводе и захтеве супротне странке.

ЗПП се не опредељује изричито, мада ипак више стоји на страни негативне литиконтестације, јер се пасивност странке не узима ,,здраво за готово'', већ суд, узимајући у обзир све процесне и материјалне околности, цени да ли ће чињеницу узету у одсутности противника узети за признату или оспорену.

Изузетак који је на линији афирмативне литиконтестације је пресуда због пропуштања – ако тужени не поднесе одговор на тужбу у одређеном року, суд доноси пресуду којом усваја тужбени захтев (пресуда због пропуштања), ако су испуњени одређени услови прописани законом.

ГЛАВНА РАСПРАВА

1. ПОЈАМ, НАЧЕЛА И ТОК

После објављених припрема да се приступи суђењу, заказује се рошиште за главну расправу.

Главну расправу, с обзиром на њену садржину, чине рање странака и суда, предузете на једном или више рочишта, да би се добила процесна грађа за одлуку о тужбеном захтеву. Дакле, она служи утрвђивању истине о ономе што је међу странкама битно у погледу чињеница од који зависи одлука у њиховом спору, па се у том циљу на њој изводе докази и расправља о питањима од значаја за решавање спора.

Радње које у том стадијуму поступка предузимају странке, као и резултати изведнеих доказа служе суду да утврди чињеничну подлогу за примену материјалноправних норми.

У овиру главне расправе може се одржати и рочиште које је намењено расправљању само о неком преоцесном питању.

2.ЈАВНОСТ ГЛАВНЕ РАСПРАВЕ

Главна расправа је јавна. Расправи могу да присуствују сва пунолетна лица која у поступку не учествују у било ком својству. Реч је дакле о **општој, народној, јавности** (оно што у жаргону називамо – публика).

Други облик у коме се успоставља начело јавности рада суда у расправљању парнице, у виду права странака да учествују у свим судским радњама (осим већања и гласања) јесте – **страначка јавност.**

Одлуком већа, суд може да искључи општу јавност за целу главну расправу или један њен део, ради заштите интереса националне безбедности, јавног реда и морала у демократском друштву, као и ради заштите интереса малолетника или приватности учесника у поступку. Суд може да искључи јавност и ако мерама за одржавање реда прописаним у закону не може да се обезбеди несметано одржавање расправе.

Искључење јавности **не односи се на** – странке, њихове законске заступнике, пуномоћнике и умешаче.

Суд може да дозволи да главној расправи на којој је искључена јавност присуствују поједина законом овлашћена службена лица и научни радници, ако је то од интереса за њихову службу, односно научну делатност. На захтев странке, расправи на којој је искључена јавност, ће да присуствују највише два лица која она одреди. Суд ће да упозори лица која присуствују расправи на којој је искључена јавност да су дужна да као тајну чувају све оно што су на расправи сазнала и указаће им на последице одавања тајне.

Суд одлучује о искључењу јавности **решењем** које мора да буде образложено и јавно објављено. Против решења о искључењу јавности није дозвољена посебна жалба. Одредбе о јавности на главној расправи сходно се примењују и на осталим рочиштима. Неоправдано искњучење јавности има значај **апсолутно битне повреде пдредаба парничног поступка** која чини ништавном пресуду и поступак који јој је претходио, уколико су захваћени том неправилношћу. Повреду овог начела виши суд узима по службеној дужности и кад се о њој не говори у жалби.

3.РУКОВОЂЕЊЕ ГЛАВНОМ РАСПРАВОМ

Развој поступка је целисходан само ако се главна расправа не одуговлачи. Закон зато ставља у дужност председнику већа да

настоји да се главна расправа, по могућности, обави на једном рочишту.

Суд руководи главном расправом, испитује странке, изводи доказе, даје реч странкама, њиховим законским заступницима и пуномоћницима и објављује одлуке већа.

Ако се лице које учествује на расправи противи некој мери председника већа која се односи на руковођење расправом или питању које је поставио председник већа, члан већа или друго лице које учествује у поступку, о таквом противљењу одлучује веће.

Против решења које се односи на руковођење расправом није дозвољена посебна жалба.

ОДЛУЧИВАЊЕ СУДА ИЗВАН ГЛАВНЕ РАСПРАВЕ

Суд **може изван рочишта за главну расправу** да донесе решење о исправљању поднеска, о постављању привременог заступника, о уредности пуномоћја, о полагању предујма на име трошкова за предузимање појединих радњи у поступку, о ослобођењу од плаћања трошкова поступка, о обезбеђењу парничних трошкова, о достављању судских писмена, о обезбеђењу доказа, о привременим мерама обезбеђења, о мерама за обезбеђење процесне дисциплине и кажњавању, о прекиду и застајању у поступку, о трошковима поступка у случају повлачења тужбе, о спајању парница, као и о одређивању рокова.

Суд је овлашћен и да, по пријему записника о извођењу доказа пред замољеним судом, одреди да се изврше потребне исправке или допуне.

Изван рочишта за главну расправу суд је овлашћен да поводом изјаве туженог, односно тужиоца, дате писмено или на записник код парничног суда, донесе пресуду на основу пропуштања, пресуду на основу признања, односно пресуду на основу одрицања.

Ако пред истим судом тече више парница између истих лица или више парница у којима је исто лице противник разних тужилаца или разних тужених, све ове парнице могу да се решењем суда **споје ради заједничког расправљања**. За све спојене парнице суд може да донесе **заједничку пресуду**. С друге стране, суд може да одреди да се одвојено расправља о појединим захтевима у истој тужби и по завршетку одвојеног расправљања може да донесе посебне одлуке о тим захтевима.

ОДЛАГАЊЕ РОЧИШТА ЗА ГЛАВНУ РАСПРАВУ

Кад суд одлучи да се **одложи рочиште за главну расправу**, стараће се да се за следеће рочиште прибаве сви докази чије је

извођење одређено за то рочиште и да се изврше друге припреме како би расправа могла да се заврши на том рочишту.

Против решења суда којим се одлаже рочиште или се одбијају предлози странака о одлагању рочишта, није дозвољена жалба. Ако се рочиште одложи, ново рочиште одржаће се по могућности **пред истим судијом појединцем, односно већем**.

Ако се ново рочиште држи пред истим судијом појединцем, односно већем, главна расправа ће да се настави. Ако се рочиште држи пред измењеним већем, односно судијом појединцем, главна расправа мора да почне изнова, али суд може да донесе одлуку да се поново не саслушавају странке, сведоци и вештаци и да се не врши нов увиђај, већ да се прочитају записници о извођењу ових доказа.

4.ТОК ГЛАВНЕ РАСПРАВЕ

Суд отвара главну расправу и објављује предмет расправљања, утврђује да ли су дошла сва позвана лица, проверава да ли су уредно позвана и да ли су оправдала свој изостанак. Ако са рочишта за главну расправу изостане тужилац или ако на то рочиште не дође тужени, а уредно су позвани, расправа ће да се одржи са присутном странком. Ако са рочишта за главну расправу неоправдано изостану и тужилац и тужени или одбију да расправљају, тужба се сматра **повученом**.

Ако припремно рочиште није одржано, прво рочиште за главну расправу почиње **излагањем тужбе**, после чега тужени износи **одговор на тужбу**. Ако је пре главне расправе одржано припремно рочиште, председник већа упознаће веће са током овог рочишта. Странке могу да допуне излагање председника већа.

У даљем току расправе **расправљаће се о предлозима странака и чињеничним наводима** којима странке образлажу своје предлоге, односно побијају предлоге противника, као и о предложеним доказима, изводиће се докази и расправљаће се о чињеницама које се утврђују. Странке могу да износе и своја правна схватања која се односе на предмет спора.

Ако је у ЗПП-у прописано да странка може да поднесе одређени **приговор или предлог** или предузме неку другу парничну радњу док се тужени на главној расправи не упусти у расправљање о главној ствари, такав приговор, односно предлог тужилац може да поднесе, односно да предузме другу парничну радњу док не заврши излагање по тужби, а тужени док не заврши излагање одговора на тужбу.

Суд ће постављањем питања да се стара да се у току расправе пруже потребна објашњења, да би се утврдиле чињенице од којих зависи одлука о основаности захтева. Странке могу, у поднесцима или на каснијим рочиштима, све до закључења главне расправе, да износе нове чињенице и предлажу нове доказе, само ако учине вероватним да без своје кривице нису могле да их изнесу, односно предложе на припремном рочишту, односно на првом рочишту за главну расправу, ако припремно рочиште није одржано. У супротном, суд не узима у обзир чињенице и доказе који су изнети, односно предложени.

Извођење доказа одређује суд **решењем**, у коме ће да се назначи спорна чињеница која би требало да се утврди извођењем доказа, доказно средство и рок за извођење доказа у оквиру временског оквира. Предложене доказе које не сматра важним за одлуку, суд ће да одбије и да у решењу наведе разлог одбијања. Против решења којим се одређује или одбија извођење доказа није дозвољена посебна жалба.

Ако странка **приговори** да решавање о тужбеном захтеву не спада у судску надлежност, да суд није стварно или месно надлежан, да о истом захтеву већ тече парница, да је ствар правноснажно пресуђена, да је о предмету спора закључено судско поравнање или да се тужилац пред судом одрекао од тужбеног захтева, суд ће да реши да ли ће о тим приговорима да расправља и одлучује одвојено од главне ствари.

Ако суд не усвоји овај приговор о коме се расправљало заједно са главном ствари или ако суд после одвојеног расправљања не усвоји приговор и одлучи да се одмах настави главна расправа, решење о приговору унеће се у одлуку о главној ствари. Против решења којим се одбијају приговори странака није дозвољена посебна жалба, ако је веће одлучило да се одмах настави расправљање о главној ствари.

Ова правила ће се применити и ако суд по службеној дужности одлучи да одвојено од главне ствари расправи о томе да ли ствар спада у судску надлежност, да ли је суд стварно надлежан, да ли већ тече парница, да ли је ствар већ правноснажно пресуђена, да ли се тужилац пред судом одрекао од тужбеног захтева, као и да ли је у парници закључено судско поравнање.

Кад председник већа заврши саслушање појединог сведока, вештака или странке, чланови већа, странка и њен заступник или пуномоћник могу непосредно да им постављају питања. Суд ће да забрани странци постављање одређеног питања или ће да забрани одговор на постављено питање, ако је у питању већ садржан

одговор или ако се питање не односи на предмет поступка. На захтев странке у записник ће да се унесе то питање.

Саслушани сведоци и вештаци остају у судници, ако их суд, по изјашњавању странака, не отпусти или не одреди да се привремено удаље из суднице. Суд може да одреди да се саслушани сведоци касније поново позову и још једном саслушају у присуству или одсуству других сведока и вештака.

Кад суд сматра да је предмет расправљен тако да може да се донесе одлука, саопштиће да је **главна расправа закључена**. Суд може да одлучи да главну расправу закључи и кад је остало да се прибаве списи који садрже доказе потребне за одлучивање или ако треба сачекати записник о доказима изведеним од замољеног суда, а странке одустану од расправљања о тим доказима или суд сматра да то расправљање није потребно.

Суд може у току већања и гласања да одлучи да се закључена главна расправа **поново отвори** ако је то потребно ради допуне поступка или разјашњења појединих важнијих питања.

5.ОДРЖАВАЊЕ РЕДА НА ГЛАВНОЈ РАСПРАВИ

Суд је дужан да се у току главне расправе стара о одржавању реда у судници и о достојанству суда. Ако лице које учествује у поступку или лице које присуствује расправи вређа суд или друге учеснике у поступку, омета рад или се не покорава наређењима суда за одржавање реда, председник већа може да га казни новчаном казном **од 10.000 до 150.000 динара**, а може и да га удаљи из суднице. Ако странка или њен пуномоћник буде удаљен из суднице, рочиште ће да се одржи и без њиховог присуства. Кад суд казни новчаном казном или удаљи из суднице адвоката или адвокатског приправника, обавестиће о томе надлежну адвокатску комору. Жалба против решења о новчаној казни или удаљењу из суднице не задржава извршење решења. Све ово сходно се примењује и на јавног тужиоца или на јавног правобраниоца, односно на лица која их замењују. О њиховом кажњавању обавестиће се надлежни јавни тужилац и Државно веће тужилаца, односно јавни правобранилац.

ДОКАЗИВАЊЕ

ДОКАЗИВАЊЕ

1.ПОЈАМ

У поднесцима пре главне расправе и на главној расправи самом доказивању претходе:

- предлози странака за извођење доказа;
- решавање о томе који докази треба да буду изведени;
- подношење доказа од странака и њихово прибављање од стране суда.

После ових припрема прелази се на извођење доказа на главној расправи и њихову оцену у завршној речи странака. О резултату доказивања суд у образложењу одлуке износи закључке из којих произилази утврђење истинитости чињеница које су биле предмет доказивања.

Ствари и лица помоћу којих суд стиче сазнања звоу се доказна средства.

Закон као доказна средства наводи:

a) увиђај.
b) исправу,
c) сведока,
d) вештака и
e) саслушање странака.

Странка је дужна да изнесе чињенице и предложи доказе на којима заснива свој захтев или којим оспорава наводе и доказе противника, у складу са ЗПП-ом. Доказивање обухвата све чињенице које су важне за доношење одлуке. Суд одлучује који ће се докази извести ради утврђивања битних чињеница. Не доказују се чињенице које је странка признала пред судом у току парнице, односно чињенице које није оспорила. Суд може да одлучи да се доказују и признате чињенице ако сматра да странка њиховим признањем иде за тим да располаже захтевом којим не може располагати.

2.ОСНОВНИ ПОЈМОВИ О ДОКАЗИВАЊУ

- **Признање чињеница** није доказно средство, већ има значај процесне радње којом се отклања доказивање.

  По правилу, не доказују се чињенице које је странка признала у току парнице, одн. које није оспорила, али суд може да одлучи да доказује и признате чињенице, ако сматра да странка признањем иде за тим да располаже захтевом којим не може располагати.

  Узимајући све околности у обзир, суд ће по свом уверењу ценити да ли ће узети за признату или оспорену чињеницу коју је странка прво признала, а после потпуно или делимично порекла.
- **Доказна снага** је поднобност доказног средства да створи код суда уверење о томе да одређена чињеница постоји или не постоји.
- **Главни доказ** је успео ако је довео суд до уверења да је истинито оно што се пред судом тврди о спорној чињеници. Овај доказ

потиче од странке која у погледу те чињенице сноси терет доказивања.

- **Противдоказ** се изводи на предлог противне странке, у циљу да се суд убеди да је стварно стање супротно од онога што тврди странка на којој лежи терет доказивања. За успех противдоказа, довољно је да доведе у сумњу истинитост тврдње за коју је употребљен главни доказ.
- **Доказ о противном** има за сврху да обори законску претпоставку, одн. да се утврди да не постој чињеница чије постојањ закон претпоставља. Доказ о противном има карактер главног доказа.
- **Предмет доказивања** – су чињенице, одн. догађаји у прошлости или садашњости. Суд одлучује који ће се докази извести ради утврђивања битних чињеница Не доказују се општепотнате чињенице.
- **Извођење доказа** је завршна радња доказивања и састоји се у испитивању да ли доказивану чињеницу одн. доказну чињеницу треба, према доказним разлозима, узети као постојећу.
- **Доказни разлози** су све околности из којих суд треба да изведе свој закључак о том питању.
- **Непосредан доказ** је кад се његовим извођењем потврђује постојање чињенице од које, према материјалноправној норми, зависи садржина мериторне одлуле.
- **Посредан доказ** је кад суд до свог става о постојању чињеница релевантне за материјално право долази логичним извођењем из постојања неке друге чињенице која се у ту сврху доказује или је неспорна. Ова друга чињеница није доказно средство, него само помоћни предмет доказивања. Нпр. код исказа сведока, сведочење да је сведок био присутан кад је дуг био исплаћен је непосредни доказ, а сведочење да је поверилац сведоку рекао да је дуг наплатио је само посредан.
- **Индиција** је посредан доказ, од већег значаја за кривични поступак.
- **Степен доказаности** одређује резулатат до којих суд долази извођењем доказа о спорној чињеници. Чињеницу која је била предмет доказивања суд узима у подлогу своје одлуке само ако буде доказана. Ово својство може имати два степена:
  - Виши степен предСтавља **уверење** суда да је тврдња поводом које је доказивање изведено истинита. Ни код овог вишег степена, не тражи се извесност код које се искључује свака могућност да ствар стоји и другачије – довољан је онај степен вероватности којим се отклања свака разумна сумња.

- Нижи степен доказаности постиже се довођењем до обичне вероватности. За овај интезитет, довољно је да код суда претеже утисак да је постојање чињенице, која је предмет доказивања, могућна. ЗПП не предвиђа доказивање које се спроводи у циљу довођења само до вероватности, али то не значи да безусловно тражи да се постигне виши степен.

- **Правна чињеница** (општепознате чињенице) су, пре свега, оне чињенице које су познате сваком просечном човеку или већем броју људи (елементарна непогода – поплава, пожар суша или крупан политички догађај о којима обавештавају медији или пише штампа). Важи правило да онај ко се на њих позива, не мора да их доказује. О томе да ли једну чињеницу треба узети као општепознату, одлучује суд по слободној оцени. Суд ће, узимајући у обзир све околности, да оцени да ли ће да узме за признату или оспорену чињеницу коју је странка прво признала, а после потпуно или делимично оспорила или ограничила признање додавањем других чињеница.
- **Терет доказивања** сноси она странка којој доказаност чињенице иде у прилог. Ако суд на основу изведених доказа не може са сигурношћу да утврди неку чињеницу, о постојању чињенице примениће правила о терету доказивања. Странка која тврди да има неко право, сноси терет доказивања чињенице која је битна за настанак или остваривање права, ако законом није другачије прописано.
- **Прибављање доказа замолним путем** – Докази се изводе на главној расправи, у складу са временским оквиром. Суд може да одлучи да се одређени докази изведу пред замољеним судом. Записник о изведеним доказима пред замољеним судом прочитаће се на главној расправи. Замолница за извођење доказа садржи податке из предмета. Суд ће посебно да назначи о којим околностима треба да се води рачуна приликом извођења доказа. О рочишту за извођење доказа пред замољеним судом обавестиће се странке. Замољени суд приликом извођења доказа има сва овлашћења која има суд када се докази изводе на главној расправи. Против решења суда којим се извођење доказа поверава замољеном суду није дозвољена посебна жалба.

3. ДОКАЗНА СРЕДСТВА

ЗПП предвиђа као доказна средства:

1) УВИЂАЈ

Увиђај се врши ако је за утврђивање неке чињенице или за разјашњење неке околности потребно неко опажање суда. Увиђај може да се врши и уз учествовање вештака. Суд може да одреди да се увиђај снима, у целости или делимично, тонским или оптичким уређајима. Суд ће да изврши увиђај изван зграде суда, ако ствар која треба да се разгледа не може да се донесе у суд, или би њено доношење проузроковало знатне трошкове. Ако треба разгледати (извршити увиђај) ствар која се налази код једне од странака или код трећег лица сходно се примењују одредбе ЗПП-а о прибављању исправа.

2) ИСПРАВЕ

Закон не даје дефиницију исправе, само јавне исправе.

Јавна исправа је – исправа коју је у прописаном облику издао надлежни државни и други орган у границама својих овлашћења, као и исправа коју је у таквом облику издала, у вршењу јавних овлашћења, друга организација или лице, и као таква доказује истинитост онога што се у њој потврђује или одређује. Овакву доказну снагу има и друга исправа која је посебним прописима у погледу доказне снаге изједначена са јавним исправама. Сходно томе, **нејавна исправа** је исправа која се не може подвести под законом дати појам јавне исправе.

Уз ову основну поделу, теорија познаје још и диспозитивне исправе – које садрже изјаву воље којом се заснива, мења, гаси или укдиа неки правни однос, одн. доказне исправе којима се засведочује неки догађај, нпр. писмо којим се потврђује закључење уговора извршено телефонским разговором, извод из матичне књиге, земљишне, признаница, фактура итд.

Постоји још и подела на оригиналне исправе и преписе – копије, која има практичног значаја за поједине фазе парничног поступка.

Дозвољено је да се доказује да су у јавној исправи неистинито утврђене чињенице или да је исправа неправилно састављена. Ако суд посумња у аутентичност исправе, може да затражи да се о томе изјасни орган који такву исправу издаје.

Ако међународним уговором није другачије предвиђено, страна јавна исправа која је прописно оверена има, под условом узајамности, исту доказну снагу као и домаћа јавна исправа.

Странка је дужна да сама поднесе исправу на коју се позива за доказ својих навода. Уз исправу састављену на страном језику подноси се и превод исправе, оверен у складу са законом.

Ако се исправа налази код државног и другог органа, друге организације или лица, која су издала исправу у вршењу јавних овлашћења, а сама странка не може да прибави исправу, суд ће на предлог странке или по службеној дужности да је прибави.

Ако се једна странка позива на исправу и тврди да се она налази код друге странке, суд ће да позове ову странку да поднесе исправу и да јој за то одреди рок. Странка не може да ускрати подношење исправе ако се она сама позвала на ту исправу за доказ својих навода или ако је реч о исправи коју је по закону дужна да преда или покаже или ако се исправа с обзиром на садржину сматра заједничком за обе странке. У погледу права странака да ускрати подношење других исправа, сходносе се примењују одредбе ЗПП-а о праву сведока да ускрати сведочење, одн. одговор на поједина питања. Против одлуке суда којом позива странку да поднесе исправу није дизвољена посебна жалба. Суд по свом уверењу цени од каквог је значаја што странка која држи ипсраву неће да поступи по решењу суда којим се налаже предаја исправе или противно уверењу суда не признаје да се исправа налази код ње.

Суд може да нареди трећем лицу да поднесе исправу само ако је оно у складу са законом дужно да је покаже или поднесе или ако је реч о исправи која је по својој садржини заједничка за то лице и странку која се позива на исправу. Ако треће лице оспорава своју дужност да поднесе исправу која се код њега налази, суд ће решењем да одлучи да ли је треће лице дужно да поднесе исправу. Ако треће лице не признаје да се исправа налази код њега, суд може ради утврђивања ове чињенице да изводи доказе. Правноснажно решење о дужности трећег лица да поднесе исправу, може да се изврши у складу са законом који уређује извршење и обезбеђење.

Суд може казнити новчаном казном **од 10.000 до 150.000 динара** физичко лице и одговорно лице у државном и другом органу, правном лицу и другој организацији које је издало исправу, односно новчаном казном **од 30.000 до 1.000.000 динара** правно лице и другу организацију које је издало исправу, ако није поступило по решењу суда да поднесе исправу која се код њега налази, односно ако не признаје да се исправа код њега налази. Жалба против овог решења не задржава извршење решења.

3) СВЕДОЦИ

Сведок је физичко лице које даје суду исказ о свом опажању лињеница у прошлости.

Свако лице које се позива као сведок дужно је да се одазове позиву, и да сведочи (осим ако законом није другачије прописано). Као сведоци могу да се саслушавају само лица која су способна да дају обавештења о чињеницама које се доказују (узраст не утиче као фактор који би искључивао малолетника од сведочења). Сведоци се, по правилу, саслушавају непосредно на рочишту.

Суд може решењем да одлучи да се изведе доказ читањем писане изјаве сведока, у којој се наводе сазнања о битним спорним чињеницама, одакле су му оне познате и у каквом је односу са странкама у поступку. Писана изјава сведока мора да буде оверена у суду или од стране лица које врши јавна овлашћења. Пре давања изјаве, лице које узима изјаву мора да упозори сведока са правима и дужностима сведока прописаним законом. Исто тако, суд решењем може да одлучи, по службеној дужности или на предлог странака, да се сведок саслуша путем конференцијске везе, коришћењем уређаја за тонско или оптичко снимање. Против ових решења није дозвољена посебна жалба. Изјаву сведока, добијене на овакве начине, може суду да поднесе странка или суд може да је затражи од сведока. Тонски или оптички снимак сведочења је саставни део судског списа. Тонски део снимка сведочења се преноси у форму писаног записника. Начин снимања, преношења снимка сведочења, чувања и уништавања снимка сведочења уређује се Судским пословником.

Суд може увек да позове сведока који је дао писану изјаву или чија је изјава снимљена да своје сведочење потврди пред судом на рочишту.

Не може да се саслушава као сведок лице које би својим исказом повредило дужност чувања тајне, док га надлежни орган не ослободи од те дужности.

Сведок може да ускрати сведочење о:

a) ономе што му је странка као свом пуномоћнику поверила;

b) ономе о чему се странка или друго лице сведоку као верском исповеднику поверило;

c) чињеницама које је сведок сазнао као адвокат, лекар или у вршењу неког другог занимања, ако постоји обавеза чувања професионалне тајне.

Председник већа упозориће ова лица да могу да ускрате давање исказа.

Сведок може да ускрати одговор на поједина питања ако за то постоје оправдани разлози, а нарочито ако би својим одговором на та питања изложио тешкој срамоти, знатној имовинској штети или кривичном гоњењу себе или своје сроднике по крви у правој линији до било ког степена, а у побочној линији закључно до трећег степена, свог супружника или ванбрачног партнера или сроднике по тазбини закључно до другог степена и онда кад је брак престао, као и свог старатеља или штићеника, усвојитеља или усвојеника. Суд ће у оваквом случају да упозори сведока да може да ускрати давање одговора на постављено питање.

Сведок **не може** због опасност од настанка имовинске штете да ускрати сведочење о правним пословима којима је присуствовао као позвани сведок, о радњама које је у погледу спорног односа предузео као правни претходник или заступник једне од странака, о чињеницама које се односе на породичне или брачне имовинске односе, о чињеницама које се односе на рођење, склапање брака или смрт, као и ако је на основу посебног прописа дужан да поднесе пријаву или да да изјаву.

Оправданост разлога за ускраћивање сведочења или одговора на поједина питања оцењује суд пред којим сведок треба да сведочи и о томе доноси **решење**. Ако је потребно, претходно ће о томе да саслуша странке. Против решења суда странке немају право на посебну жалбу, а сведок може ово решење да побија у жалби против решења о новчаној казни или о затвору због тога што је ускратио сведочење или одговор на поједино питање.

Странка која предлаже да се одређено лице саслуша као сведок мора претходно да наведе о чему сведок треба да сведочи као и да наведе његово име и презиме, занимање и боравиште.

Позивање сведока врши се достављањем писменог позива у коме се наводи име и презиме позваног, време и место доласка, предмет по коме се позива и назначење да се позива као сведок. У позиву, сведок ће да се упозори на последице неоправданог изостанка и на право на накнаду трошкова. Сведоци који због старости, болести или тешких телесних мана не могу да се одазову позиву саслушаће се у свом стану или на други начин предвиђен законом. Суд може да наложи странци да обавести сведока чије је саслушање одређено о месту, дану и часу одржавања рочишта.

Сведоци се саслушавају појединачно и без присуства сведока који ће се касније саслушавати. Сведок је дужан да

одговоре даје усмено. Сведок ће претходно да се опомене да је дужан да говори истину и да не сме ништа да прећути, а затим ће да се упозори на последице давања лажног исказа. Потом ће суд од сведока да узме податке о имену и презимену, имену оца, занимању, боравишту, месту рођења, годинама старости и његовим односом са странкама. Сведок се позива да изнесе све што му је познато о чињеницама о којима треба да сведочи, а затим могу да му се постављају питања ради проверавања, допуне или разјашњења. Није дозвољено да се постављају питања у којима је већ садржан одговор на питање. Сведок ће увек да се изјасни одакле му је познато оно о чему сведочи.

Сведоци могу да се суоче, ако се њихови искази не слажу у погледу важних чињеница. Суочени сведоци се саслушају посебно о свакој околности о којој се не слажу и њихов одговор унеће се у записник.

Сведок који не зна језик на коме се води поступак саслушаће се преко **преводиоца**. Ако је сведок глув, питања ће да му се постављају писмено, а ако је нем, позваће се да одговара у писаној форми. Ако саслушање не може да се изврши на овај начин, позваће се **тумач**. Суд ће преводиоца, односно тумача да упозори на дужност истинитог преношења питања која се сведоку постављају и изјава које сведок даје.

Ако сведок који је **уредно позван не дође**, а изостанак не оправда или се без одобрења или оправданог разлога **удаљи са места где треба да буде саслушан**, суд може да нареди да се **принудно доведе** и сноси трошкове довођења, а може и да га казни новчаном казном **од 10.000 до 150.000 динара**. Ако сведок дође и пошто је упозорен на последице **ускрати сведочење** или **одговор на поједино питање**, а суд оцени да су разлози ускраћивања неоправдани, може да га казни новчаном казном **од 10.000 до 150.000 динара**, а ако и после тога одбије да сведочи, може поново новчано да се казни. Жалба против решења о новчаној казни не задржава извршење решења, осим ако се у тој жалби побија и одлука суда којом нису усвојени разлози сведока за ускраћивање сведочења или одговора на поједино питање.

Суд ће, на захтев странке, да одлучи да је сведок дужан да накнади трошкове које је проузроковао својим неоправданим изостанком, односно неоправданим одбијањем да сведочи. Ако сведок накнадно оправда свој изостанак, суд ће да стави ван снаге своје решење о казни, а може сведока сасвим или делимично да ослободи од накнаде трошкова. Суд може да стави ван снаге своје решење о казни и ако сведок накнадно пристане да сведочи.

Ако је потребно да се војно лице и припадник полиције принудно доведе ради сведочења, суд ће да се обрати њиховом старешини ради принудног довођења.

Сведок има право на накнаду путних трошкова и трошкова за исхрану и преноћиште, као и на накнаду изгубљене зараде. Сведок треба да захтева накнаду одмах по саслушању, а у супротном губи право на накнаду, о чему је суд дужан да упозори сведока.

У решењу којим се одређују трошкови сведока суд ће да одлучи да се одређени износ исплати из положеног предујма, а ако предујам није положен, наложиће странци да одређени износ плати сведоку у року од **8 дана**. Жалба против овог решења не задржава извршење решења.

4) ВЕШТАЦИ

Вештак је лице које својим стручним знањем износи своја запажања (**налаз**) и даје мишљење о чињеницама које су предмет доказивања. Вештак може бити лице које исппуњава услове да буде сведок, али уз то мора имати и стручно знање за утврђивање, одн. разјашњење неке чињенице.

Предлог за извођење доказа вештачењем, писани налаз и мишљење вештака одговарајуће струке у вези за утврђивањем или разјашњењем чињеница за које је потребно стручно знање којим суд не располаже, као и изјашњавање друге странке, по налогу суда, подносе се суду, најкасније до завршетка припремног рочишта или првог рочишта за главну расправу, ако припремно није одржано. Странка која предлаже извођење доказа вештачењем дужна је да у предлогу назначи предмет вештачења, а може да предложи одређено лице за вештака. Суд ће супртоној страни да достави предлог ради изјашњења.

Ако ни једна странка не предложи вештачење или у остављеном руку не обезбеди трошкове за вештачење или се подвргне вештачењу, суд ће о тим чињеницама да одлучи применом правила о терету доказивања.

Суд може решењем да одреди да се извођење доказа вештачењем спроведе читањем писаног налаза и мишљења које је странка приложила, али уз услов да је суд пре тога затражио изјашњење супротне странке.

Суд може да одреди извођење доказа вештачењем по службеној дужности, ако је то законом прописано.

Вештачење, по правилу, врши један вештак, али суд може да одреди два или више вештака ако оцени да је вештачење сложено. Вештаци се одређују из регистра судских вештака за одређену област вештачења. Суд **решењем** одређује вештака, ако се странке не споразумеју о вештаку или ако доказ

вештачењем није изведен читањем писаног налаза и мишљења који је странка приложила.

Суд ће вештака, на његов захтев, да **ослободи дужности вештачења** из разлога из којих сведок може да ускрати сведочење или одговор на поједино питање. Суд може вештака, на његов захтев, да ослободи дужности вештачења и из других оправданих разлога. Ослобођење од дужности вештачења може да тражи и овлашћено лице органа или организације у којој је вештак запослен.

Вештак може да буде **искључен или изузет** из истих разлога као и судија или судија поротник, а за вештака може да се одреди лице које је раније било саслушано као сведок. Странка је дужна да поднесе захтев за изузеће вештака кад сазна да постоји разлог за изузеће, а најкасније пре почетка извођења доказа вештачењем. У захтеву за изузеће вештака, странка је дужна да наведе околности на којима заснива свој захтев за изузеће. О захтеву за искључење и изузеће вештака одлучује суд. Замољени суд одлучује о изузећу ако спроводи извођење доказа вештачењем. Против решења којим се усваја захтев за изузеће вештака није дозвољена жалба, а против решења којим се захтев одбија није дозвољена посебна жалба. Ако је странка сазнала за разлог за искључење или изузеће вештака после извршеног вештачења и приговара вештачењу из тог разлога, суд ће да поступи као да је захтев за искључење или изузеће поднет пре извршеног вештачења.

Суд ће да казни новчаном казном **од 10.000 до 150.000 динара** вештака физичко лице, односно **од 30.000 до 1.000.000 динара** правно лице које обавља вештачење, ако вештак **не дође на рочиште** иако је уредно позван, а изостанак не оправда или ако у остављеном року **не поднесе свој налаз и мишљење**. Суд може да казни новчаном казном од 10.000 до 150.000 динара вештака физичко лице, односно од 30.000 до 1.000.000 динара правно лице које обавља вештачење, ако вештак без оправданог разлога **одбије да врши вештачење**. Новчаном казном од 10.000 до 150.000 динара може да се казни и одговорно лице у правном лицу које обавља вештачење.

На захтев странке суд може решењем да наложи вештаку да накнади трошкове које је проузроковао својим неоправданим недоласком или неоправданим одбијањем да врши вештачење.

Вештак има право на накнаду путних трошкова и трошкова исхране и смештаја, у складу са посебним прописом, на изгубљену зараду и трошкове вештачења, као и право на награду за извршено вештачење.

Странка која је предложила вештачење или ако је суд наложио странци да сноси трошкове вештачења одређеног по службеној дужности, плаћа накнаду и награду вештаку, а о

извршеном плаћању подноси доказ суду у року од ***8 дана*** од дана уплате.

Суд одређује вештачење **посебним решењем** које садржи: предмет спора, предмет вештачења, рок за достављање суду налаза и мишљења у писаном облику, лично име или назив лица коме је поверено вештачење као и податке из регистра вештака. Рок за подношење суду налаза и мишљења не може да буде дужи од **60 дана**. Препис решења доставља се вештаку и странкама заједно са позивом за рочиште за главну расправу.

Суд ће у решењу да упозори вештака да је дужан да обавести странке о дану одређеном за вештачење, ако је њихово присуство потребно, да налаз и мишљење мора да изради у складу са правилима струке објективно и непристрасно, на последице недостављања налаза и мишљења у одређеном року, односно неоправданог изостанка са рочишта и обавести га о праву на награду и накнаду трошкова. Решење о одређивању вештака по службеној дужности садржи и податке о износу предујма за вештачење и налог странкама за плаћање предујма у одређеном року.

Вештак свој писани налаз и мишљење подноси суду најкасније **15 дана пре рочишта**. Суд доставља странкама налаз и мишљење најкасније **8 дана** пре заказане расправе.

Писани налаз вештака мора да садржи:

- образложење са навођењем чињеница и доказа на којима је налаз заснован и стручно мишљење;
- податке о томе где и када је извршено вештачење;
- податке о лицима која су присуствовала вештачењу, односно о лицима која нису присуствовала, а уредно су позвана; и
- податке о приложеним документима.

Ако вештак достави налаз и мишљење који је нејасан, непотпун или противречан сам себи, суд ће да наложи вештаку да допуни или исправи налаз и мишљење и одредиће рок за отклањање недостатака, односно позваће вештака да се изјасни на рочишту.

Ако странка има примедбе на налаз и мишљење судског вештака доставиће их у писаном облику, у року који суд одреди за изјашњавање.

Странка може да ангажује стручњака или другог вештака уписаног у регистар судских вештака, који ће да сачини примедбе на достављени налаз и мишљење или нов налаз и мишљење у писаном облику. На рочишту за главну расправу

суд може да их прочита и да дозволи том лицу да учествује у расправи, постављањем питања и давањем објашњења. Суд ће на рочишту да расправи примедбе и покушаће да усагласи налазе и стручна мишљења вештака. Ако се на рочишту не усагласе налаз и стручна мишљења вештака, односно ако суд сматра да битне чињенице нису довољно расправљене, суд ће да одреди ново вештачење које ће да повери другом вештаку и о томе ће да обавести странке. У том случају странке сносе **трошкове вештачења на једнаке делове**.

Ако вештак не поднесе налаз и мишљење у одређеном року, суд може, на предлог странке, да одреди другог вештака, пошто истекне рок који је странкама одредио да се о томе изјасне. У том случају, као и ако вештак не поступи по налогу суда, суд ће вештака да казни новчаном казном и обавестиће о томе министарство надлежног за послове правосуђа ради покретања поступка брисања вештака из регистра судских вештака.

Ако је одређено више вештака, они могу да поднесу **заједнички налаз и мишљење** ако се у налазу и мишљењу слажу. Ако се у налазу и мишљењу не слажу, сваки вештак посебно износи свој налаз и мишљење. Ако се подаци вештака о њиховом налазу битно разликују или ако је налаз једног или више вештака нејасан, непотпун или у противречности сам са собом или са утврђеним околностима, а ти недостаци не могу да се отклоне поновним саслушањем вештака или се појави сумња у правилност датог мишљења, суд ће на предлог странке да одреди ново вештачење.

Одредбе ЗПП-а о вештацима сходно се примењују и на преводиоце и тумаче.

5) САСЛУШАЊЕ СТРАНАКА

Доказ саслушањем странака, за разлику од осталих средстава, има супсидијаран карактер, тј. извдои се кад нема других доказа или кад и поред других изведедних доказа суд нађе да је потребно саслушати странке **ради утврђивања битних чињеница.**

Пошто се странка саслушава о сопственој ствари, она се не може на саслушање принудити, као што може сведок.Према страници која се није доазвала позиву ради саслушања **не могу се** применити никакве мере принуде, нити се она може принудити на давање исказа. Суд че обзиром на све околности да оцени од каквог је значаја што странка није дошла на саслушање или што је ускратила исказ. То не значи да странка

може да даје лажан исказ, јер је за давање лажног исказа кривично одговорна.

Странке се саслушавају, по правилу, на рочишту, непосредно. Суд може да одлучи решењем, по службеној дужности или на предлог странке, да се странка саслуша путем конференцијске везе, коришћењем уређаја за тонско или оптичко снимање. Против тог решења није дозвољена посебна жалба. Странке имају право на копију снимка.

Суд може да одлучи да се саслуша само једна странка, ако се уверио да другој странци, односно лицу које се има саслушати за ту странку нису познате спорне чињенице или ако саслушање те странке није могуће. Суд може да одлучи да се саслуша само једна странка, ако друга странка ускрати давање исказа или се не одазове позиву суда.

Ако у току поступка странка умре или поновно саслушање странке није могуће или је отежано из других разлога, суд ће да прочита записник са исказом те странке.

Извођење доказа саслушањем странака замолним путем дозвољено је само ако странка због неотклоњивих сметњи не може лично да дође или ако би њен долазак проузроковао несразмерне трошкове.

За странку која **нема парничну способност** саслушаће се њен **законски заступник**. Суд може да одлучи да се уместо или поред законског заступника, саслуша сама странка, ако је њено саслушање могуће. За правно лице саслушаће се лице које је законом, прописом или општим актом правног лица одређено да га заступа.

Ако као странка у парници учествују на једној страни више лица, суд ће да одлучи да ли ће да се саслушају сва ова лица или само нека од њих.

У позиву за рочиште на коме ће да се изводи доказ саслушањем странака назначиће се да странка која дође на рочиште може да буде саслушана у одсуству друге странке.

Одредбе ЗПП-а о извођењу доказа сведочењем примењују се и приликом извођења доказа саслушањем странака.

4.ОБЕЗБЕЂЕЊЕ ДОКАЗА

Ако постоји оправдана опасност да неки доказ неће моћи да се изведе или да ће његово касније извођење да буде отежано, може да се **у току као и пре** покретања парнице предложи да се овај доказ изведе. У поступку обезбеђења доказа пре покретања парнице, не може да се изводи доказ саслушањем странака.

Обезбеђење доказа може да се предложи и након што одлука којом се поступак окончава постане правноснажна, ако је то потребно за поступак по ванредним правним лековима.

Поступак за обезбеђење доказа је **хитан**.

- Ако је предлог за обезбеђење доказа поднет **у току парничног поступка**, за поступање је надлежан суд пред којим је поступак у току.
- Кад се тражи обезбеђење доказа **пре покретања поступка**, као и у хитним случајевима ако је поступак већ у току, надлежан је нижи суд првог степена на чијем се подручју налазе ствари које треба да се разгледају, односно на чијем подручју борави лице које треба саслушати.

О овом предлогу одлучује суд који води поступак.

У поднеску којим тражи обезбеђење доказа предлагач је дужан да наведе чињенице које треба да се докажу, доказе који треба да се изведу и разлоге због којих сматра да касније доказ неће моћи да се изведе или да ће његово извођење да буде отежано. У поднеску по могућству треба да се наведе име и презиме противника и његово пребивалиште, односно боравиште.

Поднесак у коме је предложено обезбеђење доказа доставиће се противнику, ако је познат. Ако постоји опасност због одлагања, суд ће о предлогу да одлучи и без претходног изјашњавања противника.

У решењу којим се усваја предлог суд ће да закаже рочиште за извођење доказа, наведе чињенице о којима ће да се изводе докази, као и доказе који ће да се изведу, а ако је потребно именоваће и вештаке. Ако противнику није раније био достављен поднесак у коме је предложено обезбеђење доказа, он ће да му се достави заједно са решењем суда којим се усваја предлог за обезбеђење доказа.

Суд може у хитним случајевима да одреди да извођење доказа започне и пре него што се решење којим се усваја предлог за обезбеђење доказа достави противнику.

Против решења суда којим се усваја предлог за обезбеђење доказа, као и против решења којим се одлучује да извођење доказа започне пре него што се решење достави противнику, није дозвољена жалба.

Ако су докази изведени пре него што је поступак покренут, записник о извођењу доказа чуваће се код суда пред којим су докази изведени. Ако је парнични поступак у току, а обезбеђење доказа није извео парнични суд, записник се доставља парничном суду.

Суд ће о изведеним доказима да обавести противну странку, без одлагања.

ДОНОШЕЊЕ ОДЛУКА

Суд доноси одлуке у облику **пресуде или решења**.

Кад не одлучује пресудом, суд одлучује решењем. О тужбеном захтеву суд одлучује пресудом, а у поступку због сметања државине решењем. У поступку издавања платног налога решење којим се усваја тужбени захтев доноси се у облику платног налога. Одлука о трошковима у пресуди сматра се решењем.

Одлуке већа доносе се после **већања гласањем**. У просторији у којој се већа и гласа могу да буду присутни само чланови већа и записничар.

Одлуку о једноставнијим питањима, веће може да донесе и у самом заседању.

Председник већа руководи већањем и гласањем и гласа последњи. За сваку одлуку већа потребна је **већина гласова**. Ако се у погледу појединих питања о којима се одлучује гласови расподеле на више различитих мишљења, тако да ниједно од њих нема већину, питања ће да се раздвоје и гласање ће да се понавља све док се не постигне већина.

Пре одлучивања о главној ствари суд одлучује да ли је потребно да се допуни поступак, као и о другим претходним питањима.

Ако при решавању о главној ствари треба да се одлучи о више захтева, о сваком захтеву гласаће се посебно.

ПРЕСУДА

1.ОПШТЕ ОДРЕДБЕ

Пресуда је судска одлука којом суд ауторитативно, мериторно и коначно одлучује о тужбеном захтеву (изузетно, решење има мериторан значај у државинским споровима и у поступку за издавање платног налога који је по својој природи решење)

Пресудом суд одлучује о захтеву који се односи на главну ствар и споредна тражења. Ако постоји више захтева, суд ће о свим захтевима, по правилу, да одлучи **једном пресудом**. Ако је више парница спојено ради заједничког расправљања, а постоје услови да се коначно одлучи само о једној парници, може да се донесе пресуда само у погледу те парнице.

Суд може пресудом да наложи туженом да изврши одређену **чинидбу** само ако је она доспела до закључења главне расправе. Ако суд усвоји захтев за издржавање, за накнаду штете у виду ренте због изгубљене зараде или других прихода по основу рада или због изгубљеног издржавања, може да наложи туженом и чинидбе које нису доспеле. Пресуда којом је туженом наложено да преда или преузме ствари дате у закуп, може да се донесе и пре престанка закуподавног односа.

Ако је тужилац у тужби тражио да му се преда одређена ствар или туженом наложи испуњење неке чинидбе, а истовремено је у тужби или до закључења главне расправе изјавио да је вољан да уместо ствари прими неку другу чинидбу или новчани износ, суд ће, ако усвоји тужбени захтев, да изрекне у пресуди да тужени може да се ослободи од давања ствари или чинидбе чије му је испуњење наложено, ако плати тај новчани износ или испуни ту другу чинидбу.

Кад се странци у пресуди налаже извршење неке чинидбе, одредиће се и рок у коме је ову чинидбу дужна да изврши. Рок за извршење чинидбе је **15 дана**, ако посебним прописима није другачије предвиђено. Суд може да одреди дужи рок за извршење чинидбе која се не састоји у новчаном давању. У меничним и чековним споровима рок за извршење чинидбе је **8 дана**. Рок за извршење чинидбе почиње да тече наредног дана од дана достављања преписа пресуде странци којој је наложено извршење.

2. ВРСТЕ ПРЕСУДА

ЗПП-ом је прописано доношење – делимичне пресуде, међупресуде, пресуде на основу признања, на основу одрицања, због пропуштања, због изостанка и допунске пресуде.

Пресуде због пропуштања, на основу признања или одрицања **не могу се** изрећи у породичним споровима (брачном спору, нити у матернитетском и патернитетском спору, нити у спору из односа родитеља и деце).

1) ДЕЛИМИЧНА ПРЕСУДА

Ако од више тужбених захтева, услед признања, одрицања или на основу расправљања, само за неке постоје услови за коначну одлуку или ако су само за део једног захтева испуњени услови за коначну одлуку, суд може у погледу тих захтева, односно дела

захтева, да закључи расправу и донесе пресуду (делимична пресуда).

Делимичну пресуду суд може да донесе и кад је поднета противтужба, ако постоје услови за доношење одлуке само о захтеву тужбе или захтеву противтужбе.

Суд ће приликом одлучивања да ли ће да донесе делимичну пресуду, нарочито да узме у обзир величину захтева или дела захтева који испуњава услове за доношење одлуке.

Делимична пресуда је самостална пресуда у погледу правних лекова и извршења - **може се побијати жалбом и ванредним правним лековима**, а може бити и извршена независно од преосталих захтева, односно дела тужбеног захтева.

2) МЕЂУПРЕСУДА

Ако је тужени оспорио и **основ тужбеног захтева и висину тужбеног захтева**, а у погледу основа ствар испуњава услове за доношење одлуке, суд може из разлога целисходности да пресудом само утврди постојање основа тужбеног захтева (међупресуда). До правоснажности међупресуде суд ће да застане са расправљањем о износу тужбеног захтева.

Међупресуда има дејство само у поступку у коме је донета.

3) ПРЕСУДА НА ОСНОВУ ПРИЗНАЊА

Ако тужени до закључења главне расправе призна тужбени захтев, суд ће без даљег расправљања да донесе пресуду којом усваја тужбени захтев (пресуда на основу признања).

Суд неће донети пресуду на основу признања и кад су испуњени услови, ако нађе да је реч о захтеву којим странке не могу да располажу. Доношење пресуде на основу признања одложиће се ако је потребно да се о околностима о постојању захтева са којима странке не могу да располажу претходно прибаве обавештења.

Признање тужбеног захтева, на рочишту или у поднеску, тужени може да опозове до доношења пресуде и без пристанка тужиоца.

4) ПРЕСУДА НА ОСНОВУ ОДРИЦАЊА

Ако се тужилац до закључења главне расправе одрекне тужбеног захтева, суд ће без даљег расправљања да донесе пресуду којом **одбија тужбени захтев** (пресуда на основу одрицања).

За одрицање од тужбеног захтева није потребан пристанак туженог. Суд неће донети пресуду на основу одрицања и кад су испуњени услови, ако нађе да је реч о захтеву којим странке не

могу да располажу. Доношење пресуде на основу одрицања одложиће се ако је потребно да се о околностима о постојању захтева са којима странке не могу да располажу претходно прибаве обавештења.

Одрицање од тужбеног захтева, на рочишту или у поднеску, тужилац може да опозове до доношења пресуде и без пристанка туженог.

5) ПРЕСУДА ЗБОГ ПРОПУШТАЊА

Ако тужени не поднесе одговор на тужбу у одређеном року, суд доноси пресуду којом усваја тужбени захтев (пресуда због пропуштања), ако су испуњени следећи услови:

- **a)** туженом је **уредно достављена тужба** са поуком о последицама пропуштања;
- **b)** чињенице на којима се заснива тужбени захтев нису у супротности са доказима које је сам тужилац поднео или са чињеницама које су општепознате;
- **c)** основаност тужбеног захтева произлази из чињеница наведених у тужби;
- **d)** не постоје општепознате околности из којих произлази да су туженог спречили оправдани разлози да одговори на тужбу.

Ако из чињеница наведених у тужби не произлази основаност тужбеног захтева, суд ће да закаже припремно рочиште, а ако тужба на припремном рочишту није преиначена, суд ће да донесе пресуду којом се тужбени захтев одбија.

Пресуда због пропуштања неће да се донесе и кад су испуњени ови услови, ако суд нађе да је реч о захтеву којим странке не могу да располажу. Доношење пресуде због пропуштања одложиће се ако је потребно да се о овим околностима претходно прибаве обавештења.

Доношење пресуде због пропуштања може да се одложи и ако нема доказа да је туженом уредно достављена тужба, а несумњиво је да му је тужба послата. У том случају суд ће да одреди рок који не може да буде дужи од **30 дана** за достављање у Републици Србији, односно дужи од рока потребног за достављање писмена државанима РС у иностранству, да се провери да ли је туженом уредно достављена тужба. Ако се у одређеном року утврди да је туженом била уредно достављена тужба, суд ће да донесе пресуду због пропуштања.

У случајевима када је доношење пресуде због пропуштања одложено ради претходног прибављања обавештења у вези са постојањем захтева са којим странке не могу слободно располагати или ради прибављања доказа да је туженом уредно

достављена тужба, а несумљиво је да му је тужба послата, пресуду због пропуштања суд може да донесе без изјашњавања странака.

6) ПРЕСУДА ЗБОГ ИЗОСТАНКА

Кад тужени коме **тужба није достављена на одговор**, већ му је тужба достављена заједно са позивом на рочиште, не дође на припремно рочиште или на прво рочиште за главну расправу, ако припремно рочиште није одржано, или ако дође на та рочишта, али неће да се упусти у расправљање, а не оспори тужбени захтев, суд ће да донесе пресуду којом се усваја тужбени захтев (пресуда због изостанка) ако су испуњени следећи услови:

- **a)** тужени је уредно позван;
- **b)** тужени није поднеском оспорио тужбени захтев;
- **c)** основаност тужбеног захтева произлази из чињеница наведених у тужби;
- **d)** чињенице на којима се заснива тужбени захтев нису у супротности са доказима које је сам тужилац поднео или са чињеницама које су општепознате;
- **e)** не постоје општепознате околности због којих тужени није могао да дође на рочиште.

Ако из чињеница наведених у тужби не произлази основаност тужбеног захтева, а тужба на рочишту није преиначена, суд ће да донесе пресуду којом се тужбени захтев одбија.

Пресуда због изостанка неће да се донесе и кад су испуњени ови услови, ако ради се о захтевима којима странке не могу да располажу. Доношење пресуде због изостанка одложиће се ако је потребно да се о околностима о постојању захтева са којим странке не могу располагати претходно прибаве обавештења.

Доношење пресуде због изостанка може да се одложи и ако нема доказа да је тужени уредно позван, а несумњиво је да му је позив упућен. У том случају суд ће да одреди рок, који не може да буде дужи од **30 дана** за доставу у Републици Србији, односно дужи од рока потребног за достављање писмена домаћим држављанима у иностранству, да се провери да ли је тужени уредно позван. Ако се у одређеном року утврди да је тужени био уредно позван, суд ће да донесе пресуду због изостанка.

Пресуду због изостанка у овим случајевима суд може да донесе без изјашњавања странака.

7) ДОПУНСКА ПРЕСУДА

Ако је суд пропустио да одлучи о свим захтевима о којима мора да се одлучи пресудом, или је о делу захтева пропустио да одлучи,

странка може у року од **15 дана** од дана достављања пресуде да предложи парничном суду да се изврши допуна пресуде. Ако странка не предложи доношење допунске пресуде у прописаном року, сматраће се да је тужба у том делу повучена.

Суд ће, без одржавања рочишта да одбаци неблаговремен, односно одбије неоснован предлог за допуну пресуде.

Ако суд сматра да је предлог за допуну пресуде основан, заказаће **главну расправу** ради доношења пресуде о захтеву који није решен (допунска пресуда). Допунска пресуда може да се донесе и без поновног отварања главне расправе ако ову пресуду доноси исто веће, а захтев у погледу кога се тражи допуна је довољно расправљен. Ако се предлог за допуну пресуде односи само на трошкове поступка, одлуку о предлогу доноси суд без одржавања рочишта.

Ако је поред предлога за допуну пресуде изјављена и **жалба против пресуде**, првостепени суд ће са достављањем ове жалбе другостепеном суду да застане док се не донесе одлука о предлогу за допуну пресуде и док не истекне рок за жалбу против ове одлуке. Ако против одлуке о допуни пресуде буде изјављена жалба, ова жалба заједно са жалбом против пресуде се доставља другостепеном суду.

Ако се првостепена пресуда побија жалбом само због тога што првостепени суд није пресудом одлучио о свим захтевима странака који су предмет парнице, жалба се сматра као предлог странке да се донесе допунска пресуда.

3.НЕПОСТОЈЕЋА ПРЕСУДА
– пресуда без дејства –

Другостепени суд поводом жалбе изјављене против пресуде ће решењем да утврди да је првостепена пресуда без дејства (дерогација већ донете пресуде) и да је жалба повучена, ако утврди да су странке закључиле судско поравнање у току поступка по жалби.

ЗПП-ом из 2011 је странкама омогућено да судско поравнање могу закључити све до правноснажног окончања поступка, одн. дата им је могћност да својом вољом учине судску одлуку беспредметном и без дејства.

Таква пресуда је донета, и остаје у правном систему као свршен, али неправноснажан правни акт, који се не може побијати правним лековима, а за који је судским **решењем** утврђено да је без дејства.

Међутим, свако ко докаже постојање правног интереса може тужбом тражити да се утврди да таква пресуда постоји или подношење предлога жалбеном суду да својом одлуком констатује постојање такве пресуде, уз налог првостепеном суду да настави поступак у коме се постави питање пуноважности такве пресуде.

Законом се не наводе повреде поступка које доводе до непостојања, а у теорији се таквим повредама сматрају – неразумљив садржај диспозитива пресуде, одсуство страначке способности, суђење против лица које има страначки имунитет итд.

4.ДОНОШЕЊЕ И ОБЈАВЉИВАЊЕ ПРЕСУДЕ

ДОНОШЕЊЕ ПРЕСУДЕ је посебна фаза судског парничног поступка која почиње већањем и гласањем, а завршава се објављивањем пресуде. Пресуда се доноси и објављује **у име народа**.

Судија појединац непосредно изриче и објављује пресуду. Кад се главвна расправа одржава пред већем, веће доноси пресуду, а објављује је председник већа.

ВЕЋАЊЕ И ГЛАСАЊЕ – Кад по окончању главне расправе веће одлучује одмах, оно се повлачи у нејавну седницу ради већања и гласања, којом тукови председник већа.. Председник укратко излаже резултате расправе, након чега следи већање, потом гласање о одлуци суда. Прво гласа најмлађи члан већа, а последњи председник већа. Гласа се о сваком питању појединачно и о одлуци у целини. Одлука је донет кад председник већа објави да је гласање завршенп. Ниједан члан се не може суздржати од гласања, а члан који је остао у мањини има право да своје издвојено мишљење писмено образложи. Записник о већању и гласању затвара се у посебан омот који може отворити само инстанциони суд.

ОБЈАВЉИВАЊЕ ПРЕСУДЕ – пресуду објављује судија појединац, одн. председник већа одмах по закључењу главне расправе, након спроведеног већања и гласања.

Приликом објављивања, председник већа јавно ће прочитати пресуду и ако је могуће, укратко, саопштити разлоге.

Ако је јавност на главној расправи била искључена, изрека пресуде увек ће се јавно прочитати, а суд ће одлучити да ли ће се јавност искључити приликом објављивања разлога пресуде. Сви присутни саслушаће читање изреке пресуде стојећи.

Одлагање објављивања пресуде – У сложенијим предметима суд може да одложи објављивање пресуде за **8 дана** од дана закључења главне расправе.

5.САДРЖИНА ПРЕСУДЕ

ПИСАНА ИЗРАДА ПРЕСУДЕ

Пресуда мора да се писано изради у року од **8 дана** од дана објављивања. У сложенијим предметима суд може да одложи писану израду пресуде за још **15 дана**. Изворник пресуде потписује **председник већа**. Странкама се доставља оверен препис пресуде са упутством о праву на изјављивање правног лека против пресуде. Суд је дужан да отпреми оверени препис пресуде наредног дана од дана истека рока од 8 односно 15 дана.

Писано израђена пресуда мора да садржи:

a) **увод/заглавље,**
b) **изреку/диспозитив**
c) **образложење**,
d) **својеручни потпис судије/председника већа и**
e) **поуку о правном леку.**

1) **УВОД** пресуде садржи: назначење да се пресуда изриче ,,у име народа'', назив суда, име и презиме председника и чланова већа, односно судије појединца, име и презиме, пребивалиште или боравиште, односно седиште странака, њихових заступника и пуномоћника, вредност предмета спора, кратко означење предмета спора, дан закључења главне расправе, дан кад је пресуда донета и дан када је пресуда објављена.

   У уводу се обавезно наводи и јединствени матични број грађана, странке која је физичко лице, одн матични бр. странке која је правно лице, а ако је странка РС, АП или ЈЛС назначава се и директан корисник буџетских средстава збпг чијег рада је настало потраживање, као и јединствени број корисника јавних средстава који припада кориснику тих средстава.

2) **ИЗРЕКА** пресуде садржи одлуку суда о усвајању или одбијању захтева који се тичу главне ствари и споредних тражења. Изрека може да садржи и одлуку о накнади штете због злоупотребе процесних овлашћења и одлуку о одбијању **процесних приговора**, као и одлуку о постојању/непостојању потраживања истакнутог ради пребијања.

3) У **ОБРАЗЛОЖЕЊУ** суд ће да изложи:
   а) захтеве странака и њихове наводе о чињеницама на којима се ти захтеви заснивају,

b) доказе,
c) чињенично стање које је суд утврдио,
d) као и прописе на којима је суд засновао пресуду, ако законом није другачије прописано.

У образложењу пресуде због пропуштања, пресуде на основу признања, пресуде на основу одрицања, пресуде због изостанка и пресуде коју председник већа донесе у току припремања главне расправе, после пријема одговора на тужбу, кад утврди да међу странкама нису спорне чињенице и да не постоје друге сметње за њено доношење – изнеће се само разлози који оправдавају доношење оваквих пресуда. Пресуда не садржи образложење ако су се странке одрекле права на правни лек, ако посебним законом није другачије прописано.

Образложење и изрека морају бити у узајамној чињеничној и правној корелацији. Суд мора у образложењу своје пресуде да детаљно, јасно и аргументовано изложи и објасни зашто је донео одлуку формулисану у изреци пресуде, који су га аргументи навели на то, које кључне чињенице је прихватио, а које није и зашто није, која је чињенична и правна подлога на којој заснива пресдуе, те да ли је ценио и како је оценио захтеве и аргументе једне и друге стране у поступку.

4) ПОУКА О ПРАВНОМ ЛЕКУ – писмена судска одлука мора да садржи и поуку о правном леку – који се редовни правни лек може изваити, ком суду и у ком року.

6. ИСПРАВЉАЊЕ ПРЕСУДЕ

Грешке у именима и бројевима, као и друге очигледне грешке у писању и рачунању, недостатке у облику и несагласност преписа пресуде са изворником пресуде исправиће председник већа. Исправљање ће да се изврши **посебним решењем** и унеће се на крају изворника пресуде, а странкама се доставља оверени препис решења. Исправка пресуде могућа је у свако доба, па и после њене правноснажности.

Ако између изворника и преписа пресуде постоји несагласност у погледу неке одлуке садржане у изреци пресуде, странкама ће да се достави исправљени препис пресуде са назначењем да се овим преписом пресуде замењује ранији препис. Рок за изјављивање правног лека у погледу исправљеног дела пресуде тече од дана достављања исправљеног преписа пресуде.

О исправљању пресуде суд може да одлучи без изјашњавања странака.

7. ПРАВОСНАЖНОСТ ПРЕСУДЕ

ПОЈАМ

Према ЗПП-у правноснажна је она пресуда која се више не може побијати жалбом.

Правноснажност пресуде везује се за чињенично стање утврђено до закључења главне расправе. Правноснажна пресуда делује само међу странкама и то од дана кад им је достављена, а суд је везан за своју пресуду чим је објављена.

Она делује и према трећим лицима због природе спорног права или правног односа, правног односа који постоји између странака и трећих лица или кад је то прописано законом.

Правноснажност је разлог за **одбачај** тужбе, о чему суд води рачуна, по службеној дужности, током читавог поступка.

Суд током целог поступка по службеној дужности пази да ли је ствар правноснажно пресуђена и ако утврди да је парница покренута о захтеву о коме је већ правноснажно одлучено, одбациће тужбу.

Ако је у пресуди одлучено о потраживању које је тужени истакао **приговором ради пребијања**, одлука о постојању или непостојању овог потраживања такође постаје правноснажна.

1) ФОРМАЛНА ПРАВОСНАЖНОСТ

подразумева да се пресуда не може више нападати жалбом, а наступа:

a) кад истекне рок за редован правни лек,
b) када се странка одрекла правног лека или одустала од уложеног правног лека и
c) када је донета пресуда у последњем степену.

Формална правноснажност наступа према свакој странци посебно, јер нпр., преклузивни жалбени рок не тече истовремено према обема, обзиром да зависи када је којој странци извршено достављање.

2) МАТЕРИЈАЛНА ПРАВОСНАЖНОСТ

наступа у моменту када пресуда постане правноснажна према обема странкама. Односи се на садржину пресуде и испољава се у њеном дејству које се састоји у неоспоривости утврђења да право које је било спорно – постоји или не постоји. То дејство назива се још и **снага законске истине**.

У материјалоној правноснажности треба распознавати и друга дејства која правноснажна пресуда може имати – **чињенично, преображајно, извршно и интервенцијско дејство**.

У науци се говори и о границама правноснажности:

a) **Објективне границе правноснажности** огледају се у томе што правна снага пресуде делује само у односу на тужбени захтев, онако како се суд у односу на њега одредио у диспозитивну пресуде.

Диспозитив, одн. меритум пресуде постаје правноснажан. Ако је тужилац тражио и добио судску заштиту за део потраживања, правноснажност не делује на преостали, необухваћени, део пресуде.

Правно схватање суда, одлука о претходном питању и образложење пресуде не постају правноснажни.

b) **Субјективне границе правноснажности** указују да правноснажност делује само у односу на странке и на њихов мешусобни однос, тако да наступањем правноснажности њихов спор је, дефинитивно и за њих обавезујуће, решен.

То није случај и са трећим лицима, јер она могу оспоравати дејство пресуде према себи, обзиром да према њима правноснажност не наступа као према странкама.

Међутим, то није увек случај, па правноснажна пресуда у одређеним случајевима дејствује и према трећим лицима – преображајна пресуда ствара ново стање које важи према свима, нпр. у брачним и родитељским односима, као и у статусним уопште, или пресуда дејствује само према одређеним трећим лицима, нпр. универзалним сукцесорима странака.

c) **Временске границе правноснажности** односе се на чињенице (чињенично стање, слуп), које су постојале у време закључења главне расправе (за пресуде донете на припремном рочишту важно је када је оно закључено). Чињенице које настану после закључења главне расправе, на којима се може засновати нов захтев, нису сметња за вођење новог поступка и омогућују покретање нове парнице. Доцније истицање чињеница ранијих или нових не може обновити исти спор изм. истих странака, али зато странка има могућност коришћења ванредних правних лекова, пре свега, понављање поступка.

8.ОСТАЛА ДЕЈСТВА ПРЕСУДЕ

1) **Чињенично дејство** правоснажне пресуде везује се за чињенично стање утврђено до закључења главне расправе (потраживање према јемцу се гаси ако суд правоснажном пресудом одбије тужбени захтев према главном дужнику). После наступања правноснажности, пресуда постаје чињеница на коју се мора рачунати, јер производи одређена дејства.
2) **Преображајно дејство** има конститутивна пресуда. Правна промена коју изриче конститутивна пресуда остварује се тренутком наступања формалне правоснажности према обема странкама.
3) **Извршно дејство** припада само осуђујућој пресуди, после истека парицоног рока, након чега она може бити предмет принудног судског извршења.
4) **Интервенцијско дејство** испољава се у парници у којој странка на чију је штету пре тога правоснажно пресуђено, остварује неко своје право према лицу које је у протеклом спору уз њу учествовало као умешач.

РЕШЕЊЕ

Решење је одлука суда којом се решава о свим питањима која се појаве у току поступка, али се њима не окончава парница у том смислу да се одлучује о тужбеном захтеву као што се то чини пресудом.

Изузетак су:

- решење у поступку за сметање државине – разлог за то што се одука у овом поступку зове решење је у томе што та одлука решава само питање заштите последњег фактичког стања поседа – државине, и има привремени карактер уколико странка незадовољна решењем не покрене парницу за заштиту права на посед - државину. По тој новој тужби доноси се мериторна одлука пресудом, независно од решења којим је окончано питање сметања државине.
- у мандатном поступку појављује се одлука којом се на основу тужбе одлучује о тужбеном захтеву, на тај начин што се туженом налаже да удовољи тужбеном затеву, па ако тужени остане пасиван, тај налог има карактер одлуке којом се, као и пресудом, спор покренут тужбом правноснажно окончава. Ово јесте изузетак да се спор не окончава пресудом, **али ни решењем, већ платним налогом**.

И одлука о трошковима, кад се налази као део пресуде, представља у ствари решење, јер тој одлуци не претходи никакво расправљање, већ као основ служе поднети трошковници странака.

Такође, тужбом покренута парница може бити окончана решењем ако се њиме одбацује тужба или правни лек.

Нека решења суд може сам да мења или укине, а нека не. Прва, решавају питања управљања парницом и она немају непосредан значај за исход спора (решење о одлагању рочишта), а друга, имају непосредан значај за исход спора и она се могу нападати **посебном жалбом** о којој одлучује другостепени суд (решење којим се одбацује жалба као недопуштена, неблаговремена или неуредна).

Сва решења која се доносе на рочишту **објављује председник већа**.

Решење које је на рочишту објављено доставиће се странкама у овереном препису само ако је против тог решења дозвољена посебна жалба или ако на основу решења може одмах да се тражи извршење или ако то захтева управљање поступком, у року од **8 дана** од објављивања.

Суд је везан за своја решења уколико се она не односе на управљање парницом или ако овим законом није другачије прописано.

Ако се решење не доставља писмено, оно према странкама има дејство чим је објављено. Решења која суд доноси изван рочишта саопштавају се странкама достављањем овереног преписа решења.

Ако се решењем одбија предлог једне странке без претходног изјашњавања противне странке, противној странци решење неће да се достави.

Решење мора да буде образложено ако је против њега дозвољена посебна жалба.

Писани састав решења садржи **увод и изреку**, а у случају да је против њега дозвољена посебна жалба, и **образложење**.

ПОРАВНАЊЕ И МЕДИЈАЦИЈА

1.СУДСКО ПОРАВНАЊЕ

Судско (процесно) поравнање је уговор о предмету спора закључен пред надлежним судом и допуштен од њега у току читаве парнице до њеног правоснажног окончања. Закључује се у законом прописаној форми и њиме странке у целини или делимично уређују своје диспозитивне грађанскоправне односе са дејством правоснажне пресуде или својством извршне исправе ако се њиме

утврђује обавеза на неко потраживање. Судско поравнање окончава парницу или спречава да до ње дође.

Суд ће у току поступка да укаже странкама на могућност да се поравнају пред судом. Право на закључење поравнања не ограничава се на поступак пред првостепеним судом, већ се протеже и док тече другостепени поступак по жалби, све док се парница правносажно не заврши. Судско поравнање могу закључити и пуномоћници странака, а ако нису адвокати само ако су пуномоћјем изричито овлашћени на предузимање **диспозитивних парничних радњи**. Ако је судско поравнање закључено после доношења првостепене одлуке, суд ће да донесе решење којим ће да утврди да је првостепена пресуда без дејства и да обустави поступак.

Судско поравнање се увек закључује пред судом и он га увек мора одобрити, према томе једино је суд овлашћен да не допусти његово закључење, ако се њиме уређују односи којима странке не могу слободно да располажу, јер би такво располагање било ништаво. Суд неће дозовлити располагања странака која су у супротности са принудним прописима, јавним поретком, правилима морала и добрим обичајима. Кад суд донесе решење којим не дозвољава поравнање странака, застаће са поступком док ово решење не постане правноснажно.

Споразум странака о поравнању уноси се у **записник**. Поравнање је закључено кад странке после прочитаног записника о поравнању потпишу записник. Странкама се издаје оверен препис записника у коме је садржано поравнање, које има исто дејство као и судска пресуда.

Суд у току целог поступка по службеној дужности пази да ли тече парница о захтеву о коме је раније закључено судско поравнање и ако такво поравнање постоји, одбациће тужбу.

Судско поравнање може да се **побија само тужбом**. Ако судско поравнање буде поништено поступак се наставља као да судско поравнање није ни било закључено.

Ако се странке у судском поравнању не договоре о тошковима поступка, по самом закону свака странка сноси своје трошкове.

2.ВАНСУДСКО ПОРАВНАЊЕ

Док је у току парница пред судом, странке могу склопити **уговор о поравнању ван суда у вези са предметом спора пред судом** (вансудско поравнање). Тим поравнањем странке се могу договорити и о томе да тужилац повуче тужбу у текућој парници,

али се он не мора држати те обавезе без икаквих процесноправних последица.

Уговором о поравнању лица између којих постоји спор или неизвесност о неком правном односу, помоћу узајамних попуштања прекидају спор, одн. уређују своја узајамна права и обавезе. Попуштање се може, између осталог, састојати у делимичном или потпуном признању захтева друге стране или одрицању од неког захтева, о узимању на себе неке обавезе итд. Попуштање може бити и условно. Али кад само једна страна попусти другој, призна право др. стране, то не подлеже правилима о поравнању.

Не могу бити предмет поравнања спорови који се тичу статусних односа.

Ако се вансудско поравнање, у целини или делимично, односи на спорно право о коме тече парница, оно ни у ком случају не утиче на ток поступка одн. парнице. Међутим, свака странка може у текућој парници да истакне приговор о томе да је међу старнкама постигнуто поравнање. О тако истакунтом приговору суд решава пресудом према (материјалноправној) садржини приговор.

Карактер вансудског поравнања има и уговор о поравнанњу, закључен након правноснажности окончаног спора. У таквом случају странке могу своја права из поравнања остављивати тужбом у редовној парници.

3.МЕДИЈАЦИЈА

Посредовање је сваки поступак, без обзира на његов назив, којем стране добровољно настоје да спорни однос реше мирно, путем преговарања, уз помоћ једног или више посредника који странама помажу да постигну споразум.

Могуће је у стварима у којим стране могу слободно да располажу својим захтевима и ако није прописана искључива надлежност суда или другог органа. Може се спроводити пре или након покретања судског или другог поступка.

Посредовање није могуће у решавању спорних односа у вези са утврђењем и наплатом јавних прихода.

НАЧЕЛА ПОСРЕДОВАЊА – поступак посредовања је добровољан, повериљив и хитан. Стране су равноправне. Стране као физичка лица морају учествовати лично, с тим што, заједно са њима могу учествовати и њихови пуномоћници. Посредник поступа неутрално, не намеће странама решење, не даје обећања и правне савете, нити гарантује одређени исход посредовања.

ПОСРЕДНИК – може бити физичко лице које је – пословно способно, држављанин РС, завршило основну обуку за оосредника,

има високу стручну спрему, није осуђивано, одн. недостојно, и има дозболу за посредовање.

ДОЗВОЛА ЗА ПОСРЕДОВАЊЕ – је јавна исправа која се издаје први пут на 3 године, а потом обнавља на сваких 5.

Посредника, споразумно, бирају стране у спору, а могу затражити и да им суд одреди посредника. Посредник не може бити судија који поступа у предметној ствари, али може други судија, под условом да посредовање обавља ван радног времена и без накнаде.

Посредник може да води заједничке или одвојене разговоре са странама, јаи у да оредлоге и ставове једне стране, уз њену сагласнос, пренесе другој страни. Свака страна може одустати од даљег учешћа у поступу у било којој фази, а посредник га може обуставити ако процени да даље спровођење није целисходно.

У споразуму о приступању посредовању стране именују посредника (једног или више), уређују међусобна права и обавезе у складу са начелима посредовања, утврђују трошкове посредовања и друга питања од значаја за спровођење посредовања.

СПОРАЗУМ О РЕШАВАЊУ СПОРА ПУТЕМ ПОСРЕДОВАЊА – садржину одређују стране у поступку посредовања. Споразум се сачињава у писменој форми и потписују га посредник, стране у поступку и пуномоћници који му присуствују.

На закључење, дејство и престанак примењују се одредбе ЗОО којима се уређује вансудско поравнање.

Споразум има снагу јавне исправе ако:

a) садржи клаузулу извршности,

b) су потписи стана и подредника оверени од стране суда или јавног бележника,

Покретањем поступка посредовања настаје застој застарелости потраживања у односу на захтев поводом ког се спроводи поступак. Застој не може трајати дуже од **60 дана**, након чега наставља да тече. Ако је законом одређен посебан рок за подношење тужбе, тај рок не тече док поступак посредовања траје, али не дуже од 60 дана.

ОДНОС ПОСРЕДОВАЊА И ПАРНИЧНОГ ПОСТУПКА

Стране могу покренути поступак посредовања пре или након покренутог парничног поступка, па и у току поступка по правним лековима или у току извршног поступка. Ако се постигне споразум о решавању спора путем посредовања након покренутог судског или другог поступка до закључења првог рочишта за главну расправу, странке се могу ослободити плаћања судских, односно административних такси.

Ако странке не постигну споразум, али постигну писану сагласност о чињеничним питањима, та питања обухваћена сагласношћу воља страна у поступку сматраће се неспорним у судском или другом поступку.

МЕЂУНАРОДНО ПОСРЕДОВАЊЕ

Међународно посредовање је посредовање у односима са страним елементом: ако стране у време постизања сагласности о посредовању имају пребивалиште или седиште у разлишитим државама; ако држава у којој стране имају пребивалиште одн. седиште није држава у којој треба да се изврши битан део обавеза из пословног односа, одн. држава са којом је предмет спора најближе повезан.

ПОСТУПАК ПО ПРАВНИМ ЛЕКОВИМА

ПОЈАМ И ВРСТЕ ПРАВНИХ ЛЕКОВА

Правни лек је процесна радња којом странка предлаже да суд укине или преиначи одлуку изречену на њену штету.

Жалба је уставна гаранција којом се обезбеђује заштита права и законитости у систему двостепености.

ЗПП предвиђа жалбу као једини редовни правни лек, а изузетно прописује и улагање приговора.

У ЗПП правни лекови се деле на **редовне и ванредне**. Редовним правним леком побијају се неправноснажне одлуке, а ванредним правноснажне.

РЕДОВНИ ПРАВНИ ЛЕКОВИ против првостепених одлука су:

a) **жалба против пресуде,**
b) **жалба против решења,**
c) **приговор против платног налога** који је по својој природи жалба против решења првостепеног суда**.**

ВАНРЕДНИ ПРАВНИ ЛЕКОВИ су:

a) **ревизија (**против пресуде и против решења**),**
b) **понављање поступка и**
c) **захтев за приспитивање правноснажне пресуде.**

ДЕВОЛУТИВНИ И РЕМОНСТРАТИВНИ ПРАВНИ ЛЕКОВИ

Редовне правне лекове, по правилу, одликује деволутивност и суспензивност.

Деволутивно дејство је је у томе што се подношењем правног лека заснива надлежност суда вишег степена да испитује одлуку. О жалбама на одлуке основних судова одлучују виши и апелациони судови. О ревизији на пресуду основног, вишег и апелационог, одлучује ВКС. Изузетно, о приговору против налога у мандатном поступку одлучује суд који је донео налог, и због тога се овај приговор, у теорији, квалификује као **ремонстративни, ретракциони правни лек.** И предлог за понављање поступка је ремонстративни правни лек, јер о њему одлучује суд који је донео одлуку у првом степену.

СУСПЕНЗИВНИ И НЕСУСПЕНЗИВНИ ПРАВНИ ЛЕКОВИ

жалба против пресуде и против решења, као и приговор против платног налога, имају суспензивно дејство, јер се њиховим подношењем спречава наступање правноснажности одлуке, као и њена извршност, кад је у питању кондемнаторна пресуда.

Самостална жалба против решења, по правилу нема суспензивно дејство, али, ипак, делује суспензивно кад је у питању жалба на решење о сметању државине и приговор против платног налога.

Одступање од суспензивности жалбе – жалба против првостепене пресуде којом се физичком лицу налаже исплата потраживања чија главница не прелази износ од 300е у дпв по средњем курсу НБС на дан доношења одлуке, одн. којом се предузетнику или правном лицу налаже исплата потраживања чија вредност не прелази износ од 1000е у дпв по средњем курсу НБС на дан доношења одлуке, **не одлаже извршење**.

Сви правни лекови су **двострани,** јер кад их изјави једна страна, достављају се другој на изјашњење (жалба против пресуде и сви ванредни правни лекови), Једино је жалба против решења **једнострани правни лек**, јер закон не прописује достављање другој страни.

РЕДОВНИ ПРАВНИ ЛЕКОВИ

ЖАЛБА; САДРЖИНА ЖАЛБЕ

1.ЖАЛБА ПРОТИВ ПРЕСУДЕ

1) ПОЈАМ, ФОРМА И ДЕЈСТВА

ПОЈАМ

Жалба је правно средство којим се може побијати **неправноснажна** пресуда донета у првом степену, без обзира који суд је инстационо донео пресуду. Пресуда може бити побијана у целини или делимично. Подноси се суду који је донео олдуку која се жалбом побија, а о њој одлучује другостепени суд.

РОК ЗА ЖАЛБУ

Странка може да изјави жалбу против пресуде донете у првом степену у року од **15 дана** од дана достављања преписа пресуде, ако у закону није другачије прописано и он се поклапа са парицијоним роком за добровољно извршење пресуде. У меничним и чековним споровима рок за жалбу је **8 дана** од дана достављања преписа пресуде, као и у поступку због сметања државине и радним споровима.

САДРЖИНА ЖАЛБЕ

Жалба мора да садржи:

a) **означење пресуде против које се изјављује жалба;**
b) **изјаву да се пресуда побија у целини или у одређеном делу;**
c) **разлог жалбе;**
d) **потпис подносиоца жалбе.**

Иако закон не тражи, жалилац ће навести шта од суда тражи жалбом, одн. да ли да суд преиначи или укине побијану одлуку.

Странка жалбом може да тражи само преиначење или укидање, не и нови захтев који није истакнут у тужби, одн. у току главне расправе. Изузетно, од другостепеног суда могу се захтевати само трошкови који настају поводом правног лека.

Жалбени предлози странке о правцу решавање жалбе, не обавезују суд..

У жалби не могу да се износе нове чињенице и предлажу нови докази, осим ако подносилац жалбе учини вероватним да без своје кривице није могао да их изнесе, односно предложи до закључења главне расправе.

У жалби не могу да се истичу материјалноправни приговори.

ОДБАЦИВАЊЕ ЖАЛБЕ

Ако из жалбе не може да се види која пресуда се побија или ако жалба није потписана (непотпуна жалба), првостепени суд ће решењем, против ког није дозвољена жалба, позвати жалиоца да

одређеном року жалбу исправи или допуни. Ако жалилац не поступи по оваквом решењу, жалба ће се одбацити као непотпуна.

Ако је жалба, поднета преко пуномоћника или је поднета од стране јавног правобраниоца или ЈТ, неразумжива или непотпуна, суд ће је решењем одмах одбацити, без позива подносиоца. Жалба се међутим неће одбацити ако је дефектна у томе што се не виде жалбени резлози, већ ће се доставити другостепеном суду који ће је испитати са аспекта битних повреда одредаба парничног поступка.

ДЕЈСТВА ЖАЛБЕ

Благовремено изјављена жалба спречава наступање правноснажности и извршности у делу који се жалбом побија. Међутим, не одлаже извршење жалба изјављена против првостепене пресуде којом се физичком лицу налаже исплата потраживања чија главница не прелази износ од 300е у дпв по средњем курсу НБС на дан доношења одлуке, одн. којом се предузетнику или правном лицу налаже исплата потраживања чија вредност не прелази износ од 1000е у дпв по средњем курсу НБС на дан доношења одлуке, **не одлаже извршење**.

ОДРИЦАЊЕ И ОДУСТАНАК ОД ЖАЛБЕ

Странка може да се одрекне од права на жалбу од тренутка од када је пресуда објављена. Одрицање је могуће усмено на записник већ приликом објављивања пресуде или поднеском све до истека рока за жалбу.

По истеку рока за жалбу, све до доношења одлуке другостепеног суда, странка се не може одрећи жалбе већ може да **одустане** од жалбе коју је већ изјавила.

За одрицање или одустанак од жалбе није потребна сагласност друге стране. Странка **не може** да опозове изјаву о одрицању или одустанку од жалбе.

РАЗЛОЗИ ЗБОГ КОЈИХ ПРЕСУДА МОЖЕ ДА СЕ ПОБИЈА

2) ЖАЛБЕНИ РАЗЛОЗИ

Пресуда може да се побија због:

a) битне повреде одредаба парничног поступка;
b) погрешно или непотпуно утврђеног чињеничног стања;
c) погрешне примене материјалног права.

- Пресуда због пропуштања и пресуда због изостанка **не могу** да се побијају због погрешно или непотпуно утврђеног чињеничног стања.
- Пресуда на основу признања и пресуда на основу одрицања могу да се побијају због битне повреде одредаба парничног поступка или због тога што је изјава о признању, односно о одрицању дата у заблуди или под утицајем принуде или преваре.

БИТНЕ ПОВРЕДЕ ОДРЕДАБА ПАРНИЧНОГ ПОСТУПКА

БИТНА ПОВРЕДА ОДРЕДАБА ПАРНИЧНОГ ПОСТУПКА

Битна повреда одредаба парничном поступку постоји ако суд у току поступка - **није применио или је неправилно применио** – одредбу ЗПП-а, а то је било или је могло да буде од утицаја на доношење законите и правилне пресуде.

Битна повреда одредаба парничног поступка увек постоји ако:

a) је суд био **непрописно састављен** или ако је судио судија који је по закону морао да буде искључен или изузет или ако је у доношењу пресуде учествовао судија који није учествовао на главној расправи;

b) је одлучено о захтеву који **не спада у судску надлежност**, односно ако је суд одбио да одлучује о захтеву за који је надлежан;

c) је одлучено о захтеву по тужби која је **подигнута после рока** прописаног законом;

d) је суд одлучио о тужбеном захтеву за који је **стварно надлежан виши** суд исте врсте, суд друге врсте или ако је поводом приговора странака суд неправилно одлучио да је стварно надлежан;

e) је противно одредбама ЗПП-а суд засновао своју одлуку на недозвољеним располагањима странака;

f) је **противно одредбама ЗПП-**а суд донео пресуду на основу признања, пресуду на основу одрицања, пресуду због пропуштања или пресуду због изостанка;

g) странци незаконитим поступањем, а нарочито пропуштањем достављања, није дата могућност да **расправља** пред судом;

h) је противно одредбама закона суд одбио захтев странке да у поступку слободно употребљава **свој језик и писмо** или ако парнични поступак није вођен на службеном језику националне мањине иако су за то биле испуњене законске претпоставке;

i) је у поступку као тужилац или тужени **учествовало лице које не може да буде странка у поступку** или ако странку која је

правно лице није заступало овлашћено лице или ако парнично неспособну странку није заступао законски заступник или ако законски заступник, односно пуномоћник странке није имао потребно овлашћење за вођење парнице или за поједине радње у поступку, осим ако вођење парнице, односно вршење појединих радњи у поступку није било накнадно одобрено;

j) је одлучено о захтеву о коме је раније **правноснажно пресуђено** или о коме је раније закључено судско поравнање;

k) је противно закону била **искључена јавност** на главној расправи;

l) **пресуда има недостатака** због којих се не може испитати, а нарочито ако је изрека пресуде неразумљива, ако противречи сама себи или разлозима пресуде, или ако пресуда нема уопште разлога или у њој нису наведени разлози о битним чињеницама или су ти разлози нејасни или противречни или ако о битним чињеницама постоји противречност између онога што се у разлозима пресуде наводи о садржини исправа, записника о исказима датим у поступку и самих тих исправа или записника или изведеним доказима.

ПОГРЕШНО ИЛИ НЕПОТПУНО УТВРЂЕНО ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

Постоји ако је суд неку одлучујућу (битну) чињеницу **погрешно утврдио** да постоји или да не постоји, односно ако је није утврдио. Непотпуно утврђено чињенично стање постоји и кад на то указују нове чињенице или нови докази.

Непотпуно утврђено чињенично стање постоји онда када су нека питања од одлучујућег значаја остала без одговора. Чест је случај да до тога долази зато што неко питање које је странка истакла, суд не сматра релевантним за решавање спора, па и не утврђује чињенице у вези са тим питањем.

ПОГРЕШНА ПРИМЕНА МАТЕРИЈАЛНОГ ПРАВА

Постоји ако суд није применио одредбу материјалног права коју је требало да примени или ако такву одредбу није правилно применио. То се, по правилу, однсои на питање правне оцене, правногг схватања. Правна питања се најчешће покрећу у вези са нетачно утврђеним чињеницама.

3) ПОСТУПАК ПО ЖАЛБИ

а) ПОСТУПАК ПРЕД ПРВОСТЕПЕНИМ СУДОМ

Жалба се подноси **суду који је изрекао првостепену пресуду** у довољном броју примерака за суд и противну странку.

Првостепени суд ће неблаговремену, непотпуну или недозвољену жалбу да одбаци решењем, без одлагања.

- Жалба је **неблаговремена** ако је изјављена после истека законског рока за њено подношење.
- Жалба је **недозвољена** ако је жалбу изјавило лице које није овлашћено за изјављивање жалбе, ако је жалбу изјавило лице које се одрекло или је повукло жалбу или ако лице које је изјавило жалбу нема правни интерес за изјављивање жалбе.
- Жалба је **непотпуна** ако се на основу податак из жалбе не може утврдити која се пресуда побија или ако није потписана.

Примерак благовремене, потпуне и дозвољене жалбе првостепени суд ће да достави противној страни која **може** у року од **15 дана** од дана достављања да поднесе том суду одговор на жалбу. У меничним и чековним парницама рок за одговор на жалбу је **8 дана**. Примерак одговора на жалбу првостепени суд ће да достави подносиоцу жалбе. Неблаговремено поднет одговор на жалбу другостепени суд неће да разматра.

По пријему одговора на жалбу или по протеку рока за одговор на жалбу првостепени суд ће жалбу и одговор на жалбу, са списима предмета да достави другостепеном суду у року од **8 дана**. Ако је у жалби истакнуто да су у првостепеном поступку повређене одредбе парничног поступка, првостепени суд може да пружи објашњење поводом навода из жалбе који се односе на те повреде.

b) ПОСТУПАК ПРЕД ДРУГОСТЕПЕНИМ СУДОМ

Другостепени суд одлучује о жалби, по правилу, **без расправе**. У случају да другостепени суд не држи расправу дужан је да одлучи најкасније у року од **9 месеци** од дана пријема списа првостепеног суда.

Ако веће другостепеног суда нађе да је ради правилног утврђења чињеничног стања потребно да се пред другостепеним судом понове већ изведени докази или докази чије је извођење одбио првостепени суд, може да **закаже расправу** пред другостепеним судом.

Другостепени суд ће **обавезно** да закаже расправу и одлучи о жалби и захтевима странака кад је у истој парници првостепена пресуда већ једанпут била укинута, а побијана пресуда се заснива на погрешно и непотпуном утврђеном чињеничном стању или су у поступку пред првостепеним судом учињене битне повреде

одредаба парничног поступка. Та обавеза **не важи** ако се побија пресуда на основу признања, пресуда због одрицања, пресуда због пропуштања, пресуда због изостанка, као и пресуда донета без одржавања главне расправе, односно ако се ради о пресуди у спору мале вредности. Ово се примењује и ако је у поновљеном поступку тужба преиначена повећањем постојећег захтева. Ако другостепени суд отвори расправу одредиће временски оквир за спровођење поступка.

На расправу се позивају странке, односно њихови законски заступници или пуномоћници, као и они сведоци и вештаци за које суд одлучи да се саслушају. Ако са расправе изостане једна или обе странке суд ће да одлучи о жалби и донесе одлуку узимајући у обзир пре свега наводе из жалбе и одговора на жалбу.

Расправа пред другостепеним судом почиње извештајем судије известиоца, који излаже стање ствари не дајући своје мишљење о основаности жалбе. После извештаја судије известиоца, прочитаће се пресуда или део пресуде на који се односи жалба, а по потреби и записник о главној расправи пред првостепеним судом, а затим ће подносилац жалбе да образложи жалбу, а противна странка одговор на жалбу. Странка може на расправи да износи чињенице и предлаже доказе из жалбе и предлаже извођење доказа које је одбио првостепени суд.

Ако није другачије прописано, одредбе о главној расправи пред првостепеним судом сходно се примењују и на расправу и поступак пред другостепеним судом. Одредбе ЗПП-а о одређивању прекида и застоја у поступку не примењују се у поступку пред другостепеним судом.

4) ГРАНИЦЕ ИСПИТИВАЊА ПРВОСТЕПЕНЕ ПРЕСУДЕ

Другостепени суд испитује првостепену пресуду у оном делу у коме се побија жалбом, а ако се из жалбе не види у ком се делу пресуда побија, другостепени суд ће да закључи да се пресуда побија у делу у коме странка није успела у парници.

Другостепени суд испитује пресуду и у делу у коме се жалбом не побија ако је то прописано посебним законом. Другостепени суд испитује првостепену пресуду у границама разлога наведених у жалби, а ако у жалби нису наведени разлози суд по службеној дужности пази апсолутно на битне повреде одредаба парничног поступка. Те повреде се тичу – страначке способности, недопуштеног располагања странака, повреда начела о саслушању странака, неправилног састава суда, повреде правила о изузећу

судије, пресуђења ствари која не спада у судску надлежност, преклудираности тужбе.

На прекорачење тужбеног захтева другостепени суд пази само на захтев странке.

Другостепени суд испитује по службеној дужности да ли дошло до располагања странака која су у супротности са принудним прописима, јавним поретком, правилима морала и добрим обичајима.

5) ОДЛУКЕ ДРУГОСТЕПЕНОГ СУДА О ЖАЛБИ

КАД СУД ОДЛУЧУЈЕ ПРЕСУДОМ, А КАД РЕШЕЊЕМ

Другостепени суд може мериторно одлучити о жалби на основу својих **ревизионих** овлашћења: одбити жалбу, усвојити је и преиначити, или потврдити првостепену пресуду.
Касаторна овлашћења, пак, омогућују му да вршењем контролне функције: укине пресуду, или одбаци жалбу

- **ПРЕСУДОМ** другостепени суд одлучује:
  - **a)** кад одбија жалбу и потврђује првостепену пресуду,
  - **b)** кад преиначује првостепену пресуду,
  - **c)** кад усвоји жалбу, укине пресуду и одлучи о захтевима странака

- **РЕШЕЊЕМ** другостепени суд одлучује:
  - **a)** кад одбацује жалбу као неблаговремену или недопуштену
  - **b)** кад укида првостепену пресуду и одбацује тужбу
  - **c)** кад укида првостепену пресуду и правну ствар враћа првостепеном суду на поновни поступак.

МОДАЛИТЕТИ РЕШАВАЊА ДРУГОСТЕПЕНОГ СУДА ПО ЖАЛБИ

Одлуке другостепеног суда о жалби зависе од разлога побијања.

- Ако другостепени суд утврди да жалбени разлози изнети у жалби нису основани, жалба се одбија као неоснована и пресудом се потврђује побијана пресуда.
- Ако у поступку по жалби утврди повреду материјалног права, чињеничног стања или повреде поступка, он доноси **решење** којим укида нападнуту пресуду, и зависно од повреда – или сам одлучује или враћа предмет нижем суду на поступак и одлучивање.
- У случају када је првостепена пресуда **већ једанпут укинута**, другостепени суд **не може** опет укинути пресуду и упутити предмет првостепеном суду на поновно суђење. Првостепена пресуда миже само једанпут бити укинута и враћена, а ко и

против нове пресуде буде изјављена жалба, другостепени суд тада **мора** сам да оконча предмет – **потврди пресуду, преиначи или сам расправи и пресуди**.

Другостепени суд може у седници већа или на основу одржане расправе:

a) одбацити жалбу као неблаговремену, недозвољену или непотпуну;
b) одбити жалбу као неосновану и потврдити првостепену пресуду;
c) укинути првостепену пресуду и упутити предмет првостепеном суду на поновно суђење;
d) укинути првостепену пресуду и одбацити тужбу;
e) преиначити првостепену пресуду и одлучити о захтевима странака;
f) усвојити жалбу, укинути пресуду и одлучити о захтевима странака.

При том, другостепени суд није везан предлогом жалиоца о томе какву одлуку треба донети.

i. **ОДБАЦИВАЊЕ ЖАЛБЕ КАО НЕДОЗВОЉЕНЕ** – другостепени суд ће без одлагања, **решењем** одбацити жалбу ако је она неблаговремена, непотпуна или недозвољена, ако то већ није учинио првостепени.

ii. **ОДБИЈАЊЕ ЖАЛБЕ И ПОТВРЂИВАЊЕ ПРВОСТЕПЕНЕ ПРЕСУДЕ –** другостепени суд ће **пресудом** одбити жалбу као неосновану и потврдити првостепену пресуду када утврди да не постоје разлози изнети у жалби, као ни разлози на које суд пази по службеној дужности – апсолутно битне повреде одредаба ЗПП-а. У образложењу потврђујуће пресуде суд је неће детаљно образлагати ако пригвата чињенично стање утврђено првостепеном пресудом, као и примену материјалног права.

iii. **УКИДАЊЕ ПРВОСТЕПЕНЕ ПРЕСУДЕ :**

a) Укидање првостепене пресуде и враћање предмета на **поновно суђење**:
- Другостепени суд ће усвојити жалбу, **решењем** укинути побијану пресуду и предмет вратити истом првостепеном суду или га уступити другом надлежном

првостепеном суду, ако утврди да постоји **битна повреда одредаба парничног поступка** због које треба одржати нову главну расправу. У овом решењу другостепени суд ће одлучити и навести које се спроведене радње, обухваћене битном повредом, укидају. У образложењу треба да се наведе које су одредбе повређене, у чему се повреде састоје и уочене недостатке који су од утицаја за доношење правилне одлуке.

- Исто ће поступити ако сматра да због **нових чињеница и нових доказа,** ради правилног утврђивања чињеничног стања, треба да се одржи нова главна расправа пред првостепеним судом.
- Другостепени суд ће **решењем** да укине првостепену пресуду и врати предмет првостепеном суду на поновно суђење и ако је због **погрешне примене материјалног права** чињенично стање било непотпуно утврђено, као и ако је то законом прописано.
- Ако је **тубжени захтев прекорачен** тако што је одлучено о нечем другом, а не о оном што је тужбом тражено, другостепени суд укида првостепену пресуду и предмет враћа истом суду на поновно суђење.

b) Укидање првостепене пресуде и **одбацивање тужбе**:
Другостепени суд ће усвојити жалбу, **решењем** укинути пресуду и одбацити тужбу ако утврди процесне сметње које дање вођење парничног поступка чине недопуштеним, због апсолутних сметњи кој се тичу надлежности суда, преклузивности, недопуштених располагања, пресуђене ствари, страначке способности и заступања.

Исто тако, ако је у поступку као странка учествовало лице које не може бити странка у поступку или ако постоје недостаци у законском или уговорном заступању, ценећи порироду повреде, другостепени суд ће одлучити да ли ће укинути првостепену пресуду и вратити надлежном првостепеном суду или ће је укинути и одбацити тужбу.

c) Укдање првостепене пресуде **и решавање спора** од стране другостепеног суда: другостепени суд ће **пресудом** укинти побијану пресуду и сам одлучити о захтевима странака кад – је првостепена пресуда већ једанпут била укинута.

d) Укидање првостепене пресуде **у једном делу**, и то:
- ако је првостеоеном пресудом прекорачен тужбени захтев тиме што је досуђено више него што је тражено;
- ако нађе да у погледу одлуке о основу тужбеног захтева не постоје разлози због којих се пресуда побија, као ни разлози на које се пази по службеној дужности, другостепени суд може да укине првостепену пресуду и само у погледу висине тужбеног захтева.

iv. ПРЕИНАЧЕЊЕ ПРВОСТЕПЕНЕ ПРЕСУДЕ И ОДЛУЧИВАЊЕ О ЗАХТЕВИМА

Другостепени суд ће усвојити жалбу и својом **пресудом преиначити првостепену пресуду** ако:

a) је на основу расправе утврдио **другачије чињенично стање** него што је оно у првостепеној пресуди;

b) је првостепени суд **погрешно оценио исправе или посредно изведене доказе**, а одлука првостепеног суда је заснована искључиво на тим доказима;

c) је првостепени суд из чињеница које је утврдио извео **неправилан закључак о постојању других чињеница** на којима је заснована пресуда;

d) сматра да је чињенично стање у првостепеној пресуди правилно утврђено, али да је првостепени суд **погрешно применио материјално право**.

Другостепени суд **не може** да преиначи пресуду на штету странке која се жалила, ако је само она изјавила жалбу.

*Преиначење је по својој суштини стављање ван снаге првостепене пресуде, уз истовремено доношење другачије пресуде од стране самог другостепеног суда.

ПОНОВНИ ПОСТУПАК ПРЕД ПРВОСТЕПЕНИМ СУДОМ

Првостепени суд је дужан да у року од 30 дана по пријему решења другостепенг суда закаже рочиште за главну расправу.

Првостепену суд је **дужан** да спроведе све парничне радње и да расправи сва спорна питања на које је **указао** другостепени суд у свом решењу. Првостепени суд није везан правним схватањима другостепеног суда изнетих у том решењу.

На новој главној расправи странке могу да износе нове чињенице и предлажу нове доказе о истом захтеву само ако учине

вероватним да без своје кривице нису могли да их изнесу одн. предложе, одн. ако жалилац није био странка или није имао положај странке (умешач) до укидања, осим ако законом није др. прописан.

Странка **нема право да на новој главној расправи преиначи тужбу**, тако што ће да промени истоветност захтева или истакне други захтев уз постојећи, а који не произлази из истог чињеничног стања.

2.ЖАЛБА ПРОТИВ РЕШЕЊА

Против решења првостепеног суда дозвољена је жалба, ако законом није другачије прописано. Ако ЗПП изричито одређује да посебна жалба није дозвољена, решење првостепеног суда може да се побија само у жалби против коначне одлуке. Против решења о одређивању привремене мере дозвољена је посебна жалба, осим ако законом није другачије прописано.

Против решења другостепеног суда није дозвољена жалба, изузев против решења о новчаној казни, као и решења о накнади штете. У случају да је ово решење донело веће апелационог суда о жалби против тог решења одлучује друго веће од **3 судије** тог суда.

Благовремено поднета жалба задржава извршење решења, ако ЗПП-ом није другачије прописано. Решење против кога није дозвољена посебна жалба може одмах да се изврши.

Решавајући о жалби, другостепени суд може да:

a) **одбаци жалбу као неблаговремену, непотпуну или недозвољену;**
b) **одбије жалбу као неосновану и потврди решење првостепеног суда;**
c) **преиначи решење или га укине и по потреби предмет врати на поновни поступак**.

У поступку по жалби против решења сходно се примењују одредбе ЗПП-а које се односе на жалбу против пресуде, осим одговора противне стране на жалбу и одржавања расправе пред другостепеним судом.

ВРСТЕ ВАНРЕДНИХ ПРАВНИХ ЛЕКОВА; РЕВИЗИЈА

ВАНРЕДНИ ПРАВНИ ЛЕКОВИ

Ванредни правни лекови су:

a) Ревизија (против пресуде и решења),
b) захтев за преиспитивање правноснажне пресуде
c) понављање поступка

Код прва два правна средства, надлежан суд, у оба случаја ВКС, мериторно одлучује у форми **пресуде**, а у форми решења онда када укида побијану одлуку или одбацује правни лек.

Преиначење може обухватати и првостепену и другостепену пресуду, а може се однисти ссамо на другостепену и увек се врши у облику пресуде, јер се преиначењем одлучује о предмету спора, а дејства правноснажности изводе се из пресуде суда више инстанце.

РЕВИЗИЈА

1. РЕВИЗИЈА ПРОТИВ ПРЕСУДЕ

Против правноснажне пресуде донете у другом степену, странке могу да изјаве ревизију у року од **30 дана** од дана достављања пресуде. Ревизија као ванредни правни лек не задржава извршење правноснажне пресуде против које је изјављена. О ревизији одлучује ВКС.

1) РАЗЛОЗИ ЗА РЕВИЗИЈУ
– кад је ревизија дозвољена –

Ревизија се може изјавити:

a) због битне повреде одредаба парничног поступка
b) због погрешне примене материјалног права

Ревизија **не може** да се изјави због погрешно или непотпуно утврђеног чињеничног стања.

c) **ИЗУЗЕТАК** када ревизија може да се изјави због погрешно или непотпуно утврђеног чињеничног стања **само ако –** је то посебним законом прописано, ако је другостепени суд преиначио пресуду и одлучио о захетвима странака или ако је жалбу усвојио, пресуду укинуо и одлучио о захтевима странака.

Дакле, без икаквих услова ревизија је **увек** може изјавити ако је:

a) то посебним законом прописано;

b) другостепени суд преиначио пресуду и одлучио о захтевима странака;
c) другостепени суд усвојио жалбу, укинуо пресуду и одлучио о захтевима странака.

Битне повреде одредаба парничног поступка због којих се може изјавити ревизија су:

a) **повреде одредаба о надлежности** – због тога што је одлучено о захтеву који не спада у судску надлежност, односно ако је суд одбио да одлучује о захтеву за који је надлежан;
b) **повреда одредаба о пресуђењу** – због тога што је противно одредбама ЗПП-а суд донео пресуду на основу признања, одрицања, пропуштања или изостанка, под условом да је тај пропуст истицан у жалби или је учињем у поступку пред другостепеним судом;
c) **повреда одредаба о језику** – због тога што је противно одредбама ЗПП-а суд одбио захтев странке да у поступку слободно употребљава свој језик и писмо или ако парнични поступак није вођен на службеном језику националне мањине иако су за то биле испуњене законске претпоставке, под условом да је тај пропуст истицан у жалби или је учињем у поступку пред другостепеним судом;
d) **повреда правила *res juidcata*** – због тога што је одлучено о захтеву о коме је раније правоснажно пресуђено или о коме је раније закључено судско поравнање, под условом да је тај пропуст истицан у жалби или је учињем у поступку пред другостепеним судом;
e) **повреда начела јавности –** ако је противно закону била искључена јавност на главној расправи, под условом да је тај пропуст истицан у жалби или је учињем у поступку пред другостепеним судом.
f) **повреда друге релевантне одредбе закона** – због тога што суд у току поступка није применио или је погрешно применио одредбу ЗПП-а. а то је било или је могло да буде од утицаја за доношење правилне и законите пресуде.
g) **због прекорачења тужбеног захтева** – само ако је та повреда учињена у поступку пред другостепеним судом.

Поред наведених разлога за изјављивање ревизије **у имовинскоправним споровима** тражи се и додатни услов – да вредност предмета спора побијеног дела прелази динарску противвредност од **40.000 евра** по средњем курсу Народне банке

Србије на дан подношења тужбе (мора бити макар један динар преко).

Ревизија је **недозвољена** ако:

- **a)** је ревизију изјавило лице које није овлашћено на подношење ревизије;
- **b)** ревизија није изјављена преко пуномоћника адвоката, изузев када је странка адвокат;
- **c)** је ревизију изјавило лице које је повукло ревизију;
- **d)** лице које је изјавило ревизију нема правни интерес за подношење ревизије;
- **e)** је ревизија изјављена против пресуде против које по закону не може да се поднесе (изјављена против првостепене пресуде, изјављена у имовинском спору у ком вредност спора не прелази износ од 40.000 евра).

Ревизија није дозвољена ни:

- **f)** у споровима због сметања државине, као ни
- **g)** у споровима мале вредности.

Ревизија јесте **дозвољена** ако је:

- **a)** то посебним законом прописано;
- **b)** другостепени суд преиначио пресуду и одлучио о захтевима странака;
- **c)** другостепени суд усвојио жалбу, укинуо пресуду и одлучио о захтевима странака;
- **d)** кад је у питању имовинскоправни спор у ком вредност спора прелази дпв од 40.000 евра.

Ревизија је увек дозвољена:

- **a)** у парницама из радних односа;
- **b)** у парницама поводом колективних уговора.

2) ПОДНОШЕЊЕ РЕВИЗИЈЕ

Ревизија се подноси суду који је донео првостепену пресуду. Поднета ревизија не задржава извршење правноснажне пресуде против које је изјављена. Закон не дозвољава да сама странка поднесе ревизију, већ то мора учинити преко пуномоћника адвоката, изузев ако је сама адвокат.

Недозвољену, неблаговремену или непотпуну ревизију првостепени суд ће одбацити решењем, без одржавања рошишта, а

ако он то не учини, такву ревизију одбаци ће другостепени суд, одн. ВКС.

Примерак благовремене, потпуне и **дозвољене** ревизије првостепени суд ће доставити противној странци у року од **8 дана** од дана пријема ревизије.

У року од **30 дана** од дана достављања ревизије, противна странка може да поднесе суду одговор на ревизију.

Првостепени суд у року од **15 дана** доставља ревизију, одговор на ревизију и спис предмета ВКС **преко другостепеног суда.**

3) ОДЛУЧИВАЊЕ О РЕВИЗИЈИ

ВКС, као надлежни суд за одлучивање о ревизији, испитује побијану пресуду само у оном делу у коме се побија ревизијом и у границама разлога наведених у ревизији, пазећи по службеној дужности на битну повреду поступка која се тиче тога да ли предметна ствар спада у судску надлежност, односно да ли је суд одбио да одлучује о захтеву за који је надлежан и на правилну примену материјалног права.

ВКС одлучује о ревизији **без расправе**.

- Он може да **одбаци ревизију** као неблаговремену, непотпуну или недозвољену.
- ВКС ће **пресудом одбити** ревизију као неосновану, ако утврди да не постоје разлози због којих је изјављена, а ни разлози на које се пази по службеној дужности.
- Ако утврди да постоји **битна повреда одредаба парничног поступка** због које ревизија може да се изјави, Врховни касациони суд ће **решењем** да укине у целини или делимично пресуду другостепеног и првостепеног суда или само пресуду другостепеног суда и предмет врати на поновно суђење првостепеном или другостепеном суду, односно другом надлежном суду.

  *Дакле – **решењем укида и враћа на поновно суђење.**
- Ако утврди да је у поступку пред првостепеним или другостепеним судом учињена **битна повреда тако што је**:
  - одлучено о захтеву који не спада у судску надлежност, одн. ако је суд одбио да одлучује о захтеву за који је надлежан,
  - одлучено о захтеву о коме је раније правоснажно пресуђено или о коме је раније закључено судско поравнање,

  ВКС ће донесене одлуке да **укине решењем** и **одбаци тужбу**.*

- Ако ВКС утврди да је **материјално право погрешно примењено**, пресудом ће да усвоји ревизију и преиначи побијану пресуду.
  *Дакле, **усваја и преиначује.**
- Ако ВКС нађе да је због погрешне примене материјалног права **чињенично стање непотпуно утврђено** и да због тога нема услова за преиначење побијане пресуде, **решењем** ће да усвоји ревизију, укине у целини или делимично пресуду првостепеног и другостепеног суда или само пресуду другостепеног суда и предмет врати на поновно суђење истом или другом већу првостепеног, односно другостепеног суда.
  *Дакле, **усваја ревизију, укида пресуду и враћа на поновно суђење,**
- Ако ВКС нађе да је **чињенично стање погрешно или непотпуно утврђено**, укинуће решењем другостепену пресуду и вратиће предмет другостепеном суду на поновно одлучивање.
  *Дакле, **укида и враћа на поновно одлучивање.**
- Ако утврди да је другостепеном пресудом **прекорачен тужбени захтев** тиме што је досуђено више од онога што је тражено, ВКС ће да укине другостепену пресуду у делу у коме је прекорачен тужбени захтев.
  *Дакле, **укида у делу у ком је прекорачен тужбени захтев.**
- Ако је другостепеном пресудом прекорачен тужбени захтев тако што је одлучено о другоме, а не о ономе што је тужбом тражено, ВКС ће да **укине другостепену пресуду** и предмет **врати на поновно суђење**.
  *Дакле, **укида** пресуду и **враћа на поновно суђење.**

Одлука ВКС доставља се првостепеном суду преко другостепеног суда.

2.ПОСЕБНА РЕВИЗИЈА

Када је реч о погрешној примени материјалног права, ревизија је изузетно дозвољена због погрешне примене и против другостепене пресуде која се не би могла побијати ревизијом, ако је по оцени ВКС потребно да се размотре **правна питања од општег интереса или** правна питања **у интересу грађана,** ради уједначавања судске праксе.

Дакле, ова ревизија је **изузетно дозвољена** под следећим условима:

а) ако се подноси због погрешне примене материјалног права

b) ако се подноси против другостепене пресуде која се не би могла побијати ревизијом,

c) ако се овом ревизијом покрећу правна питања од општег интереса или правна питања у интересу грађана, ради уједначавања судске праксе, и

d) ако ВКС оцени да такву ревизију треба дозволити и размотрити.

О дозвољености посебне ревизије ВКС одлучује у већу од 5 судија који ниус учествовали у доношењу другостепене пресуде. Суд посебним **решењем** одлучује да ли дозвољава или не посебну ревизију, а ако је дозволи онда тек приступа мериторном решавању по том ванредном правном леку.

3.РЕВИЗИЈА ПРОТИВ РЕШЕЊА

Странке могу да изјаве ревизију и против решења другостепеног суда којим је поступак правноснажно окончан.

Ревизија против решења **није дозвољена** у споровима у којима не би била дозвољена ревизија против правноснажне пресуде.

Ревизија је **увек дозвољена:**

a) против решења другостепеног суда којим се изјављена жалба одбацује, односно којим се потврђује решење првостепеног суда о одбацивању жалбе изјављене против првостепене пресуде, у делу којим је одлучено о главној ствари;

b) против решења другостепеног суда којим се потврђује решење првостепеног суда о одбацивању ревизије изјављене против правноснажне пресуде у споровима у којима би ревизија била дозвољена;

c) против решења другостепеног суда којим се одбацује предлог за понављање поступка и решења другостепеног суда којим се потврђује решење првостепеног суда о одбацивању предлога за понављање поступка.

У поступку поводом ревизије против решења сходно се примењују одредбе ЗПП-а о ревизији против пресуде.

ЗАХТЕВ ЗА ПРЕИСПИТИВАЊЕ ПРАВОСНАЖНЕ ПРЕСУДЕ

Против правноснажне пресуде донете у другом степену **Републички јавни тужилац** може да поднесе **ВКС** захтев за преиспитивање правноснажне пресуде. Захтев може да се поднесе против правноснажне пресуде којом је **повређен закон на штету**

јавног интереса. Рок за улагање захтева је **3 месеца** од дана правноснажности пресуде.

Захтев за преиспитивање правноснажне пресуде садржи означење судске пресуде чије се преиспитивање предлаже, као и разлоге и обим у коме се предлаже преиспитивање.

Другостепени суд, против чије пресуде је поднет захтев, дужан је да у року од **30 дана** од дана подношења захтева достави списе предмета ВКС. Ако је захтев за преиспитивање правноснажне пресуде непотпун, неразумљив, недозвољен, неблаговремен или ако захтев није поднело овлашћено лице, ВКС ће га одбацити решењем.

Ако ВКС не одбаци захтев за преиспитивање правноснажне пресуде, доставиће га странкама из парничног поступка у коме је донета правноснажна пресуда против које је поднет захтев, које могу у року који суд одреди, да поднесу одговор на захтев за преиспитивање правноснажне пресуде.

ВКС одлучује о захтеву за преиспитивање правноснажне пресуде **без расправе**, а побијану одлуку испитује **само у границама захтева**.

ВКС може да **одбије или усвоји** захтев за преиспитивање правноснажне пресуде.

У случају да ВКС **усвоји захтев** за преиспитивање правноснажне пресуде, он може:

- **а) решењем укинути** у целини или делимично пресуду другостепеног и првостепеног суда, или само пресуду другостепеног суда и предмет вратити на поновно суђење нижем, одн. надлежном суду,
- **b)** пресудом усвојити захтев и преиначити побијану пресуду,
- **c)** пресудом **одбити захтев** као неоснован.

Ако су против исте одлуке поднети и ревизија и захтев за преиспитивање правноснажне пресуде, ВКС ће да одлучи о тим правним лековима једном одлуком.

ПОНАВЉАЊЕ ПОСТУПКА

Предлог за понављање поступка подноси се суду који је донео одлуку у првом степену. Предлог се подноси **против правноснажне судске** одлуке која се оспорава због **повреде процесноправних и материјалноправних** норми.

У предлогу морају да се наведу:

- **а)** законски основ по ком се тражи понављање,
- **b)** околности из којих произилази да је предлог поднет у законском року и
- **c)** докази којима се поткрепљују наводи предлагача.

1) ЗАКОНСКИ РАЗЛОЗИ ЗА ПОНАВЉАЊЕ ПОСТУПКА

Поступак који је одлуком суда правноснажно окончан може да се по предлогу странке понови:

a) ако је суд био **непрописно састављен** или ако је судио судија који је по закону морао да буде искључен или је решењем суда био изузет или ако је у доношењу пресуде учествовао судија који није учествовао на главној расправи;

b) ако је странци незаконитим поступањем, а нарочито **пропуштањем достављања**, није било омогућено да расправља пред судом;

c) ако је у поступку као **тужилац или тужени учествовало лице које не може да буде странка** у поступку или ако странку која је правно лице није заступало овлашћено лице или ако парнично неспособну странку није заступао законски заступник или ако законски заступник, односно пуномоћник странке није имао потребно овлашћење за вођење парнице или за поједине радње у поступку, осим ако вођење парнице, односно вршење појединих радњи у поступку није било накнадно одобрено;

d) ако се одлука суда заснива на **лажном исказу сведока или вештака**;

e) ако се одлука суда заснива на исправи која је **фалсификована** или у којој је оверен неистинит садржај;

f) ако је до одлуке суда дошло услед **кривичног дела судије**, односно судије поротника, законског заступника или пуномоћника странке, противне странке или трећег лица;

g) странка стекне могућност да **употреби правноснажну одлуку** суда која је раније међу истим странкама донета о истом захтеву;

h) се одлука суда **заснива на другој одлуци суда** или на одлуци неког другог органа, а та одлука буде правноснажно преиначена, укинута, односно поништена;

i) ако је накнадно пред надлежним органом на другачији начин правноснажно, односно коначно решено **претходно питање** на коме је судска одлука заснована;

j) ако странка сазна за **нове чињенице** или нађе или стекне могућност да употреби **нове доказе** на основу којих је за странку могла да буде донета повољнија одлука да су те чињенице или докази били употребљени у ранијем поступку;

k) ако странка стекне могућност да употреби **одлуку Европског суда за људска права** којом је утврђена повреда људског права, а то је могло да буде од утицаја на доношење повољније одлуке;

l) ако је Уставни суд, у поступку по уставној жалби, утврдио **повреду или ускраћивање људског или мањинског права и слободе** зајемчене Уставом у парничном поступку, а то је могло да буде од утицаја на доношење повољније одлуке.

Из разлога ако је суд био непрописно састављен, због незаконитог поступања, а нарочито пропуштањем достављања, ако је учествовало у поступку лице које не може бити странка...,ако се одлука заснива на лажном исказу сведока или вештака, не може да се захтева понављање поступка, ако је тај разлог био без успеха изнет у ранијем поступку.

Због разлога суд био непрописно састављен, због незаконитог поступања, а нарочито пропуштањем достављања, ако странка стекне могућност да употреби правноснажну пресуду која је ранија је раније међу истим странкама донета о истом захтеву, ако се одлука заснива на другој одлуци која је касније правноснажно преиначена, укинута односно поништена, ако је је накнадно пред надлежним органом на другачији начин правноснажно, односно коначно решено претходно питање на коме је судска одлука заснована, понављање поступка може да се дозволи само ако странка без своје кривице није могла те околности да изнесе пре него што је ранији поступак окончан правноснажном судском одлуком.

2) ПОСТУПАК ПО ПРЕДЛОГУ ЗА ПОНАВЉАЊЕ

Предлог за понављање поступка подноси се суду који је донео одлуку у **првом степену**, у року од **60 дана**. Почетак тог рока се, зависно од случаја, везује за дан достављања одлуке странци, за дан сазнања за разлог понављања, за дан када је странка могла да изнесе нове чињенице и доказе, од дана када је странка могла да употреби правноснажну одлуку итд. По протеку рока од **5 година** од дана када је одлука постала правоснажна, предлог за понављање поступка не може се више поднети сем из разлога под k) и l). Ако је странци незаконитим поступањем онемогућено да учествује у поступку, предлог за понављање поступка може се поднети до истека **10 година** од дана када је одлука постала правоснажна.

Неблаговремене, непотпуне и недозвољене предлоге за понављање постпука, првостепени суд ће одбацити **решењем**, без одржавања рочишта. Ако суд не одбаци предлог, доставиће примерак предлога противној страни која има право да у року од **30 дана** одговори на њега.

Рочиште за расправљање о предлогу за понављање поступка **одржава се пред првостепеним судом**. Ако буде потребе да се одржи више од једног рочишта, суд ће да одреди временски оквир. По одржаном рочишту за расправљање о предлогу, првостепени суд доноси одлуку о предлогу, осим ако се разлог за понављање поступка односи искључиво на поступак пред судом вишег степена.

Решењем којим се дозвољава понављање поступка укинуће се и одлука донета у ранијем поступку. Првостепени суд ће

да одреди **главну расправу** тек по правноснажности решења којим се дозвољава понављање поступка. На новој главној расправи странке могу да износе нове чињенице и да предлажу нове доказе, у складу са временским оквиром који суд одреди.

4) ПОНАВЉАЊЕ ПОСТУПКА ВОЂЕНОГ ПРЕД СУДОМ ВИШЕ ИНСТАНЦЕ

Ако се разлог за понављање поступка односи искључиво на поступак пред судом вишег степена, првостепени суд ће да достави предмет суду вишег степена ради доношења одлуке. О предлогу за понављање поступка суд вишег степена одлучује **без расправе**. Ако суд вишег степена нађе да је оправдан предлог за понављање поступка и да није потребно да се држи нова главна расправа, укинуће одлуке донете у ранијем поступку и донеће нову одлуку о главној ствари.

Понављање поступка пред Врховним касационим судом може се захтевати само из разлога наведених под a), f), k) и l) - (непрописан састав суда, одлука издејствована кривичним делом, донете одлуке Европског суда за људска права и Уставног суда по уставној жалби), ако се разлог за понављање поступка односи искључиво на поступак пред Врховним касационим судом.

5) ОДНОС ИЗМЕЂУ ПРЕДЛОГА ЗА ПОНАВЉАЊЕ ПОСТУПКА И ДРУГИХ ВАНРЕДНИХ ПРАВНИХ ЛЕКОВА

У случајевима у којима странка изјави ревизију и истовремено или после тога поднесе предлог за понављање поступка, суд ће решењем да одлучи који ће поступак да настави, а са којим ће да застане, узимајући у обзир све околности, а нарочито разлоге због којих су оба правна лека поднета и доказе које су странке предложиле.

У случајевима у којима странка **поднесе предлог за понављање поступка и после тога изјави ревизију**, суд ће по правилу да застане са поступком по ревизији до окончања поступка поводом предлога за понављање поступка, осим ако нађе да постоје озбиљни разлози да поступи другачије.

Одредбе које се односе на истовремено изјављивање прво ревизије, а потом предлога за понављање поступка, односно обрнуто, сходно се примењују и ако јавни тужилац подигне захтев за преиспитивање правноснажне пресуде, а странка пре, истовремено или после тога поднесе предлог за понављање поступка.

Решење којим суд одлучује који ће поступак да настави, а са којим ће да застане доноси првостепени суд, ако предлог за понављање поступка стигне првостепеном суду пре него што је предмет поводом ревизије упућен ВКС. Ако предлог за понављање поступка стигне пошто је предмет поводом ревизије упућен ВКС, наведено решење доноси ВКС.

Решење у случајевима када странка поднесе предлог за понављање поступка, а затим изјави ревизију, доноси првостепени суд, осим ако је предмет, у време када ревизија стигне првостепеном суду, поводом предлога за понављање поступка упућен суду вишег степена ради доношења одлуке, у ком случају решење доноси суд вишег степена. **Против наведених решења није дозвољена жалба.**

ПОСЕБНИ ПАРНИЧНИ ПОСТУПЦИ

Неки спорови имају битна обележја парнице, али оно што их издваја као посебну врст упарнице јесте то што у извесној мери треба да буду **расправљени друкчије** него у редовној парници. Зпп садржи посебне одредбе којима прописује – простпак у парници из радних односа, поводом колективних уговора, због сметања државине, поступак издавања платног налога, у споровима мале вредности, у привредним споровима и потрошачким.

Поступци у вези са породичним односима регулисани су Породичним законом.

1.ПОСТУПАК У ПАРНИЦАМА ИЗ РАДНИХ ОДНОСА

Ако није другачије прописано одредбама ЗПП-а које се односе на поступак у парницама из радних односа, у парницама из радних односа сходно се примењују остале одредбе ЗПП-а.

У парницама из радних односа поступак у првом степену суди **судија појединац**. У поступку у парницама из радних односа, а нарочито приликом одређивања рокова и рочишта, суд посебно води рачуна о потреби **хитног решавања радних спорова**.

У току поступка суд може и по службеној дужности да одреди привремене мере у складу са законом који уређује извршење и обезбеђење, ради спречавања насилног поступања или ради отклањања ненадокнадиве штете. Суд ће одлуку о одређивању **привремене мере** по предлогу странке да донесе у року до **8 дана** од дана подношења предлога. Против решења о одређивању привремене мере није дозвољена посебна жалба.

Ако тужени не дође на рочиште за главну расправу, а уредно је позван, суд ће да одржи рочиште и одлучи на основу утврђеног чињеничног стања. О последици изостанка са рочишта за главну расправу суд ће да упозори туженог у позиву за рочиште.

Ревизија је дозвољена у парницама о споровима о заснивању, постојању и престанку радног односа.

2. ПОСТУПАК У ПАРНИЦАМА ПОВОДОМ КОЛЕКТИВНИХ УГОВОРА

У поступку у парницама поводом колективних уговора учесници у закључивању колективног уговора остварују заштиту права када настане спор о поједином спорном питању у поступку закључивања, односно измена и допуна закљученог колективног уговора, под условом да спор о спорном питању није решен мирним путем или путем арбитраже коју су образовали учесници колективног уговора у складу са одредбама посебног закона.

У поступку у парницама поводом колективних уговора суд може да застане са поступком најдуже до **30 дана** да би странке покушале да спор реше мирним путем.

Суд увек приликом одређивања рокова и рочишта у поступку у парницама поводом колективних уговора посебно води рачуна о потреби хитног решавања ових спорова.

Пресудом у парницама поводом колективних уговора суд изриче како гласи одредба у колективном уговору којом се уређује спорно питање из колективног уговора. Изрека пресуде представља саставни део колективног уговора све док он важи. Суд ће у пресуди којом налаже извршење неке чинидбе да одреди рок за њено извршење.

Рок за изјављивање жалбе је **8 дана**. Рок за доношење одлуке о жалби је **60 дана**.

У парницама поводом колективних уговора **ревизија је дозвољена**.

3. ПОСТУПАК У ПАРНИЦАМА ЗБОГ СМЕТАЊА ДРЖАВИНЕ

У овом поступку суд расправља и одлучује о заштити или повраћају последњег стања државине ствари или права. Тужбу којом се овакав спор покреће закон назива тужба због сметања државине, а користи се и назив државинска (посесорна) тужба.

Предмет тужбеног захтева је: да суд туженог осуди на успостављање ранијег стања државине, и да суд туженом изрекне

забрану будућег сметања. Уз ове захтеве **не могу се** поставити никакви други акцесорни, нити самостални захтеви, могу се тражити једино трошкови поступка. Захтев је у оба случаја кондемнаторне природе.

Рок у коме се може подићи тужба за сметање државине је **30 дана** од дана кад је тужилац сазнао за сметање учиниоца - субјективни рок, и **1 година** - објективни рок.

Ако није другачије прописано одредбама ЗПП-а о поступку у парницама због сметања државине, у парницама због сметања државине сходно се примењују остале одредбе ЗПП-а.

Приликом одређивања рокова и рочишта по тужбама због сметања државине суд посебно води рачуна о потреби **хитног решавања ових спорова**. С тим у вези, рок за подношење жалбе против провостепене одлуке је **8 дана,** а ако постоје важни разлози суд може да одлучи да жалба не задржава извршење по донетој одлуци.

У поступку у парницама због сметања државине **не примењују** се одредбе ЗПП-а које се односе на одговор на тужбу и заказивање и одржавање припремног рочишта. У позиву за главну расправу навешће се, поред осталог, да ће суд, ако тужени изостане са рочишта за главну расправу, да донесе **решење због изостанка**.

Расправљање о тужби због сметања државине ограничиће се само на расправљање и доказивање чињеница последњег стања државине и насталог сметања. Искључено је расправљање о праву на државину, о правном основу, савесности државине или о захтевима за накнаду штете.

У току поступка суд може по службеној дужности и без саслушања противне странке да одреди **привремене мере** у складу са законом који уређује извршење и обезбеђење ради отклањања хитне опасности противправног оштећења или спречавања насиља или отклањања ненакнадиве штете. Суд ће одлуку о одређивању привремене мере по предлогу странке да донесе у року до **8 дана** од дана подношења предлога. Против решења о одређивању привремене мере није дозвољена посебна жалба.

У поступку због сметања државине суд доноси **решење** које има карактер мериторне одлуке, што није својствено решењима већ пресуди. Ако је њим усвојен тужбени захтев, ово **решење има карактер кондемнаторне одлуке**, јер се њиме истиче да тужени успоставља стање које је постојало пре сметања и истовремено забрањује да убудуће омета тужиоца у државини. Суд ће у одлуци којом налаже странкама испуњење дужности да одреди рок за њено испуњење. У постпуку због сметања државине може се донети решење о изостанку, као и решење на основу признања.

Против решења донетих у парницама због сметања државине **ревизија није дозвољена**.

Тужилац губи право да у извршном поступку захтева извршење решења којим се туженом по тужби због сметања државине налаже извршење одређене радње, ако није захтевао извршење у року од **30 дана** од протека рока који је решењем одређен за извршење те радње.

Понављање правноснажно окончаног поступка због сметања државине дозвољено је у року од **30 дана** од правноснажности решења о сметању државине само из разлога – непрописан састав суда, ускраћивање странци могућности учествовања у поступку, учешћа у поступку лица које нема страначку легитимацију или у случају непрописног заступања странке.

ПЛАТНИ НАЛОГ

4.ПОСТУПАК ИЗДАВАЊА ПЛАТНОГ НАЛОГА

Издавање платног налога се још назива и **мандатни поступак**. Покреће се **тужбом** којом се предлаже осуда на плаћање новчаног износа по доспелом потраживању. Уз тужбу се подноси и доказ да такво потраживање постоји у виду **веродостојне исправе** у оригиналу или овереном препису, али поступак може да почне и без тог доказа. Под овим условима суд одмах, само на основу тужбе, без изјашњавања туженог доноси одлуку којом се одлучује о тужбеном захтеву. Суд издаје налог туженом да испуни тужбени захтев - издаје платни налог. Тек ако тужени **приговори**, поступак наставља да тече као парница.

Као веродостојне исправе сматрају се нарочито:

- **a)** јавне исправе;
- **b)** приватне исправе на којима је потпис обвезника оверио орган надлежан за оверавање;
- **c)** менице и чекови са протестом и повратним рачуном ако су они потребни за заснивање захтева;
- **d)** изводи из оверених пословних књига;
- **e)** фактуре;
- **f)** исправе које по посебним прописима имају значај јавних исправа.

Платни налог издаће суд иако тужилац у тужби није предложио издавање платног налога, а испуњени су сви услови за издавање платног налога.

Ако на основу веродостојне исправе може да се тражи извршење у складу са законом којим се уређује извршење и

обезбеђење, суд ће да изда платни налог само ако тужилац учини вероватним постојање правног интереса за издавање платног налога. Ако тужилац не учини вероватним постојање правног интереса за издавање платног налога, суд ће тужбу да одбаци.

Ако се тужбени захтев односи на доспело потраживање у новцу које не прелази дпв од **2.000 евра** по средњем курсу НБС на дан подношења тужбе, суд ће да изда платни налог против туженог иако уз тужбу нису приложене веродостојне исправе, а у тужби је изнет основ и износ дуговања и назначени су докази на основу којих може да се утврди истинитост тужбених навода. Овај платни налог може да се изда само против главног дужника.

Платни налог се издаје **без одржавања рочишта**.

У платном налогу суд ће да изрекне да је тужени дужан у року од **8 дана**, а у меничним и чековним споровима у року од **3 дана**, од дана достављања платног налога да испуни захтев тужбе заједно са трошковима које је суд одмерио или у истом року да изјави **приговор против платног налога**. У платном налогу суд ће туженог да упозори да ће да одбаци неблаговремено поднет приговор.

Платни налог доставља се странкама. Туженом се уз платни налог доставља и примерак тужбе са прилозима.

Ако суд не усвоји предлог за издавање платног налога, наставиће поступак по тужби у складу са одредбама ЗПП-а које важе за општи парнични поступак. Против решења суда којим се не усваја предлог за издавање платног налога није дозвољена жалба.

ПРИГОВОР ПРОТИВ ПЛАТНОГ НАЛОГА

Платни налог тужени може да побија само **приговором**. Ако се платни налог побија једино у погледу одлуке о трошковима, ова одлука може да се побија само жалбом против решења. У делу у коме није побијан приговором, платни налог постаје правноснажан.

Неблаговремене, непотпуне или недозвољене приговоре одбациће суд без одржавања рочишта. Ако су приговори поднети благовремено, суд ће одмах да закаже **рочиште за главну расправу**.

Платни налог није пресуда, него решење, после ког туженом стоји отворен пут да уложи приговор у року од **8 дана,** одн. **3 дана** у чековним и меничним стварима

На основу, благовременог, потпунног и допуштеног приговора, поступак отпочет издавањем платног налога, претвара се у редован парнични поступак, с с тим што суд по спроведеној главној расправи одлучује на специфичан начин. Поступак је наиме текао поводом

приговора и одлучује се о платном налогу. Приговор **није жалба**. Изузетно, тужени може да уложи и жалбу против платног налога, ако шом побија једино одлуку о трошковима.

Тужени у приговору може да истиче да исправа није веродостојна, да потраживање не постоји итд.

Одлука по приговору донеће се зависно од садржине самог приговора:

- Ако се побијају само услови за доношење платног налога, а суд утврди да услови **нису постојали**, суд ће **решењем** укинути платни налог, а кад то решење постане правноснажнп, наставља се поступак по тужби као да платног налога није ни било.
- Ако је тужени платни налог побијао истичући да захтев туженог **није основан**, онда ће суд после расправљања одлучити **пресудом** о томе да ли се платни налог одржава на снази, чиме остаје и изрека да тужни удовољи тужбеном захтеву, или ће платни налог укинути, чиме одбија и тужбени захтев као неоснован.

У току поступка који се води по приговорима против платног налога, тужба се може приначити, одн. проширити, може се поднети противтужба и поступак спојити ради заједничког расправљања са парничним поступком који је покренут редовном тужбом.

Оно што мандатни поступак чини посебним у односу на пранични јесте у томе што се у њему мења редослед појединих стадијума општег парничног поступка. У мандатном поступку суд доноси мериторну одлуку, без претходне расправе и без саслушања туженог. Ако се тужени благовремено не успротиви платном налогу, он постоје правноснажан и представља извршни наслов за принудно извршење ради намирења потраживања. А ако му се благовремено одупре, суд спроводи поступак и одлучује пресудом о самом спору. Поступак који суд води по приговорима подлеже општим одредбама парничног поступка.

5.ПОСТУПАК У СПОРОВИМА МАЛЕ ВРЕДНОСТИ

Општа карактеристика спорова мале вредности јесте поједностављење процедуре и настојање да се скрати време расправљања које је иначе редовно у нормалним парницама. Такође, постоје поједностављења у односу на пресуду.

Спорови мале вредности јесу спорови у којима се тужбени захтев односи на потраживање у новцу које не прелази дпв **3.000 евра** по средњем курсу НБС на дан подношења тужбе. Промена курса након подношења тужбе не утиче на примену правила овог поступка.

Као спорови мале вредности сматрају се и спорови у којима се тужбени захтев не односи на потраживање у новцу, а тужилац је у тужби навео да пристаје да уместо испуњења одређеног захтева прими одређени новчани износ који не прелази износ од **3.000 евра**.

У поступку у привредним споровима, спорови мале вредности су спорови у којима се тужбени захтев односи на потраживање у новцу које не прелази дпв од 3.000е.

Не сматрају се споровима мале вредности спорови о непокретностима, спорови из радних односа и спорови због сметања државине.

Поступак о споровима мале вредности спроводиће се и поводом приговора против платног налога, ако вредност оспореног дела платног налога не прелази дпв 3.000 евра по средњем курсу НБС на дан подношења тужбе.

Поступак о споровима мале вредности спроводи се **пред нижим судовима првог степена**, ако законом није другачије прописано.

У поступку о споровима мале вредности **не доставља се тужба туженом на одговор**.

Уз позив за главну расправу туженом ће да се достави тужба.

У овим парницама не заказује се и не одржава се припремно рочиште.

У позиву за **главну расправу** навешће се, поред осталог, да ће да се сматра да је тужилац **повукао тужбу** ако не дође на рочиште за главну расправу, да ће суд, ако тужени изостане са рочишта за главну расправу, да донесе **пресуду због изостанка**.

Суд ће да упозори странке да у овом поступку треба да све чињенице и доказе изнесу до закључења првог рочишта за главну расправу, да у жалби против пресуде не могу да се износе нове чињенице и предлажу нови докази, као и да одлука може да се побија само због битне повреде одредаба парничног поступка и због погрешне примене материјалног права.

У поступку о споровима мале вредности, **записник о главној расправи**, поред прописаних података (о суду, месту и времену, предмету спора, странкама и пуномоћницима), **садржи и**:

a) изјаве странака које су од битног значаја, а нарочито оне којима се, у целости или делимично, признаје тужбени захтев, одриче од тужбеног захтева, преиначава или повлачи тужба, или одриче од жалбе;

b) битну садржину изведених доказа;

c) одлуке против којих је дозвољена жалба и које су објављене на главној расправи;

d) да ли су странке биле присутне објављивању пресуде и ако јесу, да су поучене под којим условима могу да изјаве жалбу.

Ако тужилац преиначи тужбу тако да вредност предмета спора прелази дпв 3.000 евра по средњем курсу НБС поступак ће да се доврши у складу са одредбама ЗПП-а о општем парничном поступку.

Ако тужилац до закључења главне расправе која се води у складу са одредбама ЗПП-а о општем парничном поступку смањи тужбени захтев тако да више не прелази динарску противвредност 3.000 евра по средњем курсу Народне банке Србије, даљи поступак спровешће се у складу са одредбама ЗПП-а о поступку о споровима мале вредности.

Пресуда у поступку о споровима мале вредности објављује се одмах по закључењу главне расправе. Приликом објављивања пресуде суд ће укратко да је образложи и поучи странку о условима под којима може да изјави жалбу. **Писано израђена пресуда** у образложењу садржи утврђено чињенично стање, навођење доказа на основу којих је оно утврђено и прописе на којима је суд засновао пресуду.

У поступку о споровима мале вредности дозвољена је **посебна жалба само против решења** којим се окончава поступак. Остала решења против којих је дозвољена посебна жалба могу се побијати само жалбом против одлуке којом се поступак окончава.

Решења се не достављају странкама, већ се објављују на рочишту и уносе у писани састав одлуке.

Против првостепене пресуде, односно решења странке могу да изјаве жалбу у року од **8 дана**. Рок за жалбу рачуна се од дана објављивања пресуде, односно решења, а ако је пресуда, односно решење достављено странци, рок се рачуна од дана достављања.

Против одлуке другостепеног суда **није дозвољена ревизија**.

Рок за извршење чинидбе и рок за доношење допунске пресуде у споровима мале вредности износи **8 дана**.

6. ПОСТУПАК У ПРИВРЕДНИМ СПОРОВИМА

Одредбе ЗПП-а које се односе на привредне спорове примењују се у свим споровима у којима суде привредни судови у складу са законом којим се уређује стварна надлежност судова (привредни спор), ако за поједине спорове није прописана друга врста поступка.

Ако ЗПП-ом није другачије прописано, у поступку у привредним споровима сходно се примењују остале одредбе овог закона.

- За спорове ради утврђења постојања или непостојања уговора, ради извршења уговора, у споровима ради накнаде штете услед неизвршења уговора, поред опште месне надлежности,

месно је надлежан суд места где је по споразуму странака, **тужени дужан да изврши уговор**.

- За статусне спорове који настану поводом уписа у регистар, односно брисања из регистра, поред опште месно надлежног, месно је надлежан и **суд према месту уписа у регистар**.
- За спорове који проистичу из уписа у регистар, односно брисања из регистра месно је надлежан **суд према месту уписа у регистар**.

У првом степену суди **судија појединац**. Кад суди у другом степену другостепено веће чине **три судије**. Парнична радња заступника може се опозвати само ако је у питању признање или одрицање од тужбеног захтева.

У привредним споровима спорне чињенице се по правилу доказују **исправама**.

Ревизија у привредним споровима није дозвољена ако вредност предмета спора побијаног дела правноснажне пресуде не прелази дпв од **100.000 евра** по средњем курсу НБС на дан подношења тужбе.

У поступку у привредним споровима важе следећи рокови:

a) рок од **30 дана** за подношење предлога за враћање у пређашње стање;

b) рок од **8 дана** за извршење чинидбе, а за чинидбе које се не састоје у новчаном давању суд може да одреди дужи рок.

У поступку у привредним споровима, **спорови мале вредности** су спорови у којима се тужбени захтев односи на потраживање у новцу које не прелази дпв од **30.000 евра** по средњем курсу НБС на дан подношења тужбе.

Као спорови мале вредности сматрају се и спорови у којима се тужбени захтев не односи на потраживање у новцу, а тужилац је у тужби навео да пристаје да уместо испуњења одређеног захтева прими одређени новчани износ који не прелази износ од 30.000 евра.

Као спорови мале вредности сматрају се и спорови у којима предмет тужбеног захтева није новчани износ, а вредност предмета спора коју је тужилац у тужби навео, не прелази износ од 30.000 евра.

У поступку о споровима мале вредности у привредним споровима **тужба се не доставља туженом на одговор**.

7.ПОСТУПАК У ПОТРОШАЧКИМ СПОРОВИМА

У поступцима у споровима који произлазе из уговорног односа потрошача и трговца (потрошачки спорови) сходно се примењују остале одредбе ЗПП-а, ако посебним одредбама о потрошачким споровима или посебним законом није другачије прописано.

Изузетно, одредбе ЗПП-а које се односе на поступак у потрошачким споровима неће се примењивати на спорове који настану услед смрти, телесне повреде или нарушавања здравља, пружања здравствених или правних услуга и преноса права на непокретностима.

Ако се због сложености предмета поступка, или предложених доказа, потрошачки спор не може расправити у складу са одредбама ЗПП-а које се на то односе, суд ће да донесе решење да се поступак настави по правилима општег парничног поступка. Против овог решења није дозвољена жалба.

У поступку о потрошачким споровима **тужба се не доставља на одговор**.

Уз позив за главну расправу туженом ће да се достави тужба.

У поступку о потрошачким споровима не заказује се и не одржава припремно рочиште.

Рочиште за главну расправу заказује се и одржава најкасније у року од **30 дана** од дана пријема тужбе у суд.

У позиву за главну расправу навешће се, поред осталог, да ће да се сматра да је тужилац **повукао тужбу** ако не дође на рочиште за главну расправу, да ће суд, ако тужени изостане са рочишта за главну расправу, да одржи рочиште и донесе **пресуду на основу утврђеног чињеничног стања**.

Суд ће да упозори странке да у овом поступку треба да све чињенице и доказе изнесу до закључења првог рочишта за главну расправу, да у жалби против пресуде не могу да износе нове чињенице и предлажу нове доказе, као и да одлука може да се побија само због битне повреде одредаба парничног поступка и због погрешне примене материјалног права.

Пресуда у потрошачким споровима објављује се одмах по закључењу главне расправе. Приликом објављивања пресуде суд ће укратко да је образложи и поучи странку о условима под којима може да изјави жалбу.

У поступку о потрошачким споровима дозвољена је **посебна жалба** само против решења којим се окончава поступак. Остала решења против којих је по овом закону дозвољена посебна жалба могу да се побијају само жалбом против одлуке којом се поступак окончава.

Решења се не достављају странкама, већ се објављују на рочишту и уносе у писани састав одлуке.

Против првостепене пресуде, односно решења странке могу да изјаве жалбу у року од **8 дана**. Рок за жалбу рачуна се од дана објављивања пресуде, односно решења, а ако је пресуда, односно решење достављено странци, рок се рачуна од дана достављања.

Рок за извршење чинидбе и рок за доношење допунске пресуде у потрошачким споровима износи **8 дана**.

8.ПОСЕБНИ ПОСТУПЦИ У ВЕЗИ СА ПОРОДИЧНИМ ОДНОСИМА

ЗАЈЕДНИЧКЕ ОДРЕДБЕ О БРАЧНИМ СПОРОВИМА

Судски поступци у вези са породичним односима уређени су Породичним законом.

То су:

- **a)** Поступак у брачном спору,
- **b)** Поступак у спору материнства и очинства,
- **c)** Поступак у спору за заштиту права детета и у спору за вршење, одн. лишење родитељског права,
- **d)** Поступак у спору за поништење усвојења
- **e)** Поступак у спору за издржавање и
- **f)** Поступак у спору за заштиту од насиља у породици.

Поступак ради утврђења постојања, одн. непостојања брака, као и за развод, покреће се тужбом. Поступак за развод брака покреће се и предлогом за споразумни развод брака.

У брачном спору месно је надлежан суд одређен ЗПП-ом.

Поступак у вези са породичним односима у прво степену суди веће састављено од једног судије и двоје судија поротника, а у поступку по жалби веће од троје судија. Судије се бирају из реда лица која су стекла посебна знања из области права детета. Судије поротници бирају се из редова стручних лица која имају искуство у раду са децом и младима.

Поступак у вези са породичним односима је **хитан,** ако се односи на дете или родитеља који врши родитељско право.

У поступку у вези са породичним односима тужба се не доставља туженом на одговор. Поступак се, по правилу, спроводи на највише 2 рочишта. Прво рошиште се заказује тако да се одржи у року од **15 дана** од како су тужба или предлог примљени у суд.

Другостепени суд је дужан да донесе одлуку у року од 30 дана од како му је достављена жалба.

У поступку у вези са породичним односима суд може утврђивати чињенице и кад оне нису међу странкама спорне, а може и самостално истраживати чињенице које ни једна странка није изнела. Јавност је искључена. Подаци из судских списа спадају у службену тајну. О накнади судских трошкова суд одлучује по слободној оцени, водећи рачуна о разлозима правичности.

Ревизија је **увек дозвољена**, ако законом није другачије одређено.

1) ПОСТУПАК У БРАЧНОМ СПОРУ

У судском поступку може се утврђивати постојање и ништавост и спроводити развод брака, а поступак се покреће тужбом, с тим да се поступак за развод брака може покренути и предлогом за споразумни развод брака.

Дакле, у нашем праву постоје 3 врсте брачних парница:

a) ПАРНИЦА ЗА УТВРЂЕЊЕ ПОСТОЈАЊА ИЛИ НЕПОСТОЈАЊА БРАКА – покреће се тужбом за утврђење коју могу поднети супружници, лица која имају правни интерес та утврђење постојања, одн. непостојања брака и јавни тужилац.

b) ПАРНИЦА ЗА ПОНИШТЕЊЕ БРАКА

i. **Тужба за поништење ништавог брака –** тужбу могу за поништење ништавог брака могу поднети супружници, лица која имају правни интерес да брак буде поништен и јавни тужилац. Брак се може поништити и после његовог престанка. Право на подизање тужбе за поништење ништавог брака **не застарева.**

Доказивање ништавости – У поступку за поништење брака који је склопљен за време трајања ранијег брака једног супружника, постојање ранијег брака доказује се изводом из матичне књиге венчаних. Ако тужилац не може доказати постојање ранијег брака на овај начин, суд ће му наложити да у одређеном року покрене парницу за утврђење постојања ранијег брака, а ако он то не учини, сматраће се да је тужба повучена. Ако тужени оспорава пуноважност ранијег брака који је уписан у матичну књигу венчаних, суд ће му наложити да у одређеном року покрене парницу за пништење ранијег брака, а ко он то не учини, сматраће се да је одустао од ове

тврдње. Суд ће одбити захтев за поништење брака ако је ранији брак престао до закључења главне расправе.

ii. **Тужба за поништење рушљивог брака због малолетства –** супружник који је у време склапања брака био малолетан, може поднети тужбу за поништење брака склопљеног **без дозволе суда**, у року од **1 године** од дана стицања пунолетства. Тужбу могу поднети и родитељи малолетника, одн. старатељ, до пунолетства малолетног супружника.

iii. **Тужба за поништење рушљивог брака због принуде и заблуде –** супружник који је брак поднео под принудом, одн. у заблуди може поднети тужбу за поништај брака у року од **1 године** од дана када је принуда престала, одн. заблуда уочена.

iv. **Тужба за поништење рушљивог брака због непсособности за расуђивање –** супружник који је био неспособан за расуђивање у тренутку склапања брака, а накнадно постане способан, може поднети тужбу за поништење брака у року од **1 године** од дана престанка неспособности за расуђивање, одн. од дана правноснажности одлуке о враћању пословне способности. Право на тужбу за поништење брака не прелази на наследнике, они могу само наставити већ започети поступак ради утврђивања да је постојао основ за поништење брака. Старатељ малолетног или пословно неспосбног супружника може поднети тужбу за поништење само уз претходну сагласност органа старатељства.

c) ПАРНИЦА ЗА РАЗВОД БРАКА

i. **Тужба за развод брака –** могу поднети оба супружника. Право на тужбу не прелази на наследнике, они могу само наставити спор који су супружници покренули предлогом за споразумни развод брака ради утврђивања да је постојао основ за развод. Старатељ може поднети тужбу само уз претходну сагласност органа старатељства.

Ако тужбу у брачном спору подноси пуномоћник странке, пуномоћје мора бити оверено и издато само ради заступања у брачном спору. Пуномоћје мора да садржи наводе у погледу врсте тужбе и осова за подношење. У брачном спору који је покрент предлогом за споразумни развод брака, странке не може заступати исти пуномоћник.

Одрицање од тужбе у брачном спору има исто дејство као повлачење тужбе. Тужилац може **повући тужбу** све до заључења главне расправе, без пристанка тужено, а са

пристанком туженог, док поступак није правноснажно окончан.

Предлог за споразумни развод брака, **могу повући** један или оба супружника док поступак није правноснажно завршен. Ако је до повлашења тужбе или предлога дошло после доношења првостепене **пресуде**, суд ће решењем утврдити да је **пресуда без дејства** и да се поступак обуставља.

ii. **Предлог за споразумни развод брака**

Ако супружници споразумно затраже развод брака подносећи:

- писмени споразум о вршењу родитељског права,
- писмени споразум о деоби заједничке имовине,

суд ће донети **пресуду** о разводу брака на основу споразума о разводу, и развешће брак без преиспитивања разлога за развод.

Споразум о вршењу родитељског права се уноси у изреку пресуде уколико суд процени да је тај споразум у најбољем интересу детета. Споразум о деоби заједничке имовине, такође се уноси у изреку пресуде.

Суд је **дужан** да пресудом у брашном спору одлучи о вршењу родитељског права. Суд **може** пресудом у брачном спору одлучити о потпуном или делимичном лишењу родитељског права, а може и одредити једну или више мера заштите од насиља у породици.

Пресуда којом се брак разводи на основу споразума, може се побијати **само због битних повреда одредаба парничног поступка** или **због тога што је споразум закључен под принудом или у заблуди**.

Правноснажна пресуда у брачном спору, не може се побијати ванредним правним лековима у погледу дела у ком је донета олдука о поништењу или разводу брака.

Ако у току поступка умре један или оба супружника, суд ће решењем утврдити да се поступак обуставља.

ПОСТУПАК ПОСРЕДОВАЊА

Поступак посредовања обухвата – поступак за покушај мирења (**a**) и поступак за покушај споразумног окончања спора – нагодбу (**b**).

Посредовање се редовно спроводи уз поступак у брачном спору који је покренут тужбом једног од супружника.

Посредовање се **не спроводи:**

- ако један од супружника не пристане на посредовање;
- ако је један од супружника неспособан за расуђивање;
- ако је боравиште једног од супружника непознато;
- ако један или оба супружника живе у иностранству.

Посредовање, по правилу, спорводи суд, и то судија појединац. Уз позив за рочиште за посредовање доставља се и тужба рзвод или поништење брака. Судија који руководи посредовањем, не може учествовати у доношењу одлуке у каснијој фази поступка, осим ако је посредовање успело. Судија који руководи посредовањем дужан је да препоручи супружницим психосоцијално саветовање. Суд ће на њихов предлог или уз њихову сагласност поверити посредовање, достављањем тужбе за поништење или развод, надлежном органу стратељства, брачном или породичном сваетовалишту, одн. другој установи која је специјализована за посредовање.

a) **Поступак мирења** – мирење се спроводи **само у спору који је покренут тужбом за развод брака.** Сврха мирења јесте да се поремећени однос супружника разреши без конфликта и без развода брака. На мирење се позивају оба супружника, ако до помирења дође, тужба се сматра повученом. Ако се један или оба супружника не одазову, сматра се да поступак мирења није успео и наставиће се поступак нагодбе. Ако не дође до помирења после истека рока за мирење од **2 месеца**, а суд, одн. установа којој је поврен поступак процени да до мирења може да дође, са мирењем се може наставити.

   О мирењу се саставља записник који садржи изјаве супружника да су се помирили, одн. да мирење није успео. Суд одн. установа, дужни су да мирење спроведу у року од **2 месеца** од достављања тубе суду одн. установи. Ако установа у року од **3 месеца** од када јој је достављена тужба не обавести суд о резултатима мирења, поступак ће спровести суд. Рочиште за мирење суд је дужан да закаже у року од 15 дана од дана истека рока за мирење од 3 месеца.

b) **Нагодба –** Нагодба се спроводи у брачном спору који је покренут тужбом за развод, одн. поништај брака, а мирење није успело. Сврха нагодбе је да се поремећени однос супружника разреши без конфликта након поништења или развода брака. Суд, одн. установа којој је поверен поступак посредовања настојаће да супружници постигну споразум о вршењу родитељског права и о деоби заједничке имовине. На нагодбу се позивају супружници са пуномоћницима.

   Ако супружници постигну споразум о вршењу родитељског права и споразум о деоби имовине, сматраће се да је нагодба успела. Ако постигну само један од споразума, сматраће се да је делимично успела. Ако је нагодба успела или само делимично успела, споразум који су постигли унеће се у изреку пресуде о

поништењу, одн. разводу брака. Ако до нагодбе не дође, наставља се поступак за поништење, одн. развод.

О нагодби се саставља записник који садржи споразуме о вршењу родитељског права и деоби заједничке имовине, одн. изјаву супружника да нагодба није успела.

Суд је дужан да нагодбу спроведе у року од 2 месеца од дана кад је окончан поступак мирења, одн. од дана када је суду достављена тужба.

Ако установа којој је поверен поступак посредовања, не обавести суд о резултатима нагодбе у року од 3 месеца од дана кад је окончан поступак мирења, одн. од дана кад јој је достављена тужба за поништење, одн. развод брака, поступак нагодбе спровешће суд. Рошиште за нагодбу суд је дужан да одржи у року од 15 да од дана кад је истекао напред наведени рок.

2) ПОСТУПАК У СПОРУ О МАТЕРИНСТВУ И ОЧИНСТВУ

У спору о материнству и очинству месно је надлежан суд одређен ЗПП-ом. Поступак ради утврђивања и оспоравања материнства (спор о материнству), поступак ради утврђивања и оспоравања очинства (спор о очинству) **покреће се тужбом**.

Право на тужбу у спору у материнству и очинству не прелази на наследнике. Наследници тужиоца могу наставити већ започети поступак ради утврђивања да је постојао основ за утврђивање или оспоравање материнства или очинства, одн. ради поништења признања очинства.

Старатељ малолетног или пословно неспособног лица може поднети тужбу у спору о материнству и очинству, само уз сагласност органа старатељства. Ако тужени није више жив, тужба се подноси против његових наследника, а ако нема наследника, против РС као наследника.

а) ТУЖБА РАДИ УТВРЂИВАЊА И ОСПОРАВАЊА МАТЕРИНСТВА

i. **Тужба ради утврђивања материнства** – Дете може поднети тужбу без обзира на рок. Жена која тврди да је мајка детета може поднети тужбу ради утврђења свог материнства у року од **1 године од дана сазнања**, а најкасније у року од **10 година** од рођења детета.

ii. **Тужба ради оспоравања материнства** – Дете може поднети тужбу без обзира на рок.
   - Жена која је уписана у матичну књигу рођених као мајка детета може поднети тужбу ради оспоравља свог

материнства у року од **1 године од дана сазнања** да она није родила дете, а најкасније у року од **10 година** од рођења детета.

- Жена која тврди да је мајка детета може поднети тужбу ради оспоравања материнства жени која је уписана у матичну књигу рођених као мајка детета у року **1 године** од дана од сазнања да је она родила дете, а најкасније у року од **10 година** од рођења детета.
- Мушкарац који се по закону сматра оцем детета може поднети тужбу ради оспоравања материнства у року од **1 године** од дана сазнања да жена која је уписана у матичну књигу рођених као мајка детета није родила дете, а најкасније у року од **10 година** од рођења детета.

b) ТУЖБА РАДИ УТВРЂИВАЊА И ОСПОРАВАЊА ОЧИНСТВА

i. Тужба ради утврђивања очинства – Дете може поднети тужбу без обзира на рок.

- Мајка може поднети тужбу ради утврђивања очинства у року од **1 године** од дана сазнања да мушкарац кога сматра оцем детета није признао очинство, а најкасније у року од **10 година** од рођења детета.
- Мушкарац који тврди да је отац детета може поднети тужбу ради утврђења свог очинства у року **1 године** од дана сазнања да се са његовим признањем очинства није сагласила мајка, односно старатељ детета, а најкасније у року од **10 година** од рођења детета.

ii. Тужба ради оспоравања очинства – Дете може поднети тужбу без обзира на рок.

- Мајка може поднети тужбу ради оспоравања очинства мушкарцу који се по закону сматра оцем детета у року од **1 године** од дана сазнања да он није отац, а најкасније у року од **10 година** од рођења детета.
- Муж мајке може поднети тужбу ради оспоравања свог очинства у року од **1 године** од дана сазнања да он није отац, а најкасније у року од **10 година** од рођења детета.
- Мушкарац који тврди да је отац може поднети тужбу ради оспоравања очинства мушкарцу који се по закону сматра оцем детета у року од **1 године** од дана сазнања да је он отац дете, а најкасније у року од **10 година** од рођења детета.
- Мушкарац који се сматра оцем детета зачетог уз биомедицинску помоћ према ПЗ – оцем детета код артифицијалне инсеминације сматра се муж мајке, одн.

ванбрачни партнер, који је дао пристанак у писаној форми за поступак зачећа. Ово очинство се не може оспоравати осим ако дете није зачето овим поступком.

c) ТУЖБА РАДИ ПОНИШТЕЊА ПРИЗНАЊА ОЧИНСТВА

Право на тужбу ради поништења изјаве о признању очинства, као и изјаве о сагласности са признањем очинства, у складу за ПЗ, могу поднети лица која су изјаву дала, лица која имају правни интерес да изјава буде поништена, и јавни тужилац. Лице које је изјаву о признању очинства, као изјаву о сагласности са признањем очинства (мајка, старатељ) дало пор принудом или у заблуди може поднети тужбу у року од **1 године** од дана када је принуда престала, одн. заблуда уочена.

СУПАРНИЧАРСКА ЗАЈЕДНИЦА

a) Странке у спору ради утврђивања материнства јесу – дете и жена која тврди да је мајка детета.
Странке у спору ради оспоравања материнства јесу – дете, жена која тврди да је мајка детета, жена која је уписана као мајка детета у матичну књигу рођених и мушкарац који се по закону сматра оцем детета (нужни и јединствени супарничари).

b) Странке у спору ради утврђивања очинства јесу – дете, мајка, мушкарац који тврди да је отац детета и мушкарац кога мајка сматра оцем детета (нужни и јединствени супарничари).
Странке у спору ради оспоравања очинства јесу – дете, мајка, мушкарац који се по закону сматра оцем детета и мушкарац који тврди да је отац детета (нужни и јединствени супарничари).

c) Странке у спору ради поништења признања очинства јесу – лице које је дало изјаву о признању очинства, лице које је дало изјаву о сагласности са признањем очинства, а лице које има правни интерес да изјава буде поништена, само ако се ради о условима за ништавост признања (нужни и јединствени супарничари).

Ако тужбом у спору о материнству и очинству нису обухваћена сва лица која морају бити странке, суд је дужан да поучи тужиоца да тужи и лице које није обухваћено тужбом или да то лице позове да се придружи као нови тужилац. Ако тужилац у остављеном року не прошири тужбу на сва лица која морају бити странке, одн. ако се

наведена лица не придруже тужби као тужиоци, тужба се сматра повученом.

У овим споровима не може се донети пресуда на основу признања, или одрицања, као ни пресуда због пропуштања. Странке не могу да закључе поравнање.

Суд је дужан да пресудом у овим споровима одлучи о вршењу родитељског права, а може одлучити и о делимичном или потпуном лишењу родитељског права и, такође, одредити једну или више мера заштите од насиља у породици.

3) ПОСТУПАК У СПОРУ ЗА ЗАШТИТУ ПРАВА ДЕТЕТА И ПОСТУПАК У СПОРУ ЗА ВРШЕЊЕ ОДН. ЛИШЕЊЕ РОДИТЕЉСКОГ ПРАВА

Дете може поднети тужбу у спору за заштиту свог права и у спору за вршење, одн. лишење родитељског права, пред судом опште месне надлежности или пред судом на чијем подручју оно има пребивалиште, одн. боравиште.

Поступак за заштиту права детета и у спору за вршење, одн. лишење родтељског права, покреће се **тужбом.**

a) ТУЖБА ЗА ЗАШТИТУ ПРАВА ДЕТЕТА

Ову тужбу могу поднети – дете, родитељи детета, јавни тужилац и орган старатељства. Може се поднети у погледу свих права која су детету призната ПЗ, а нису заштићена неким другим поступком. Право и дужност да обавесте ЈТ или орган старатељства о разлозима за заштиту права детета имају све дечје, здравствене, образовне установе или установе социјалне заштите, правосудни и други државни органи, удружења и грађани.

b) ТУЖБА ЗА ВРШЕЊЕ, ОДН. ЛИШЕЊЕ РОДИТЕЉСКОГ ПРАВА

- Тужбу за вршење родитељског права могу поднети – дете, родитељи детета и орган старатељства.
- Тужбу за лишење родитељског права могу поднети – дете, други родитељ, ЈТ и орган старатељства.
- Тужбу за враћање родитељског права може поднети и родитељ који је био лишен родитељског права.

Право и дужност да обавесте ЈТ или орган старатељства о разлозима за заштиту права детета имају све дечје, здравствене, образовне установе или установе социјалне заштите, правосудни и други државни органи, удружења и грађани.

Ако између детета и његовог законског заступника постоје супротни интереси, дете заступа колизијски старатељ. Дете које је навршило 10-у годину живота и које је способно за расуђивање може само, одн. преко неког другог лица или установе затражити од органа старатељства да му постави колизијског старатеља, одн. може од суда тражити да му постави привременог заступника из истог разлога.

У спору за заштиту права дете и вршењу, одн. лишењу родитељског права суд је увек дужан да се води најбољим интересима детета. Ако суд у овим споровима процени да дете није заступано на одговарајући начин, дужан је да постави детету привременог заступника.

Поступак за заштиту права детета и поступак за лишење родитељског права нарочито су **хитни.**

Прво рочиште се заказује тако да се одржи у року од **8 дана** од дана када је тужба примљена у суд. Другостепени суд дужан је да одлуку донесе у року од **15 дана** од дана кад му је жалба достављена. Пре него суд донесе одлуку о заштити права детет или о вршењу, одн. лишењу родитељског права, дужан је да затражи налаз и стручно мишљење од органа старатељства, породичног саветовалишта или друге установе специјализоване у посредовању у породичним односима.

У овим споровима не може се изрећи пресуда због пропуштања, као ни пресуда на основу признања или одрицања. Странке не могу да закључе судско поравнање.

Споразум родитеља о заједничком или самосталном вршењу родитељског права уноси се у изреку пресуде о вршењу родитељског прва уколико суд процени да је такав споразум у најбољем интересу детета. Ако родитељи нису закључили споразум о вршењу родитељског права или суд оцени да закључени споразум није у најбољем интересу детета, одлуку о поверавању детета једном родитељу, о висини доприноса за издржавање од стране другог родитеља и о начину одржавања личних односа детета са другим родитељем, доноси суд.

Када суд донесе одлуку о заједничком или самосталном вршењу родитељског права, а дете се не налази код родитеља који треба да врши родитељско право, суд ће наредити да се дете одмах преда том родитељу.

Суд и у спору за вршење родитељског права може одлучити и о делимичном или потпуном лишењу родитељског права и, такође, одредити пресудом једну или више мера заштите од насиља у породици

4) ПОСТУПАК У СПОРУ ЗА ПОНИШТЕЊЕ УСВОЈЕЊА

У спору за поништење усвојења месно је надлежан суд на чијем се подручју налази орган старатељства пред којим је засновано усвојење.

Тужбу за поништење усвојења према ПЗ могу поднети – усвојитељи, усвојеник, родитељи, одн. старатељ усвојеника, лица која имају правни интерес да усвојење буде поништено, као и ЈТ.

Лице које је изјаву о сагласности за усвојење дало под принудом или у заблуди, може поднети тужбу за поништење у року од **1 године** од дана када је принуда престала, одн. заблуда уочена.

Пресуду о поништењу усвојења суд доставља органу старатељства пред којим је засновано усвојење. На основу те пресуде орган старатељства доноси решење о поништењу решења о новом упису рођења усвојеника. На основу тог решења оснажује се први упис усвојеника.

5) ПОСТУПАК У СПОРУ ЗА ИЗДРЖАВАЊЕ

У спору за издржавање, месно је надлежан суд одређен законом којим се уређује парнични поступак. Поступак се покреће **тужбом**, коју може поднети лице које се у сматра повериоцем, одн. дужником издржавања

Тужбу за издржавање детета може поднети и орган старатељства.

Тужба за издржавање супружника може се поднети током трајања брака, а најкасније до закључења главне расправе у брачном спору. **Изузетно**, бивши супружник који из оправданих разлога није поднео тужбу за издржавање у брачном спору, може је поднети најкасније у року од **1 године** од дана престанка брака, одн. од дана када му је учињено последње фактичко давање на име издржавања. У том случају, тужбени захтев може бити усвојен само ако су услови од којих зависи право на издржавање постојали у време престанка брака и још увек постоје у време закљулења главне расправеу спору за издржавање.

Тужба за издржавање ванбрачног партнера може се поднети у року од **1 године** од дана престанка заједнице живота ванбрашних партнера, одн. кад је учињено последње фактичко давање на име издржавања.

Поступак у спору за издржавање је нарочито **хитан**. Прво рочиште се заказује у року од **8 дана** од дана када је тужба примљена у суду. Другостепени суд је дужан да одлуку донесе у

року од **15 дана** од дана када му је достављена жалба. Пресуду о издржавању суд је дужан да одмах достави органу старатељства на чијој територији поверилац издржавања има пребивалиште, одн. боравиште.

6) ПОСТУПАК У СПОРУ ЗА ЗАШТИТУ ОД НАСИЉА У ПОРОДИЦИ

Овај поступак уређењн је ЗПП-ом и Законом о спречавању насиља у породици.

У спору за заштиту од насиља у породици месни је надлежан, поред суда опште месне надлежности, и суд на чијем подручју има пребивалиште, одн. боравиште члан породице према коме је насиље извршено. Поступак се покреће тужбом

Тужбу за одређивање мере заштите у породице, као и продужење мере заштите од насиља у породици, могу поднети – члан породице према коме је насиље извршено, његов законски заступник, ЈТ и орган старатељства.

Тужбу за престанак мера заштите од насиља у породици може поднети члан породице против кога је мера одређена.

Поступак у спору за заштиту од насиља у породици нарошито је хитан. Прво рошите се заказује тако да се одржи у року од **8 дана** од дана када је тужба примљена у суд. Другостепени суд је дужан да одлуку донесе у року од **15 дана** од дана када му је достављена жалба.

Ако орган старатељства није покренуо поступак, суд му може затрашити да му пружи помоћ у прибављању потребних доказа и да изнесе своје мишљење.

Суд није везан границама тужбеног захтева. Суд може да одреди и меру заштите од насиља у породици која није тражена ако оцени да се таквом мером постиже најбоља заштита.

Жалба не задржава извршење пресуде о одређивању или придужењу мере заштите од насиља, осим ако суд не одлучи другачије.

Пресуду је суд дужан да одмах достави органу старатељства на чијој територији члан породице према коме је извшено насиље има пребивалиште, одн. боравиште, као и органу старатељства на чијој територији има пребивалиште одн. боравиште члан породице према коме је мера одређена.

ПОСТУПАК ПРЕД АРБИТРАЖНИМ СУДОМ

Књига стр. 207.

ТРОШКОВИ ПОСТУПКА

1.ПАРНИЧНИ ТРОШКОВИ И ТРОШКОВИ У ПОСТУПКУ ЗА ОБЕЗБЕЂЕЊЕ ДОКАЗА

ПОЈАМ ПАРНИЧНИХ ТРОШКОВА

Парнични трошкови су издаци учињени у току или поводом поступка.

Они обухватају – судске таксе, трошкове за извођење доказа, трошкове дневница и путне трошкове, трошкове превођења и оверавања и трошкове објављивања судских огласа, као и награду за рад адвоката и других лица којима закон признаје право на награду.

ПРЕТХОДНО ПОЛАГАЊЕ ТРОШКОВА (предујам)

Свака странка претходно сама сноси трошкове које је проузроковала својим радњама.

Ако странка предложи **извођење доказа**, дужна је да по налогу суда унапред положи износ потребан за подмирење трошкова који ће да настану поводом извођења доказа. Ако извођење доказа предлажу обе странке, суд ће да одреди да износ потребан за подмирење трошкова положе обе странке на једнаке делове. Ако је суд одредио извођење доказа по службеној дужности, одредиће да износ положи странка на коју пада терет доказивања чињенице о којој се изводи доказ. Изузетно, када суд по службеној дужности наређује извођење доказа ради утврђивања чињеница у вези са захтевима којим странке не могу слободно да располажу, трошкови извођења доказа падају на терет суда.

КАД СУД ОДЛУЧУЈЕ О ТРОШКОВИМА

О накнади трошкова суд одлучује на захтев странке, без расправљања. Странка је дужна да у захтеву опредељено наведе трошкове за које тражи накнаду и да захтев достави суду најкасније до завршетка расправљања које претходи одлучивању о трошковима, а ако се ради о доношењу одлуке без претходног расправљања странка је дужна да захтев за накнаду трошкова поднесе у предлогу о коме суд треба да одлучи. О захтеву за накнаду трошкова суд ће одлучити у **пресуди или решењу** којим се окончава поступак пред тим судом.

У случају усменог објављивања пресуде или решења којим се налаже накнада трошкова, суд може да одлучи да ће износ трошкова да одмери у писмено израђеној пресуди, односно решењу, ако решење треба да се достави странкама.

У току поступка суд ће **посебним решењем** да одлучи о накнади трошкова само ако право на накнаду трошкова не зависи од одлуке о главној ствари.

У случају када тужилац повуче тужбу, односно странка повуче правни лек, ако повлачење тужбе или правног лека није извршено на рочишту, као и у другим случајевима када је одлука донета изван рочишта, захтев за накнаду трошкова може да се поднесе у року од **8 дана** од дана достављања обавештења о повлачењу тужбе, односно достављања одлуке.

Суд у делимичној пресуди или међупресуди може да одлучи да се одлука о трошковима донесе уз коначну одлуку.

Ако суд одбаци или одбије правни лек, одлучиће и о трошковима насталим у поступку поводом тог правног лека.

Ако суд преиначи одлуку против које је изјављен правни лек или укине ту одлуку и одбаци тужбу, одлучиће о трошковима целог поступка.

Ако се укине (или делимично укине) одлука против које је изјављен правни лек и предмет врати на поновно суђење, оставиће се да се о трошковима поступка поводом правног лека одлучи у коначној одлуци.

Одлука о трошковима садржана у пресуди може да се побија само **жалбом на решење** ако се истовремено не побија и одлука о главној ствари.

Ако једна странка побија пресуду само у погледу трошкова, а друга у погледу главне ствари, другостепени суд ће једном одлуком да одлучи о оба правна лека.

Трошкове **поступка за обезбеђење доказа** сноси странка која је поднела предлог за обезбеђење доказа. Она је дужна да накнади и трошкове противној странци, односно постављеном привременом заступнику. Ове трошкове странка може накнадно да остварује као део парничних трошкова, према успеху у парници.

КАКО СУД ОДМЕРАВА ТРОШКОВЕ

Суд ће приликом одлучивања који ће се трошкови накнадити странци, узети у обзир само оне који су били потребни за вођење парнице. О томе, као и о висини трошкова, одлучује суд, ценећи све околности.

Странка која у целини изгуби парницу дужна је да противној странци накнади трошкове.

Ако странка делимично успе у парници, суд може с обзиром на постигнути успех да одреди да свака странка сноси своје трошкове или да једна странка накнади другој сразмеран део трошкова.Суд може да одлучи да једна странка накнади све трошкове које је

противна странка имала ако противна странка није успела само у сразмерно незнатном делу свог захтева, а због тог дела нису настали посебни трошкови.

Суд ће, према резултату доказивања, да одлучи да ли ће трошкове за извођење доказа да сноси једна или обе странке или ће ти трошкови да падну на терет средстава суда.

Умешач има право на накнаду трошкова од противне странке само за парничне радње предузете уместо странке којој се придружио.

Ако је прописана тарифа за награде адвоката или за друге трошкове, ови трошкови одмериће се по тој тарифи.

Странка је дужна да независно од исхода парнице накнади противној странци трошкове које је проузроковала својом кривицом или случајем који се њој догодио. Суд може да одлучи да законски заступник или пуномоћник странке накнади противној странци трошкове које је проузроковао својом кривицом.

Тужилац ће да накнади туженом парничне трошкове, ако тужени није дао повод за тужбу и ако је признао тужбени захтев у одговору на тужбу, односно на припремном рочишту, а ако се не одржава припремно рочиште онда на главној расправи пре него што се упустио у расправљање о главној ствари.

Тужилац који **повуче тужбу** дужан је да противној странци накнади парничне трошкове, осим ако је повлачење тужбе уследило одмах после испуњења захтева од стране туженог. Странка која повуче правни лек дужна је да противној странци накнади трошкове настале поводом правног лека.

Свака странка сноси своје трошкове ако је парница окончана **судским поравнањем** или поравнањем после успеле медијације, осим ако се странке другачије не споразумеју или ако је то посебним законом другачије прописано. У парничне трошкове улазе трошкови поравнања које је покушано, а није успело и трошкови медијације која је покушана, а није успела.

Ако у **излучној парници** буде усвојен тужбени захтев за излучење ствари, а суд утврди да је тужени као поверилац у извршном поступку имао оправданих разлога да сматра да не постоје права трећих лица на овим стварима, суд ће да одреди да свака странка сноси своје трошкове.

Супарничари сносе трошкове на једнаке делове. Ако постоји знатна разлика у погледу њиховог удела у предмету спора, суд ће према сразмери тог удела одредити колики ће део трошкова накнадити сваки од супарничара. Супарничари који су солидарно одговорни у главној ствари, одговарају солидарно и за трошкове досуђене противној странци. За трошкове проузроковане посебним

парничним радњама појединих супарничара остали супарничари не одговарају.

Ако **јавни тужилац** учествује у поступку као странка, он има право на накнаду трошкова, али не и право на награду. Ове трошкове које би требало да сноси јавни тужилац исплатиће се из средстава јавног тужилаштва.

Свака странка сноси своје трошкове који су настали учествовањем јавног тужиоца у поступку. Трошкови које је јавни тужилац имао поводом свог учествовања у поступку падају на терет средстава јавног тужилаштва.

Одредбе о трошковима примењују се и на странке које заступа јавно правобранилаштво. У том случају трошкови поступка обухватају и износ који би се странци признао на име награде адвокату.

2.АКТОРСКА КАУЦИЈА

Акотрска кауција обавезује странца који подноси тужбу домаћем суду, да на захтев туженог, положи одређено обезбеђење у новцу или другом погодном облику, на име парничнин трошкова које тужени може имати у слулају да тужилац изгуби спор.

Ово обезбеђење **одређује суд, по захтеву** туженог, који има право да се не упусти у спор док суд правноснажно не одлучи о његовом захтеву, а ако буде усвојен – док тужилац (странац) не положи утврђену кауцију.

3.ОСЛОБАЂАЊЕ ОД ПЛАЋАЊА ТРОШКОВА ПОСТУПКА

Суд ће да ослободи од плаћања трошкова поступка странку која према свом општем имовном стању није у могућности да сноси ове трошкове. Ослобођење од плаћања трошкова поступка обухвата ослобођење од плаћања таксе и ослобођење од полагања предујма за трошкове сведока, вештака, увиђаја и судских огласа. Суд може да ослободи странку и само од плаћања таксе, у складу са посебним законом.

Приликом доношења одлуке о ослобођењу од плаћања трошкова поступка суд цени све околности, а нарочито узима у обзир вредност предмета спора, број лица које странка издржава и приходе и имовину које имају странка и чланови њене породице.

Одлуку о ослобађању од плаћања трошкова поступка доноси првостепени суд **на предлог странке**. Странка која захтева ослобађање од трошкова дужна је да уз предлог наведе чињенице и поднесе доказе којима се чињенице потврђују. Ако је то потребно и

сам суд може по службеној дужности да прибави потребне податке и обавештења о имовном стању странке која тражи ослобађање, а може о томе да саслуша и странку. Против решења суда којим се усваја предлог странке није дозвољена посебна жалба.

Суд ће у току читавог поступка да призна странци **право на бесплатну правну помоћ** кад је странка потпуно ослобођена од плаћања трошкова поступка, ако је то нужно ради заштите права странке, односно ако је то прописано посебним законом.

Суд је дужан да одлучи о праву на бесплатног пуномоћника у року од **8 дана** од дана подношења предлога, односно у року од **8 дана** од достављања жалбе другостепеном суду. Бесплатног пуномоћника поставља и разрешава председник суда по редоследу са списка адвоката. Постављени пуномоћник има право да захтева да буде разрешен из оправданих разлога. Предлог за разрешење бесплатног пуномоћника може да поднесе и странка. Против решења суда којим се одлучује о постављању и разрешењу пуномоћника није дозвољена жалба.

Ако је странка потпуно ослобођена од плаћања трошкова поступка, из средстава суда исплатиће се предујам за трошкове сведока, вештака, увиђаја и издавања судског огласа, као и награда и стварни издаци бесплатног пуномоћника.

Решење о ослобађању од плаћања трошкова и о постављању бесплатног пуномоћника првостепени суд **може** у току поступка да **укине** ако утврди да је странка у стању да сноси трошкове поступка. Суд ће истовремено да реши да ли ће странка потпуно или делимично да накнади и оне трошкове и таксе од којих је раније била ослобођена као и стварне издатке и награду бесплатног пуномоћника. Првенствено се накнађују трошкови исплаћени из средстава суда.

Трошкови исплаћени из средстава суда, као и стварни издаци и награда бесплатног пуномоћника, чине део парничних трошкова. О накнади ових трошкова од стране противника странке која је ослобођена од плаћања трошкова поступка, суд ће да одлучи по одредбама о накнади трошкова. Трошкове исплаћене из средстава суда наплаћује по службеној дужности суд пред којим су трошкови настали од странке која је дужна да их накнади.

Ако је противнику странке која је ослобођена од плаћања трошкова поступка наложено да накнади парничне трошкове, а утврди се да он није у стању да те трошкове плати, суд може накнадно да одреди да трошкове плати у целини или делимично странка која је ослобођена од плаћања трошкова поступка из онога што јој је досуђено. Тиме се не дира у право ове странке да за оно што је платила тражи накнаду од противника, с тим што ова странка

има право да тражи од противника накнаду трошкова које је платила.

ПРАВНА ПОМОЋ

Судови су дужни да један другоме указују правну помоћ у парничном поступку.

Ако замољени суд није надлежан да предузме радњу за коју је замољен, уступиће замолницу надлежном суду, односно другом државном органу, и о томе ће да обавести суд од кога је примио **замолницу**, а ако му надлежни суд, односно државни орган није познат, вратиће замолницу.

Ако у једном месту постоји више судова стварно надлежних за пружање правне помоћи, замолница за пружање правне помоћи може да се поднесе било коме од тих судова, ако посебним законом није другачије прописано.

Судови међусобно опште на језику који је у службеној употреби у суду. Ако је писмено састављено на језику националне мањине, а упућује се суду у коме језик те националне мањине није у службеној употреби, уз судско писмено на језику националне мањине приложиће се превод тог писмена на српски језик.

Судови ће да указују правну помоћ страним судовима у случајевима предвиђеним законом, међународним уговором, општеприхваћеним правилима међународног права, као и ако постоји узајамност у указивању правне помоћи. У случају сумње о постојању узајамности, обавештење даје министарство надлежно за послове правосуђа.

Одредбе у вези са предузимањем радњи од замољеног суда који није надлежан, као и одредбе у вези са поступањем домаћих судова ако у једном месту постоји више судова стварно надлежних за пружање правне помоћи, важе и за поступање са замолницом страног суда за пружање међународне правне помоћи.

Судови пружају правну помоћ страним судовима на начин прописан у домаћем закону. Радња која је предмет замолнице страног суда може да се предузме и на начин који захтева страни суд, ако такав поступак није противан јавном поретку Републике Србије.

Ако законом, међународним уговором и општеприхваћеним правилима међународног права није другачије предвиђено, судови ће да узимају у поступак замолнице страних судова за пружање правне помоћи, само ако су достављене дипломатским путем и ако су замолница и прилози састављени на српском језику или ако је приложен оверени превод.

Ако међународним уговором није другачије предвиђено, замолнице домаћих судова за правну помоћ достављају се страним судовима дипломатским путем. Замолнице и прилози морају да буду састављени на језику замољене државе или уз њих мора да буде приложен њихов оверени превод.

СПОРНО ПРАВНО ПИТАЊЕ

ПОСТУПАК ЗА РЕШАВАЊЕ СПОРНОГ ПРАВНОГ ПИТАЊА

Ако у поступку пред првостепеним судом у већем броју предмета постоји потреба да се заузме став о спорном правном питању које је од значаја за одлучивање о предмету поступка пред првостепеним судовима, првостепени суд ће по службеној дужности или на предлог странке, **захтевом** да покрене поступак пред **Врховним касационим судом** ради решавања спорног правног питања.

Суд који је покренуо поступак за решавање спорног правног питања дужан је да застане са поступком док се не оконча поступак пред Врховним касационим судом.

Захтев за решење спорног правног питања треба да садржи: кратак приказ утврђеног стања ствари у конкретној правној ствари, наводе странака о спорном правном питању и разлоге због којих се суд обраћа са захтевом за решење спорног правног питања. Суд ће уз захтев да приложи и сопствено тумачење спорног правног питања. Захтев се не доставља странкама на изјашњавање.

Ако странка предложи покретање поступка за решавање спорног правног питања, суд може да достави предлог другој странци ради изјашњавања у року од **15 дана** од дана достављања предлога.

Првостепени суд је дужан да уз захтев за решавање спорног правног питања достави и предмет ВКС. ВКС суд ће да одбаци непотпун и недозвољен захтев за решавање спорног правног питања. Захтев је недозвољен, ако је о таквом захтеву ВКС већ донео одлуку.

ВКС решава спорно правно питање по правилима поступка за усвајање правних ставова. ВКС ће да одбије да реши спорно правно питање, ако оно није од значаја за одлучивање у већем броју предмета у поступку пред првостепеним судом. ВКС је дужан да реши спорно правно питање у року до **60 дана** од дана пријема захтева.

У одлуци поводом захтева за решавање спорног правног питања, ВКС износи разлоге којима образлаже заузето правно

схватање. Одлука се доставља суду који је покренуо поступак и објављује на интернет страници ВКС или на други погодан начин.

Ако је ВКС решио спорно правно питање, странке у поступку у коме се поставља исто спорно правно питање немају право да траже његово решавање у парници која је у току.

ВАНПАРНИЧНИ ПОСТУПАК

ПОЈАМ ВАНПАРНИЧНОГ ПОСТУПКА

1. ПОЈАМ ВАНПАРНИЧНОГ ПОСТУПКА

Законом о ванпарничном поступку одређују се правила по којима судови поступају и одлучују о личним, породичним, имовинским и другим правним стварима које се по овоме или другом закону решавају у ванпарничном поступку. Одредбе овог закона примењују се и у другим правним стварима из надлежности судова за које законом није изричито одређено да се решавају у ванпарничном поступку, ако се не односе на заштиту повређеног или угроженог права нити се због учесника у поступку могу применити одредбе Закона о парничном поступку.

У РС, у теорији, **праве ванпарничне ствари** су оне које се тичу:

a) уређивања правног статуса физичких лица;
b) расправљање заоставштине;
c) поступак у земиљишно-књижним стварима;
d) подизање протеста менице и чека;
e) одређивање носиоца станарског права (или права закупа) у државној или друштвеној својини, у случају престанка брака;
f) састављање, потврђивање, чување и поништење исправа;
g) судски депозит

Неправе ванпарничне ствари су:

a) признање страних судских и арбитражних одлука;
b) одређивање накнаде за експроприсану непокретност;
c) уређење управљања и коришћења заједничке ствари;
d) деоба заједничке ствари и имовине;
e) уређење међа;

f) уређење односа између етажних власника у погледу трошкова одржавања заједничких делова зграде и сношења трошкова, ако о томе нема споразума;
g) уређење односа између етажних власника ако нема споразума о претварању идеалних делова у етажну својину.

Разлика је што се под правим ванпарничним стварима подразумевају ванпарничне ствари у којима не постоји супротност интереса учесника, а под неправим оне у којима постоји присуство спора између учесника.

ЗВП, је извршио законску класификацију ванпарничних **поступака,** а не ствари, у следеће групе:

a) поступци уређења **личних стања**;
b) поступци уређења **личних односа**;
c) поступци у **имовинским стварима**;
d) поступак састављања, чувања, потврђивања и поништавања **исправа**; и
e) судски депозит

Ванпарнични поступак примењује се само у онимправним стварима које су законом изричито прописане.

2. ПАРНИЧНИ ПОСТУПАК КАО ПОМОЋНИ – УПУЋИВАЊЕ НА ПАРНИЦУ ИЛИ ДРУГИ ПОСТУПАК –

До упућивања на парницу или други поступак може доћи и у ванпарничном и у извршном поступку. До упућивања ће доћи када је потребно да се у тим поступцима, као помоћним начинима у доношења одлуке, реши неко чињенично или правно питање које је од значаја за одлучивање у поступку из кога је упућивање извршено.

Према ЗВП, ако су међу учесницима спорне чињенице важне за решавање претходног питања, суд ће их упутити да у одређеном року покрену парницу или поступак пред управним органом ради решавања спорног права, одн. правног односа.

Упућивање се врши **посебним решењем** у ком се одређује рок, који не може бити дужи од **30 дана**, рачунајући од дана уручења решења:

- Ако се поступак у одређеном року покрене, оставински поступак се **прекида** до правноснажног окончања тох поступка.
- Ако се поступак у року не покрене, суд ће довршити оставински поступак као да захтева учесника није било.

Упућивање на парницу је последица околности да се спорне чињенице **не могу утврђивати** у ванпарничном поступку.

ЗВП-ом, одређено је, да ће суд прекинути поступак расправљања заоставштине и упутити странке (**учеснике**) на парницу или други поступак, ако су међу њима спорне чињенице од којих зависи неко њихово право, пупут права на наслеђе. а нарочито – пуноважност или садржина тестамента, однос наследника и оставиоца на основу ког се по закону наслеђује,основаност искључења нужних наследника или основаност разлога за недостојност, величина наследног дела, а нарочито урачунавање у наследни део итд.

- Ако међу наследницима (**учесницима**) постоји спор о праву на легат или о другом праву из заоставштине (које није наследно право), оставински суд такође упућује учеснике на парницу или др. поступак, али у том случају није овлашћен да прекине поступак.
- Када се наследници споре о чињеничном или правном питању, оставински суд увек прекида расптављање заоставштине и упућује учеснике да поведу парнични или дручи поступак у следећим случајевима – ако постоји спор о томе која имовина улази у заоставштину; ако постоји спор о праву потомака оставиочевих, који су са њим живели у заједници, да им се из заоставштине извдоји део који одговара њиховом доприносу у повећању вредности оставиочеве имовине.
- Ако се у поступку деобе заједничке ствари или имовине међу заједничарима појави спор о праву на ствар која је предмет деобе или право на имовину, удео у заједничким стварима, одн. имовини, или је спорно које ствари одн. права улазе у заједничку имовину, суд прекид поступак, и посебним решењем упућује предлагача, који изазива спор да покрене парницу или др. поступак. Итд.

У следећим случајевима који су изнети у појединим ванпарничним поступцима примениће се правила општег ванпарничног поступка у вези са упућивањем, у ономе што у посебном поступку није друкчије предвиђено.

3.ПАРНИЧНИ ИЛИ ДРУГИ ПОСТУПАК КАО КОРЕКЦИЈА ВАНПАРНИЧНОГ ПОСТУПКА

Према одредбама ЗВП, правноснажност решења, донетог у ванпарничном поступку, не спречава учеснике да свој захтев о коме је решењем одлучено остварују у парничном или другом поступку, кад им је то право признато Законом.

У наведеним случајевима парнични или други поступак појављује као корекција ванпарничног поступка (одн. одлука донетих у њему).

У поступку расправљања заоставштине ЗВП прдвиђа:

a) прво – ако се по правноснажности решења о наслеђивању или решења о легату, пронађе тестамент, суд ће га прогласити и доставити оставинском суду. У таквом случају, оставински суд не спорводи оставинску расправу, већ обавештава заинтересована лица о проглашењу тестамента и упозорава их да своја права на основу тестамента могу остварити у редовном парничном поступку.
b) друго – ако по правноснажности решења о наслеђивању или легати неко лице које није учествовало у оставинском поступку полаже право на заоставштину као наследник, оставински суд поново не расправља заоставштинуу, већ то лице упућује да своје право оствари тужбом у редовном парничном поступку.
c) треће – кад се по правноснажности решења о наслеђивању или легату, стекну услови за понављање поступка по правилима парничног поступка, неће се обновити оставински поступак, већ учесници могу своја права остварити тужбом у редовном парничном поступку.

Правноснажност није сметња да се поступак о једној ванпарничној ствари поново покрене, кад се стање ствари у материјалноправном односу измени, нпр. – малолетник коме је одбије захтев да склопи брак, може поново да покрене поступак за диспензацију, ако су се околности промениле (дошло је до гравидитета, до промене у материјалном положају будућег брачног друга итд.), или ако престану околности због којих је једно лице делимично лишено пословне способности, могуће је да се донесе ново решење о враћању пословне способности.

ОПШТИ ВАНПАРНИЧНИ ПОСТУПАК

1.ПОЈАМ И ОПШТЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ

Општи ванпарнични поступак чине правила садржана у општим одредбама ЗВП-а, по коме судови поступају у личним, имовинским, породичним и другим правним стварима о којим се по том или неком другом закону решавају у ванпарничном поступку. По општем поступку поступа се и у другим стварима из надлежности судова за које законом није изричито одређено да се решавају у ванпарничном поступку, ако се не односе на заштиту повређеног или угроженог права, нити се због учесника могу применити одредбе ЗПП. Такође, у свим ванпарничним поступцима се сходно примењују одредбе ЗПП, ако тим или другим законом није друкчије одређено.

Ванпарнични поступак **покреће се предлогом физичког или правног лица**, као и предлогом органа одређеног ЗВП-ом или другим законом.

Ванпарнични поступак **суд покреће по службеној дужности** у случајевима и под условима одређеним ЗВП-ом или другим законом. У појединим правним стварима поступак се покреће **само** предлогом заинтересованог правног лица.

Учесник у ванпарничном поступку је лице које је поступак покренуло, лице о чијим се правима или правним интересима одлучује у поступку, као и органи који учествују у поступку на основу законског овлашћења да поступак покреће, без обзира да ли је поступак покренуо или је касније ступио у поступак.

Предлагач је лице, односно орган по чијем предлогу је поступак покренут, а **противник предлагача** је лице према коме се право или правни интерес предлагача остварује.

МЕСНА НАДЛЕЖНОСТ – У статусним стварима **месно надлежан** је суд на чијем подручју има пребивалиште лице у чијем интересу се поступак води. У другим ванпарничним стварима месно надлежан је суд на чијем подручју предлагач има пребивалиште или боравиште. Кад се ванпарнична ствар односи на непокретности, **искључиво** је надлежан суд на чијем подручју се налази непокретност, а ако се непокретност налази на подручју више судова надлежан је сваки од тих судова. Учесници могу мењати надлежност, само ако је то законом изричито дозвољено.

Суд **увек** одлучује у облику **решења**, а образложење је дужан учинити само кад се предлог странке одбија, кад је против решења дозвољена самостална жалба и кад је законом то изричито дозвољено.

ИНСТАЦИОНИ ПОСТУПАК у ванпарници је двостепен, а основни правни лек – **жалба,** који може бити ремонстративан и деволутиван. Наиме, поводом жалбе првостепени суд може сам новим решењем укинути или преиначити ожалбено решење, ако се тиме не вређају права других учесника која се на том решењу заснивају.

Другостепени суд је овлашћен да одлучује и о неблаговременој жалби (и након што су сва правна средства исцрпљена), ако се тиме не вређају права лица заснована на том решењу.

Рок за жалбу је **15 дана** од дана достављања решења и има суспензивно дејство, осим када је законом другачије одређено или ако суд другачије не одлучи.

ВАНРЕДНИ ПРАВНИ ЛЕКОВИ – питање ванредних правних лекова је другачије уређено у односу на парнични поступак.

У статусним стварима **ревизија** је, по правилу дозвољена кад се ради о имовинским ставрима. Ревизија је дозвољена под условима предвиђеним ЗПП-ом.

У вези са захтевом за заштиту законитости, сходно се примењују одредбе ЗПП.

У неким ванпарничним стварима дозвољено је поновно расправљање и без улагања предлога за понављање поступка.

ТРОШКОВИ – у ванпарничним стварима, правило је да свака странка сноси своје трошкове. Ако у поступку учествује више странака (јер ванпарнични поступак не мора бити двостраначки, одн. вишестраначки) са подударним интересима, трошкови се међу њима деле сразмерно. У статусном стварима о трошковима поступка суд одлучује водећи рачуна о околностима сваког случаја и о исходу спора. И у ванпарничном поступку суд је овлашћен да о трошковима одлучује по начелу кривице (трошкове сноси учесник који их је својом кривицом проузроковао) или применом правила о случају који се учеснику десио (трошкове сноси учесник коме се случај десио).

У ванпарничном поступку суд по службеној дужности посебно води рачуна и предузима мере ради заштите **права и правних интереса малолетника** о којима се родитељи не старају, као и других лица која нису у могућности да се сама брину о заштити својих права и интереса.

Кад се у поступку одлучује о правима и правним интересима малолетника и других лица под посебном друштвеном заштитом, суд ће обавестити **орган старатељства** о покретању поступка, позивати га на рочишта и достављати му поднеске учесника и одлуке против којих је дозвољен правни лек, без обзира да ли орган старатељства учествује у поступку. Кад сматра да је то потребно, суд ће позвати орган старатељства да учествује у поступку и одредити му рок у коме може пријавити своје учешће. Док не истекне овај рок суд ће застати са поступком, али орган старатељства може своје право да учествује у поступку користити и после протека тог рока.

Орган старатељства који учествује у поступку, и кад законом није овлашћен да покреће поступак, овлашћен је да предузима све радње у поступку ради заштите права и правних интереса малолетника и других лица под посебном друштвеном заштитом, а нарочито да износи чињенице које учесници нису навели да предлаже извођења доказа и да изјављују правне лекове.

У ванпарничном поступку суд може поставити **привременог заступника** сваком учеснику у поступку кад за то постоје услови предвиђени одредбама Закона о парничном поступку.

Суд може дозволити да учесник, који нема пословне способности, поред радњи на које је законом овлашћен, ради остварења својих права и правних интереса, предузима и друге радње у поступку, ако сматра да је у стању да схвати значење и правне последице тих радњи.

У ванпарничним стварима које се односе на лично стање учесника (**статусне ствари**), као и у другим ванпарничним стварима које се односе на права и правне интересе са којима учесници не могу располагати, они се у поступку пред судом не могу одрећи свог захтева, признати захтев противника, нити закључити судско поравнање. У овом поступку суд може да утврђује и чињенице које учесници нису изнели, као и чињенице које међу учесницима нису спорне, ако су важне за доношење одлуке.

У поступку у коме се одлучује о статусним стварима јавност је искључена.

У ванпарничном поступку суд одлучује о захтевима учесника на основу расправе на рочишту само у случајевима кад је то ЗВП-ом или другим законом одређено, или кад оцени да је одржавање рочишта потребно ради разјашњења или утврђивања одлучних чињеница или сматра да је због других разлога одржавање рочишта целисходно.

Изостанак појединих учесника са рочишта не спречава суд да даље поступа, ако у појединим случајевима законом није друкчије одређено. Саслушање учесника у поступку може се извршити и у одсуству других учесника.

У стамбеним стварима у којима се решава о станарском праву или о појединим овлашћењима која чине садржину станарског права одлука се увек доноси на основу расправе на рочишту.

Предлог за покретање ванпарничног поступка може се повући до доношења првостепене одлуке. Предлог поднет од више лица повлачи се њиховом сагласном изјавом, ако законом није друкчије одређено. Предлог се може повући и доцније све док поступак није правноснажно завршен, ако се тиме не вређају права других учесника на које се одлука односи или ако остали учесници на то пристану. Ако је предлог повучен после доношења првостепене одлуке, првостепени суд ће одлуку укинути.

Сматраће се да је предлог повучен кад предлагач не дође на рочиште или се не одазове на позив суда ради саслушања, ако је био

уредно позван, а не постоје опште познате околности које су га спречиле да дође у суд. Оправдане разлоге изостанка суд може уважити и без изјашњавања осталих учесника све док им не упути обавештење о повлачењу предлога.

учесници који су законом овлашћени да покрену поступак могу предложити да се поступак настави. Предлог за настављање поступка може се поднети у року од ***15 дана*** од дана пријема обавештења о повлачењу предлога.

До доношења одлуке о главној ствари суд ће посебном одлуком **обуставити** ванпарнични поступак, ако утврди да би поступак требало спровести по правилима парничног поступка. Поступак ће се по правноснажности те одлуке спровести по правилима парничног поступка пред надлежним судом. Радње које је спровео ванпарнични суд (увиђај, вештачење, саслушање сведока и др.) поново ће се извести, ако је при њиховом ранијем извођењу учињена нека од битних повреда одредаба парничног поступка.

У ванпарничном поступку у првом степену поступа **судија појединац**, ако законом није друкчије одређено. У стамбеним стварима у којима се решава о станарском праву или о појединим овлашћењима која чине садржину станарског права првостепени суд одлучује **у већу састављеном од једног судије и двојице судија поротника**. Поједине радње у поступку може да преузима судијски помоћник у суду кад је то законом одређено. Записник о тим радњама потписују судијски помоћник и записничар који је саставио записник.

Првостепени суд може поводом жалбе, сам новим решењем **преиначити или укинути** своје раније решење, ако се тиме не вређају права других учесника која се заснивају на том решењу. Ако првостепени суд не преиначи, односно не укине своје решење, жалбу, заједно са списима, доставиће другостепеном суду на решавање без обзира да ли је жалба поднесена у законом одређеном року. **Другостепени суд** може из важних разлога одлучити и о неблаговремено поднесеној жалби, ако се тиме не вређају права других лица која се заснивају на том решењу.

Кад се решењем суда мења лични или породични статус учесника или његова права и дужности, правне последице решења настају кад оно постане правноснажно. Суд може одлучити да правне последице решења настају пре правноснажности, ако је то потребно

ради заштите малолетника или других лица под посебном друштвеном заштитом.

Правоснажно решење којим се мења лични или породични статус учесника без одлагања се доставља матичару надлежном за вођење матичне књиге рођених за то лице.

2.ЈАВНИ БЕЛЕЖНИК У ВАНПАРНИЧНОМ ПОСТУПКУ

Судија који поступа у ванпарничној ствари може својим **решењем**, против ког **није дозвољена** жалба, поверити јавном бележнику спровођење ванпарничног поступка или предузимање појединих ванпарничних радњи. Ради се о ванпарничним стварима у којима јавни интерес **није** посебно наглашен.

Суд **не може** поверити јавном бележнику: спровођење поступака у статусним и породичним стварима; спровођење поступка за одређивање накнаде за експроприсану непокретност; вођење јавних књига и регистара за које је законом предвиђено да их води суд; састављање исправа за које је законом предвиђена искључива надлежност суда и спровођење поступка за расправљање заоставштине када је за наслеђивање меродавно право стране државе.

Конкретног јавног бележника коме се поверава предмет на решавање одређује председник суда својим решењем из круга јавних бележника на подручју суда.

Јавни бележник је **дужан** да прихвати посао који му је поверен и да га заврши у року који му је сду одредио.

Јавни бележник **може одбити** да спроведе поступак који му је поверен, односно да предузме процесну радњу која му је поверена када постоји разлог за његово искључење, односно изузеће или нека друга околност која га објективно спречава да прихвати поверени посао. О оправданости тих разлога одлучује суд.

Суд може јавном бележнику решењем **одузети поверени посао** ако оцени да ради на штету странака, ствара им сувишне трошкове, неоправдано одуговлачи поступак или кад то налажу други оправдани разлози. О томе обавештава и све учеснике у поступку, Јавнобележничку комору и министра правде.

Решење које је јавни бележник донео као повереник суд има исто правно дејство као и судска одлука, и може се нападати **правним лековима** под истим условима и по истим правилима као да га је донео суд.

Накнаду трошкова и награду за рад јавном бележнику, као повернику суда, суд одређује и исплаћује према Јавнобележничкој

тарифи, а он сам не сме да се споразумева са учесницима о накнади трошкова за свој рад нити се од њих наплаћивати.

ПОСЕБНИ ВАНПАРНИЧНИ ПОСТУПЦИ

1.ПОСТУПАК ЛИШЕЊА ПОСЛОВНЕ СПОСОБНОСТИ

У овом поступку суд испитује да ли су се стекли законски услови за лишење пословне способности пунолетног лица, одлучује о мери лишења пословне способности, одређује време за које ће се проверити да ли постоје разлози за даље трајање изречене мере и одлучује о враћању пословне способности када престану разлози за лишење пословне способности. Поступак за лишење, као и поступак за враћање пословне способности **хитан је.**

- Пунолетно лице које због болести или сметњи у психофизичком развоју није способно за нормално расуђивање, те због тога није способно да се стара о себи и о заштити својих права и интереса може бити може бити потпуно лишено пословне способности и тада је његова пословна способност изједначена са пословном способношћу млађег малолетника.
- Пунолетно лице које због болести или сметњи у психофизичком развоју непосредно угрожава сопствена или права и интересе других лица, може бити делимично лишено пословне способности и тада је његова пословна способност изједначена са пословном способношћу старијег малолетника.

Судском одлуком о делимичном лишењу, одредиће се правни послови које лице делимично лишено пословне способности може самостално да предузима.

Поступак за лишење пословне способности суд покреће по службеној дужности, као и на предлог органа старатељства, супружника, ванбрачног партнера, детета или родитеља лица које треба лишити пословне способности.

Предлог за покретање поступка може да стави и само лице које треба лишити пословне способности, ако може да схвати значење и правне последице свог предлога.

У решењу којим је одлучено о лишењу пословне способности, суд одређује време проверавања, надуже **3 године**, након чега суд по службеној дужности испитује да ли и даље постоје разлози због којих је лице лишено пословне способности. Лицу лишеном пословне способности се она може вратити када престану разлози који су до делимичног или потпуног лишења довели.

Правноснажна судска одлука о лишењу и враћању пословне способности доставља се без одлагања органу старатељства. Чињеница лишења, одн. враћања пословне способности уписује се у матичну књигу рођених, а ако лице лишено пословне способности

има непокретности, уписује се у у једвни регистар права на непокретности.

2.ПОСТУПАК ЗАДРЖАВАЊА У ЗДРАВСТВЕНОЈ УСТАНОВИ КОЈА ОБАВЉА ДЕЛАТНОСТ У ОБЛАСТИ НЕУРОПСИХИЈАТРИЈЕ

Реч је о ванпарничном поступку у коме суд одлучује о смештају и задржавању душевно болесног лица у одговарајућој здравственој установи када је због природе болести неопходно да то лице буде ограничено у слободи кретања или општења са спољним светом.

Када здравствена установа прими неко лице на лечење без његове сагласности или без одлуке суда, дужно је да то, у року од **3 дана,** пријави суду на чијем подручју се установа налази. Изјава о сагласности за пријем мора бити дата у писменом облику пред овлашћеним лицем у здравственој установи у присуству да пословно способна и писмена сведока. Здравствена установа дужна је да поднесе пријаву суду чак и када лице које је својом вољом примљено опозове дату сагласност, а овлашћено лице или орган те здравствене установе сматра да је потребно његово задржавање.

Суд води поступак по службеној дужности, а услови за задржаваер у здравственој установи утврђују се на начин прописан за поступак лишења пословне способности.

Суд је дужан да у прописаном року од пријема пријаве, одн. од дана задржавања, донесе решење о томе да ли се лице примљено на лечење има задржати у здравственој установи. Време задржавања не може бити дуже од прописаног времена.

На основу поновног прегледа задржаног лица суд доноси решење о продужењу задржавања ако здравствена установа то предложи. Задржано лице може изјавити жалбу.

3.ПОСТУПАК ПРОГЛАШЕЊА НЕСТАЛОГ ЛИЦА ЗА УМРЛО

У овом поступку суд одлучује о проглашењу несталог лица за умрло. За умрло може се огласити лице:

a) о чијем животу за последњих није било никаквих вести, а од чијег је рођења протекло **70 година**;
b) о чијем животу за последњих **5 година** није било никаквих вести, а околности под којима је нестало чине вероватним да више није у животу;

c) које је нестало у бродолому, саобраћајној несрећи, пожару, поплави, земљотресу или у каквој другој непосредној смртној опасности, а о чијем животу није било никаквих вести за **6 месеци** од дана престанка опасности;
d) које је нестало у току рата у вези са ратним догађајима, а о чијем животу није било никаквих вести за **годину дана** од дана престанка непријатељства.

Рокови из тач. a) и b) рачунају се од дана када је по последњим вестима нестали несумњиво био жив, а ако се тај дан не може тачно утврдити, ти рокови почињу тећи завршетком месеца, односно године у којој је нестали по последњим вестима био жив.

Предлог за проглашење несталог лица за умрло може поднети свако лице које за то има непосредни правни интерес, као и јавни тужилац. Предлог мора да садржи чињенице на којима се заснива, као и доказе на којима се те чињенице утврђују или чине вероватним, као и подаци из којих произилази правни интерес предлагача, ако предлог не подноси ЈТ.

Суд, по пријему предлога утврђује да ли су испуњене претпоставке за покретање поступка. Ако утврди да си претпоставке испуњене, суд несталом одређује стараоца и о томе обавештава орган старатељства. Старалац је дужан да прикупља докзе о нестанку одн. животу несталог лица и да их приложи суду.

Ако суд оцени да су испуњене основне претпоставке за покретање поступка, издаје оглас у коме ће навести битне околности случаја, позвати нестало лице, као и сваког другог ко ма шта зна о његовом животу да то без одлагања јави суду, и указати да ће суд по истеку **3 месеца** од објављивања огласа у "Службеном гласнику Републике Србије" одлучити о предлогу.

Оглас се објављује у "Службеном гласнику Републике Србије" и на огласној табли суда, а објавиће се на уобичајен начин и у месту у коме је нестало лице имало своје последње пребивалиште, односно боравиште.

По протеку рока од 3 месеца од објављивања огласа у "Службеном гласнику Републике Србије", ако се нестали не јави и нема трага да је у животу, суд ће заказати рочиште на које ће позвати предлагача и стараоца несталог лица и извешће потребне доказе.

Ако суд утврди да резултати целокупног поступка поуздано указују да нестало лице није живо, суд ће донети решење којим ће прогласити да је то лице умрло.

У решењу којим се нестало лице проглашава за умрло означиће се дан, а по могућности и час, који се сматра као време смрти несталог.

Као време смрти сматраће се дан за који се изведеним доказима утврди да је нестало лице умрло, односно дан који нестало лице вероватно није преживело. Ако не може да се утврди тај дан, сматра се да је смрт наступила првог дана по истеку рокова.

Правноснажно решење о проглашењу несталог лица за умрло доставиће се матичару ради уписа у матичну књигу умрлих, суду надлежном за вођење оставинског поступка, органу старатељства и органу који води земљишну или другу јавну књигу о евиденцији непокретности, ако је лице проглашено за умрло имало непокретности.

Ако се лице проглашено за умрло лично јави суду, суд ће, пошто утврди његов идентитет, без даљег поступка своје решење о проглашењу тог лица за умрло укинути.

Ако по доношењу решења о проглашењу несталог лица за умрло суд на било који начин сазна да је нестало лице живо, по службеној дужности покренуће и спровести поступак ради укидања тог решења.

Ако се по доношењу решења о проглашењу несталог лица за умрло сазна да је нестало лице умрло неког другог дана, а не оног који се по решењу има сматрати као дан смрти, суд ће на предлог сваког лица које има непосредни правни интерес и јавног тужиоца спровести поступак и у погледу датума смрти изменити своје раније решење.

О покретању поступка за укидање или измену решења о проглашењу несталог лица за умрло, суд ће обавестити надлежни орган старатељства и оставински суд пред којим је у току поступак расправљања заоставштине тог лица.

4.ПОСТУПАК ДОКАЗИВАЊА СМРТИ

Поступак доказивања смрти је ванпарнични поступак у коме се утврђује смрт неког лица за које чињенице о смрти нема доказа предвиђених законом.

Ако смрт неког лица не може да се докаже исправом предвиђеном Законом о матичним књигама (потврда о смрти коју издаје лекар, а када је лице умрло у здравственој организацији ту потврду издаје здравствена организација), свако лице које има непосредни правни интерес, као и ЈТ, могу поднети предлог суду да решењем утврди смрт тог лица.

У поступку за доказивање смрти сходно ће се применити одредбе о проглашењу несталог лица за умрло, с тим што огласни рок не може бити краћи од 15 ни дужи од 30 дана.

5.ПОСТУПАК УТВРЂИВАЊА ВРЕМЕНА И МЕСТА РОЂЕЊА

Предлог за утврђивање времена и места рођења (доказивање рођења) може поднети основном суду лице које није уписано у матичну књигу рођених, а време и место свог рођења не може да се докаже на начин предвиђен прописима којима се уређује вођење матичних књига.

Поред лица чије се рођење доказује, поступак за утврђивање времена и места рођења може покренути свако лице које за то има непосредни правни интерес, као и орган старатељства.

За утврђивање времена и места рођења месно је надлежан сваки стварно надлежан суд.

Предлог за утврђивање времена и места рођења мора да садржи податке о имену и презимену лица чије се рођење доказује, његовом полу, времену и месту његовог рођења ако је познато, као и доказе којима се те чињенице могу утврдити или учинити вероватним. Предлагач је ослобођен плаћања такси и други трошкова.

Пошто прими предлог за утврђивање времена и места рођења, суд налаже министарству надлежном за унутрашње послове и матичарима на чијем подручју је боравило лице чије се рођење доказује да провере да ли у њиховим евиденцијама постоје подаци о времену и месту рођења лица чије се рођење доказује и да о томе доставе извештај у року који не може бити дужи од **30 дана**.

Пошто прими извештај, односно кад протекне рок за достављање извештаја, суд заказује рочиште на које позива предлагача и лице чије се рођење доказује и изводи потребне доказе.

Да би утврдио време и место рођења лицу чије се рођење доказује суд мора да саслуша најмање два пунолетна сведока чији идентитет утврђује увидом у јавну исправу с фотографијом.

Суд може одредити да лекар одговарајуће специјалности прегледа лице чије се рођење доказује и дâ налаз и мишљење о његовој старости.

Решење којим се утврђује време и место рођења садржи: име и презиме лица чије се рођење доказује, његов пол, дан, месец, годину и час рођења, место рођења, као и податке о његовим родитељима ако су познати.

Ако суд не може да утврди када је рођено лице чије се рођење доказује, сматра се да је оно рођено 1. јануара у 00:01 часова оне године за коју се на основу изведених доказа може узети да је вероватно година његовог рођења.

Ако суд не може да утврди где је рођено лице чије се рођење доказује, као место рођења сматра се седиште града, односно општине за коју се на основу изведених доказа може узети да је вероватно место рођења, а ако се место рођења не може утврдити на такав начин, сматра се да је лице чије се рођење доказује рођено у месту где је нађено, односно где је имало боравиште у време подношења предлога за утврђивање времена и места рођења.

Решење о времену и месту рођења суд је дужан да донесе у року од **90 дана** од дана подношења предлога, а тај рок може бити продужен највише за **60 дана** само ако је донето решење о застоју поступка зато што су постојали наговештаји да је лице чије се рођење доказује имало боравиште у страној држави.

Против решења о времену и месту рођења може се изјавити жалба у року од **8 дана** од дана достављања.

Правноснажно решење о времену и месту рођења првостепени суд доставља надлежном матичару у року од **8 дана** од дана правноснажности, ради уписа чињенице рођења у матичну књигу рођених.

Ако учесник у поступку за утврђивање времена и места рођења сазна за нове чињенице или стекне могућност да употреби нове доказе на основу којих је могло другачије да се утврди време и место рођења, или постоје други услови за понављање поступка по правилима парничног поступка, неће се понављати поступак за утврђивање времена и места рођења, већ учесник своја права може да оствари у парничном поступку.

6.ПОСТУПАК ПРОДУЖЕЊА РОДИТЕЉСКОГ ПРАВА

Ово је ванпарнични поступак у коме суд испитује да ли су се стекли законски услови за продужење родитељског права, одређује време после којег се проверава да ли и даље постоје разлози за трајање изречене мере и одлучује о престанку продуженог родитељског права. Ради се о мери која се доноси **после пунолетства детета**, кад оно због душевне болести, заосталог душевног развоја, телесних мана или других разлога, није у стању да се само стара о својим правима и интересима, као и својој личности.

Поступак за продужење родитељског права је хитан, а покреће се на предлог родитеља или органа старатељства. Предлог се мора поднети пре пунолетства детета, али суд може донети решење о продужењу и кад је предлог поднесен касније (неблаговремено), али само ако су разлози за продужење постојали у време наступања пунолетства детета.

Детету се обавезно одређује посебан старалац, а одређеује га суд или органа старатељства.

Утврђивање душевног и физичког стања детета суд врши по службеној дужности, применом правила прописаних у поступку за лишење пословне способности.

Обавезно се заказује и одржава рочиштена које се позивају: орган старатељства, дете, старалац детета и његови родитељи. Родитељи се у том поступку обавезно саслушавају, а орган старатељства дужан је да да мишљење о целисходности продужења родитељског права.

Кад се предлог усвоји, суд у својој одлуци обавезно одређује да ли се дете изједначује са малолетним лице старијим или млађим од 14 година. На предлог детета, родитеља или органа старатељства, суд одлучује о враћању родитељског права, ако престану разлози због којих је оно продужено.

Порписима није одређено колико може трајати продужено родитељско старатељство, оа суд трајање не може одредити, али ако разлози продужења постану трајни, треба покренути поступак за лишење пословне способности лица над којим је продужено родитељско право.

7.ПОСТУПАК ЛИШЕЊА И ВРАЋАЊА РОДИТЕЉСКОГ ПРАВА

Реч је о ванпарничном поступку у коме суд **лишава** родитељског права родитеља који то право злоупотребљава или грубо занемарује родитељске дужности , **односно** у коме се **враћа** родитељско право када престану разлози због којих је лишење извршено. Поступак лишења покреће други родитељ, ОС и ЈТ, а када се покреће поступак за враћање родитељског права предлог подноси родитељ коме је то право одузето и ОС.

Када су у питању поступци у брачним споровима и споровима родитеља и деце, суд је овлашћен да по службеној дужности донесе одлуку о лишењу родитељског права, ако за то постоје законски услови, а исто тако може донети и одлуку о враћању тог права. Поступак је **хитан**.

Малолетно лице поводом кога се води поступак лишења родитељског права, заступа други родитељ или друго лице кад суд оцени да је то потребно. Кад се лишавају родитељског права оба родитеља, суд одн. ОС одређује лице које ће малолетно дете заступати у поступку.

Поступак се води по службеној дужности и суд је дужан да утврди све шињенице и околности релевантне за доношење одлуке.

Орган старатељства је обавезан да суду помаже у прикупљању процесне грађе и да суду саопшти своје мишљење о потреби лишења родитељског права. Родитељи се обавезно саслушавају, а дете ако то суд ореди узимајући у обзир потребу да се саслуша, а посебно имајући у виду да ли је то опасно за његово душевно стање односно здравље. Ако је дете старије од 10 година, може се позвати на рочиште и саслушати само уз претходно прибављено мишљење органа старатељства.

Суд решењем о лишењу родитељског права одређује у односу на коју се децу одузима родитељско право, при чему се одлука може односити само на неко дете или децу, а не на све. Време трајања се не одређује јер се родитељско право може вратити увек – чим престану разлози који га условљавају.

Ако суд не одреди да жалба на решење одлаже извршење, жалба нема суспензивно дејство.

8. ПОСТУПАК ДАВАЊА ДОЗВОЛЕ ЗА СТУПАЊЕ У БРАК

Поступак давања дозволе за ступање у брак је ванпарнични поступак у коме суд својом одлуком одобрава склапање брака, отклањањем брачне сметње (диспензација).

Отклоњиве брачне сметње тичу се:

a) малолетног лица, старијег од 16 година, које добија дозволу ако суд утврди да је достигао телесну и душевну зрелост потребну за вршење права и дужности у браку
b) сродства заснованог непотпуним усвојењем између усвојиоца и усвојеника, којима суд може дозволити закључење (изм. усвојиоца и усвојенице, одн. обрнуто), по прибављеном мишљењу ОС и
c) тазбинског сродства између свекра и снахе, зета и таште, очуха и пасторке и мачехе и пасторка, којима суд може дозволити закључење брака из оправданих разлога, по претходно прибављеном мишљењу ОС.

Поступак покреће лице које не испуњава услове за закључење брака, а кад те услове не испуњавају оба лица, предлог подносе заједнички. Заједнички предлог се може повући све до правноснажности решења, а сматра се повученим кад један од предлагача одустане од њега.

За поступање по предлогу месно надлежан је суд на чијем подручју предлагач има пребивалиште или боравиште, а по

заједничком предлогу суд на чијем подручју један од предлагача има пребивалиште или боравиште.

Кад је предлог поднело малолетно лице, суд ће на погодан начин испитати све околности које су од значаја за утврђење да ли постоји слободна воља и жеља малолетника да закључи брак, као и да ли је малолетно лице достигло телесну и душевну зрелост потребну за вршење права и дужности у браку. Телесну и душевну зрелост суд утвђује путем мишљења здравствене установе.

Обавезно је саслушање подносиоца предлога, лица са којим се брак жели закључити и родитеља (или стараоца).

Суд ће, по правилу, саслушати малолетника без присуства осталих учесника.

Суд је дужан да испита и лична својства, имовно стање и друге битне околности које се односе на лице са којим малолетник жели да закључи брак.

Ако суд одбије предлог, на одлуку се може жалити **само малолетник.**

Кад се ради о поступку отклањања брачних сметњи, суд испитује оправданост предлога, првенствено имајући у виду остварење циљева брака и заштите породицем прибављањем мишљења од ОС по службеној дужности.

У овом поступку ревизија **није дозвољена**.

У решењу којим се предлог усваја суд је обавезан навести лична имена лица између којих се брак закључује.

9.ПОСТУПАК ЗА ПРОГЛАШЕЊЕ ДЕТЕТА ЗА РОЂЕНО У БРАКУ

Реч је о ванпарничном поступку у коме суд утврђује да је дете рођено ван брака брачно дете, зато што су његови родитељи, који су намеравали да ступе у брак, смрћу једног од њих у томе били онемогућени, или кад је у питању брачна сметња настала после тренутка зачећа детета.

Предлог могу поднети дете, родитељ и ОС.

Кад очинство детета није утврђено на законом прописан начин, захтев за проглашење детета за рођено у браку може се истаћи у поступку утврђивања очинства. **Месно је надлежан** суд пребивалишта или боравишта детета.

Суд је по службеној дужности дужан утврдити чињеницу да су родитељи намеравали да закључе брак и да су у томе спречени смрћу једног од њих, одн. да је после зачећа наступила брачна сметња, ради које брак није могао бити закључен. У тој мисији, суд мора прибавити извод и МКУ за умрлог родитеља, одн. доказ о

насталој сметњи и времену њеног настанка. За утврђивање релевантих чињеница и околности потребних за одлучивање, суд може извести све доказе, а посебно **мора** саслушати предлагача и друга лица која могу дати исказ о битним чињеницама.

Решење којим се предлог усваја, суд по службеној дужности доставља надлежном матичару ради уписа те чињенице у МРК.

10. ПОСТУПАК ОДРЕЂИВАЊА НАКНАДЕ ЗА ЕКСПРОПРИСАНУ НЕПОКРЕТНОСТ

У овом поступку суд одређује **накнаду** за експроприсану непокретност кад корисник експропријације и ранији сопственик пред надлежним општинским органом управе **нису** закључили пуноважан споразум о накнади за експроприсану непокретност.

Ако корисник експропријације и ранији сопственик не закључе споразум о накнади за експроприсану непокретност у року од **2 месеца** од дана правноснажности решења о експропријацији, или ако јавни правобранилац оцени да је њихов споразум закључен на штету корисника јавних средстава, општински орган управе надлежан за имовинско-правне послове дужан је да правноснажно решење о експропријацији са списима без одлагања достави надлежном суду.

Ако надлежни орган управе тако не поступи суд ће, на иницијативу учесника, сам затражити да му се правоснажно решење о експропријацији са списима достави.

Поступак одређивања накнаде за експроприсану непокретност покреће се и води по службеној дужности. Овај поступак је **хитан**.

Ако ранији сопственик експроприсане непокретности у току поступка умре или изгуби парничну способност, а нема пуномоћника или је његово боравиште непознато, суд ће му поставити привременог заступника и о томе без одлагања обавестити ОС.

О накнади за експроприсану непокретност суд расправља и одлучује у већу састављеном од једног судије, као председника већа и двојице судија поротника.

Суд заказује рочиште да би кориснику експропријације и ранијем сопственику дао могућност да се изјасне о облику и обиму, односно висини накнаде, као и о доказима о вредности непокретности који се прибављају по службеној дужности. Кад се по закону РС, АП, односно ЈЛС сматра корисником експропријације, а експропријација је извршена за потребе другог друштвеног правног лица, на рочиште се као учесник позива и то друштвено правно лице, одн. заступник.

Пошто утврди све важне чињенице, суд доноси решење којим одређује облик и обим, односно висину накнаде.

Ако се корисник експропријације и ранији сопственик споразумеју о облику и обиму, односно висини накнаде, суд ће своје решење засновати на њиховом споразуму, уколико нађе да није у супротности са принудним прописима, јавним поретком и добрим обичајима. Ово решење се доставља јавном правобраниоцу и кад није учествовао у поступку његовог доношења.

Ако се корисник експропријације и ранији сопственик споразумеју да се накнада за експроприсану зграду или стан одреди у облику давања друге зграде или стана, споразумом ће одредити и рок за извршење узајамних обавеза. Ако тај рок не одреде, суд ће решењем о накнади одредити рок. Ове одредбе се сходно примењују и на земљораднике, кад му је накнада за експроприсано пољопривредно замљиште одређена давањем у својину друге непокретности, као и у другим случајевима када се ранијем сопственику признаје право на накнаду за непокретност на којој је изгубио право својине или друго стварно право (национализација, комасација, арондација)

Трошкове поступка сноси корисник експропријације, осим трошкова који су изазвани неоправданим поступцима ранијег сопственика.

11. ПОСТУПАК УРЕЂЕЊА УПРАВЉАЊА И КОРИШЋЕЊА ЗАЈЕДНИЧКЕ СТВАРИ

У овом ванпарничном поступку суд уређује начин управљања и коришћења заједничке ствари сувласника, сукорисника и других судржалаца исте ствари (заједничари).

До овог поступка долази нарочито кад се неки од сувласника не покорава одлуци већине или кад по одредбама материјалног права суд треба да одлучи:

- да ли су оправдане важне промене на заједничкој ствари;
- да ли се важне промене морају извршити безусловно или по претходно датом обезбеђењу или да ли треба сменити управитеља заједничке ствари.

Ова правила се примењују и у односима етажних власника, али се могу применити и у осталим случајевима заједништва, ако није нешто друго порписано или не произилази из правних односа заједничара.

Поступак је **двостраначки**, јер се о заједничарима може говорити само ако постоје најмање два титулара неког права или два држаоца неке ствари. Заједничари могу бити физичка и правна лица.

Поступак може да покрене сваки заједничар који сматра да је повређен у праву управљања или коришћења заједничке ствари. Предлог **мора** да обухвати све заједничаре, да садржи потребне податке о заједничкој ствари која је предмет поступка, као и разлоге због којих се поступак покреће.

Предлог се подноси суду на чијем подручју се заједничка ствар налази, а ако се ствар налази на подручју више судова, предлог се може поднети сваком од тих судова.

По пријему предлога суд ће **обавезно** заказати рочиште на које ће позвати све заједничаре. Суд је обавезан да поучи учеснике о могућности закључења судског поравнања, одн. на могућност споразумног уређења управљања и коришћења ствари.

Поравнање се склапа применом правила парничне процедуре.

Уколико до поравнања не дође, суд ће извести потребне доказе и утврђује све релевантне чињенице од којих зависи начин управљања, одн. коришћења заједничке ствари и обим овлашћења сваког заједничара.

Кад се предлогом тражи уређење коришћења заједничког стана или пословних просторија, суд ће нарочито уредити које ће просторије заједничари користити посебно, а које заједнички, како ће се користити заједничке просторије, као и како ће се сносити трошкови коришћења просторија.

Кад је међу заједничарима **спорно право на ствар** која је предмет поступка или је споран обим права, суд ће упутити предлагача да у одређеном року покрене парницу, или поступак пред управним органом, ради решења спорног права, односно правног односа.

Ако предлагач покрене поступак на који је упућен, суд ће **прекинути поступак** до окончања парничног или управног поступка, а ако поступак у одређеном року не покрене, сматраће се да је предлог повукао, те се поступак обуставља.

Пре или у току прекида поступка, суд може привремено, уредити односе заједничара у погледу управљања, односно коришћења заједничке ствари да би се спречила знатнија штета, самовлашће или очита неправда за поједине супарничаре или кад постоје други важни разлози.

Правноснажност решења о уређењу и коришћењу заједничке ствари не спречава заједничаре да у парничном или управном поступку остварују своје захтеве поводом ствари о којој је то решење донето.

Ако се промене околности или за то постоје други оправдани разлози, у н**овом поступку** се може тражити преуређење уређеног управљања и коришћења.

Против решења о управљању и коришћењу, дозвољена је жалба за коју важе општа правила ванпарничног поступка.

Ревизија је искључена, али могу да се користе предлог за понављање поступка и захтев за заштиту законитости.

12. ПОСТУПАК ДЕОБЕ ЗАЈЕДНИЧКЕ СТВАРИ ИЛИ ИМОВИНЕ

У овом поступку суд одлучује о деоби и начину деобе једне или више ствари, као заједничких и неподељених предмета права својине.

Поступак се покреће предлог ма којег сувласника, и мора обухватити све заједничаер као предлагаче или противнике предлагача.

Предлог се подноси суду на чијем се подручју ствар или имовина налази, а ако се заједничке ствари или имовина налазе на подручју више судова, надлежан је сваки од тих судова.

По пријему предлога суд обавезно заказује рочиште за усмену расправу заједничара и лица која на предмету деобе имају неко стварно право, као и лица чији би интереси могли бити повређени деобом.

Приликом одлучивања о деоби, суд је дужан узети у обзир и истакнуте захтеве трећих лица.

Ако међу заједничарима настане спор о предмету деобе и о величини зајдничке ствари или имовине, или о праву сувласништва појединих сувласника, одн. о величини њихових делова, суд **прекида** поступак и упућује предлагаче да у одређеном року покрену парницу. У току поступка суд је обавезан да покуша да се учесници поравнају о условима и начину деобе. Ако се поравнање не постигне, суд спроводи поступак и доноси **решење** о деоби, начину деобе заједничке ствари или имовине, настојећи да задовољи оправдане захтеве и интересе свих заједничара.

Решење о деоби суд доноси пошто се изведу потребни докази и узме у обзир резултат целокупног поступка, а у складу са одговарајућим прописима материјалног права. У диспозитив решења се уносе – услови и начин деобе са подацима о ризичним деловима ствари и правима која су деобом припала сваком учеснику, као и њихова права и обавезе утврђене деобом. Диспозитив садржи и одлуку о начину остваривања стварних права на деловима ствари подељеној између учесника. Ако се деоба **некретнина** врши судском продајом по правилима ванпарничног поступка, а учесници се не сагласе о добровољној продаји, продаја се дозвољава и спроводи сходно правилима извршног поступка о принудној јавној продаји.

Правноснажно решење ванпарничног суда о деоби представља **извршну исправу**, па се на основу ње може покренути извршни поступак.

13. ПОСТУПАК УРЕЂЕЊА МЕЂА

У овом поступку **суд утврђује границу** између суседних непокретности кад су међни знаци уништени, оштећени или померени, а суседи не могу споразумно да утврде границу.

Предлог за уређење међа између суседних земљишних парцела може поднети сваки од сопственика, односно корисника тих парцела, а кад је то законом одређено и овлашћени орган.

По пријему предлога, суд може заказати рочиште у суду на које ће позвати учеснике ради покушаја споразумног уређења међа.

Ако се учесници не споразумеју, суд ће заказати рочиште на лицу места на које ће, поред учесника, позвати вештака геометра, а по потреби и сведоке на које су се учесници у предлогу или на рочишту пред судом позвали.

Ако предлагач не дође на рочиште, а био је уредно позван, рочиште ће се одржати уколико то предложи неко од осталих учесника. Ако нико не предложи одржавање рочишта, сматраће се да је предлагач повукао предлог.

- Ако међу учесницима постоји спор о међашкој површини чија вредност
  не прелази 800.000 динара, суд ће донети решење на основу јачег права, а ако то није могуће, на основу последњег стања државине. Уколико се спор не може решити ни на овај начин, суд ће међашку површину поделити по правичности. Суд ће поступити на овај начин без обзира на вредност међашке површине, кад се учесници тако споразумеју.
- Ако међу учесницима постоји спор о међашкој површини чија вредност **прелази 800.000 динара**, а не постигну споразум, суд ће упутити предлагача на парницу и обуставиће ванпарнични поступак.

На рочишту за уређење међа суд ће на лицу места утврдити граничну линију између земљишних парцела учесника и обележити је граничним знацима.

У решењу о уређењу међе суд описује граничну линију између земљишних парцела учесника, позивајући се на скицу успостављеног стања која је саставни део решења.

Против правноснажног решења другостепеног суда донесеног у овом поступку **ревизија није дозвољена**.

14. ПОСТУПАК САСТАВЉАЊА И ПОТВРЂИВАЊА САДРЖИНЕ ИСПРАВЕ

За састављање исправе о правном послу, изјави воље, правној и другој радњи (у даљем тексту: исправа) надлежан је јавни бележник. Суд може састављати исправе о појединим правним пословима само у законом предвиђеним случајевима.

Јавнобеленичке исправе су:

- **јавнобележнички записи** – исправе о правним пословима и изјавама које су саставили јавни бележници, имају исту доказну снагу као да су сачињени пред судом или др. државним органом и он је извршна исправа на коју сам јавни бележник ставља потврду извршности;
- **јавнобележнички записници** – записници о правним и другим радњама које су обавили или којима су присуствовали јавни бележници, и у овом облику јавни бележник може саставити записник о обезбеђењу доказа пре покретања поступка (саслушање сведока, закључење поравнања);
- **јавнобележничке потврде** – потврде о чињеницама које су посведочили јавни бележници;
- **јавнобележничка солемнизација** – нејавне исправе које су потврдили јавни бележници, а потврђивање се врши стављањем клаузуле о потврђивању која је услов за пуноважност правног посла.
- **јавнобележничке овере** – нејавне исправе код којих је јавни бележник оверио потпис, одн. аутентичност преписа, превода или извода.

Састављање исправа – Исправу може саставити сваки јавни бележник, независно од тога где учесник има пребивалиште, односно боравиште, где се налази седиште учесника који је правно лице или добро које је предмет правног посла.

Исправу о правном послу којим уз накнаду или без накнаде врши пренос права својине на непокретности са једног на друго лице може саставити само онај јавни бележник на чијем се службеном подручју та непокретност налази.

Тестамент којим се располаже непокретностима може саставити сваки јавни бележник независно од тога где се непокретност налази.

Кад се ради о располагању непокретностима, исправу о правном послу којом се уз накнаду или без врши пренос права својине на непокретности, може саставити само онај ЈБ на чијем се подручју та непокретност налази.

ЈБ исправу саставља у својој канцеларији, у оквиру подручја свог службеног седишта, али ни исправа састављена изван седишта није само по себи ништаво .Пре него што приступи састављању исправе, јавни бележник утврђује идентитет учесника и његову пословну способност, а ако исправу саставља заступник, онда и његово овлашћење за заступање.

Јавни бележник утврђује идентитет учесника увидом у његову личну карту, путну исправу, возачку дозволу или други службени документ са фотографијом, а ако то није могуће, саслушањем два сведока идентитета. Сведок идентитета може бити свако пунолетно лице које је способно да јавном бележнику пружи потребне податке о идентитету учесника. Идентитет сведока идентитета јавни бележник утврђује увидом у његову личну карту, путну исправу, возачку дозволу или други службени документ са фотографијом. Ако учесник не може да докаже свој идентитет на начин предвиђен законом, јавни бележник одбија да сачини исправу.

Јавни бележник је дужан да изјаву учесника верно унесе у исправу, по могућности његовим речима, пазећи при томе да воља учесника буде јасно изражена и водећи рачуна да ли је воља слободна и озбољна и да ли је правни посао о ком се исправа саставља у складу са принудним прописима, јавним поретком и добрим обичајима.

Јавни бележник је дужан да објасни странкама смисао правног посла, да им укаже на његове последице.

Исправа мора бити прочитана учеснику у присуству јавног бележника.

Признавање исправе – Пошто се учеснику прочита исправа, он усмено изјављује да је његова воља у свему верно унета и потписује се (признавање исправе). Учесник може захтевати да лично прочита исправу пре него што је призна и потпише.

Ако учесник услед слабовидости, неписмености или неког другог разлога није у стању да чита или пише, састављена исправа се мора прочитати преко тумача и сведока.

Пошто је учеснику који није у стању да чита и пише прочитана исправа, он је признаје и потписује. Позвани сведок својеручним потписом на исправи потврђује како су обављене радње којима је присуствовао.

Позвани сведок **не може** бити лице:

- које ради у јавнобележничкој канцеларији или које је у служби код јавног бележника;
- које је јавном бележнику, односно учеснику крвни сродник у правој линији, побочни сродник закључно са четвртим степеном

сродства, тазбински сродник закључно с другим степеном сродства, сродник по усвојењу, супружник, бивши супружник, ванбрачни партнер, бивши ванбрачни партнер, старалац, бивши старалац, штићеник или бивши штићеник;
- које је заступник, односно одговорно лице у правном лицу на чији правни положај непосредно или посредно може утицати правни посао о којем се саставља исправа;
- на чији правни положај непосредно или посредно може утицати правни посао о којем се саставља исправа.

Потврђивање исправе (солемнизација) – За потврђивање садржине исправе (солемнизација) надлежан је јавни бележник. Законом се може предвидети да се садржина појединих приватних исправа потврђује у суду.

Чување исправе – Суд је дужан примити на чување исправу кад је то потребно ради обезбеђења одређених имовинских или других права, или кад је законом за поједине врсте исправа то изричито одређено.

Исправа се може предати на чување сваком стварно надлежном суду.

Суд ће подносиоцу исправе издати потврду о пријему исправе на чување у суду.

Ако се исправа о тестаменту, осим судског тестамента, преда на чување суду на чијем подручју завештaлац нема пребивалиште, суд је дужан да о томе одмах извести суд на чијем подручју завештaлац има пребивалиште.

Исправа која се налази на чувању код суда вратиће се подносиоцу исправе на његов захтев. Исправа ће се вратити и његовом пуномоћнику који има оверено пуномоћје за тај посао. О враћању исправе саставиће се записник у коме ће се навести начин на који је утврђен идентитет лица коме се враћа исправа. Ако се исправа враћа пуномоћнику, пуномоћје ће се приложити записнику и задржати у суду.

15. ПОСТУПАК ПОНИШТЕЊА ИСПРАВА
– амотизација исправе –

Реч је о ванпарничном поступки који има за циљ да повериоцу омогући остварење неког материјалног права из уништене или нестале исправе, коју он мора поднети дужнику да би остварио то право. Истовремено, спречава се, неовлашћено лице, које је дошло у посед исправе, да наплати износ на који она свог маоца овлашћује. **Не могу се поништити** новчанице, срећка лутрије, возне карте, улазнице, итд.

Предлог за поништење - лице које на основу исправе може остварити неко право, или лице које за то има правни интерес. Поништавање исправе остало је у надлежности суда. О предлогу за поништење ипсправе коју је издао државни или др. орган, одн. организација или лице којем је поверено вршење јавних послова, одлучује надлежни суд на чијем подручју се налази седиште издаваоца исправе.

Даном подношења предлога, прекида се према предлагачу застаревање.

О покретању поступка суд издаје оглас у ком позива држаоца исправе и сваког ко о њој нешто зна, да у року одређеном у огласу то јави суду, јер ће у противном она бити поништена. Ако у току огласног рока не дође до обуставе поступка, суд доноси решење о поништењу. Правоснажно решење замењује поништену исправу, док се не изда нова). Испуњењем обавезе према оном ко је издејствовао поништење, обавезани се ослобађа обавезе уколико би био ослобођен да је обавезу испунио према имаоцу поништене исправе.

16. ПОСТУПАК ПОЛАГАЊА СТВАРИ У СУДСКИ ДЕПОЗИТ

СУДСКИ ДЕПОЗИТ

У судски депозит могу се предати новац, хартије од вредности и друге исправе које се могу уновчити, племенити метали, драгоцености и други предмети израђени од племенитих метала, кад је то законом или другим прописом предвиђено. Суд је дужан да прими у депозит и друге предмете кад је законом одређено да дужник може положити ствар коју дугује код суда за повериоца.

Предмети се могу се предати сваком стварно надлежном редовном суду, а предмети дужника предају се редовном суду у месту испуњења обавезе, осим ако разлози економичности или природа посла захтевају да се положе суду у месту где се ствар налази а могу се предати и другом редовном суду кад је то законом одређено.

У предлогу ће предлагач нарочито навести разлоге због којих се депонују предмети, описати предмете и означити њихову вредност, навести лице у чију корист се они предају, услове под којима ће се предмети предати, а по потреби ће приложити одговарајуће доказе.

Предмете, који се не могу чувати у судском депозиту, суд предаје јавном складишту.

Ако суд не одбаци предлог, донеће решење о пријему предмета, односно новца у судски депозит и одредити начин чувања.

Предлагачу суд налаже да положи предујам потребан за подмирење трошкова чувања и руковања.

Ако је депоновање извршено у корист одређеног лица, суд ће позвати то лице да у одређеном року прими предмет из депозита ако испуни одређени услов за предају.

Ако лице у чију корист је предат предмет изјави да исти не прима, суд ће о томе известити предлагача и тражити да се у одређеном року изјасни.

Ако лице у чију је корист примљен предмет у судски депозит, исти не подигне у одређеном року, суд ће решењем позвати предлагача (депонента) да преузме предмет. Предмети примљени у депозит се издају на основу решења суда који је одредио пријем.

Кад се у депозит предају предмети за које депонент не зна коме лицу треба да се предају или ако не зна које од више депонованих предмета коме од више лица треба да се предају, суд ће заказати рочиште на које ће позвати предлагача и сва заинтересована лица ради споразумевања коме лицу припада депоновани предмет.

Ако се уредно позвана лица не јаве на рочиште или се међу њима не постигне споразум, суд ће их решењем упутити да у парници остварују своје право на предмет примљен у депозит. У решењу ће се одредити и рок за покретање парнице, о чему ће се известити депонент.

- Ако се парнични поступак покрене, суд ће **решењем прекинути овај поступак**.
- Ако се парнични поступак не покрене, суд ће позвати предлагача да преузме предмет.

Ако лице у чију корист је предмет примљен у судски депозит или депонент, који је уредно позван да преузме предмет исти не подигне у року од **3 године** од дана пријема уредног позива, суд ће решењем утврдити да је предмет постао државна својина, односно да право располагања припада ЈЛС на чијем се подручју предмет налази.

ЈАВНОБЕЛЕЖНИЧКИ ДЕПОЗИТ

Јавнобележнички депозит има исто правно дејство, режим и карактер као и судски депозит. На јавнобеженички депозит се примењују закон и други прописи који уређују судски депозит.

Предмети депозита могу се предати сваком јавном бележнику на територији РС. По пријему депозита ЈБ издаје депоненту **јавнобележничку потврду** о депозиту на посебном обрасцу.

ЈБ дужан је да чува предмете депозита у обезбеђеном сефу, складишту или слично обезбеђеној просторији. Дужан је осигурати просторије и одговара за штету.

Депонент или лице у чију је корист депоновање извршено, могу предмет подићи пре истека врема на које је депоновање извршено, уз повраћај дела предујма на основу обрачуна ЈБ.

Ако депонент или лице у чију је корист депоновање извршено, који су уредно позвани да подигну преузму предметм у року од 1 године од дана пријема уредног позива не преузму предмет из депозита, ЈБ ће о томе обавестити основни суд на чијем подручју има службено седиште. Потом га он може, по овлашћењу суда, изложити јавној продаји, а средства остварена, по одбитку својих трошкова, уплатити надлежном органу.

17. ПОСТУПАК ЗА РАСПРАВЉАЊЕ ЗАОСТАВШТИНЕ - ОСТАВИНСКИ ПОСТУПАК

У поступку за расправљање заоставштине суд утврђује ко су наследници умрлог, која имовина сачињава његову заоставштину и која права из заоставштине припадају наследницима, легатарима и другим лицима. За расправљање заоставштине **месно је надлежан** суд на чијем подручју је оставилац у време смрти имао пребивалиште, односно боравиште. Поступак се покреће по службеној дужности чим суд сазна да је неко лице умрло или да је проглашено за умрло.

Поступку расправљања заоставштине од стране суда, одн. ЈБ, претходи низ припремних радњи – састављање смртовнице, попис и процена имовине оставиоца, поступак са тестаментом (ако га има), као и предузимање, по потреби, мера за обезбеђење заоставштине.

Све радње у поступку предузима суд, преко судије појединца и судијских помоћника, неке радње предузима и матичар, а оставински суд може решењем поверити јавном бележнику спровођење оставинског поступка или предузимање појединих ванпарничних радњи у поступку, сем када је у питању поступак за расправљање заоставштине у ком је меродавно за наслеђивање право стране државе.

Суд, по правилу, поверава састављање смртовнице ЈБ, као иницијалног документа за оставински поступак, која садржи податке о оставиоцу, о његовим сродницима (супружник, деца – брачна, ванбрачна, усвојеници), о покретној и непокретној имовини и њеној приближној вредности, о тестаменту итд.

ЈБ наступа као повереник оставинског суда који спроводи само оне радње које му суд повери. Тако, када прими извод из матичне књиге умрлих, оставински суд решењем поверава ЈБ састављање смртовнице. Попис и процену имовине умрлог врши ЈБ, на основу одлуке суда, а то ради и без одлуке суда ако тражи наследник или

легатар. Суд одлуку о попису или процени доноси на захтев наследника, легатара или повериоца умрлог.

Привремене мере за обезбеђење заоставштине може, по службеној дужности одредити не само суд на чијем подручју се налази заоставштина, већ и јавни бележник коме је поверено састављање смртовнице. Привремене мере се посебно одређују када су наследници непознати или одсутни и када се утврди да ниједан од присутних наследника није способан за управљање заоставштином, а нема законског заступника. Доносе се у облику решења да се имовина или њен део предају на чување поузданом лицу, решење да се готов новац, драгоцености, хартије од вредности, штедне књижице и друге важне исправе предају на чување суду или јавном бележнику на чијем подручју се налазе, као и решење о печаћењу оставиочевог стана, појединих просторија у стану или других просторија које припадају оставиоцу. Одлука којом се дозвољава са се скину печати са оставиочевих просторија може донети **само** оставински суд.

Исправу о тестаменту може сачинити само судија по казивању завештаоца (судски тестамент). За састављање судског тестамента месно је надлежан сваки стварно надлежан суд. Саставља се у суду, а ван суда ако за то постоје оправдани разлози. На састављање судског тестамента сходно се примењују правила ЗВП о састављању исправа.

Тестамент увек **проглашава суд**, о чему се саставља посебан записник.

После правноснажности решења о наслеђивању, евентуални правни захтеви се могу решавати **само у парничном поступку**.